Sebîlürreşâd

Dînî, ilmî, edebî, siyâsî haftalık mecmûa-i İslâmiyyedir

Cilt 17

Sayı 417-442

29 Mayıs 1919 - 25 Eylül 1919

اخطارات

ادرس تبدلنده آریجه بش غروش كوندرلمليدر

مكتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر

ممالك اجنبيه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره كوندرلدیكی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

سبيل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هر یر ایچون سنه‌لكی (٢٥٠)، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

نسخه‌سی ١٠ غروش، سنه‌لكی ٥٢ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده‌دار مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلكه موافق آثار مع المنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: اشرف ادیب — صاحب و مدیر مسئول: محمد عاكف

عدد: ٤١٨–٤١٧ — ٢٩ شعبان ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٢٩ مایس ١٣٣٥ — جلد ١٧

سبیل الرشاد عوده‌سندن اوه‌ل‌برنجی جلده باشلامیور

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحيم

« الذين ينقضون عهد الله من بعد ميثاقه ويقطعون ما امر الله به ان يوصل ويفسدون فی الارض اولئك هم الخاسرون »

آیت كریمه، عمومیتی اعتباریله، اخبار یهودك حالنه تماماً منطبقدر، بونلر احكام توراتی افكار وتمایلات ذاتیه‌لرینه كوره تحریف وتبدیل ایده‌رك الله ایله آره‌لرنده موجود اولان عهودی كیده‌ی نقض واخلال ایتدیلر. آره‌لرنده قان دوكمك، اولادلرینك حیاتنه قصد، حقوق غیره تصدی وروابط قرابتی اخلال ایتمك كبی اوامر وتكالیف الهیه‌یی قبول ایتدكلری حالده بالاخره بتون بو تعهدات دینیه‌لرینی آیاقلری آلتنه آله‌رق افعال ممنوعه‌نك كافه‌سنی ایشله‌دیلر، صلهٔ ارحام یرینه قطع ارحام، خلقك خیر وصلاحنه خدمته مقابل سعی بالفساد مسلكنی تعقیب ایتدیلر.

بو نقاط نظردن احبار یهودك حاللرینه مطابق اولان بو آیتی شو صوك عصرلرك مسلمانلرینه‌ده تمامیله قابل تطبیق بولیورز. چونكه كوریورزكه اونلرده انواع مناهی‌یی ارتكاب ایتمك، شهادت زورده بولنمق، مقابره پرستش، اموال ایتامی اكل وبلع ایتمك خصوصنده بربكیلردن هیچده آشاغی قالمیورلر. فرصت بولورلرسه عدالت اساسلرینی ییقوب محو ایدییورلر، وآثار علم وعرفانی كوكندن قازییورلر، فتنه آتشلرینی كوروكله‌مكده، اركان مجد وعظمتی خاك ایله یكسان ایتمكده هیچ بر عذاب وجدانی حس ایتمیورلر.

مسلمان دیدیكمز كتله‌لرك طرز كذارش حیاتلری بو دائره‌یه منحصر قالیر، ایجاد ایتدكلری درلو درلو دسیسه‌لر، فتنه‌لر، خیانتلرله كندی خانمانلرینی كندی اللریله ییقمق، جمعیتلرینی صرف كندی اخلاقسزلقلرینك تأثیریله پریشان ایتمك مسلكنده ثبات واصرارلری تمادی ایدرسه بیلمه‌یزكه بونلرك مآل ومصیرلری محو و خرابی آتشندن بشقه نه اوله‌بیلیر؟

حقیقتی سویله‌مك لازم كلیرسه، بونلرك برمدت موقته ایچون جناب حقك مساعده وامهالندن مستفید اولدقلری كوروله‌ده اهمیت ویرلمه‌ملیدر. چونكه بونلرك سرانجاملرینی بتون دهشت وفجاعتیله شو آیتلر صریح برصورتده بزه بیلدیریور. « ولا تحسبن الله غافلا عما يعمل الظالمون انما يؤخرهم ليوم تشخص فيه الابصار مهطعين مقنعي رؤسهم لا يرتد اليهم طرفهم وافئدتهم هواء » = ظالملرك یاپدقلری ایشلردن الهی غافل ظن ایتمه. اونلرك حساب اعمالنی الله، بر كونه تأخیر ایدییوركه اونك فرط دهشتندن كوزلر یوقاری دیكلوب قاله‌جق. ظالملر هول ودهشت ایچنده، باشلری هواده، كوزلرینی چویروب‌ده كندیلرینه باقه‌جق حاللری قالمیه‌جق، یوركلری قورقودن چارپوب، چیریله‌جكدر. »

آیت كریمه‌نك بزه وعد ایتدیكی بوكون، ایستر دنیا، ایستر آخرت كونلرندن اولسون ظالملرك جزای عمللرینی تعیین ایچون حلول ایده‌جك كوندن عبارتدر.

« فلما نسوا ما ذكروا به فتحنا عليهم ابواب كل شیء حتی اذا فرحوا بما اوتوا اخذناهم بغتة فاذا هم مبلسون فقطع دابر القوم الذين ظلموا » = اونلر مواعظ الهیه‌نك دائما كندیلرینه تذكیر ایتدیكی عاقبتلردن تمامیله غفلته دالینجه بتون نعمت ورفاه قاپیلرینی كندیلرینه آچدق. نائل اولدقلری حظ عاجلدن تام ممنون ومسرور اولدقلری برصره‌ده بردن بره یاقه‌لرینه ال آتدق. كندیلرینی یأس ونومیدی‌یه

مستغرق برحالده بولدیلر . ظلم ایدنلرك بوصورتله آردلری آلندی . »

« وكذلك اخذ ربك اذا اخذ القرى وهی ظالمة ان اخذه الیم شدید = ظالم اولانلری ربك محو وهلاك ایتدیكی زمان بویله ایدر . اونك طرز انتقام واهلاكی الیمدر ، شدیددر . »

یازیق‌كه سوء سیرت اربابنك نصل الیم عاقبتلره نامزد اولدقلرینك هركون برر دلیلنی كوزلریمزله كوریپورزده تغافل ایدوب كچیورز ، حادثات كونیه‌نك آن بآن تجلی ایتدیردیكی عبرت لوحه‌لرینه مشاهد اولدیغمز حالده اونلردن استفاده‌یه شتاب ایتمیورز . مدار عبرت وانتباه اوله‌رق نهایت الده كتاب اللهده‌كی آیاتك احتوا ایتدیكی حكم بالغه واحكام نافعه قالیور . بونلره قارشی‌ده بصیرت وانتباه قابلیتندن محروم اولانلریمز : « بو آیت احبار یهود حقنده ، فلان آیت كفار قریش حقنده نازل اولمشدر » یولنده سفسطه‌لره قالقیورلر . نفس الامرده ایسه منسوب اولدقلری شریعتده وجوده كتیردكلری بدعتلر ، كتابلرینك احكامی حقنده كیریشدكلری واهی تأویللر ایله ، خدا بیلیر‌كه ، اونلر دینلرینه قارشی دها خودكامانه بروضع آلمشلر ، پیغمبرلرینه ، دشمنلرندن دها دشمن كسیلمشلردر .

ایشته دنیا حیاتنه آلدانان ، اونی غایهٔ آمال ایدینن ، آیات الهیه‌دن غافل بولنان كسه‌لرك ماهیت دینیه‌لری بوصركزده‌در .

بوقاریده‌كی آیتلرده جناب حق ، ذاتنك موجودیتنی ناطق ومؤید دلیللر سرد واتیان ایتدكدن صكره معاندلره كندیلرینك ، آباواجدادلرینك خالق یكانه‌سی اولان اللهه حصر عبادتی تكلیف ایدیپور ، وزمین وآسمانك كوكدن اینن یاغمورلرك ، یردن چیقان ، بیتن میوه‌لرك حكمت ایجادی صرف نوع بشرك حیات ورفاهنی تأمین اولدیغنی بیان ایده‌رك حقلرنده‌كی نعم والطاف سبحانیه‌سنك درجهٔ وسعت واهمیتنی خاطرلاتیور ایدی . شمدی‌ده معاندلری دائرهٔ انصاف وایمانه دعوت خصوصنده اولكندن بوسبتون بشقه اوله‌رق ساده نهی وزجره ، عتاب وتوبیخه مستند برطرز ومسلك تعقیب ایده‌رك دییور :

« كیف تكفرون بالله وكنتم امواتاً فاحیاكم ثم یمیتكم ثم یحییكم ثم الیه ترجعون »

مآل كریمی

« اللهی ناصل انكار ایدیپورسكز ؟ سزلركه برر میت ، یعنی حس شعوردن خالی برر جسم ایدیكز . سزه حیات ویردی . نتیجه‌ده سزی او تكرار أولدیره‌جك ، صكره برده‌ها دیریلته‌جك واوزمان عمللریكزك حسابنی ویرمك ایچون كیده‌جككز یر اونك بارگاه جلالی اوله‌جقدر . »

قرآن ، بو آیت كریمه ایله زمرهٔ معاندینی ، نشئت ووجود ساحه‌سنه انتقال ایتدكلری آندن اعتباراً معروض بولندقلرینی كندیلرینك‌ده تسلیمده تردد ایده‌میه‌جكلری ، برطاقم اطواری ، موت وحیاته عائد كچیردكلری صفحه‌لری تأمله دعوت ایدیپور .

فی الحقیقه ، انسان نامی طاشیدیان هر فرد بیلیر‌كه مایهٔ خلقتی « نطفه » دن عبارتدر . نطفه ایسه انسانك غذا اوله‌رق اكل وتمثیل ایتدیكی نباتات ارضیه‌دن متكوندر . ماهیتی خسیس وملوث برماده‌دن عبارت اولان بو نطفه دستكاه قدرتده تسویه كوروب نفخ روح ایدلدكدن صكره احسن تقویم اوزره یارادیلمش بر موجود اوله‌رق ساحهٔ ابداعه چیقیور ، موجودیتی تشكیل ایدن هر جوهر ، هر عرض ، كوچوك بیوك هر جزء مبدع حكیمك كندنده كیزله‌مش اولدیغی درین برحكمتك ، دقیق برمعنانك مرأت تظاهری اولیور .

صكره انسان ایچون ، بتون اطوار حیاتنده ، بدایت نشأتنده‌كی طراوت وزندكیی محافظه‌ده قابل دكل . كوریپورسك‌كه كنج و دینج بر وجود كون كچدكجه بیپرایور ، قوجایور ، بر پیر ناتوان اولیور ، دها صكره حیاته وداع ایده‌رك مزار فنایه كیریپور . اوراده متروك ومنسی برحالده ماضینك اعماق مجهولیتنه دالوب كیدیپور .

تعاقب ایامك انسانلر اوزرنده‌كی تأثیر تخریبكاری برمرتبه‌ده‌در‌كه عاقل وحقایق بین بركمسه سطح خاكی نظر عبرت وتأمل ایله تدقیق وتحلیل ایتسه اونك ، چورومش جسد كتله‌لرندن ، عدم آباده كوچوب كیتمش انسانلردن متشكل اولدیغنی آكلار ، تقدیر ایدر .

ایمدی برآلله‌كه ، داخل رحمده برقطره نطفه‌یه حیرتساز عقول برشكل وصورت ویره‌رك اوندن ساحهٔ وجوده عالملر ، هم‌ده سعی وتفكر ، اكل وشرب ، منع واعطا ، نفع وضرر كبی متنوع خواص واقتدار ایله مجهز عالملر چیقاریر . بالاخره ، ودیعهٔ قدرتی اولان ، روحی چكوب آله‌رق اونلری ، حس وشعوردن عاری برر قالب جامد حالنه قوییار ، بوقالب‌ده عوالم سائره‌نك اعماق موجودیتنه سرمایه خاصه‌سنی حائز بركتلهٔ تراب شكلنه افراغ ایده‌رك كاه برحیوان ، كاه بر نبات بنیه‌سنك عناصر مركبه‌سی میاننده اخذ موقع ایتدیرر . عجبا برانسانك ، دوغریدن دوغری‌یه برجزئی تشكیل ایتدیكی وجود بشر عالمنده آثار تصرف وقدرتی ، دلائل تدبیر و حكمتی بودرجه ظاهر وباهر اولان برآلله معظمك موجودیتی انكار ایتمك ، اونك نعمت واحسانه كفران ایله مقابله‌ده بولنمق نصل الندن كله‌بیلیر ؟

كفر وعناد دردینه مبتلا اولانلر براز عقللرینی باشلرینه آله‌رق دوشونسه‌لر ضروری اوله‌رق آكلارلر ایدی‌كه حیات وشعوردن خالی برداملهٔ نطفه‌ده حی و ذی شعور اوله‌رق كندیلرینی عالم وجوده چیقاران ، بری طرفده‌ده حیاتده‌كیلری كوزلری اوكنده أولدیروب

دیار فنایه کوندرن قادر مطلق بر کون اولوب کندیلرینی ده اولدیره جك وصکره بر ایکنجی دفعه کندیلرینه حیات و وجود ویره رك افعال و حرکات سابقه لرینك حسابنی صورمق اوکا اصلا کوچ کلمیه جکدر . [۱]

مترجمی : محمد شوکت عبدالعزیز چاویش

فلاکتلره قارشی

بسم الله الرحمن الرحیم

«یا ایها الذین آمنوا استعینوا بالصبر والصلاة ان الله مع الصابرین»

مسلمانلر کرك کمیت ، کرك تجهیزات اعتباریله پك آز و پك عاجز ایکن ؛ مشرکلر اونلری وطنلرندن اخراج ،ماللرندن محروم ، هر یرده اوزرلرینه هجوم ایتمش ، زمین کیندیلرسه اهل کتابك عداوتیله ، مکریله ، منافقلرك کید واستهزاسیله قارشیلانمشکن بتون بو فلاکتلره مقاومت ، بتون بو فلاکتلرك دفع و ازاله سی ایچون جناب حق اونلره « صبر وصلات » . صیغینمه لرینی امر ایتدی !

صبر ، قرآن کریمده یتمش کره ذکر ایدلمش . فضائل سائره دن هیچ بری بوقدر تعداد ایدلمه مشدر . بوده صبرك اهمیتنه دلالت ایدر . « عصر » سوره سنده مؤمنلرك یکدیکرینه « صبر » ی توصیه ایتملری ، یکدیکرینه « حق » ی توصیه ایتملرینه تردیف اولنمشدر . و ایکیسی خسراندن قورتولمه نك چاره لری اوله رق کوسترلمشدر . ذاتاً « حق » ه دعوت ایدنلر ایچون « صبر » دن الزم برشی یوقدر .

قرآن کریمده ذکر اولنان « صبر » دن مراد ثبات و تحمل ملکه سیدرکه او ملکه یه صاحب اولانلر فضیلتی اعلا ایتمك اوغورنده هر شیئی استحقار ایدرلر و کمال متانتله صبر ایدرلر . نفس انسانیده خیر ملکه لرنی تربیه ایده جك اك بیوك فضیلت صبردر . اوکا محتاج اولمایان هیچ بر فضیلت یوقدر . صبر ، برحق احقاق ، بر باطلی ازهاق ، بر عقیده یه دعوت ، بر فضیلتی تأیید ایتمك کبی افعال اختیاریه ده انسانك ثبات ایتمسنده تجلی ایدر . چونکه مصالح عامه یه متعلق اولان بو کبی مسائل معظمه انسانلر طرفندن مقاومتله قارشیلانجه صبر و ثبات اقتضا ایدر . انسانلرده بو ملکه کسب رسوخ ایدرسه صابر اولورلر .

نظر دقتدن دور طوتلمامیدرکه آیت کریمه ده جناب حقك اونلرله برابر اولدیغنی بیان بیوردیغی صابرلر اویله هر صیقنتی یه کوکس کرنلر دکلدر . حق ایچون چالیشانلر ، و ثبات ایدنلردر . چونکه فضائل ، مدار جزا اولان افعال اختیاریه ایله تحقق ایدر . ذاتاً صبر بر ملکه ٔ اکتسابیه در . وبوندن طولاییدرکه جناب حق صبری أمر ایدیبور .

الٰهك أمرینه امتثال ایتمك حق اوغورنده نفسنی هر فلاکته ، هر شدته تحمله آلیشدیرمقله قابل اولور . رسالتپناه افندیمزله صحابهٔ کرام بویله یاپدیلر . وبویله جه صبرك ثمرات موفقیتنه نائل اولدیلر . آزلقلرینه ، قوتسزلکلرینه رغماً بتون مشلری ، قوتلریله و چوقلقلریله برابر مغلوب ایتدیلر . بونك سببی صبردر .

کورولیورکه صبر حادثاته ، فلاکتلره اسلیم کریبان ایله مصیبتلرك توالیسنی تأمین دکل ، بونلره کمال عزم و جلادتله مقاومت ایده رك ازاله سنه چالیشمق ، هم ده ذره قدر قورقمیه رق ، ییلمیه رق ، هیچ بر فداکارلقدن چکینمیه رك چالیشمقدر . لسان شریعتده صبر فعالیته اقتران ایده ندر . عطالته ، مسکنته اقتران ایده ن صبر بر وسیلهٔ نجات دکل ، سبب خسراندر . اوت ذلتلره ، اسارتلره بویون اکمك صبر دکلدر . بو مسکنت ، بو رذیلت او فضیلتك حریم نزاهتنه صوقولمه مز .

جناب حق مسلمانلره ، بوتون عالم عداوتنه قارشی امر بیوردیغی ، مسلمانلرك بربرلرینه توصیه ایتملرینی فرمان ایتدیکی صبر ، حق اوغورنده مجادله ایدیبورکن باشلرینه کله جك هر فلاکته ، اوغرایه جقلری هر عداوته ، عزم و ثبات ایله مقاومت ایتمك خصوصنده صبردر .

صبر ملکه سنی تحصیلدن عاجز اولدیغنی ادعا ایتمك نفسنه خیانت ، کافهٔ فضائلدن محروم اولمه یی قبول ایتمکدر .

صبر ملکه سنی تأسیس ایدن وسائلك اك مهمی حادثاتدر . حادثاتك آجیسنی تهوین ایتمك ایچون ، حادثاتك کتیردیکی انحطاطلردن ، تفسخلردن صیانت نفس ایچون اك قوتلی واك کسکین سلاح مقاومت بو ملکه یی ، بو قوت معظمه یی حسن استعمالدر . دشمنلرك عددی ، دشمنلرك تجهیزاتی نه قدر چوق ونه قدر مکمل اولورسه اولسون بو ملکهٔ راسخه اصلا اصارصلماز ، اصلا قورقیتیرمز ! منابع مقاومتی توکنمه ین بو بیوك قوت ، اك فجیع مغلوبیتلری اك شانلی غالبیتلرك فوقنه اعلا ایده جك قدر اعجاز رها کارانه یی حائزدر ! میدان محاربه ده مغلوب اولان بر ملتك روحنده بو قوت مقاومه ، حق ظفرینی استحصال اوغورنده هیچ بر مغلوبیتدن متأثر اولمایان بوجوال و مشتعل قوت ثبات پایدار اولدقجه او ملت اولمز ، یاشار و اك یوکسك مراتب اعتلایه نامزد اوله رق یاشار .

قوت صبری حادثات ترصین ایدر . مسلمانلرك باشنه کلن مصائبده بو ملکهٔ صبر و ثباتی تقویه ایدیبورسه حیات و آتیزی صاران یأسك ایرکیج پارچه لانه جغندن امینز . بو قوت مقاومه سلامت ملیه یی تأمین ایده جك ، سلامت ملیه یه حائل اولان موانعی ییقه جق یکانه قوتدر . بو قوتك حسن استعمالی ایسه رهبرلرك ، متفکرلرك اك بیوك و اك آغیر وظیفه سیدر . هیچ شبهه یوق که بو معظم وظیفه یی ایفا صددنده ایلك یاپیله جق شی وحدت ملیه یی تأمین ایتمکدر . آنجق بو سایه ده ملتك قوت صبر و ثباتنی ایشلتمك ، یوکسلتمك ، و بر نتیجهٔ مثبته استحصال

[۱] بعث ونشورك کیفیتی حقنده فضله ایضاحات آلمق ایستیانلر « یا ایها الناس اعبدوا ... » آیت کریمه سنك تفسیرینه مراجعت ایتملیدرلر .

ایتمك ممكندر. وحدت ملیه‌نك تأمینی ایچون ، بنیان اجتماعینك ترصینی ایچون اول باول روح ملی‌یی ، اخلاقی تطهیر ایتمك لازمدر . یعنی احکام واوامر اسلامیه‌یه رعایت، خلقی دینه طوغرو کتورمك مقتضیدر.

هر فلاکته قارشی صبر ایتمه‌یی ، کمال ثبات ایله فلاکتی یکمه‌یی امر ایدن قرآنمز صبر ایله برابر صلاتی امر ایدیور. « صبر وصلاتدن استعانه ایدیکز » بیوریور .

یوقاریدن بری صبرك معناسنی وقوتنی ایضاحه چالیشدق . حق تأیید اوغورنده صبر وثباتدن نصل استعانه ایدیله‌جکی آکلاشلدی . شیمدی‌ده صلاتدن بحث ایده‌لم :

قرآن کریم « واقم الصلاة لذکری » بیوریور . نمازدن مقصد ذات اجل واعلایی تذکر ایتمکدر. جناب حقی تذکر ایتمکله انسان سیئات ومنکراتدن توقی ایدر . آشکار ونهان هر شیده حقی مراقبه ایدر . گناهکارلره، گرك دنیا ، گرك آخرتده ویریلن جزالری خاطرلایه‌رق وظیفه‌سنی کمال صدق ایله ایفاده تردد ایتمز، کیمسه‌نك حقنه تجاوزده، حتی، حیاتی ومالی صیانت ایتمك، مملکتی قورومق خصوصنده هیچ برقصورده بولنماز. فقط جناب حقی ذکر ایتمکدن غفلت اولنور، نمازلر اهمال ایدیلیرسه حقوقه تجاوز ، محرماتی ارتکاب سیئه‌لری چوغالیر. فسق وفجورك انتشاری، شهواتك تحکمی، اغنیانك طغیانی ، فقرانك تحقیری، ضعفانك نسیانی، حکامك استبدادی، منافقینك استعلاسی کبی هر ملتی مضمحل وپریشان ایده‌جك فلاکتلر نمایان اولورکه حالمز بونك اك جانلی دلیلیدر. صلات، انسانه جناب حقك عظمتنی، جلال سبحانیسنی طویوردیغی ، انسانك قلبنی مهابت الهیه ایله طولدیردیغی ایچون فحش ومنکردن انسانی تبعید ایدر . نفس انسانی بشردر ، برفلاکته دوچار اولنجه قورقودن، برخیره نائل اولنجه خستدن صیانت ایدر. بناءعلیه صلاته مواظبه ایدن برمسلمان نه قارماسنه اوتورر، نه‌ده فحشخانه‌لره کیرر. فریضهٔ صلاتی ایفا ایدن برمسلمان اهل وعیالك اقربا وقومشولرینك، کندیسیله معامله‌ده بولنان فردلرینك وکافهٔ مسلمینك حقوقنه رعایت ایدر. نمازنی ادا ایدن برمسلمان حقی واهل حقی تعظیم، باطلی واهل باطلی تحقیر ایدر، نه کندیسی ایچون، نه‌ده ملتی ایچون ذلت واسارتی قبول ایتمز. اللهك عظمتندن، اللهك امرندن باشقه برشیئه سرفرو یه تنزل ایتمز . « الله اکبر » دیدکجه گوزنده هر شی کوچولور ، وآنجق حق بویور .

جناب حق صلاتدن استعانه ایدیکز امر جلیلیه مؤمنلرك دائما عظمت الهیه‌یی استشعار ایله هر درلو فنالقدن صیانت نفس، محافظهٔ حقوق وصیانت موجودیت ایچون الثقوی والثابادار ضمانی بخش ایتمش اولیور.

فلاکتدن متأثر اولان ملت بو فلاکتی ازاله ایچون کمال صبر وثباتله مجاهده ایده‌جکسه، هر شیدن اول نفسنی تطهیر ایتمسی لازمدر . نفسنی تطهیر ایتمه‌دن بویله بر مجاهده‌یه کیریشمك هیچ بر وقت کار ایتمز. مجاهده‌یه کیرمك والاهك عنایت صمدانیه‌سنه مستحق اولمق ایچون صبر وصلات ایله استعانه ایتمك کرکدر .

قوت صبر ایله ثولوملری ، شدتلری ، فلاکتلری استحقار ایده‌رك غایهٔ سلامته واصل اولمق ایچون روحمزك هر درلو ضعفدن ، هر درلو شائبه‌دن آزاده اولدیغی حالده اللهك عظمت سبحانیه‌سنی استشعار ایله اله بولنده، حق یولنده یورومه‌یه کسب لیاقته وابسته‌در . ایچمز غل وغش ایله مالی ، اخلاقمز متفسخ . افعال وحرکاتمز بی قرار، افکارمز پریشان، درلو درلو شبهه‌لر ایچنده یوزیورکن، حادثاتك اسیری اولمشکن موفقیت احراز ایتمك ممکن دکلدر .

مادامکه روحمزده حادثاته حاکم اوله‌بیلمك قوتی، واوکه بك ضعیف بك عاجز برصورتده سزیلیورز. وحادثاته حاکم اولدیغمز زمان یعنی حادثات ایله موتی استحقار ایدرك مجادله ایده‌بیلمك اقتدارنی کمال وضوح ایله مشاهده ایدنجه سلامتمزی تأمینه موفق اوله‌جغمز محققدر . چونکه ثولومی استحقار ایده‌نك اولمدیکی، آنجق ثولومدن قورقانلرك هر ذاته گرفتار اوله‌رق کبردیکی جای تردد دکلدر . اوحالده شو میدانلرده طوپلانه‌رق حق حیاتی ایسته‌ین شو بیچاره خلقی جامعلره سوق ایده‌لم. اوراده هر کس توبه و استغفار ایتسون ، اللهك عظمتنی طویسون. محیطمزی بوغان اخلاقسزلقلردن نفرت ایتسون . اوراده الهه نماز قیلسونده هر درلو فنالقلردن، خطیئاتدن تنزیه نفس ایده‌رك حضور قلب وصفوت ایمان ایله صبر وثباتی اوکرنسون ، الله اکبر ندای صمدانیسنی یوکسلتدکجه حادثاتك بومدهش، بوقورقونج ضربه‌لریله هم استخفاف ایده‌جك، هم‌ده اونلرله صاواشه‌جق برقدرت معنویه ایله تجهز ایده‌رك حق ایچون مجادله‌یه شتاب ایتسون .

اوت، بایزید، سلطان احمد، آیاصوفیه، فاتح میدانلرنده طوپلانان کتائب غلیان اونورانور معبدلرك حریم قدسیسنه کیرسونده آیات قرآنیه‌دن اقتباس نور ایتسین. نماز قیلسین‌ده اخلاقسزلقلردن، شخصی منافرتلردن، خسیس منفعتلردن تجرد ایده‌رك میدانه چیقسین ، امین اولسونکه اووقت یوکسله‌جك اولان صدای حق وحقیقت دها مؤثر، دها قوتلی عکسلر براقه‌جق. پاك وجدانلرك، صمیمی ایمانلرك، بیلمه‌یان، دونمه‌ین متانت روحیه‌نك، سلامت ملیه اوغورنده هیچ برفداکارلقدن چکینمه‌ین صبر وثباتك سسی ابت حکمنی اجرا ایده‌جکدر .

بزی جامعلرمزك میدانلرنده دکل، ایچنده کورسونلر، جامعلرمزدن چیقیورکن کورسونلر . بز نماز قیله‌لم ، صبر ایده‌لم. بزی ییقمق ایچون تصنیع ایدیلان حادثاتی ال برلکیله ییقه‌لم . اووقت قورتولورز . والله بزمله اولور .

عمر رضا

دینی مجددلر

یاخود

« تورکیانك نجات واعتلا یوللری » رنده بر رهبر

« اسلامیتك عالی اساسلری نه یولده تخریب ایدیلدیکنی ، اسلام مجددلرندن موسی افندی باقیکز ، نه کوزل ایضاح ایدیبور : « شارع کریم سیدالوجود (ص . ع) ك واسطه‌سیله انسانلره تعمیم قیلنمش اولان اسلامیت ، کوزل شریعت علمیه ایدی . یعنی حیات انسانیه‌یی اصلاح ، هیئت اجتماعیه حاللرینی ترتیب یولنده عمل ، اسلامیتك اڭ مهم مقصدی ایدی . بوڭا کوره قرآن کریم هیئت اجتماعیه اساسلرینی ناصل بیوك اهتماله بیان ایتمش ایسه مدنی معامله‌لرك اوفاق جزئیاتلرینی‌ده او قدر بیوك اهتماله بیان ایتمشدر . اجتماعك اصول کلیه‌لرینی اوفاق جزئیاتلرینی عدالت ، منفعت ، مصلحت اساسلری اوزرینه بنا ایدیلور عمل ، اسلامیتده اڭ مهم مقصد ایدی . مدنیتدن ، صلاحدن اڭ بعید بدویت حالی ، اسلام روحیله بر قاچ سنه تربیه قیلندقدن صوڭ ، اڭ اول اوز حاللرینی اصلاحلری ، صوڭره دیگر دولتلری اوزرینه قبضه بر مدتده تسخیرلری بزم دعوامزه کوزل شاهد اوله بیلسه کرك . صلاح ، عمل دوام ایتمش مدتده اسلامیتك قوتی همان آرتدی . او وقت عالم مدنیتده اڭ بیوك ریاست ، اسلامیت النده ایدی . اگرده اسلامیتی عملدن آییرمش بر بنیه او وقت ، اسلامیت عالمنده ظاهر اولماسه ایدی اسلامیتك قوتی ، ریاستی آرتاردی ، شو یر یوزینك خریطه‌سی‌ده تمام باشقه بر رنگده اولوردی . » [ص ۳۲ , ۳۳]

موسی بیکیف افندینك ، اسلامیتی عملدن آییران بلیه‌دن مقصدی مسلمانلغه عن صمیم القلب معتقد اولان آدمك ، مکلف اولدیغی اعمال شرعیه‌ده قصور ایتمسی اوزرینه دیندن چیقماسی لازم کلیه‌جکنه دائر اولان اهل سنت مذهبیدر . مذهب مذکوره قارشی حسب الظاهر پك محق کبی کورونن بو تعریضك علماً قیمت وماهیتنی ، اصلاحات دینیه — عقیده بحثنده اوزون اوزادی‌یه تدقیق وتشریح ایده‌جکز .

« بوندن صوڭ عالم اسلامده دها بیوك بر فتنه چیقدی : یالکز وهمیاتدن نظریاتدن عبارت یونان فلسفه‌سی ترجمه قیلندی . اسلامیتك هم قلبی ، هم دماغی اڭ مهم زهرله زهرلندی . » [ص ۳۳]

بزه کوره شمدی کندیلری‌ده قدمادن اولدقلری حالده متأخرین عنوانیله یاد ایدیلن علماء کلام ایچین ، وقتیله عقلانك افکارنده جدی بر موقع اشغال ایتمش اولان یونان فلسفه‌سنی ، نظریاتنی نظر دقته آلمق و ایجاب ایدن نقطه‌لرده دور ودراز مناقشاتده بولونمق عادت اولمشدی . دها دوغریسی علماء کلام ایچون بو ، بر وظیفه ایدی . چونکه بو صورتله ، عقائد اسلامیه‌نك ، عصرینه کوره اهمیت کسب ایدن علوم وفنون نظریاتنه بیگانه قالماسی تأمین ایدیلمش اولیوردی . ناصلکه بوکون ، علوم وفنونك اساسلری تجدد ایتمش اولدیغی ایچین اوڭا کوره ، عقائد اسلامیه‌نك ، تماس ایدن نقطه‌لرده مذکور اساسلری تأیید ایتمك ومخالف کلن یرلرده‌ده اونلرله چارپیشمق کبی بر یکی وظیفه‌لرده مسلمانلرك شمدیکی علماسنه توجه ایدیور . موسی بیکیف افندینك وهاشم ناهید بکك منسوب اولدیغی صنف متفکرینك ، عرض ایتدیکم یکی وظیفه‌یی تصدیق ایتدکلری وبالکه بونك اهمال ایدیلمکده اولدیغی علمالك باشنه قاقیقدن کیری دورمادقلری حالده اسکی علمایی ، زمانلرینه عائد وظیفهٔ علمیه‌یی ایفا ایتمش اولمالرندن دولایی طعن وتشنیعه لایق کورملری ، علماء اسلام خصومتندن باشقه شیله تفسیر ایدیله‌مه‌ین احوال عجیبه‌دندر . اویله یا : شمدیکی علماء احکام وعقائد اسلامیه‌یی ، فنونك احکام حاضره‌سیله مقایسه ایتمیورلر ، ایده‌میورلر ؛ قباحت ! علمای سالفه ، نظریات قدیمهٔ فنیه ایله اشتغال ایتمشلر ، اوده قباحت !

« اسلامیتك صاف عقیدهٔ الهیه‌سی علم کلام جریانیله تلویث ، هم تحریف قیلندی . » [ص ۳۴]

قوص قوجا بر علم حقنده بویله بوروم‌ه‌دن سوزلرله تنقیداتده بولونمانك هیچ بر قیمت علمیه‌سی اوله‌ماز . علم کلام ایله دین اسلام تحریف ایدیلوب ایدیلمه‌دیکی ، او علمك ایچرینه کیره‌رك مسئله بمسئله مناقشه و مناظره ایتمکله تعین ایدر . موسی افندینك کوچی یترسه او میدانه بیورسون ، اوزاقدن آتوب طوتمق عجزه وجهله کاریدر . مع‌مافیه یکی اسلام مجتهدلرینك قیمت علمیه‌سی نامنده‌کی اثر عاجزانه‌مه بو کتابك اصلاحات دینیه — عقیده فصلنه مراجعت ایدیلنجه اکلاشیله‌جغی اوزره موسی افندی ، نمونه اوله‌رق بر ، ایکی مسئلهٔ کلامیه‌ده بونك اولچوسنی آلمشدر .

برده موسی افندی علم کلام حقنده قوللاندیغی لسان تزییفه ، هپ نظریات سوزینی دولامشدر . بوذات ، بیلمزمی‌که علملر ، نظریات جنسندن اولور ؛ عملیات جنسندن اولماز . چونکه علمك محلی دماغدر . دماغ ایسه دوشونور ؛ باشقه برشی یاپاماز . حالبوکه عملیات ، قوای عقلیه خارجنده‌کی اعضانك ایشیدر . یوقسه موسی افندی بیلدیکی شیلری الارله‌می بیلیور ، یاخود ایاقلریله‌می آکلایور ؟

دایر اولورسك قولاقلر کورمدك کوز دویمادق
سورمه چکسه‌ك کوشکه ، منکوش طاقه‌ك چشمکه

بو سوزلری ایله ، علماء کلامك عملی ایماندن جزء قیلمادقلرینه تعریض ایتمك ایسته‌یورسه بو ، علم کلامك یالکز بر مسئله‌سنه عائددر ، وبونکله علم کلامك هیئت مجموعه‌سی عملیاتدن نظریاته تبدیل ایدیلمش اولماز . صوڭره ، عملی ایماندن جزء عد ایدن علماء کلامده واردر . چونکه مثلا معتزله علماسی‌ده علماء کلامدندر . بناءً علیه موسی افندی ، بو مسئله‌ده علماء معتزله‌نك رأینه اتباع ایدیورمك ، ومعتقداته دائر مذهبی احتوایه مساعد اولان علم کلام حقنده دیلنی قیصه طوتمق لازم کلیردی . ایشته ، عملی ایماندن جزء قیلمق ، یعنی بکندیکی شو مذهب ده بکنمدیکی نظریات قبیلندندر . مسئله‌نك ماهیتنه اطلاع ایچون بو کتابده‌کی مبحث مخصوصنه مراجعت لزومنی تکرار ایده‌رم .

« قلبلری‌ده ، دماغلری‌ده نظریاتله ؛ خلافیاتله مشغول قالمش اهل سلام ، اجتماعی ، اقتصادی ، مدنی حاللری بالکلیه اهمال ایتدی . بو بیوك فتنه‌مه عالم اسلامیتی ، مسجدلری ، مدرسه‌لری ، خانه‌لری ، مجلسلری تمامیله استیلا ایتدی . » [ص ۳۴]

بو سوزلردن ، بتون مسلمانلر کیجه کوندوز علم کلام اوقومقدن سائر علوم نافعه تحصیلنه وقت بوله‌مادیلر ، یاخود علم کلام اونلره فنون نافعه تحصیلنك اهمالنی امر ایلدی کبی برشی آکلاشیلیورکه بونك ایکیسی‌ده یالاندر . ایشته هاشم بکك ، ایلریده کندیسندن بحث ایده‌جکی

مکتبلی تورکلرك وقتلرینی علم کلام اشغال واتلاف ایتمز. مطمح نظرلری ومکتبلرینك مقصد تأسسی موسی افندینك ایستدیکی قبلردر . بونکله برابر ینه هاشم بکك اعترافنه نظراً بومکتبلیلرك ، مسلمانلری آدم ایتملری شویله دورسون، مملکتك ایشنه یارامق اعتباریله کندیلری دیکر مسلمانلر قدرده آدم اوله‌مامشلردر .

« معناسی بوش ، بیهوده نظریاتدن بحث ایدر ، بونك اوزرینه هر علوی انکار ایدر کلام کتابلری ، اسلام مملکتلرینك هر قطعه‌سنده تألیف قیلنوب حکومت قوتیله ترویج قیلنور ایدی . [ص ٣٤]

علم کلام ایله حکومتلرك سیاستی آره‌سنده مناسبت توهم ایتمك موسی بیکیف افندینك مخصوصاتندندر . علم کلامك حکومت قوتلریله ترویج اولندیغنی بیلمه‌یورم . یالکز اون بش یکرمی سنه مقدم ، علم کلام ده‌کی امامت بحثنده قوشقولانان حکومت ، شرح مواقف کبی بعض کتب کلامیه‌نك تداولنی منعه تشبث ایتمشدی .

« شوکون بز او کتابلری اوقور ایسه‌ك تعجب ایدرز ، اوقدر بیهوده شیلری یازمش قلملره ، اویله شیلری فکر ایتمش عقللره ؛ اوقدر اوفاق مسئله‌لره قناعت ایتمش عالملره . . » [ص ٣٤]

والنجم تستصغر الابصار رؤیته
والذنب للطرف لا للنجم فی الصغر

« آلکز ، غزالی کبی بیوك بر امامك قلمیله یازلمش تهافت » آلکز ابن رشد کبی کوزل متفلسف قلمیله یازلمش تهافت التهافتی سویله‌یکز ، زنهار شو کتابلرده قیمتی وار بر سوز ، قیمتی وار بر فکر آکله‌یلورمی ؟ کوریکز هندسه ، هیئت علملرنده اعتباری وار نصیرالدین طوسی قلمیله یازلمش تجرید کبی کتابلری ، بو کتابلره مقابله یا مدافعه یولیله تألیف قلنمش بیوك مجلدلری اوقو کز ملا جلال کبی کتابلرده اك بیوك مغروریتله بیان قلنمش «وجوه‌خمسه» لری ، اوقو کز ، صفات ، افعال الله ، خلق افعال کبی اشاعره قلمیله یازلمش سوزلری . . . عموماً فقه ، کلام ، منطق ، اصول ، تفسیر ، نحو ، صرف حکمت کتابلرینه دائر یازلمش حاشیه‌لری ، شرحلری ، کوریکزده سویله کز او کتابلرده عقلدن ، فکردن ، اسلامیتدن اثر واری ؟ قازان موسی افندی بیکییف » [ص ٣٤ ، ٣٥]

علوم عقلیه و نقلیه‌یه دائر علماء اسلام طرفندن یازلمش نه قدر آثار وار ایسه هپسنی کتبخانه‌لردن چیقاروب سوقاقلره آتیکز ، مؤلفات اسلامیه‌نك برجنکیز وحشت انکیزی اولان روسیه‌لی موسی بیکیف افندی ایله همپالری چیغاسینلر . هله بو کتابلرك یالکز اسملرینی جمع ایتمکله وجوده کتیریلان « کشف الظنون » و « موضوعات العلوم » [١] کبی کتابلرك شاشقین مؤلفلرینك مزارلری اوزرینه استهزا خنده لری نثار ایدیکز . صوکره ، بتون بو آثار اسلافه بدل ، کتبخانه لریکزی، موسی افندینك محصول قریحه‌سی اولان کتابلر تزیین ایتسین !

لوکان عجبك مثل عقلك لم یکن
بك مثل خردلة من الاعجاب
اوکان عقلك مثل عجبك لم یکن
احد یفوقك من اولی الالباب

« تورك عثمانلی پادشاهلری ایچنده شرعی (اولی الامر) لر [اولوالامر ، امر صاحبلری دیمك اولدیغی ایچین تکرار بوکا ، ادات جمع اولان (لر) لفظنك علاوه‌سی جائز اولمامیدر .] کوستریله‌بیلیر ، لکن صدراعظملرینك قاقاسنی تسدیرمش ، وزیرلرنی بوغدیرمش شهنشاهلرك عددی هرحالده داها چوقدر . صوکره ، مستعار برحیثیتله اولوالامر اولان صدر اعظمدن ، وزیرلردن سپاهی نفره وارنجیه قدر هپسی بومستعار نفوذ نامنه ممکن مرتبه ظلم وینما کرلك ایتدیلر ، قان دوکدیلر . » [ص ٣٦ ؛ ٣٧]

طبیعی بونلر شرعی اولوالامر دکل ایدیلر .

« ایشته دیندن آلنمش بر اساس ؛ یعنی اولی الامرك بویله‌جه سوء استعمالره اوغرادی . دها برچوق مثاللری کوسترمك ممکندر ، لکن بوده دینی قاعده‌لرك یالکز فنا تطبیق ایدیلدیکنی کوستریر . » [ص ٣٧]

شوحالده بذاته دین ، نه‌دن قباحتلی اولمسون ، وانقراض ماملرینك برنجیسی عد اولونسون ؟

« دین اسلامك منشأی عربستان اولماق حیثیتیله معاملات نامنه تعلق ایدن اساسلری عرب جماعتلرینك حیات اجتماعیه‌لرینی اداره‌یه کافی ایدی . » [ص ٣٧]

بوسوزدن اسلامك ، یالکز عربلره مخصوص بردین اولمسی فکرینی ایما وایهام ایدر .

« فقط عینی دینك مختلف اقلیملرده ، مختلف قومیتلرده بری برینه بکزمیان تلقیلره مظهریتی ضروریدر . تونس ، جزائر ، فاس ، مصر ، امید برونی ، سوریه ، عراق ، ایران ، انا دولو ، قافقاسیا ، چین ، هند ، جاوا مسلمانلرینك شمدیکی عقیدهٔ دینیه‌لری ، اواقلیملرك تخالفی درجه‌سنده عظیم ومتباین برحالده اولدیغی متبحر عالملر طرفندن تحقیق اولونمشدر . [ص ٣٧]

هاشم ناهید بك ، عقیدهٔ دینیه نه دیمك اولدیغنی پك ایی بیلمدیکی ایچین بویله سویله‌یور ، و متبحر عالملر دیدیکی ، عادات ایله اعتقاداتی تمییز ایده‌مه‌ین سطحی نظر سیاحلردر .

چونکه عقیدهٔ اسلامیه اوزرنده اقلیمك قطعیاً تأثیری یوقدر . ذاتاً کرهٔ ارض اوزرنده ، منسوبینی اکثریت عظیمه‌یی حائز اولان عقیدهٔ اسلامیه ، سنی عقیده‌سیدر . برده اقلیت درجه‌ده موجودیتی محافظه ایدن شیعی مذهبی واردر .

بونلردن مؤلفك تعداد ایتدیکی ، تونس ، جزائر ، فاس ، مصر ، آنادولی ، قافقاس ، سوریه ، عراق ، هند الخ ده‌کی سنیلرك عقیده اعتباریله بری برندن قیل قادار فرقلری اولمادیغی کبی هند ، ایران ، یمن کبی بعض اقالیمده بولونان شیعیلرده بر ایکی درجه فرقلرله یکدیکرندن اوزاق بر حالده دکلدرلر . حتی شیعیلرك اکثریتی تشکیل ایدن « مفضله » فرقه‌سنی اساس عقیده‌جه سنیلرله یابانجی عد ایتمکده بیله بك معنی یوقدر .

« عینی قاعده‌یی مختلف اقوامه تطبیق ایتمك وحتی بر قومك مرور زمانله احتیاجاتی ؛ اخلاق ؛ عاداتی زمانك دواملی تأثیریله ده‌کیشه‌جکی ایچین قاعده‌یی عینیله محافظه ایتمك ممکن اوله‌مایه‌جغی شارع اعظمه معلوم بولونمش وبوتون محذورلری دفع ایچین احکامك اسباب عدیده ایله تغیری قاعدهٔ اساسیه‌سی وضع اولونمشدر . » [ص ٣٨]

بو بحث ، براز اشاغیده ینه کله‌جکدر . برده سوزیمزی اورایه تعلیق ایدیورز .

مصطفی صبری

بشرك واسطهٔ رسالته احتیاجی

١

فصل سابقده رسالته تعلقی اعتباریله مهم اولان بعض کلام ومطالعاتی وجه اول قبیلندن اوله‌رق ایراد ایتمشیدك که اووجه ، رسل کرامه مؤمنك اعتقاد ایتمسنك واجب اولمسیدر . بومبحثده سوز ، توفیق الهی ایله رسله احتیاج نقطه‌سنه موجهدر ، بوده فهملری آرتیروب جاریشدیران ، اقدامی قاپدیران ، افکار واوهامه برازدحام کتیرورن

بر بحثدر . سرد ایده‌جکم محاکمه‌ده متقدمینك دیدکاری وجهلرك ومتأخرینك ذاهب اولدقلری نظریه‌لرك اثباتی صددی خارجنده براقدق .

مصنف کتابمزده طرز اعتقادلری ، حقیقته مخالف ویا صحیحه مطابق اولانلرك اقوال وتمایلاتی نظر اعتباره المقمزین محق اولان معتقداتك و بوحقایقه دها قریب یوللرله وصولی استلزام ایدن افکارك سرد واثباتی التزام ایتدك .

شوقدرکه مسرود اتمز ، ذکر اولنان موافق ومخالفلرك تشریحاتندن تصادف کلام قبیلندن اوله‌رق بعض اشارتلری کیزله‌مامك ، یاخود حق اولان سوزدن طریق استثنایه صاپه‌مامق آثاری بارز اولورایسه مسلك تصویرمزه منافی صایلمامليدر .

رسل کرامه بیان حاجت خصوصنده ایراد کلام ایچون ، ایکی مسلك واردر : بری ، اولجه ذکری کچدیکی اوزره تولدکدن صکره نفس انسانینك بقاسنه اعتقاد نقطه‌سندن باشلار ، چونکه انسان ایچون حیات دنیادن صکره حیات اخرویه محققدر . اوراده سعادت جنتله تمتع ، یاخود عذاب الیم ایله تذلل ایدیلیر . آخرتده سعادت وشقاوت حاللرینه معروض قالمسیده حیات دنیویه‌ده کشینك طرز اعماله مربوطدر ، بوعملری ایستر اعتقادات ، نیات ومقاصد ، ارادات کبی قلبی اولسون ، ایستر عبادات ومعاملاتك انواعی کبی بدنی اولسون مساویدر .

موحدیندن ، وثنیلردن ، فلاسفه‌دن ، ادیان سائره اربابندن هیچ برصورتله وزن وخطابه کلیه‌نلرك آز برقسمی مستثنی اولمق اوزره جزم وبیانده متفقدرلرکه : نفس انسانك بدندن آیرلدقدن صکره باقی اولوب حیات اخرایه نائل اوله‌جغی محققدر .

موت ، فنا ایله یعنی معدومیت کلیه‌یه منجر ، وحق صورتیله حیات فانیه‌دن انسلاخ ایتمز . هرنه‌قدر بقای روح مسئله‌سنك واوکا طاری اوله‌جق احوالك تصورنده مختلف نزاع وذهابلر کوسترلمکده واوکا متعلق استدلال یوللرنده مشربلرجه ثبات ایدلمکده ایسه‌ده عمر فانینك ختامی دور بانینك مبدئی اولوب بوعالم ناسوتده فنای وجود ماده‌سی ایسه خفاخانهٔ قدرتك اثر تعیین وحکمی اولان برموت ظاهریدن عبارتدر .

مذاهبدن بعضیلری روح بدندن آیرلدقدن صکره تناسخ یوله دوشه‌رك اجساد بشردن ویاخود حیوانلردن برینه کیرمکله دوام صورتیله ادامهٔ حیات ایتدیکنه وبعضیلری‌ده روح ، بعد مدة مراتب کمالك درجهٔ علیاسنه وارنجه تناسخی نهایت بوله‌رق بسبتون کسب معدومیت ایتدیکنه ذاهب اولمشلردر . برقسمی‌ده روح ، جسددن آیرلدیغی زمان ماده‌دن تجرد ایتمش برحاله کله‌رك عمل دنیوینك نتیجهٔ مولده‌سی اولمق اوزره یا لذت والم حسلرینی حافظ اولدیغی حالده قاله‌جغی وبشقه برقسمی ، روح ، وجوددن چیقدقدن صکره شو کوریلن اجسامدن دها لطیف اولان کزیده اجسامه انقلاب وتعلق ایده‌جکی زعم واعتقادنده بولنمشلردر .

دار آخرتده کوریله‌جك سعادت وفلاکت ، که بونلر دنیاده ایشله‌نیلان ونعیم اخروی‌یی تهیئه واعداد ایدن ، یاخود نکال دائمی‌یی استلزام ایله‌ین عمللرك متاع واسبابیدر ، مذهبلرجه اومرتبه اختلافی، قدیم وجدید امتلرك آراسنجه اوقدر کشاکشی موجب اولمشدرکه بونلرك احاطه وتعدادینه تقرب ، امکان خارجنده‌در .

انفس بشرك عالم ، جاهل ، وحشی ، مونس ، بدوی ، مدنی ، اسکی ، یکی اولانلرنده منتشر اولان حیات فانیه‌دن صوکره حیات اخرانك محقق اولدیغنی ادراك وتقدیرده عمومك حاصل ایلدیکی علم ضروری ، ضلالته اوغرامش برعقلك ، یاخود فساده صاپمش بروجهك اثری اولمق اوزره عداجق ممکن اوله‌ماز . بوتلقی معقول . آنجق اونلره مختص اولان الهامات ربانی اثریدر . نته‌کیم : بوحیات دنیاده عقل وفکرك عمادنقا اولدیغی انسانه الهام اولنمشدر . هرنه‌قدر شوبیان اولنان تلقی واعتقادده بولنانلردن ماعدا شاذ اوله‌رق برقسم خلق ، اعمالده انسانی ارشاد ایچون عقل وفکرك کافی اولدیغنی ، وجانب اعتقادیه‌یی عقل ایله تیقن قابل اوله‌میه‌جغنه ومجهول برحقیقته فکرك دلالتیله وصول احتمالی بولنمدیغنه ذاهب اولدقلری کبی عالمك‌ده وجودی اولمیوب آنجق بویله برمعنی ، خیالك اثر اختراعی بولندیغنی وکندیلری هرشیدن شك ایده‌رك حتی کندی موجودیتلری حقنده شبهه بسله‌مکدن خالی قالمامشلرسه‌ده ینه عقل وفکر ، حیاتلرکی اولدیغی وزمان مقدره دکین اس بقا ایدوکنی ونوع انسانك سائر افرادینك حیات اخرویه‌جه بالاتفاق پیدا ایتدکلری اعتنانك الهامات صحیحه‌یه مستند بولندیغنی لسان طعن وانکاره آلامشلردر .

بوندن کبی حزینهٔ قدرتدن عقوله الهام ، نفوس بشره اشعار اولنمشدرکه بوعمر قصیرك ختامی ، وجود انسانك کلیاً منعدم ومنتهی اولدیغی برحد دکلدر ، بلکه وجوددن لباس چیقارلدیغی کبی روح انساندن جسددن خروج ایده‌رك بشقه برطورده حیات باقیه‌یه ایریشیر . بوحقایقی تعمیم واظهار ایدن الهام ربانینك تأثیرات محققه‌سنی ادراك ایتمه‌مك برنور حقیقتك انجلاسنده‌کی بداهته قارشی مزاحمه‌ازی صایلیر .

هر برنفس ، حصر وتحدیدی قابل اولمیان یوللرله غیرمتناهی معلوماتی کسب وقبوله مستعد ، حدودی بولنمیان لذتده مشتاق اولمق اوزره یارادلمش ومراتب وغایتی نهایتسز بولنمش اولان کمال درجاتنك غایهٔ استحضارنده دورمیوب دائما ترقی ایتمکله مجبول بولنمشدر . آلام شهوانیه‌دن ، اغواآت نفسانیه‌دن ، امراضك اجساده سرایتندن ، آب وهوایه وسائر احتیاجاته مقاومتدن ، بونلره مماثل صایلمسی ، حتی نهایته وارلماسی ممکن اولمیان سائر اضطراب وریجی حاللردن اعراض ایتمکده نفسك استعداد فطریسی اثریدر .

انواع اشیایه وجود ویرن جناب حقك نظام حیاتی ، حاجت مقداری بقا بوله‌بیله‌جك براستعداد ایله تقنین ایتدیکنه وممکناتك تصرفنده هب

دینه‌جك وافعالی کونوری یعنی وزن وحسابدن عاری اولدیغنه حل ایده‌جك شوائبدن بری بولندیغنه علم یقین حاصل ایتدکدن صوکره لذت والملی وسائر مواهب ونوائبی حس ایله برفکر رغبت ویرن وهرشیده بردلیل تمیز اولان الهامات، نفسه‌ملتفت اولور .

بشرك غیرمتناهی معلومات، انواع کمالات، لذائذ وآلام قبولنه مستعد ومجبول اولدیغنه کوره بقای حیاتی محدود برزمانه مقصور قاله‌رق اوندن صوکره ابدی برمعدومیته اوغرامسی صحیح اوله‌ماز .

حواس عقلیه‌مز ایسه انسان ایچون بقای ابدینك محققی، اوکا وارلدیغی زمان نه‌کبی احوالك وقوعه کله‌بیله‌جکنی ، اوسعادته وصولك صورت امکانی، شوسفر بعیدده موجب فلاح اوله‌جق هانکی بولك التزامی مقتضی ایدوکنی تجسس وتأمل خصوصنده ارواحمزی تهییجدن کری طورمامقده وهم اوزون، هم قیصه اولان بومعیشت دنیانك حسن تدبیر وتأمینی وجیبه‌سنك منهج قویم اوزره محافظهٔ استقامت ایتمسنه کفایت ایتمه‌ین عقلمزك لایق وجه ایله استعمالی ایچون بتون قوای حسیه‌مز بشقه بررهبره مفتقر کورنمکده‌در .

بوندن اکلاشیلیرکه حیات حاضره وآتیه‌مزه قارشی تعلیم وارشاده، افکار و انظارمزك حصول سلامت و انتظامی ایچون کچمش عصر وزمانلرده‌کی احوال وعواقب ایمدن خبردار اولمغه ، وجدانمزی اصلاح و ذهنمزی تنویر و تأیید ایتمکه ، الآن توالی ایتمکده اولان غموم دنیانك ویردیکی اضطرابدن نه‌زمان قورتلق و مقصود اولان شوق حقیقیده طمأنینت حصولی ایچون نه‌وقت اوکا ایریشمك ممکن اوله‌جنی نقطه‌لرنده تحکیم علم وایقانمزه بر لزوم و احتیاج قوی حس ایتمکدن خالی قالمیورز .

شو حاللریمز ، بو عالم حس و شهودده یعنی دنیاده‌کی صفحات حیاتمز مقتضاسی اولوب کندی کندیمزه بوکا برمجرای استقامت ویرمکه مقتدر ومطمئن اولمدیغمزك بداهتنه قارشی عالم غیبده‌کی احوال عظیمه حقنده عقل و فکرمز نه‌شی تأمل وتیقن ایده‌بیلیر ؟

بزی ورای غیبده مکمون احوال و اسراره مطلع قیله‌جق برحجت و علامت المزده وارمیدر ؟

حیات بشر اوزرنده‌کی مقدرات ربانیه‌یه معرفت حصولنه وصول ایچون برکیمسه‌نك کندی کندینه دوشونوب برنتیجهٔ سالمه‌یه وارمسنده ونامتناهی بر فسحتی حائز اولان بوطریق معرفتده قولایجه قطع مسافه ایده‌بیله‌جکنی تفصیلده امکان متصورمیدر ؟

آنجق شبهه‌مز یوقدرکه حق بشرده مرتب ومقدر اولان اسرار الهیه‌نك وروح ، بدندن آیرلدقدن صکره اوغرایه‌جغی لابد اولان اطوار وحالاتك تفصیلاتنه و حکمت مخصوصه ایله ممزوج بولنان بوشئوناتك تدویر وتصرفی یدقدرتلرنده اولان ذات اجل و اعلانك صفات وجودیه‌سنه خود بخود اطلاع یقین حصولنه نافذ اوله‌جق برنظر و قوتله موهوب دکلز .

برقوهٔ عالیه‌نك ارشادی سبق ایتمکسزین اعتقادات و اعمالك مرجعی حقنده یقین صحیحه ایصال ایده‌جك براسلوب نظر وارمیدر ؟ بوحقایق عندبشرده مجهولدر، بوحیات جاریه و آتیه‌نك بشریتك رأی مجردینه نسبتله فهمی کوچ بر معمادر .

نورحکمت ودلالت قدرتدن خالی برعقلك نقطهٔ نظری وحواسمزك بر طریق تشوشده، طرز تعلقاتی، عالم دنیا ایله عالم اخری ارهسنده بر وصل و اشتراك رابطه‌سی بولنمدیغنه قائل اوله‌جق درجه‌ده متنزل اولوب حتی کوریله‌بیله‌جك شی . بوحیات وشخصیت فانیه‌دن عبارت ایدوکی و عوالم مستقبله‌نك حقایقنه معلومات بشریه ایله یقین حصولنك امکانسزلغی جهتنه تحویل وجدان ایتدیرن درکاته دوشولش کبی مظلم و عاقبتی وخیم بر حالی مروج کورنمکه باشلنیور .

صانع حکیمك مقتضای حکمتی دکلیدرکه امور انسانیه‌یی ارشاد و تعلیم قاعده‌سی اوزرینه اقامه و تأسیس ایتمش ونوع انسانی یاراتدیغی کبی بیان خاصه‌سنده کندیسنه ویره‌رك بونلر ، مراملرینی شفاهاً و تحریراً بربرینه افهام و تبلیغ ایتمك ایچون فیض تکلم استعدادیله مجبول وملهم قیلنمشدر ، بونکله برابر ینه اوفاطر کائناتك جملهٔ نعمندن اولمق اوزره انفس بشر مرتبه‌لرندن برمرتبهٔ اعلای استثناده اصطفا ایتدیکی بعض ذوات عالیه ایله‌ده تنویر جهان ایلمشدر .

ایشته بو اصطفای کامل ، منصب رسالتی تضمن ایدرکه بوپایهٔ رفیعه‌لك کیمه توجیه اولنمسی لازم کلدیکنی قادر متعال حضرتلری هرکسدن دها ای بیلدیکی کبی آنلری فطرت سلیمه ایله ممتاز قیلمش وعلم الهیسی انوارندن مستحق اولدقلری درجه‌ده استضائه و اسرار مودوعه‌سنی بر امانت کبری مثابه‌سنده تلقی ایله اوکا کمال امن واطاعتله منقاد و رعایتکار اولمغه صالح بر صورتده ارواح مقدسه‌لرینی حدکماله ایصال ایلمشدر، اونلرمنکشف ومنجلی اولان اسرار وفیوضات ربانیه، نفوس عادیه انکشاف ایتسه‌یدی ، مجال تحمللری منسلب اوله‌رق محو وهلاك اولملری ، یاخود جلالت وعظمت الهیه نورینك تأثیر انعکاسیله اضاعهٔ عقل ایتملری محقق اولوردی .

اوذوات مبارکه ، الهك فضل واذن مخصوصیله عالم غیبه یقین حاصل ایتدکلری کبی احوال ناسك واصل اوله‌جغی درجات ودرکاتی مدرك اولدقلری حالده کندیلرینه تبلیغ وارشاد ایله بتون عالمره محض رحمت خدا اولدقلرینی اظهار واثبات ایتمشلردر .

شیخ محمد عبده مترجمی : حسین مظهر

یاد ماضی

تورکلرك نجیب وحقیق بعض دوستلرینك، علیهمزده قوهٔ مخیله‌نك بیله تصور ایده‌مدیکی بهتانلر ترتیب ایدیلدیکی شو هنگامهٔ فلاکتده ، فضیلت بشریه‌نك بلند بر تمثالی کبی اورتایه آتیله‌رق ، او منفور افترا

واستادلرك اساسسزلغی انظار مدنیتده اثباته چالیشدقلرینی کمال شکرانله کوریبورز .

بز بوراده ، بو قیمتدار نشریاتده تورکلرك معصومیتنی کوسترن رنکین صحیفه‌لردن بحث ایده‌جك دکلز. چونکه او صحیفه‌لر ، بوقناعتده بولنانلر ایچون دکل ، سوری سوری تورك علمدارلرینك هر کون داها زیاده شدت ووسعت کسب ایدن نشریاتلریله فکرلری حقیقتی ادراکدن اوزاقلاشان غربلیلر ایچون یازلمشدر .

امید وتمنی ایدەلم‌که، بو قیمتدار نشریات تورك علمدارلغیله تیزاران کوزلری بر مدت یورمق فرصتنه نائل اولەبیلسون ا. یالکز افکار عمومیهٔ جهانك علمیمزه چوریلمش اولدیغی برزمانده بلا پروا صمیمی بر قناعتله حقیقت مدافعەلکنی درعهده ایدن محترم دوستلرمزك بو وسیله ایله حقمزده نه دوشوندیکنی کورمك طبیعی بزم ایچونده موجب انتباه بر حادثه اولەجقدر .

بزی ، بر غربلی کوزیله تدقیق ایدن دوستلرمزك سوزلری ، شبهه ایتمیورزکه ، قارئلریمزی دورا دور تفکراته سوق ایده‌جکدر . چونکه ، بو بویوك انسانك وجدانلره‌قدر نافذ اولان متجسس نظرلری، بزی پك کوزل کورمش، پك درندن سوزمشدر. دیبورکه: «اولا تورکلردن بحث ایتمکله سوزه باشلامق ایسترم ، فقط بوراده تورکدن مقصدم مملکتنده حمد اولسون حسابسز بر اکثریت تشکیل ایدن اسکی زمان تورکیدر . بو تعبیرك ایچنده ، استثنا تشکیل ایدن یکی طبقاته منسوب اولانلری ، آثارینك ماضیسنی انکار ایدنلری ، موازنه‌سزلکلریمزله بکیلکلریمزده بزی بیله کبریده براقق ایسته‌ینلری مراد ایتمیوردم ؛ هله هرجنسك قانندن چیقمش ملز بر عنصر اولان و شرق ایشلرنده‌کی خارق‌العاده جهالتمز سایه‌سنده بزم ایچون حقیقی عثمانلیلردن تفریقی ممکن اولمایان لوانتینلردن قطعیاً بحث ایتمك ایسته‌میوردم .

« اونلری، اوزتورکلری بیطرف برنقطهٔ نظرندن محاکمه ایدرکن، بن‌ده تسلیم ایدرم‌که، بزدن بر قاچ عصر کری بر ملت تلقی ایتملیدرکه بوندن دولایی هرحالده کندیلرینی تعییب ایتمیوردم ، بلکه بالعکس .... اناطولینك ایچرلرنده‌کی حرکتسز قصبه‌لر ، کویلر قیرلر ، دکل یالکز صلح وسکونك ، بلکه هرکون بر آز داها بزم بو یکی دنیامزدن سیلنمکده اولان تکمیل اسکی زمان فضائلنك : لکەسز بر دوغرولقله ناموسك ، چوجوقلر ایچون آرتق امثالنه تصادف ایتمز اولدیغمز بر آتا بابا حرمتنك ، یتمز توکنمز بر مسافر پرولکله مسافره قارشی مردانه بررعایتك، اك عادی آدملرده بیله ظرافت اخلاقیه ایله نزاکت ارثیه‌نك ، هرکسه وحتی حیوانلره قارشی بی‌حدود بر مساعفهٔ دینیه‌نك وتمیز بر ایمان ایله عبادتك صوك ملجاسیدر .

« بزم بوشبه‌وتردی، بوغاتله‌ودمیر کورولتیسی ایچنده بویان اولوب دوران غربمزدن چیقوب‌ده اونلرك مملکتنه کیدیلیر کیدلمز بر نوع سکون وامنیت دریاسنه دالندیغنی حس ایدیلیر، جریان اعصاری تا کیم بیلیر هانکی بر دور ابهامه ، بلکه تاریخك آلتون دورینه قدر طی ایدوب چیقیلدیغی ظن اولنور .... »

محرر بزی واستانبولمزی نه کوزل تصویر ایدیبور . . . . ثروت بر زماندنبری بد بخت یوردیمزده توره‌یەرك آثارینك ماضیسنی انکار ایدن، غربك هردرلو موازنه‌سزلکلرینی، لااخلاق یکیلکلرینی تطبیق خصوصنده، اونلری بیله کیریده براقان لوانتن روحلی بر شرذمه‌نك تخریبکار مساعیسی دکلیدرکه بزی شو فلاکتلی کونلریمزده بیله‌یك ألیم بر بحران اجتماعی ایچنده قیورانديروب طوربیور . . . اوز تورکلر ، محترم محررك دیدیکی کبی : غربه نسبتله علم وعرفان ساحه‌سنده بر قاچ عصر کیریده بولنیور . فقط بو اوز تورکلر حرکتسز یوردلرنده اك نجیب فضیلتلریله لکەسز ناموسلریله یوردلرینه وبویوکلرینه قارشی بسله‌دکلری لا یتزلزل محبت وحرمتلریله اك مدهش صدمه‌لره کوکس کرمش مهلك هزیمتلردن، مدهش ضیاعلردن صوکره بیله ینه زنده‌کیلرینی محافظه ایتمشلردی .

تمیز بر ایمان و عبادتك صوك ملجائی اولان وطنمزده ملی وحدتمز صارصیلمه‌مش، دینی قارداشلغمز شمدیکی کبی قیریلمه‌مشدی . تمیز ایمانلی اوز تورکلر ، منفور احتراصلر آلتنده قیورانمیور، ایمانلری قدر صاف اولان قلبلرینی بربرلرینه آچیور ، بوکونکی ملعون انتریقه‌لرك نه اولدیغنی بیلمیورلردی .

آره‌لرنده نه فرقه نه‌ده فرقه‌جیلکك مستکره نفاق وکینلری یوقدی. بو کون هرقلبه حاکم اولان کیزلی احتراصلرك یرنده صمیمی بر محبت جایکیر ایدی . شرقك براق سماسی آلتنده اونك قدر صاف و علوی روحلر یاشیوردی . هر بری بر لانهٔ سعادت اولان قوبتو واخشاب أولرده انین اضطراب ویا خرخرهٔ حرص وکینه بدل یا نشئه ومسرت نشیده‌لری ویا مهیج قرآن سسلری طویلیوردی. دوستلقده لاهوتی بر صمیمیت، محبت‌ده علوی برجدیت واردی . قلبلر، غل وغشدن آزاده، وجدانلر ایمان کبی تمیز، روحلر سمالر قدر علوی ایدی .

دینداشلرینك ارزاق مقدره‌سنی طوپلایه‌رق ثروت قازانمق ، طول وقیمارك کوز یاشلری قارشوسنده مصطبهٔ عشرت قورمق، ملتك و او بلای فلاکتی آچاقله صوصدیرمق، حمیت نقابیله اورتایه آتیله‌رق متصل چالمق و صویمق ، اومسعود زمانلرك دیندار مسلمانلرینه، اوزتورکلرینه ابدیاً مجهول شیئه‌لر ایدی .

عائله‌لرده‌کی صمیمیت، هیئت مجموعه‌یه‌ده ساری‌ایدی. اولادیدرینه وعائله‌سنه قارشی بسله‌دیکی صارصیلمز حرمت ومحبتی وطننه ووطنك بویوکلرینه، تشمیل ایدیبوردی . ملت صانکه معظم بر عائله ایدی .

حرص ثروت و احتراصله قودورمش فردلره بدل پك نزیه بر صلابت اخلاقیه ، پك ظریف بر نزاکت ارثیه ایله متحلی انسانلر واردی .

کوچوك وطولاشیق سوقاقلریمزده چیلغین توره‌دیلر یرینه چارشافلی

خانملر، آبانیه‌لی تمیز مسلمانلر طولاشیوردی. هر کوشه باشنده تصادف ایدیلان بر میخانه‌یه مقابل فضیلت منبعی اولان بر جامع، بر درگاه کوریلیوردی. آدق سا کتمزی؛ مستکره و مخرش نعره‌لرینه؛ مبهج و فسونکار تکبیر صدالری طولدیرییوردی ...

معبدلریمز بوش، میخانه‌لریمز طولو دکلدی. چارشولریمزده شاپقه‌لی محتکرلر دکل، جبه‌لی تاجرلر کوریلوردی. ییه‌جکمز، کیه‌جکمز، یابانجی ایللردن کلیوردی. یوردیمزده الیسه‌لریمزی طوقویه‌جق صنعتکارلریمز، ییه‌جکمزی چیقاره‌جق رنجبرلریمز واردی. کویلریمز بوش، کنجلریمز حیایز، صنعتخانه‌لریمز ییقیق، تارلالریمز هیرکمز دکلدی. فرنکینك آرتی طوغایان آناطولی‌ده انسانلر قایندیور، حسابسز سوریلر اوتلایور، زنکین کاروانلر طولاشیوردی.

استانبول بر خرابه دکلدی. معظم سرایلری، شیرین جاملری، فسونکار کاشانه‌لری، بیوك قوناقلری ایله بدایع پرستلری تسخیر ایدن بر بلدهٔ محاسن ایدی. هیهات که بوکون بوتون بونلر، بلکه یارین اونوتیله‌جق بر خاطرهٔ تاریخیه‌دن باشقه برشی دکلدر ....

ایچمزده آثاریمزك ماضیسنی انکار ایدن توره‌دیلر یرینه او ماضی‌یه حرمتکار رهبرلر یتشمش اولسه‌یدی، شبهه یوق که بز امین خطوه‌لرله هم آوروپا ایله آره‌مزده‌کی اوزون مسافهٔ تمدنی آز زمانده قطع ایدر، همده بنلکمزی، حرمتمزی داها واضح بر تعبیر ایله موجودیتمزی قورتاریر، بوکونکی فلاکتلی کونلری کورمز، بو مدهش بحران اجتماعی‌یه دوشمزدك. فقط، عجبا وقت بوس بوتون کچدیمی؟ عجبا صمدانی بر انتباه بزی بو کردابدن قورتاره‌مزمی؟ جهانده امکانسز ظن ایتدیکمز تحوللری، تصور ایده‌مدیکمز انقلابلری کورمدکمی؟ اوچ معظم دولت نجه‌سیله پارچالانمش، ییقلمش اولان (لهستان) بوکون او اوچ سلطنتك انقاضی اوزرنده دیریلیورمی؟ او حالده نه‌دن یأسه دوشه‌لم. دوشونه‌لم که تقسیم ایدلمش اولمله لهستان ئولمه‌مشدی. چونکه یاشامغه عزم ایدن بر ملت واردی. چونکه اوملتی ئولدیرمکه چالیشانلره قارشی اونك اوز اولادلری آره‌سنده کندیسنه بیلمقسزین، طورمقسزین حیات نفخ ایدن حقیقی منورلر واردی.

یالکز ملی دوشونور، اونك روحی آکلار، احتساساتی طویار، املریله صیزلار، منور، فقط آثارینك ماضیسنی انکار ایدن توره‌دیلر دکل، حقیقتاً منور رهبرلر بر عزم ایله چالیشورلرسه، هیچ شبهه یوق که، بو مملکت ینه یوکسه‌لور، بو ملت ینه دیریلور. چونکه تورکده‌کی قابلیت حیاتیه، لایفنادر. اونده‌کی صلابت دینیه الك فیاض بر منبع حمیت و اخلاقدر.

* * *

حقوقمزی محافظه ایچون ناصل چالشمالی یز؟

ای مسلمانلر!

هپمز بیلیورزکه بوکون بتون مدنیت عالمی و اهل کتاب نامنی طاشیان الك قوتلی، الك سطوتلی حکومتلر حقمزده انسانیت و مدنیت مقتضاسنی دکل،

بونك طوغری اولدیغنی قبول ایتمك کندیلرینك عصرلردنبری ادعا ایتدکلری انسانیت، دین و حق دعوالری هپ جملی و هپ مسلمان عالمی اغفال ایچون ترتیب ایدلمش صنیعه‌لردن عبارت اولدیغنی قبول ایتمك دیمك اولور. فقط بوکا احتمال ویریله‌بیلیرمی؟ اونلر بزه کندیلرینی عیسویت روحیله پرورشیاب اولمش، یاخود نور مدنیتله کمال اخلاقی‌یه تقرب ایتمش، خیرخواه، خیرکار، ناصح و مصالح صفتلریله توصیف و او صورتله تقدیم ایتمه‌مشلرمیدی؟ و بزم بتون معارف کورمش قسم مدیرانمزك، منورلریمزك الك چوغی بوکونکی غرب مللرندن صادر اولاجق هر معامله‌نك مطلقا حق و عدالته موافق اولاجغنه و اونلره بلا قید و شرط تبعیت ایتمه‌نك خیردنبشقه بر نتیجه تولید ایتمیه‌جکنه قانع دکللرمیدی؟ و ذاتاً حربه بر ایکی کشینك اجبار و اغفالیله کیرمش اولان ملتك متارکه‌یی فوق العاده حسن تلقی ایتمسی غرب عالمنك بو صیت عالانه‌سنه ایناماسندن نشئت ایتمیورمیدی؟ دها دونه قدر عمومیتله غربلیلرك حقانیتدن آیرلمایه‌جقلری اعتقادنده بولوناندلریمز بیوك بر کثرت تشکیل ایتمکده دکلمی ایدی؟ هله سلاحلرینی ترك و هر صورتله مخاصماتی قطع ایتمش بر مملکته متارکه احکامی موجبنجه کیریله‌جکی رسماً بیان ایدلدکدنصکره بیچاره معصوم و بیکناه اهالینك انکیزیسیون
کویلره چته‌لر حالنده
مسلح عسکرلر صالدیره‌رق چولوق، چوجوق زواللی کویلولرك احیا و هلاکنه راضی اولاجقلرینه ایناغق ممکن اولابیلیرمیدی؟ باخصوص دول متفقه‌نك دره‌دناوطلری، ممثللری، هر درلو قهار و غالب قوتلری حضورنده، تللی تلسز تلغرافلرك اوروپا، امریقا مراکز مدنیه‌سنه وقوعاتی عیناً و درحال نقل و ایصال ایتمکده بولوندیغی بر زمانده بوکبی عقلره طوقوناجق معامله‌لرك وقوعنه رضا کوسترمه‌نك مدنیتله مناسبتنی کیم قبول ایده‌بیلیردی؟

طوغریسی بز حضرت عیسی علیه السلامه نازل اولان انجیل شریفه الك جزئی مناسبتی اولان کسه‌لر طرفندن بیله بویله وحشی قتالره رضا کوستریله‌بیلمسنی وجدانمزه صیغدیرامیورز؛ چونکه بزم بیلدیکمزه کوره دین عیسی تمامیله شفقت و انسانیت اوزرینه مؤسسدر. حتی قرآن کریمده خرستیانلرك مسلمانلره محبت و مودتجه الك قریب اولدقلری و اونلرك تجبر و تکبردن مجتنب راهبلری و روحانیلری بولوندیغی بیان بیورلمشدر: نستعیذ بالله «ولتجدن اقربهم مودة للذین امنوا الذین قالوا انا نصاری ذلك بان منهم قسیسین و رهباناً وانهم لایستکبرون».

دینیمه .. ٫ه اولدیغی کبی فلسفی و اخلاقیسیده بویله‌در : علم اخلاق انسانلرك کافه‌سنی غایه کبی کورمك وهیچ بریسنه واسطه کبی معامله ایتمه‌مك امر ایدر. فلسفی علم اخلاقك قبول ایدلدیکی بتون ممالکتلرده اساس بودر وبو اولمق لازمکلیر. ذاتاً انکلیز فلسفه‌سی نافعیتی اساس اتخاذ ایتمشدر. اونك ایچوندرکه بتون دنیاده انکلیز حقپرورلکنك، عدالتنك بیوك برشهرتی واردر.

فرانسزلرك ایسه مدنیتك منشیٔ ، حیسی اولملری ایجاب ایدر. ایچلرنده بیوك فیلسوفلر ، عالملر یتیشمشدر . ازجمله اك بیوك اخلاق علماسندن هاری ماربون کتابنده: «بتون عالم مدنیتك اك بیوك فائده‌لری ایچون‌ده اولسه علم اخلاق هیچ برفردك حقنك ضیاعنه راضی اولماز . اك کوچوك بر فردك حقی بر طرفه ، بتون دنیانك منفعتی بر طرفه قونسه اوکوچوك وعاجز کمسه‌نك حقی دها آغیر طارتار و دها مقدس ، دهابیوکدر . » دیور .

ایتالیانلر بیوك اخلاقشناس داهیٔ شهیردانته کبی بر ادیبه مالکیتله مفتخردرلر. امریقا مدنیتی ایسه حقك ، عدالتك بتون اقوام حقنده سیاناً تطبیق ایچون زمانمزده ایلك آدیمی آتمق شرفنی قازانمق تشبثنده بولونیورلر . باخصوص رئیس جمهورلری بیوك بردین و حقوق عالمی.

ایشته بوکون بویله معظم ، محتشم ماضی و حاله مالك مدنیت رؤساسندن حقمزده حقسزلق اولمامسنی طلب ایتمك موقعنده بولونیورزه باخصوص ویلسون جنابلرینك تامتارکه ابتداسنده مملکتمزه داثر ویرمش اولدیغی رجوعی غیر قابل بر سوزی، امضاسی، مادهٔ مخصوصه‌سی ، بر سندی وار .

عجبا بونلره قارشی نه‌دیه‌جکلر ؟ نه‌یاپاجقلر ؟

اکر حقپرور ایسه‌لر طبیعی‌درکه حقمزی تسلیم ایله ازمیرده‌و دها بشقه یرلرده اولان حقسزلقلرك تکررینه میدان ویرمدکدن بشقه اولمشلری‌ده تعمیر وتضمین ایده‌جکلردر. اکر اونلر یونانیلرك مدنیت سابقه‌لرینه حرمةً بزم حقمزی ابطاله راضی اولیورلرسه طبیعی یا کیلیورلر . چونکه برکره بوکا حقلری یوقدر . علم اخلاقه منافیدر. صکره اصل حقیقی مدنیت بزم مدنیتمزدر . زیرا اك قوتلی بولوندیغمز وهیچ کمسه‌نك مداخله‌سندن قورقادیغمز زمانلرده بیله احکام شرعیه‌مزه رعایت ایده‌رك بتون خرستیانلره، موسویلره سینهٔ شفقت وحمایتمزی آچدق. ایچمزده اونلری کندیلریمزدن دها مرفه بیله یاشاتدق . صوك زمانلرده برطاقم مفسدلرك القاآتیله حاصل اولان منافرتدن مضطرب اولان نیجه اناطولی خرستیانلری واردرکه مسلمانلرك خرستیانلر حقنده‌کی معامله‌لرینی لسان تبجیل ایله ذکر ایده ایده بیتیره‌میورلر . قیصریلی بر روم برکره بکا : مسلمانلر عسکره کیدیورلر، چولوق چوجوقلرینی بزه ایصمارلر ایدی؛ بز تجارت ایچون چیقارز، چولوق چوجوغمزی مسلمانلره براقیرایدك . » دیه‌رك اظهار تأثر ایدییور ایدی . حالبوکه یونانیلرك ایچلرنده مسلمان یاشاتدقلری هرکسك بیلدیکی برشیدر . وخزنه‌لرده کورولدیکی وجه ایله ویلسون جنابلری وه‌نیزه‌لوسه: مسلمانلر حقنده ناصل معامله ایده‌جکسیکز؟ دیه بر سؤال ایراد ایتمش وبونکله ایدیله‌ن ظالمانه معامله‌لری سویله‌مك ایسته‌مش. وه‌نیزه‌لوس ایسه بوکا جواباً: «اسکیسی کبی» دیه‌رك ظالمانه معامله‌یی تکرار ایده‌جکلرینی ایما ایتمش .

ویلسون جنابلرینك متخلق اولدقلری حسن ظن نتیجه‌سی اوله‌رق بوجوابی خیرخواهانه و جدی تلقی ایتمش اولابیله‌سی ممکن‌در . فقط ازمیر وقعه‌سی وه‌نیزه‌لوسك جوابنك معناسنی پك صریح صورتده کوستردی .

« ای معظم، محتشم، علملی، عرفانلی، دینلی، مدنیتلی، بتون عالمك اصلاحنی عهده‌لرینه آلمق صلاحیتنی طاشیان ملتلر ، حکومتلر ! هانی سزك عدالتکز ، حقپرورلککز؟ هانی سزك شفقت وانسانیتکز؟ ایشته بتون قاهر قوتلر الیکزده ، درعدناوطلریکز ، بری ، بحری هردرلو حرب واسطه‌لریکز حاضر بولوندیغی حالده یونانیلر کوزلریکزك اوکنده ، ازمیرده نه‌لر یاپدیلر کوردیکز. بز اونلره راضی اولمادق، مانع اولمدق دیرسه‌کز حالا بو آنده دخی یونان اشقیاسی ولایتك برچوق یرلرنده بیچاره معصوم کویلولری، قادین ارکك ، چوجق، اختیار بیگناه انسانلری کورولمه‌مش وحشتلرله قتل عام وهلاك ایدییورلر . کویلولرك قاچوب قورتیله بیله‌نلری فوج فوج هجرت ایدییورلر . بونلره قارشی نه دیه‌جکسه‌کز دییکز. نه‌یاپاجقسه‌کز یاپیکز. صکره مسلمانلر ایچون حق طانیمایه‌جقکزی خبرویرییورلر. بونلرك سزلره افترا وبهتان اولدیغنی بالفعل اثبات ایدیکز » دیه‌رك مراجعت ایده‌جکز .

ایکنجیسی : « ای مسلمانلر امحا قارشیسنده بولونیورسکز. فقط مسلمانلرك، مسلمانلغك امحا ایدیله بیله‌جکنه ایناغاییکز . جناب حق دین مبینی ومسلمینی قیامته قدر محافظه ایده‌جکدر. نه‌قدر اولدورورلرسه اولدورسونلر، البتّه ینه قالاجقدر. هم ده دها چوغاله‌جق، دها قوتلی اوله‌رق حیات کوستره‌جکدر . بناءً علیه اوله‌نلریمز شانلی شهیدلر کبی اولسونلر، قالانلریمزده شو اوچ ماده‌یی اونوتماسینلر :

١. — اللهك عدالتنه ، عزیز ذوانتقام اولدیغنه ونه‌وقت اولسه حقمزك احقاق ایدیله‌جکنه ، نصرت الهیه‌یه مظهر اوله‌جغمزه مطمئن اوله‌رق صبر ومتانتدن آیرلمامق .

٢. — هرنه اولوب بیتمش ایسه اولاد واحفادیمزه اکلادوب حزن وتأثریمزی نسلدن نسله دها زیاده ارثق صورتیله عالم اسلامه موروث براقمق .

٣. — کندیمزی اصلاح واسباب عجز ونقصانمز نه ایسه ازاله ایچون هرکس وسعنجه چالشمق ، مالاً بدناً ، عقلاً والحاصل الدن نه کلیرسه اوصورتله فداکارلق ایتمك ایچون عزم وجهد ایتمك . بو اوچ ماده‌یه صادق قالینه‌جغنه کمال ایمان ایله یمین ایتمك .

نستعیذ بالله: «وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون»

دوقتور میلاسلی

اسماعیل حقی

علناً نقض صیام ایدنلر حقنده

٢٦ شعبان ٣٣٧ تاریخیله مقام مشیخت علیادن طرف سامئ حضرت صدارتپناهی‌یه یازیلان تذکرۀ علیه صورتیدر :

علناً نقض صیام ایدنلرك قانون جزانك ٩٩ نجی ماده‌سنك اوچنجی ذیلنه استناداً صورت تجزیه‌سی حقنده مجلس مخصوص وکلاجه تنظیم قلنوب ارادۀ سنیۀ حضرت خلافتپناهی‌یه اقتران ایدن ١٤ رمضان سنه ١٣٢٩ و ٢٥ اغستوس سنه ١٣٢٧ تاریخلی مضبطه حکمنه مع الاسف یکن سنه‌لرده کرك برقسم اهالئ مسلمه آره‌سنده وکرك دوائر حکومتده تماماً رعایت ایدیلدیکی وحال بوکه آداب عمومیۀ اسلامیه‌یه حرمت ورعایت قضیۀ معتنابهاسنده مأمورین دولتك اهالی‌یه نمونۀ امتثال اولملری لزومی مستغنئ عرض وتذکار وبونك هرطرفجه تمامئ تطبیقك ذات سامئ فخیمانه‌لرنجه دخی ملتزم اوله‌جغی درکار بولندیغندن سوقاق ، چارشی ، دکان ، واپور ، شمندوفر ، تراموای ، دوائر رسمیه و.ب. مسات کبی عمومی محللرك هرهانکیسنده وقوعی ملحوظ اولان نقض صیام سالف العرض قانون جزا ماده‌سنك دائرۀ شمولی داخلنده بولندیغی بالتصریح ضابطه‌جه تقیدات لازمه‌یه اهتمام ومتجاسرلرینك عائد اولدیغی محاکمه سوقنه اعتنا اولنمق اوزره بالعموم دوائر مرکزیه ایله ولایات والویۀ مستقله‌یه تبلیغات لازمه اجراسنه همم جلیلۀ صدارتپناهیلرینك سزاوار بیورلمسی بابنده امر واراده حضرت من له الامرکدر .

فی ٢٦ شعبان ١٣٣٧ — ٢٧ مایس ١٣٣٥

معظم بر اجتماع:

شورای سلطنت

وطنك معروض قالدیغی بحرانلی زمانلرده ، مملکتی تهدید ایدن قورقونج مهالکه قارشی ملتك بوتون منور صنفنك رأی وفکرینی آلمق ، حکومتجه تعقیب ایدیله‌جك سیاست استقامتنی بوصورتله کرك محصله‌سنه توفیق ایتمك اك مبرم بر احتیاج ایدی .

ذات حضرت خلافتپناهی بویله برمجلسك انعقادینی فرمان بیوره‌رق ملتك افکار وآمالنك تجلیسنه وسیله ویرمش اولمقله بوتون مسلمانلرك ابدی منت وشکراننی استجلاب بیورمشلردر .

شبهه یوق که بومجلس ، غایه‌نك تعیین وتثبیتی ایچون بر واسطه ایدی . شو فلاکتلی کونلرده پك بیوك اندیشه‌لر آلتنده بی حضور اولان بدبخت ملتده بونقطۀ نظردن بومجلسه پك بیوك بر امید ربط ایتمکده ایدی .

صوك زمانلرده توالی ایدن حادثات ، مملکتمزك آتیسی ، سلطنتك وضعیتی ، حتی خلافت معظمۀ اسلامیه‌نك مقدراتی پك مظلم برشکلده کوسترمکده اولدیغندن ، افکار عمومیه‌نك بوتلاشنی ومجلس شورادن بیوك بیوك امیدلر بکلمه‌سنی غایت طبیعی کورمك ایجاب ایدر .

مجلسده مختلف هیئتلر نامنه ایراد نطق ایدنلرك درمیان ایتدکلری افکار ومطالعات تحلیل ایدلدیکی تقدیرده باشلیجه ایکی نقطه کوریلیور .

افکارك بر قسمی دولتك موجودیتی موضوع بحث اولدیغی بر زمانده تعقیب ایدیله‌جك طریق سیاستك افکار ملیه‌نك محصله‌سی اولاسی مرکزنده تقرر ایتمشدر .

فقط ، وضعیت حاضره‌یه نظراً بر مجلس ملی طوپلامق امکانی اولمدیغی کبی ، زمانده مساعد دکلدر . چونکه انتخاب اجراسی ومجلسك طوپلانمه‌سی لااقل اوچ آیه متوقفدر . حالبوکه حقمزده ویریله‌جك قرار ، شو هفته‌لر ایچنده تحقق ایده‌جکدر .

ثانیا وطنك برقسمی اشغال آلتنده بولندیغندن بورالرده انتخاب اجراسی ممکن دکلدر . بوکبی یرلرده انتخاب اجراسنك تأخیر ایدلمسیده بر طاقم محاذیر سیاسیه‌یی جلب ایده‌جکی شبهه‌سزدر .

ایشته بوکبی ملاحظه‌لره مبنیدرکه مجلسده بولنان اعضانك برقسمی ، شورای سلطنتك مهما امکن ملی بر شکله افراغیله ادامه‌سی وبوصورتله بوتون ملتك تخت سلطنت اطرافنده جمع ایدلمسی کبی پك معقول برفکر ایلری سورمشلردر .

شایان دقتدرکه بوفکری ایلری سورنلر ، مملکتك محصلۀ عرفانی تمثیل ایدن وحقوق وقوانین علملرنده متخصص بولنان ذوات ایدی .

ملی بر قابینه ، شبهه یوق که ، بوکونکی تهلکه قارشوسنده تشبث ایدیله‌جك یگانه یولدر . قابینه ، بوتون افراد ملتی تخت سلطنت

اطرافنده جمع ايده‌بيلورسه ، سسنى داها قوتله اسماع ايده‌جكى بديهى بر حقيقتدر .

مجلس ، وطنك انقسام وتجزيه‌سنه هيچ برصورتله رضا ويريله‌ميه‌جكنى وملى حدودمز داخلنده مستقل بر حيات كچيرمك عزمنده بولنديغنى حكومته اسماع ايتمش اولمقله افكار عموميه‌يه ترجمان اولمشدر . مجلسده پاريس صلح قونفرانسنجه مملكتمزك اداره‌سى ايچون دول معظمه‌دن بعضلرينه بر وكالت ويريله‌جك ايسه ، وطنك انقسام وتجزيه‌سنه ميدان ويرمه‌مك اوزره بو وكالتك يالكز بر دولته ويرلمسى فكرينى ايلرى سورنلرده واردر .

شوراى سلطنتك استشارى ماهيتده اولمسى مجلسده اظهار ايديلان آمال وافكارك حكومتجه اهمال ايدلمسنى استلزام ايتميه‌جكى طبيعيدر . چونكه مجلس ، ملتك تهيجات وآمالنى اظهار ايتمشدر .

مقام سلطنت وخلافتله فريد پاشا قابينه‌سنك بو آمال وافكارى كمال اهميتله يكن مطالعه‌يه آله‌رق تدابير لازمه‌نك اتخاذنده استعجال بيوره‌جقلرينى قوتله اميدايديورز . الله موفقيت احسان بيورسون .

ازمير اشغالنك ماهيتى اطرافنده

شيمدى‌يه قدر ازميرك يونان عسكرى طرفندن اشغالنك ماهيتى اكلاشيله‌مادى . اشغالك موقت اولديغى سويلنديكى كبى دولت عليه‌نك مقدمهٔ مقاسمه‌سى ، ازميرك اساساً يونانليلره موعود اولديغى و بناءً عليه ازميرك اشغالى يونانليلرك قطاف ايتدكلرى ثمرات مظفريتدن برى اولديغى سويلنيور . اشغال حقنده سرد ايديلن بور وايتلر شايان دقتدر . مع مافيه روايتلرك هپسى اساسده متفق : يعنى يونانليلرك اشغال ايله اوراده يرلشمك ايچون هر واسطه‌يه

حوادث روزمره بونى تأييد ايديور . بويله‌جه اشغالك ماهيت موقته‌سى حقنده ويريلن خبرلر اولسه اولسه افكارى اويالامق ايچون تصنيع ايدلمش اولديغى تظاهر ايتمكده‌در . ذاتاً عالم اسلامك هر هانكى قسمى اشغال التنه آلنيوركن اشغالك موقت اولديغنى اعلان ايتمك ، اهميتى تنقيص ايتمك يولنده بيانانده ووعدلرده بولنمق بوكبى اشغاللرى كمال موفقيتله اجرا ايتمك ايچون قوللانيلان افسونلردندر . بر طرفدن اشغالك موقت اولديغى اعلان اولنيوركن ديكر طرفدن اشغالك دوامنى تأمين ايده‌جك هر شيئى ياپيلير . اوندن صكره امر واقعى ايستراينده‌منى قبول ايتمك شق قالير . هركس‌ده بالمجبوريه قبول ايدر . بناءً عليه محترم بر دولت طرفندن حادثهٔ اشغال ايقاع ايدلدكدن صكره اشغالك ماهيتى حقنده سرد ايديله‌جك بياناته اهميت ويرمامك اقتضا ايدر .

اشغالك موقتلكى حقنده سرد اولنان روايتك اساسزلغنى بويله‌جه ايضاح ايتدكدن صكره اشغالك معنای حقيقيه‌سنى افشا ايدن روايات سائره‌يى تدقيق ايتمك كركدر .

يونانستانك ائتلاف دولتلرى صفنده حرب ايتمك مكافاتى اوله‌رق اوكا ازميرى بخش ايتمك هيچ شبهه‌سزيك چيركين بر ظلمدر . يونانستانك احتراصاتنى تطمين ايتمك ايچون اوكا ازميرى الهام ايتمك ،

ائتلاف دولتلرى نصل . اوليورده ، كنديلرينه معاونت ايدن بر دولتك هوساتى اوغورنده بشقه بر دولتى ، توركيايى پارچه‌لامغى قبول ايديور ... بر ولايت اسلاميه‌يى زورله اسارت بوندورغنه صوقيور ؟ ائتلاف دولتلرينك صفوف حربنده فداى جان ايدن اهل اسلامك مكافاتى بوميدر ؟ ائتلاف دولتلرينه هر درلو معاونت حربيه وماليه‌ده بولنمقدن كيرى قالميان ، بر چوق فدا كارلقلره قاتلانان مسلمانلر دينداشلرينك اسارتلره ، ذلتلره كرفتار اولملرينه‌مى خدمت ايديورلردى ؟

ائتلاف دولتلرى هيچ بر وقت انكار ايده‌مزلر كه نائل اولدقلرى ظفرك اك مهم عاملرندن برى‌ده استخدام ايتدكلرى مسلمان قوتلريدى . عجبا بو مهم عامل ظفر اهل اسلامك اضمحلال وهلاكنى ، ديار اسلاميه‌نك پامال استيلا اولمسى اوغورنده‌مى قانى هدر ايتدى ؟ ائتلاف دولتلرينك مسلمانلره ابذال ايتدكلرى مواعيد بچون ايفا ايدلميورده ويلسونه ويريلان سوزده ثبات اولنيور وايلك فرصتده ازمير ولايت اسلاميه‌سى يونانليلره پيشكش ايديليور ؟ ويلسونك استحصال ظفر اوغورنده تحمل ايتديكى فدا كارلقلر اهل اسلامك اختيار ايتديكى فدا كارلقلردن داها بيوك ؟ . يوقسه ويلسون صرف بر خرستيان اولديغى ايچونمى اوكا ويريلان سوزده طوريليورده مسلمانلره ويريلان سوز قاله آلنميور ؟

ائتلاف دولتلرينك بو حركتى اهل اسلامه اويله بر حقيقت معظمه تلقين ايديوركه دوكيلان قانلرك بهاسنه بو حقيقتى اوكرنمك جداً مهم بركيفيتدر . چونكه مسلمانلر آنجق بوكبى حقائق بالفعل و بالذات تلقى ايتمك واوكا كوره خط حركتلرينى تعيين ايتمكله قورتوله‌جقلردر وبويله دوكيلان قانلرك قيمتنى بو اوغورده احراز اوله‌جق موفقيتلر اعلا ايده‌جكدر .

اسلامیت اونوديليور

(تایمس) غزته‌سی ، صلح قونفرانسنده عالم اسلامك اصلا نظر اعتباره آلنماسی یوزندن برخیلی محاذیر تولد ایده‌بیله‌جکندن باحث (تەئودور موریسون) اسمنده بر انکلیزك مذکور غزته‌یه کوندردیکی بر مکتوبی نشر ایدیورز . اهمیتنه مبنی بروجه‌آتی نقل ایدیورز :

صلح قونفرانسی ، ٨ مایس تاریخلی نسخه‌کزك باش مقاله‌سنده تکلیف ایلمکده اولدیغکز اساس دائره‌سنده شرق قریب مسئله‌سنی حل وفصل ایدرك عالم اسلامیتی کلیاً وادئ نسیانده ترك ایده‌جك ایسه ، صلح عمومی ، ملتلر آراسنده تخم وفاق و مخادنت نشر ایده‌جکی یرده آتئ قریبده آسیاده یکیدن جدالر ، اختلافلر حاضرلامش اوله‌جقدر .

تورکیانك انحلالی اساساتی نه قدر ایی تدبیرلرله ترتیب ایدلمش اولورسه اولسون ینه برچوق مخاطراتی تولید وبر سرعت برقیه ایله بتون عالم اسلامیتی متأثر ایده‌جکدر . عینی زمانده ، پارچه‌لانه‌جق اولان تورکیانك دول معظمهٔ ائتلافیه آره‌سنده تقسیمی ، جهان ملل اسلامیه‌سی ایله جمیت اقوام مناسباتنی ابدی صورتده رخنه‌دار ایلیه‌جکدر.

صوك نصف عصردن بری اسلاملر ، عالم اسلامیت مقام عالئ روحانیسنك محو ایدیله‌جکی وهم اندیشه‌سیله اساساً متألم اولیورلردی . شو صوك سنه‌لر ظرفنده بالوسیله سید احمد خان حضرتلری ایله کوروشدیکم اثناده مشارالیه بکا دیمش ایدی که :

« بز موسویلر کبی کندمزه عائد بر وطندن محروم بر قوم درکه‌سنه دوشمکدن شدتله اندیشه ایدیورز . »

بو وادیده مشار الیه دها ایلری کیدرك دیکر هندستان اهالی ورؤسای اسلامیه‌سنه امتثالاً ، تورکیانك ، عالم اسلامیتده قالمش اولان یکانه دولت معظمه اولدیغی نظار دقته آله‌رق ، تورك ایمپراطورلغنه قارشو حس ایلمکده اولدیغی محبت ومودتی توثیق ایلمش ایدی .

(بورادن بش سطر سانسورجه چیقارلمشدر)

بوحسه ساده‌جه « تعصب » صفتنی عطف ایتمك بك عبث اولور. بالعکس بو حسیات وطنپرورلکه قریب بر حالت روحیه‌درکه طرفمزدن بر نظر مودتکارانه ایله دکلسه بیله حرمتلر ایله قارشولنملیدر . زیرا اسلامیت ، یالکزجه بر « دین » اولمیوب آنلر هیئت عمومیه‌سی بر مدنیتی تمثیل ایدر . بو مدنیت، رقیبی اولان عالم خرستیانیتك تجسم ایتدیردیکی مدنیته قارشی مدید مجادله و مبارزه‌لر نتیجه‌سنده کندیسنه خاص بر طاقم اشکال واحوال ، قواعد وعادات ایله تشکیلات وتکملی حائز بر موجودیت ارائه‌سنه موفق اولمشدر .

محمدیلر عمومیتله ایشته بو مدنیته فرط محبت و مودت ایله مربو- طدرلر ، و بو مدنیتك زوالی اندیشه‌سیله لرزناك اولورلر . آنلرك اعتقادینه کوره — بو اعتقاده بالذات بن دخی تماماً اشتراك ایلرم — مدنیت اسلامیه ، آنجق بر حکومت اسلامیه داخلنده توسع وانکشاف استعدادینه مالکدر . بو فکر ، بز آوروپالیلری پك زیاده جریحه‌دار ایدر . زیرا بز اسلامیتی آنجق بر « اعتقاد » صورتنده تلقی ایتدیکمز جهتله اسلاملره ، بالعموم دول متمدنه‌نك تحت ضمان و کفالتنده سربستئ مذاهب حقی تأمین ایدلدکدن صوکره اهالئ اسلامیه دها نه‌لر ایستیه‌بیله- جکلری سؤالنی ایراد ایلرز .

حالبوکه « دین » بحثك خارجنده اوله‌رق، عصر حاضر حکومات متمدنه‌سی وضع ایلدکلری دساتیر تشریعیه و تعقیب اولنان اصول وسیاست تربیویه ایله تبعه‌لری اوزرنده غایت صمیمی بر صورتده اجرای نفوذ ایدرلر و بو نفوذ اهالینك ، علم و معرفت نقطه‌سندن انکشافنه معطوف بولندیغی جهتله بر اسلامیت علیهدارانی تمایلاتنك وجود بولمسنه منجر اولور .

محمدیلر ، عالم اسلامیت ایچون مقدس اولان مقام روحانئ ریاستك ادامه‌سنی طلب ایتمکده ایلری سوردکلری اسباب موجبه محق اولسون ویا ناقص بولنسون ، صلح قونفرانسنی اداره ایدن دول معظمه ، جهان ملل واقوام مختلفه‌سنه کندی مقدراتنی بالذات تعیین ایتمك حق اختیارینی بخش ایده‌جکلرینی اعلان ایلمش اولملری ایله عالم اسلامیتك دخی بو وادیده ایراد ایده‌جکی مطالباتی دریش ایتمك خصوصنده بر مجبوریت وحتی بر تعهد آلتنه کیرمش اولیورلر . شو حالده آرتق جمله‌مزجه مجهول اولمدیغی اوزره تورك ایمپراطورلغنك فدا ایدلمسی قارشوسنده عالم اسلامیتی ممنون قیلمق ایچون شرق قریبده نه کبی بر صورت تسویه اتخاذ ایدلملیدر ؟

بنم ظنمه قالیرسه، وقایعه تماماً آکاه اولان عالم اسلامیت زمامداران مسئوله‌سی بر اجتماعه دعوت اولنوب رأیلرینه مراجعت اولندیغی تقدیرده ، بویله بر مجلسده ، اولجه تورکیانك زیر اداره‌سنده بولنمش اولان اهالئ اسلامیه آره‌سنده بر هیئت اتحادیه تشکیلی جهتنی التزام ایدرك مدافعه‌ده بولنه‌جقلردر . بو صورتله بر « حکومات متحدهٔ اسلامیه » تشکیل ایدلمسی طلب اولنه‌بیلور .

بو طرز حکومت اتخاذ ایدیلیرسه سوریه ، عراق ، عربستان ،

و (ارمنستان خارج قالق اوزره) آناطولی مختاریت اداره ایچون صلاحیت واسعه‌یی حائز آیری، آیری دولتلر تشکیل ایدر و بو دولتلری قوای بریه، بحریه و کمرك تشکیلاتی دیکر بر مرکز اداره‌یه ترجیحاً ذات شوکتسمات حضرت خلافتپناهینك زیر اداره‌سنده تجمع ایده‌جکلردر.

بو طرزده تشکل ایده‌جك اولان بر حکومات هیئتی ایسه، هیچ اولمازسه ایلك یکرمی سنه ظرفنده رأساً کندیسنی اداره‌یه قدرتیاب اوله‌میه‌جغی جهتله، عالم اسلامیت ایچون اك اسلم طریق، حکومات متحده‌لرینك استقلال و منتظم صورتده انکشافنی تأمین ایچون جمعیت اقوامدن حکومات متحده نامنه بر حمایه طلب و استحصال ایلملیدر.

(بورادن بر قاچ سطر سانسورجه چیقارلمشدر)

بو حوالینك عالم خرستیانیتك حقوق حکمرانیسی آلتنده قالمسی اسلاملری اك زیاده اغضاب ایدن بر کیفیتدر. بو حوالینك هر خطه‌سی اسلاملرك هر برینك قلبنده قیمتدار بر موقع طوتار. هر نه قدر عراق، سوریه و عربستان سکنه‌سی بر ملت واحده تشکیل ایتمکده ایسه‌لرده بو اهالی، بر ملتی ترکیب ایدن عناصردن متشکلدر: بونلر عینی لسان ایله متکلمدرلر؛ اکثریت اعتباریله عینی دین و اعتقاد ایله متدین و متعقددرلر. بوندن ماعدا تاریخاً بو ملتلرك منشائی مشترکدر.

حال حاضر اعتباریله، بروجه بالا سرد ایلدیکم تکلیفاتدن هر هانکیسنك صلح قونفرانسنجه قبول و موقع تطبیقه وضعندن متولد مشکلاتی استصغار ایده‌جك دکلم. شو قدرکه، اوروپا عالم اسلامیتی وادئ نسیانده براقمق حقسزلغنی و حتی جنایتی ارتکاب ایلمکدن طولایی بر بار ثقیل آلتنه کیرمك ایستمز ایسه هر حالده تکلیف ایلدیکم شکلرده ویاخود بونلره یقین بر مقیاسده بر صورت تسویه بولوب تطبیق ایتملیدر.

ترك ملتنه حر یاشامق حقی ویرلملیدر

اومانیته غزته‌سندن:

تام متارکه اثناسنده هر درلو معاملاته مغایر اوله‌رق ازمیره متفق عسکرلرك اخراجی،

فقط، شرقده، دیکر ملتلره قارشی یالکز ترکلرك وحشی بر سیاست تعقیب ایتدیکنی ادعا ایتمك خطادر.

ترك دولتی، قدرتی اثناسنده، خرستیانلره قارشی قوتنی سوء استعمال ایتمشدر. فقط عثمانلی ایمپراطورلغنك انقراضندن صوکره بالقانلرده‌کی خرستیان دولتلرده، بتون بوشبه جزیره ایچنده، ترکلره قارشی عینی جنایتلری ایقاع ایتمشلردر. مثال اوله‌رق ماکدونیاده ترکلره قارشی یاپیلان مظالمی، باشدن آشاغی کویلرك تخریب اولنمسنی ذکر ایدهلم.

بز بوراده بتون ملتلری مدافعه ایدیورز. فرقه‌مزك قراریله متحداً و بتون عالمده‌کی انسانلر ایچون دوشونن و حرکت ایدن بر سوسیالیست صفتیله، ملیت مسئله‌سنی اورتایه آتیورز.

بر تورکمانی واردرکه هر زمان متعصب دکلدر. واکثریا بالعکس اویله عفت و صداقت، مساعده ثبات کوسترر که بو اوصافه شرقده آز تصادف ایدیلیر. اساساً، بوملتلرده ده، بتون نقصانلریله برابر یاشامغه حق واردر. وارمنی، روم قتالی کبی فجیع وقایعك بر دها تحدث ایتمه‌مسنی تأمین ایده‌جك تدابیر اتخاذ ایدلمکله برابر، ترك ملتنه حر یشامق حق ویرلملیدر.

حالبوکه، متفقلر، اصل ترك ملتی کتله‌سنك — بو ملت زراع و تجاردر و چالیشقاندر — مسئول اولمدیغی بو فجایعی بهانه ایده‌رك، ترکیه‌یی کندی متفقلریله پارچالامق ایستیورلر. حقه قارشی ایقاع ایدیلن بو جنایت دیکرلرینی تنویع ایدیبور.

شرقده سوسیالیست دوستلرمز بو مسئله ایچون اك طوغری و اك معقول بر صورت حل توصیه ایدیورلر. بالقانلرده جمهوریت فه‌دراسیونی یانده، آناطولیده بر ترك — روم فه‌دراسیونی تشکیلنی تکلیف ایدیورلر. اکر حقیقی بر جمعیت اقوام تشکیلی قابل اوله‌بیلدی، بو فه‌دراسیونده، ملتلردن هر برینك حقوقنك محافظه‌سی ایچون، بشریت نامنه بر ماندا ترلك اجرا ایدردی.

حقیقت کبی مغلق نقط عدالته موافق اولان بو طرز حل یرینه متفقلر، ترك ایمپراطورلغنك انقاضنی تقسیم ایتمك ایستیورلر.

بو مسئله‌ده، ویلسون نظریه‌لرینی فدا ایده ایده نهایت بتون پرانسیپلرینی ترك ایدیبور. (بو رولری اکسیکدر) بتون دنیا، اون درت ماده‌نك یوکسك اخلاقی ایله بو حرکات آره‌سنده‌کی تألیف یینی الیم بر حیرتله اوکره‌نه‌جکدر.

مسلمانلق وحدتی

بو هفته‌کی بوسته ایله کلن ایران غزته‌لری حکومت عثمانیه حقنده پك صمیمی نشریاتده بولنمقده درلر. از جمله «رعد» غزته‌سی باش مقاله‌سنده خلاصةً دیورکه:

«بالعموم مسلمانلر، حکومت عثمانیه‌نك معروض قالدیغی وضعیتی کمال دقتله تعقیب ایدیبور. عالم اسلامك مقدراتی عثمانلی حکومتنك قوت و شوکتیله علاقه‌داردر. استانبول مقر خلافت و اسلامیتدر، عینی زمانده ادبیات، فلسفه و عرفان مرکزیدر. هانکی نقطهٔ نظردن تدقیق ایدلسه پایتخت عثمانی استانبولدن دیکر بر طرفه نقل ایدیله‌من. دین و سلطنت نقطهٔ نظرندن دولت اسلامیه‌نك مقری استانبولده قالملیدر. عکسی تقدیرده بتون عالم اسلام بحق رنجیده و بلکه ده آسایش جهان مختل اوله‌جقدر.»

فرانسه منافعی و دولت عثمانیه

فرانسه‌نك اك معروف غزته‌لرندن اولان (انفورماسیون) ك ۱٤ مایس تاریخلی نسخه‌سندن :

بوكونلرده آوستریا مسأله‌سنی حل ایتمك اوزره بولنوركن تركیاده‌كی خط حركتمزی هنوز بر درلو تعیین ایده‌میورز. مملكتمزك توركیاده‌كی موقعی اوته‌دنبری اك بیوك موقع ایدی ، نفوذمزك ایزلری درین ، اعتبارمز عظیم ایدی . بوكون توركیه بزه باقیور وقرارمزه انتظار ایدییور . حالبوكه بز نه‌لرله مشغول اولیورز ؟ یونانستانك مطالبی بیوك بر خلوصكارلقله اوزون اوزادی‌یه تشریحله وقت كچیریورز ، حالبوكه فرانسه‌نك آمال حقیقیه‌سندن تماميله بی‌خبرز .

بوكون هنوز دولت عثمانیه‌ده معظم بر وظیفه كوره‌بیله‌جكمزی اونوتمیه‌لم . بتون فرصتلر هنوز المزده‌در . عنعنات ، منافع ، شرف هپ لهمزده‌در . اوراده‌بزم بوقدر محترزانه حركت ایدیشمزه حیران قالان پك‌چوق دوستلرمز واردر. بتون بوكوزل وتاریخی موقعمزدن صرفنظرمی ایده‌جكز ؟ ...

بودوستلرمزی ترغیب، اونلره شرفوبرن صمیمیتلرینی اندیشه‌یه دوشورن احوال حقنده شبهه‌لرینی ازاله ایتمك ایچون شمدی‌یه قدر نه یاپدق ؟ تا برنجی فرانسوادن بری او ترك حمیتنی تشویق وحمایه ایتمكدن عبارت اولان فرانسه عنعنه‌سنی تركمی ایده‌جكز ؟ بونی بر آن اول آكلامق، دولت عثمانیه‌نك مقدراتنی بر آن اول حل ایله مرخصلرینی دعوت ایتمك وفرانسه‌نك اونلره قارشی متفقلرمزدن استحصاله مجبور اولدیغی عادلانه‌قراری بر آن اول امضا ایتدیرمك زمانی آرتق كلمیدر . »

مقدراتمز حقنده ائتلاف مطبوعاتی

۲۰ نیسان تاریخلی (ماتن) غزته‌سندن:

« توركیانك مقدراتی حقنده متفقلرك دوشوندكلری صورت حل ۱۹۱۵ سنه‌سندن بری مختلف صفحات كچیرمشدر . بو خصوصده ایلك قبول ایدیلن اساس ۱۹۱۵ و ۱۹۱٦ ائتلافنامه‌لرنده مندرج نقطه‌لردر .

« فقط درتلر مجلسی هند مسلمانلرینك ممثلی اولان (بی كانیر) مهراجه‌سنی استماع ایتدیكی كوندن بری وضعیت دكیشمشدر. توركیه‌نك كوچولمكله برابر موجودیتی ذات شاهانه‌نك بین‌الملل بر قونترول آلتنده استانبولده ابقاسی دوشونلمكده‌در . ذات شاهانه بوتون هند مسلمانلرینك دعالرنده ذكر ایدیلن بویوك بر روحانی شخصیتی حائزدره بناءً علیه كندیسنی و صایت آلتنده بولندیرمقده و اسلاملرك حسیات دینیه‌لرینی رنجیده ایتمكده بویوك محذور واردر .

« بو یكی مذاكراتدن نه نتیجه حاصل اولاجقدر ؟ هنوز بوراسی معلوم دكلدر. فقط فرانسه موقعنی محافظه ایتملیدر. بزم نفوذمز آلتنده بوله‌جغی وعد ایدیلن سوریه‌ده بویوك فداكارلقلر یاپدق . اك زنكین حوالی سوریه‌دن آیرلدی . بناء علیه عثمانلی حكومت مركزیه‌سی نزدنده حقمز اولان قونترول حصه‌سنه مالك اولملی‌یز .

« درتلر مجلسنك مذاكراتنده (سوینو) و (وه‌نیزه‌لوس) ده حاضر بولنمشدر. »

۲۰ نیسان تاریخلی (قوریه‌ره دەللاسه‌را) غزته‌سی‌ده پاریسدن آلدیغی شو تلغرافنامه‌یی نشر ایدییور :

« پاریس ، ۱۹ مایس — (ژورنال دەدەبا) نك استخبارینه‌نظراً توركیاده مختلف دولتلره ویریله‌جك (مانده) وظیفه‌سی حقنده غزته‌لرده منتشر حوادثلر تماماً نامعلوم وبی اصل و اساسدر . بونشریات داها زیاده توركیانك پارچالانمسنه طرفدار اولان جریانك تظاهرندن عبارتدر . حقیقتده استانبول ونفوذ منطقه‌لری حقنده هنوز هیچ بر قرار ویریلمه‌مشدر . دورتلر مجلسی شو صره‌ده ، عثمانلی ایمپراطورلغی اراضیسی اوزرنده یكی بر طرز اداره تأسیسی حقنده‌كی پروژه‌لك تدقیقی ایله مشغول بولنمقده‌در . »

(آقسیون فرانسه‌ز) غزته‌سی آوستریا كبی توركیانك‌ده یكیدن تشكیلنه احتیاج كورولدیكنی سویلیور .

(پوستره پوبلیك) ده دییوركه : « هندستان ناظری ایله مهراجه (بی كانیر) و هندستان مسلمانلری مرخصلری طرفندن اولكی كون درتلر مجلسنده وقوعبولان بیانات اییجه تأثیر حصوله كتیرمشدر . هند اسلاملری ، آلمانیانك متفقی اولان توركیایه قارشی محاربه‌یه هر كسدن فضله اشتراك ایتدكلرینی بیان ایلمكده وفقط ذات شاهانه‌یی مشكل بر وضعیتده بولندیرارق عالم اسلامی تذلیل ایلمك صورتیله مظفریتدن استفاده ایتمه‌مكی قرارلاشدیرمش اولدقلرینی سویلمكده‌درلر. بوجهت تورك مسئله‌سنی تنویر ایتمكده‌در . »

مقام مشیخت علیانك تعمیمی

مقام عالیٔ فتواپناهیدن مراكز ولایات والویهٔ مستقله مفتیلكلرینه ۲۷ مایس ۳۳۵ تاریخنده كشیده قلنان تلغرافنامه‌صورتیدر :

وضعیت حاضره‌نك ایجاب ایتدیكی كافهٔ اسباب و تدابیره مراجعت طبیعی اولمقله برابر بوكبی پك مهم زمانده معنویاته دخی توسل لازمه‌دن بولندیغندن دولتك سعادت وسلامتی ایچون ذات شریفلریله علماء وصلحادن بعض ذوات طرفندن بخاری وشفاء شریف وادعیهٔ مأثوره تلاوتنه مواظبت واوكزده‌كی جمعه كونی بعد اداءالصلاه پای تخت جوامع شریفه‌سنده خلافت واسلامیتك سلامتی حقنده بارگاه احدیته رفع نیاز وتضرع قلنمسی مقرر اولدیغی جهتله طشره‌ده‌كی جوامع شریفه‌ده دخی عینی ساعتده باجمله مسلمینك یكزبان اوله‌رق[۱] دعوات خیریه‌یه اشتراك ایتملری و ملحقاتده بوبولده وصایا ایفاسنه غیرت ایدلمسی مطلوبدر .

[۱] تكبیرلر ایله

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر

اشرف ادیب

اخطارات

ادرس تبدیلنده آبریجه بش غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

سبیل الرشاد

سنه ١٠ ١٣٣٠

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هریر ایچون سنه لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

نسخه سی ١٠ غروش، سنه لکی ٥٢ نسخه در

اداره خانه

باب عالی جاده سنده دائرۀ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه ین یازیلر اعاده اولونماز

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته لق مجموعۀ اسلامیه در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر: محمد عاكف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد: ٤١٩-٤٢٠ — ٦ رمضان ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٥ حزیران ١٣٣٥ — جلد ١٦

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

« هو الذی خلق لکم ما فی الارض جمیعاً ثم استوی الی السماء فسواهن سبع سموات وهو بکل شیئ علیم »

مآل کریمی

« الله، او اللهدر که یرده بولنان شیلرك کافه سنی سزك ایچون یاراتدی. صکره سماواته دونه رك اونی ده یدی قات اوله رق ایجاد و تکوین ایتدی، او هر شیئ علیمدر. »

جناب حق بو آیت کریمه ده برچوق نعمتلرینی صاییورکه انسانلر متمادی صورتده استفاده ایده کلمکده اولدقلری حالده اولنعمتلرك نه بیوك شیلر اولدیغنی دوشونمه یکی خاطرلرینه بیله کتیرمزلر. چونکه نائل اولدقلری نعمتلرك کثرت و تمادیسی یوزندن حاصل ایتدکلری حال استغنا کندیلرینی شیارتمش، اك مهم بر نعمت وعنایتی غایت طبیعی بر حال و حادثه تلقی ایتمك اعتیادینه سوق ایتمشدر.

واقعا هرفردك تحت تسلیمنده درکه انسانلره، مدار امتیاز و تکرمملری اولان، نعمت عقلی احسان ایدن جناب حقدر. بوکون انسان حائز اولدیغی جوهر عقلك شعلۀ فیاضندن استناره ایتمه سی سایه سنده بخار و کهربا (الکتریق) قوتلرینی اراده سنه مسخر ایتمشدر. ارضك اعماقنه اینمه نك، هوانك یوکسك طبقاتنه چیقمه نك طریق تیسر وامکانی تلقیح ایدن، حیوانلری تربیه ایله قابل استفاده بر حاله کتیرمه نك، طالغه لرك صرتنده کزمه نك چاره لرینی کشف ایدن عقلدر.

سوزی خلاصه ایتمك لازم کلیرسه دینیله بیلیرکه ارض اوزرنده حیوان، نبات، جماد نامنه نه وارسه کافه سی آدم اوغللری ایچون یارادیلمش وبوشیلرده ایستدیکی کبی تصرف ایتمك، آرزو ایتدیکی خصوصاته مسخر بولوندیرمق بشرك اقتداری داخلنده بولنمشدر.

انسان، ارضك سطحنه عائد بو کبی مواد طبیعیه دن استفاده ایله اکتفا ایتمیه رك قات قات اعماقنه اینمکده، اورالرده بولدیغی آلتون، کموش، احجار نفیسه، طاش کمور، دمیر و معادن سائره یی میدانه چیقاره رق مزیناتنی، سلاح و آلاتنی، کمیلرینی، قطارلرینی بونلردن اعمال و تدارك ایتمکده در.

ایمدی مخلوقات سائره میاننده، انسانك حائز اولدیغی درجه ده قوت وقدرته مالك بر مخلوق وارمی؟ «ولقد مکناکم فی الارض وجعلنا لکم فیها معایش»

انسانك نائل اولدیغی نعمتلرك عشر معشارینه نائل اولمش بر ذی روح تصور اولنه بیلیرمی؟ «وسخر لکم الانهار و سخر لکم الشمس والقمر دائبین و سخر لکم اللیل والنهار وآتاکم من کل ما سألتموه وان تعدوا نعمة الله لاتحصوها»

مخلوقات میاننده هیچ برصنفه نصیب اولمیان بونعم جلیله دن استفاده ایدن بالاکثر انسان اولونجه ناصل اولورده اونعمتلرك منعم ذوالجلالنه قارشی ارتکاب کفر ایتمك آلچاقلغنی ارتکاب ایدر؟ اوزرلرنده کی قبۀ نیلکونی یدی و دها زیاده طبقه یه آییران، اوالهٔ معظمك

قدرت و حکمتی اولدیغی میدانده ایکن وجود وربوبیتنی انکار ایچون انسان نه‌کبی فکر و منطقه استناد ایدر؟ «رفع سمکها فسواها واغطش لیلها و اخرج ضحاها والارض بعد ذلك دحاها اخرج منها ماءها و مرعاها والجبال ارساها متاعاً لکم ولانعامکم»

کواکب سیاره ، حال ذوبانده بولنان بر چوق مواد معدنیه‌یی حاوی یکپاره بر دومان کتله‌سندن عبارت ایدی. فاطر حکیم، عالمك بو، کوردیکمز شکل ونظام بدیعه کیرمه‌سنی مراد ایدنجه او ملتهب دخان کتله‌سنی پارچه‌لادی. کتله فضاده کره شکلنده بر طاقم اقسامه آیریلدی بونلر ارض ، قمر ، عطارد ، زهره ، مریخ ، زحل ، نبتون وسائره کبی ، قرآنده مذکور اولان، اولیان ، سیاراتك اساسنی تشکیل ایتدیلر .

قدرت فاطره متعاقباً ارضك سطحنی تسویه ، اوتلاق و صولاق یرلرنی تعیین ایتدی. واوکا سینه‌سنه تودیع ایدیله‌جك هر تخم ودانه‌یی انفلاق ایتدیره‌رك اصلندن قات قات فضله میوه ومحصول ویرمك قوت و قابلیتنی بخش ایتدی .

فکرمزجه «اولم یروا ان السموات والارض کانتا رتقاً ففتقناهما» آیت کریمه‌سنك اشارت ایتدیکی معنی، کذلك «ثم استوی الی السماء وهی دخان فقال لها وللارض ائتیا طوعاً اوکرها قالتا اتینا طائعین» قول کریمندن تلمیح طریقیله اقتباس اولنه‌جق حقیقت، بو مرکزده اولسه کرکدر .

دخان دیدیلن شی غایت دقیق اجزای فحمیه ایله کثافتدن عاری اجسام ذاتیهٔ غیر فحمیه‌یی جامع بر مجموعهٔ هوائیه‌دن عبارتدر . جناب حق سموات وارضی ایجاد و تکوینلرندن مقصود غایه‌یی تأمینه صالح بر شکل وقالبه افراغ ایتمك ایسته‌ینجه سطح خارجیلرنی تشکیل ایدن سیال آتشی تدریجی صورتده صوغوتدی . بو صورتله الیوم مرئی و مشهود اولان طبقاتی تکاثف ایتمکه باشلادی . آتشلر بو اجسامك ایچ طبقه‌لرنده کیزلی قالدی. مع‌مافیه بو حادثه‌نك تأثیری ختام بولمش دکلدر. زمان کچدکجه ارض و سائره‌نك قشرلری بر درجه دها کثافت پیدا ایتمکده دوام ایدوب کیده‌جکدر .

ارض وعوالم سائره‌ده موجود حرارتك سکون و انطفاسنك جمله‌ٔ نتایجندندرکه بونلردن طانیه‌بیلدکلریمز مخلوقاتی بارینديره بیله‌جك و ذی حیات عاملك یاشایه‌بیلمه‌سنی ممکن قیله‌جق برحاله کیرمشدر. واحتمال که طانیمادیغمز عوالم سماویه بو نقطهٔ نظردن اکتساب ایتدکلری خواص و قابلیت اعتباریله عالم ارضدن بك چوق فرقلی دکلاردر. بویله اولمایوب ده فضاده سابح بر حالده بولنان کره‌لر اسکیسی کبی دخان و بخار حالنده قالسه‌یدیلر طبیعیدرکه نه اوزرلرنده بر اوت بیته‌بیلك، نه‌ده بر حیوان یاشایه بیله‌جك ایدی .

عبدالعزیز چاویش مترجمی : محمد شوکت

دینی مجددلر

یاخود

«توركیانك نجات واعتلا یوللری» نده بر رهبر

«دینی یاکلیش تلقینك اك فنا، اك کیزلی نقطه‌لرنی موسی افندی بزه کوستریور: «شریعت اجتماعیه ، یالکز اجتماعی منفعتلری طلب ، اجتماعی مفسده‌لری دفع اساسلرینه تأسیس قلنه‌بیلیر . اکر علوم فقهیه تدوین قلنورکن شو اساس اوزرینه تأسیس قلنمش اولسه‌یدی بوکون کوزل شریعت اجتماعیه اسلامیت اولوردی . لکن بزم فقهلر ، تکلیفك اساسنده عذابی ، ثوابی اعتبار قیلوب اسلامیتی بر شریعت اجتماعیه اولمقدن محروم ایتدیلر .» بو مهم نقطه‌ده بر ثانیه توقف ایدهلم: علمای دین ، بزه شریعتك امرلرنی ، نهیلرنی تبیین ایدرکن یالکز اخروی نتیجه‌لری تلقین ونتیجه‌لری اعظام ایدرلر. بونك شو کناهی وار ، بو کناه بو قادار بیوکدر دیه‌جك یرده، جهنم آتشنك شدتندن بحث ایده‌جکلرینه اسلامه امر اولنان ویا نهی اولنان افعال اخلاق ، اجتماعی فائده و ضررلرنی ایضاح ایدرك مکافات وجزا خصوصلرنده برازده عقل وذکایی اقناعه چالیشسه‌لردی دین اسلامی شریعت اجتماعیه اولمقدن محروم ایتمزلردی . واقعا حکمت بالغهٔ صمدانیه‌یه کاملاً واقف اولق ممکن دکل، آمنا [بو مری فقك املاسی‌ده توركچه اولمش] لکن بتون اوامر ونواهی بویله دکلدر. البته عقل وذکا ایله حکمت وضعی اکلاشیله‌بیلن حکملرده وار . حالبوکه اکثریا نفوذ ایده‌مدکاری نقطه‌لری «الله بیلیر» قیدیله پکوب اشارت ایتدیلر .» [ص ۳۹ ، ع]

اسلامیت، ادیان سماویه‌دن بردین اولمق، یعنی جناب حقك قوللرینه عائد امرلرنی ، نهیلرنی حاوی بولنمق جهتیله احکام مذکوره‌یی اجرا ایدن عبادك ، الهه قارشی ایفاء وظیفهٔ عبودیت ومکلفیت قصدیله اجرا ایتمسی لازم کلیر. احکام شرعیه قوللرك کندیلرینه عائد ودنیوی بر طاقم منافع وفوائدی ده متضمن اولسه بیله ، ینه بونلر ، دینی بر وظیفه حالنده ایفا اولنورکن ، هر حالده مقاصد اخرویه‌سی اوزرینه بنا ایدلمزسه اجرا ایدیلان فعل ، صفت دینیه‌دن عاری بر فعل عادی اولور ، یعنی شرعاً ودیناً صحیح ومقبول اولماز. مثلا بش وقتده نمازنی قیلان آدم اللهك امرنی یرینه کتیرمك و بو صورتله مسئولیت اخرویه‌دن قورتولمق مقصد وملاحظه‌سیله دکل‌ده نمازك وجود اوزرنده کوزل بر زیمناستیك تأثیرنی احتوا ایتدیکنه قانع بولندیغی ایچون قیلارسه نماز صحیح اولماز، ژیمناستیق صحیح اولور . اوروج طوتانك‌ده مثلا معده‌وی بر حمیه مقصدیله مفطرانه فاصله ویرمسی ، ومیدان محاربه‌ده حیاتنی تهلکه‌یه قویان ذاتك اعلاء کلمة الله فکرندن خالی اوله‌رق ، حتی شرف وشان احرازی کبی عالی عد اولنان غایه‌لرده شامل اولمق اوزره باشقه مقصدلر وغایه‌لر تعقیب ایتمسی اوروج وجهاد وظیفه‌لرینك شرعاً صحیح ومقبول صورتده ادا ایدیلمه‌مش اولمسنه سببیت ویریر . [۱] مقتضای عقل و

[۱] کندلك وجودینه مضرتی اولمدیغندن طولایی مسکراتی قطعیاً ترکه قرار ویرن آدم شرعاً اسکی سرخوشلقلرینك کناهندن قورتولمش بر توبه‌کار عد اولونماز . ساری خسته‌لقه یاقالانمق قورقوسیله غیر مشروع مناسبتلردن توق ایدن آدم ، نظر شرعده عفیف صاییلماز . حتی بویله‌لرینك نظر شرعدن باشقه حیثیتلی انسانلر آره‌سنده بوکبی برسویهٔ اخلاق وناموسی حائز اولمادیغنه حکم ایدیلیر .

حكمت ده بودر . مثلا قارشیكزده تعظیمكارانه بر وضع آلمنی امر ایندیككز خدمتكاریكز ، بونی امریكزه اطاعةً دكل ده كندی وجودینه فائده ویره‌جك برنوع ادمان مقصدیله یاپدیغنی ، و بر خدمت ضمننده بر یره كوندردیككز وقتده سویله‌دیككز ایشی كوروب كلدكدن صكره اوراده كندیسنی ، سزك امریكزدن زیاده ، بر تنزه یاپمق فكر و ملاحظه‌سی سوق ایتدیكنی سویله‌سه سزه قارشی وظیفه‌سنی ایفا ایتمش عد ایدر- میسكز ؟ و حتی او تربیه‌سز حریفی قاپوكزده طوتار میسكز ؟ خدمتكار- لریكزده ، مادونلریكزده بوكبی حالاته دقت ایتدیككز كبی اقرانكز اولان دوستاریكزك بیله سزه قارشی اطوار وحركاتنده ، خاطریكزی صایمق و یاخود كندی منفعتلرینی قوللامق مقصدلرندن هانكیسنك اجراء تأثیر ایتدیكنی نظر دقته آلیر، و دوستلقلرنده‌كی جدیت وصمیمیتی موازنه ایدركن اك بویوك اهمیتی بونقاط معنویه‌یه عطف ایدرسكز .

ایشته بوكبی اسباب معقوله‌یه مبنی دین اسلامده نیتك بیوك بر موقعی واردر. و بونیتدركه افعاله، شرعی ویاغیر شرعی اولمق صفتنی اكسا ایدر. انسان بر ایش یاپاجق و بوایشده عبدك معبودینه قارشی بر وظیفهٔ دینیه اجراسی ماهیتنده بولونه‌جقسه مطلقا او ایشك لوجه الله اجرا ایدیلمش اولمسی اقتضا ایدر . اویله یا ، باقه‌لم : یاپدیغك بر ایشده اللهك امرینی می دوشوندك ، یوقسه كندی چیقاریكی‌می ؟ كندی منفعتكی دوشوندكده یاپدكسه ، سنك ایچین جلب ویاخود بر احتیاجك تطمیننده عبارت اولان اوفعلكی آرتق بر فعل دینی عد ایتمك ، یعنی اللهه مال ایتمك قابل اوله‌ماز . حتی ، اكر ، جهنمدن قورتولمق وجنته داخل اولمق كبی ، منفعتی عبده راجع اولان مقاصد اخرویه ، لسان شارعده وظائف دینیه‌یه غایه اوله‌رق كوستریلمسه‌یدی و وظائف مذكوره‌نك ایفاسنده او كبی منافع اخرویه‌یی نظر اعتباره آلمقده تجویز ایدیلمه‌رك ، صرف رضاء باری‌یه رعایت وامر ونهیه كوره حركت اساسنه بنا ایدیلمسی لازم كلیردی . بونكله برابر ، خواص مؤمنین نظرنده احكام شرعیه‌یه غایه اولمق ایچین مقاصد اخرویه بیله درجات متفاوته‌یه آیریلیر . خلاصه ، نیت مسئله‌سی عبدك اذعان وعرفانی نسبتنده (نزاكت) واهمیت كسب ایدر . عبادتدن لذت آلمق مؤمن ایچین تام بر مرتبهٔ تكامل اولمادیغنی ، چونكه بوندن ، عبادتنه آز چوق حظ نفس قاریشه‌جغی جهتله خالص امر قولی اولمسی مطلوب اولان انسان كاملك ، بودرجه‌یی‌ده قطع ایدوب مبتدی برعابد كبی نفسیله مجاهده ایدرك عبادت ایتمسی لازم كله‌جكنی امام شعرانینك بر اثرنده كورمشدم . فقط بونلر ، اولجه‌ده عرض ایتدیكم وجهله خواصك كوزه‌تبیله‌جكی اینجه نقطه‌لردر . اونلر ، ذكری كچن عابدی قسما « عبداللذة » عد ایتدكاری كبی جنت وجهنم ایچین عبادت ایدنلره‌ده « عبدالرجا والخوف » نامنی ویررلر . بو اینجه نكته‌لردن قطع نظر ایدیلدكدن صوكره وظائف شرعیه‌نك اساس صحتنی ومكلفك ذمتندن سقوطنی تأمین ایچین ، مقاصد دنیویه ایله مقاصد اخرویه فرقنه دقت ایتمك كافیدر . زیرا علی العموم مقاصد اخرویه‌یی شارعك كندیسی تعیین و تبیین بیورمش اولدیغی كبی ، عبادتی عادتدن تفریق ایچین ، دنیا واخرت منفعتلری كافی ومعقول بر مقیاس تشكیل ایدر . الهی و اخروی بر مقصدله یاپیلان شیلر عبادت ، ودنیوی بر منفعت استحصالی ضمننده یاپیلان شیلرده عادت ویا ایجاب مصلحت نوعندن اولور . نیتك نظر اسلامده حائز اولدیغی تأثیره باقیكزكه دنیوی برمنفعت ملاحظه‌سیله اجرا اولونان بر امردنی ، شرعاً صحیح ومقبول اولایه‌جق صورتده دنیوی بر ماهیت اكتساب ایده‌جكی كبی هرهانكی برفعل دنیوی‌ده ، اخروی بر مقصدله اجراسی حالنده عبادته انقلاب ایدر.

احكام شرعیه‌نك ، احكام شرعیه اولمق اعتباریله مقاصد دنیویه اوزرینه بنا ایدیلمسی جائز اولمیه‌جغی عقلاً ادراك وتقدیر ایدیله‌بیله‌جك بر كیفیت اولدیغی كبی ادلهٔ نقلیه‌ده بلكه صریح صورتده بونی ناطقدر: قال الله تعالی : (من كان یرید حرث الآخرة نزدله فی حرثه ومن كان یرید حرث الدنیا نؤته منها وماله فی الآخرة من نصیب (الشوری) (سعی وعملی ایله آخرت منفعتی اكتساب ایتمك ایسته‌ینلرك قازانجلرینی آرتدیریرز . دنیا حرث و منفعتی ایسته‌ینلره‌ده اوندن ویریرز . لكن بونلرك آخرتده نصیبی یوقدر .) . (من كان یرید العاجلة عجلنا له فیها مانشاء لمن نرید ثم جعلنا له جهنم یصلیها مذموما مدحورا . ومن اراد الاخرة و سعی لها سعیها وهو مؤمن فاولئك كان سعیهم مشكورا) (اسراء) (منافع وحظوظاتی پیشین اولان دنیایی ایسته‌ین انسانلردن ، دیله‌دیكمز اشخاصه مخصوص اولمق اوزره دنیاده ایسته‌دیكمز شیلری ویریرز . استقباله قالان آخرت منافعنی ترجیح ایدرك بحق اوندن ایچین چالیشانلر ایسه مساعی مشكوره اصحابیدر .) آیتده‌كی (وسعی لها سعیها) جمله‌سی آخرت ایشلرنده نیت خالصه لازم اولدیغنه دلالت ایتمكده‌در . (من كان یرید الحیاة الدنیا وزینتها نوف الیهم اعمالهم فیها وهم فیها لایبخسون . اولئك الذین لیس لهم فی الآخرة الا النار وحبط ماصنعوا فیها و باطل ما كانوا یعملون) (هود) (حیات و سعادت دنیویه‌یی مطمح نظر اتخاذ ایدنلرك مكافاتی ، بر كونا تنزیلاته اوغرامایه‌رق تماماً دنیاده اوده‌ریز . لكن ایشته بونلردركه حظ اخرویلری نار جهنمه انحصار ایدر ، امكلری آخرتده بوشه كیدر . حد ذاتنده ایشله‌مش اولدقلری عمللری باطل اولدیغندن بونلردن ثمرهٔ اخرویه بكله‌مكده ذاتاً معنی یوقدر .) وفی الحدیث : (اذا كان یوم القیامة نادی مناد من عمل عملا لغیر الله فلیطلب ثوابه ممن عمله له) (ابن سعد عن ابی سعید بن ابی فضاله) (قیامت كونی اولنجه ، بر منادی : اللهدن باشقه‌سی نام وحسابنه هركیم هرنه ایشله‌دیسه عملنك مكافاتنی‌ده اوندن طلب ایتسین . دیه ندا ایدر) ، (ان الله یعطی الدنیا علی نیة الاخرة وابی ان یعطی الاخرة علی نیة الدنیا (ابن المبارك عن انس) (جناب حق ، آخرت نیتی اوزرینه دنیایی ویرر ، فقط دنیا نیتی اوزرینه آخرتی ویرمكدن قطعیا امتناع ایدر .)

بخاریده برنجی حدیث اوله‌رق ذكر ایدیلن (انما الاعمال بالنیات ..) حدیث شریفی ایسه پك مشهوردر .

افعال شرعیه‌ده مقاصد اخرویه‌نك حائز اولدیغی اهمیتی ایضاح ضمننده سرد ایتدیکمز اسباب عقلیه ونقلیه‌نك ظن ایدرم‌که کفایتی تسلیم ایدیلیر. لکن، احکام شرعیه‌نك فوائد اجتماعیه‌سندن بحثه‌لزوم کوسترن معارضلریمزك بوندن مقصدلری، احکام مذکوره‌یی منحصراً مقاصد دنیویه‌یه بنا ایتمك اولمایوب مقاصد اخرویه‌سیله برلکده اوله‌رق منافع دنیویه‌سنی ذکر وایضاحدن عبارت اولمق طرزنده قارئینك خاطرینه برفکر کله‌بیلیر، وآرقه‌سندن: بوده ممنوعمیدر؟ سؤالی وارد اولور. هاشم ناهید بکك افاداتندن: « بونك شوکناهی وار، بوکناه بوقادار بیوکدر. دیه‌جك یرده ... جهنم آتشنك شدتندن بحث ایده‌جکلرینه» تعبیرلری اپچه بروضوح ایله، وهله مقتدای دینیسی بولونان موسی افندینك: « شریعت اجتماعیه یالکز اجتماعی منفعتلری طلب، اجتماعی مفسدتلری دفع اساسنه تأسیس قیلنه بیلیر. اکر علوم فقهیه تدوین قیلنورکن شواساس اوزرینه تدوین قلنمش اولسه‌یدی ...» فقره‌لری صراحت قطعیه‌سیله بواحتمالی منع ایتمکده ایسه‌ده فقط بز، قارئلریمزك، خلوص نیته مقرون اوله‌رق ذهنلرینی اشغال ایده‌جك اولان شواحتمالی‌ده تدقیق ایده‌لم:

احکام شرعیه‌نك فوائد اجتماعیه‌سنی دوشونمك، بولمق فنا برشی دکلدر. بلکه بوفوائد ومنافعی شایان دقت برقدرت ومهارتله خلقه آکلاتمق علمامزك عهده‌سنه مترتب بروظیفه‌در. آنجق بوایشك یری، فن موسی افندینك ظن ایتدیکی کبی علم فقه اولمایه‌جق، اصول فقه بیله اولمایه‌جق. چونکه علم فقه، مسلمانلره وظائف دینیه‌سنی برقانون متنی کبی تعلیم وتلقین ایده‌جك، اصول فقه‌ده اونلرك مأخذلرینی، ادلهٔ اربعهٔ شرعیه‌دن نه‌صورتله استنباط ایدیلدیکنی کوستره‌جکدر. احکام شرعیه اوزرینه یوروتوله‌جك مطالعات اجتماعیه ایسه دین اسلامك افرادندن زیاده اغیارینه قارشی، وبر سلاح مداخله ومسابقه حالنده وضع انظار ایدیلمك لازم کلیر. واقعا، دنیایه عائد اولان بومنافع ومحاسنی مسلمانلرك‌ده بیلمسی پك فائده‌لی اولور، آنجق مسئله‌یك، یالکز «بیلمك»ده قالمسی اقتضا ایدرك، وظائف شرعیه‌نك قطعیات واجرا آتی اونلرك اوزرینه بنا ایتمك درجه‌سنه کلنجه بوقاریده تفصیلا عرض ایدیلدیکی وجهله افعال مذکوره‌یی افساد ایدر. دیمك وظائف دینیه‌دن هربرینك دنیایه عائد نه‌قدر علت وحکمتی بولونورسه بولونسون، ینه اجراسنده کوزه‌تیله‌جك اساس وغایه، الهك امرینه اطاعت ومسئولیت اخرویه‌دن خوف وخشیت کبی غیر دنیوی شیلردن عبارت اوله‌جقدر. ونهایت، مقاصد دنیویه اساسك مادوننده ومقاصد تالیه ومنضمه حالنده نظر اعتباره آلنه‌بیلیر، اوقدر.

نیت بحثنده، درمیان ایدیله‌جك بعض استثنا نقطه‌لری‌ده واردر: مثلا کندیسی باشلی باشنه برعبادت مقصوده دکل‌ده، عبادت مقصوده‌یه خادم اوله‌جق شرائط ومقدمات عدادنده بولونان وظائف شرعیه‌یه عائد نیتلر قضاء مساعداتی حائز اوله‌بیلیر. ایشته آبدست، بالذات مقصود اولان عبادتلردن دکل‌ده نماز ایچین لازم بروظیفهٔ تبعیه حالنده بولندیغی جهتله بونده هیچ نیت اولماسه ویاخود وجودك صرینه‌مسی وصحهٔ مستفید اولمسی کبی برمقصد نظراعتباره آلنسه آبدست فاسد اولماز. لکن مؤمن محاسب ینه بوکبی مساغ نقطه‌لرینی بیله مقاصد اخرویه‌یه ربط ایدرك عینی فعل ایله فضله ثواب قازانمق فرصتنی قاچیرماز.

شونی‌ده سویله‌یه‌لمکه افعال شرعیه‌ده مقاصد اخرویه‌دن زیاده اجتماعی فائده‌لر تحریسی جهتنه اعتنا ایتمك وبوجهتی، اساس درجه‌سنه چیقارمغه چالیشمق دینه ایناغامق علت مزمنه‌سنك تولید ایتدیکی ابتلالردندر. ذاتاً مناظرلریمك آره‌صیره، سوزلرنده هپ اوکیزلی علتك اثر نکسی کورولور. یوقسه، الك زیاده منافع دنیویه‌سی نظر اعتباره آلنه‌رق اجرا ایدیلن افعال شرعیه‌نك، افعال دینیه وعبادت یرینه‌کچمیه‌جکنی بیله‌جك قدر وقوف فقهیدن، وهیچ اولمازسه بونی تقدیره کفایت ایده‌جك قادار برذکادن مناظرلرم محروم دکللردر. اونلری عقل ومنطقك‌ده قبول ایده‌میه‌جکی بوفکره سوق ایدن شی، دینك بیانات اخرویه‌سنه پك اوقادار اهمیت ویرمه‌لریدر. یوقسه، احکام شرعیه‌نك دنیایه عائد اولمق اوزره احتوا ایده‌بیله‌جکی حکم ومصالح پك مهم اولمقله برابر جنت وجهنمه ایناناندانسانلر بوجهتلره پك اوقادار صرف ذهن ایتمه‌مکده معذوردرلر؛ هله اهمیتك فضله‌سنی مقاصد دنیویه‌یه نقل ایتمك ایسته‌ین مناظرلرمدن زیاده معذوردرلر. چونکه اکر آخرتك اصلی وارسه انسانك اوراده نائل اوله‌جغی معظم ومؤبد سعادتلر، ویاخود معروض قاله‌جغی شدید ومدید فلاکتلر قارشیسنده دنیانك طرب کچیجی اقبال وادبارینك قطعیاً اهمیتی یوقدر. آه مسلمانلره استقبالك اهمیتنی اکلاتمق دردیله یورکلری یانان تجدد پرور مناظرلرم آخرت دینلن او الك بیوك آتی‌یه ایناغسه‌لردی علماء دین طرفندن مسلمانلرك دنیاسنه اهمیت ویریلدیکی قادار اولسون کندیلری‌ده مسلمانلرك آخرتنه عطف اهمیت ایدرك یانیق سسلی وکوزی یاشلی قلملریله بر ازده اوساحه‌ده فریاد ایدرلردی. یالکز هاشم بك، اشاغیده مکتبلی کنجلردن بحث ایدرکن، روابط دینیه واخلاقیه‌لرینك انحلالی یوزندن، مملکت ایچین جاهللردن دها مضر برعنصر حالنده بولوندقلرینی اعتراف ایتمك صورتیله دینسزلکك وخامتندن، سوء عاقبتندن اپچه بحث ایتمش ایسه‌ده ینه بو وخامتلر، بوعاقبتلر هپ دنیایه راجع ومنحصر تهدیدات طرزنده درمیان ایدیلمشدر.

افعال شرعیه‌یی مقاصد اجتماعیه اساسلری اوزرینه تأسیس ایتمك مسلکنك برمحذوری داها واردرکه اوده بو مسلك اساسی اوزرینه تأسس ایدن احکام شرعیه‌نك یاواش یاواش تحریف وتغییرینه یول آچیلماسیدر. مثلا نمازده الکچوق حرکات بدنیه‌دن ایدیله‌جك استفاده‌یی نظر اعتباره آلانلر بوکون بونك یرینه – بلکه داها نافع وداها سیستمه‌تیق اولمق اوزره – باشقه برشکل حرکت اقامه‌سنی تجویز ایده‌بیلیرلر.

مصطفی صبری

فتوای مشیختپناهی

اوردوی عثمانینك حال سفربرده عد اولنوب اولنمیه جغی وضابطان وافرادك حلول ایدن رمضان شریفده صیام ایله مكلف طوتیلوب طوتیلمیه جقلری حربیه نظارتجه مشیختدن استعلام اولنمش ایدی. مقام معلای مشیختدن صورتی آتیده مندرج تذكره ایله جواب ویرلمشدر :

« الیوم صلح منعقد اولمامقله برابر متاركه ده طرفینی وبالخاصه بزم طرفی حال حربك عودتنه مهیا بر وضعیتده بولندیره جق ماهیتده اولمدیغندن شیمدیكی حالده حقیقی معناسیله سفربرلك یوقدر.

ترخیصی قبول ایدن اوردو سفربرلكدن اوزاقلاشمشدر. بونك ایله برابر مملكتده كی وضعیتك فوق العاده نازك و مشكل بولنمسنه مبنی عثمانلی اردوسنك حال حضریده كی سكون وانتظامیده تقرر ایتمش اولمدیغنه نظراً بعض قطعاتك حركات عسكریه و مشاق سفریه كبی معذرتلره معروض قاله جغی ده ملحوظ بولندیغی جهتله بو كبی خصوصاتده دین اسلامك مسافهٔ بعیده عد ایتدیكی اون سكز ساعت یولجیلقله مدت اقامت عد ایتدیكی اون بش كونه بالغ اولمیان مكث وتوقف حسابلری نظر دقته آلمق صلاحیتی حائز اولان قوماندانلرك وضعیتنه تبعاً افرادك ده مسافر ویا مقیم عد اولنمق صورتیله حال و وضعیتلری تعین ایده جكدر.

بوندن باشقه قیشله لرده اقامت ایدن افرادك ویا دوائر واقلام عسكریه یه دوام ایدن ضابطانك دیكر صورتله بر معذرت محیه یه مستند اولمدیغی كبی محضا عسكرلك سببیله اوروج طوتمامالری جائز اولمدیغی كبی بوقاریده عرض اولنان سفربرلك حال ووضعیتی ایله اوروج طوتمغه مجبور اولمیانلر داخل اولدیغی حالده هیچ بر عسكرك وباهیچ بر كیمسه نك سوقاقلرده ویا دائرهٔ رسمیه ده علناً نقض صیام ایتملرینه مساغ شرعی اولمدیغی بیانیله تذكرهٔ ثناوری ترقیم قلندی افندم.

۲۸ شعبان ۳۳۷ ۲۹ مایس ۳۳۵ شیخ الاسلام

مصطفی صبری

حقوق عائله واصول محاكمات شرعیه

قرارنامه‌لری حقنده

۳۵

۱۲۳ نجی ماده‌ده : «عقد نكاحدن صوكره زوج تجنن ایدوبده زوجه حاكمه بالمراجعه تفریقی طلب ایلسه حاكم تفریقی بر سنه مدتله تأجیل ایدر . » دینلمش . مادهٔ سابقه‌ده اولدیغی كبی مدت تأجیل مذهب مالكیه‌دن آلنمشدر . نكاحدن اول تجنن ایدنك حكمندن سكوت اولونمیه‌ده قرارنامه‌نك طقوزنجی ماده‌سنده مجنونك ازدواجك اذن حاكمه تعلیق ایدلمش اولمسنه مبنی وآنك بوحالیله برابر مخطوبه راضی اولندقجه حاكم نكاحلرینه مساعده ویرمز، واقع اولامازفكرندن ناشی اولسه كرك .

حال بوكه مادهٔ مذكوره طوغرو اولمایوب حاكمك مساعده‌سی اولمقسزین مجنون ولیسنك تزویج ایده‌بیله‌جكی وآنك بوحالنه زوجه‌سی صوكره‌دن مطلع اولورسه حق خیارنده بین الائمه اختلاف اولنوب والا نكاحك فسادینه كیدیله‌جك اولورسه هیچ بر مذهبه اویمایه‌جغی محلنده بیان اولونمشدی .

قبل العقد ، یا بعد العقد قبل الدخول زوج تجنن ایدرسه زوجه‌نك طلب تفریقه حقی اولمسی امام محمددن مروی اولان احد قولینه موافق اولوب لكن بعد الدخول حادث اولان جنت و علت بویله دكلدر . مالكی مذهبنجه‌ده مختلف فیه اولوب بعد الدخول حادث اولان جنت، یاخود جذام وبرصدن طولایی تفریق حكمنك نافذ اولماسیچون حاكمك او مذهبی معتقد اولمسی‌ده لازمدر . مذهب حنفی ایله متدین اولوب تفریقك عدم صحتنی منعقد اولان حكام ایچون ممكن اولهماز . بو مثللو ماده‌لر حقنده اك زیاده بو جهتك نظر دقته آلنمسی لازمكلیر . چونكه مسئله دین مسئله‌سی ، حل و حرمت مسئله‌سیدر . ماده‌نك متنی‌ده بعد الدخول حادث اولان علت حقنده پك صریح دكل . هر حالده بعد الدخول لفظی علاوه ایدیلیر ومدت تأجیل بر سنه‌یه حصر اولونمایوب آرای اطبانك اتفاقیله شفاسندن یأسك تحققنه تعلیق اولنورسه بوندن دها مناسب اولور .

۳۶

۱۲۶ نجی ماده‌ده :

« بر قادینك زوجی اختفا ویاخود مدت سفر ویاده‌ا قریب بر محله كیدرك تغیب ایدوب ویا مفقود اولوب نفقه تحصیلی متعذر اولور وزوجه تفریقی طلب ایدرسه حاكم تحقیقات لازمه اجراسندن صوكره بینلرینی تفریقه حكم ایدر . »

دینلمش و هیچ بر قوله استناد ایتدیریلدیكی لایحه‌ده ذكر اولونمامشدر .

مذهبمزه موافق اولمدیغی كبی موسر اولان بر كیمسه‌نك نفقه جنسندن بر مال ترك ایتمكسزین تغیب وفقدانندن طولایی زوجه‌سنك تفریقه كیدیلك مذهب شافعیده‌ده اویماز . مالكی وحنبلی مذهبلرندن آلنمش اوله‌جق . لكن ینه طوغرو دكل . چونكه بو ماده‌دن تبادر ایتدیكی اوزره تمام نفقه‌نك تحصیلی متعذر اولمق ، حكم تفریق ایچون آنلرك مذهبلرنجه‌ده كافی اولماز. تفریقی آنلر آنجق سدرمق ایده‌جك بر قوری ایتمك بوله‌مدیغی صورتده تجویز ایتمشلر ، ومع ذلك بو تفریقك‌ده بر حكم قطعی ماهیتنده اولمدیغنی كتابلرنده تصریح ایتمشلردر . اركك ظهور ایدوب‌ده وقتیله نفقه براقمش اولدیغی ، یاخود قادینك نفقه‌سنی اسقاط ایلمش بولوندیغنی بر نهج شرعی ایكی شاهد عدل ایله اثبات ایدرسه تفریقك باطل اوله‌جغنی، زوجه عدت بكله‌مش وآندن صوكره باشقه‌سنه وارمش وزوج ثانی دخول ایتمش اولسه‌ده نكاحی معتبر اولمیوب اولكی نكاحله زوج اولك اوله‌جغنی منصلاً بیان ایتمشلردر .

ردالمحتارده منقول اولان متأخرینندن قاریٔ هدایه‌نك بحثی او مذهبلرك احكامنه تماميله واقف اولمدیغنه دلالت ایدییور . بو مسئله‌یه مطابق اولمیوب انجق نفقه ترك ایتمدیكی ادعا اولونان غائبك معسر اولدیغنه دائر بینه اقامه ایدیله‌رك آندن طولایی تفریقی جائز كورن مذهبك قاضیسینك حكمی حقنده‌در . زوج اندن صوكره كلوب‌ده اقامه ایتمك ایسته‌دیكی بینه‌سی برنجی بینه‌یه مخالف اوله‌جقدن مسموع اولماق لازم كلیر . دییور . موسرك بینه‌سی بو قبیلدن دكلدر . انك نفقه ترك ایتمه‌مسی نفی محض اولور . انك اوزرینه بینه اقامه ایدلمش اولمق ممكن اوله‌مایه‌جغی بدیهیدر .

حاصلی شو ماده هیچ بر مذهبه موافق اولمیوب ۱۲۸ ماده‌نك بوكا دائر حكمی اجماعه مخالفدر .

قومیسیون هیأت علیه‌سنك بورالرینه واقف اوله‌مدقلری واطرافله دوشونه‌مدكلری آكلاشیلیور . بو ماده‌نك وضع وتشریعندن اوله فائده ومصلحت‌ده بكلنمز .

مملكتمز اهالیسندن اوله تغیب واختفا ایدرك حكومت سنیه‌یی كندیلرینی بولوب میدانه چیقارمقدن عاجز براقش اولانلر چوق دكل، بلكه هیچ بولونماز كبیدر . زوجه‌سنك نفقه‌سنی ویرمكدن بخل ایدن كیمسه‌لر بونی یاپمازلر . وبوكا حاجت كورمزلر . رجالك بویله یاتین یاخود اوزاق یرلرده اختفا وتغیب ایتملری اكثریا بر عذر صحیحه مستند اولور . نته‌كیم استبداد زمانلرنده بر چوقلرینك معروض اولدقلری افترالر یوزندن كاه مملكتمزده اختفایه وكاه اوروپا دیارینه التجا ایله تغیبه مجبور اولمشلر ایدی‌كه بوكون آنلره مغدورین سیاسیه دنیلیور . تغیب واختفا هیچ بر زمان سببسز اولماز . وهر نه سببه مبنی اولورسه اولسون بویله سفر واختفایه مضطر اولانلرك اوغرادقلری مصیبت داعیٔ شفقت ایكن بردن حال تغیبلرنده حرملرینه كوز قویانلر، انلری طلب تفریقه سوق ایدنلر بولنورسه بلیه تضاعف ایده‌جك ، بو ماده اوكبیلرینه جرأت ویره‌جكدر . بورالری اطرافیله تأمل ایدیلمك لازم كلیر . نفقه اول وآخر تحصیل اولونه‌بیلیر . زوجك بویله بر مصیبته كرفتار اولدیغی زمان زوجه‌سی كندی مالیله وسعیله كچینر . اهل واقرباللری‌ده اكا باقه‌جقلردر . بو ماده‌یه لزوم یوق . نه اقوال فقهایه، نه‌ده مصلحت عامه‌یه موافق دكل .

صدرالدین

ایشلرینی نااهل اللره تودیع ایدن ملتلر یاشایامازلر

برملتك دوام وبقاسی اوملتی تركیب ایدن افراد آراسنده نظام وانتظامك تأمین بقاسیله ممكن اولور . بونكده اساسی ملت آراسنده امنیت وحرمت متقابله‌نك وجود ودوامیدر . اكر شرط مطلق اولان بو امنیت وحرمت متقابله كافی درجه‌ده موجود وپایدار اولماز ایسه اوملت نه‌قدر قوت وسطوت صاحبی اولورسه اولسون پایدار اولاماز . چونكه ارالرنده‌كی حس واراده مشاركتی چابوق بوزولور . بناءً علیه برملتك یاشامسیچون اك اساسلی وظیفه یكدیكرینه امنیت وحرمت متقابله بخش ایده‌جك صورتده حركت وبونی اخلال ایده‌جك هر حال وحركتدن مجانبتدر . بو وظیفهٔ اساسیه افراد آراسنده دخی مهم اولوب فقط ملتك قوهٔ حكومتی اداره ایدن قسمیله اداره اولونان قسمی آراسنده پك زیاده اهم والزمدر . بو خصوصده كوچوك بر قصور بعضاً عاجل، بعضاً آجل ، فقط همان دائما غایت وخیم عاقبتلر تولید ایده‌بیلیر . ذاتاً حكومت امنیت وحقوق متقابله اوزرینه مؤسس بر تعهددركه غایه‌سی نظام وانتظامی تأمیندر . بناءً علیه حكومتك، اصل حكمت وجودی اولان، نظام وانتظامك تأمینی ایچون امنیت وحرمت متقابله‌یی تأمین وتأسیسی اك مقدس وظیفه بیلمسی لازمكلیر . بونی اخلال ایدن هر حكومت كندیسنی‌ده ملتی‌ده تهلكه‌یه القا ایدر .

مسئله‌نك فلسفیتی بویله اولدیغی كبی دینیسی‌ده بویله‌در . زیرا شرع شریف دخی انسانلر ایچون نظام وانتظامك محافظه‌سنی اساس وبونك اخلالی موجب احوالی ملتك خراب وهلاكنه سبب اصلی اوله‌رق قبول ایدر . وبو بابده كوستردیكی لایتغیر قانون‌ده اماناتی اهلنه تودیع واجرای عدالتدر . نستعیذ بالله : « ان الله یأمركم ان تؤدوا الامانات الی اهلها واذا حكمتم بین الناس ان تحكموا بالعدل » آیت كریمه‌سی بو دستور اساسی‌یی امر اولوب هر شكل حكومتده تعقیب وتطبیقی ضروری اولان بر قانون جلیلدر .

امانتك مختلف معنالری وارسه‌ده اساس اعتباریله هپ بر ركنه منجر اولور . چونكه امانت حسن محافظه ایدلمك اوزره انسانه تودیع اولونان هرشیدر . انسانه اك عادی برشی تودیع اولونابیلدیكی كبی اك قیمتدار وعظیم مسؤلیت مادیه ومعنویه‌یی مستلزم خصوصلرده تودیع اولونابیلیر . فقط هانكیسی اولورسه اولسون حسن محافظه‌سنه اهتمام وصرفی كلنجه اهلنه تودیع اك قطعی بر بورج ، بر وظیفه‌در .

وظیفه اساس اعتباریله هر یرده وهر وقت بردر . او دكیشمز ، تعدد ایتمز . اونك كوردیكمز تعددی تماماً شكله عائددر . وانسانك انسانلغی‌ده آنجق وظیفه‌سی اولماسیله یعنی عقل ودین صاحبی اولماسنه مبنی مكلف بولونماسیله‌در . امانت كلمه‌سنده وظیفه معناسنك موجود اولدیغی مفسرلرك ایضاحاتیله‌ده ثابتدر : ازجمله تفسیر كبیرده فخرالدین رازی حضرتلری دییورلركه: « امانت بر كره اللهه قارشی امانته رعایت معناسنه‌كه : اوامر الهیه‌یه اطاعت، مناهیدن مجانبت واللهك احسان ایتدیكی هر عضو بر امانت اولدیغندن اونلری خیرده استعمال ایدوب شرده استعمال ایتمه‌مك . نفسه قارشی امانته رعایت‌كه : نفسك هر صورتله صلاح وخیرینی تأمینه سعی ایتمك . هر كسه قارشی امانته رعایت‌كه: ودیعه‌لری اعاده ، طارطی واولچولرده تجاوز وهیچ بر كسه‌نك عیوبنی افشا ایتمه‌مك ، آمر ایسه معیتنه خلاف شرع امرده ، رعایا واهالی‌یه ظلمده

بولونماق ، عالم ايسه خالق حق اوزرينه تنوير والحاصل هر كسك عهده‌سنه‌ مترتب وظيفه كنديسنه امانت اولديغندن اوني حسن ايفا ايتمك .»

ايشته كوروليوركه فخرالدين رازينك بو ايضاحي امانتدن مقصدك واسع وشمولي معناسيله بوكون فلسفهٔ اخلاقيه‌نك وظيفهٔ انسانيه ديديكي مكلفيت وجدانيه ديمكدر .

مقاله‌منزه سرنامه اتخاذ ايتديكمز ايشلري اهلنه توديع ايتمك مسئله‌سي امانتك ، وظيفه‌نك اك مهمي‌در . زيرا ملتلرك سعادت وسلامتلري ، ياخود معاذالله تعالى اضمحلال وهزيمتلري هپ اوكا رعايت ويا عدم رعايته مربوطدر . بالاده ذكر ايتديكمز : «ان الله يأمركم ان تؤدوا الامانات الى اهلها» آيت جليله‌سنده‌كي امانتلرك معناسي هر نوع اماناته شامل اولمقله برابر بالخاصه بتون ايشلري وبالخصوص مأموريتلري ، رسمي ايشلري نا اهله توديع ايتمه‌مك ، اهللرينه ويرمك خصوصنه عائددر . چونكه آيت جليله‌نك شرف نزولي رسمي بر وظيفه حقنده اولديغي كبي ايكنجي قسمنده‌كي « حكم ايتديككز وقت عدل ايله حكم ايدك » بيورلمسي ده رسمي ايشلره تعلقي كوستيرر .

تفاسير شريفه‌ده مذكور اولديغي وجه ايله بو آيت كريمه فتح مكه كوني نازل اولمشدر . اوكون كعبهٔ معظمه‌نك قاپوجيسي عثمان بن طلحة ابن عبدالدار كعبه‌نك قاپوسني كليدله‌يرك اناختاري الوب ويرمه‌مك ايسته‌مش و« بن محمدك رسول الله اولديغني بيلميورم ، بيلمش اولسه‌م اناختاري ويرمكدن امتناع ايتمم » ديمش وهرنه‌قدر عناد ايتميوب ويرمي سويله‌مش ايسه‌ده ينه ويرمديكندن حضرت علي رضي الله عنه طرفندن بيلكي بوكوله‌رك اناختار آلنمش وكعبه آچيلوب جناب پيغمبر افندمز ايكي ركعت نماز قيلدقدنصكره چيقمشلر . اوصره‌ده كعبه‌نك سقايه‌سي عهده‌سنده بولونان عباس كله‌رك « بن قاپوجيلقده برابر يايارم » ديه‌رك اناختاري ايسته‌مش . فقط بو آيت جليله نازل اولديغندن حضرت پيغمبر افندمز جناب علي‌يه اناختارك تكرار عثمانه ويرلمسني ، كوكلنك آلنماسني امر بيورمشلر . جناب علي ده امر پيغمبري‌يي ايفا ايدنجه عثمان : « اولجه زورلايوب اذيت ويرديكك حالده شمدي كلوب رفق ايله معامله ايتمك نه‌در ؟ » دير . حضرت علي جواباً : « سنك سببكله الله طرفندن آيت كريمه نازل اولدي . » ديه‌رك آيت كريمه‌يي اوقور . عثمان آني ايشيدنجه درحال ايمان ايده‌رك كلمهٔ شهادتي كتيرر . بو اثناده جناب پيغمبر افندمز بر ايشك اهلندن آلنماسنك ظالملك اولاجغني بيان وعلاوه بيورمشلردر .

كوروليوركه دين اسلام ايشلري اهلنه توديع خصوصنده هيچ بر غرض ويا حسيات انتقامجويانه كوزه تميه‌رك آنجق مصلحت عامه‌نك حسن جرياني ، نظام وانتظام امورك تأميني اساس اتخاذ ايديور . ذاتاً بويله اولمازسه هم ايشلر ايي كيتمزه هم ده ملت اراسنده ناخوشنودي وعدم اعتماد حاصل اوله‌رق فوضاي ، حكومتسزلكي انتاج ايدر . بونك صوكي‌ده معاذالله انقراضدر . وبزم اك زياده چكدكلريمز ايشلري اهللرينه توديع ايتمديكمزدن ايلري كلمشدر . بوراسي محققدر .

شيمدي‌ده ايشلري اهلنه توديع ايتديرمه‌نك چاره‌لريني ارايالم :

انسانده فطري اوله‌رق اك ايي‌يي ياپمق ايچون بر انجذاب واردر . اساساً دين واخلاق بو فطرت اوزرينه مؤسس‌در . آنجق بوكا مقابل برده اهواي نفسانيه تمايلاتي واردر . اكر ايي ياپمق انجذابي غلبه ايدرسه انسان هرشيئي حق دائره‌سنده ياپمغه سعي ايدر . وبوبابده اك مهم سائق ايمان ووجداندر . آنجق هوا ونفس اماره‌يه تبعيت ميلانلك غلبه‌سي قرآن كريمده ظلوم وجهول صفتلريله توصيف اولونان انسانلر ايچون پك چوق واقع ايدوكندن خير ياپمق انجذابنه معاون واهواي نفسانيه‌يه تبعيت ميلانته معارض اولمق اوزره تبشير وانذار ، مكافات ومجازات قوتلرينه مراجعت لازمكليوركه بونلره فلسفهٔ حاضره اصطلاحنده قانونلرك مؤيده‌لري نامي ويرلمكده‌در . ايشته برملتك ، حكومتك ياشاماسيچون شرط مطلق اولان ايشلري اهلنه توديع واجراي عدالت امورينكده ايي ياپلماسيچون مختلف مؤيده‌لر واردركه اك مهمي ملتك مراقبه‌سيدر . دين اسلامده هركس كندي صلاحيتي داخلنده امر بالمعروف ونهي عن المنكرله مأمور اولدقندن كندي ايشلرينك اهل اولميانلره توديع ايدلديكني كوردكلرنده اللريله ، مقتدر اولامادقلري حالده ديللريله ، ديللريله‌ده مقتدر اولامدقلري تقديرده قلبلرنده ناخوشنودلق طاشيمق صورتيله منعه اهتمام ايده‌جكلردر . و بو قلبده ناخوشنودلق طاشيمق صورتيله منع ايمانك اك ضعيف مرتبه‌سيدر .

حضرت عمر رضي الله عنهك بر كون خطبه‌ده جماعته خطاباً « بنده اكريلك كوروورسه‌كز طوغريلديكز » ديمسي اوزرينه جماعتدن بريسنك « سنده بر اكريلك كوروورسه‌م شو قليجله طوغريلدورم » جوابني ويرمسندن جناب عمرك پك زياده خوشنود اوله‌رق مسلمانلر ايچنده خليفه‌لرينك خطاسني قليجله طوغريلده‌جق ذات بولوندقندن طولايي جناب حقه حمد ايتمش اولديغي مشهوردر . اولجه اقوام اسلاميه‌ده افراد دخي بو مراقبه‌يه اهتمام مسئله‌سني اونوتماقله برابر بونك وكالت عموميه‌سني علمايه براقمشلردي . چونكه اوامر الهيه‌يه مخالف حركاتي و عزل و نصب خصوصنده‌كي اصابت و يا عدم اصابتي هر كسدن زياده ادراك ومنعي اسبابنه توسل آنجق علم ايله اولابيلير . علماي كرام بو وظيفه‌يي بر زمانلر پك كوزل ايفا ايتمشلردر . حتى مرويدركه ملوك سالفه‌دن بريسي شيخ الاسلامك كنديسني بعضي ايشلرندن طولايي تخطئه ايده‌رك نهي عن المنكر وظيفه‌سني صيقي بر صورتده ايفا ايتمسندن متأثر اوله‌رق پك زياده راحتسز اولمش . بوني كورن ماينجيسي « پادشاهم نه‌ايچون بوقدر راحتسز اوليورسيكز ؟ مادامكه بو شيخ الاسلام سزي بوقدر تضييق ايديور ، عزل ايديويرسه‌كز . » ديمش . پادشاه ايسه وضعيته ، حال وموقعه دها زياده واقف ايدوكندن شيخ الاسلامك اويله قولايجه عزلي جهتنه كيديله‌ميه‌جكني و بونك

25-32 ?

حسن نتيجه ويرميه‌جكنى بيان ايتمش سه‌ده مابينجى بونك ممكن ومحذورسز اولديغنده اصرار ايتمكله پادشاه «عزل ايده‌رسه‌ك يرينه كيمى تعيين ايده‌جكز» ديمش . اوده «فلان افندى‌يى ، او اولماز ايسه فلان افندى‌يى» ديه جواب ويرمش . پادشاه ايشى بر كره تجربه ايتمك ايسته‌ديكندن «هايدى كيت، اونلره صور، باقالم نه‌ديه‌جكلر ؟» امرينى ويرمش . مابينجى شيخ الاسلاملغه الك مناسب بيلديكى ذاته كيده‌رك «افندم سزى پادشاه افنديمز شيخ الاسلام تعيين ايديورلر» دينجه اوذات درحال «انا لله وانا اليه راجعون. شيخ الاسلام افندى حضرتلرى نه‌وقت وفات ايتدى؟» سؤالنى ايراد ايده‌ر . مابينجى : «خير افندم، وفات ايتمدى. فقط پادشاه افنديمز اونى عزل ايله يرينه سزى تعيين ايده‌جك» دير. بونك اوزرينه اوذات : «هايدى ايشيكه ! شيخ الاسلام افندى حضرتلرى صاغ اولدقجه اومقامه كچمك بنم ايچون ممكن اولاماز . زيرا بوكون بين العلما اومقامه اليق واصلح اولان كنديلريدر . بويله سوز ايستمم» ديه‌رك صاوار. بوندن محجوب قالان مابينجى بلكه اوته‌كنى اقناع ايده‌رم ديه‌رك علمادن ايكنجى بر ذاته دها مراجعت ايده‌ر اوده «شيخ الاسلام افندى و اوندنصكره فلان افندى وار ايكن بنم شيخ الاسلام اولاق حدم دكلدر ، عيبدر . امان كمسه طويماسين» ديه‌رك رد ايده‌ر . مابينجى خائب وخاسر پادشاهك يانه دونر ودوچار عتاب ومؤاخذه اولور .

بو حكايه‌دن اكلاشيلانشوكه بروقتلر عالم اسلامده ملتك علماسى نهى عن المنكرى پك كوزل ايفا ايتدكلرى كبى امانى اهلنه توديع خصوصنده هر مسلك اراسنده اصلح واليق اولمق امرينه رعايت عنعنه حالنى آلمش اولديغندن اهل وار ايكن نااهلك تعيينى قولاى قولاى اولماز ايمش .

صكره‌لرى علما بو غايت مهم وظيفهٔ دينيه‌لرينى اساساً بو خصلت جليله‌نك اسلاميت عاليه مقتضاسندن اولديغى احياء العلومده صدق بحثنده صدق عزم مناسبتيله ذكر ايدلديكى وجه ايله حضرت عمر رضى الله عنهك : «برقومده ابوبكر (رضى الله عنه) وار ايكن او قومه امير اولمقدن ايسه كوله اولمه‌يى ترجيح ايدرم» كلام عاليسيله‌ده ثابتدر . كوشه‌نشينلكدن ايش چيفرندن چيقمش وبا خصوص تنظيماتدنصكره صنف علمانك بو ايشلره قارشدريلماسنه صورت مخصوصه‌ده اهتمام ايدلديكندن مأمورلرك عزل ونصبنده‌كى اصابتسزلك چوقدفعه مراقبه‌سز قالير اولمش ايدى. فقط مأموريتلرى اهلنه ويرمك مسئله‌سى فوق العاده مهم اولديغى جهتله اصابتسزلكلردن متولد محذورلر هر يرده آثارينى كوستردكيندن حقيقى مراقبهٔ مليه كبى اولامقله برابر بوبابده ينه بعض تدابير اتخاذ ايديلير ايدى . مثلا خاقان مغفور سلطان حميد ثانى زماننده الك مستقيم رجال دولتدن مركب انتخاب مأمورين قوميسيونلرى تأسيس ايدلمش ايدى . وقدم و اهليت وحسن خدمت مشروطيتدنصكره اولديغى كبى مضر كورولمدكدنبشقه طلب رجحان ايچون اولدقجه بر قوتى حائز ايدى . مشروطيتك اعلانى متعاقب ارتق بوامر مراقبه ملت وكيللرينه ويرلمش اولمسى اعتباريله امانتى اهلنه توديع قضيه‌سنك برشكل قويه كيرمسى لازمكلير ايدى ، وايلك مجلس مبعوثانك بوبابده اولدقجه همت وخدمتلرى كوروله‌جكنه دائر بعض اماره‌لر كوروله‌بيكده اولدى . فقط صكره‌لرى ايش تماماً دكيشدى. قدم واهليت ولياقت هيچ ارانماز اولدى . نتيجه‌ده معلوم .

خلاصهٔ معروض : اولياى اموريمزك امانتى اهلنه ، اصلح واليقنه توديع ايتمك خصوصنده اوامر قرآنيه واحاديث شريفه‌يى لايق وجه ايله نظر اعتباره آله‌رق ملتك تخليصنه همت ايتملرينى كمال اهميتله نياز ايتمك ايسترز زيرا «اذا وسد الامر الى غير اهله فانتظر الساعه» حديث شريفنك مضمونينه ماصدق اولماق ايچون بشقه چاره يوقدر .

دوقتور ميلاسلى

اسماعيل حقى

استقلالمز

حرب عموميه قاريشه‌رق جهانى تقليب ايدن عوامل آره‌سنده الك مهم موقعلردن برينى اشغال ايدن قوتمز ، ميدان محاربه‌ده شانلى وفلاكتلى ، فقط هرحالده انكشافات آتيه‌سى نامنه پك خيرلى بروظيفه‌يى ايفا ايتدكدن صكره ترك سلاح ايتدى .

اوت، مغلوب اوله‌رق سلاحمزى بيراقدق، لكن حريت انكشافمزى الك آغير بيوندورقدن تقييد ايدن چارلغك انهدامنده بيوك بررول اوينايه‌رق ، وبو آغير بويوندورقله قورتوله‌رق ترك سلاح ايتدك . زمرهٔ غالبه‌يه دست مسالمتمزى اوزاديوركن حياتى الكمدهش براستبدادك قهر وتدميرندن قورتارمق امليله الك عزيز فداكارلقلرى اختيار ايتمش ؛ الك فجيع محروميتلره قاتلانمش؛ استقلالنى ، محكمات اجنبيه ضربه‌لرندن صيانت يولنده كمال سماحتله قان دوكمش برملت، ابذال ايتديكى مساعى‌يى، ايفا ايتديكى وظيفه‌يى و اقتطاف ايتديكى ثمره‌يى بيلير برملت اوله‌رق اثبات موجوديت ايديوردق .

s. 25-32 atte VAR
kahverengi

چارلغك نه‌قدر برمصيبت اولديغنى تقدير ايتمكدن عاجز اولانلر چارلى يىقان روسلرك اوكا قارشى نه‌قدر مفرط ونه‌قدر منتقم بر كين ايله مشبوع اولدقلرينى، چارلغك، كندى قوام حياتى ومدار عظمتى اولان روس ملتى حقنده نه‌قدر ظالم، نه درجه قهار اولديغنى تأمل ايدرك بزم حقمزده‌كى عداوت وحشيانه‌سنى قياس ايتديلرده بزم چارلغه قارشى ايلك فرصتده سلاحمزى قالديرمقله حيات واستقلالمزه جداً خيرخواه اولديغمز حقنده ذره قدر ترددلرى قالمايين.

مادامكه حرب عموميه اشتراك ايتمكله ايشته بو دشمن عقورك شرندن قورتولدى. آرتيق حريت انكشافنه نائل اولديغنه قانع اولدى. وبناءعليه حق حيات واستقلالى دها صاغلام بر اساسه استناد ايتديردى، بوندن بويله دها صاغلام آديملر آتەرق قابليتلرينى انكشاف ايتديره‌جك، ايلرليه‌جكدى.

فقط كوريورزكه عثمانلى دولتنك بومجاهده‌سنى، وبوقدر فداكارلقلرله الده ايتديكى بومظفريتى هنوز براقق ايچون بر جهتدن زمرهٔ غالبه دولتلرك باشنه يكى محترصلر تسليطيله، ديكر جهتدن ايچمزدن استقلالك قيمتنى، استقلال اوغورنده فداكارلقلرمزى ـ هرحالده برساقله ـ تقدير ايتمك ايسته‌ميه‌رن بعضيلرى حق وحقيقتدن تغافل ايله مملكتك حياتى هرحالده تام آلتنده اولورسه اولسون يبانجى اللره تسليم ايتمك فكرينه طرفدار اوليورلر.

بزم قناعتمزجه يكى محترصلر ايجاد ايتمك، چارلغك دوچار اولديغى عاقبتى تكرار ايتديرمك، چارلى يىقان قوتلرى چوغالته‌رق آسايش جهانى تهلكەلره القا ايتمكدر.

. مع مافيه بعضاً قراره اقتران ايدن بومذاكرەلر برطاقم قورقونچ انديشەلردن متأثر اوله‌رق تناقض كردابلرينه، عقامت واديلرينه دوشديكى كورولبورسه‌ده مملكتمز حقنده روا كوريلن مظالمك تضمينى خصوصنده فعلى بر تشبثك وقوعى هيچده مشهود اولميور. يونانستانك ازميرى هردم توسع ايدن بر اشغال آلتنه آلمسى، مسلمانلرك حقوقى پايمال ايتمسى، مسلمانلره انواع ظلمى تطبيق ايتمسى وجدان مدنيتده هيچ بر تأثر ايقاظ ايتميور! اويله ظن ايديورزكه يونانستان توركيايه قارشو، منهدم چارلغك موقعنى اشغال ايتمك اوزره توسيع مماالك ايديور. حالبوكه

تنه كيم ايتاليانك باشنده بولونان غوائلى برطرف ايدرك بودشمن ايله اوغراشمه‌يه حاضرلانديغى طرابلس غربه اخيراً اعطا ايتديكى امتيازات ايله ثابت اولمقده‌در. سوريه ايله فلسطينده ايكى دولت معظمه‌نك مصادمهٔ نفوذى البت بو ايكى دولتدن برينك ضررينه نتيجه‌له‌نه‌جك، انكلتره‌نك عراقده يرلشمه‌سى انكلتره‌نك موازنهٔ جهانده موقعنى دها فضله آغيرلشديره‌جق وبوندن ديكر دولتلر متأثر اوله‌جق وانكليز حاكميتك بو آشيرى درجه‌ده يوكسلمكندن مشتكى اوله‌جقدر.

حالبوکه

اسلام عالمنك بتون دیاری بزم محافظهٔ استقلالمز ایچون بزه ظهیر اولیور. استقلاللری ضایع ایتامك ایچون هیچ بر معاونت اسیرگه میور. بز، استقلالنی ضایع ایتمش اسلام مملکتلرینك حالنه واقف اولمدیغمز ایچون معظم بر دولتك حمایه‌سنه کیرمه‌یی محض نعمت تلقی ایدیورز. ظن ایدیورزکه حمایه‌یه کیرر کیرمز مملکتمز مدنی مملکتلرك هپسنه فائق بر حال ترقی‌یه واصل اوله‌جق، کنیش جاده‌لر، معظم کاشانه‌لر، تراموایلر، شمندوفرلر، باغچه‌لر، مسیره‌لر، لیمانلر، فابریقه‌لر، مملکتمزی بر ثانیجی جنته بکزه‌ده‌جك وبز، بو جنتك ایچنده هر درلو رفاهیت وسعادتله بکام، هر درلو نقصانمز اکمال اوله‌جق، هر مضایقه‌مز برطرف ایدیله‌جك، هر امرضدن، تجاوزدن مصون، امن وامان ایچنده حیات گذار اوله‌جغز. الحاصل حمایهٔ اجنبیه‌یی آنا بابا قوجاغندن دها مشفق بر پناه نازو نعمت ظن ایدیورز.

آمان یاربی، بو نه فجیع بر غفلتدر. حیاتی، استقلالی بشقه‌سنك دست تجبرینه تسلیم ایتدکدن صکره خیر وسعادت، نه‌یه؛ خیر وسعادتدن صرف نظر، عریان وسفیل بر حیات بیله ارمغان ارسلانك پنجه‌لرنده پارچه‌لانان برشکارك احتمال نجاته اینانمق کبیدر. هرهانکی کیمسه‌نك لطفنه طالب اولمه‌نك بدلی جوهر حریته اولدیغنی بیان ایدن ادیب محترممز بوحقیقته ترجمان اولیور. جوهر حریتی امید لطفه فدا ایتدکدن صکره اسارت زنجیرلرندن سعادت، سلامت بکله‌نیرمی؟ اسارت زنجیرلرینه باغلاندقدن صکره مامیلرك مملکتمزده آچه‌جقلری جاده‌لردن، تأسیس ایده‌جکلری کاشانه‌لردن، فابریقه‌لردن، لیمانلردن، اوزانه‌جقلری دمیر یوللردن بزه نه؟ بونلر ایچوك بززوالی اسیرلرمالزمه طاشیه‌جغز، طاش، طوپراق قالدیره‌جغز، زنجیرلك ایده‌جکز، اوندن صکره کمال تحسرله اغلایه‌جغز. ایشته اوقدر!..

ازمیرك یونان طرفندن اشغال اولنیورکن حاصل اولان غلیانلی وتأثرلی اوزرینه هرکسك سلامت مملکتی درپیش ایدرك برچاره تحری ایتمسی پك طبیعی ایدی. فرط غلیان ایله برابر ایقاع اولنان ظلمدن مأیوس اولان بعضیلری سلامتی حمایه‌ده تخیل ایتدیلر. حالبوکه حمایه‌ده آنجق اسارت وذلت وار. بز بالذات حیاتمزی تأمین ایتمزسه‌ك بشقه‌لری بزم حیاتمزی لطفاً تأمین ایده‌بیلیرمیلر. بزم حیاتمزی کندی منفعتلرینی تأمینه استخدام ایدرلر. اووقت بزم حیاتمزدن کندمز ایچون ذره قدر بر استفاده‌مز اولماز. بشقه‌لرینك حسابنه یاشارز. بشقه‌لرینك منفعتنه ابذال مساعی ایدرز. حیاتمز وسعیمز بزه عائد اولمادقدن صکره یشامقدن، چالشمقدن صرف نظر ایدرك ناموسمزله اولمك دها خیرلیدر. بوخصوصده هیچ بر مسلمان تردد ایده‌مز. حیات واستقلاللمزی صیانت ایتمك اوزره هرفدا کارلغی کوزه آلارق اسارت زنجیرلرینه باغلانمامه، هرواسطه‌یه مراجعت ایدرك حریت یاشامغه عزم ایتملی‌یز. بزه‌دن اشاعه اولنورسه اولنسون یکزبان اولارق دکی حوادثه کمال متانتله جواب رد ویرمکدن قورقیه‌لم. بوکبی شایعه‌لرله بزی بوقالامق ایسته‌ینلر استقلالمزه انفکاك ایتمز بر رابطه ایله باغلی اولدیغمزی کورسونلر، استقلالمزه حواله اوله‌جق هرضربه‌یه هپ برلکده مانع اوله‌جغمزی کورسونلرده اوضربه‌لری ایندیرمکدن تحاشی ایتسونلر. عکس تقدیرده بزی تفرقه ایچونده حمایه‌یه طالکار بولور، استقلالمزه صاحب کورمزلرسه هم استقلالمز، هم‌ده حمایه ایله محافظه ایتمك املنده بولندیغمز موجودیتمز برلکده ضایع اولور.

بالخاصه بوکا دقت ایده‌لمکه استقلالمزی کمال عزم وجلادتله طلب ایدیورکن خودکام طاورانمامالی‌یز. کندی استقلالمز ایچون چالیشیورکن عرب قرداشلرمزك استقلالنی ده تأمینه غیرت ایتملی‌یز. عالم اسلام بزدن بونی بکلیور. وبزه بوصورتده مظاهرت ایدیور. حجاز، سوریه، فلسطین و عراقك استعمار اولنمسنه بز مساعده ایده‌میز وایتمملی‌یز. بزم یاقیشان وبزدن بکلنیلان بودر. بزه، تورکك استقلالنه نه قدر طالب ایسه‌ك وبو اوغورده هیچ بر فداکارلقدن نصل چکینمزسه‌ك عرب قرداشلرمزك استقلالی حریتی اوغورنده عینی فداکارلقدن چکینمه‌میز. عرب قرداشلرمز اسارته دوشرسه بزم ده عینی عاقبته ایر کچ دوشه‌جکمز محققدر. بزم استقلالمزك تمل طاشی عرب قرداشلرمزك استقلالیدر. استقلالمزه امنیت بخش ایده‌جك یکانه ضمان بودر.

ایشته بتون بو حقایقی درپیش ایدرك استقلالمزه صاحب اولمغه عزم ایده‌لم. وبو حقائقی اهمال ایتدیکمز تقدیرده بزم ایچون قورتولوش اولمدیغنی اصلا اونوتمیه‌لم.

عمر رضا

الله بیوکدر !..

متارکه‌نك امضالاندیغی کوندنبری داخلده، خارجده ، حسابسز بایقوشلرك هرکون یکی برخبرفلاکتله مجروح قلبلریمزی زهرله‌یه زهرله‌یه امت اسلامیه‌یی ، یأس ونومیدی کردابلرینه سوروکله‌مکده اولدقلری، اسفله کوریلیور .

قره خبرجیلرك منتظم بریلان داخلنده‌کی بومساعیلرینك ، دایان دیغی قدرت ، صوك زمانده ازمیر فاجعه‌سی کبی فعلی برشکلده‌ده شاهد اولدق . شریعت اسلامیه‌نك علوی وحمایتکار پرنسیبلرینه صمیمی بر شوقله باغلی اولان تورکلرك سایهٔ عاطفتنده ، عصرلردنبری موجودیت ملیه‌لرینی ، لسانلرینی ، حرثلرینی ، دینلرینی محافظه ایتمش اولان نعمت ناشناسلر تورکلرك شو فلاکتلی کونلرنده اونلری بوسبوتون بوغمق ، بلکه‌ده موجودیتلرینه ابدیاً خاتمه چکمك اوزره خارجده داخلده یایدقلری پروپاغاندالر یتیشمیورمش کبی صوك کونلرده برده ازمیر حادثه‌سنی اویناتدیلر .

دوکولن مسلمان قانلری ، هتك ایدیلن معصوم ناموسلری آلتی یوزسنه‌لك لطفکارلغك نه‌عبرتبخش بر مقابله‌سیدر ؟ اورتالغه هرکون بیکلرجه شکلده مشئوم خبرلر نشر ایدنلرك ، برغایه تعقیب ایتدکلری محققدر . بوغایه ، شبهه یوقکه ، تورکلری الیم بر یأس ونومیدی‌یه سوروکله‌مك ، بوندن بالاستفاده بعض حادثه‌لر چیقارتمرق ، علیهمزه چویرمکه موفق اولدقلری افکارجهانی بوسبوتون کوروکله‌مك ونهایت تورکلرك اعدامی قرارینی ویردیرمك !..

حالبوکه ، فلاکت نه‌قدر بیوك اولورسه اولسون ، مسلمانلر یأس ونومیدی‌یه دوشمزلر ودوشمه‌یه‌جکلردر . مسلمانلر جهانده حاکم ازلینك الله اولدیغنه قانعدر .

« لاتقنطوا ... » فرمانه مظهر اولان مسلمانلر ، قادر مطلقك لطف وعدالتندن هیچ بر زمان امیدلرینی کسمز وکسه‌مزلر . نور الهی‌یی نفسلریله سوندورمك ایسته‌ینلر ، بوکا هیچ بر زمان قادر اوله‌میه‌جقلردر .

ازمیر فاجعه‌سنك فردای انتشارندنبری ، پایتختدن اك کوچوك بر کویه قدرهرطرفده عمومی برغلیان ملی توران ایتمکله برابر ، تورکلر (لاتقنطوا ...) فرماندن ملهم اوله‌رق ، هیچ بریأسه دوشمه‌مش، حسیات وآمالنی یار واغیاری حیرتلره دوشوره‌جك برشکل ونزاهتده اظهار ایتمشلردر .

بیوك دولتلرك ، خفیف برچهرهٔ تبسم کوسترمه‌لرندن قودوره‌جق قدر طغیان ایدن ، اونلرك انظارحیرت ونفرتی قارشوسنده ، غصب وغارت ، یغماوتخریب ، قتل وامحا کبی وحشتلر اجراسندن چکینمه‌ین بر قومله ، اك مقدس حسیاتی تهییج ، اك طبیعی حقلری انکار ، موجودیت وبقالری تهدیدایدیان برقومك کوستردیکی سکون متوکلانه ارهسنده نه بیوك برفرق واردر .

آوروپا افکار عمومیه‌سنه صورارز ، بو ایکی قومدن هانکیسی بر عنصر صلح وتمدن اولور ؟... التفات کوردکجه شیاران ، وشیاردقجه اك مقدس واك طبیعی حقلری چیکنه‌ین ، مسامحه کوردکجه وحشتکار براءپریالیزم جنده طوتیلان بر قومی ، هیچ برحق وصلاحیتی اولمیان ساحه‌لرده سربست براقق ، تاریخ بشریته یکی‌دن یکی‌یه قانلی صحیفه‌لر علاوه‌سنه مساعده ایتمك اولمزمی ؟

جهانه برصلح مؤبدتأمینه چالیشان بیوك سیاسیلر ، بوقانلی صحنه‌لرك تماشاکری اولمغه عجبا ناصل راضی اوله‌جقلر ؟ یکرمی بش عصردنبری استقلالنی قانیله مدافعه ایدن وهیچ برزمان ربقهٔ اسارته دوشمه‌مش اولان برملتی ، خریطهٔ عالمدن قالدیرمق ، ملی موجودیتنه خاتمه چکمك ناصل ممکن اوله‌بیلور ؟ آوروپا یوقکن آسیاده معظم خاقانلقلر یاشاتان ، آسیا تاریخنی عادتا ملی تاریخلری حالنه صوقان تورکلر ، برآووچ قوملرك احتراصلرینه ناصل فدا ایدیله بیلور ؟

اوت اوچ عصردنبری ، شانلی موجودیت سورن اسلام خلافتی ، اوچ یوز اللی ملیون مسلمانك واویلای تظلمی قارشوسنده ناصل ییقیله بیلور ؟

سلجوق تورکلرینك بیك‌سنه‌لك یوردی اولان آناطولی‌یه یونانیلر نه‌حقله صوقوله بیلورلر ؟

خایر ! ونیلدیکی کبی پارس قونفرانسی ، عدالت پرنسیبلرینی تعقیب ایدیبورسه ، (ونیزه‌لوس) و (بوغوص نوبار) احتراصلری تحقق ایتمز وایتمیه‌جکدر . نور الهی‌نك صوك شعلهٔ هدایتی اولان اسلام خلافتی سونمز وسونمیه‌جکدر . نه‌وت ؛ ایمانمز وارکه الله بیوکدر !..

متمادیاً مشئوم خبرلر طوغوران آفاق سیاستده ، بو هفته‌ایچنده ، مبهم اولمقله برابر ، آز چوق امید بخش شراره‌لر کورولمکه باشلامسی‌ده کوستریبورکه احتراصات وتزویرات ، حقیقت و عدالت قارشوسنده صارصیلمغه یوز طوتمشدر . آوروپا ، اسلامك‌ده برحقی ، تورکك‌ده ملی بر موجودیتی اولدیغنی آکلامغه باشلامشدر .

تورك ، مغدور اولورسه مزاری باشنده آغلایه‌جق اوچیوزاللی ملیونلق بر کتلهٔ بشر واردر . بشریتك حضور وسکوتی ایسته‌ینلر ، شبهه یوقکه ، بوکوز یاشلرینی دوشونه‌جك . حکملرینی اوکا کوره ویره‌جکلردر . اللهدن امیدمزی کسمه‌یلم ، یأسه دوشمه‌یلم . حبل الهی‌یه صاریله‌رق تربیهٔ نجیبه‌مز دائره‌سنده حقمزی ایسته‌یلم .

اسلام بلك قارا کونلر کورمش ، فقط سونمه‌مشدر . تورك ، اولدیرجی ضربه‌لر ییمش ، فقط اولمه‌مشدر . تورکده‌کی قابلیت حیاتیه لایفنی‌در .

تورك وفاکار ، عهدینه صادق ، دوستنه متندار‌در . صلح قونفرانسنده بیوك دولتلرك ، بو نجیب خصائل ایله متحلی بر ملتی منفور احتراصلره فدا ایده‌جکلرینه حکم ایتمك ایچون معقول بر سبب یوقدر . اساساً استقبالی تحت حکمنه آلمغه نامزد بولنان یوکسلك

فکرلر، بوکا مانعدر. یکرمنجی عصرده، بر چوق علوی فضیلتلره، سجیه‌لره مالك اولان بر ملت محو ایدیله‌مز، ویزه‌لوس‌له بوغوص نوبار، تورکیانك اعدامی ایچون چالیشدقلری هنکامده، (پاریس) ده انتشار ایدن (اومانیته) غزته‌سنك یوکسك دستورلری مدافعه ایتمه‌سی صدای حقیقتك صوصدیریله‌میه‌جکنك شاهدی دکلمیدر؟

باقیکز (اومانیته) نه‌دییور: «بر تورك ملتی واردرکه هر زمان متعصب دکلدر. وا کثریا، بالعکس، اویله عفت وصداقت، مساعده ثبات کوستریرکه بو اوصافه شرقده آز تصادف ایدیلیر. اساساً بو ملتك ده، بوتون نقصانلریله برابر، یاشامغه حقی واردر. حالبوکه متفقلر، اصل تورك ملتی کنه‌سنك ـ بو ملت زراع وتجاردر وچالیشقاندر ـ مسئول اولمدیغی فجایعی بهانه ایده‌رك، ترکیه‌یی کندی متفقلریله پارچه‌لامق ایسته‌یورلر. حقه قارشی ایقاع ایدیلان بو جنایت، دیکرلرینی تشویع ایدییور. بومسئله‌ده ویلسون، نظریه‌لرینی فدا ایده ایده نهایت بتون پرنسیبلرینی ترك ایدییور. بتون دنیا، اون درت ماده‌نك یوکسك اخلاقی ایله بو حرکات آره‌سنده‌کی تألیف‌بینی، الیم بر حیرتله اوکرنه‌جکدر!..»

عثمانلی دولتی علی العاده بر ایمپراطورلقدن عبارت اولمدیغندن بوکون سیاستاً هر درلو حکم ویرمك اقتدارینی حائز اولان صلح قونفرانسی مقدراتمزك تعیینده پك چوق دوشونه‌جکدر. چونکه عثمانلی پادشاهی، عینی زمانده مسلمانلرك‌ده خلیفهٔ ذیشانیدر. خلافت مسئله‌سی ایسه، بین‌الملل حل اولنه‌بیلور بر مسئله دکلدر. بو، صرف مسلمانلره عائد بر مسئلهٔ دینیه‌در.

سرایتیٔ ادیان اساسنی چوقدن قبول ایتمش اولان دولتلر، اوچیوز الی ملیون مسلمانه عائد اولان بر مسئلهٔ دینیه‌یی، کندی باشلرینه حل ایتمك صلاحیتی شخصلرنده کوره‌میه‌جکلردر. بو مسئله اجماع امته حل ایدلمش، خلافت اسلامیه، عثمانلی پادشاهلرنده تقرر ایتمشدر.

(نه‌ئودورموریس) اسمنده برانکلیزك اخیراً (تایمس) غزته‌سنده انتشار ایدن بر مکتوبنده، بومهم نقطه‌یی، صلح قونفرانسنك نظر دقتنه عرض ایدییور. مکتوبده دینیلیورکه: «محمدیلر، عالم اسلامیت ایچون مقدس اولان مقام روحانیٔ ریاستك ادامه‌سنی طلب ایتمکده ایلری سوردکلری اسباب موجبه محق اولسون ویا ناقص بولونسون، صلح قونفرانسنی اداره ایدن دول معظمه، جهان ملل واقوام مختلفه‌سنه کندی مقدراتنی بالذات تعیین ایتمك حق اختیارینی بخش ایده‌جکلرینی اعلان ایتمش اولملری ایله عالم اسلامك ده بو وادیده ایراد ایده‌جکی مطالباتی دریش ایتمك خصوصنده بر مجبوریت وحتی تعهد آلتنه کیرمش اولیورلر.»

بتون مسلمانلرك بو مسئله‌ده نه‌قدر علاقه‌دار اولدقلرینی هند اسلاملری نامنه صلح قونفرانسنه وقوعبولان بیانات، دول معظمه رؤساسنه پك کوزل آکلاتمشدر.

ایرانده انتشار ایدن (رعد) غزته‌سنك شو مطالعه‌سی‌ده مسلمانلق عالمنده‌کی هیجانك بر نمونه‌سی دکلمیدر؟ «بالعموم مسلمانلر حکومت عثمانیه‌نك معروض قالدیغی وضعیتی کمال دقتله تعقیب ایدییور. عالم اسلامك مقدراتی عثمانلی حکومتنك قوت وشوکتیله علاقه‌داردر. عینی زمانده ادبیات، فلسفه وعرفان مرکزیدر. هانکی نقطهٔ نظردن تدقیق ایدلسه، پایتخت عثمانی استانبولدن دیکر بر طرفه نقل ایدیله‌مز. دین وسلطنت نقطهٔ نظرندن دولت اسلامیه‌نك مقری استانبول قالملیدر. عکس تقدیرده بتون اسلام عالمی محق رنجیده وبلکه‌ده آسایش جهان مختل اوله‌جقدر.»

اخیراً روسیه مسلمانلری نامنه، رومادن صلح قونفرانسنه کشیده ایدیلن تلغرافده هر مسلمانك دولت علیه‌نك مقدراتی حقنده نه‌قدر علاقه‌دار اولدیغی حقنده صلح قونفرانسنده پك قوتلی بر قناعت حاصل ایتدیکنده شبهه یوقدر. انکلتره، فرانسه وایتالیا کبی، پك عظیم مسلمان تبعه‌یه مالك اولان دولتلر، کندی منفعتلری ایجابی اوله‌رق، خلافت مسئله‌سنك قدسیت واستقلالی اساسنی محافظه‌یه پك بیوك بر اهمیت ویرمك مجبوریتنده‌درلر.

شو حالده یأسه دوشمیه‌لم، فقط، حقمزی آرامقدن، سسمزی اعلا ایتمکدن‌ده واز کچمیه‌لم. حقیقت یوکسه‌لیور و یوکسه‌له‌جکدر. چونکه الله بیوکدر.

عثمانلی دولتی وعالم اسلام

عثمانلی دولتنك مقدراتی حقنده مهیج، اندیشه آور خبرلر افکار عمومیه‌ده تأثرلر، غلیانلر حاصل ایدییورکن حقوق اسلامیه‌یی مدافعه ایده‌جك بر کیمسه‌نك بولنمادیغی، حقمزده ویریلن قرار ایسه عدالت الهیه‌یه انتظاراً، قبولدن بشقه بر چاره اولمادیغی دریش اولنیورکن اوراق حوادث هندستانلی دینداشلرمزك صرف اخوت وحمیت اسلامیه‌نك سوقیله حقوق خلافت ودولتی مدافعه، ثباتکار وحزمپرور بر مجاهده ایله بو وظیفه‌یی ایفا خصوصنده کوستردیکلری علوهمت وحمیت بوکونکی وضعیتمزك مواجههٔ تهدیدنده بخش ایتدیکی امیدوقیلیدن زیاده استقبال حقنده قوتلی بر قناعت، اوت آتیك هیچ ده قرانلق اولمادیغنه دائر صمیمی بر بشارت بخش ایتمش اولدیغندن طولایی بزی دها افضله ممنون ایتمشدر.

مقدراتمز حقنده قرار ویریلیرکن مسلمانلرك مداخله ایدرك پك وخیم تهلکه‌لردن بزی قورتارمق، مقام خلافتی صیانت ایتمك، علیهمزده جوشان، کوپورن عداوتلری، انتقاملری اسکان ایتمك، بویله‌جه مقدرات اسلامیه‌نك تذلیل ایدلمسنه ممانعت خصوصنده جدی ومؤثر تشبثلر ایلك دفعه وقوعبولیور. اخوت اسلامیه‌نك، ایلك تظاهری قارشیسنده بز دعك ایسته‌میورز.

اوروپا ساحهٔ مدنیتنده عالم اسلامك اك معظم دیارندن اولان هندستان

مسلمانلری حقوق مشروعه‌مزی اویله بر قوتله طیسانه‌رق مدافعه ایدیورلرکه شیمدی‌یه قدر بوقوتی حسابه قاتمامق خاندی. ایشته شمدی بوقوت معظمه کندینی اوروپایه پك یقیندن طانیتیور. بوطانیشمه‌نك حقمزده خیرلی اوله‌جغی شبهه‌سزدر. بونك الك قطعی تأثیراتنی پك یقیندن کوره‌جکمزه امینز.

هندستان مسلمانلری دولتمزك استقلال وتمامیتی مدافعه ایدیورلر. عثمانلی دولتنی پارچه‌لامق اساس اوزرینه دکل، عثمانلی دولتنی تشکیل ایدن ایکی امت اسلامیه‌نك یعنی تورك و عربك استقلال وحریت انکشافه مالك اولقله برابر یکدیکرینه مربوط اوله‌رق ونفوذ خلافتی تقویه ایدرك یاشامق اساسنه بناءً تمامیت ملکیه واستقلالمزی قورتارمق ایچون چالیشیورلر. هندستان مسلمانلرینك دوشوندکلری بودر. بتون مسلمانلر هندستانلی دینداشلرمزك بو قناعتنه اشتراك ایدرلر.

صلح قونفرانسنه هندستان مسلمانلرینك تمنیات و آرزولرینی انکلتره‌نك هندستان ناظری مونتاکو ایله آغاخان وبیکانیر مهراجه‌سی تبلیغ ایتمشلردر. هندستان مجوسیلری ده مسلمان و طنداشلرینه بوبابده مظاهرت ایتمشلردر.

دولت عثمانیه‌نك پارچه‌لانمسی تهلکه‌سی اوزرینه عالم اسلامده حاصل اولان بو هیجانك نتایجندن اولمق اوزره انکلیز، فرانسز غزته‌لری ده حقمزده تبدیل لسان ایلمشلردر.

(تایمس) بر نسخه‌سنده دیورکه: « استانبولده بین الملل بر اداره تأسیسی ایلریه سورولمکده ایسه‌ده بوتکلیفی بیستر (مونتاکو)، (آغاخان)، (بیقانیر) مهراجه‌سی وهند مجلسی اعضاسی، ذات حضرت پادشاهینك استانبولدن چیقارلمسی، هندستانده بر طاقم مؤسف حالات حصولنی موجب اولاجغی فکرینی درمیان ایلمشلردر. »

دیکر طرفدن (مورنینغ پوست) ده طوغریدن طوغری‌یه تورك ملتنك اهمال ایدیله‌جك بر کمیت اولمادیغی نقطهٔ نظرینی مدافعه ایلمکده‌در. تورکلرك خصائل ومزایای مهمه‌یه مالك اولدیغنك انکلیزلر طرفندن اعتراف ایدلمکده اولماسی هر حالده لهمزده آز چوق بعض تحولات وقوعنه دلالت ایتمکده اولماسی اعتباریله شایان دقتدر.

آنجق بزم‌ده عالم اسلامك کوستردیکی متانت و غیرتله متناسب بر جدیتله احوالی دریدش ایدرك حقوقمزی مدافعه‌یه غیرت ایتمکلکمز مقتضیدر.

اهل اسلامك دلخواهی اوزره وظیفه‌مزی ایفا ایتدیکمز تقدیرده وجدی معاونتك بتون ثمراتنی اقتطاف ایدرك حیات و استقلالمزی و بالخاصه موجودیتمزی قورتارمغه موفق اولورز.

هر حالده بز و طمزی، کمال جسارتله، حقك عظمتنه، ملتك معصومیتنه، حقوقمزك مشروعیتنه وعالم اسلامك مظاهرتنه استناد ایدرك الك بلیغ و الك یوکسك صدا ایله مدافعه ایدرك حقمزی اقلودن، یبانجی اللره دوشمکدن، پارچه‌لانمقدن صیانت ایتملی‌یز. عثمانلی ایمپراطورلغك برقسمنی اونوتمایم. امین اولملم که عرب ایله تورکی آییره‌جق بر صلح بزم ایچون فائده‌سز ومضردر. تورکی عالم اسلامدن آییرمق و اطرافنی صارمق تورکك حیاتنی دائما تهدید آلتنده بولندیرمق، تورکك انکشافنه مانع اولق ایچون اونی عربدن، یاخود کرددن تفریق ایتمك هیچ بروقت عالم اسلامی ممنون ایتمز. تورکی بویله بر حال محاصره‌یه کرفتار ایتمك بیاننده عربستانده، ولایات شرقیه‌ده خرستیان توتجیلر اقامه‌سنه نه حاجت؟ ... بواطاق محاصره‌یی اقامه ایتمکدن مقصد بنه تورکك، عربك، حریت انکشافنی تقیید ایتمك، اتحاد اسلامه حائل اولمق دکلده نه‌در؟ بناءً علیه بالخاصه بو نقطه‌یه دقت لازمدر. بزهم تورك، هم عربك حقوقنی مدافعه ایدرك هر ایکیسنك استقلال وحریتنی استحصاله غیرت ایتملی‌یز. عالم اسلامك نقطهٔ نظری بودر. و بو نقطهٔ نظرك تحقق ایتدیرلمك خصوصنده ظهیر اوله‌جغنده هیچ شبهه‌من یوقدر.

ترك و تركیا اولمیه‌جکدر

سیاست اسلامیه‌نك اعمیق و تأثیراتی حقنده اولیه پك ده اعتمادکار اولمیان عالمدار رفیقمز حادثات اخیره طولاییسیله بالاده کی سرنامه ایله درج ایتدیکی مهم بر باش مقاله‌ده بروجه آتی بیان مطالعه ایدیور:

« آناطولیدن هنده منتهی یول اوزرنده شماله وجنوبه صارقه‌رق تمادی ایدن واسع بر قسم ارضده بر الٰهه وبر پیغمبره ایمان ایدن مسلمانلرك اوز طوپراقلرنده یشامق حقنی هیچ کیمسه اخلال ایده‌میه‌جکدر. عصرلردنبرو اسلام آره‌سنده تفاق وشقاقی برطرف ایدن خلیفه ومقام خلافت بوتون سطوتیله محافظهٔ موقع ایده‌جکدر. سوء اداره ایله بربرندن آیریلق کوسترن مسلمانلر آره‌سنده برلك تأمین ایدلملیدر. آرتق بو جریانك او کنه کچیله‌من.

کوردککه منارەلردن عکس ایدن دعالر حبشك قلبلرینی ندامت حقیقیه ایله طولدیردی، تبشیرات قرآنیه معنای تامیله تجلی ایدیور. ترکك، مسلمانك حقوقنه رعایت اولنه‌جق آن مهم کیرو دونمه‌مك اوزره حلول ایتمشدر. فقط صلح هنوز کلمدی، وکلمه‌سی دها بر مدت تأخر ایده‌جك کبی کورینیور. کوکندن صارسیلان اوروپا مدنیتی بوکون بر چوق جریانلری تأمل ایدیور. ملتلر هپ بر آغزدن حق ایسته‌یور. یونی ملتلره وعد ایدن آمریقا وعدینی انجازده تأخر ایدیور. ایمپریالیست قاپیتالیستلر میدانی بول بولدیلر. اویله اولمه ایدی، بو حربده نفوسی قدر ترك ومسلمان فدا ایتدیکمز بر یونانك ازمیره چیقاریلماسی و آمریقانك انسانلره وعد وتعهد ایتدیکی آسایش واستراحتی اخلال ایدلمه‌سی لازمکلوردی. آمریقادن چیقه‌جق ایلك صدای نفرت وتلمینك هرشینی بولنه قویه‌جغی امید ایتمامك ایچون دها اوزوم بر سبب یوقدر. فقط آمریقا افکار عمومیه‌سنك

او حر مملکتده سنه‌لردنبرو دوام ایدن نشریات مضره ایله زهرلنمش بر حالده اولدیغنی اصلا خاطردن چیقارمیه‌لم. بونکله برابر هیجانلریمزك شکایتلریمزك الك مهم بر منعکس بوله‌جغنی ظن ایتدیکمز محیط انغلوساقسون محیطیدر . بزی آمریقادن دها ای طانیان انکلیزلرك بو خصوصده آمریقایه معاونت ایتملری لازمدر. اوروپادن تدریجاً سلانیکه یاقلاشان یکی مرض اجتماعی ، آسیادن و آناطولی اوزرندن بوسفوره طیانمازدن اول، انکلتره، فرانسه و ایتالیانك کوزلرینی آچملرینه انتظار ایدلملیدر.

بر خلیفه‌نك امرینه تابع اولمغی قرآندن اوکرنه‌ن مسلمانلردرکه بوکی جریانه حائل اوله‌بیلورلر . اساساً حق و عدل تلقین ایدن دین اسلام ذکائیله منطقی بر بولشه‌وزمی ، عدالتیله امثالسز سوسیالیزمی ، عادات و اخلاقیله لکه‌سز بر دموقراسی‌یی ، اون اوچ عصر اول تأسیس و تأمین ایتمشدر. عهده وفا ، مظلومه مرحمت ، عاجزه معاونت اسلامك رهبر حرکتی‌در . اسلام آره‌سنده هیچ بر ملت ترکلر قدر اسلامك بو مزایاسنی کوستره‌مامشدر . تاریخی قاریشدیریکز، اوروپاده عجز و ضرورتده قالمش ملتلره جناح عاطفتنی آچمش یکانه ملت ترکلردر. هر طرفدن دشمنلرله محاط بولندیغمز شو آن فلاکتمزه باقمیه‌لم . بتون دنیانك هر طرفده تقدیر ایدیله‌جکمز زمان اولچوله‌جك قدر یقین‌در. فرانسه صورت دائمه‌ده آلمانیایی ترصد آلتنده بولندیره‌مز . انکلتره الی نهایه فرانسه‌نك نکهبانی اوله‌مز. ایتالیا شمدیدن آره‌سی آچیق اولان یوغوسلاو جهتندن کله‌جك مهالکه معروضدر. سوندیریلمك ایسته‌نیلان آتش حرب آنجق و آنجق ویلسون پرنسیپلریله سوندوریله‌بیله‌جکدر. بونی موضوع بحث ایده‌جك ساحه‌ده کورمه‌یز. فقط انکلتره و فرانسه‌نك منافع حقیقیه‌لری ترکك الندن طوتمقده‌در و ترکی شونك بونك منافعنه فدا ایتمامکدر . دنیایی بر غارنیزونه چویرمك ممکن اوله‌میه‌جغنی البته بو ایکی مختار ملتك مدرك دیپلوماتلری‌ده تقدیر ایده‌جکلردر . هیچ اولمازسه بزمله تماس ایدن انکلیز و فرانسزلردن ایشتدیکمز فکر بونی مؤیددر . آمریقایی‌ده ینه بو ایکی ملت تنویر ایده‌جکدر . یشایان کوره‌جکدر : ترك و ترکیا اوله‌جکدر . »

قبریس مسلمانلرینك حمیت دینیه‌سی

۱۱ کانون اول ۱۹۱۸ تاریخنده قبریسك مرکزی اولان لفقوشه‌ده قبریس مفتیسی فضیلتلو محمد ضیاء الدین افندی حضرتلرینك ریاستی آلتنده یتمش بیك اسلامك هر کوی و قصبانندن کلن مبعوثلردن مرکب اوله‌رق اجتماع ایدن مجلس عمومی ملیده بروجه آتی قرار اتفاق آرا ایله اتخاذ ایدلمشدر . شویله‌که هر وقت دوشدکجه جزیره‌نك یونانستانه الحاقی مسئله‌سنی میدانه کتیره‌رك جزیره اهالی اسلامیه‌سنی رنجیده ایدن روم وطنداشلرمز بوکره دخی صلح عمومی دائمی قونفره‌سی انعقاد ایده‌جکی مناسبتیله حسیات ملیه‌لرینی تکرار اظهاره قیام ایتدکلرندن بز قبریس مسلمانلری روم وطنداشلرمزك اشبو حرکات و مطالباتنی شدتله رد و پروتستو ایدرز . و بونك مقابلنده اهالی مسلمه دخی کندی حسیات ملیه و حمیت وطنیه‌مزی اظهار ایله جزیره‌مزك مقدراتی مذکور قونفره‌ده موضوع بحث اوله‌جغی صره‌ده جزیره‌نك صاحب مشروعی اولان و خلافت اسلامیه و سلطنت علیهٔ عثمانیه‌یی جامع بولنان دولت علیه‌مزه ترك و اعاده‌سی یکانه امل ملیمز اولمق صورتیله تمنی و استرحام ایلرز .

§ استخبارامزه کوره قبریس اهالی اسلامیه‌سی اولجه اولدیغی کبی بو دفعه دخی جزیره حقنده‌کی مطالبات ملیه‌لرینی مدافعه ایتمك اوزره آوروپایه مبعوثلر کوندرمشلردر .

§ کچن شهر نیسان ظرفنده لوندره‌ده بولنان هندستان مسلمانلری دینیه‌سی طرفندن کوندریلان بر تعمیم اوزرینه درحال قبریسده مرکز ولایت اولان لفقوشه‌ده و لارناقه ، لیماسول ، باف ، مغوسه و کیرنیه قضالرنده اهالی مسلمه جامع کبیرلرده اجتماع ایدرك مرکز خلافتك استانبول شهری بولنمسی و تورکیانك هیچ بر مقاسمه‌یه اوغرادلمامسنی تأمین ایچون انکلتره مستملکات نظارتنه ، ویلسون جنابلرینه ، قلامانسویه حسیات اسلامیه و ملیه‌لرینی اظهار ایدر تلغرافلر کشیده ایدلمشدر .

موثوقاً آلنان خبرلره کوره بو مقدس جمعیت اسلامیه بو خصوصده دها بر چوق فعالیت و تشبثات سیاسیه‌ده بولنمقده‌در .

دولت علیه و عالم اسلام

(لوژورنال) دن :

« ازمیره عسکر اخراجیله عثمانلی تصفیه‌سی موضوع بحث اولدیغی زماندنبری آنجق یکرمی درت ساعت کچدی . فقط بویله غریب بر ایشه کیریشنلر کندیلرینی بر ییلان دلیکنه صوقمش اولوب اولمدقلرینی سؤاله باشلامشلردر . اولا ، محتضرك بردنبره صیچرامسنی درپیش ایتملیدر . خسته آدم کندیسنك وفاتندن بحث ایدلدیکنی بر چوق دفعه‌لر ایشیتدی . فقط بونی ایشیده ایشیده نهایت کندیسی‌ده اینانمغه باشلادی .

عکس تأثیرلر بو قدرله‌ده قالمیور . بوتون عالم اسلام آلتی آیدنبری قونفرانس تصوراتنه انتظار ایتمکده‌در .

ایلك صدای اعتراضك هندستاندن کلمسی غایت معنیداردر. انکلتره‌نك هندستان ناظری موسیو (مونتاکو) ایله (بیقانیر) مهراجه‌سی صلح قونفرانسنك جمعه ایرتسی کونکی اجتماعنده اخطاراتده بولنمشلردر .

بو حادثه ، بادی حیرت اوله‌جق هیچ بر شیئی محتوی دکلدر . هندستانده مسلمان عنصری ، نفوس ، عرفان ، وبالخاصه تخته مربوطیتی حسبیله الك مهم بر صنفی تشکیل ایتمکده‌در . انکلتره حاکمیتنك

(۱۸۵۷) قاصرغه‌سنده دها‌یاب اولمسی آنجق و آنجق اسلام عنصری سایه‌سنده‌در. انکلیزلر بونی اصلا اونوتمامشلردر. دینیله‌بیلیرکه انکلتره عالم اسلامه قارشی پولتیقه‌سنده بالکز هندلیلری کوزتمك امر اهمیله منحصر اولمش و بو پولتیقه‌سنه آنجق بو مشغله‌یی اساس اتخاذ ایله‌مشدر.

صلح قونفرانسنده نه یاپه‌جغز ؟

عثمانلی حکومتنك صلح قونفرانسنه دعوت ایدلدیکی خبری انتشار ایدر ایتمز اندیشه‌نك بر سه‌وینج محیطمزی قابلادی. سه‌وینمك، چونکه، حقوقمزی مدافعه ایله احقاق ایتمك فرصتی بلیردی. اندیشه ایتدك، چونکه اوزریمزه ترتب ایدن وظیفهٔ معظمه‌یی لایقیله ایفا ایدوب ایده‌میه‌جکمز حقنده درونی تردد‌لر حس ایتدك. بو اندیشه‌مز هیچ بر وقت معصومیتمزدن، یاخود حقمزك مشروعیتندن ذره قدر شبهه ایتدیکمزدن ایلرو کلیوردی. ملتك معصومیتی، حقمزك مشروعیتی کون کبی آشکاردر. بز حربه قاریشدق، کابوس اقوام اولان روسیه‌نك تحیزندن قورتولمق حریت انکشافمزی تأمین ایچون حربك بتون شدائدینه، اك واسع مقیاسده، تحمل ایتدك، حق حیاتمزی تعرضلردن صیانت أملیله. اوروپا دول مرکزیه‌سنك صفنده حرب ایتدك. چونکه ائتلاف زمره‌سی بزدن یوز چویرمش، بزم صوك سنه‌لرده باشمزه کلن فلاکتلره عامل اولمش، بزی ذره قدر قورومه‌مشدی.

ایشته اصل بوکبی مسائل صلح قونفرانسنه وثائق ودلائل مقنعه‌سیله اثبات ایتمك اقتضا ایدییور.

بوندن ماعدا مملکتمزك حرب طولایسیله اشغال اولنان قسملری وار، مملکتمزك بعض اقسامنك حقمز بر صورتده ارمنیلره، یونانلیلره ودها بشقه‌لرینه پیشکش ایدلمك ایستندیکی مشاهده اولنیور.

مملکتمزك حرب اثناسنده اشغال اولنان قسملری فلسطین، سوریه وعراقدر. بو یرلرده سرا پا مسلمانلر ساکندر. بو مسلمانلرك استقلال و حریتی تأمین ایله مقام خلافتله رابطه‌سنی ترصین ایتمك بزم اك بیوك وظیفه‌مزدر.

ارمنیلره ویریلمك ایستنیلن ولایتلرمزده ارمنیلر بر اقلیت بیله تشکیل ایده‌میه‌جك درجه‌ده آزدر. بو یرلری ارمنیلره ویرمك تحمل اولنماز بر ظلمدر. وذاتاً بو غیر قابل تحقق برشیدر.

ازمیر ودها بشقه یرلره موقت اشغال نامی آلتنده برطاقم دولتلرك قوای عسکریه‌سی داخل اولدیغی معلومدر. بو حقسز و لزومسز اشغاللرك دفعی ایچون اقتضا ایدن هر تدبیره مراجعت اولنمسی مقتضیدر.

بوندن ماعدا بلکه اینجه برطاقم مسائل اقتصادیه ومالیه وار.

ایشته صلح قونفرانسنه دعوت اولندیغمز خبری انتشار ایدر ایتمز بتون بو مسائل معظمه بردنبره خاطرمزه کلدی. بونلری لایقیله تنویر ایتدیکمز تقدیرده حقمزی استحصال اوغورنده پك مهم بر آدیم آتمش اولورز. فقط بو آدیمی آتمق ایچون بوتون بو مسائلی کمال جدیتله تتبع ایتمش، مملکتمزی حقیله طانیمش، تاریخمزی لایقیله آکلامش، موقعمزك نزاکتی، وضعیتمزك ایجاباتی، حیات بین الملله ایفا ایتدیکمز وظیفه‌یی، موازنهٔ جهانده نا قابل اهمال بر کیفیت تشکیل ایتدیکمزی کمال احاطه ایله تقدیر ایتدکدن ماعدا مملکتك حیاتیله جداً علاقه‌دار، وطن عشقیله متحسس ایمانلی مرخصلره احتیاجمز اولدیغی تظاهر ایدر.

اوت بو معصوم ومظلوم ملتی بتون فضائلیله، شیم مردانه‌سیله، قابلیت حیاتیه‌سیله تمثیل ایده‌جك مرخصلر، ملتك مقدراتنی تثبیت ایده‌جك مقرراته وضع امضا ایدییورکن ملتك حیاتی یأس اوچورو ملرینه دکل، انکشاف وتعالی ساحه‌لرینه ایصال، ملت بوندن بویله مقهور و پریشان دکل، اختیار ایتدیکی فدا کارلقلر و تحمل ایتدیکی شدائدك مکافاتنی احراز ایتدیکنه ایمان ایدن عنصرلر.

ملتك صلح قونفرانسنه اعزام ایده‌جکی مرخصلر بو شرائطی حائز اولدقلری تقدیرده ملت کندیسنی جدا تمثیل ایتمش اولدیغنه قناعت ایدرك کمال اعتماد واطمینان ایله حقنده ویریله‌جك قرارلره انتظار ایده‌جکدر.

فقط صلح قونفرانسنده بزی تمثیل ایده‌جك مرخصلر، اولور اولماز شیلره قانه‌جق، ملتك منافعنی برطاقم تشریفاته فدا ایده‌جك، قارشیسنه دیکیله‌جك موانعی بیقمقده اظهار عجز ایدرك تبصبص وتذلل ایله ملتك قدرینی تنزیل ایده‌جك اولورسه ملت هیچ شبهه‌سز بویله مرخصلرك امضا ایده‌جکی قرارلره سرفرو ایتمکدن ایسه اجنبیلرك طوغریدن طوغری‌یه حقنده اتخاذ ایده‌جکلری قرارلری قبول ایدرك هیچ اولمازسه مظلوم موقعنده قالمه‌یی وعدالت الهیه‌یی بکلمه‌یی ترجیح ایدر.

حاله بالخاصه مرخصلرمز عالم اسلامك حقمزده ابذال ایتدیکی مظاهرلری تقدیر ایدر، بو مظاهرلردن اعظمی درجه‌ده استفاده تأمین ایدر، رابطهٔ اسلامیه‌نك اهمیتی اکلار آدملردن اولمسی شرط اعظمدر. بوقسه مسلمانلغی

مرخصلرمزك اتخابنده بو خصوصانه كمال اهمیتله دقت اولنمسی پك لازمدر .

خلافتپناه افندمز حضرتلرینك مظهر اعتمادی اوله‌جق وبناءً علیه امت اسلامیه‌نك‌ده صوك امید نجاتنی تشكیل ایده‌جك ذواتك یوقاریده بیان ایتدیكمز شرطلری حائز اوله‌جغی آزاده اشتباهدر .

بز بوكا امینزكه صلح قونفرانسنه بویله‌جه عزیمت ایتدیكمز تقدیرده هرحالده موفقیت امیدلری پك قوتلی اوله‌جقدر .

حكومت سنیه‌نك ، افلاس ایتمش سیاستره كوومیه‌رك وحقوق اسلامیه‌یی اصلا اهمال ایتمیه‌رك بوكار دشواری كمال عزم وجلادتله تحقق ایتدیرمكه عائد مساعیسنده موفق بالخیر اولمسنی تمنی ایلرز .

بیاننامه

بكیرمكده اولدیغمز كونلرك نزاكت وجدیتنی لزومی قدر اهمیتله تقدیر وتسلیم ایتدیكنی بالخاصه شو صوك هفته‌لرده‌كی تظاهرات مختلفه ایله كوسترمك ایستین اهالی‌یه خطاب ایدیورم :

بر ملتی یكدیكرینه ربط ایدن واونلره متانت بخش ایدن یكانه زنجیرك آنجق حبل متین دیانت اولدیغی اونوتماملیدر .

بناءً علیه استانبولك بر محافظی اولمقله برابر هیچ زمانده بر فرد مسلمی اولمق صفتیله‌ده دیندا‌شلرمه توصیه ایدرم‌كه علناً نقض صیامه هرنه صورت وهرنه سببله اولورسه اولسون جرأت ایدنلری هرایشمه توجیهاً درحال شرع وقانونك امرایلدیكی جزا ایله تجزیه ایده‌جكم .

مخدراتمزدن اوامر دینیه‌و آداب ملیه‌یی رنجیده ایده‌جك درجه‌ده لازمهٔ تستره رعایت ایتمیانلرله دین مبینك چیزدیكی حدود معاشرتی تجاوز ایدنلری ولی ویا زوجی كیم اولورسه اولسون خلاص اسلام وأسلامت زمان نامنه تجزیه‌ده‌عین شدتله حركته مضطر قاله‌جغم . بوراده كنجلرمزده خطاب ایتمك ایستیورم . ایلریده كوزل توركیه تخت سلطنتی اطرافنی تزیین ایده‌جك برچیچك اولمغه نامزد بولنان كنجلك غنچه‌لرمزدن انظار ملت وبالخاصه اغیار اوكنده بزلری نومید ایده‌جك حال ووضعیتده بولنانلر اولور ، نا مناسب محلات واجتماعاته دوام ایدنلر كوریلورسه بونلری‌ده بالخاصه بروطی قلیله فرداتك قورتارلمسنه فدا ایده‌رك جزالندیره‌جغمی قطعیاً تبلیغ ایلرم .

استانبولك محترم سكنه‌سنك چیزدیكم حدود آداب ودیانته حركات وسكناتنی تطبیق ایده‌جكلرندن امین اوله‌رق مستریحم .

جناب حق بتون مسلمانلره مغفرت احسان ایلسون .

استانبول محافظی وبكری بشنجی
قول اردو قوماندانی
میرلوا سعد

سبیل الرشاد كتبخانه‌سی نشریاتندن :

محصل الكلام والحكمة

محققین علمای اسلامیه‌دن ، دار الحكمة الاسلامیه اعضاسندن ، مدرسة المتخصصین و دار الفنون مدرسلرندن فاضل شهیر ازمیرلی اسماعیل حقی بك افندی حضرتلرینك بو عنوان ایله علم كلامه دائر مهم بر اثرلری بو هفته انتشار ایتدی . نظریات كلامیه‌نك فلسفهٔ جدیده و احتیاجات عصریه‌یه كوره توسیعی صورتیله ایلك دفعه اولمق اوزره تألیف و نشر اولونان بو اثرك زینك اهمیت عظیمه‌سنی آكلامق ایچون مندرجاتنه كوز كزدیرمك كافیدر :

علم توحیدك سبب تدوینی ـ قدما علم كلامنك صورت ظهوری ـ متأخرین علم كلامنك صورت ظهوری ـ متأخرین علم كلامنك الیوم غیر كافی اولدیغی ـ احتیاجات عصریه‌یه موافق بر علم كلامك پروغرامی ـ علم كلامك تعریفی ـ موضوعی ـ فائده وغایه‌سی ـ مبادیٔ ـ مرتبه‌سی ووجه تسمیه‌سی ـ طریق انبیا ایله طریق حكما آره‌سنده‌كی فرقلر ـ حكما طریقلری ـ انبیا طریقلری وطرق اسلامیه ـ سلفیه طریقی ویا طریق قرآن ـ قرآن مبینك طریق دعوتی ـ توحید علمی وارادی ویا توحید ربوبیت و الوهیت ـ حقائق كونیه ودینیه ـ مدار علم وعبادت ـ قرآن مبینك نظر عقلی‌یی امر ایتدیكی ـ ارادهٔ كونیه ودینیه ـ قرآن مبینك وجود صانع حقنده ارائه ایلدیكی دلائل عقلیه ـ مسبباتك اسبابه ارتباطی ـ جناب حقك خلق وامرنده‌كی حكمتی ـ قرآن مبینك هم محكم ، هم متشابه اولدیغی ـ ایمان بالقدر ـ ایمان بالشرع ـ سلفیه طریقنك اساسات مجملەسی ـ كتاب وسنت ایله نهی اولونان امور سبعه ـ متكلمه طریقی ـ طریق قرآن ایله طریق اهل كلام آره‌سنده‌كی فرقلر ـ اهل قبله‌نك اختلاف ایتدكلری مسائل ـ اهل سنت عامه وخاصه ـ اهل حق وضلال ـ اهل بدعتك شمار واصولی ـ مارقه ویاخوارج مذهبی ـ مارقه شعبه‌لری ـ الیوم موجود اولان اباضیه مذهبی ویزیدیه قولی ـ هانكی اهل بدعتك الیوم باقی قالدیغی ـ شیعه اولی مذهبی ـ اصول ثلاثهٔ شیعه ـ كیسانیه مذهبی ـ زیدیه مذهبی ـ امامیه مذهبی ـ اسماعیلیه مذهبی ـ امامیهٔ اثناعشریه ـ اخباریه و اصولیه مذهبلری ـ متاوله و كشفیه مذهبلری ـ اثناعشریه‌نك اصول دین ومذهبی ـ باب توحیدده‌كی امامیه فرقه‌لری ـ امامیه‌نك باب نبوتده‌كی مذهبی ـ فرق شیعه‌نك امامتده‌كی مذهبی ـ فرق شیعه‌نك معادده‌كی مذاهبی ـ امامیه‌جه ادلهٔ شرعیه ـ غالیه فرقه‌لری ـ نصیریه مذهبنك اساسی ـ مقنعیه وحلمانیه مذهبلری ـ حلاجیه ودروز مذهبلرینك اساسی ـ مذهب شیعه‌نك كیفیت حدوث وتفرقه‌سی ـ فرق شیعه‌نك كیفیت انتشاری ـ دعاة شیعه ـ خواص مذاهب شیعه ـ اهل سنته اولان مطاعنك اصللری ـ نیابت امامت ـ فقه شیعه ـ رواة علماء شیعه ـ كتب شیعه ـ ناصبه ورافضه ومارقه آره‌لرنده‌كی فرقلر ـ اهل سنتك بوامواج مذاهبدن بری اولدیغی .

فیاتی یكرمی بش غروشدر . طشره ایچون پوسته اجرتی بوزپاره‌در .

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۱۰ غروش، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائره‌مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

۱۳۳۰ ۱۰

اخطارات

ادرس تبدلنده آبونه بشر غروش گوندرملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه‌ صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره گوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد: ۴۲۱-۴۲۲ — ۱۳ رمضان ۱۳۳۷ — پنجشنبه — ۱۲ حزیران ۱۳۳۵ — جلد ۱۶

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

هُوَ الَّذِی خَلَقَ لَكُمْ مَا فِی الْاَرْضِ جَمِیعاً ثُمَّ اسْتَوٰی اِلَی السَّمَٓاءِ فَسَوّٰیهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیمٌ

زجاج «اولم یر الذین کفروا ان السموات والارض کانتا رتقاً ففتقناهما» قول کریمنك تفسیرنده دیورکه: «رتق فتقك ضدیدر.» «رتقت الفتق فارتتق» دینیلیرکه جاتلاغی یاپیشدیردم کوزلجه یاپیشدی دیمکدر. جناب حق بیورمش اولیورکه: «سموات وارض اولجه بری برینه ملاصق شیء واحد ایدیلر. صکره فضاده‌کی هوا واسطه‌سیله اونلری بری برلرندن آییردق»

زجاجك شو طرز تفسیریله علمای هیئتك یکی افکار وملاحظاتی آره‌سنه ناصل مماثلت تامه بولوندیغی میداندهدر.

ابن عباس رضی الله عنه بو آیتی تفسیر ایدرکن «سمایی یاغمور، ارضی نبات فتق ایتدی» دیمشدرکه بو تقدیرجه «سموات» دن مقصد یلدیزلر دکل، بولوطلر اولمش اولور.

صدده رجوع ایدهلم. اولجه کچن آیتلر جناب حقك انسانلر اوزرنده‌کی بیوك بیوك نعمتلرندن بر قسمنی سرد وبیان ایدیوردی. بو آیتلرده انسان، ناصل بدایةً طوپراق اولدیغی حالده ید قدرتله یوغوریله‌رق، تسویه ایدیله‌رك انسان شکل بدیعنی آلدیغی ذکر ایدیلیور. متعاقباً «هو الذی خلق لکم ما فی الارض جمیعاً» نظم کریمیله انسان، جناب حق طرفندن کندینه یر یوزنده ناصل بر نفوذ وقدرت بخش ایدلدیکنی، ارضك سطحنده، اعماقنده نباتات، جمادات، حیوانات نامنه هر نه وارسه کافه‌سی نه صورتله اراده وقدرتنه مسخر ایدلمش اولدیغنی تأمل وتدبره دعوت اولنیور. شو قدر وارکه یوسرد ایدیلن دلیللر، صاییلوب دوکیلن بیوك بیوك نعمتلر ارباب کفر وعنادی دائرهٔ انصاف واعترافه اماله‌یه کافی کله‌میه‌جکی ملاحظه‌سنه بناءً جناب حق صوك آیته اونلری آریجه‌ده عالم علوی‌یی، انسانك هیچ بر وجهله نفوذ وتأثیرینی اولاشدیره‌مادیغی، عجائب صنع وخلقته ذره قدر عقل ایردیره‌مدیکی او کائنات عظمایی تفکره سوق ایتمشدر.

قرآن برکره زمرهٔ معاندینی، ارضك شرق وغربنه، سطح واعماقنه اجرای نفوذ ایتمکده کندوسی ایچون غایت طبیعی بر حق وصلاحیت کورن کیمسه منزله‌سنه تنزیل ایدییور. متعاقباً اوکا عوالم علویه‌یه عطف نظر ایتدیرییور. واونلره خبرویرییورکه شو کوریلن اجرام منیره وقتیله قیغیلجیملر صاچارق، آلولر نشر ایده‌رك فضاده سیاحت ایدن دخان کتله‌سندن عبارت ایدی. بالاخره ید قدرت او کتله‌یی پارچه پارچه پارالادی. و بر چوق مراتب و اطواردن کچیردکدن صکره بر تسویه وتعدیله معروض بولوندیردقدن صکره اوپارچه‌لری فضاده حرکت وسیاحت ایدن، قارا کافلرده نور صاچان ضیادار بر کره شکل وقالبنه افراغ ایتدی. فقط بو عملیهٔ تکوین لهو ولعب فکریله دکل، پك بیوك بر غایه وحکمت الجاسیله یاپیلمشدی.

ایمدی، جناب حق رب کل شیء اولدیغنه کوره بحث ایتدیکمز عوالم علویه وسفلیه میاننده اونك محصول ید قدرتی اولمایان هیچ بر شیء بولونه‌بیلیرمی؟ «بکل شیء علیم» وصف کریمیله موصوف اولدیغی حالده عالمده هیچ بر شیئك اونك دائرهٔ اطلاعندن خارج قالمه‌سنه امکان تصور اولونورمی؟

خلاصه، بورایه قدر کچن آیتلر جناب حقك قوللری اوزرنده

نه کبی نعمتلری اولدیغنی ایضاح وبیان مقصدیله سوق ایدلمشدر .

بو آیتلرله بزه آکلاتلق ایستنمشدرکه انسانی ، عدمدن وجوده ، موتدن حیات کسوه‌سنه بوروندیرن ، ارضك ظاهر و باطننه تصرف و حاکمیت قدرت وقابلیتنی ویرن صرف اللهك لطف وانعام مخصوصیدر .

بو آیات کریمه جناب حقك تجلیات الطافنی سرد و ایضاح صورتیله توحید حقه دعوت ایتدیکی کیمسه‌لره ، مبدع کائناتك سر اثر صنع وحکمتنه بر درجه دها نفوذ ایده‌بیلمه‌لری ایچون برازده عالم ملکوتده اجالهٔ افکار ایتمه‌لرینی تکلیف ایدییور و اونلره سماوات عالمنك نه بیوك بر صنع و حکمت اثری اولدیغنی آکلاتمق ایچون اونك ماهیت ابتدائیه‌سندن بحث ایده‌رك دییورکه : شو کوردیککز طبقات علویه اولجه ، معدنی وترابی بر طاقم اجسام ذاتیه‌یی حاوی باشلی باشنه فضاده قائم بر کتلهٔ دخانیه ایدی . اوزمانکی شکل وماهیتلری اعتباریله بو اجرام ، نه اوزرلرنده ذی حیات بر جسمك استقرارینه یارار ، نه‌ده شو فضای غیرمتناهیده مبدع حکیمك ازلده تعیین ایتدیکی قانون حادثات ایجاباتنه تبعاً بویله منتظم دوره‌لر اجرا ایده‌بیلیردی . ایشته او کتلهٔ دخانیه‌یی بر طاقم مراتب تکاملدن کچیره‌رك بو شکل و جوده افراغ ایدن خالق کائناتك قوت وقدرت بی‌پایانی اولدی .

آنجق انسانلر آره‌سنده اویله‌لری ده‌وارکه ملك وملکوت عالملرینك عقللره حیرت‌ویرن بونجه خوارق و آیاتی کوردکلرده اوندن استفاده ایتمك ، درس عبرت آلمق جهتنی خاطرلرندن بیله کچیرمز . کتاب کائنات اوزرنده قدرت قاهرهٔ الهیه‌نك لایعد دلائلنی اوقورلرده بو حال ضلال و طغیانلرینی آرتیره‌دن بشقه بر تأثیر حصوله کتیرمز . ایشته قرآن انسانلر آره‌سنده بو صنف خالقك موجودیتنی نظر دقته آله‌رق هدایت یوللرینی تلقین ایدرکن بوکیبلرده مرکز رشد وفلاحه جلب و اماله ایده‌بیلمك املیله تلقیناتنه دائما موعظهٔ حسنه تردیف ایتمش ، کوزل کوزل مثللر ضرب و ایرادیله حقایق دینیه‌یی نظرلرنده بتون وضوحیله تجلی ایتدیرمك و سائلی دریغ ایلمه‌مشدر .

آیات سابقه‌ده جناب حق وجود ذاتنی ناطق و مؤید اوله‌رق تشریح ایتدیکمز طرزده بر طاقم دلائل سرد ایتدکدن صکره کفر و عنادی بردرلو الدن براقمیان انسانه ، اك کزیده واك خیرلی بر صنف مخلوق اولان ملکاره قارشی بیله کندیسنه ناصل امتیاز ویرمش اولدیغنی آکلاتمق ایستیور . و بو مقصدله رسول امیننه ، کله‌جك آیتك تضمن ایتدیکی محاوره ومناقشه‌یی ، منکر توحید اولانلرك سمع اطلاعنه ابلاغ ایتمه‌سنی امر ایدییور . بومناقشه جناب حقك خلیفهٔ ارضی ناصل بالچیقدن یاراتدیغنی ، صکره ناصل روح نفخ ایتدیکنی واوکا ملائکهٔ مقربینی بیله حیرتده براقه‌جق اسرار عجیبه و حکم بالغه تودیع ایلدیکنی کوستره‌رك وادیٔ عناد واستکبارده ثابت‌قدم اولانلری دائرهٔ اقرار و خشوعه جلب ایتمك مقصدیله سوق و ایراد ایدلمشدر .

مترجمی : محمد شوکت عبدالعزیز چاویش

دینی مجددلر

یاخود

« تورکیانك نجات و اعتلا یوللری » نده بر رهبر

« بنه موسی افندی دییورکه مذهبلرك حدودینی انکار ایده‌رم . اسلامك عقلی مادامکه طوتقوندر ، ترقی‌یه امکان یوقدر . عقلی اولا اسارت دینیه‌دن قورتارملی ، عقل اك بیوك حجت الهیه‌در ، مطلقدر ، حدودك بریله محدود دکلدر . مذاهب اربعه‌نك حدودینی قیرمالی ، عقلك حریتنی تأمین ایتملی » [ص ٤٠]

هاشم بك ، بوسطرلری یازدیغی صحیفه‌نك صوکنده‌ده شویله سویله‌یور : « جلال نوری بك غالبا « تاریخ تدنیات » ده اجتهاد قاپیسنك مسدودیتنه اعتراض ایدییور . اعتراضنك نه کبی افکار ومطالعه‌یه مستند اولدیغنی ایضاح ایده‌میور . اکر اسلامك ترقیسنه مانع اولان حال ، « باب اجتهادك مسدودیتی » جملهٔ مجرده‌سیله ایضاح اولنورسه باب اجتهادی آچیق طوتان ایران ایچین نه دیملی ؟ باب اجتهادك آچیق دورماسی ایران مسلمانلرینك نجاتنه فائده ویرمدیکنی ، هاشم بك ، کندیکز سویله‌یورسکز . شوحالده براز اول موسی افندی‌یه پیرو اوله‌رق : « مذاهب اربعه‌نك حدودینی قیرمالی ، عقلك حریتنی تأمین ایتملی . » دیرکن نه دیمك ایسته‌دیکز ؟ اجتهاد بحثی اشاغیده‌ده کله‌جکدر .

« خلاصه تورك - عثمانلیلر یاکلیش ، فنا ، ثابت قاعده‌لره مربوط قالدیلر . یشامق شرائطی دنیانك او بر اوجنده ده کیشدی . حیات ایچین یکی قاعده‌لر کشف اولندی . حالبوکه تورکلر ثابت قاعده‌لری تطبیقده دوام ایتدیلر . شیمدی دخی اویله . » . [ص . ٤٠]

اوت ، یاشامق شرائطی دنیانك او بر اوجنده ده کیشدی ، چونکه فنون وصنایع ترقی ایتدی . لکن ، رجا ایدرم : تورك - عثمانلیلرك مربوط قالدیغی یاکلیش ، فنا ، ثابت قاعده‌لردن مقصدکز اولان احکام دینیه ، اونلری هانکی نافع وجدی تشبثلرندن منع ایتدی ؟ یول یاپمایك ، شمندوفر یاپمایك ، واپور یاپمایك ، معدنلر کزی یر آلتنده براقیك ، یاخود امتیازینی ، یوق بهاسنه اجنبیلره صاتیك ، تجارت ایتمه‌یك ، صنعت اوکرنمه‌یك ، پاره قازانمایك ، قازانیلمشلری اسراف ایدك ، سفاهت ایدك ، قویلریکز ظلم ایتسین ، دیکریکز بویون اکسین ، تذلل ایتسین ، هم ثروتلریکزی ، هم‌ده بربکزی ییك ، بیتیریك‌می دیدی ؟

« تورك - عثمانلیلره ، ایلك دورده موافق کلن دینی قاعده‌لرك صوکره موافق کلمه‌مسی شوندندر : منشائی عربستان اولان دینك قاعده‌لری ایلك تورکلره موافق کلدی . چونکه اونلرده عرب بدویلری سویه‌سنده ایدیلر . صوکره تورك حیات اجتماعیه‌سی ده کیشدی . حال بوکه قواعد ثابت قالدی . » [ص ٤١]

دین اسلامك ، عرب بدویلرینه ویا او سویه‌ده‌کی انسانلره کوره بردین اولدیغنی وکوندن کونه ترقی ایدن انسانلرجه مرعی اوله‌بیلمك

ایچین، نشئت اولاسی وحالت اصلیه‌سی اوزرنده تعدیلاته محتاج بولندیغنی سویله‌ینلرك ، دینه ناصل برنظرله باقدقده اولدقلرنی ارباب دقت تقدیر ایدر . بونلر ، برطرفدن ، دینه خرافات قاریشمش ، اصلنه ارجاع ایتمك لازم دیرلر . وبرطرفدن‌ده منشأی اعتباریله عرب بدویلرینه کوره بر دین اولدیغنی سویله‌یه‌رك اصلی استخفاف ایدرلر .

[۱] « اسلام دینی ، تك بر آدم طرفندن تبلیغ اولونمشدر.»[ص ۴۱]

طبیعی دین بویله اولور . برجماعت طرفندن ، ال براکیله وضع وتنظیم ایدیلمزیا .

« اسلامیتده اونك ایچون بیوك بر ثابتیت وار » [ص ۴۱]

بوده پك طبیعی دکلمییا ؟

« امور دینیه‌ده حقیقت طانینان هر شیئك بوتون اعصار آتیه طرفندن حقیقت اوله‌رق قبولنی بر لحظه قبول ایتمه‌ك بیله... » [ص ۴۲]

ناصل ؟ سن ، دینك ، سوزنده هیچ ثباتی اولمایان متلون آدملر کبی بوکونکی سوزنی یارین کندیسی تکذیب ایدر برحال بی قرارده اولمسنی می ایسته‌رسیك ؟ بویله ، هرکون برشکل تصحیح اخذینه محتاج اولان دینك سمادن منزل اولماسنه نه لزوم وار ؟ بونی هرکس یاپابیلیر ، مطلوبه واحتیاجه موافق کله‌دیکی آنده ده‌کشدیریله‌جك دکلمی؟ ایشته مجددلرك دینی بویله اولمالیدر .

« دیمك ایسته‌میورم‌که اساسانده تعلق ایدن قاعده‌لری یعنی قرآن کریمك اساس حکملری تغییر اولونا بیلیر ، یاخود تغییر اولونسون . [۴۲ ، ۴۳]

قرآن کریمك اساس حکملرینك نه‌کبی شیلر اولدیغنی بیلسه‌کز بوسوزیکزده‌ده دورمازسکز .

« احل الله البیع و حرم الربوة [۲] ایت کریمه‌سنده‌کی « ربوة » کلمه‌سی بیلدیکمز فائض معناسنده اکلاشیلمش.» [۴۳ ، ۴۴]

باشقه داها مناسب معناسی وارسه سویله‌ملی ایدیکز .

« صوکره ، موردنصده اجتهاده مساغ ، و تصریح مقابلنده دلالته اعتبار اولمادیغی حقنده‌ده ایکی قاعدهٔ فقهیه وار ، ایشته بو صورتله علماء اسلام فائضی تحریم ایتمشلر . [۴۴]

بو قاعده‌لری تصویب ایتمه‌یورمیسکز ؟ منصوص ومصرح اولان حکملرده‌ده اجتهاد وتعدیل جریان ایتسینمی ؟ براز اول : قرآنك اساس حکملری تغییر اولونسون دیمك ایسته‌میورم دییوردیکز .

« فائض ، سرمایه‌نك غداسی ، و بو حیثیتله سرمایه تداولنك یعنی تجارتك محوریدر . انکلتره‌نك هندستان حکمرانلغی ، انکلیز سرمایه‌سنك هندستان ثروتی و هندلیلرك فائضی بلع ایتمسیله ایضاح اولونا بیلیر . »

هاشم بك فائضی مدح می ایدیور ؟

انسانك آلنی ترله‌مه‌دن ، کندی اوتوروبده پاره‌سنه پاره قازانده‌یرمق اصوللری اوروپاده سوسیالیستلك کبی مفرط مسلکلر دوغورمشدر . مع‌مافیه بز بوراده شریعت اسلامیه طرفندن ، ربایه قارشو وضع ایدیلان حکم تحریمك حکمت اجتماعیه‌سنی سرد وبیان ایتمیه‌جکز . اوبیوك بحثی بورایه صیغدیرمغه چالیشمایه‌جغز . چونکه پك چوق زماندن بری تورك ـ عثمانلی حکومتی فائضی فعلا قبول وتطبیق ایتمکده بولونمشدر . یعنی شریعت اسلامیه‌نك ، آرتق بویوزدن مملکتك ترقیسنه انکل اولمسی قالمامش ولکن مملکت ینه ترقی ایده‌مه‌مش ، اقتصادیاتی دوزه‌له‌رك نجات واعتلا یولنه کیره‌مه‌مشدر . بناءً علیه هاشم بكك فائض حقنده‌کی حکم شرعی اوزرینه یوروتدیکی سرزنشلر موداسی کچمش برشکایتی تازه‌له‌مك و شکایته محل قالمادیغی تبین ایتدکدن صوکره ینه شکایتده اصرار ایتمك درجه‌سنده معناسزدر .

« لکن عجبا « ربوة » کلمه‌سندن مقصد حقیقة ً بیلدیکمز فائضمیدر . »

لفظ قرآنك حالا « ربوة » شکلنده اولدیغنی ظن ایتمکده دوام ایدییور .

« صوکره نظر کائنات افندمز پك عالی بر دستور وضع ایدییورلر : « اول العقل بالنقل » یعنی عقل ایله نقل تعارض ایدرسه عقلك نقله ترجیحنی اراده بیوریورلرکه دینك احتیاج بشره دائما موازی بر حالتوجده بولونمسی بوندن داها آچیق و قطعی بر لسان ایله سویله‌نه‌مز . [۴۵]

اویله برحدیث محفوظم دکلسه‌ده جملهٔ مذکوره ، هاشم بكك وردیکی معنایه موافق کلمك اوزره « اول النقل بالعقل » طرزنده اولمق لازم کلیر . کندیسنك ضبطنه کوره معناسی ، مقصودینك عکسنه چیقار . لکن مؤلفك عربجه بیلمه‌دیکی بوقاریکی سوزلرندنده آکلاشیلمشدی . صوکره ، دلیل عقلینك ، نسخ وتخصیص قبول ایتمه‌مسی جهتیله نسخ و تخصیصی قابل اولان دلیل نقلیدن قوی اولدیغنی علماء اسلام اولدن بری کتابلرنده دستور العمل اتخاذ ایتمشلردر . فقط ، نقلی تأویله مجبور ایدن دلیل عقلینك تعیینی ایچون محاکمه‌لرنده احتیاط منطقیه پك لزوم کورمه‌ین مجددلریمزك عقلی کفایت ایتمیه‌جکنی خاطردن چیقارمامالیدر .

شورای‌ده استغراب اولنه‌جق برشیدرکه علماء اسلام ، ادلهٔ

[۱] دوقتور دوزیدن منقولدر .

[۲] آیتده‌کی کلمه « الربوا » شکلنده‌در . مؤلف ، قرآن کریمی بیلمدیکندن و حقیق املاسیله کلمه‌یی‌ده اوقویامادیغندن « الربوة » یه تحریف ایدییور . قرآن کریمده واو ایله ، الف ایله یازیلی اولان « ربوا » کرك معنا و کرك تلفظ اعتباریله لسانمزده معروف اولان « ربا » دن باشقه بر شی اولمادیغی حالده باء ممدوده‌یی تفخیم ایدن لهجهٔ عربیه‌یه‌ده مساعد اولمق اوزره قرآن کریمده واو ایله یازیلمشدر . بو صورتله کلمه‌نك املاسنه بر واو زائده کلدکدن صوکره بو واوی ، جمع واوینه تشبیهاً برده الف تعقیب ایتمشدر . فقیرك رأیینه کوره بو الف ، واوك بر حرف مد کبی متصل اولدیغی یاپی مد ایدرکن فتحه‌سنك محفوظ اولدیغنی و واو ایله مختل اولمادیغنی بیلدیرمك ایچون ذاتاً لازمدر . کلمه‌نك املاسنی بروجه سابق توجیه ایدن تفسیر کتابلرنده شویله بر نکته‌ده درمیان ایدیلمشدر : ربانك معناسی زیادهٔ غیر مستحقه‌یی مشتمل اولدیغی کبی بونکله متناسب اولمق اوزره لفظنده‌ده بو صورتله بر حرف زائد بولنمش اولور .

عقلیه‌یه او درجه‌ده اهمیت ویردیکاری حالده یالکز شیخ اکبر فتوحا-
تنده عقلك نقلدن اقوی اولدیغنی قبول ایتمه‌مشدر . مجددلرك پیشوای
دینیسی اولان وعقلك زنجیرینی قیرمالی دی‌یه بار بار باغیران موسی
بیکییف افندی ایسه طعن وتشنیعی ذکری کچن علمایه تخصیص ایدرك
شیخ اکبری یوکسك برموقع استثناده طوتار .

« دین اسلامك قاعده‌لرینی نظره نابت کوسترن تلقیلردن بریده وقف حقنده‌در : « شرط واقف نص شارع کبیدر . » قاعدهٔ فقهیه‌سیله وقفك وجه تخصیصنی تأیید ایدیورلر . واقعا اورته‌ده بر « استبدال » قاعده‌سی وارسه‌ده بو وجه تخصیصی ده‌کیشدیره‌میور . چونکه واقفك شرطی شارعك نصی کبی قبول اولونمشدر . » [۴۵ ، ۴۶]

اسلاف علما آره‌سنده بوقاعده‌نك علیهنده بولونانلرده واردر .
بونی التزام ایدن اکثریت ایسه حقوق تصرفیه‌نك محفوظ ومقدس
اولمسی لازم کله‌جکنی دوشونمشلر، اموال واملاك وقفیه، واقفلرینك
حیاتنده صاحب اولدیغی مالاردن عبارت بولندیغنه وهرکسك مالنده
ایسته‌دیکی کبی تصرف ایتمك حقی ، حقوق مدنیه و اساسیه‌نك اك
مهملرندن برینی تشکیل ایتمکده اولدیغنه نظراً اصحاب اوقافك شرائطنی
نظر اعتباره آلمق مسئله‌سی پك قولایلقله تنقید ایدیله‌میه‌جك براساس
معقوله مستنددر . مؤلفك :

« اوقافك بو قادار چوق اولماسنك سببی ، دیندارلقدن ، خیرایشله‌مکدن زیاده ، عامه‌نك نفعنی تأمیندن زیاده ینما کرلك مالك اولدقلری ثروتی اسکی ظلم و اعتساف دوره‌سنده بر باشقه‌سی یغما ایتمه‌سین دی‌یه املاك وعقارك یوزده دوقسان دوقوزینی کندیلرینه ، اولادلرینه تأمین ایدرك بونك یوزده برینی‌ده بر جامع ، بر مدرسه ، و یا بر تکیه‌یه تصدق ایتملرندن نشئت ایتمشدر . »

سوزی ایسه تاریخك ویردیکی سوء ظن ایله حصوله کلمش برتخمیندن
عبارتدر، که بو تخمین نه‌قادار حقلی اولورسه اولسون تفصیل وایضاح
طلبنه قارشی فلانك واقفك فلان جهته تخصیص ایتدیکی مال .. فلان
یردن غصب اولنمشدر .. دی‌یه‌بیلمك ممکن اولمایه‌جغندن قوانین حقوقیه
نظرنده بویله سوزلرك بش پاره‌لق قیمتی اوله‌ماز . آیریجه تأسف‌شایان
برمسئله‌درکه بو سوزلری ، مکتب حقوق دیپلوماسنی حائز اولان هانم
پك سویله‌یور . « شرط الواقف کنص الشارع » قاعده‌سی بویله عامیانه
سوزلرله دکل ، علمی صورتده مناقشه‌یه لایقدر ، واویله برمناقشه
نتیجه‌سنده اوله‌بیلیرکه بوقاعده‌نك معارضلری حق قازانیرلر . شیمدی
بن بورا‌ده‌ده یالکز شونی سویله‌رم : بوقاعده‌نك شیمدی‌یه قدر محفوظ
قالمسی عین اصابت اولمش ، وبوسایه‌ده « وارداتی دولت بودجه‌سنك
نصفنه معادل اولان » اموال واملاك وقفیه بزه قدر انتقال ایتمش .
اکر اموال اوقافه حکومتك ، ایسته‌دیکی کبی ال اوزاتمسنه سیوجك
برمانع تشکیل ایدن اوقاعده اولماسه‌یدی بوبیوك ثروت اسلامیه‌ملك‌ده
احتمال‌که برنده یللر اسردی .

« ثالثاً اسلام جماعتی آره‌سنده بر سوری مستهلك یاشایور . انسانك سعیدن باشقه بر شیئی اولمادیغنی بیان بیوران شارع اعظمك امری خلافنده مدرسه‌لر ، عمارتلر ، تکیه‌لر ، تنبل ، عاطل و جماعت مسلمینه فائده‌سندن زیاده ضرری اولان یوز بیکلرجه ، میلیونلرجه افرادیله دولیور . » [۴۶]

انسانك سعیندن باشقه برشیئی اولمادیغنه دائر شارع اعظمك بیا-
نندن مقصدی : « وان لیس للانسان الا ماسعی » آیت کریمه‌سیدر .
بو آیتی تجدد پرورلریمز پك چوق اوقورلر . ولکن معناسنی پك آز
آکلارلر . اوجمله‌دن اوله‌رق هاشم بکك ده آیت کریمه حقنده‌کی
طرز تلقیسی محتاج تصحیحدر . سورهٔ نجمده واقع اولان بو آیت
کریمه‌نك ماقبلی ومابعدینی بیانلر، آخرته عائد برحکمی مبین اولدیغنی
آکلامقده کوجلك چکمزلر . اکر دنیایه عائد مساعی مراد اولنسه
آیتك حاوی اولدیغی قصرده صحیح اولمامق لازم کلیردی . چونکه
دنیاده انسانلر سعیلری لاحق اولمادیغی شیلردن‌ده استفاده ایده‌بیلیرلر .
میراث ، بونك اك میدانده برمثالیدر . صوکره ، میراث غیرك مسا-
عیسندن حقلی اوله‌رق استفاده ایتمکدر . حالبوکه دنیاده بونك حقسزلرینه
بیله وقوعات مساعد اوله‌بیلیر . ایشته آیت کریمه‌نك همان اوزرنده‌کی
« ان لاتزر وازرة وزر اخری » قول شریفی ایله برابر آخرتده هر
هانکی برانسان ، دیکرك جرمندن مسئول ومتضرر اولمایه‌جغی کبی
استفاده‌سنك‌ده کندی مساعیسنه منحصر قالاجغنی ناطقدر . اوستنده‌کی
« ان لاتزر وازرة وزر اخری » قول شریفك‌ده ، نیجه یاکلیشلقلره ،
حقسزلقلره جلوه‌کاه اولان دنیایه عائد اولمادیغی معلومدر .

مؤلفك ، طلبهٔ علومی مستهلك عد ایدرك بونلرك اقامتلرینه تخصیصاً
انشا اولونان مدرسه‌لری ، داها ، فقرایه معاونت مقصدیله یاپیلان
عمارتخانه‌لری مبانیٔ خیریه دکل ده‌فادتا مؤسسات مضره‌دن کوسترمسی‌ده
پك غریبدر . مدرسه‌لرك ، عمارتلرك حال حاضری، صورت اداره‌سی
واجب الاصلاح اوله‌بیلیر . فقط مدرسه‌لرك، عمارتلرك هرحالده معارفه
وانسانیته خادم آثار نافعه‌دن اولدیغنه وبزم ایچین بونلر دائما استفاده
سرمایه‌لری عدادنده بولندیغنه شبهه یوقدر . هله ، مدرسه ومکتب
ساکنلرینی ، حاضردن تعیش ایتملری اعتباریله مستهلك عد ایتمك ،
وقتیله جاهل برمعارف ناظرمزك : « مکاتب مصرفی اولماسه معارف
بودجه‌سی یولنه کیره‌جك » دیمسنه بکزر برشیدر . عمارتلردن منتفع
اوله‌جق فقراده باالطبع مستهلکدر . شوحالده فقرا ایچین هیچ برشی ،
حتی خسته‌خانه بیله یاپدیرمامالی . زیرا مستهلکلره ملجأ اوله‌جق !

« خرستیانلقده‌ده نابنیت وار ایدی . و بونی ادامه ایچین چالیشدیلر نهایت بر خرستیان مجددینك رفع ایتدیکی لواء عصیان آلتنده طوپلانانلر نابت قاعده‌لری ییقدیلر . » [۴۸]

خرستیانلقده‌ده وقتیله نابنیت اولدیغی کبی بو نابتیتك موسویلکده‌ده
حالا موجود اولدیغنی مؤلف برصحیفه یوقاریده سویله‌مشدر . اسلا-
میتده‌ده نابتیت وارکه بونك شیمدی‌یه قادار قالمسندن شکایت اولنوب
دوریور . بتون بونلردن اکلاملی ایدی‌که دین دیلنمشی نابت اولور
وانسانلر طرفندن ده‌کیشدیریلدکدن صوکره آرتق یکیسنه دین دینمز ،

دیننزلك دیتیر. «یثبت الله الذین آمنوا بالقول الثابت فی الحیاة الدنیا وفی الآخره ویضل الله الظالمین» .

«دین اسلامده رەفورما ، دینك حقیقتنه نفوذ ایچین حرکت چوقدن باشلادی . شیخ محمد عبده ، جمال الدین افغانی ، قازانلی موسی افندی بیکییف و نهایت غربك افكارینه ، باشقا دینلرك متوننه واقف اولدقجه اسلامیتك علویتنی داها زیاده تعظیم و تبجیله چالیشان اسلام کنجلرینك حرکت فکریەسی ، ایشته بتون بونلر بر کون کلەجك دینك حقیقتنی اسلامك سمع اطلاعنه ایصال ایدەجکلر . دیندن یاکلیش آلنمش قاعدەلری تملدن ییقاراق دینك صیال و عالی قاعدەلرینی اونك یرینه اقامه ایدەجکلر . اوچنجی فصلده اصلاحات دینیەدن بحث ایتمك اوزره سوزی بورده کسیورم . » [۴۹]

او بحثده ده سزکله کوروشەجکز. یالکز دینه عائد اولان شو بیوك ادعالریکزه قارشی هنوزده شو سؤالی سزه ایراد ایدەجکم : دینه حقیقة ایانیور میسکز ؟ هرشیدن اول بوکا دوغرو بر جواب ویریکز .

برده براز اشاغیده کلەجك اولان «اوروپا مدنیتنك یاکلیش تلقیسی» بحثنده ، اوروپادن حاضر البسه کبی کتیریلن وروحمزه توافق ایتمەین معارفك ، مشروطیت ادارەنك علیهنده بولوردکن ، مؤلفك شویله بر سوزی واردر : «اوروپا شمدی یه قدر سلاحله فتح واستیلا ایدەمدیکی شرقی اسارت آلتنه آلمق ایچون صوك برچاره بولدی : کتابلریله ، مکتبلریله شرقك کنجلکی دماغلرینه بر طاقم مجهول ، اسرار آمیز ایده آللر الهام ایدیور ، زواللی کنجلر حرارت و شبابله بلهٔ خولیایه قوشیورلر . »

ایشته ، اوروپانك یاپدیغی انقلاب دینی یه تقلیداً بزمده دینمزاوزرنده رەفورما اجرا ایدلمسی طرزنده حاصل اولان کنج وحرارتلی آرزولرله دین اسلامك اسکی قاعدەلرینی تملدن ییقمق مسئلەسنك ده روحمزك صوك استنادکاهنی ییقمق درجەسنده تهلکەلی برشی اولمادیغنه هاشم ناهید بك امینمیدر؟

مصطفی صبری

خلافت و وصایت

کرك مطبوعاتده و کرك خارجده کیندکجه متزاید بر صورتده موضوع بحث اولان وصایت (ماندا) مسئلەسینك بو کونلرده داها جدی بر ساحەیه انتقال ایلدیکی کوریلیور. شکلی نه اولورسه اولسون وصایت آلتنه آلنمق احتمالی قارشیسنده بولندیغمز جهتله بو مسئلەنك علمی بر ساحەده بتون صفحاتنی تدقیق ایتمك مطبوعاتمزه وارباب فکرمزه متحتم بر فریضەدر . کاشکی بو مناقشات علمیەیه داها اول باشلانسه و مسئله بالنتیجه اجماع عمومی یه باغلانسه ایدی ده مجبوریت قطعیه تحقق ایتمکسزین واك مساعد شرائط تعیین و تثبیت ایدلمکسزین وصی انتخابنه قالقشمق وامضا طوپلامق وسائره کبی خفیفلکلره میدان ویرلمامش اولسه ایدی. هنوز شرائط صحیحەسنه واقف اولەمدیغمز بو وصایت ویا وکالت مسئلەسی ایستەرك خفیف شرائطی حائز بولنسون، ایسترسه شکلاً حمایه اصوللرینك خارجنده اولسون هرحالده حکومتی یعنی استقلالمزی بر تقیید خارجی آلتنه آله جغنده شبهه یوقدر. استقلال ایله تقیید خارجی تعریفلری ایجابی بالبداهه ایکی امر متعارض بولندقلری جهتله ایکیسنك بردن وقوعی ممکن اولەماز .

شورای دولتك حال اضطرارده غالبلرك آمالنه سرفرو ایتمك قابل دکلدر . چونکه مغلوبیتمز عجزه استناد ایتمشدر . بن یالکز دولت نقطهٔ نظرندن دوشونمکله قالمه یدم صلاح الدین بك برادرمزك نتیجهٔ مطالعاتنه اشتراك ایدەمزدم . بو خصوصده کی قناعتم غالبلرك آمالی حقیقەسنی اکلادقدن صکره «ما لا یدرك کله لا یترك کله» دستورینی الهٔ آلەرق اك مساعد شرائطله اك موافق وصایتی التزام ایتمك اولوردی ؛ وحالبوکه ایمان اجتماعیلرینك نتیجهٔ تکوینی اولەرق تام غیر طبیعی لکك نیم غیر طبیعیلکدن داها زیاده سرعتله حال طبیعی یه عودت ایتمسنه انتظاراً متباقی منافع ملتیەیی ده غائب ایتمك ایستەمزدم . لکن مسئلەیه اسلامیت یعنی خلافت نقطهٔ نظرندن باقیلیرسه باشقەدرلو دوشونمك ایجاب ایدیور .

ایشته بز بو مقالەمزله بو نقطهٔ نظردن دوشونجەمزی انظار قارئینه قویمغه چالیشەجغز :

امامتی یعنی خلافتی کتب دینیەمز ، پیغمبر (ص.ع) ك خلیفەسی اولمق اوزره امر دین ودنیاده ریاست عمومیەدن عبارتدر دییه تعریف ایدییورلر . کرك بو تعریفدن وکرك کتب دینیەمزك بو بابده ویردیکی ایضاحاتدن اکلاشیلیورکه خلافت، یالکز مصالح دینیەنك امر تمشیتندەکی ریاست یعنی ریاست روحانیه دکلدر ، مصالح دینیه ومصالح دنیویەنك ممزوجاً امر تمشیتندەکی ریاست عمومیەدر . کرك دنیوی وکرك دینی مصالحك امر تمشیتنده قوت وشوکت اساس بولندیغی جهتله خلافتك صحتنده سلطنت اساس اتخاذ ایدلمشدر . هیچ بر صورتله مقام خلافت واتیقان کبی بر حاله افراغ ایدیلەمز .

کرچه خلافتده مطلقیت یوقدر ، قوانین شرعیە ایله مقید اولدیغی کبی تنظیم جیوش ، محافظهٔ آسایش ، اعلان حرب ، مصالحه ، معاهده عقدی ، تشکیلات ملکیه واداریه کبی شرعك حال وزمانه کوره رأی واجتهاده براقدیغی احکامده دخی مشورتله مقیددر. فقط بوایکی نوع قیود خارجنده بولنەجق هردرلو قیود ریاست عمومیەلکه منافیدر، وبالطبع خلافتی غیر صحیح قیلار .

بزه تطبیق اولنەجق وصایت هرنه شکلده بولنورسه بولنسون بزم ایچون جزای مغلوبیت اولدیغنده شبهه یوقدر . حرب حاضرك تولید ایتدیکی حکومتلره تطبیق اولنەجق وصایت نصل غیر رشیدیت وصایتی ایسه بزه تطبیق اولنەجق وصایتده صلح عمومی محکمەسنك قرارینه مقترن وصایت مجردن بشقه برشی دکلدر . حقوقیات سیاسیه مبادیلری وموضوعەلری اوزرینه مؤسس قیاسات منطقیه نتایجی نه اولورسه اولسون وصایت، خلیفەنك ولایت وریاست عمومیەلکنی دوچار اخلال ایدەجکدر. چونکه خلافتی تصرفات قولیه وفعلیەسنك اك مهملرینك انفاذندن

منع ایلیه‌جکنده شبهه یوقدر . اکر منع ایتمه‌جکسه وصایتك لغو وحشو اولمسی لازم کلیرکه بو جهتده بالطبع خاطره کتیریله‌مز .

وصی اوله‌جق حکومت بر حکومت اسلامیه اولمیه‌جغی جهتله خلافتی ظاهراً قورتارمق ایچون تأویل شرعی بولمقده غیرممکندر . اکر وصی بر حکومت اسلامیه اولسه ایدی دردنجی عصر هجریدن اوتنجی عصره قدر خلافت عباسیه‌ده متعامل اشکالك برینه توفیقاً مسئله ظاهراً قورتارلمش اولوردی . چونکه خلیفه اولان ذات کرك بالکلیه وکرك قسماً وظائف ریاستی عام ویاخاص اوله‌رق اهلنه تفویض ایده‌بیلیر . یعنی اهل اولمق شرطیله ایستدیکنی اعمال عامه‌ده ولایت عامه ایچون نائب قیلار ؛ وزارت ، وکالت کبی ویا اعمال خاصه‌ده ولایت عامه ایچون نائب قیلار ، براقلیم ویاخطه‌یه مخصوص امارت مستقله کبی . ویا اعمال عامه‌ده ولایت خاصه ایچون نائب قیلار ؛ قاضی القضاتلق وعمومی باش قوماندانلق کبی . ویاخود اعمال خاصه‌ده ولایت خاصه ایچون نائب قیلار ؛ تعبیر حاضرمزله اراده‌لی مأمورلر کبی . ایشته ملوك طوائف ایله خلافت آراسنده‌کی وضعیت ظاهراً برنجی وایکنجی صورتلره تماس ایتدیریلیوردی . ملوك ویا امرادخی ممکن اولدیغی قدر بوشکلی محافظه‌یه چالیشیرلردی . حالبوکه خلیفه‌ده نائبنی تبدیل ویاتفویض ایتدیکی ولایتی ایجابنده تخصیص قدرتی یوق ایدی . بونك ایچوندرکه حقوقیون اسلام اولان ائمهٔ دینك بر چوغی شرائط خلافتی نقصان کوردکاری جهتله بوزمانلرده‌کی خلافتلرك صحتنه قائل اولمامشلردر ؛ لکن اکثریت ائمه‌دین ظاهرینه نظراً خلافتك صحتنی تصدیق ایتمشلردر .

اساسات اسلامیه‌دن مقتبس شو ایضاحاتدن اکلاشیلیرکه وصایتله خلافتك اجتماعی دیناً غیر جائزدر .

بو حالده غالبلریمز بزه وصایتی بالضروره قبول ایتدیررلرسه امر خلافتك نه‌شکل آله‌جغی بر مسئلهٔ اسلامیه اوله‌رق اورته‌یه قویمغی ایجاب ایدر .

معلومدرکه نصب خلافت عامهٔ مسلمین اوزرینه واجبدر ، بورادهکی وجوب فرض کفایه معناسنه‌در . یعنی اقطار اسلامیه‌نك برنده شرائط لازمه‌یی حائز بر خلافت موجود اولورسه دیکر اقطارده بولنان مسلمیندن وجوب ساقط اولور . بووجوب اودرجه قطعیدرکه کیفیت وجوبده اختلافدن قطع نظر خوارجدن (موجر)لك اتباعی مستثنا ولمق شرطیله بتون فرق اسلامیه‌جه اتحاد واردر . ظن ایدییورمکه حال حاضرده فرق اسلامیه میاننده موجرلردن‌ده کیمسه قالمامشدر . بوحالده اکر امر خلافت منحل اولورسه هر فرد مکلف اوزرینه نصب خلیفه فرض اولور . حتی شو وظیفهٔ دینیه‌یی اجرایه آماده ومترقب برحالده بولندیرمق ایچون هر فرد اوزرینه ، زماننده شرائط لازمه‌یی حائز بر خلافت واوصاف مشروعه‌یی جامع برخلیفه بولندیغنی بیلمسی فرض قیلنمشدر . بعضیلری خلیفه‌نك اسمنی دخی بیلمه‌نك وحله سلیمان بن جریر کبی ائمهٔ دیندن بعضیلری خلیفه‌نك اسمنی بیلمکله برابر کوزیله کورمه‌نك فرض اولدیغنی بیان ایتمشلردر .

خلافت انقطاعه اوغرارسه مسئله‌نك نه‌شکل آله‌جغی کسدیریله‌مز . بوحال عالم اسلامده شکل وماهیت اعتباریله ایلك حادث اولمش برواقعهٔ عظیمه اولدیغی جهتله مسلمانلرك بوفرضی ادایه اصلا تشبث ایده‌جکلری ، لوازم اداینی استحصال موانعنی استیصال کبی فروض متابعه‌یی اداده نه‌یولده توسل ایلیه‌جکلری حقنده برشی دینه‌مز . احتمالکه بو فرض بین المسلمین اهمال ایدیله‌رك نسیاً منسیاً برطرفه آتیلیر ، ومنصب خلافت آرتق موقع احترامنی یالکز تاریخنده محافظه ایلر . احتمالکه قوتلی وحار برصورتده اشتراك ایمانه سببیت ویرر .

عجبا بوعظیم مسئله‌یی مرکز خلافتی دیکر بر محله نقل ایله حل ایتمك قابل دکلیدر ؟ مسئله بین المسلمین بر مسئلهٔ مشترکه اولدیغی جهتله اساسات اسلامیه نقطهٔ نظرندن بوجهتی دخی مطالعه ایدهلم .

اول امرده مسند خلافت اولمق اوزره مستقل بر سلطنت اسلامیه لازمدر . اکر سلطنت عثمانیه وصایت آلتنه کیررسه واسفاکه استقلالنی محافظه ایتمش ویا بالذات الده آلمش ، عناصر استقلالی حاوی وارکان سلطنتی جامع بر دولت اسلامیه کوره‌میورز . صکره‌ده اکر بویله بر دولت اسلامیه بالفرض موجود اولسه خلافتی بودولتده تثبیت ایتمك ایجاب ایدرکه بوده غایت مهم و همان حال حاضره کوره غیر ممکن بر مسئله‌در . چونکه شرط اساسینك تحققندن یعنی مستقل بر سلطنت اسلامیه موجود اولدقدن صکره آنده خلافتك ثبوتی اوچ صورتله ممکندر . (۱) نص من الرسول ، (۲) نص من الخلیفه ، (۳) بیعت عمومیه . ایکی اولکیسی بالاجماعدر . اوچنجیسنه اهل شیعه مخالفدر . بعض فقهاء صرف قهر واستیلا ایله‌ده امامتك ثبوتنه طرفدار اولمشلرسه‌ده جمهور علما بیعت ایله تأیید ایدلمدکجه صحتنی التزام ایتمامشلردر . بلاد اسلامیه‌یی استیلاسی آلتنه آله‌بیله‌جك بر حکومت اسلامیه‌نك حال حاضرده ظهوری تصور بیله ایدیله‌میه‌جکندن مختلف فیه اولان بوصوك صورت ثبوت قاله آلنمغه بیله‌دکمز .

نص من الرسوله کلنجه : خلیفه‌لر خلیفهٔ رسول اولدقلری جهتله پیغمبریمزك نصب ایلمش اولدیغی بر خلیفه‌ده ثبوت خلافتك قطعی اوله‌جغی شبهه‌سزدر . فقط حضرت ابابکر (ر . ع) حقنده‌کی نص بیله بالاشاره اولدیغی وبیعت ایله اتمام ایدیلدیکی جهتله صرف نظری اولان بوصورت ثبوتك هیچ بر قیمت تطبیقیه‌سی یوقدر . شو حالده ثبوت خلافت نص من الخلیفه وبیعت عمومیه‌یه منحصر قالیر .

نص من الخلافه ایسه خلیفه‌نك شرائط خلافتی جامع برذاتی کندینه ولی عهد تعیین ایتمسی دیمکدر . اون اوچ عصردن بری درت ویا بشی مستثنا اولمق اوزره بتون خلافتلر بو یولده ثابت اولمشدر .

ولی عهده ایدیلان بیعت عمومیه شرط ثبوت اولمق اوزره اجرا ایدلمز ؛ خلافته اهل اولدیغنی تصدیق ایچون اجرا ایدیلیر .

بیعت عمومیه‌یه کلنجه : هر بقعهٔ اسلامیه‌دن انتخاب اولنان

مبعوثلرك اکثریتله و اقلیتلرده اکثریته متابعت شرطیله برذاتی خلیفه انتخاب اتمسی دیمکدر . اهل اختیار ویا اهل حل وعقد دنیلان ذوات مبعوثه علما ، امرا ورؤسا کبی ارباب رأی و ارباب نفوذدن اولمسی لازمدرکه بونلر طبیعتاً بولندقلری بقعه‌نك آرای عمومیه‌سنی حاملدرلر. شکل انتخابك امام ماوردی کبی بعضیلری اوچ درجه اوزرینه اولمسنی قبول ایلمشلردر . اکر رأیلری عامهٔ مسلمین اوزرنده نافذ ذوات ممتازه موجود ایسه عددی نه قدر محدود اولورسه اولسون آنلرك بر ذاته بیعت اتمسیله خلافت ثابت اولور . حضرت ابوبکرك خلافتی بش ممتاز ذاتك بیعتیله ثابت اولدیغی کبی حضرت علینك خلافتی دخی یالکز عم رسولك بیعتیله ثابت اولمشدر . فقط بوذوات ممتازه عامهٔ مسلمین اوزرینه اودرجه نافذ اولملری لازمدرکه آنلرك بیعتی اوزرنده بلا اختلاف اجماع مسلمین واقع اولمیدر .

بیعت عمومیه ایله ایکی خلافت تأسس اتمشدر . بری حضرت معاویه‌یه اولان خلافتدرکه بنی امیه‌یه انتقال ایلمشدر ، ایکنجی سفاحه اولان بیعتدرکه بونکله ده خلافت عباسیلره کچمشدر . شو ایکی بیعت عمومیه‌نك صفحاتی ، وبراقدیغی حادثات تاریخیه معلومدر .

خلافتك عثمانلیلره کچمسی ایسه سلطان سلیم طرفندن عربستان ومصرك استیلاسنی متعاقبدر . ثبوت خلافت آخر خلفای عباسیه اولان متوکل علی اللهك سلطان سلیمی استخلاف اتمسیله یعنی سلطان سلیمی ولی عهد نصب ایتدکدن صکره کندینی خلافتدن عزل اتمك صورتیله ثابت اولدیغی کبی آریجه بیعت عمومیه ایله‌ده ثابت اولمشدر . یعنی خلافت عثمانیه هر ایکی طریق ثبوتله‌ده استحصال ایدلمشدر.

شو ایضاحاتدن اکلاشیلیرکه خلافتك سلطنت عثمانیه‌دن انتقالی اولا ارکان وعناصر استقلالی جامع بر سلطنت اسلامیه‌نك موجود اولمسنه ، ثانیاً بو سلطنتك رئیسنه عامهٔ مسلمینك بیعت ایلمسنه متوقفدر . حالبوکه بو ایکی شرطی حالاً تحقق ایتدیرمك ممکن دکلدر .

خلافت حقنده‌و یردیکمز ایضاحات سابقه‌دن شو نتیجه‌یی الده ایدیبورزکه اکر سلطنت عثمانیه وصایت ایله تحت تقییدده آلنه‌جق اولور ایسه اون اوچ عصردنبری متسلسلاً کلن ریاست عمومیهٔ مسلمین بالضروره دوچار انقطاع اوله‌جقدر. بز بونتیجهٔ محتمله‌یه قارشی بالضروره لاقید قالامیز . میلیونلرجه تبعهٔ اسلامیه‌سی بولنان حکومتلرده لاقید قالمه‌لرکرکدر.

محمد فطین

دارالحکمة الاسلامیه حقنده

دارالحکمة الاسلامیه‌نك آوان تشکلدن شیمدی‌یه قدر بومؤسسه‌دن بر استفاده‌یه دسترس اوله‌مدق . عجبا نیچون ؟ بزه قالیرسه بونك اك اساسلی سببی دارالحکمه‌یه تعیین اولنان اعضانك مساعیلرینی تنظیم ایده‌مامسیدر . نه یازیق لازم کلدیکی معلوم اولمانجه هیچ بر شیئك یاپیله‌مامسی پك بدیهیدر . دارالحکمه کبی اعضای فاضله‌سی میاننده پك چوق متفکرین وعلمای محققین اسلامیه‌یی طوپلایان بر مؤسسه‌دن بز پك مهم ، پك نافع خدمتلر بکلیورز . محیطمزی قاپلایان ضلالتلره اخلاقسزلقلره؛ امیدمزی زهرله‌ین بدبینلکلره، یأسلره دوا اسازاوله‌جق آثار همتی هپ اورادن بکلیورز . مملکتك اك شدتلی، اك تهلکه‌لی بحرانلره دوچار اولدیغی بو آوان مصیبتده دار الحکمه‌نك هپمزی ارشاد اتمسنی ، بزه وظیفه‌مزی بیلدیرمسنی ، بزه رهبر اولمسنی ایستیورز. فلاکتلره نصل مقاومت ایده‌جکز ، هانکی یولی تعقیب ایده‌جکز ، نصل قورتوله‌جغز. بتون بوخصوصانده دارالحکمه‌نك صدای ایقاظنی دیکله‌مه‌یه تشنه‌یز . حالبوکه دارالحکمه‌نك سکون وسکوت ایچنده اوقات‌کذار اولدیغنه مطلع اولیورز . بتون دوائر حکومت صلح حاضرلغیله مشغول ایکن ، نیچون دارالحکمه‌ده ملتی حاضرلمغه بذل غیرت اتمیور ؟ بتون افراد ملت باشمزه کلن فلاکتلك ازاله‌سی ایچون نه یاپمق لازمسه همان ابذال غیرته آماده ایکن دارالحکمة الاسلامیه نیچون خلقه رهبر اولمیور ؟

دارالحکمة الاسلامیه کبی بر محیط فضل وعرفانك بویله بر زمانده اثر حیات کوسترمه‌مسی ، طوغریسی ، بزی پك متأثر ایدیبور . بو تأثرمزده پك حقلی اولدیغمزه کیمسه‌نك تردد اتمه‌جکنه قانعز . ملت ، متفکرین وعلمای اسلامیه‌دن استفاده اتمکه اك محتاج اولدیغی برزمانده‌در . بو احتیاج مبرمی تطمینه غیرت امر بالمعروف ، نهی عن المنکر له مکلف اولان علمای اسلامیه‌نك اك بیوك وظیفه‌سیدر . بز امینزکه دارالحکمة الاسلامیه‌نك اعضای محترمه‌سی وظیفه‌لرینی حسن تقدیر ایدیبورلر . فقط یوقاریده دیدیکمز کبی بو وظیفه‌نك ایفاسنه اك بیوك مانع ، تنظیم مساعی خصوصنك شیمدی‌یه قدر قطعی بر صورتده تقرر اتمامسیدر . برمؤسسه‌نك مساعیسنی تنظیم اتمه‌سی، مساعیسنی ساحهٔ استفاده‌یه نقل ایده‌جك وسائطی استکمال اتمسی او مؤسسه‌نك دوام حیاتنی تکفل ایدر ، مفید بر مؤسسه‌نك اولمیه‌جغی پك طبیعیدر. بناءً علیه برمؤسسه‌نك بنای تأسیسنده اولا بوخصوصاتی تأمین اتمك ضروریدر . حالبوکه دارالحکمه‌نك سائق تأسیسی محاکم شرعیه‌نك مشیختدن الحاقنی متعاقب دائرهٔ مشیختده قالان بوشلغی هرجه‌باد آباد طولدیرمقدی . بویله اولنجه بو مؤسسه‌نك محکوم عقامت اولمسی پك طبیعیدر . ایشته بوندن طولاییدرکه دارالحکمه شیمدی‌یه قدر اورته‌یه بر أثر قویامادی. وقویامازدی دارالحکمه‌نك لنده، آنجق آیده برکره چیقان مجموعهٔ علمیه وارکه قسماً وقائع رسمیه‌یی، قسماده دارالحکمه اعضاسندن بعض ذواتك مقالاتنی محتویدر . دارالحکمه آنجق بو قدرجق بر واسطهٔ نشریه‌یه مالك . حالبوکه جریدهٔ علمیه‌یه شوبر قاچ مقاله‌یی یازمق دارالحکمه‌یی تأسیس اتمه‌دن‌ده اوله‌بیلیردی . جریدهٔ علمیه‌یه برهیئت تحریریه تشکیل اتمکله بوایش اولور بیتردی.

دیمک که دارالحکمه وظیفه‌سنی ایفا ایده‌بیلمک ایچون اقتضا ایدن وسائطدن محرومدر . و بناءعلیه کونك برنده لزومسزلغنه ودولتك خزینه‌سندن مهم برمبلغ بلع ایتدیکنه بناءً الغا اولونماسندن قورقولور.

دار الحکمة الاسلامیه جدی بر اصلاحه مظهر اولمازسه پك طبیعی اوله‌رق بو عاقبته کرفتار اوله‌جقدر . بناءً علیه بو مؤسسه‌دن استفاده ایتمك ، هم‌ده خیرلی استفاده‌لر تأمین ایتمك ایچون نه یاپمق لازمسه بونی دوشونوب یاپملیدر .

دارالحکمه‌نك سائق تأسیسی نه اولورسه اولسون بو مؤسسه جداً لازمدر ، بومؤسسه‌دن پك مهم استفاده‌لر تأمین اولنه‌بیلیر. فقط اصلاح ایدلمك شرطیله .

بوقاریده دیدك که مملکتمزی استیلا ایدن ضلالتلری ، اخلاقسز-لقلری آنجق بو مؤسسه‌نك آثار همتی امحا ایده‌بیلیر . دارالحکمة-الاسلامیه‌نك بو وظیفه‌یی ایفا ایتمسی ایچون هر صنف خلقه خطاب ایدن متعدد ومکمل وسائط نشریه‌یه ؛ خلقی ، قونفرانسلر ، خطابه‌لر ایراد ایدرك تنویر ایچون ، باشدن باشه مملکتی طولاشه‌رق ، اسباب انحطاطمزی تدقیق وتتبع ایدرك کویلی‌یه دینی ودنیاسنی اوکرتمك ایچون بر هیئت ارشادیه‌یه ، دین اسلام حقنده مکمل اثرلر وجوده کتیرمك ایچون هر بری منسوب اولدیغی علمده متخصص اولمقله برابر اسلام غایه‌سنه خدمت ایتدیکی آثاریله ثابت اولان برهیئت متفکره‌یه مالك اولمسی مقتضیدر . بویله‌جه دارالحکمة ، مملکتك حیاتنده مهم بر رول اوینایان بر مؤسسهٔ اسلامیه حالنی آلیر، مملکتك قورتولمسنده اك بیوك خدمتی ایفا ایدن بر مؤسسه اولور . وآثار فیضی بتون عالم اسلامه شامل اولور .

دارالحکمة الاسلامیه‌نك تعداد ایتدیکمز وسائطله مالك اولمسی ایچون اولاکرك مملکتمزك، ترك اسلام مملکتلرینك اك بیوك متفکرین اسلامیه‌سنی طوپلامسی لازمدر . مصرده ، هندستانده وسائر ممالك اسلامیه‌ده نیجه نیجه اعاظم اسلامیه وارکه بونلرك برآره‌ده طوپلانه‌رق چالیشمه‌سندن بتون عالم اسلام مستفید اولور. مثلا : حمدی افندی ایله ازمیرلی اسماعیل حقی، احمد نعیم، فرید بك افندیلرك، مصرلی شیخ عبدالعزیز چاوش، «روح الاسلام» نام اثر معظمی انکلیزجه ایله تألیف بیوران امیرعلی افندیلر کبی ذوات محترمه‌نك دارالخلافه‌ده طوپلانمسیله وبونلره هیئت شناس، جغرافیا، تاریخ ، طب وسائر علملرده متخصص علمای اسلامیه التحاق ایتمسیله تشکل ایده‌جك دارالحکمة الاسلامیه‌نك فوائدی تصور اولنسون. بونلرك هیئی‌ده اسلامی ، مدنیت اسلامیه‌یی اعلا خصوصنده توحید مساعی ایتسونلر . ایشته او وقت دارالحکمة الاسلامیه تشکل ایتمش اوله‌جقدر. اووقت دارالحکمه‌ده دواملی وپك خیرلی برحرکت باشلایه‌جقدر . وبومعظم حرکتك اورته‌یه قویه‌جغی اثرلر پك بیوك اوله‌جقدر .

بر طرفدن مسلمانلر نطقلر و قونفرانسلرله ارشاد اولنیورکن، حقایق اسلامیه بتون علویت و نزاهتیله رواج بولیورکن ، خلق ، بو اخلاقسزلقلردن ، سقوطلردن نفرت ایدرك اخلاقه ، اسباب اعتلایه صاریلیورکن ، دیکر طرفدن بومحترم هیئت بر اسلام محیط المعارفی ایله بتون دنیایه قارشی مسلمانلغی بتون آثاریله تقدیم ایدرك حقیقهٔ شان اسلامی اعلا ایده‌جکدر .

ایشته شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك بو خصوصاتی کمال اهتمام ایله درپیش ایده‌رك دارالحکمه‌یی سریع آدیملرله وادئ الغایه کیتمکدن قورتاره‌جقلرینه وبو صورتده مظهر اصلاح اولمسی ایچون چالیشه-جقلرینه شبهه یوقدر . دارالحکمه‌نك بوحاله افراغی ایچون اقتضا ایدن فدا کارلغه قاتلانمق مقابلنده مملکتك، عالم اسلامك حاصل ایده‌جکی استفاده او قدر بیوکدرکه ملت بو اوغورده ابذال فدا کاریدن کیری قالماز .

هر حالده شیمدیلك ممکن اولان اصلاحاته باشلایه‌رق دارالحکمه‌یه جداً حسن خدمت ایتمسی مأمول اولان ذواتك آلتمسی و انتظام مساعیسنی تأمین یولنده بذل غیرت ایدلمسنی مقام معلای مشیختدن تمنی ایلرز .

* * *

ویریلن سوزی طوتمق ، صدق عهد ، صدق وعد

انسانك صفت ممتازه‌سی عمومیتله قبول اولندیغی وجهله عقل ایله کلامدر . بونلر خارجنده‌کی بتون قوا وصفاتی حیوانلرده واردر. باخاصه حیوانلرك چوغی بر چوق جهتلرله انسانلردن دها قوتلی ودها قولایلقلیدر .

انسانك عالمده یکانه حکمت موجودیتی اولان معرفةالله واجبهٔ جلیله‌سنك جلوه نمای حصول وانتشار اولابیلمسی بو ایکی نعمت عظمایه: عقل ایله کلامه وابسته‌در . حقیقت ، عقل ایله کلام جناب حقك اك علوی‌واك شرفلی وبالکز اشرف مخلوقات اولان انسانه احسان بیوردیغی عطیهٔ جلیله‌لریدر ،

عقلك بیوکلکی ، شرف وقیمتی حقنده پك چوق سوزلر سویله-نمشدر. بز بونلری تفصیل ایتمیه‌جکز. جناب حقك ایلك یاراتدیغی شیئك عقل اولدیغی حقنده حدیث شریف واردر . دیمك ، که عقل بتون کائناتدن ، مخلوقات و موجوداتدن اقدم ایمش. کلامك بیوکلکی، مدار امتیاز بشر اولدیغی ده ظاهردر . کلامسز عقل لسانسز انسان کبی‌در. بناءً علیه‌عقلدن‌مقصود اولان‌علوی غایه‌نك حصولیچون کلامه پك بیوك احتیاج واردر .

کلامك علویتی اکلامق ایچون قرآن کریمك کلام قدیم اولدیغنی دوشونمك‌ده کفایت ایدر. صکره پیغمبران عظامك کافه‌سی مرتبهٔ علیای کلام ایله مشرفدرلر . ازجمله حضرت موسی علیه‌السلام کلیم-

اللهدر. عیسی علیه السلام تا صبا وتنده مظهر کلام اولهرق اظهار معجزه بیورمشلردر . فخر کائنات افندمزك معجزهٔ جلیله‌لری ایسه زمان بعثلرنده اولدیغی قدر بوکونده یارینده ، هر زمان و هر مکانده مرتبه‌سنه یتیشیلهمیه‌جك و احکام قدسیه‌سی باقی قاله‌جق مادی معنوی حائز منتهای حکمت وبلاغت بر فیض کلامه مظهریتدر .

کلامك اهمیت وعلویتی مسئله‌سنده پك ایلری کیدن مذاهب صو - فیه‌ده واردر . بونلر انسانی ، انسانلغی کلام دن عبارتدر . حتی حق اوز، سوز بردر دیمشلردر . نته‌کیم غیبی :

« حق دینیلن اوزوکدر ، اوزوکده‌کی سوزوکدر » دیمشـدر .

بز بورالره کیتمیه‌جکز . بزجه وعمومیتله مسلم اولان بر شی وارسه اوده کلام انسانك وانسانلغك لازم غیرمفارق و انسانه مخصوص الهك برنعمت عظماسی اولماسیدر .

مقاله‌منزه سر نامه اتخاذ ایتدیکمز صدق‌عهد وصدق وعده وارمق ایچون بویله بر مقدمه سرد ایتمـکدن مقصدیمز بونلرك خلاقنه حرکتك نور اعظم اولان عقل ایله مظهریت کبری اولان سوزك شرف و شاننه حرمتسزلك اولاجغندن اهمیت مسئله‌یی دین وفلسفهٔ اخلاقیه نقطهٔ نظرندن ایضاح ایچوندر .

فلسفهٔ اخلاقیه‌جه وظائف اخلاقیه عدالت وشـفقت وظیفـه‌لری اولمق اوزره ایکی صنفدر . عدالته تعلق ایدن وظیفه‌لر حیاته حرمت، حریته حرمت ، عقل و ذکایه حرمت، شرف وحیثیته حرمت، امواله حرمت اساسلری اوزرینه مؤسس‌در .

عدالت وشفقت تقسیمی عیناً نستند باالله : «ان الله یأمر بالعدل والاحسان» آیت جلیله‌سی اساس اتخاذ ایتمکدن بشـقه برشی اولمدیغی کبی عدالت وظیفه‌لری دیدکلری‌ده شریعت اسلامیه‌نك قبول ایتدیکی وحفظ دین ، حفظ نفوس ، حفظ نسب ، حفظ عقل ، حفظ عرض وناموس ، حفظ عقل تعبیرلریله بیلدیریلن ضروریات ویا مقاصداصلیه‌نك مقابللری‌در .

بونلره عائد تفصیلاتی اقتضـا ایتدکجه ایری ایری عرض ایتمك ایسترز . شیمدی بحثمزك موضوعی اولان صدق عهد و صدق وعدی سویلیه‌لم که بو باشلیجه هرکسك عقل و ذکاسنه حرمت بحثنه عائددر. فقط تولید ایتدیکی نتایج نظر اعتباره آلنیرسه شرف و حیثیته ، مال وجانه .. الخ جهتلره ده واراییلیر .

دیمزك بو مبحثه عائد نصوص و احکامنی عرض ایتمزدن اول غرب اخلاقیونندن‌ده بوبابده کی مطالعه‌لرندن ایجاب ایدن سوزلری اقتباس ایدملم :

ویریلن سـوزی صـداقتله ، هر امضـالانان مقـاوله‌یه ، هر ایدیلن تعهده ، وعده تماماً وقاچامق یاپمقسزین حرمت ایتمك عدا - لتك بسیط وصوق بر وظیفه‌سیدر . هیچ بر سوزلشمه یوقدرکه هر ایکی طرفك تام بر صمیمیت واعتمادینی استلزام ایتمه‌سین . سوز آلمش اولان کیمسه آلدیغی سوزه اعتماداً بر طاقم تشبثات وحرکاته جسارت ایده بیلمش اولاجغی جهتله سوزی ویرن کیمسه‌دن سوزینك تمامیٔ اجراسنی ایسته‌مك حقی نه قدر حائزایسه سوزی ویرن کیمسه‌نك ویردیکی سوزی تمامی تمامنه یاپماسی ده اوقدر بورجی‌در . حقوق جهتندن بویله اولدیغی کبی اخلاق جهتندن سوزی ویرن کیمسه سوزنی طوتمازسه سوز ویردیکی کیمسه‌یی بر انسان کبی، بر غایه کبی دکل، کندی کیفنه، منفعتنه آلت وواسطه اتخاذ ایتمش اولورکه بو اخلاقك اساسنه منافی‌در. چونکه انسانی غایه کبی طوتمق، و اسطه‌معامله‌سی ایتمه‌مك اخلاقك اك مهم اساسی ، تملی‌در.

اکر ویریلن سـوزی طوتمق لایق اولدیغی اهمیتله نظر اعتباره آلنماسه ایش نره‌یه وارر؟ طبیعی‌درکه عالمده جمعیت قالماز . چونکه جمعیت هر ویریلن سوز مقدس‌در، مبدئی اوزرینـه تأسس ایدن بر آکلاشمه نتیجه‌سیدر .

بو بر حقیقت‌درکه اسـکی زمانلردنبری بالجمله عقلا بوبابده اتفاق ایتمشلردر . حتی ایرلاندانك صوك عصرده‌بولونوب اوقونان آثارحقو- قیه‌سنده « اکر ویریلن شفاهی سوزلر مجبوری طوتولماز ایسه دنیانك نظامی بوزولور » . « اوچ حال واردر که دنیایی حالت نزعه کتیرر. بونلرده‌وبا، حرب عمومی، ویریلن‌سوزه‌رعایتسزلك‌در.» سوزلری بولونمش‌در.

منفعت اجتماعیه نظر اعتبـاره آلنمایه‌رق صرف حیثیت شخصیه نظر اعتباره آلنیرسه بر قاچ درلو سوزی اولان کمسـه ایچـون هیچ سوزی یوق‌در، کلام صاحبی دکلدر دیمکدن بشقه نه‌دینه‌بیلیر؟ طبیعی بر قاچ درلو سوزی اولمق دیمك هیچ سوزی یوق دیمكدر . بویله بر کمسه‌نك ویردیکی سوزه هیچ‌بر کمسه اعتماد ایتمز . طبیعی عالمده بوندن زیاده سقوط اخلاق علامتی اولاماز .

شمدی‌ده برکره سـوزه صادق قالمامانك اسـبابنی ارایالم . هیچ شبهه یوقدرکه بونك اك برنجی سـببی متانتسزلك‌در که اك اسـاسلی بر فضیلت‌دن، سجیه‌دن محرومیت دیمكدر. فرانسز شاعر شهیری قورنه‌ی « متانت‌ادمی‌سوزینك‌صاحبی‌در » دیمش‌در. تحریری تعهدلرك اجراسنی قانون ضروری بر حاله قومش اولدیغندن اخلاقاً اك زیاده نظراعتباره آلیناجق اولان تعهد شفاهی تعهدلردر . چونکه سوزانکار ایدیله‌بیلیر. هرجدی‌معاهده یازی ایله‌اولور. شفاهی معاهده‌لرك چوغی خفیفلك‌در. اونك ایچـون اونلرك جدی صـورتده حرمت و رعایت اولونغالری لازمکلمز. دیه‌نلر واردر. فقط ارباب حکمت بوسوزلری پك‌چوروك عد ایتمش و ناموسلی بر ادمك سوزی یازی قیمتنی حائزدر دیمشلردر. مشهور اخلاقیات عالمه‌سی مادام نه که دوسوسور « ناموسلی بر آدمك آغزندن چیقان سوز الی‌الابد اونك ماهیت اخلاقیه‌سنی کوسـترر . بوسوز اونك کندیسی‌در . هر نه‌یه مال اولسه طوتاجق‌در» دیمشدر.

واقعا ویریلن سوز انسانه پك پهالی‌یه مال و ناموسلی بر آدمك استقامتی بر چوق ضررلره سـبب اولابیلیر . بو کبی احوالده اخلاقه

رعایتسز آدملر او سوزی فدا ایده‌بیلیرلر و کندیلرینی معذور کوسترمکده ایسته‌یه‌بیلیرلر . چونکه اخلاقیوندن بعضیلری: «اکر بو دنیاده هر کس ایی و سوزینه رعایتکار اولسه ایدی ویریلن سوزی طوتمق خصوصنده‌کی اوفاق بر قصور بیله معذرت قبول ایتمز ایدی ، فقط بو دنیاده کوتولره قارشی خدعه ایله مقابله‌یه لزوم واردر» دیمشلردر . حالبوکه بوکا قارشی «بشقه‌سی حیله ایدییور دیه بزم‌ده حیله ایتمه‌مز لازمکلمز . احتیاطلی طاورانه‌رق طوغریلقله حیله‌یی حکمسز براقمق اقتضا ایدر» جوابی ویرلمشدر .

بو حیله‌یه قارشی خدعه استعمالی نظریه‌سی بک چوق سوء استعماللره سببیت ویرمشدر. هله سیاسیاتده دائما صمیمیتله حرکت ایتمه‌نک ممکن اولامایه‌جغنی ادعا ایده‌رک نه‌قدر اخلاقی سخافتلره دوشولدیکی واردر. ازجمله ماکیاوه‌ل بو خصوصده بک ایلری کیدنلردندر. او اساس اوله‌رق انسانلرک فنا اولدقلرینی ، سوزلرینی طوتمدقلرینی قبول ایدر.

دنیاده بونک چوق دفعه واقع اولدیغی فرض ایدلسه بیله ینه بزی تعهدلریمزه حرمت و رعایت ایتمکدن منع ایتدیرمک ایچون مرتب واهی اعتقادندن بشقه بر ماهیتی حائز دکلدر. واقعا حسن نیتلریمزی سوء استعمال ایدنلره ، حیله‌کارلره قارشی آیری بر معامله ایتمک لزومی اولسه بیله بوکبی احوال بزم مسلک اخلاقیمزی دکیشدیرمک ماهیتنی حائز اولاماز. ویریلن سوزه حرمتده نه‌قدر قهرمانلق ایدیله‌بیلیرسه اوقدر اخلاقی حرکت ایدلمش اولور. عمومیتله حرمت و تعظیمه لایق کورولن کیمسه‌لر هپ سوزلرینک اری اولان کیمسه‌لردر . بونلر تاریخلرده مذکوردر. فقط بو خصوصده اک زیاده شایان دقت اولان بو فضیلتک مدنیلرده بیله دون کورولن وحشیلرده غایت یوکسک بر مرتبه‌ده اوله‌رق کورولمسیدر. بر انکلیز سیاحنک شو حکایه‌سنی نقل ایده‌لم:

« انکلیزلر سانتال قومنک عصیانی باصدیرورکن بر طاقم اسیرلر آلمشلر . بونلری ویردکلری سوزه اعتماداً معین بر محلده اجرت ایله چالشمق شرطیله اوزاق بر یره کوندرمشلر. اونلرده کیدوب چالشمایه باشلامشلر، فقط چالشدقلری یرده قولرا ظهور ایتدیکندن طوراماشلر. انجق سوزلرینی یرینه کتیرمک و آلدقلری فضله اجرتلری محافظلرینه ویرمک اوزره بلا استثنا کافه‌سی کری‌یه کلمشلردر. بونلرک عددی ایکیوز کشی و قطع ایتدکلری مسافه اوتوز میل ایمش. کورولیورکه وحشی دینیلن بو ایکیوز کشی یاره‌لر کرلرنده اولدیغی حالده اوتوز میللک مسافه‌یی قطع ایده‌رک تکرار محبسه کیرمه‌یی ویردکلری سوزی طوتمامقدن ، نقض عهددن مرجح بولمشلردر . »

بوندن آکلاشیلیورکه ویریلن سوزی طوتمق فضیلتی فطرت انسانیه‌یه اوقدر موافقدرکه اک علوی طبقهٔ بشریه ایچون اولدیغی کبی اک ابتدائی قوملر ایچون دخی لزومی تقدیر ایدلمشدر . تعهدلرک برده ضمنیسی واردرکه اوده باشلانان ایشلک بتون عواقبنی انسانک اوزرینه آلمسی دیمکدر . حقیقت ، انسان یاپاجغی ایشلک نه کبی نتایج تولید ایده‌بیله‌جکنی ایجه نظر اعتباره آلوب اوندن صوکره ایشه باشلاملیدر. دوشونمه‌مز ، احتیاطسز اوله‌رق باشلانمش و ایلک دفعه‌سنده هیچ اهمیتلی نتیجه‌لره منجر اولاجغی ظن ایدلمه‌مش ایشلر واردرکه غایت اهمیتلی عواقب تولید ایده بیلیر . ایشته بونلرک مسئولیتی تماماً و ایشه مباشرت ایدنه عائددر وبوده ایشه باشلانمقله ظهور ایده‌جک عواقبه تحمل ایدیله‌جکنه دائر ضمنی بر تعهده کیرلمش اولماسندن منبعثدر.

شیمدی کلام صدق وعد بحثنه . — وعدلرده تعهد کبیدرلر. حتی ظاهرا اک اهمیتسز کورونه‌نلری بیله بر تعهد ماهیتنی حائزدرلر . مسئله علم اخلاق نقطهٔ نظرندن بویله‌در .

چونکه انسان وعد ایتمک ویا ایتمه‌مک خصوصنده مختاردر . فقط وعد ایدنجه اوانجازی واجب بر تعهد حالنی آلیر . اوجهتله وعد خصوصنده دخی دقتسز بولونمق پک بیوک بر خطادر. بعض کیمسه‌لر واردرکه مجرد طبعاً خیرخواه بولوندقلرندن طولایی قولایجه وعد ایدرلر . حتی کندیلرندن ایسته‌نیلن خدمتلری بیله یاپمق وعدنده بولونورلر. بونلرک وعدلرنی یاپمق خصوصنده مهم برحسن نیتلری‌ده واردر. فقط بونلرده مضر اولان جهت ایلریسنی دوشونوب حیلوله ایده‌بیله‌جک مشکلاتی و وعدلرک انسانی جدی صورتده باغلایاجغنی درپیش ایده‌مه‌مکلریدر. اوجهتله ظهور ایدن ایلک مشکلات وعدلرینی اجرادن فراغت ایتمه‌لرینه بادی اولور . بو ایسه هم کندی شرفلری، همده بشقه‌لری حقنده حرمتسزلکدرکه غایت کوچوکلکدر .

واقعا وعد ایتمه‌مک غایت کوچ برشکل الدیغی وضعیتلر واردر . فقط نه اولورسه اولسون وعد ایدوبده انجاز ایده‌مه‌مکدن خفیفدر . بناءً علیه وعد ایتمک خصوصنده غایت احتیاطلی طاورانمق پک لازمدر. انسان ایچون همنوعنه مفید اولمق قدر لذتلی برشی اولاماز. انجق بو وعد ایتدیکمزی و بلکه دها زیاده‌سنی یاپابیلمک سایه‌سنده ممکن اولور . یاپابیله‌جکمزدن زیاده‌سنی وعد ایتمکله دکل. وعد ایتمه‌نک برنجی شرطی ایسته‌نن خدمتک حقانیته موافق و بزم ایچون اجراسی ممکن اولمقدر. اوجهتله بزدن ایسته‌نن شی حقسز ویا بزم ایچون اجراسی غیر ممکن ویا غیر موافق ایسه ترددسز ، تعقیدسز فقط نازکانه بر اعتذار ایله رد ایتملی‌یز . جدی برادم بوندن کوجنمز و کوجه‌نن حقسز کوجه‌نیر . زیرا حقیقی صمیمی برصورتده سویله‌مک هم انسان ایچون الزم اولان وضوح و شرف شخصی‌یه، همده بزدن خدمت ایسته‌ینن ذاتک کندیسنه بورجلی اولدیغمز حرمت مقتضیاتنه موافق بر وظیفه‌در .

آنجق بوسایه‌ده‌درکه قارشیمزده‌کی بیهوده امیدلره و کندیمزی‌ده وعد ایدر . فقط طوتماز کیمسه‌لرک کولونج وضعیتنه دوشورمکدن قورتارا بیلیرز .

بوراده غرب علمای اخلاقیونک آثارندن اقتباس ایتدی. شمدی‌ده دین اسلامک بو بحثه عائد نصوص و مقتضیاتندن برنبذه نقل و ذکر ایده‌لم :

دين مبين اسلامده عهده وفا اك زياده لازم بر خصلت جليله اولەرق بيلديرلمشدر . بوبابدەكی نصوصك كافەسنی ذكره حاجت يوقدر . يالكز نستعيذ بالله : « واوفوا بالعهد ان العهد كان مسئولا » آيت جليلەسی بتون مقصدی اكلاتمق ايچون كفايت ايدر . چونكه عهده وفانك فرض و تركنك موجب مسئوليت اولديغنی پك آشكار صورتده كوسترييور .

صكره « والذين هم لاماناتهم و عهدهم راعون » آيت جليلەسی فلاح مرتبهٔ عاليەسنه نائل اولان اجلهٔ مؤمنينك امانات وعهدلرينه رعايت ايدەنلردن اولديغنی نەكوزل بيان بيورير .

حقيقت، قرآن كريمك عهده رعايتی و وعدده صدقی پك بيوك خصائل انسانيەدن بيلديرديكی شبهەسزدر . نتەكيم پيغمبران عظامك مدح وثنالرنده بوخصلت جليلەلرله اتصافلری ده ذكر و بيان بيورلمشدر . حضرت اسماعيل عليه السلام حقنده شرفنازل اولان « انه كان صادق الوعد وكان رسولاً نبيا » آيت جليلەسی بو جملەدندر .

انسانك ياپەديغنی، ياپمايەجغنی سويلەمسنك پك بيوك كناه اولديغی ده كذلك نصوص قرآنيەده تصريح بيورلمشدر . نستعيذ بالله : « كبر مقتاً عندالله ان تقولوا مالا تفعلون » .

بوبابده غايت صريح برچوق احاديث شريفەده واردر :

« المؤمنون عند شروطهم » و « لاايمان لمن لا عهد له » حديث شريفلری ويريلەن سوزی ، ايديلەن عهدی طوتمانك ايمان وخلافنك ايمانسزلق مقتضاسی اولديغنی نەكوزل كوستررلر .

وعد حقندەكی حديث شريفلرده نەقدر معجز وموجزدر :

« العدة دين = وعد بوجدر » و « عدة المرء كاخذ باليد = انسانك وعد ايتمسی اليله المسی كبیدر ، يعنی اونك قدر بورجدر . » بيورلمشدر . صكره « الوعد نافلة والانجاز فرض = وعد ايديلوب ايدلەمسی اختياره براقلمش برايشدر . فقط وعد ايدلدكدن صكره انجازی فرضدر . » كلام عاليسی نەقدر جميتلیدر .

سوزی ويردكن ياپمامق يعنی طاشيانلر نفاق صفتنی طاشيانلردركه بونلر ايكی يوزلو ياخود ايكی ديللی تعبيرلريله توصيف اولونمشلردر ، بونلر حقنده : « تجدون من شر عبادالله يوم القيامة ذا الوجهين الذی يأتی هؤلاء بوجه وهؤلاء بوجه = قيامت كوننده اللهك قوللرينك اك شرليسی بعضيسنه بردرلو وبعضيسنه ديكر درلو بولونان ايكی يوزلولردر . » و « من كان ذا لسانين فی الدنيا جعل الله له يوم القيامة لساناً من النار = دنياده ايكی درلو لسان قوللانانلره الله تعالی قيامتده ايكی دانه آتشدن ديل كچيرەجكدر . » حديث شريفلری وارد اولمشدر . ويريلەن سوزدن دونمەمك خصوصنده انجيل شريفده دخی غايت واضح ايات بولونديغنی ارباندن اوكرەنيورز . ايشته انسانلغك اك برنجی مقتضاسی اولان عقلك وكلامك از جمله حضرت مسيحك : سوزك يا ئەوت ئەوت ، ياخود خاير ، خاير اولسون بوندن فضلەسی شيطاندندر » بيورمشلردر .

شرف انسانينك حسن محافظەسنه عائد فضائلك اك مهملرندن اولان صدق عهد و صدق وعد مسئلەسنه دائر كرك غرب، اوروپا و امريقا، مدنيتنك قبول ايتديكی اخلاق فلسفەسی مقتضاسنی وكرك دين اسلامك اوامر جليلەسنی ممكن مرتبه عرض ايتدك . هپمزك اقتفا وتبعيته بورجلی بولونديغمز بو احكام جليله بالجمله ملل متمدنه كبراسنك و باخصوص دين وفلسفەيه صارلمق خصوصندەكی شهرت عظيمەلری معلوم اولان امريقا ملتنك بيوك رئيس جمهوری ويلسون جنابلرينك پك زياده رعايت بيورمالری اقتضا ايدەجكی شبهەسزدر . ومن الله التوفيق

دوقتور ميلاسلی

اسماعيل حقی

سپكتاتوردوريان وقرآن سياستی

متاركەنك عقدندن صوكره قارشو طرفده انتشاره باشلايان رنكا رنك ورقەلردن بر چوغنك پروپاغانداجيلغی هردرلو قيود اخلاقيه ونزاهتدن عاری مستكره بر شكله صوقدقلرينی كمال حيرتله كورييورز . عصرلردنبری برابر ياشادقلری ، بوتون ثروت و سامانلرينی مديون اولدقلری بر ملتك هنكام فلاكتنده ، اك منفور بر كين ايله قودوران بو آدملردن نجابت اخلاقيه بكلەيەجك دكلز . فقط، كندی حسابلرينه هيچ اولمزسه بر آز انصاف ، بر آز حيا كوسترملری ايجاب ايتمزمی ؟

حالبوكه بو آدملر ، بشری مزيتلرك بو قدرينی اولسون اظهار ايدەمديلر . مسلمانلرك ، عصرلردنبری، حدودلرده قان دوكەرك تأمين ايتدكلری حضور وسكوندن عجبا منتفع اولان كيملردی ؟ تورك كنجلری عنفوان شبابلرينی حدود بويلرنده چوروتوركن، مملكتك منابع ثروتنی اللرينه آلان ، مسلمانلرك يوزندن مليونلر قازانان، استانبولك، ازميرك اك دلربا موقعلرندەكی كاشانەلرينك حريری قولتوقلرنده برحيات عيش وسعادت سورن بو آدملر، عجبا توركلردن داها نه بكلەيورلردی؟

بر لطف مخصوص اولەرق ويريلن امتيازلر سايەسنده مليتلرينی ، لسانلرينی، ادبياتلرينی آلابيلديكنه انكشاف ايتديرن، دين وعقيدەلرنده سربستئ تامه مظهر اولان وبوخصوصلرده هيچ برصورتله جبر وتضييق كورمەمش اولان قوملر ، عجبا بو قدر مساعداتی عثمانلی اولكەسندن باشقه بر يرده بولەبيلورلرميدی ؟!..

مسلمانلر بو جنتلمنلكلرينك مقابلەسنی نه صورتله كوردكلری بوتون جهانك معلومی دكلميدر . باشدن باشه بر تورك يورديی اولان برحالەده عجبا بوكون قاچ مسلمان قالمشدر؟ يدی سنه اول هر بوجاغی مسلمانلرله طولو اولان روم ايلی ده بوكون مزارلردن ! بيله نشان براقيلمشميدر ؟ كويا تأمين آسايش ايچون ازميره كيرمش اولان يونانليلر ، اوكوزل خطەيی معصوم قانلرينه بولامقدن باشقه نەياپديلر؟ ايشته ايكی طرفك سجيهٔ تاريخيەسی ! ...

حقیقت بو مرکزده ایکن بك اوغلنك اجنبی محیطنه اجرای تأثیر ایتمك فکریله نشر ایدیلن ورقپاره‌لرك؛ زواللی معصوم تورکلر حقنده تصور ایدیله‌میه‌جك اسناد و افترالره هرکون داها زیاده بر شدت خصومتکارانه ایله دوام ایتملرینی، بیلمه‌یز نه نام ویرملی؟

بو ورقپاره‌لردن (سپکتاتوردوریان) ك هرکون انتشار ایدن نسخه‌لرنده، بویوك حرفلرله (انحلاله طوغری) سرلوحه‌سنی یازمقدن پك بویوك بر ذوق آلدیغنی کوریورز. انحلالنی اوقدر آرزو ایتدیکی زواللی وطنمزك بو مشئوم بایقوشی، ٧ حزیران ١٩١٩ تاریخلی نسخه‌سنده حرشکارلغی مسلمانلرك مقدساتنه تعرض ایده‌جك قدر ایلری کوتوریور. (کونك مسئله‌سی) سرلوحه‌سی و (قرآن سیاستی) عنوانی آلتنده نشر ایتدیکی بندده، تورکلکه و مسلمانلغه قارشی بسلدیکی کین و خصومتی قوصیور.

تصویر افکار رفیقمزك، رمضان مناسبتیله درج ایتدیکی موعظه‌لری وسیله ایدینن سپکتاتوردوریان؛ اجنبیلری زهرلمك ایچون، آلتدن آلته یوروتدیکی زوربانه مسلمانلق حقنده لسان زهرنه یاراشمیه‌جق فقره‌لر علاوه‌سنی ده اونوتمیور.

بو ورقپاره‌یه کوره. دیگر ملتلر ایچون مشروع و مقدس اولان هر حس، تورکلر ایچون بر جنایتدر. دیگر ملتلری یوکسلتن حسیات و مفکوره‌لر، تورکلر آره‌سنده انکشاف بر قباحت، بر تهلکه‌در. بو آدملرجه تورك اویانمالی، مسلمانلغنی اوکرنمه‌لی، تورکلر متمادیاً بربرلریله بوغوشملیدر. چونکه بونلرك نائل آمال اوله‌بیلمه‌سی بوکا متوقفدر. تورکلرده ملی بر انتباه، دینی بر تیقظ، شعورلی بر انکشاف اماره‌سی کورولدیمی بونی همان بوغمق لازمدر. درحال بو ورقپاره‌لرده، آچیق ژورناللر، مستکره افترالر توالی ایدر کیدر.

تصویر افکار رفیقمزك، قرآن مبینك (ولاتفرقوا ...) آیتنه استناداً مسلمانلرك نفاق و تفرقه‌دن صاقنمه‌لرینی، ال اله ویره‌رك بر بنیان مرصوص تشکیل ایتمه‌لرینی توصیه ایتمه‌سی، سپکتاتور دوریانی عجبا نه‌دن اوقدر چیلدیرتیور؟

اونلرك ایستدیکی و بیك درلو واسطه‌لرله تأمینه چالیشدقلری نتیجه‌یه موافق اولمدیغی ایچونمی؟ نه‌رت، سپکتاتوردوریانجیلره کوره تورکلر برلشمه‌ملی. آره‌لرنده منفور احتراصلر اویانملی، کچیلمز اوچوروملر آچیلملی، سونمز کینلر فوران ایتملی. مقدس وطنلری پارچالانیرکن اونلرده فرقه‌جیلکله بربرلرینی پارچالاملی. تاکه بسله‌دن املر تحقق ایتسون. تورکلر بربرلریله بوغوشورکن، یونانیلیلرك ایمپریالیزم احتراصی ده بلا مجادله تحقق ایده‌بیلسون! سپکتاتوردوریان و امثالی ورقپاره‌لرك بزه‌سنه لزوم کورمدکلری بو مقصدلر، آرتق بزی اویاندیرملی دکلمیدر؟ تورکلرك نفاق و تفرقه‌لرندن نه‌لر انتظار ایدیلدیکنی کوره‌لم‌ده؛ هیچ اولمازسه شمدن صوکره‌سی ایچون ال اله ویره‌لم، چونکه محیطمزی قاپلایان کابوس نفاق، بزی ضیای عدمه سوروکلیه‌جك اك بویوك مصیبتدر.

مسلمانلره قارشی دینی و صلیبانه بولنلمه‌سندن هیچده ممنون اولمیان سپکتاتوردوریان محرری (موسقوپولوس)، یالکز ژورناجیلق و افترا ایله‌ده قالمیور.

آره‌لرنده یاشادیغی معظم بر ملتك حسیاتنه قارشی اوفاق بر اثر نزاکت کوسترمکده لزوم کوسترمکسزین، مسلمانلق حقنده‌ده بی‌سرو بن بر طاقم یاوه‌لرده بولنیور.

تورکجیلکدن، جهاد اعلانندن طوتدیره‌رق، شهرمزده‌کی اجنبیلره ترویج کار بر ژورنال ویرن سپکتاتور دوریان محرری نهایت عیناً شو سطرلری یازیور.

« تورکلر پیغمبرلرینك حدیثلرینی دائما بر پارولا کبی آکلامشلر و بونی سفیل و ذلتکار بر مطاوعتله اجرا ایتمشلردر. تورکلر، پیغمبرلرینك اوامر واحادیثی ایچنده طاشنی قالدیره‌مدقلری بر لحد معنوی ایچنده اعمش کبی، بوکالوب کومولمشلردر. ظن ایدیورز که، عالم اسلامده اصلاحات یاپه‌جك زمانی کلمشدر. عالم اسلامك قسم اعظمی آکلامشدرکه، قبل التاریخ فکرلرله حیات عصریه‌یه کیرمك قابل دکلدر. »

تورکلر و مسلمانلر پیغمبرلرینك اوامرینه سفیل بر مطاوعتله دکل، نجیب بر شوق و وجدانله انقیاد ایدرلر. چونکه او اوامر، بشریتی شهراه سعادته ایصال ایده‌جك اك یوکسك پرنسیپلری محتویدر. عجبا سپکتاتور دوریان محرری، اوامر محمدیه‌یی تدقیق ایتمشمیکه بوقدر صلاحیتله بیان مطالعه ایتمك جرئتی کندنده بولیور. بوکونه قدر هیچ بر تورك و مسلمان، اورتودوقسلقده بر رفورم یاپمق زمانی کلمش اولدیغنی توصیه ایتمك وظیفه ناشناسلغنده بولنمشمیدر.؟

اسلامی پرنسیپلرك عصری حیاتله قابل توفیق اولمدیغنه حیرتبخش بر جرأتله حکم ایدن بو آدمك، اسلامیت حقنده‌کی تدقیقاتی نه‌دن عبارتدر؟

اسلامیت سعادت بشریه‌یی تأمین ایدن یوکسك دستورلریله صوك عصرك بتون ترقیات و تکاملیله قابل توفیق بر دین مبیندر.

اسلامك اخلاق و حقوق اساسلری، بوکون مؤسسات اجتماعیه‌یی تهدید ایدن افراطکار جریانلردن مسلمان عالمنی مصون بولندیرمقده‌در. بشریته و مؤسسات مدنیه‌یه بوندن داها بیوك بر خدمت اولورمی؟

سپکتاتور دوریان محرری بیلملیکه اوچیوز اللی ملیونلق بر کتلهٔ بشریه‌نك روحنه حاکم اولان اسلامیت، کندیسنك ساحهٔ عرفانندن پك یوکسکدر. اسلامیت، تورکلر ایچون، طاشنی قالدیره‌مدقلری بر مزار معنوی دکلدر. تورکلر ادوار شوکت و سطوتلرینی اسلامیتدن آلدقلری او بی‌پایان فیضه مدیوندرلر. او فیض سایه‌سنده‌درکه سپکتاتور دوریان محرریله امثالنك منسوب اولدقلری قوملرده بوکونه‌قدر مسعود و مرفه بر حیات کچیرمشلردر. مسلمانلق، هنوز بتون کمالات علویه‌سی احاطه ایدیلمه‌مش، بر ساحهٔ عرفان و تکاملدر. تورکلر و مسلمانلر، سپکتاتور دوریان محررینك آرزوسنه رغماً، بو ساحهٔ عرفانه داها بیوك بر شوقله آتیله‌جق و یوکسله‌جکدر.

بوورقپاره محررینك اسلامده بر رهفورم یاپیلق زمانی کلمش اولمسندن طوتدیره‌رق اسلامیتی مانع مدنیت عد ایتمه‌سی ، شبهه یوق که ، اسلام مدنیتی بیلمه‌سندن متولددر . بو کیلره توصیه ایده‌رز : آمریقالی (ژ. و. درایه‌ر) ك histoire du developpement intellectuel de l'Europe عنوانلی اثر اشهرینك ایکنجی جلدینی بر کره مطالعه ایتسونلر . اوزمان کوره‌جك و آكلایه‌جقلردر که بو کونکی آوروپا مدنیتی بیله ، اسلام مدنیتنك بر فرعیدر .

تورکلرده بتون قوت وقدرتلرینی اسلامیتك پایانسز منبعلرندن آلمشلردر . تورکلره حیات عصریه‌یه‌ده بیوك پیغمبرلرینك تعلیم بیوردیغی اخلاق ، اجتماعی وحقوقی یوکسك پرنسیپلرك مشعلهٔ هدایتیله کیره‌جکلردر . تورکلرك بوکونکی سقوطلری ، سیکتاتور دوریان محررینك زعم ایتدیکی کبی ، اسلامیت لحدی ایچنه کومولوب بوتلمش اولملرندن دکل ، بلکه یوکسك دینلرینك نصوص و اوامرندن انحراف ایتمش اولملرندن نشأت ایتمشدر . تصور افکار رفیقمزك توصیه ایتدیکی وحدت‌ده بو اوامر جمله‌سندندر . اللهدن نیاز ایدرزکه او توصیه‌لر قلوب مسلمین‌ده یرلشسون‌ده ، سیکتاتور دوریانجیلر ، صبرسزلقله تحققنی بکله‌دکلری بتون امیدلرنده خائب وخاسر قالسونلر !

اسلامیتده (تله‌ریقال) بر صنف یوقدرکه ، بوورقپاره محررینك لزوم کوستردیکی (رهفورم) ه احتیاج حاصل اولسون . اسلامیت قبل التاریخی فکرلری دکل ، حیات عصریه‌نك اك مکمل دستورلرینی تلقین ایتمکده‌در .

اسلامك دیکر دین اربابنه وباخصوص خرستیان ویهودیلره قارشی کوستردیکی (توله‌رانس) هانکی دینده واردر . اون اوچ عصرلق حیاتنده اسلام عالمنكده بر (انکیزیسیون) دوری کچیرمش اولدیغی کوستریله بیلیرمی ؟ (فنار) و (قوم قاپو) ده یوکسه‌لن معظم بنالر مسلمان تورکلرده‌کی (توله‌رانس) ك نه بلیغ بر شاهدیدر !..

سیکتاتور دوریان محرری بو سطرلری یازارکن او بنالری خاطرلامه‌سی ایجاب ایدردی !.. فقط حق شناسلق ، انصاف و مروت ، پك یوکسك مزیتلردر !..

بز ، قارشو طرفده انتظار ایدن ورقپاره‌لردن ، آرتق حق‌شناسلق انصاف و مروت کبی مزیتلرك تظاهرینی بکله‌میورز . چونکه ماهیتلری بتون عریانلغیله میدانه چیقدی ، کین وغرضلر ، تماميله قوسولدی ، فقط مقدساتمزه ، دینمزه ، قرآنمزه قارشی حرمتکار بر لسان قوللانمه‌لرینی طلب ایتمك هم حقمز ، همده وظیفه‌مزدر .

ازمیر وحوالیسندن هجرت

ازمیردن وروده ایدن خبرلر اهل اسلامك صوك حادثهٔ اشغال اوزرینه اورالردن هجرت ایتدکلرینی بلدیریور .

اهل اسلامك نه کبی شرائط آلتنده هجرت ایتدکلری معلومز دکلدر . عجبا معروض قالدقلری ظلم و تعدینك سائقیله‌می هجرت ایدییورلر ؟ بویله مهم بر مسئله‌در . ازمیر وحوالیسنك اشغالی اهل اسلام حقنده اك ظالم سیاست امحاکارانه‌یی تطبیق ایدن بر دولت طرفندن واقع اولدیغی معلومدر . روم ایلیسنده‌کی اهل اسلامك حق حیاتی محکوم اعدام ایدن بردولتك ازمیره مسلط اولمسیله عینی حکمی اورا مسلمانلری حقنده اجرا ایده‌جکی پك طبیعیدر .

بناء علیه اهل اسلامك هجرتی بویله بر طاقم اسباب جبریه الجاسیله واقع اولیورسه هجرتك توقیفی ایچون . اهل اسلامه نصیحت ذره قدر بر تأثیری جائز اولهماز .

بوکا قارشی حکومتمزك وظیفه‌سی همان بونی تبیق ایتدیروب دول معظمه‌یه ایضاح ایتمك ور آن اول بو اسباب جبریه‌یی ازاله ایدرك اهل اسلامك حضور وراحتنی تأمین ایتمکدر . عکس تقدیرده بو هجرت دوام ایدر . ویونانلیلرده نائل مرام اولورلر .

پك ضعیف بر احتمال اوله‌رق اهل اسلامك هجرتی صرف اختیاری بر ماهیتی حائز اولسه بونك دلالت ایتدیکی معنی مسلمانلرك یونانلیلرله قطعیاً یاشایه‌میه‌جقلریدر . اهل اسلام بو خصوصده پك حقلیدر . مسلمانلر ، کندیلرینی امحایه چالیشان بر عنصر ایله نصل اولورده بر آرده یاشایه بیلیرلر . بو قطعیاً قابل دکلدر . او حالده نه یاپملی ؟

ازمیرك اشغالی اوزرینه یونانلیلر اشغالك موقت اولدیغنی هیچ ده نظر اعتباره آلمیه‌رق آرتیق اودیارك کندیلرینه مال اولدیغنی اعلان واوکا کوره توفیق حرکت ایتدکلری کورولیور . بوکا قارشی اهالینك بر قسمی ، اشغال عسکرینك موقت اولدیغی حقنده سرد اولنان روایاتك اذهانی اویالامقدن بشقه بر قیمتی اولمدیغنی دریش ایدرك یونان قیلنجنه تسلیم کردن ایتمکدنسه هر زه‌ده ایسه دین ودولتك سایه‌سی آلتنده یاشامنی ترجیح ایدرك مهاجرته قویولمش اوله‌بیلیرلر . طبیعی بو طوغری دکلدر .

چونکه یونانك اوراده هیچ بر حقی یوقدر . اورادن هر حالده چیقاریله‌جغی محققدر . حال بویله ایکن یونانلیلره تسلیم دیار ایله عار فراری ارتکاب ایتمك پك مضر بر فلاکتدر . املرله مملکتی دشمنلره تسلیم ایتمکدر .

بز داها هنوز صلح قونفرانسنه قارشی حقمزی مدافعه ایتمدك . دها هنوز یکی چاغیرلدق . طبیعی حقوقمزی مدافعه ایتدکدن صکره اللهك عنایتیله یونانیلر ازمیردن آتیله‌جقدر ، او حالده نصل اولورده بز بوکون مملکتمزی دشمنلره براقیرده کیده‌رز . واقعا بو حرکت بزم یونانلیلره قارشی اولان بغض ونفرتمزی اك قوتلی صورتده کوسترر وبوتون عالمی انصاف وحمایته دعوت ایدرسه‌ده ، هیچ بر کیمسه حقنی براقمقله حقنه مالك اولمز . بز حقمزه ، نه قدر صاحب اولورسه‌ق او نسبتده حقمزی احقاق ایده‌بیلیرز . بناءً علیه نه ازمیردن ، نه

حواليسندن مهاجرت ایتمه‌ملیز . بر مزده‌اوطورملی ، مملکتمزه صاحب اولملی یز .

حکومت سنیه مهاجرتی دربندن درینه تدقیق ایدرك بونك توقیفنه همت ایتملیدر . چونکه هر حالده مهاجرت اهالینك معروض قالدیغی اضطرابدن طولاییدر . بو اضطراب تسکین اولنملیدر .

هیئت مرخصه‌نك وظیفه‌سی

صدر اعظم فرید پاشا حضرتلرینك پارسه عزیمتی متعاقب صدر اسبق توفیق پاشا حضرتلری‌ده عزیمت ایده‌جك . بو ایکی مرخصك برلکده عزیمتنی تأخیر ایدن توفیق پاشا حضرتلرینك راحتسزلغیدر. هرحالده توفیق پاشا حضرتلرینك برقیصه مدت ایچون تأخر ایتمسنده ضرر دکل ، منفعت واردر . پاشا حضرتلری ، بالوسیله معیتلرینی دها دها متأنیانه ، دهااصابتکارانه برصورتده تعیین ایدرك منافع ملیه‌مزك اك مکمل صورتده مدافعه اولنمسنك اسبابنی استکمال ایده‌جکاردر .

اصل نظر دقتی جلب ایدن جهت هیئت مرخصه‌نك وظیفه‌سی اطرافنده سرد اولنان روایاتدر . هیئت مرخصه‌نك آنجق مدافعهٔ حقوق عثمانیه‌یه صلاحیتدار اولدیغی سویلنیور . پارسدن کان بر تلغراف بو روایاتی تأیید ایله هیئت مرخصه‌مزك نیم رسمی بر ماهیتی حائز اولدیغنی بیان ایدیور . هیئت مرخصه‌مزك وظیفه‌سی بوندن عبارت اولمقله قیمتنه ذره قدر نقصان کلمز . بالعکس بزم ایلك وظیفه‌مز کندمزی مدافعه ایتمکدر . حقمزده شمدی‌یه قدر نه‌لر سویلنمدی . حقمزك اهمال وسوء استعمال اولندیغی مؤیدنه قدر مهم حرکاتك قارشیسنده بولندق . بالخاصه دشمنلرمزك محاربه مدتجه ومتارکه‌نك آوان‌عقدندن بری‌علیهمزده نه‌قدرقوتلی‌جریانلر آچدقلرنی ، زمرهٔ غالبه‌نك افکار عمومیه‌سی اوزرنده اجرای تأثیر ایچون نصل چالیشدقلرنی ، حق وعدلته اصلا استناد ایتمه‌ین مطالبلرینی صلح قونفرانسی نزدنده‌حقائقی تحریف‌ایدرك نصل‌ترویج‌ایتدکلرنی بیلیورز . مملکتمزه‌کوزلرنی دیکن‌برسورو محترصك کیجه کوندوز اوغراشوب طوردقلرنی پك اعلا بیلیورز . بونلرك مقصدلرینه ایریشمك‌اوغورنده نصل فداکارانه اوغراشدقلرنی وحتی متمادیاً ابذال ایتمکده اولدقلری مساعینك ثمراتنی اقتطافه بیله باشلادقلرنی کورویورز .

ازمیرك یونانلیلر طرفندن اشغالی ، بو اشغالك متمادیاً توسعی هیچ شبهه‌سز بو فعالیتك نتیجه‌سیدر .

بومدهش حادثه‌نك مملکتمزك‌داخلنده‌وعالم‌اسلامده حاصل ایتدیکی تأثرات و تظاهرات طولاییسیله صلح قونفرانسنك بزم ده حق مدافعه‌مزی تسلیمه مجبور بیراقدیغنی مشاهده ایدیورز .

اوت ، آنجق هندستان مسلمانلرینك مملکتمز حقنده روا کوریلن ظلمه قارشی ابراز ایتدکلری حمیت ، ملتمزك ، جانکاهانه ایندیرلمك ایستنیلن ضربه‌لره قارشی غلیانلری بزه برحق مدافعه‌نك بخش ایدلمسنه سببیت ویردیکی دوشونولورسه مدافعه‌مزك نه قدر متین وناقابل رد وجرح اساسلر اوزرینه ابتنا ایتمسی اقتضا ایتدیکی کندیلکندن تظاهر ایدر . بو خصوصده ذره قدر بر اهمالك نه قدر وخیم نتیجه‌لر ویره‌جکی پك آشکاردر .

او حالده مدافعه‌مزك اساسی نه اولمق اقتضا ایدر ؟

بزه‌قالیرسه‌مدافعه‌مز ، مملکتمزك قاهرا کثریتی اهالیٔ اسلامیه‌نك تشکیل ایتدیکی ، وبو اکثریت قاهره‌یی پارچه‌لامه‌نك امکان داخلنده اولمدیغی اساسنه‌استناد ایتملیدر . بو اکثریت اسلامیه‌نك حق حیات وحریت انکشافنی تأمین ایتمك ایچون چالیشمق وبومساعی‌یی موفقیتله نتیجه‌لندیرمك‌ایچون‌هروسیله‌دن‌استفاده‌ایتمك‌مرخصلرمزك‌،اعتقادمزجه ، اك بیوك وظیفه‌سیدر .

هرحالده بووظیفه‌نك حسن ایفاسی صددنده ملتمزی لکه‌له‌مك ایچون ایلرو سورولن برطاقم شوائبی حقائقك قوتلی ضربه‌لریله ازاله ایتمك مقتضیدر ، دشمنلرمز اصل بونقطه‌لری دائما قوزجالایه‌رق هرکسی علیهمزه چویرمه‌یه موفق اولیورلر . بناءً علیه ملتك معصومیتنی اثبات ایتمك ، حقمزك مشروعیتنی تسلیم ایتدیرمك یولنده قطع اولنه‌جق مراحل موفقیتك اك مهملرندندر ، دیه‌بیلیرز . بزه الصاق ایدلمك ایستنیلن جنایتلرك ماهیتنی بتون حقیقتیله ، وحقیقتی تأیید ایدن بتون وثائقله میدانه قویمق بویومزك بورجیدر . علیهمزده بو افترالری اشاعه ایدنلر اوروپانك‌عصرلردنبری‌مسلمانلره قارشی پرورده ایتدیکی حسیات متعصبانه‌دن استفاده ایدیورلر . بوندن طولایی‌اختراع ایتدکلری افترالر‌حسن قبول ایله قارشیلانیور . بوحیثیتله بزم وظیفه‌مز دها زیاده کوچلشیور . مع‌مافیه بزم حق وحقیقتی بتون ادلهٔ ثبوتیه‌سیله صلح قونفرانسنه تقدیم ایتمکلکمزه رغماً قونفرانسك زیرتأثیرنده بولندیغی برطاقم حسیاته غلبه ایده‌مزایسه‌ك دعوامزی کمال جدیت وصمیمیتله ، تعقیب وتدقیق ایدن برعالم اسلامك بولندیغنی قطعیاً اونوتمیه‌لم . اوروپانك محکمه‌سنده حقمزی احقاق ایده‌مزسه‌ك دها معظم برعالم ، برعالم اسلام ، بزه اصابت ایده‌جك ظلمدن بزمله برابر متأثر اوله‌رق اوظلمی رفع وازاله‌یه چالیشه‌جقدر .

بناءً علیه وظیفه‌مزی ایفاده ذره قدر قصور ایتمامك ، حقمزی مدافعه‌ده حقیقتی اورته‌یه قویمق مرخصلرمزك شیمدیلك اك بیوك وظیفه‌سیدر .

بیاننامهٔ مشیختپناهی

دین مبین محمدینك تضمن ایتدیکی فیوض معنویه‌دن بهره‌دار اولمق ، احتوا ایلدیکی حقائق علویه‌یه یقین حاصل ایلامك اونك احکام منیفه‌سنه

عزم خالص ايله تمسكه متوقفدر . جناب حقك اوامرينه امتثال ، نواهيسندن اجتناب ملكات ذهنيه‌يى باشقه صورتله ادراكى ممكن اولميان برطاقم فيوضه مظهر قيلار .

مثلا (ان الصلوة ...) بويوريلور كه آيت كريمه‌نك منطوق جليلنجه صلات منكراتدن نهى ايدر . شو حاله نظراً عبادات مفروضه‌دن هر بری كنديسنك مستتبعاتندن اولان فيوض معنويه‌نك موقوف عليهى اولمش اولور . يعنى جناب حق ذوق ايماندن متحصل حالاتى عبادات مفروضه‌نك اركانته توديع ايتمش واوراكانده تحقق ايتديرمشدر .

عبادات مفروضه‌نك هر برى خزانهٔ فيوض الهيه‌نك مفتاحيدر ، انسان عبادات وطاعاته مواظب اولدقجه قلبى ، روحى ، عقلى ، فكرى باشقه صورتله ادراكى مستحيل اولان برطاقم حالاته مقارن اولور .

بو حالرك نه‌دن عبارت اولديغى ملكات انسانيه اوزرنده نه كبى تحولات حصوله كتيرديكنى آكلامق فرائض دينيه‌نك اقامه‌سنه وابسته‌در .

ايشته بو فرائضدن برى‌ده روح انسانيده پك عظيم ، پك لاهوتى بر انقلاب حصوله كتيرن وبو حيثيتله روحى ، سبحانى ، ربانى دويغولرله متحسس قيلان فريضهٔ صومدر .

قلبى نور ايمان ايله مشحون اولان بر مؤمن موحدك ، قدر والاسى قرآن عظيم الشانده بيان واعلا بيوريلان رمضان مباركك شرف حلولنى غنيمت بيله‌رك اوشهر مباركده طوتيلان اوروجك فيوض باهره‌سندن استفاده خصوصنده تجويز تساهل ايتمسنه امكان ويريله‌مز . صومك فضائل ماديه ومعنويه‌سنده اطراى كلام مؤمنلر ايچون معلومى اعلام قبيلندندر . بر مسلم خالص الاعتقاد معذرت صحيحهٔ شرعيه‌يه مستند اولمدقجه نقض صوم فضيحه‌سنى ارتكاب ايده‌مز .

حال بويله ايكن يا ضعف ايماندن وياخود فقدان مبالاتدن دولايى علناً نقض صوم ايدنلر يالكز بو فريضهٔ دينيه‌نك تركيله قالميوب منسوب اولدقلرى هيئت اجتماعيه‌نك مقدساتنه تعرض فضيحه‌سنده‌ده جرأت ايتمش بوله‌جقلرندن بونلرك زجر وتأديبى جهتنه كيتمك حكومتك وظائف متحتمه‌سندن اولمقله برابر مؤمنين حقنده محض رحمت اولان بو شهر غفرانك عبادت وطاعتله امرار ايديله‌جكى باجمله ديندا شلريمزك نجابت دينيه‌لرندن منتظر بولنديغنك بيانته مبادرت اولنور .

عالم اسلامك مظاهرتى

روماده انتشار ايدن نيم رسمى (تريبونا) غزته‌سنك پارس مخابر مخصوصى طرفندن ۲۰ مايس تاريخيله كونديريلن ومذكور غزته‌نك ۲۱ تاريخلى نسخه‌سنه درج ايديلن مفصل تلغرافنامه‌در :

مخابر موميٰ اليه ديبوركه :

« دون موسيو اورلاندو راحتسز اولديغندن دورتلر مجلسنده‌كى موقعنى موسيو صونينو اشغال ايتمشدر . دون تدقيق وتذكر اولنان باشليجه مسئله توركيه مسئله‌سى ايدى .

بوكون مذكور مسئله اطرافنده‌كى و[illegible]نز حقنده واضح بر فكر ايدنمك ايچون ماقبله رجوع ايتمك [illegible]يدر . متفقلرك عثمانلى ايمپراطورلغى حقنده‌كى صورت تسويه‌لرى مختلف تحولاره كيرمشدر . ۱۹۱۵ و ۱۹۱۶ سنه‌لرنده عقد اولنان ائتلافلرده تقرر ايدن خصوصات توركيه‌دن تورك اولميان اقوامك تجزيه‌سيله متباقى قسمنى ابقا ايتمك مقصدينه معطوف ايدى . بو ائتلافاره كوره سوريه ، عراق ، عربستان انكليز فرانسز وآمريقان حمايه‌سى آلتنه كيريوردى . صوكره ازمير وآنطاليه ولايتلرى ايتاليايه تفريق اولندى . بالآخره روسيه‌نك انحلالنى متعاقب انكلتره طرفندن كرك فرانسه ، كرك ايتاليا ايله عقد اولنان ائتلافلرك مرعى اوله‌جغنه دائر ايلرى‌يه سوريلن نظريه وقونفرانس طرفندن بر عرب دولتنك تأسيسى تصديق اولنمسى وضعيتى بوسبتون اشكال ايتدى . زيرا فرانسه اولجه كنديسنه تفريق ايديلن وصوكره يكى عرب دولتنك حصه‌سنه دوشن سوريه اقسامنه مقابل تعويضات طلبنده بولنيوردى .

اوچ كوندنبرى قونفرانسده يكى بر شخصيت اثبات وجود ايتمشدر : يتمش ميليون هند مسلمانى تمثيل ايدن (مهراجه بيقانير) .

كنديسى سالف الذكر مسلمانلردن بر هيئت مخصوصه‌نك باشنده اوله‌رق دين اسلامك خليفه‌سى اولان سلطانك دعواسنى مدافعه‌يه كلمشدركه مشار اليه خليفه‌نى بتون هندستان مسلمانلرى تقديس ودعالرى اونك سعادت وسلامتنى تمنى‌يه حصر ايدرلر . بويله تمنىسى بر ذى وصايت آلتنه آلمق بتون مسلمانلرك حسيات دينيه‌لرينى رنجيده ايتمك اوله‌جقدر . هيئت بالخاصه استانبول مسئله‌سنى ايلرى‌يه سورمش وشرقليلره خاص صافيتله آلمانلره براين ، آوستريالىلره ويانه ترك ايدلديكى حالده توركلردن استانبولك آلنمسى جائز اولميه‌جغنى درميان ايتمشدر .

مسلمان هندولرك بو طرزده وقوع بولان تظاهراتى دورتلر مجلسى اوزرنده شايان دقت بر تأثير حصوله كتيرمشدر . بونك اوزرينه مجلس مذكور بالمذاكره ارمنستان ، عراق ، سوريه كبى عثمانلى ايمپراطورلغندن تفريق اولنه‌جق اقسامك حدودينى چيزمه‌دن اول توركلرك حائز اكثريت اولدقلرى ولايتلرك طرز اداره‌سنى تعيينه قرار ويرمشدر .

مختلف ولايتلرك منطقه‌لره تفريقيله متعدد دولتلرك منداسى آلتنه وضعى حقنده‌كى تصور وتمايلدن فراغت اولنمق لازم كلديكى تأييد ايتمشدر .

دورتلر مجلسى اصول نفوذ اداره فرانسز ، يونان ، ايتاليان وآمريقانلر آره‌سنده توزيع وتقسيم ايلدكدن صوكره عثمانلى وحدتنى محافظه ايتمك واهى بر شى اوله‌جقنه وبو وحدتك آنجق بر تعبيردن عبارت بولنه‌جغنه قناعت كتيرمش وتأييد اولنديغنه كوره بتون توركيه‌نك بر تك دولتك منداسنه حواله‌سى دوشونلمكده بولنمقده‌در . مع مافيه

بوماندانك هانكی دولته ویریله‌جكنه‌دائر هنوز برقرار اتخاذاولنمامشدر. بویله بر ماندانك استانبولی‌ده حاوی اوله‌جنی ایچون اهمیتی میدانده‌در. مع مافیه بو صوك خبرك هنوز نا بوسم اولدیغنی‌ده قید ایلرم .»

(İndeksten:)

Fırkacılık İhtirasatı

سبیل‌الرشاد كتبخانه‌سی نشریاتندن :

محصل الكلام والحكمة

محققین علمای اسلامیه‌دن، دارالحكمة‌الاسلامیه اعضاسندن، مدرسة المتخصصین و دارالفنون مدرسلرندن فاضل شهیر ازمیرلی اسماعیل حقی بك افندی حضرتلرینك بوعنوان ایله علم كلامه دائر مهم بر اثرلری بر هفته اقدم انتشار ایتدی. نظریات كلامیه‌نك فلسفهٔ جدیده و احتیاجات عصریه‌یه كوره توسیعی صورتیله ایلك دفعه اولق اوزره تألیف و نشر اولونان بو اثركزینك اهمیت عظیمه‌سنی آكلامق ایچون مندرجاتنه كوز كزدیرمك كافیدر :

علم توحیدك سبب تدوینی ـ قدما علم كلامنك صورت ظهوری ـ متأخرین علم كلامنك صورت ظهوری ـ متأخرین علم كلامنك الیوم غیر كافی اولدیغی ـ احتیاجات عصریه‌یه موافق بر علم كلامك پروغرامی ـ علم كلامك تعریفی ـ موضوعی ـ فائده وغایه‌سی ـ مبناسی ـ مرتبه‌سی ووجه تسمیه‌سی ـ طریق انبیا ایله طریق حكما آره‌سنده‌كی فرقلر ـ حكما طریقلری ـ انبیا طریقلری وطرق اسلامیه ـ سلفیه طریقی ویا طریق قرآن ـ قرآن مبینك طریق دعوتی ـ توحید علمی وارادی ویا توحید ربوبیت والهیت ـ حقائق كونیه ودینیه ـ مدار علم وعبادت ـ قرآن مبینك نظر عقلی‌یی امر ایتدیكی ـ ارادهٔ كونیه ودینیه ـ قرآن مبینك وجود صانع حقنده ارائه ایلدیكی دلائل عقلیه ـ مسبباتك اسبابه ارتباطی ـ جناب حقك خلق وامرنده‌كی حكمتی ـ قرآن مبینك هم محكم، هم متشابه اولدیغی ـ ایمان بالقدر ـ ایمان بالشرع ـ سلفیه طریقنك اساسات سبعه‌سی ـ كتاب وسنت ایله نهی اولونان امور سبعه ـ متكلمه طریقی ـ طریق قران ایله طریق اهل كلام آره‌سنده‌كی فرقلر ـ اهل قبله‌نك اختلاف ایتدكلری مسائل ـ اهل سنت عامه وخاصه ـ اهل حق وضلال ـ اهل بدعتك شعار واصولی ـ مارقه ویاخوارج مذهبی ـ مارقه شعبه‌لری ـ الیوم موجود اولان اباضیه مذهبی وزیدیه قولی ـ هانكی اهل بدعتك الیوم باقی قالدیغی ـ شیعهٔ اولی مذهبی ـ اصول ثلاثهٔ شیعه ـ كیسانیه مذهبی ـ زیدیه مذهبی ـ امامیه مذهبی ـ اسماعیلیه مذهبی ـ امامیهٔ اثناعشریه ـ اخباریه و اصولیه مذهبلری ـ متاوله و كشفیه مذهبلری ـ اثناعشریه‌نك اصول دین ومذهبی ـ باب توحیدده‌كی امامیه فرقه‌لری ـ امامیه‌نك باب نبوتده‌كی مذهبی ـ فرق شیعه‌نك امامتده‌كی مذهبی ـ فرق شیعه‌نك معادده‌كی مذاهبی ـ امامیه‌جه ادلهٔ شرعیه ـ غالیه فرقه‌لری ـ نصیریه مذهبنك اساسی ـ مقنعیه وحلمانیه مذهبلری ـ حلاجیه ودروز مذهبلرینك اساسی ـ مذهب شیعه‌نك كیفیت حدوث وتفرقه‌سی ـ فرق شیعه‌نك كیفیت انتشاری ـ دعاة شیعه ـ خواص مذاهب شیعه ـ اهل سنته اولان مطاعنك اصللری ـ نیابت امامت ـ فقه شیعه ـ رواة علماء شیعه ـ كتب شیعه ـ ناصبه ورافضه ومارقه آره‌لرنده‌كی فرقلر ـ اهل سنتك بواوچ مذاهبدن بری اولدیغی .

فیاتی یكرمی‌بش غروشدر. طشره ایچون پوسته اجرتی یوزپاره‌در.

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر

اشرف ادیب

اخطارات

ادرس تبدلنده آیریجه بش غروش کوندرلیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقونافلی اولمسی وآبونه نمره نوسنی محتوی بولنمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هر یر ایچون سنه لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

نسخه سی ١٠ غروش، سنه لکی ٥٢ نسخه در

اداره خانه

باب عالی جاده سنده دائره مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه ین یازیلر اعاده اولونماز

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته لق مجموعهٔ اسلامیه در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

عدد: ٤٢٤-٤٢٣ — ٢١ رمضان ١٣٣٧ — پنجشنبه — ١٩ حزیران ١٣٣٥ — جلد ١٧

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

« و اذ قال ربك للملائكة انی جاعل فی الارض خلیفة قالوا أتجعل فیها من یفسد فیها ویسفك الدماء ونحن نسبح بحمدك ونقدس لك قال انی اعلم مالا تعلمون و علم آدم الاسماء كلها ثم عرضهم علی الملائكة فقال انبئونی باسماء هؤلاء ان كنتم صادقین قالو سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت العلیم الحكیم قال یا آدم انبئهم باسمائهم فلما انبأهم باسمائهم قال الم اقل لكم انی اعلم غیب السموات والارض و اعلم ماتبدون وما كنتم تكتمون »

مآل کریمی

یاد ایت اوزمانی که ربك ملائکه یه « یریوزنده بر خلیفه پیدا ایده جکم » دیمشدی. ملائکه: « بز سکا حمد وتسبیح، شانِ الوهیتکی تقدیس ایدوب طورورکن یریوزنده، اوزرنده دائما فساد چیقاره جق، قان دوکه جك مخلوقه می وجود ویره جکسك؟ » دیدیلر. الله اونلره جواباً « سزك بیلمه دکلریکزی بن بیلیرم » دیدی. بالاخره آدمه اشیای موجودهنك كافه سنك اسملرینی اوکرتدی. صکره اوشیلری ملائکه یه کوستره رك: « دعوا کزده حقلی ایسه کز شونلرك اسملرینی بکا سویله یك » دیدی. تسبیح ایده رك: « بزه نه بیلدیردك ایسه آنجق اونی بیله بیلیرز. علیم وحکیم یالکز سنسك » دیدیلر. الله آدمه: « یا آدم شونلره شو شیلرك اسملرینی سویله » دیدی. آدم هر شیئك اسمنی آیری آیری خبر ویرنجه، الله ملائکه یه خطاب ایده رك: « سزه دیمه مشمی ایدم كه: بن سماوات و ارضك اسرارینی بیلیرم وبو میانده سزك میدانه قویدیغکز، کیزله دیککز فکر واملریکزی ده بیلیرم » دیدی.

*
* *

بو آیت کریمه نك ماقبلیله ارتباطی اولمقسزین مستقلاً سوق ایدلمش اولمسی محتمل اولدیغی کبی « کیف تکفرون » دن مفهوم استفهام توبیخی یی ولی ایدن « و کنتم امواتاً فاحیاکم » قول کریمنه معناً مرتبط اولمسی احتمالی ده موجوددر. بو تقدیره کوره ایسه سیاق نظم شو مرکزده اولمش اولور: « الله قارشی نصل ارتکاب کفر ایدرسکزکه بر میت اولدیغکز حالده سزه حیات ویرمش، ارضده خلافتك بشره دکل، کندیلرینه ویرلمه سنی ملائکه ایستدکلری حالده اونلرك بو آرزولرینی ده اسعاف ایتمامشدی. »

ملائکه عندالهیده ممتاز بر موقعلری اولدیغی، ذکر وتسبیحدن

بر آن فارغ اولمادقلرینی دوشونه‌رك خلافت ارض وظیفهٔ معتنا بهاسنك كندیلرینه تفویضنی جناب حقدن طلب واستدعایه قیام ایتدیلر . جناب حق اونلره بیان ایتدی‌كه ارضده خلیفه اوله بیلمك ایچون ایجاب ایدن شرائط تسبیح وتهجد ایله احیای لیالی ایتمك، یاخود عرش اعظمك اطرافنی صاروب حیاتی ذكر وتمجیده وقف ایله‌مك دكلدر . ارضی بد تصرف وحاكمیتنه آلوب ده سطحنده ، درونده موجود ماده‌لردن استفاده امكانی یالكز بر ، ایكی شرطه وابسته‌در :

یكانه خاصهٔ ممیزه‌سی قابلیت تفكردن عبارت اولان عقله مالك اولمق، نوع بشرك طرز بدیع خلقتنده واونك حائز اولدیغی اعضا وجوارح ایله مجهز بولنمق .

عقل سایه‌سنده‌دركه طبیعتلری بری برینه بیانجی وضد اولان شیلره آهنك ائتلاف وامتزاج ویریله‌بیلیر ، بری برینه ایصینمش ، قاینامش اولان شیلری ده یكدیگرندن آییرمق امكانی الده ایدیلیر. منیع ومعظم قلعه‌لره وجود ویرمك ، زرهلر ، سلاحلر یاپوب میدانه كتیرمك ، دریالرك سطحنی دوناتمالرله دولدورمق كبی شیلر صرف عقلك ارشاد والهامندن حاصل اوله بیلن اثرابداعدر . مجهولاتی كشف واستخراج ایدن، ساحهٔ تفكراتی غیبیاتك اك درین نقطه‌لرینه قدر امتداد ایتدیرمك عزم وجسارتنی كوسترن ، طبقات سماواتك فوقنده پرواز ایدن عقلدر . دائرهٔ امیده صیغمایان مشكل ومعتنا ایشلری حل وتیسیر ایدن ، اثقالی یوكسكلره قالدیران ، دمیری یوموشاده‌رق حیاته نافع آلتلر ، اولومدن وقایه ایده‌جك متین زرهلر ، لوحه‌لر اعمالنه مساعد برحاله افراغ ایدن، خلاصه شو عالم مادیده دائرهٔ حصر وتعداده صیغمایان بونجه كشفیات واختراعاتده عامل یكانه وظیفه‌سنی كورن هپ عقلدر .

انسانك اعضا وجوارحنه كلنجه ، عقلك امكانی تصور ایتدیكی شیلره شكل وجود ویرمك وظیفه‌سی ده اوكا مترتبدر . عقلك كائنات اوزرنده‌كی قدرت تصرفیه‌سنی تطبیقه واسطه اعضا وجوارح انسانیه‌دن باشقه برشی دكلدر .

ایشته خلافت ارض مسئله‌سنده وجودی لابد اولان شرائط بونلردن عبارتدر كه سنت ازلیهٔ الهیه وظیفهٔ خلافتی، دوغریدن دوغری‌یه بونلری استكمال ایدنلره حسبان عد ایتمشدر .

ملائكه ابنای آدمك یریوزنده نه فسادلر چیقاره‌جقلرینی ، لذائذ و شهواته نه درجه‌یه قدر انهماك كوستره‌جكلرینی ایشیتمش آكلامشلردی. بالآخره جناب حقك اونلری یریوزینك حاكم مطلق یاپه‌جغنی وحی الهامی طریقیله آكلاینجه بونی فوق العاده موجب حیرت برحادثهٔ عظما تلقی ایتدیلر . قان دوككله فتنه وفساد اویاندیرمغه عشق درجه‌سنده تمایلی اولان انسانی بو التفات ونعمته لایق كورمدیلر . اونلرك اعتقادنجه خلافت امر خطیرینه هر وجهله لایق بر مخلوق وارسه اوده كندیلری ایدی واونلره بوقناعت « اتجعل فیها من یفسد فیها ویسفك الدماء ونحن نسبح بحمدك ونقدس لك » دیدیرتمشدی ، ارضی معمور ایتمك وبو وسیله ایله ارضده خلافته استحقاق قازانمق صرف عبادت وطاعتله، تسبیح وتقدیس ایله، قواعد عرش برینه صاریله‌رق مناجات كردكاره وقف نفس ایله ممكن الحصول اوله‌یدی جناب حقك بو وظیفه‌یی ملائكهٔ مقربینه تفویض ایده‌جكی شبهه‌سز ایدی . فقط ارضه حاكم اولمق ایچون بوقدری كافی دكلدی . حكمت ازلیه ارضی زیر تحكمنه آله بیلمك استعداد وقابلیتنی یالكز عاملره تخصیص ایتمشدی . چونكه فطرتك كندیلرینه بر موهبه‌سی اولان عقل وخواص جسمانیه‌لرینی ماخلق لهنده قوللانه‌جق، غایات مقصوده‌یه دائما طبیعی یوللردن كیده‌جك اولانلر یالكز اونلر ایدی .

مترجمی : محمد شوكت عبدالعزیز چاویش

دینی مجددلر

یاخود

« توركیانك نجات و اعتلا یوللری » نده بر رهبر

عرقلك مصالبه‌سی

« متباین عرقلر ، مثلا بیاضلر ، سیاهلر منوع اولنه‌بیلیرلر . فقط بونلردن حاصل اولان ملزلر ، منشألری اولان قوملرك دوننده قالیر وبر مدنیت تشكیل، حتی متشكل بر مدنیتی ادامه‌یه قابلیتسز اولور . . . اسپانیاك آلمان وانكلیزه‌لری كبی عالی قوملرك تصالبلری بر عنصر ترقی اوله‌بیلیر .. تصالب ایدن قوملر غایت متباین اولسه‌لر، اقوام عالیه‌دن بیله اولسه‌لر دائما بر عنصر تردی تشكیل ایدرلر . ایكی قوی تصالب ایتدیرمك عینی زمانده بونلرك بنیهٔ تشریحیه وعقلیه‌لرینی تحویل ایتمكدر . » [٥١] « بو مختلف عرقلر آره‌سنده مصالبه‌لرك ایلك اثری بو عرقلرك روحنی ، یعنی قوملرك قدرتنی وجوده كتیرن واونسز نه ملت ، نه وطن بولونامایان افكار وحسیات مشتركه‌نك هیئت مجموعه‌سنی تخریب ایتمكدر . بودور تاریخ ، اقوامك دور بحرانیدر . بر قوم چوق شی غائب ایده‌بیلیر ، چوق زمان فلاكتلر كچیره‌بیلیرده ینه بلنی دوغرولته‌بیلیر . روحنی غائب ایتدیكی زمان ایسه هرشیی ضایع ایتمش دیمكدر. برداها بلنی دوغرولته‌ماز. ، كوستاولوبونك بومطالعه‌سنی تعمیق ایتدم .. علم حیواناتك تصالب عرق ، وراثت اصطفا قانونلرینی حیات وتاریخ اقوامه تطبیق ایتمكله بو نتیجه‌یه واصل اولدیغنی كوردم . علم حیواناته تصالب عرق ، ایكی مختلف نوعك اقترانیله « ملز » حصولنه اطلاق اولنور . » [٥٢] « كوستاولوبونك حیات اقوامه تطبیق ایتدیكی دستورلرینك مستند بولندیغی قوانین طبیعیه‌یی ایضاح ایتدكدن صوكره تورك عثمانلی عرقنك مصالبه‌سیله بونك نتیجه‌سندن امنیتله بحث ایده‌بیلیرم : » [٥٣] عثمانلی وسلجوق توركلرك ، یكی چری اوجاغنه كیرنلر، اسلام اولانلر ، وباشقا ملتلردن تورك تحت ازدواجنه آلنان قیزلرله مصالبه‌سنه دقت ایده‌لم ! ملیتلری آیری بر ارككله قادین، حتی متمدن بیله اولسه‌لر، تشریك حیاتده بر موازنت تأسیسی ایچین ملی خصوصیتلرینی از چوق اماله مجبور اولورلر . ذریتلرینه هر برینك قانون ارثیدن حصه‌دار اولدقلری درجهٔ قوتده بنیه‌وی ومعنوی خصوصیتلردن بر پارچه ایرات ایدرلر . لكن بوذریت، هیچ برینك تمام بر نمونه‌سی دكلدر . عثمانلی توركلرك ، عرقنه حل و منج اولوبان بر چوق قانلرله بنیهٔ تشریحیه‌سی ده كیشدی . اورتا آسیادن كلن تورك عائله‌سی باشقه قانلرله نه قادر قاریشدی وسیمای جسمانیسی نه قدر كوزللشدیسه

سیماء معنویه‌ده او درجه چیرکینلشدی . خلاصه بو مصالبه تورك عرقنك روحنی تخریب ایتدی . » [٥٦] « عثمانلی تورکلرده ذکانك انکشاف وارتفاع ایتدیکی نسبتده اخلاقسزلغك درجهٔ تأثیرده یوکسلدیکی کوردولور : الك فنا الك عالی طبقه‌در . دیمك ایسته‌یورم‌که هونی یکی سجیه‌لر اکتسابنه مساعد اولان تورك عثمانلیلرك هنوز تنور ایتمه‌مش ، قابلیت و ذکاسی ایشله‌نمه‌مش قسمی ، کویلیلر ، کوچوك شهرلیلر ، جاهل ومتقدلر ، هنوزلر کبی بوسبتون فنا بر شکل اکتساب ایتمه‌مشدر . بونلرده قانون وراثت اطه‌سیله اسکی تورك شیمه‌لرندن هنوز بر بقیه ، تربیه به بیوك بر استعداد وار . » [٥٩، ٥٨]

هاشم بکك کتابندن تلخیصا نقل ایتدیکمز شو مصالبه بحثی « انسانلرك حیوانلره قیاسی اساسنه مستند اولمقله برابر بونك تورك عرقنه تطبیقنده‌ده مصالبه‌نك کندیسی کبی غیر متجانس بر طاقم منطقسزلقلر واردر . بو بحثك باشنده کوستاولوبونك بر سوزی وار ایدی : « تصالب ایده‌جك عرقلر عددجه غیر مساوی اولورلرسه اقلیتده بولونانلر بر قاچ ذریتدن صوکره نسللرندن ، قانلرندن هیچ بر اثر براقمقسزین نابود اولور . » شمدی باقه‌لم عثمانلی تورکلرك اختلاط ایتدکلری یابانجی عنصرلردن هانکی طرفده اکثریت وار : هاشم بك عثمانلی تورك حکومتنك صورت تشکلی کتابنك مبادیسنده قیدایدرکن درت یوز چادیردن عبارت بر عشیرتدن جهانکیر بر دولت وجوده کلمسی طرزنده‌کی منقبهٔ تاریخیه‌یی بك غریب بر خلاف حقیقت اوله‌رق تلقی ایتدکدن صوکره شویله سویلر :

« عثمان غازینك اسکی افشاری اوزرینه یکی حکومتی تأسیس ایتدیکی سلچوقیلر تورك ایدیلر ... حقیقت شودر . عصرلرجه دوام ایدن تورك اقینلرینك عظیم ومکرر مدوجذرینده اناطولی ساحهٔ استیلاسنده کوچوك زمره‌لردن ترك ایتدیکی ترسبات ، اناطولونك هر طرفنه یاییلمش بر تورك طبقه‌سی تشکیل ایتدیکی زمانده ایدی‌که سلیمان شاه او حوالی‌یه کلدی .

سیلاله ایتدکیه : ها کوچوك وداها بیوك صورتك عینی ضرورتله التحاقه مجبور اولدقلری برارماغك نهایت کنیش ساحه‌لری استیلا ایده‌جك مرتبه‌ده خروشان بر نهر اولماسی کبی تورك ـ عثمانلیلر دخی آناطولوده کندی عرقندن بر چوق کوچوك زمره‌لری الحاق ایده‌رکدن مهیب ، قوی ، مستولی بر کتله اولدی . « منشأی عرق ، لسانی ، دینی ، بر اولان بو زمره‌لرك یاواش یاواش یکانه تورك ـ عثمانلی حکومتنه استحاله‌سی بیوك بحار به‌لره‌لروی اولان کبی وجوده کتیردی . » [١٠، ٩]

مؤلفك شو صورتله واقع اولان کندی تدقیقات تاریخیه‌سنه نظراً عثمانلی تورکلرینك الك چوق اختلاطی ینه کندی تعبیری وجهله عرقی ، لسانی ، دینی بر اولان سلچوق تورکلریله وسائر اسکی تورکلرله اولمشدر . حال بوکه متجانس اقوامك تصالبی عرقك تدنیسنی موجب اولمایوب بلکه ترقیسنه سبب اوله‌بیله‌جکنی کوستاولوبونك سوزلری صیره‌سنده قید ایتمشدی . شو حالده تورك ـ عثمانلی عرقی ؛ مصالبه‌نك شو بیوك قسمندن متضرر اولماق لازم کله‌جك . دیوشیرمه‌لرله وسائر متباین عنصرله واقع اولان تصالبی ایسه برنجی قسمه نسبتله اهمیتسز اولدیغندن عثمانلی تورکلریله دیکر تورکلرك امتزاجندن متحصل تورك عنصر مترقیسنك اکثریتله اختلاطه اوغرایان بو اقلیتك ، ینه تصالب قانونی موجبنجه

تورك قانی ایچنده نابود اولمسی اقتضا ایده‌جکدر . تورك عرقنك معروض اولدیغی شو ایکنجی ومضر تصالبه نه قدر اهمیت اسناد ایدیلسه ینه اوروپاده بولونان مختلف ومتباین اقوام آره‌سنده ، ترقیات مدنیه سوقیله میدان آلان هر درلو سربستئ اختلاطك حصوله کتیره‌جکی تصالبدن فضله بر کمیت واهمیتی حائز اوله‌ماز . اوروپا ملتلرینی ، بو اختلاط مدنی دوره‌لرینی یاشامغه‌وکوندن کونه ایلری کوتوره‌که باشلادقلرندن اعتباراً بیلمم تدنی‌یه یوز طوتمش فرض ایدییورلرمی ؟ مطالعه‌مزی عثمانلی تورکلرینه حصر ایتمیه‌رك ، ایرانه ، چینه دوغرو تعمیم ایده‌جك اولورسه‌ق شرقده اختلاطات صلبیه‌نك غربده‌کی قدر اولمادیغنی تسلیمده تردد ایتمه‌یز . بونکله برابر اقوام شرقیه غربه نسبتله نه‌دن متردیدر ؟ غربده تصالبك اقوام عالیه آره‌سنده اولدیغی درمیان ایتمکده : « تصالب ایدن قوملر متخالف وغیر متجانس اولدقلری تقدیری اوزرینه اقوام عالیه‌دن بیله اولسه ینه بر عنصر تردی تشکیل ایده‌جکلرینی » ناطق اولان قاعدهٔ تصالب مانع اولمالیدر .

داها دوغریسی بالعموم انسانلرك مبدأ خلقته منتهی اولان ماضیلرینه دوغرو نه قادار ارجاع نظر ایدرسه‌ك تصالبك او نسبتده آزالدیغنی ومستقبل طرفنده ایلریله‌دکجه عرق اعتباریله عظیم قاریشیقلقلره معروض قالمقده اولدیغنی کورورز . شو حالده انسانلرك الك مترقی زمانلری الك ابتدائی دوره‌لری اولمق وحتی « ایکی قومی تصالب ایتدیرمك عینی زمانده بنیهٔ تشریحیه و عقلیه‌لرینی تحویل [دیکر سوزلری قرینه‌سیله تحویل تعبیرینك ضمننده تخریب معناسی‌ده معتبردر .] ایتمك اولدیغنه کوره انسانلرك خاصهٔ ذکاجه وبالکه کوزللکجه الك مترقی زمانلری الك ابتدائی دوره‌لرنده کچمش اولمق ایجاب ایدر ، که بوکا موسیو کوستاو لوبون ایله هاشم ناهید بك بیلمم راضی اولورلرمی ؟ تصالب قانوننك شو فقرهٔ صریحه‌سی ایجابنجه بو یوزدن عرقی دوچار خرابی اولان عثمانلی تورکلرك قوهٔ عقلیه‌لری ایله سیمالرینه نظراً نیچین تدنی ایتمدکلری سؤالی‌ده عثمانلیلرك ، تصالبله سیمای جسمانیلرنده کوزللك وعقل وذکاجه انکشاف وارتفاع کسب ایتدکلرینی تصدیق ایدن هاشم ناهید بکه وارد اولور . عثمانلیلرك تصالبله سیمای معنویلری چیرکینلشدیکنی یازارکن سیمای جسمانیلرینك کوزللشدیکنی ، افاداتکزه یالکز بر قیمت ادبیه ویرمك ایچین علاوه ایتمدیسه‌کز حیوانلرك اصطفای عرقیلرنده محاسن جسمانیه‌نك معنوی محاسنله برابر ترقی ایتدیکنی دوشونملی ایدیکز ؛ هاشم بك ! ویاخود انسانلرك تصالبی مسئله‌سنده حیوانلره تطبیقاً مطالعه یوروتمك بك شایان امنیت اوله‌میه‌جغی حقنده بو نقطه سزی ایقاظ ایتملی ایدی .

کله‌لم ینه تورکلرده ذکاسی انکشاف وارتفاع ایدن الك عالی طبقه‌نك نه‌دن اخلاقجه الك فناسی اولدیغنه : روحی ومعنویتی تخریب ایدن تصالبده یوقسه دینیکی صراحتك خلافنه اوله‌رق قوهٔ عقلیه‌جه بر خاصیت عمرانیمی وار ؟ صوکره ، قوهٔ عقلیه ایله روح ومعنویت آره‌سنده‌کی

مناسبت ، تضادمی ؟ داهاسی وار هاشم بك ، كندی تعبیریكزجه جاهل ومعتقدلر نه‌دن منورلر قادار فنا برشكل اكتساب ایتمه‌مش ؟ بونلرده نیچین تورك شیمه‌سندن ، تورك سجیه‌سندن بربقیه موجود ؟ حالبوكه اورتا آسیادن كلن تورك سیماسنك علی السویه تبدلی تصالب خصوصنده جمله‌سنك همحال اولدیغنه شاهد دكلمی ؟ خلاصه ، هاشم بك ، نجاته استعداد اعتباریله عثمانلی توركلرینك اقسامی آره‌سنده‌كی فرقلری ایی كوریبورسكز ، یالكز روح مسببی اكلایامایورسكز . اونك ایچین بوتصالب بحثنه عائد تدقیقات فیزیولوژیه‌كز بوشدر .

بو بحثك ، شه‌له‌دكجه ـ میدانه چیقان تناقضلرندنده قطع نظرله ـ نجات واعتلا یوللرینك یولجیسنه یأس ونومیدی درس وحسی ویرمكدن باشقه فائده‌سی یوق . چونكه مصالبه تأثیری ایله روحی ضایع ایدن ملت برداها یابی دوغرولته‌ماز ، دیدیكز ، تورك عثمانلی عرقك مصالبه ایله روحی تخریب ایتمش اولدیغنی‌ده سویله‌دیكز ، كویلیلرده ، جاهللرده ، معتقدلرده فلاكت براز اهون ایسه شبهه یوق كه بو تصالب عرقی اعتباریله اقسام مذكوره‌نك براز فرقلی اولماسندن نشئت ایتمه‌مشدر . منورلرله بونلر آره‌سنده‌كی فرق صرف تحصیل وتربیه فرقیدر . زیرا غیر منورلرك عرقی داها آز تصالبه معروض قالمش اولدیغنی ادعا ایتمك ممكن اولمادیغی كبی كویدن كلن وباباسنك كویلی قانی حامل بولونان چوجوقلرده منورلر آره‌سنه قاریشدقدن صوكره دیكرلرندن سچیلمز اولیورلر . البته بونلر بكیدن برتصالب عرقی كچیرمه‌مشلر ومجرد تحصیل وتربیه كیمیاخانه‌سندن كچمشلردر . نتیجه ، تصالب عرقی خصوصنده عالی وسافل طبقه‌لرك یكدیكرندن فرقی اولمایه‌رق هیچ بردر . وسزك ادعاكزه كوره مادامكه عثمانلی توركلر مصالبه ایله روحی تخریب ایتمشدر ، مادامكه روحی تخریب ایدن ملتده بر داها یابی دوغرولته‌ماز . اویله ایسه هاشم بك ، ممكن اولمیه‌جق برشیدن ، نجات واعتلادن بحث ایدن بوكتابی نه‌یه یازدیكز ؟ اوت ، تكرار ایده‌یم كه نجاته اهلیت اعتباریله عثمانلی توركلرك اقسام وطبقاتی آره‌سنده‌كی فرقی ایی كوریبورسكز ، لكن روح مسببی اكلایامیورسكز . اونی سزه بن سویله‌یه‌یم :

عثمانلی توركلرك محونی حاضرلایان اخلاقسزلقك ، سجیه‌سزلكك سبب ومنشأی منورلرده دینسزلك ، غیر منورلرده علمسزلكدر . ودینسزلكك اخلاق اوزرنده تأثیر مشئومی جهلدن زیاده اولدیغی ایچوندركه منورلر داها متردیدر . صوكره بومنورلرده برازده جهل ، وغیر منورلرده برازده ضعف دین واردر . وبرنجی سببك یعنی دینسزلكك برمقداری ایله ایكنجی سببك تمامی ، كرهٔ ارضك هر قطعه‌سنده بولونان مسلمانلر اوزرینه برعموم بلوی حالنده مستولیدر . ایشته بزی بیتیرن دردیمز ایچین آرادیغكز وحقیقةً محتاج اولدیغمز شاه دارو : دینه مقرون بر علم و ایكینی جامع عملی بر تربیه ! صوك عصرده ، بزی اسكی وعمومی دردیمز وایكنجی درجه‌ده بادیٔ انقراضمز اولان علت جهلدن تخلیص ایتمك ایسته‌ینلر ، داها حاد ، داها مهلك برمرض انقراض اولان دینسزلكه دوغرو سوق ایتدیلر .

مصطفی صبری

حضرت محمد علیه السلامك دینی

اسلام

اعاظم متفكرین اسلامیه‌دن محمد حمدی افندی حضرتلری دارالحكمة الاسلامیه ریاستنده بولوندقلری زمان ، انكلتره‌كلیساسنه منسوب مطبعهٔ دینیه كتبخانه‌سی باش محرری طرفندن مقام مشیخت علیایه صورولان سؤاللر مناسبتیله دین اسلام حقنده مهم بر اثر لمه آلمه‌یه باشلامشلردی . قسماً تحریر بویورولان بو اثر كزیدی بو هفته‌دن اعتباراً نشره باشلایورز . مباحث محرره‌سی انتشار ایدنجه‌یه قدر ان شاء الله مابعدینی‌ده كمال بویوره‌رق دین اسلام حقنده شرق و غربه معظم بر اثر اهدا ایتمش اولورلر .

اعاظم انبیا میاننده قرون تاریخیه‌نك دور تكمل‌نه زینت بخش اوله‌رق مبدأندن منتهاسنه قدر كذارش حیاتی تاریخده تماماً معلوم ومآثر وشئونات بدیعه‌سی علماً مضبوط اولوب قرن اخیره قدر ترقیات معنویه و مادیهٔ بشریه‌نك اك بیوك عواملندن بولندیغی مجزوم بولونان و حائز اولدیغی قطعیت علمیه و تاریخیه ایله ادیان و انبیاء سالفه‌نك موجودیت تاریخیه‌لرینی دخی ضمان توثیق و تأییدی آلتنه آلان پیغمبر ذیشانمز ، خاتم الانبیا محمد مصطفی (بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصی بن كعب بن لؤی بن فهر بن مالك بن نضر بن كنانه بن مدركه بن الیاس بن مضر بن معد بن نزار بن عدنان) صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینك دینی حیات نبوتپناهیلرنده یكرمی اوچ سنه علی التفصیل تبلیغ و تعلیم و تطبیق بویوردیغی احكام علمیه وعملیه‌دن عبارتدركه « اسلام » كلمه‌سیله تلخیص اولنور .

قرآن عظیم الشانك « ان الدین عندالله الاسلام » ، « ومن یبتغ غیر الاسلام دیناً فلن یقبل منه » كبی آیاتنده بو عنوانی تثبیت ایدلمش اولان دین اسلام تام معناسیله وحدانیت الهیه اساسنه مستند

وفطرت اصليهٔ انسانيه‌يه منطبق اولوب ، دينی بشرك موضوعات مجرده‌سی ومتخالف تمنيات مخيله‌سی قبيلندن عد ايتميوب برمبدأ حقيقی‌يی طانيمق وآنك قوانين واوامرينه توفيق حركتی وظيفه اتخاذ ايله‌مك، حاصلی بشرك افعال وحركات طبيعيه واضطراريه‌سيله ، افعال وحركات اختياريه وارادیه‌سی قانونلرينك آهنكنی تأمين ايدر بر حقيقت حاكمه‌يه يعنی جناب حقه جداً انقيادی وظيفه بيلمك وبوتون سعادتی بو وظيفه‌نك ايفاسندن بكله‌مك ماهيتنده اجمال ايله‌مشدر .

اعتقاد اهل اسلامه وقرآن عظيم الشانك بيانات متعدده‌سنه نظراً دين اسلام اساسی اعتباريله يالكز حضرت محمد صلی الله عليه وسلم افندمزك حيات بعثتيله باشلامش دكلدر . اسلام ، اساساً ابوالانبيا حضرت ابراهيم عليه السلامك دين وملتی اولوب « حنيفيت » تسميه ايديلن وبر قومه ، بر جماعته دكل، بوتون بشريته عام وشامل اولان روح اصلیٔ ديانتی احيا ايله‌مش وحتی « شرع لكم من الدين ماوصی به نوحاً والذی اوحينا اليك وما وصينا به ابراهيم وموسی وعيسی ان اقيموا الدين ولا تتفرقوا فيه » آيت كريمه‌سنك كوستردیكی وجهله بوتون انبياء سالفه‌نك مبدأ دينيلری اولان وحدتی تقرر ايله باشلامشدر.

فی الحقيقه دين مفهومی يا بر حقيقت ثابته‌نك ويا باطل ، اويدورمه بروهمك افاده‌سی اولمقدن خالی دكلدر .

اكر دين اوهامات موضوعه‌دن عبارت ايسه يالانجی معبودلرك ، متنفذ و مغالطه‌كار ارباب اوهامك كثرت وتعددلری نسبتنده تكثر ايدر وآره‌لرنده هيچ بر عينيت واتحاد ، برجهت وحدت بولونه‌ماق طبيعی اولور . بوندن طولاييدركه اديان باطله‌نك عددی خيلی كيتلر تشكيل ايده‌بيلير . فقط دين برقانون حقيقی اولنق لازم كلنجه بو قانونك زمانی ومكانی خصوصيتلرله مقيد اولان تجليات مخصوصهٔ فرعيه‌سی نه قدر تكثر و تعدد ايدرسه ايتسون ، بو خصوصيتلردن قطع نظرله علی الاطلاق و عموميتله حائز اولدیغی بر حقيقت ثابته‌يی افاده ايتمسی‌ده لازم كلير .

بنابرين دين اصلی اولمق اوزره قبول ايديلمسی لازم كلن اساسك برحقيقت واحده اولمسی ضروريدر . اديان سماويه زمان ومكانك اختلافاتيله اختلاف ايده‌بيله‌جك بر طاقيم خصوصيات فرعيه‌يی تضمن ايتدكلرندن طولايی آره‌لرنده تخالف و تمايز نه‌قدر ثابت ايسه بو خصوصيتلرك دائما محافظه ايتدكلری بر اساسه استنادلری‌ده اوقدر لابد اوله‌جغندن اصل دينك هر دين حقده ، هر دين سماويده بر اولدیغنده شبهه يوقدر.

« هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دين الحق » ، « واقم وجهك للدين حنيفاً فطرة الله التی فطر الناس عليها » مثللو آيات قرآنيه‌دن مستبان اولدیغنه نظراً حضرت محمد صلی الله عليه و سلم حقيقی و فطری دينی تبليغ ايلديكندن اصول دينيه‌سی موضوعات ذاتيه ويا عصريه‌سندن عبارت اوله‌مايوب قوانين عموميهٔ كائنات كبی پك واسع كليتلری احاطه ايتمسی و وجدان بشری بر حقيقت اطرافنده بالتوحيد تربيه وتهذيب ايله‌مسی طبيعی اولمغله دين اسلام ماضيده انبياء كرام طرفلرندن دخی تبليغ و نشر ايديلمش وبرچوق اسباب تحوليله انجنده تحويلات وتحريفاته اوغرايان اساسلری قيمت اصليه‌سنه ارجاع ووضوح كامل ايله ايضاح واثبات ايدرك علمی قيمتلرله دخی تزيين ايله‌مش، بونكله برابر درجهٔ تاليه‌ده بولونان و زمانی، مكانی تجلياتی احتوا ايله‌ين وبشرك بر روح باقیٔ مشترك آلتنده تجددات و ترقيات ايله ياشايه‌بيلمسنی تأمين ايده‌جك اولان احكام شرعيه‌ده بر چوق يكيلكلر كوسترمشدر .

ايشته عندالله اسلامدن عبارت اولدیغی تسجيل ايديلن دين ، اصل دين اولمق وفروعات بهمه‌حال بو اصله مربوط بولونمق حيثيتيله دين محمدی ، دين حقيقی‌يی كنديسنه حصر ايتمش اولميوب علی العموم اديان سماويه‌نك سونمش وظلمته دوشمش بولونان قيمت اصليهٔ تاريخيه‌لرينی ابراز وتجديد و تقويه ايدرك جمله‌سنك بر اساسده متحد اولدقلرينی ميدانه قويمش و بو اساسی « لا اله الا الله » توحيديله تثبيت ايله‌مشدر .

مع مافيه اسلامك بوطرز بيانی بعضلرينك ياپمق ايسته‌دكلری كبی دين محمدينك اهميت وكمال علويتنی انكاره بهانه اتخاذ اولونمق ايچون سوء استعمال ايديله‌مليدر. بونلر زمانلرينك ايجاد واختراعه ، دائما يكيلكه مائل اولان حسلرندن استفاده مقصديله ديمك ايسته‌يورلركه « حضرت محمد عليه السلام برپيغمبر دكل ، سائر پيغمبرلرك دينلرندن برتأليف ميدانه كتيرمش برداهيدر . بناءً عليه اسلام بر دين جديد دكلدر . »

احتمال بوفكر ، پيغمبرلرك بهمه حال الوهيته اشتراكلری وواضع اديان اولملری كبی ياكليش برنظريه‌يه‌ده مستند اوله‌بيلير . حال بوكه دين موضوعات بشريه‌دن اولمدیغی كبی بشر اولدقلرنده شبهه بولونميان پيغمبرلرك الهيتاری‌ده مستحيلدر . پيغمبران كرامك هيچ بريسی دين وضع ايتمه‌مش ، نقل وتبليغ ايله‌مشدر . نته‌كيم مجازاً موجد ومخترع اطلاق اولوناق دهاة علمانك ياپدقلری‌ده بر كشفدن باشقه برشی دكلدر. بونكله برابر ايلك كاشفك قيمتی بوكشفی تأييد وتنميه وتعميم ايدن وبونی بالوجوه ساحهٔ عملياته آتان دكر ارباب علم وعملك قيمتلرينی اهمال ايتديره‌من . ارضك كرويتی ايلك كشف ايدن متقدمين، كرويت ارضی بالاخره تقرير وتعميم ايدن واوزرنده علملر تأسيس ايله‌ين متأخرينك قيمتلرينی اهمال دكل ، بالعكس مقايسه ايديلنجه اعظام ايتديرلر . الكتريقی كيمسه ايجاد ايتمدی . بلكه كشف ايديلدی . بونی كشفندن صوكره ساحهٔ فنون وصناعاتده بوكون اشغال ايتديكی موقعه كتيرنلرك عجبا كاشف اول حضورنده قيمتلری نه‌در ؟

اوت دين اسلام ، دين جديد دكلدر ، دين ازليدر ، انسانلر طانيسه‌لرده طانيماسه‌لرده برحقيقتدر. فقط طانيرلرسه كنديلری استفاده ايده‌بيليرلر . اديان باطله ، طرفدارلرينك يوز چويرمه‌سيله موهوم معبودلری كبی مرتفع اولور . كيدرلر . لكن حقائق علميه

انسانلرك جهلندن دولايى ناصل بوسبتون منتفى اولميوبده يالكز تجليسنى غائب ايتمش بولنورسه ، دين اسلامده اويله‌در. هر كس نه‌دبرسه ديسون الله بردر وهر شيئك خالق مدبريدر. حضرت محمد عليه السلام بو حقيقتى و بو حقيقتك فروعات علميه، اخلاقيه وعمليه‌سنى وضع دكل، نقل وتبليغ وتأييد ايلدى. بشريتك صحنهٔ استفاده‌سنه قويدى.

دين انبياء سالفه ايله اظهار ايديلمش ايكن ، ضايع اولمش ، تحولاته تحريفاته اوغرامشدى . منابع علميه‌سى بوسبتون ضعف كسب ايتمش ايدى . حضرت پيغمبر ايله يكى باشدن طوغدى وبيوك بر انكشافه مظهر اولدى . بيكرله‌سنه‌لر ساحهٔ نظرياتده محفوظاً كيزلنه‌رك بالآخره عالم عملياته قاريشان قطوع مخروطيه كبى دكل ، بلكه نظرياتنى بيله غائب ايده‌رك بالاخره هم نظرياتده وهم عملياتده بردن بره تجلى ايدن برچوق حقايق علميه كبى عالمده ظهور وانكشاف كامل ايله انتشار ايلدى. بونك ايچون اسلام هم وجدانه ، هم فكره ، هم حياته بر چوق سرمايه‌لر ويرمش اولمقله برابر بنه اساسنده بالجمله اديان سماويه ايله متحد ومشترك اولديغنى درميان ايلمشدر .

محمد حمدى

مهم بر موعظهٔ دينيه

اعيان رئيسى فاضل محترم مصطفى عاصم افندى حضرتلرى رمضان شريفك اون دردنجى جمعه كونى ارن كوينده ذهنى پاشا جامعنده مهم بر موعظهٔ دينيه ايراد بويورمشلردر . درسك موضوعى « قل هذه سبيلى ادعوا الى الله على بصيرة انا ومن اتبعنى » آيت جليله‌سى ايدى . آيت كريمه‌نك اجمالاً ترجمه‌سندن صوكره انبياى عظام حضراتنك وظيفهٔ اساسيه‌سى انسانلرى الهه دعوت اولديغى وبو دعوت بصيرت اوزرينه وقوعه كلمش بولونديغى ، اكمل انبيا افندمز حضرتلرينك ده بو وظيفهٔ جليله‌يى غايت كمالده اوله‌رق ايفا بويورمش اولدقلرينى ايضاح بويورديلر . بعده دينك وعبادتك انسانلر حقنده دنيا وآخرتجه باعث فوز وفلاح اوله‌جغنى ، ازلاً وابداً غنى عن العالمين اولان ذات اجل واعلانك هيچ كيمسه‌نك عبادتندن مستفيد ، معصيتندن متضرر اولمسى ممكن اولمديغنى ، احكام الهيه‌نك فوائدى تماماً وكمالاً عباده عائد اولديغنى تفصيل ايلديلر . وتاريخ قديمدن برى بتون اقوام وامملك دنياجه سعادتلرى دخى ديانت حقه و اخلاق فاضله ايله مترافق اولديغنى ، بالخاصه امت اسلاميه هر نه زمان احكام دينيه‌لرينه رعايتده دوچار تقصير اولمشلرسه سيئه‌سنى چكمش بولوندقلرينى اندلس تاريخندن مثاللر كتيره‌رك تشريح ايتديلر . و بو صيره‌ده هر مؤمنك ولى كامل مرتبه‌سنده طاعات وعباداته مواظب اوله بيلمسى حسب البشريه ميسر الحصول اوله‌ماية‌جغنى ؛ اصل روح مسئله شعائر الهيه‌يه حرمت ، مخلوقاته شفقت خصوصلرينه اعتنا ودقت نقاطنه راجع بولونديغنى ، بناء عليه امم اسلاميه‌نك قحط وغلا ، اعدايه مغلوبيت كبى فلاكتلره معروض قالدقلرى ادوار واعصار شعائره حرمتدن متباعد ، مخلوقاته شفقتدن ذاهل بولوندقلرى زمانلره مصادف اولدقلرينى پك بليغ بر صورتده ايضاح بويورديلر .

بو مقدمات حكيمانه‌دن صوكره سوزى احوال حاضره‌يه انتقال ايتديره‌رك بزم دخى سنه‌لردن برى دوچار اولديغمز مصائب متنوعه‌نك بالخاصه كرك حرب اخيره دخولمز، كرك نتيجه‌سنده پريشان بر حاله كليشمز شعائر اسلاميه‌مزى اهمالك نتايج مؤسفه‌سندن اولديغنى درميان ايلديلر . بو خسته‌لقدن قورتارمق حكومتك ، قورتولمقده اهالينك وظيفه‌سى اولديغى حالده بو جهتك هر ايكى طرفجه‌ده نظر اعتباره آلنماديغنى ذكر ايدرك بوندن صوكره فلا كتمزه نهايت ويرمك وبزم ايچون سعادت قاپولرى آچيله بيلمك اميديله كرك حكومتك ، كرك اهالينك احكام دينيه‌يه اعتنا ايتملرى خصوصنى كمال اهميتله توصيه بويوردقلرى كبى بو مقصدك حصولنه باعث اوله بيله‌جك اموردن اولمق اوزره آتياً اجرا اوله‌جق انتخاباتده اصلا فرقه غيرتى كوديه‌رك كنديلرينه وكالت ايده‌جك مبعوثلرينى دين وايمان و احكام دينيه‌ده علم وعرفان ، صاحب اخلاق ووجدان كيمسه‌لردن انتخاب ايتميه چالشمه‌لرينى همان آغلار بر وضع ايله وغايت آچيق بر لسانله بيان وتشريح بيورديلر .

بو موعظهٔ حكيمانه جامع شريفى خنجاخنج طولديران جماعت مسلمين اوزرنده پك بيوك بر تأثير ياپمشدر . بالخاصه مسلمانلنى فرقه‌جيلق غيرتنك فوقنده تلقيلرى حقنده‌كى بيانات عاليه‌لرى بيك درلو تفرقه‌لرله پارچه‌لانمه‌يه معروض قالان مسلمانلر اوزرنده عظيم تأثيرلر اجرا ايتمشدر. استاد محترمز مصطفى عاصم افندى حضرتلرينك بر موعظه‌ده بايزيد جامع شريفنده ايراد بيورملرينى تمنى ايده‌رز .

دولت اسلاميه‌نك تعقيب ايتديكى طريق

كنتم خير امة اخرجت للناس؛
تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنكر

دولت اسلاميه‌نك بر غايه‌سى ، برده اوغايه‌يه وصول ايچون بر طريق واردر ؛ اساسلرى مراقبهٔ الهيه‌ده بولنان دولت اسلاميه‌نك تعقيب ايتديكى طريق اك واضح ، اك سالم بر طريق ؛ غايه‌سى ده اك كامل بر غايه‌در . دولت اسلاميه رعاياسنك دنيا وآخرتده مسعود اولمسنى غايهٔ امل عد ايدر ؛ دين اسلام سالكلرينك حياتده تابع اوله‌جغى قواعد اخلاقيه واجتماعيه‌يى تعليم ايدر ؛ دين اسلام اويله بر ديندركه يالكز سالكلرينى دكل ، بلكه بتون بنى بشر ايچون خير تعقيب ايدر. چونكه بتون نفوس بشريه‌يى تهذيب ايتمكى ، امم واقوام بشريه‌يى تربيه ايلمكى درعهده ايديور ، اخوت عامهٔ بشريه تأسيس ايديور .

دولت اسلامیه ناسی خیره دعوت ایدر . انبیا بشری خیره سوق ایدر ، حکما خیر آرار ؛ قرآن خیره دعوت ایدر ؛ میزان خیری توصیه ایدر . خیره دعوت ایچون ایشلنمسی لایق اولان ایشی فعله ، بالعکس ایشلنمسی لایق اولمیان ایشی ترکه ترغیب ایله حاصل اولور. بوکا مبنی دولت اسلامیه تعقیب ایتدیکی غایه‌یه واصل اولمق ایچون انجق امر بالمعروف ، نهی عن المنکر طریقنه سلوك ایدیور . امت محمدیه‌نك خاصه‌سی امر بالمعروف ، نهی عن المنکرده دیکر امتدن حالاً اقوی اولمقدر . امر بالمعروف . نهی عن المنکرده اس الاساس مخافة الله‌در . هر ایولك الله قورقوسندن طوغار ، دنیانك نظامی الله قورقوسی ایله‌در ، معروفی امر ایدن ذات اللهدن قورقارده امر ایدر، منکری نهی ایدن ذات اللهدن قورقارده نهی ایدر ، اللهدن قورقان حقدن آیریلمز .

معروفی امر ، منکری نهی ایدن ذاتك اول باول معروف و منکری بیلمسی ، خیری شردن آیرمسی شرطدر ؛ یوخسه امت باطله دعوت اولنور ، امتدن معروف نهی اولنور ، امته منکر امر اولنور ، ارتق مقصد الدن کیدر ، سعادته بدل فلاکت حاصل اولور . بوندن طولایی امر بالمعروف ، نهی عن المنکر معروف و منکری بیلن ذاته مودوع اولور.

امر بالمعروف ، نهی عن المنکر هر امته، هر مکلفه فرضدر. حتی فرضیتی حجك فرضیتندن دها مؤکددر و امر بالمعروف ، نهی عن المنکر جهاددر، حتی جهاددن افضلدر ؛ حال جهادده نصل سیفدن قورقیلمزسه امر بالمعروف و نهی عن المنکرده ده مکاره و مخاوفدن قورقیلمز، منکراتی کورن نهی ایدر . بشقه‌سنه منتظر اولماز . سنت انبیا بودر ، سنت سلف صالحین بودر . خیر و شری ، معروف و منکری تمییز ایدن هر مسلم ناسی خیره دعوت ایدر ، معروفی امر ایدر ، منکری نهی ایدر. ﴿ کانوا لایتناهون عن منکر الآیة ﴾ نظم جلیلنك ظاهری بوکا دلالت ایدر . چونکه قرآن مبینده امم سالفه‌یه عائد اولان اخبار و قصص انجق انلردن عبرت القلغمز مقصدیله بیان بیورلمشدر . دقت اولنسون کوریلیرکه آیات جلیله‌ده اخبار و قصصك هانکی طرفی عبرت آمیز ایسه انجق او طرف ذکر اولنور ، یوقسه تاریخ کتابی کبی بر وقعه تمامیله ایضاح اولونماز .

نظم جلیل مذکوریکدیکرلرنی ایشلمش اولدقلری منکراتدن نهی ایتمدکلرندن طولایی بنی اسرائیل حقنده « نه کوتو ایش ایشلمشلر ایدی ! » بیوریور . ذاتاً فعل نبی‌دن ، فعل اصحاب نبی‌دن‌ده مستفاد اولان بودر . حتی بوبابده اصحاب کرام اذن اولمقسزین امر و نهیده بولنورلر ایدی ، بو حال ارەلرنده شایع ایدی ، انلردن بر انکارده واقع اولمامش ایدی . ا کلاشیلیورکه امر بالمعروف ، نهی عن المنکرده ولی الامردن اذنده شرط دکلدر . شو قدرکه امر بالمعروف ، نهی عن المنکر فتنه‌یی مؤدی اولور ایسه مندوب اولماز ، حرام بیله اولور، فی الواقع بعضلری امر بالمعروف، نهی عن المنکرده «امن علی النفس»

شرطنی بیان ایدیورلر ایسه‌ده مذهب مختاره کوره بوده شرط دکلدر .

امت تناهی و تآمر (بری برینه امر و نهی ایتمك) ایله هیئت اجتماعیه‌ده سعادت عمومیه حصولنه عمومك قوتیله چالشمنی تکافل عمومی آلتنه آلمش اولور ، سعادت مادیه و معنویه‌یی استحصال ایتمه‌نك یکانه طریقی مقتضای عقل ایله قواعد طبیعته ، سنن الٓهیه‌یه موافق حرکت ایتمکدر ، بو ایسه ارشادات قرآنیه‌یه امتثالاً اوامر الٓهیه‌یه اتباع و نواهیٔ سبحانیه‌دن اجتناب ایله حاصل اولور . تناصح ایله (افرادینك هر بری دیکرینه نصیحته قیام ایله) منکراتك شیوعی مستحیل اولور ، افراد امت آره‌سنده معروف و مستقر اولور ، آره‌لرنده تفرقه‌یه بر منفذ قالماز ، دینده اختلاف بیله برطرف اولور.

امت ارەسنده تآمر و تناهی اولمزسه امت فساده دوچار اولور ، امت ارتکاب منکراتدن ساکت اولورسه امت اسمندن چیقار ، پارچه پارچه اولور ؛ ارەلرنده جامعه قالماز . چونکه امت افراددن مرکب بر جماعتدرکه ارەلرنده بر رابطه ، بر وحدت واردر ؛ مجموعی بر بنیه‌نك اعضاسی کبی‌در .

امت انجق امر بالمعروف و نهی عن المنکر ایله خیر امت اولور . صلاح عباد ، صلاح بلاد آنجق امر بالمعروف ، نهی عن المنکر ایله حاصل اولور . شعائر دینیه ، حدود الٓهیه انجق امر بالمعروف ، نهی عن المنکر ایله اقامه اولنور . بر معصیت خفی قالیرسه انجق صاحبنه مضرت ویرر ، فقط ظاهر اولورده انکار و نهی اولونمزسه مضرت عمومه سرایت ایدر .

شوراسی اونودلمسونکه دعوت عامه‌یه متصدی اولان ذات دعوت ایتدیکی شی ایله متصف اولملی ، آمر بالمعروف امری قبول ایتملی، ناهی عن المنکر منهی عنهدن قاچنملی. یعنی امر و ائتمار ، نهی و انتها جمع اولنملیدر :

لاتنه عن خلق وتأتی مثله ، عار علیك اذا فعلت عظیم.

امر بالمعروف ، نهی عن المنکر رابطهٔ وحدتدر ، جامعه‌یی حفظ ایدن ، فرقتی منع ایدن امر بالمعروف و نهی عن المنکردر . معروف عقول و طبایع سلیمه‌نك مستحسن کوردیکی ، منکر بالعکس مستقبح کوردیکی شیدر ؛ معروف عقلاً و شرعاً ایی اولان ، منکر عقلاً و شرعاً کوتو اولان شیدر . بو بابده مرشد سلامت فطرت ایله برابر کتاب الله ، سنت رسول الله ، عمل اصحاب رسول الله‌در . امام احمد و مسلم و اصحاب سننك ابوسعید الخدریدن روایت ایتدکلری « من رآی منکم منکراً فلیغیره بیده فان لم یستطع فبلسانه فان لم یستطع فبقلبه و ذلك اضعف الایمان » حدیث شریفی موجبنجه هرکس امر منکری تغییره قالقیشیر ، قدرت و استطاعتی وار ایسه منع و تغییر ایدر ، مثلا یاغی، اونی تغشیش ایدن بر کیمسه‌یی کورر ایسه آنی تغییر ایتمك واجب الور ؛ الندن کلمزسه دیلی ایله تغییر ایدر، بو کیمسه‌یه وعظ و نصیحتده بولنور ، حتی حاکمه‌یه مراجعت ایدر ؛ الندن

هيچ برشی کلزسه فاعله بغض ایدر ، فعل منکردن راضی اولماز . امر بالمعروف ، نهی عن المنکرك اهمیتی ایشته بوندن ناشیدر . شیوع منکرات امتك بادیٔ تهلکه‌سیدر :

«واتقوا فتنةً لاتصيبنّ الذين ظلموا منكم خاصةً . »

جناب حقك امته واجب قیلدیغی امر بالمعروف ، نهی عن المنکر آنجق قوت وامارت ایله تمام اولور ، چونکه بالفعل ازاله ایده‌جك اولان آمر وناهی حکومتدر ؛ نتیجه‌کیم واجب اولان جهاد ، عدل ، مظلومه نصرت ، حدودی اقامه ، حجی اقامه ، صلاة جمعه وعیدی اقامه‌ده آنجق قوت وامارت ایله تام اولور . بوکا مبنی « السلطان ظل الله فی الارض » اثری وارد اولمشدر . حتی « سلطان جائر ایله آلتمش سنه بولنمق برکیجه سلطانسز بولونمه‌دن اصلحدر » بیله دینلمشدر . شمدی‌یه قدر درلو درلو ظهور ایدن حادثات اجتماعیه‌یی تجربه وتدقیق ایدنلر بوسوزی تصدیق ایدرلر ظن ایدرم . فضیل بن عیاض ، احمد بن محمد بن حنبل وسائره کبی سلف امت بوندن ناشی « بزم قبول اولنه‌جق بر دعامز اولسیدی سلطانه دعا ایدر ایدك » دیمشلر ایدی .

ولی الامر آنجق امر بالمعروف ، نهی عن المنکر ایچون نصب اولونمشدر ، ولایتدن ، حکومتدن ، امارتدن مقصودده بودر . ولی الامر الهه اطاعت ، الدن کلدیکی قدر مصالح عبادی رؤیت قصد ایتملیدر ، ولی الامر فرائض دینیه ، صدق ، امانت ، بر والدین ، صلهٔ رحم ، حسن معاشرت ... الخ کبی معروفی امر ایدر ، مجمع علیه اولان محرمات ظاهره‌یی ، غش ، کذب ، خیانت ، یول کسمك ، غصب وغارته قالقیشمق ، مملکتده آسایشی اخلال ایتمك ، بر فساد چیقارمق .. الخ کبی مفاسد اجتماعیه‌یی ؛ نکاحی شرعاً جائز اولمیان قادینی تزوج ایتمك ، ستری واجب اولان اعضایی ستر ایتمامك ، ... الخ کبی نسل وعرضه عائد اولان مفسدتی ، خلاصه بتون منکراتی منع ایدر . ترك واجباتدن طولایی ، فعل محرماتدن طولایی فاعللرینی عقوبته دوچار ایدر ، حتی منع فساد ایچون ؛ اقامهٔ حدوده تمکن واقتدار ایچون زمرهٔ مفسده‌یه قارشو قتاله بیله بولنور .

امر بالمعروف ونهی عن المنکر تدریجی در . بوبابده قاعده « الا رفق فالا رفق » دن باشلایه‌رق « لا غلظ فالاغلظ » « قدر وارر ؛ موعظه ونصیحتدن باشلانیر ، تهدیده ، حبسه وسائر عقوباته قدر واریلیر .

الحاصل ولی الامر منکراتك شیوعنه اصلا مساعده ایتمز . مجرد نهی عن المنکر مقصود اولمقله شکلی رفع وازاله‌ده مصلحته رعایت ایدر ، درایت ونفوذ نظرینه کوره معامله ایدر . صدق ایله ، وقتاً بعد وقت بلادده تعاملك اختلافنه کوره اقوال فقهایه اتباع ایله دینی ، عقلی ، عرضی ، دمی ، مالی صیانت ایدر .

دین آنجق امارت ، ولایت امر ایله قائم اولور ، دین اسلام انجق دولت اسلامیه‌نك بقاسی ایله قائم ، دولت اسلامیه‌نك انقراضی ایله منقرض اولور . صلاح دین ودنیا ایچون الزم اولان مصالح ومقاصد شرعیه انجق جمعیت ایله تام اولور . هرجمعیت ایچون برباش بولونمق ضروریدر . ابو داودك تخریج ایتدیکی بر حدیث شریف موجبنجه امام الحکام ، سید الانام افندمز حضرتلری « اوچ کشی برسفره چیقارسه ایچلرندن برینی امیر قیلسونلر » بیوریور . سفر اثناسنده‌کی اوفه‌جق برجمعیتده برینك امیر قیلنمسنی امر ایدن نبیٔ ذیشان بونکله سائر انواع اجتماعاتده‌ده بر امیره تنبیه ایتمش اولیور . باشسزلغی ، آنارشیستلکی کوکندن قوپاریور .

امارت واجبات دینیه‌نك الك بیوکلرندندر . ولایت امر ، امارت امر دینیدر ، اویله بر قربتدر که آنکله الله تقرب اولنور . رسول اللهه طاعت ایله برابر قربت امارت افضل قرباتدر . نه چاره که برچوق کیمسه‌لرك مجرد ریاسته ویا ماله ویا شهرته اولان احتراصلری دینلرینی افساد ایدییور ، رؤسای امور رؤسای مفسدین اولیور .

دنیاده الك کوتو ولایت ، الك کوتو حکومت حکومت فرعونیه‌در : ان فرعون علا فی الارض وجعل اهلها شیعا یستضعف طائفة منهم یذبح ابناءهم ویستحیی نساءهم انه کان من المفسدین » نظم کریمی موجبنجه فرعون مصرده خلقی حقیر کورر ، خلقه جبروت وعظمتده بولنور ؛ واهالی‌یی تفرقه‌یه دوشوروب برقسمنی زبون ومقهور ایدر ؛ ارکك چوجقلری بوغازلار ، قادینلری آلیقور ایدی ، چونکه مفسدیندن ایدی . آرتق تبعه‌سنی استحقار ایدن ، تبعه‌سنه قارشو تحکمه قالقیشان ، کبر وعظمتده بولنان ، تبعه‌سنی تفرقه‌یه دوچار ایدن ، اولدیرن ، تبعه‌سنه ظلم وغدر ایدن بر حکومت حاشا حکومت اسلامیه دکل ، حکومت فرعونیه اولمش اولور . «جریدهٔ علمیه»

ازمیرلی

اسماعیل حقی

مسلمانلر نه‌دن کری قالدیلر ونیچون ایلریله‌یه‌میورلر ؟

برمسئله‌که بوکون کرهٔ ارض اوزرنده موجود بتون مسلمانلری هروقتکندن زیاده اشغال وازعاج ایتمکده‌در . وایتمسی لازمکلیر . واقعا بومسئله یالکز بوکونك مسئله‌سی دکلدر .

عصرلردنبری ازیجق دوشونجه‌سی اولانلری درین درین دوشوندورمکده ایدی . فقط بوکون آرتق الك حاد بر دوره‌سنه کیرمش بولونمقده‌در . چونکه عالم اسلامك الك بیوك قسمنی تشکیل ایدن یرلرده مسلمانلرك چوغی خلافت عظمای اسلامیه حقنده بیوك امیدلر پرورده ایتمکده ایدیلر . بز اونلرك دائما مدار افتخار ووسیلهٔ نجات وفلاح اوله‌جق امیدکاهی ایدك . فقط صوك وقعه‌لر مسئله‌یی بتون عریانلغیله میدانه چیقاردیغندن اوامید ایله یاشایان مسلمانلرده شیمدی زهراب اضطرابك الك مدهشی اولان انکسار امید وخیال عذابنه دوشمش

بولونیورلر . نهوهت غایت آغیر وجدی اولان بومسئله هیچ بر وقت بوکونکی شدتی اکتساب ایتمهمشدی . چونکه قلبگاه اسلام تعرض وانحلالدن اولدقجه مصون و محفوظ قالمش بولونیور ایدی.

طبیعیدرکه بر اضطرابك اشتداد وتعممی دائما شئامت آوردکلدر. بلکهده اکثریا موجب تیقظ وانتباه اولدیغی جهتله سعادت آوردر .

بناءً علیه بزمده حال اسف اشتمالمزك درجهٔ نهایهیه وارمسی، هیچ شبهه یوقدرکه حقیقی انتباهمزی موجب اولهرق اسباب تدنی ومصائبمزی ایجه تشخیصه والکطوغری تداوینی بولوب حسن تطبیقنه موفق اولمامزه بادی اولاجقدر . آنجق بوبابده عهدهمزه ترتب ایدن اهم وظیفهلر واردرکه اونلردهیأسه دوشمیهرك ماضیوحالی کمال دقتواعتدال ایله تدقیق ایدوب حقیقتی ایی اکلامق ، صکرهده ایجابنی حقیقی اهل ایمانلره یاقیشهجق صورتده اجرا ایلهمکدر .

یأسه دوشمهملی یز. چونکه یأس اخلاقاً مذموم، دیناً مردوددر. نستعیذ بالله : « انه لاییأس من روح الله ... »

اضطرابات ومصائبك اشتدادی یأس دکل ، امید نجاتی مستلزم اولمالیدردیمشدم. اوده حدیث پیغمبری ایله ثابت برحقیقتدر:

اشتدی ازمة تنفرجی .

ماضیی، حالی ایجه تدقیق ایدهرك حقیقتی آکلایوب صکره ایشه کیریشملی یز . چونکه « ولاتقف مالیس لك به علم » بیورلدیغی کبی تا فاتحهٔ شریفهده صراط الذین انعمت علیهم . غیر المغضوب علیهم آیت جلیلهسندهکی علیهم ضمیرلرنده ماضییه وحاله عائد بالجمله وقایع وشئونی نظر اعتباره المق لزومنك مندرج بولوندیغی مفسرین کرام حضراتنك ارشادات علیهلریله معلوممزدر . واقعا انسانك مطمح نظری دائما استقباله معطوف اولمق لازمکلیر. فقط ماضیی، حالی حقیله نظر اعتباره المادقجه واونلره حقیله مربوط قالمادقجه صاغلام بر استقبال تأمینی ممکن دکلدر . اونك ایچون بن: «ماضی کچمش . حال بزه حاکم ، شمدی بز استقباله حاکم اولمق ایچون چالیشمالی یز ، آنجق استقباله حاکم اولابیلمك ایچون ماضی ایله حاله عاقلانه مربوط اولمامز لازمکلدیکنی اونوتمامالی یز » دیبورم .

حقیقی اهل ایمانه لایق صورتده چالیشمق لزومنی ذکر ایدیشیمز مع التأسف بوبابده قصورلریمزك پك چوق وپك بیوك اولدیغنی هپ بیلدیکمزدندر . حال بوکه عملسز ایمانك ایشه یارامیهجغی « الایمان والعمل قرینان لایصلح کل واحد منهما الا مع صاحبه » حدیث شریفیله ثابتدر . بناءً علیه حقیقت تظاهر ایتدکدن صکره یالکز اکلامقله قالمایوب بیوك دردیمزك ازالهسیچون عقلمزك ایردیکی، کوجیمزك یتدیکی قدر چالیشمایهده هپمز عزم وجزم ایتملی یز .

کلهلم اصل موضوعه : مقالهمزك باشنده مسلمانلر نه ایچون کری قالمشلر دیمش ایدك. کری قالمق ایچون بر کره ایلری کیتمك لازمکلیر. نهوهت ، مسلمانلر بر وقتلر ایلری کیتمشلر وغایت اساسلی بر مدنیت میدانه کتیرمشلر ایدی. حتی یالکز کندیلری ایلری یتمش اولمایوب بشقهلرینكده ایلری کیتمهلرینه و دها طوغریسی بوکونکی مدنیتك ظهور و حصولنه سبب اولمشلردر .

بونی اثبات ایچون تاریخی سویلهملم : تاریخ کوستریبورکه جناب پیغمبر افندمز بعث بیورلدقلری وقت بتون عالم مدنیتدن محروم ایدی. چین ومصر مدنیتلری چوقدن منقرض اولمش بولوندیغی کبی بنی اسرائیل، یونان وروما مدنیتلریده قالمامش ایدی .

اوزمانلردن قالمه کتب وآثار متروك ، بی رغبت و ضیاعه محکوم بر حالده بولونیوردی .

عربستان و جوارلری علم ومعرفتدن بی خبر اولدیغی کبی اوروپاده قارا کلق بر جهالت ایچنده پویان ایدی . خرستیانلق هیچ بر اثر مدنیت کوسترهمهمش ، دنیا باشدن باشه ظلمت و جهالت ایچنده ایدی . حضرت پیغمبرك مهد ظهوری اولان یرلرده اویله غریب آثار جهل ووحشت وارایدیکه انسان وقوعنه احتمال ویرهمز. مثلا قیز اولادلرینی فضله بوغاز عدایدهرك دیری دیری کومهك موجب مفخرت بر عادت صاییلیور ایدی . ودوه بولیله تمطرا وتطهرا ایدرلرایدی .

مدنیتك الك بیوك شرطی اولان امن واسایش، وحسن آمیزش فوق العاده مختل ایدی . ایشته فخر کائنات افندمز اویله بر زمانده بویله بر محیط ایچنده یتیشهرك دین اسلامی نشره باشلادی . معروض قالدیغی پك شدتلی مخالفتلره ، ممانعتلره رغماً آز وقت ظرفنده اخلاق عمومیه اوزرنده بیوك آثار صلاح کورولمکه باشلادی .

ایمان اتمیهنلر بیله تعقیب ایتدکاری یوللرك انسانی اولمدیغنی اکلار اولمشلردی . بش اون سنه ظرفنده عادات جاهلیتك پك چوقلری ترك ایدلدی . هله بری برلرینك قانلرینه صوصامش نیجه قوملر فیض اسلامیتك تأثیریله قاردهش اولدی .

حیات پیغمبری اثناسنده قیامتهقدر دنیانك هر یرینه وهر زماننه کفایت ایدهجك اساسات مدنیهنك = دینیهنك کافهسی کاملاً تقرر ایتدی . یعنی قرآن کریم کاملاً نازل اولدی . آرتق اوندن صکره او کتاب مبیندن استفاده ایتمك ، احکام جلیلهسنك حسن تطبیقنه موفق اولمق قالیوردی که عالم اسلام شمدییه قدر بو خصوصده شان جلیل اسلامك مقتضاسی قدر دکلسهده ینه علو اسلامی کوسترمکه کفایت ایدهجك درجهده موفقیتلر کوستردی .

معلومدرکه مدنیتك ویا دینك (زدین ومدنیتی بر معنایه قوللانیورز) اوچ رکن اساسیسی واردر : عقلجه صلاح ، بدنجه صلاح ، روحجه صلاح، تعبیر آخرله علم ومعرفت ، صحت بدن واخلاق در .

اهل اسلام بونلرك کافهسنده بیوك ترقیلر تأمین ایتدی . دها اول کلن مدنیتلرك احیاسنه، اکمال نواقصنه همت ایتدیلر . حقیقت، اووقتلر ایچون الك صوك والك مترقی، فقط اونودولمش اولان یونان مدنیتنك

ضیاعدن محافظه‌سی ، احیاسی انجق مسلمانلر طرفندن لسان عربیه ترجمه‌سی سایه‌سنده اولدیغی کبی یونان مدنیتی برحقیقته بدل بیك خرافه ایله ، اساطیر ایله قارشدیرلمش اولدیغندن اونلرك مضر تأثیراتنی ازاله ایله جدك هزله ، حقیقتك خیاله غلبه‌سنی تأمین ایله حکمت و مدنیته متانت وکمال بخش ایتدی .

علوم ومعارف، هنر ومعرفت خصوصلرنده عالم اسلامك نه بیوك یکیلکلر ، ترقیلر کوستردیکی هرکسجه مسلمدر. دها ابتدای اسلامده علم جبر ایجاد ایدلمش وبونك امام علی افندمز طرفندن تعلیم بیورلمش اولدیغی مشهوردر .

علم کیمیا کذلك حکمای اسلام طرفندن ایجاد وبر طرز سلیمه افراغ ایدلمشدر. پوصله‌یی ، کاغدی ، باروتی ، طوپی ، تفنکی ایلك مسلمانلرك ایجاد ویااستعمال ایتدکلری معلوم دکلیدر ؟

مملکتلرك، ملتلرك حسن اداره‌سی، سوق الجیش ، پوسته معاملاتی، خسته‌خانه‌لر ، مدرسه‌لر ، دارالصناعه‌لر هپ عالم اسلامده زمانه کور تکمل ایتمش آثار عرفاندندرلر .

مسلمانلرك قوت وصحت بدنه نه‌درجه اهمیت ویردکلری مشاق سفریه‌یه تحمل وقوت وقدرت خصوصنده کوستردکلری آثار بسالت و متانتلرله ثابتدر .

ذوق بدیعیلرینی ده حالا اربابنك حیرتلرله تماشا ایتدیکی آثار تزیینیه ومعماریه کوسترمکده‌در .

اخلاق خصوصنده‌کی بیوکلکلری‌ده مسلم وغیر مسلم بالجمله عناصر انسانیه‌اوزرنده تطبیق ایتدکلری عدالت وشفقتلرله مثبتدر. بالجمله حکمای فلاسفه‌نك ده اتفاق ایتدیکی وجهله اخلاق، عدالت وشفقت اولوب بونلر دینمزك امر ایتدیکی عدل واحسان قاعده‌لریله تأمین ایدلدیکندن الك علوی تطبیقات اخلاقیه نمونه‌لری جناب پیغمبرك زمان سعادتلرنده کورولدیکی کبی خلفای راشدین و اوندنصکره کلن ملوك عادله زمانلرنده‌ده پك چوق مثاللری واردر .

خلیفه وابن عم رسول الله جناب علینك حضور حاکمده بر موسوی ایله یان یانه محاکمه اولدقلری وشاهدلرك عدم کفایه‌سنه بناءً دعوانی حضرت علینك غائب ایتدیکی فقط بومرتبه یوکسك عدالت قارشیسنده موسوینك متأثر اوله‌رق جناب علی‌یه ترضیه ویروب دین محمدی‌یی قبول ایتدیکی مشهوردر . دها اول حضرت عمر رضی الله عنهك قدس فتوحاتنده وسائر وسیله‌لرله کوستردیکی علوی عدالتلر بتون دنیانك بتون تاریخلرنده زینتبخش انسانیت اوله‌رق مسطوردر . حاصلی تاریخ اسلام غایت قدسی عدالت نمونه‌لریله طولودر . شفقت و مرحمت خصوصنده دخی مسلمانلر هرملتدن ایلری کیتمشلردر. انسانلردن باشقه حیوانات ایچون دخی مؤسسات خیریه یاپیلدیغی بوکون حالا موجود اولان آثار وقفیه‌لریله مبرهندر.

خلاصهٔ معروض اسلامك مدنیت جهانه نه‌قدر چدی، نه قدر علوی خدمتلر ایتدیکی دنیانك هر یرنده موجود اولان اسلام آثار عمرانیه‌ له ثابت اولدیغی کبی دوست، دشمن بتون طوغری یازان ملتلرك آثار محرره‌لرنده محفوظدر بو بابده « دین اسلام وعلوم فنون » کتابنده اوروپا وآمریقا مؤلفلرینك افاده‌لرینه ، شهادتلرینه مستند غایت موثوق ومهم وغایت جالب دقت تفصیلات موجود اولدیغندن ارزو ایده‌نلر اورادن اوقورلر .

پك اعلا دنیانك اك یوکسك دیننه مالك واوقدر واسع ومهم فتوحاته مظهر اولمش وبرچوق علمی موفقیتلر کوسترمش، بیوك عالملر یتشدیرمش اولان بو ملت اسلامیه صکره‌دن نه ایچون کریله‌مش وایلریله‌مکده دوام ایده‌مه‌مش دیه‌جکسکز دکلمی ؟

نه‌وقت بو سؤال کندی کندینه وارد خاطر اولور . فقط بو سؤالده تصحیح ایدیله‌جك برجهت واردر ، اولا اونی تصحیح ایده‌لم. نه ایچون کریله‌مش دیمه‌لم‌ده نه‌ایچون کری قالمش دیه‌لم. چونکه عالم اسلام اولا کریله‌مه‌مش، کری قالمشدر. کری قالدقدن صوکره کریله‌مك‌ده ضروریدر . بورالرینی تکرار ایضاح ایده‌جکز . شمدی نه ایچون کری قالمش دیه قبول ایده‌لم. زیرا مسلمانلرك بوحالی باشلیجه واولا اوروپالیلرك ایلریله‌ملرندن نشئت ایتمشدر، مسلمانلرك کریله‌ملرندن دکل، بناءً علیه دها ایسی اوروپالیلر ناصل ایلریله‌مشلر اوراسنی آرایالم.

یوقاری‌ده مسلمانلر هم کندیلری ایلریله‌مشلر، هم ده بشقه‌لرینك ایلری کیتمه‌لرینه، دها طوغریسی بوکونکی مدنیتك ظهور وحصولنه سبب اولمشلردر دیمش ایدك . شمدی اونی ایضاح ایده‌جکز .

مسلمانلر نشر دین ومدنیت ایچون دائرهٔ فتوحاتنی توسیع ایتدکلری صره‌ده معلوم اولدیغی اوزره ایلك عصر هجری نهایتلرنده اوروپایه کچه‌رك بالآخره اندلس مدنیتنك ظهورینه سبب اولمشلردر . اووقتلر اوروپا عالمی تماماً ظلام جهالت ایچنده وهرکس بری برینك کوزینی چیقاریور ایدی. اسلاملرك بوایلریله‌ملری اونلرك انتباهلرینی موجب اولدی . ومجاورت سببیله کیتدکجه آرتان تماس‌ده مسلمانلرك اك بیوك مدار تمیزی اولان علم ومعرفتدن مستفید اولمق ایچون چالیشمالرینی انتاج ایتدی. اوروپالیلر کندی دور انتباهلرینك اون بشنجی اون آلتنجی عصرلرده اولدیغنی سویلرلرسه‌ده حقیقتاً بی آرانیرسه اوروپالیلر ایلك درس انتباهی مسلمانلرك اندلس مدنیتلرندن آلمشلردر. مسئله‌نك برصفحه‌سی بویله اولدیغی کبی دیکر برمهم صفحه‌سی‌ده اهل صلیب سفرلرینه عائددرکه بوکونکی اوروپا ترقیاتی اك زیاده اندلس مدنیتیله اهل صلیب سفرلرندن الدقلری انتباهه مدیوندر .

اوروپالیلر دور انتباهلرینی طباعتك ایجادینه مدیون کوستررلرکه برجهتله طوغریدر . فقط طباعتی ایجاد ایده‌جك قدر منور یتشدیرمك ایچون‌ده بردور انتباه کچمش اولمق لازمکلمزمی ؟ هم طباعت اون بشنجی عصرده ایجاد اولونمشدر . حالبوکه اوروپالیلرك علم تحصیلنه دها اول چالیشمایه باشلادقلری ال یازیلریله محرر محفوظ کتا-

بلرله ثابت اولدیغی کبی شمدی بزم اجنبی مکتبلرنده تحصیل ایچون کیندیکمز نوعدن اندلسه کلهرك اسلام مدرسهلرنده تحصیل علوم ایدن پك چوق خرستیان طلبه بولوندیغیده تاریخلرده مذکوردر. هله اهل صلیب سفرلرنده بیوك قوتلرله کوچوك قوتلریمزه مغلوب اولملری بتون بتون نظر دقتلرینی جلب ایدهرك سببنی تحری یه سوق ایتمش و نتیجهده مسلمانلرك علوم و فنونه رغبت ایتملرنده و دین اسلامك خرافاته مخالفت و حقیقته فرط مربوطیتنده بولمشلر و بو صورتله بر طرفدن ارالرنده علوم و معارفك انتشارینه چالشمشلر دیکر طرفدن خرافاتی، افکار سقیمهیی آتهرق ترقی طریقنی طوتمشلردر. علمك، معارفك ارالرنده قولایجه انتشارینه خدمت ایدن آلت قرائت و کتابته مالك اولملری بو بابده الك مهم عامل اولمش اولدیغی کبی ینه بو آلت قرائت و کتابتك بسیطلیکیدرکه اوروپالیلرك ترقیلرنده الك مهم عامل کوردکلری طباعتك ایجادی امر عظیمنكده قولایجه ایجادینه سبب اولمشدر.

اکر اوروپالیلرك ترقیسی آنجق طباعتك ایجادیله باشلامش اولسه ایدی طباعتك یکی ایجاد اولندیغی بر زمانده قرینوف قولومب یتشمش اولابیلیرمی ایدی؟

حاصلی اوروپالیلرك حقیقی دور انتباهلرینك مسلمانلرك اوروپایه کچدکلرندن صکره حاصل اولدیغنده و بالخصوص اهل صلیب تماسلری اوزرینه قوت بولدیغنده شبهه یوقدر. اون بشنجی و اون التنجی عصردهکی سرعتله ترقی ایدن دور ترقی هب اولکی انتباهه و پك طوغری اولهرق طباعتك ایجادینه مربوطدر، اوروپالیلرك یونان آثار مدنیهسنی تدقیق ایتملریده ینه عرب کتابلری واسطهسیله اولمشدرکه بو حقیقت اوروپا تاریخلرنده بر تفصیل مسطور اولدیغی کبی الیوم کتبخانهلرنده محفوظ کتابلرلهده ثابتدر.

بناءً علیه اوروپا ترقیاتنك و بوکونکی مدنیتك فیض اسلام سایهسنده اولدیغی محقق اولوب کلهجك مقالهمزده اونلر ترقی ایتدکلری حالده بز نه ایچون ایدهمهمشز اورالرینی ایضاح ایدهجکز انشاءالله.

دوقتور میلاسلی

اسماعیل حقی

حقیقت ایلریله یور

زولا، فرانسهنك بو مستثنا سیاسی، بدایةً امیدسز کورینن فقط حقلی اولدیغنه قانع اولدیغی بر دعوانك مدافعلکنی درعهده ایتدیکی زمان، بتون جهانه قارشی بلاپروا شویله باغیرمشدی: حقیقت ایلریله یور!.

ثوت، افکار عمومیه، کوناکون انتریقه و تزویرلرله یاکلش جریانلره سوروکلهنیرکن، حقیقت اونودولمش کبی ایدی. بردنبره بلند وجدانلرده بر عصیان قوپدی. حقیقت قپیردانمغه باشلادی، نهایت یوریدی و مظفر اولدی.

سوکیلی وطنمزك مقدراتی حقنده آوروپا افکار عمومیهسنی تغلیط ایچون قوریلان منفور انتریقه و تزویرلرده بدایتاً حقیقتی ستر ایتدیرهجك بر شکل وخیم آلمشدی. فقط هر قدرتك، هر سلطنتك فوقنده بر عدالت الهیه واردی. مسلمانلر، بو عدالتك ایر کیچ تجلی ایدهجکنه ایمان ایدییورلردی. شبههسز بر عدالت تجلی ایدهجك و حقیقت ایلریلهمکه باشلایهجقدی. بوکون حقیقت هنوز قطعی غلبهسنی قازانمش اولماقله برابر، هر حالده ایلریلهیور هیچ بر زمان امیدمزی کسمدیکمز عدالت و لطف سبحانی سایهسنده نهایت حقیقتك غلبه ایدهجکنه ایمان ایدهلم.

تورکلر بشریتی کیرن مدهش جدالدن چکلدکلری زمان انسانیته برافق نوین آچیق و عدیله ایلری سوریلن ویلسون پرنسیپلرینه استناد ایتمش، سلاحلریله برابر حقلرینك تأمینیده انکلتره، فرانسه، آمریقا و ایتالیا کبی بیوك دولتلرك ناموسنه تودیع ایلمشدی.

ویلسون پرنسیپلرینك بالخاصه بزه عائد اولان مشهور ۱۲ نجی مادهسی دولت عثمانیه حقنده بالخاصه شو خصوصلری استهداف ایدییوردی:

۱ — بوغازلرك بالجمله ملتلرك سفائن و تجارتنه کشادی.

۲ — عثمانلی ایمپراطورلغنك تورك اولان بتون اقسامی اوزرنده حقوق حکمرانیٔ عثمانیهنك صورت مطلقهده محافظهسی.

۳ — تورکیاده اکن اقوام سائرهنك ترقی و انکشافنك تأمینی.

(مورنينغ پوست) غزته‌سی ٢٤ مايس ١٩١٩ تاريخلی نسخه‌سنده بو اقتباسی شو صورتله اكلاتيور :

«ازمیر سرگذشتنك پارلاق بر موفقيت تشكيل ايتمديكنی كيزله‌مك فائده‌سزدر. وقوعه‌كان مصادمه‌لر نتيجه‌سنده مقتول دوشنلرك مقداری داها شمديدن درت بش يوزه بالغ اولمشدر. [كمال تأثرله علاوه ايده‌لمكه مصادمه صورتيله دكل غدراً امحا ايديلن معصوملرك مقداری مورنينغ پوستك كوستردیكی رقملردن بك فضله اولديغی تحقق ايديور.] و بوندن ده اكلاشيليوركه مشهور (خسته آدم) اولوم ياتاغنده ساكن بر دورهٔ احتضار كچيرميه‌جكدر. بتون تورك ايمپراطورلغی داخلنده غايت شديد بر حس غليان موجود اولديغی شبهه‌دن وارسته‌در. بر قاچ كون اول قوهٔ قريبه‌يه كلمش ظن اولنان توركيا مسئله‌سنك صورت حلی شمدی هر زماندن داها اوزاق بولنمقده‌در. فرانسه، توركيانك خريطهٔ عالمدن سيلنمه‌سی آرزوسنی بسليه‌مز. فرانسه‌نك اصل توركلری اولميان ولايتلرك دول معظمه‌نك وكالتنه ويرلمسنه طرفدار بولنمقده‌در .

« فرانسه‌نك توركياده بر چوق منافعه مالك اولديغی جهتله‌نك معلوميدر . او ، انكلترنك منافع تجاريه‌سنی طانيمقله برابر ، استانبول و بوغازلرك يالكز بر دولتك وكالتنه ويرلمه‌سنك بيوك وجدی فلاكتلر توليد ايده‌جكنه قانعدر . فرانسه‌نك نقطهٔ نظری ، توركلرله مسكون بر توركيا وجوده كلمسی اولديغنده شبهه يوقدر . »

اميزكه ، فرانسه‌نك اولديغی كبی بتون دنيانكده نقطهٔ نظری بو اوله‌جقدر. مليتلرك حقوقی تصديق ايديلديكی بر عصرده ، توركلرده كندی ملی حدودلری داخلنده مستقل بر حيات سورمه‌لری حق مشروعی عموماً قبول ايديله‌جكدر . چونكه جهانك حضور و سكونی ايچون بوندن باشقه چاره يوقدر .

توركيانك مقدراتيله علاقه‌دار اولان يالكز عثمانلی توركلری دكلدر ، اوچ يوز اللی مليونلق عالم اسلامده ، بو خصوصده توركلر قدر علاقه‌دار در .

لوندره‌ده‌كی مستملكات مؤسسه‌سی نامنه مايسك يكرمی درتنده كشيده اولنان مكلف بر ضيافت اثناسنده (بيقانير) مهراجه‌سنك ايراد ايتديكی نطق بو علاقه‌نك درجه‌سنی بوتون دنيايه آكلاتمشدر .

مشار اليهك پك مهم اولان بو نطقنده‌كی شو فقره‌لر ، بو نقطهٔ نظردن نه قدر قيمتداردر : « هندستانك بو يوزدن (حرب و قحط وغلا) معروض قالديغی مشكلات ، آلتمش يدی ميليون هند مسلمانلرنجه توركيانك و مقام خلافتك آتی و مقدراتی حقنده حس اولنان هيجانلی انديشه سببيله بر قات دها آرتدی . مع مافيه ، اكثريت قاهره‌سی انكلتره‌يه صادق اولان هندستان اهاليسی ، هندستان ناظری مستر (مونتاكو) نك مواعيد اخيره‌سندن طولايی استقباله طوغری اميدوار نظرلر ايله باقيور . »

هندستانك آلتمش يدی ميلون مسلمانی هيجانلی انديشه‌لرله بحضور ايدن توركيا و خلافت مسئله‌سی ، بوتون جهانده‌كی مسلمانلرده عينی صورتده تيتريتمكده‌در . (بيقانير) مهراجه‌سنك هندستان ناظری مستر (مونتاكو) يه عطف ايتديكی مواعيدله مشار اليهك ٢٢ مايسده عوام قاره‌سنده ايراد ايتمش اولديغی نطق اولملیدر . فی الحقيقه ميستر مونتاكو ، بو نطقنده هندستانده و بوتون اسلام عالمنده‌كی خوشنودسزلغك اسبابنی ايضاح ايدركن عيناً شو بياناتده بولنمشدر :

« اقتصادی سببلردن صوكره ، اساس سببلره نقل كلام ايده‌جكم . . نتيجه بونلرك برنجيسی ، توركيه‌نك مغلوبيتی اوزرينه جريان ايدن مناقشاتك عالم اسلامده حصوله كتيرديكی تأثر و حيرتدر . كچن هفته ، مصر احوالی

مستر مونتاكو بو نطقنده احوال حاضره‌يی تشريح ايتدكدن صوكره چارهٔ تداوی‌يه نقل كلام ايتمش و بو خصوصده بزم ايچون پك مهم اولان شو بياناتده بولنمشدر :

« مسلمانلره كلنجه ، كندی ناممه شوراسنی بيان ايتمك ايسترمكه ، مسلمانلری غليانه سوق ايدن سببلر نقطهٔ نظرندن بن ده كنديلرينك حسياتنه كمال صميميتله اشتراك ايدرم . كچن جمعه ايرتسی كوننه قدر بن و ارقداشلرم پاريسده ، هندستان مسلمانلرينه منسوب اوچ مرخصك اشترا كيله ، بو نقطهٔ نظری دردلر مجلسی حضورنده هر فرصتده مدافعه ايتدك و كندی نقطهٔ نظرمزی آكلاتدق .

« اكر هندستانده‌كی مسلمان افكار عموميه‌سنی تطمين ايتمك ايسته‌يورسه‌كز بوكا آنجق تورك ايمپراطورلغنده‌كی توركلر حقنده مليت نظريه‌سنی و مقدرات ذاتيه‌يی تعيين اساسنی تطبيق ايتمك صورتيله موفق اوله‌بيلورسكز . مسلمان وطنداشلريمی (يعنی هندستان مسلمانلرنی) تطمين ايچون شوراسنی بيان ايتمك ايسترمكه پاريسده‌كی صلح مذاكراتی اثناسنده ، هرهانكی بر كيمسه‌نك صرف مسلمانلره عائد بر مسئله اولان خلافت مسئله‌سنه مداخله ايتمك ايسته‌يه‌جك قدر جيلغين اولديغنی كوستره‌جك طرزده رسمی و غير رسمی هيچ بر سوز صرف ايديلمه‌مشدر . داها ايلری كيده‌رك ديه‌جكم كه حال حاضرده

معین بر دینیه (اسلامیه) عائد اولان معبده (آیا صوفیه‌یه) صلح مناسبتیله مداخله ایدیله‌سی تهلکه‌سی قطعیاً موجود دکلدر . »

ثبوت حقیقت ایلریله‌یور : هندستان ناظرینک دیدیکی کبی نهایت بوتون دنیا آکلایه‌جقدر که مسلمان افکار عمومیه‌سی ، آنجق ، تورك ایمپراطورلغنده‌کی تورکار حقنده ملیت نظریه‌سنی ومقدرات ذاتیه‌یی تعیین اساسنی تطبیق ایتمك صورتیله تطمین اولنه بیلور .

ناصل که پارس‌ده‌کی شرق هیئتنجه‌ده بو حقیقت داها شیمدیدن قسماً آکلاشلمشدر . فی‌الحقیقه اخیراً پارسدن کلن بر تلغرافده ، بو هیئتك «طوروسك بری طرفنده‌کی تورك مملکتلرینك تمامیت ملکیه‌سیله استقلالنك محافظه‌سی فرانسه ایچون اهمیت فوق‌العاده‌یی حائز بولندیغی تحت قراره آلمش اولدیغی» خبر ویریلیور .

بو قراره کوره ، بو قسم اراضی داخلنده بولنان ازمیرك تورکیایه عائد اوله‌جغی تحقق ایدیورسه‌ده ، طوروس طاغلرینك اوته طرفنده عمومیتله تورکارله مسکون اولان آطنه ولایتیله مرعش ، عینتاب ، کلیس ، اورفه سنجاقلری ، معمورة‌العزیز ودیار بکر ولایتلرینك مقدراتی مشکوك قالیور .

حال بوکه بوتون بو حوالی ، تورکارله مسکوندر ، تورك هرتنك وطن خاصی اولان بو کوزل خطه‌لر ، اجزای وطندن ناصیل آیریله بیلور ؟

تمامیت ملکیه واستقلال ، وارسه ، بو مملکتلرده بهمه‌حال اوداڑه داخلنده بولنملی‌در . آنا وطننك بو پارچه‌لرینی آییرمق ، شرقك حضور و سکونی ابدیاً صارصمق دیمکدر . امینزکه شو کونلرده بو حقیقت‌ده تظاهر ایده‌جك ، تورکارك کندی حدودلری داخلنده استقلال وتمامیت ملکیه‌لری تصدیق ایدیله‌جکدر . چونکه ویلسون پرنسیپلری ، حق وعدل دستورلری ، شرقك وبلکه بوتون جهانك حضور وسلامتی بونی ایجاب ایدییور . مأیوس اولمیه‌لم . حقیقت ایلریله‌یور .

* * *

عون حقله مظفر اوله‌جقدر .

عالم اسلام ودولت عثمانیه

عالم اسلامك بوکونکی وضعیتمز و بو وضعیتی احداث ایدن اسباب حقنده نه دوشوندیکنی تدقیق ایتمك ایستیورز . وضعیتمزی عالم اسلامك کوزیله کورمك وبناءً علیه عالم اسلامك بزه‌نصل مظاهرت ایتدیکنی اکلامق بزم اك بیوك وظیفه‌مزدر . هپمز کوریورز که بزم یکانه استنادکاهمز ، یکانه قوتمز ، مسلمانلقدر . آنجق بو قوته استناد و بو قوتی تحکیم ایدرسه‌ك موجودیتمزی قورتاره‌بیلیرز . بوندن بشقه بزه یار و مددرس اوله‌جق هیچ برشی یوق . هر طرفدن آنجق عداوت و خصومت ، هر طرفدن سله‌لر ، فلاکتلر ، أولوملرله قارشیلانیورز .

فقط بز یالکز دکلز ، بزمله برابر پك بیوك برقوت وار . بو قوت مسلمانلقدر . بتون مسلمانلرك قلبنده یاشایان بو قوت معظمه بزمله برابردر .

بو قوته التجا ایتمك ، بو قوته استناد ایتمك ، بو قوتله یاشامق نتیجه‌سنده بزم ایچون قورتولوش واردر . بناءً علیه وضعیتمزی ، بو قوتی تمثیل ایدن عالم اسلامك کوزیله کورمك کندمزی کندی کوزمزله کورمك ، آنجق حقیقتی کورمك دیمکدر .

زمرهٔ غالبه نزدنده بزم اك بیوك جرمز علیهلرنده حربه اشتراکمزدر . حربه اشتراك ایتمك برخطا ایدی . فقط قابل اجتنابمیدی ؟

عالم اسلام بو سؤالی شویله محاکمه ایدرك جواب ویرییور :

« ائتلاف دولتلری المان تهلکه‌سنه قارشی عقد اتفاق ایتدیلر . بناءً علیه بو اتفاقك اك مهم رکنی اولان روسیه‌نك آمال ومقاصدینی ترویج ایتمه‌یی قبول ایتدیلر . روسیه چارنك اك بیوك أملی ایسه دولت عثمانیه‌نك اضمحلالی ایدی . بناءً علیه روسیه‌نك امالنی ترویج ایدنلر دولت عثمانیه‌نك اضمحلالنه خدمت ایتمش اولیورلردی . معلوم یا بالقان اتحادیتنك تأمین غلبه‌سی ایچون درلو درلو پلانلر قورولدی . بالقان فجایعنه قارشی اغماض عین ایدلدی . اوندن صکره عثمانلیلرك یونانلیلره قارشی محافظهٔ موجودیت ایچون دیشلرندن طیرناقلرندن تصرف ایتدکلری مدهش فیأتلرله صاتین آلدقلری دره‌نوطلره وضع ید ایدیلدی . بو قطعی تظاهراتی متعاقب حربك آلوله‌نمه‌سی آرتیق روسیه‌نك نائل أمل اولمسی زماننك یاقلاشدیغنی افاده ایدییوردی . ایشته بوندن طولاییدر که عثمانلی دولتی زمرهٔ ائتلافیه‌نك علیهنده حربه قاریشمغه مجبور اولدی ! » دییورلر .

عالم اسلام دولتمزك حربه قاریشمه‌سنی بویله تلقی ایدییور . بویله‌جه حربه قاریشمه‌مزك نا قابل اجتناب و ضروری بر خطا اولدیغنه قانع بولنیور .

حربه قاریشمق مسئله‌سنی بویله‌جه حل ایتدکدن صکره « نصل حرب ایتدك ؟ » مسئله‌سی میدانه چیقیور .

عالم اسلام حرب اثناسنده لهمزده و علیهمزده یازیلان هر شیئه پیدای اطلاع ایدرك و بزم اك المانیتمز ، اك وحشی دشمنلره قارشی بیله اعتدالنی وفضیلتنی محافظه ایتدیکمزی تخطر ایدییور و بالخاصه حرب اثناسنده بالفعل بزمله محاربه ایدنلرك لهمزده شهادت ایتدکارینی کوریورلر . وبناءً علیه محاربه اثناسنده بزه استناد ایدیلن تهمتلری رد وجرح ایدییورلر . قبول ایتمیورلر .

اسلام عالمی قابل اهمال بر کمیت، قابل استصغار بر کیفیت دکلدر. اسلام عالمك قناعتنه حرمت ایتمامك بو اویله وخیم بر حرمتسزلکدرکه بونكده بر جزاسی واردر.

اسلام عالمك دولتك حربه اشتراکه عائد نقاط نظرینی بیان ایتدك. شیمدی‌ده بزم ایچون نه ایستیور اونلری تدقیق ایدملم:

اسلام عالمی کوریورکه عثمانلیلر ٤٦٥ سنه‌دن بری اوروپاده بولندقلری حالده دائماً شهراه موفقیتلرینه حائللر وضع ایدلمشدر. عثمانلیلر قدر سوء معامله‌یه اوغرامش، هرغدره معروض قالمش کیمسه یوقدر. بناءً علیه هرشیدن اول عثمانلیلرك أمن وأمان ایچنده چالیشمه‌لری لازم اولدیغی قناعتنده‌در. عثمانلیلر عصرلردنبری مسلمانلغی مدافعه اوغورنده هرفداکارلقه قاتلانیورلر. خرستیان عالمك، آچیق ویا کیزلی متحد وسوره‌کلی مساعیسنه رغماً عثمانلیلر بو وظیفه‌یی اویله بر زمانده ایفا ایتدیلرکه، اندلسلیلر، مصرلیلر، هند مغوللری وایرانلیلرله عربلر بو وظیفه‌یی ایفا ایده‌میه‌جك بر حال اضمحلالده ایدیلر. بناءً علیه عثمانلیلرك بوکون عالم اسلامك تأییدینه مظهر اولملری، کندیلرینك عصرلردنبری علمدار اسلام اولملرینه عائد برحق مقدسدر. بناءعلیه عالم اسلام عثمانلیلری تأیید ایتمك، اونلره أمن وأمان ایچنده یاشاق فرصتنی الده ایتمك ایچون هرشیئی اجرا ایده‌جکدر.

عثمانلیلرك پایتختی استانبولدر. رسالتپناه افندمز برحیات ایکن مسلمانلرك نظر دقتنی استانبوله جلب ایتدی. بو شهری فتح ایده‌جك اولانی ثنا ایتدی، اوزماندنبری مسلمانلر بو شهری فتح ایتمك ایچون عظیم فداکارلقلرده بولندیلر. مع مافیه علیه الصلاة والسلام افندمزك ثناسنه عثمانلیلر مظهر اولدیلر. استانبولی فتح ایتدکدن بر زمان صوکره خلافت‌ده عثمانلیلره انتقال ایتدی. استانبول دارالخلافه اولدی. اوزماندنبری عثمانلی پادشاهلری اسلام عالمك خلیفهٔ مشروعی طانیلدی. استانبول بتون مسلمانلرك پایتختی اولدی. خلیفهٔ اسلام، احکام آلهیه دائره‌سنده یالکز مسلمانلره قارشی برحکمدار مستقلدر. بتون عالم اسلام بو موقعك استقلالنی محافظه ایچون خلیفهٔ اسلامه معاونت، حتی بونك ایچون جهاد ایله مکلفدرلر. خلیفهٔ اسلام هیچ بر وقت غیر مسلملرك محکومی اولماز. خلیفهٔ اسلامك تورك، عرب، ویاخود اوروپالی، آسیالی اولوب اولمامسی ذره‌قدر اهمیتی حائز دکلدر. بر حبش کوله‌سی بیله مسلمان اولدقدن صوکره، مسلمانلر نظرنده خالص قریشی بر عرب قدر حائز اعتباردر. بناءً علیه اسلام عالی مقام خلافته، پایتخت خلافته قارشی مکلف اولدیغی وظیفه‌یی ایفا ایده‌جکدر.

ائتلاف زمره‌سی بر دولت أجنبیه زیر اشغالنده بولنان بر مملکتك مقدراتنی تعیین ایده‌میه‌جکنی آلمانلر قورلاند، استونیا و سائر یرلرده ایکن بیان ایتمشلردی. نیچون عینی اساسی سوریه، عراق و سائر بلاد اسلامیه حقنده تطبیق ایتمیورلر؟

عالم اسلام بتون بو مسائلی لایق اولدیغی اهمیتله دریش وبو یولده دولت عثمانیه‌یی تأیید ایدییور.

بزم وظیفه‌مز عالم اسلامك بوتأییداتنه ابراز لیاقتدر. عالم اسلامك بزم وضعیتمز حقنده دوشوندیکی قدر مصیب، و مصیب اولدیغی قدر عادل بر فکر اولماز.

ائتلاف زمره‌سی بو حکم عادلی اعطا ایده‌بیله‌جکمی؟

عالم اسلام ایله اوروپانك مناسبات آتیه‌سنی ایشته بو حکم تعیین ایده‌جکدر. شورای محققدرکه عالم اسلام حقوق عثمانیه‌نك بر طاقم احتراصات اوغورنده هدر ایدلمامسنه بذل مساعی ایدییور بومساعیدن اعظمی استفاده‌لر تأمین ایتمك ایچون اویانیق واحتیاطلی داورانمه‌مز لازمدر.

عمر رضا

تورکیا مسئله‌سی

(یکی اوروپا) نام فرانسز رساله‌ٔ اسبوعیه‌سنده استانبولده اجرا ایدیلن جدی بر تدقیقه استناداً یازیلان اوزون بر مقاله‌نك اقسام مهمه‌سندن بر قسمنی اقتباس ایدییورز:

« استانبولك تورکلره قالاجغی ظن اولونیور. بو، تورکیه‌ده یاشامش اولانلر ایچون قطعی الوقوع بر حقیقت تلقی اولنمقله برابر تورکیه‌نك اولونی ایسته‌مه‌ین، بو غازلرك سربستیسی ایله تورکیه‌یه بر وکالت تأمین ایتمك ایسته‌ینلر ایچون عینی صورتله تلقی اولنان بر حقیقتدر. فقط تورکیه‌ده هم بزه، هم ده حمایه‌ایتدیکمز وطنداشلرینه قارشی وظیفه‌لرینی اونوتمامیلیدر. اکر اسکی تورك امپراطورلغی

خريطه‌سنه باقيليرسه وبالخاصه بر پارچه بو مملكتده سياحت ياپيلمشه تراكيانك قسم اعظمنك تماميله تورك وآناطولينك باشدن باشه تورك اولدیغی صراحت كسب ايدركه ويلسون نظريه‌سنه كوره بو قطعات اراضينك توركاره عائد اولماسی دوغرو ومنطقی اولور. استانبول وازمیر فی الحقیقه بر چوق ملیتلر ارائه ایدییور . دون اوقادارفس طاشیمق حقنـدن مغرور ومتكبر اولان وحتی انجلرندن پك چوقلری كندی لسانلرنی بیله اونوتان عثمانلی روملری لهوانتن مدنیتلرنی كندیلرینه عدداً فائق اولان توركاره مدیوندر. استانبولدن چیقیكز ، توركیه‌ده وتوركلر آره‌سنده‌سكز . ازمیردن چیقیكز ، ینه اویله. هانكی حقله بوهینترلاند طبیعی بر مدخل ومخرجی اولان شهرلردن محروم ایدیله‌بیلیر؟ بر مملكت حقنده درمیان اولنان مطالبانه اساس اولمق اوزره اوراده قازانیلان وصرف ایدیلن پارامی موضوع بحث اولور ؟

هیچ شبهه‌سزكه دیكرلرینك حقی بزم حقمزك ضیاعنی انتاج ایده‌مز. هم اویله‌كه بزم لسانمز ، مختلف ملیتلر آراسنده بر واسطهٔ بیان اولمقده‌در.

ساحللره یرلشمش بر قاچ بیك روم ایچون ینه بوساحللره محتاج اولان میلیونلرجه تورکی اونوتمق دوغرو اولاماز ، روملرك شكایت ایتمكه حقی یوقدر ، چونكه اونلرك حقوقی طانینه‌جقدر . یالكز مقصدلرینی مدافعه ایدركن یاپیلان مثلسز كوروالتولرك معناسنی آكلاتمق ایجاب ایدر . »

مسلمان قادینی نصل اوللی ؟

آناطوردك اك فجیع فلاكتلرله قیورانوب پارچالاندیغی شوزمانده بر قسم خانملریمزك حجاب آور قیافتلرینی كوروب ده تادیناق نامنه عصیان ایتمه‌مك ممكن دكل ! ...

ازمیرك اسیر و مضطرب افقلرنده آغلایه‌راق كن روزكار ، استانبول سوقاقلرنده سورمه‌لی كوزلره ، بویالی دوداقلره ، شن قادین قهقهه‌لرینه تصادف ایدییور . بو نه‌ألیم ، نه‌ذلیل شی !..

واقعا قادینلغك جابجا كورونن بو سقوط معنویسنه ، واسـه‌جه مقابلده ارككلر سببیت ویردی . دوشمش هر قادین قدر ، شبهه‌سز اونی دوشورن اركك‌ده تاهینه مستحقدر . بویالی دوداقلر وكوزلری ترنم ایدن شاعرلر ، شوخ، شرب قیزلری ضمناً آلقیشلایان غزته‌جیلر .. نیجه بو سقوط اخلاقه‌برر « مسبب » درلر . لكن فلاكتك بودرجه‌سی قارشیسنده آرتق سفیل آرزولر صوصمالیدی ... حالا او بولده ، او سفاهت وادیسنده واحتراص وادیسنده ، سقوطده دوام ایتمك قدر دنیاده ذلیل وفجیع هیچ برشی اوله‌ماز .

وحالا بشون

بو فلاكتلره كندی لاقیدیسنك سبب اولدیغندن بی‌خبر ! ...

بونی پك چوق دفعه سویله‌دم ، ینه‌ده تكرار ایده‌جكم : دینسه وملیته لاقید قالماسه‌یدی بو ملت یقلماز ؛ حق بویله آیاقلر آلتنه آلینامازدی !

دین اسلام اخلاق وفضیلت دیندر . اونی اهمال ایتمكله ناموس‌ده اخلاق‌ده اهمال ایتمش اولدق ، وطبیعتیله دوشدك ...

مع مافیه نومید اوله‌جق زمانده دكلز ، صمیمی بر رجعت ، صوك سنه‌لرك لكه‌سی اوستنه مؤبد بر پردهٔ نسیان چكه‌بیلیر ، واونك آرقه‌سنده كوكلردن باقان بر ییلدیز كبی تمیز والهی اسلام قادینی !

هایدی عزیز همشیره‌لر ، دالدیغكز غفلت اویقوسندن آرتق اویانك اون اوچ عصرلق سلطنت، امیدنی سزك تمیز، سزك آتشلی روحلر كزدن بكلر!

كوزتپه — خالده نصرت كاظمی

طرابلس غربده وضعیت

جورناله دیتالیادن :

« مملكتك ایلری كلنلری ، متاركه‌یی متعاقب كرك استانبولدن كرك‌سه آلمانیادن آرتق امـداد ومعاونت احتمالی قالمدیغنی كوره‌رك معروض بولوندقلری تهلكه‌یی آكلامغه باشـلادیلر ؛ عینی زمانده اندیشهٔ استقبال ، مشایخ وقبائل آره‌سنده كی نفاق وشقاق‌ده ازاله‌یه خادم اولدی. بالنتیجه روابط قوت واتحاد آرتمشـدی . بو حال ، حركاتی اداره ایدن آداملرك تكامل سیاسیسنه بر دلیل بارز تشكیل ایدییوردی .

آلمان هیئت اصلاحیه‌سنك ایلری كلنلرندن بارون فون (طونده رواط) ، دفتر خاطراتنده بو صوك احوالی شوصورتله تثبیت ایتمكده‌در: (عرب رؤسا ومشـایخی ده كندی مقدراتی كندی كندینه تعیین ایتمك حقی اتفاق واسـتعماله قرار ویره‌رك بر نوع حكومت تشـكیل ایتدیلر ؛ بو حكومت ، تام برتشكیلاته مظهر ودوامی بر ماهیتده دكل ایدیسه‌ده حیات وفعالیت اظهارندن خالی قالمادی .

تشرین ثانیـده (الغیرات) ده وقوعه كلن اجتماعـده جمهوریت عربیه ، درت اعضادن یعنی سلیمان البارونی ، رمضـان الشتیلی ، احمد المؤید وعبدالنبی‌دن مركب بر جمعیت تشكیل ایدیلیوردی .

تلسز تلغراف استاسیونی ، ارزاق ده‌پولری ، البسه آنبارلری ، جبخانه ده‌پولری وسائره‌سیله همراه ، یكی حكومته مركز اولاجقدی. جمهوریتك مجلس مالیسی باشنده مختار بك قوبار بولنیوردی . حكومت وبركیلر طرح وقانونلر نشر ایدییور ، هیئت عمومیه‌سیله انتظام دائره‌سنده چالیشه‌رق امین برنفوذ وحاكمیت صاحبی بولونیوردی .

جمهوریتی تصدیق ایدن بشون حوالیٔ داخلیه‌ده بر غزته دخی نشر ایدیلیوردی . (حر انسان) نامیله چیقان بو غزته‌نك اطرافنده ، (یوردلریكزده حراولیكز!) ، (مسافرلرمزه معامله‌ جیله كوسترملی!) (حقوق ووظائف بشریه ایچون جغرافی حدود یوقدر .) ، (وطن

محبی ، ایماندن کلیر .) ، (انسانلری ، نه‌زمان تدقیق و مشاهده ایدرسه‌کز ایدیکز آنالرندن حر طوغارلر .) کبی جمله‌لره تصادف ایدیلیردی .

بو غزته‌نك بر نسخه‌سنده شویله بر فکره مصادف اولمشدق : (بوقدر خرابی یه مال اولان بویوك حرب ، فرق عسکریه‌یی و جبر وشدت طرفدارلرینی اسقاط ایمکله ده موقراتیق فکرلرك رواجیاب اولماسنه امکان بخش ایتدی . بو حرب ، یالکز بشریتك فکر احرارانه‌سنه تأمین غلبه ایتمکدن و انتریقه و شدت سیاستنی اورته‌دن قالدیرمقدن باشقه برجهته خادم اولمامش بولونسه بوکا ینه بربلا نظریله باقه‌مایز .)

حال ، بومرکزده ایکن ١٤ تشرین ثانی ١٩١٨ تاریخنده حمص‌ده بولونان ایتالیان ایلری خطلری قارشیسنده ، عرب اهالیسنك ممثلی عبدالقادر پاشا طرفندن سالم بك نامنده بری کوندریلیوردی . بوذات ، ایتالیانلر طرفندن طرابلس جمهوریتنك تصدیق ایدلمسنی طلب ایدییوردی . ایتالیان مرخصلر ، لیبیاده‌کی حاکمیتلریله قابل تألیف کورمدکلری ایچون بوطلبی قبول ایده‌میه‌جکلرینی سویله‌مش ومع‌مافیه ایتالیا حکومتی طرفندن ، یرلی اهالی‌یه حکومته اشتراك حقی بخش ایدلمك مصمم بولوندیغنی بیلدیرمشلردی .

آیك ١٥ نجی و ١٨ نجی کونلری دیکر اجتماعلر عقد ایدیله‌رك بونلره ، عثمانلی بیکباشیسی ضیا بك ، مختار قوبار ، رمضان شطی اشتراك ایله‌مشدی . اجتماعلرده اوقودیغی ایکی مضبطه‌ده حق استقلال ایله برابر طرابلس حکومتنك مقدرات ومسئولیتنی دولت عثمانیه‌دن تفریق ایتمك ایسته‌یور ، وآرتیجه‌ده متارکه طلبنده بولونه‌رق بعض شرائط درمیان ایدلمسی فکرنده بولونیوردی . ایتالیان حکومتی بومضبطه‌لره جواب ویرمدی . بناءعلیه معاهده‌یه‌ده امکان حاصل اولمادی .

٧ کانون اول تاریخنده عبدالقادر پاشا طرفندن ، سیدی بلاله بر مخبر کوندریله‌رك برموعدتلاقیده اجتماع طلب ایدلشدی . هرایکی طرفك مرخصلری آیك طقوزنجی کونی (صران) بولنده طوپلاندی ، سیدی بلالدن زواره‌یه قدر امتداد ایدن بوتون منطقه‌نك قوماندانی عبدالقادر پاشا ، بدایةً استقلال تام دعواسنی تجدید ایتمك ایستدیسه‌ده ایتالیانلرك قطعی طور مخالفتی مواجهه‌سنده مقاومتدن فراغت ایدرك کندیسنی اسیر صفتیله ایتالیانلره تسلیم ایتدی . حالبوکه طرابلس ایتالیان دائرهٔ سیاسیهٔ عسکریه‌سی ، فرهاد بك واسطه‌سیله زاویه رؤساسی نزدنده تشبثاتده بولونه‌رق بومنطقه قبائلنی تحت انقیاده آلمشدی . مع‌مافیه بو ، مجرد تك بروقعه ایدی ؛ هرحالده لیبیانك دیکر اقسامی مقاومتلرنده اصرار ایدییوردی . اصل مقاوله ، ١٠ مارت تاریخنده (بئرعبسا)ده وقوعه کلن اجتماعده قرارکیر اولویوردی . بوندن صوکره واول ، قبائل وعشائرك ایلری کلنلریله خصوصی مناسبتلر تأسیس ایدلمش ، وبونلره بول بول وعدلرده بولونولمش ونتیجه دخی ، تیانسلرك صوك استخباراتی صورتنده ظاهر اولمشدر . »

انکلتره‌نك وعدلری

٣٠ مایس تاریخلی تایمس غزته‌سندن : مستر تیودور موریسون بریونان ضابطنك مملکتمزه دائر مکتوبنه جواباً سطور آتیه‌یی یازییور : « ٢٨ تاریخلی تایمس غزته‌سنده‌کی ترکیانك تقسیمی حقنده‌کی مقاله‌یی یازان قارئه خطاباً دییورمکه : رجال دولت حقیقتلرله اوغراشمق لازم کلدیکی کبی دکل ، فقط حال حاضری دوشونه‌رك مشغول اولملیدرلر . صوکره نه ایمپراطور یاله اولوغی ، نه ده خلیفهٔ عباسیه‌یه اظهار عدالت ایچون خریطه‌یی یکیدن چیزه‌بیلیرز . بزم شیمدی نظر دقته آله‌جغمز شئ یکرمنجی عصرده ملتلر آراسنده کوردیکمز اختلاف ایله اهالینك تقسیماتیدر . بو مشوش مسئله‌ده بر انکلیز اولمق صفتیله اك اهمیتلی اوله‌رق ایکی نقطه بولیورم :

برنجیسی بوتون عالم اسلامك ترکلر ایچون بویوك برمحبت طاشیدقلری وذات شاهانه‌نك حاکمیتك غصب اولونمسی طرفداری اولمدقلریدر . مسلمانلرك ذات شاهانه‌یی خلیفه دییه طانیدقلرینی سویلمکه حاجت کورمیورم . رجال دولتك ده بو حقیقتله قارشیلاشمسی ضروریدر .

ایکنجی نقطه ، انکلتره ترك حاکمیتی محو اولمامسی ایچون سوز ویرمشدر . ١٩١٨ ، ٥ کانون ثانی‌ده میستر لوئید جورج انکلتره نامنه ایراد کلام ایلدیکنی سویلدیکی و « حربك غایه‌سی » موضوعیله ویردیکی بر قونفرانسده بو نقطه‌یه تماس ایتمشدر . میستر لوئید جورج « بز نه تورکلری پایتختلرندن ونه‌ده زنکین محصولدار آناطولیدن محروم ایتمك ایچون حربه کیردك ، نه‌ده عن اصل ترك اولان تراکیایی اونلردن آله‌جغز . » دیمشدی . میستر لوئید جورج ینه عینی قونفرانسده : « پایتختی استانبول اوله‌رق بر عثمانلی ایمپراطورلغنك ادامه‌سنی ایسته‌مش اولدقلرینی بحرسفید ایله بحرسیاه آره‌سنده‌کی کچیدك بین الملل وبیطرف حاله قلب ایدلمسنی ، عربستان ، ارمنستان ، عراق ، سوریه وفلسطینك منفرد برر ملت شکلنده طانیلمه‌سنی دوشونیورز . » دیمشدی . بو اویله بر یمیندرکه حکومتی ، ترکلرك استانبولدن چیقارلمسی وآناطولینك تقسیمی فکرینه اماله ایتمکه چالیشانلر انکلتره‌یی باچیقانك بیطرفیتنی اخلال ایتمش اولان آلمانیانك دوشدیکی وضعیته سقوط ایتدیرمش اوله‌جقلردر . »

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر — اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخلی، خارجی، هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.
نسخه‌سی ۱۰ غروش، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در
اداره‌خانه
باب‌عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه
اخطارات
آبونه‌لر بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

اخطارات
ادرس تبدلنده آریجه بش غروش کوندرملیدر
مکتوبلرک امضالری واضح واوقوناقلی اولملی و آبونه‌لرک نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر
ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک آدرسلرینک فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنک واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

عدد: ۴۲۶-۴۲۵ — ۲۷ رمضان ۱۳۳۷ — پنجشنبه — ۲۶ حزیران ۱۳۳۵ — جلد ۱۷

حضرت محمد علیه السلامک دینی

۲
اسلام

اسلام کلمه‌سی نه‌لری افاده ایدر:

حضرت پیغمبرک تبلیغ و تعلیم بیوردیغی اصول و فروع دینی ایضاح ایده‌بیلمک ایچون اول امرده عنوان اصلیسی اولان اسلام کلمه‌سنک دلالت ایلدیکی معنالری تثبیت ایده‌لم.

اسلام، اساس لغت عربده حرب و منازعه‌نک ضدی اولان سلم و استسلام کلمه‌لری کبی مسالمت، مطاوعت، انقیاد، اخلاص معنالرینی افاده ایلدیکی کبی سلامته قاویشمق و یا کیرمک، سلام ویرمک معنالرینی افهام ایدر و دائما سلام و سلامت ماده‌سنک معناسیله علاقه‌دار اولور.

بو معنایه کوره اسلام علی الاطلاق، مطاوعت، انقیاد واخلاص و صمیمیت، مسالمت دیمک اوله‌بیلدیکی جهتله، هر هانکی شیئه اولورسه اولسون انقیاد وصمیمیت حقنده قوللانیله‌بیلیر. شو حالده بر باطله، بر فناله‌یه، بر ظالمه انقیاد واخلاصده دخی قوللانیلدیغی اوله‌بیلیر. فقط لسان قرآنده، عرف دینده اسلام انقیاد مطلق دکل، انقیاد حق، انقیاد آلهدر. اللهدن، حقدن ماعدایه انقیاد ایسه اسلامه منافیدر. چونکه حقه مخالف اولان شیئه انقیاد، حقه انقیاد دکل، عصیاندر. و بوخصوص قرآنده بر چوق کره‌لر تصریح ایدلمشدر. بالاده ذکر اولنان (ان الدین عند الله الاسلام) آیت کریمه‌سی ماقبلنده‌کی (شهد الله انه لا اله الا هو والملئکة واولوا العلم قائما بالقسط لا اله الا هو العزیز الحکیم) آیتنک مضمونی تأکید ایلدیکندن اسلام، جناب اللهک وملائکه‌نک، و افراط و تفریطدن مجتنب معتدل اهل علمک شهادت ایلدکلری وحدانیت الهیه‌یه انقیاد معناسنی واضحاً افاده ایدیور. و تعبیر علمیسیله (الاسلام) ده‌کی الف لام بر معنای عهدیی اشعار ایلیور.

تقیید مذکوری آیت سابقه‌نک مابعدنده‌کی آیت، (فان حاجوک فقل اسلمت وجهی لله ومن اتبعن) نظم جلیلی دها زیاده تصریح ایتمشدر. بوراده کرک حضرت پیغمبرک و کرک اتباعنک اسلامی، جناب الهه اسلام یعنی اخلاص وانقیاد اولدیغی و بناءً علیه مطلق دکل، مقید بولوندیغی واضحاً افاده ایدیلیور.

صکره قرآن عظیم الشان، هوادن یعنی تمایلات محضهٔ نفسانیه‌یه، شرور و باطله، حاصلی حق اولمیان هر شیئه مخالفت ومنکر اولان شیلری نهی ایدن، حاصلی طاغوت و شیطانه اتباع و انقیاددن منع ایدن برچوق آیات ایله طولودر.

ازجمله سورهٔ بقره‌ده (یا ایها الذین آمنوا ادخلوا فی السلم کافة ولا تتبعوا خطوات الشیطان) آیت کریمه‌سی اسلامک محتوی بولوندیغی مثبت ومنفی قیدلری برلکده کوسترمشدر. بوندن باشقه بو آیت (المسلم من سلم المسلمون من لسانه ومن یده) حدیث شریفی کبی اسلامک انقیاد حقه منفرع اولان مسالمت عامه معناسنه دلالتدن وارسته اولمدیغنی ده افهام ایدیور.

کذلک (ولا تتبع اهوائهم)، (ولا تتبع الهوی) کبی آیات جلیله ایله (لا طاعة للمخلوق فی معصیة الخالق) کبی احادیث شریفه کوستریبورکه

اسلامك انقیادی ، اسلامك سودای مسالمتی انجق جناب حقه وجناب حقه عصیان معناسنی متضمن بولنمیان خصوصاره منحصردر. »

خلاصه عندالله دین مرضی اولان اسلام ، هرچه باد آباد انقیاد وکور کورینه اطاعت دیمك اولمیوب آنجق جناب حق جل و علایه انقیاد معناسنه راجع اولدیغندن نزد الهیده حق اولان شیلره انقیاد ایدهرك اهل حق ایله کمال مصافات و مسالمت اوزره یاشامق واهواء وتشبهات باطلهدن اجتناب ایدرك ارباب اهواء وتشبهاته قارشی مجاهدهده بولونمق وجدانته منجر اولور.

بو وجدانی تعبیر آخرله حق پرستلك دیه تلخیص ایدهبیلیرز. حق مطلق اولان جناب اللهك وحدانیتنه ایمان ایله منقاد اولان بر وجدان حقائقه کندی نقطهٔ نظرینه کوره دکل، نظر الهی یه کوره بر قیمت ویرر وبو قیمتی حائز هرمانعی براس حق انکار و اهمالدن حیا ایدر. و بناءً علیه حب حق و حقیقت یرلشمش اولان قلبلرده تعصبه یرده قالماز. (هوالذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق) آیتنده دین حقه اضافتی بو نقطهٔ نظریده مشعردر. بوكا بناءً درکه قرآن عظیم الشان (یا اهل الکتاب لم تلبسون الحق بالباطل وتکتمون الحق وانتم تعلمون) ، (یا اهل الکتاب لاتغلوا فی دینکم غیرالحق)، (یا اهل الکتاب لاتغلوا فی دینکم ولاتقولوا علی الله الاالحق) وامثالی آیاتنده غلو وتعصبی ذم ومنع ایلمش و یالکز حقده اصراری توصیه ایلمشدر. اسلام خیر محض دائما حقده طانیمشدر. حق اولمیان شیده خیر کوزهتمهمشدر. کذلك اسلام حق وخیره مستند اولمیان منفعتلری ، منفعت دکل ، مضرت بیلمشدر. بو نقطهلری آتیدهکی مباحثده دها ایی آکلایه بیلیرز.

*
* *

دین اسلامك معنای خاصی وفائدهسی ایله تعریفی

بالاده اسلامك معنای لغویسی ایله ادیان سالفهیه دخی شامل اولان مبادیسی یعنی معنای عامی اعتباریله حقیقتنی کوردك. شیمدیده اك معروف واك خاص معناسی وفائدهسی نقطهٔ نظرندن تعریفنی آکلایهلم.

اصل دین اسلام ، نعم الٰهیهیه ایصال ایلهین طریق مستقیمدر. بو تعریف سورهٔ فاتحهدن بالصراحه آکلاشیلمقدهدر. قرآن عظیم الشانك ارشاد وتبلیغ بیورهجغی دینك اك مهم اساسلری ، ام الکتاب اولان سورهٔ فاتحهده برر مبادیٔ علمیه طرزنده ارائه بیورلمش و بو میانده تعریفندهده اشارت ایدیلمشدر:

شو مشهودمز اولان و هربری برمدت معینه ایچنده ابراز وجود ایتدکدن صوکره بر نظام آلتنده تدریجاً تکمل ایتمکده وبالآخره منهدم اولمقده بولنان وینه هربری بو تحولاتیله بزم ایچون برر واسطهٔ علم تشکیل ایلهین عالملرك یعنی موجودات محسوسهنك وبونلر میاننده بالخاصه ذی العقول اولان انسانلرك مبدأ ومرجع وجودی ، خالق ، مالك ومربیسی اولان بر الله واردر. بوتون بو عوالم کندیلکلرندن دکل ، آنك خلق وایجادیله وجوده کلیر وآنك تربیهسیله کماله یتیشیر وینه آنك تصرفیله زائل اولور کیدر. وهیچ برشی آنك ملکندن خروج ایدهمز. بویله رب العالمین اولان جناب اللهك اسماء و صفات کمالیهسی واردر. از جمله الله (رحمن) در ، بتون مخلوقاتنه ابتداءً انعام واحسان ایلر، هیچ برینی تفریق ایلهمز. جناب الله (رحیم)در. عقل وفکر وارادهایله مختار وحر اولهرق یاراتدیغی انسانلره ویرهجکی نعمتلری سعی وکسبلری قانونلرینه ربط ایلمش اولمغله انتهاءً بونلره اختیار وارادهلرینی صرف ایتدکلری ایمان کامله، اعمال حسنهیه کوره مکافاةً انعام واحسان ایلر. همده جناب الله (مالك یوم دیندر) اونك استقبالده بریوم مکافات ومجازاتی واردر. و اوکونك یگانه مالکی کندیسیدر. او اراده انسانلری مسئول ایدر. کسب وعملریله ابراز لیاقت ایدنلره انعام ایتدیکی کبی ، ایدهمیلریده معاقبه وتجزیه ایلر. ایشته بوتون تعظیمات کامله وتقدیسات تامه ، حمد وشکر وثنا آنجق آکا مخصوصدر.

انسانلر هیچ برشیئه عرض ذلت وافتقار ایتمهملی ، بوتون تعظیم وتمجیدی جناب اللهه قصر ایتملیدر.

« یارب عبودیت وعبادت دینیلن خضوع تام وتعظیم کاملی انجق سکا یاپارز ، انجق سندن استعانه ایدهرز. » دیملی وبونی هم فعلاً، هم قولاً اجرا واشاعه ایتملیدر. وجدانلره بوروح اصلیی غرس ایتدکدن و بویولده بوتون تظاهراتی تأمین ایلدکدن صکره رحمت الهیهیه نائل و نعم غیر متناهیهیه واصل ایدهجك طریق مستقیمه هدایتی جناب اللهدن ایستهملی. « یارب ، بزی ، غضبه اوغرایانلرك ، ضلالتده قالانلرك دکل، نائل نعمت اولانلرك طریقنه، طریق مستقیمه هدایت ایله دعاسنی عرض ایتملیدر. » مآلنی تعلیم بیوران سورهٔ فاتحهدهکی (الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم) آیتلری ذکر اولونان تعریفی صراحةً کوسترمش و دین وشریعت اسلامیهدن عبارت بولونان بو طریق مستقیم ، بوتون قرآن عظیم الشانده ، بعده احادیث نبویهده تفصیل ایدیلمشدر.

محمد حمدی

موعظه

اعیان رئیس محترمی فاضل شهیر مصطفی عاصم افندی حضرتلرینك رمضان شریفك ٢٣ نجی کونی ایکندیدن صوکره نور عثمانیه جامع شریفنده برموعظه ایراد بیورهجقلرینی غزتهلرده اوقویان ذوات دها ایکندیدن اول فوج فوج جامعه شتابان اولیورلردی. نماز وقتی حلول ایتدیکی زمان جامع قاپولره قدر طولمشیدی. پك چوق ذوات یر بولهمایهرق طیشاریده بکلهیورلردی. نمازی متعاقب جماعت اوقدر

چوغالدی که مخفلر طولدیغی کبی برچوق ذواتده اوطوره‌جق بر بوله‌مایه‌رق ایاقده دیکله‌یورلردی . جماعتك اکثریتی منور مسلمانلر تشکیل ایتدیکی ومابین همایون ارکانندن بعض ذوات کرامك ده جماعت آره‌سنده بولوندقلری کورولیوردی . بیاض جبه‌سیله ، قار کبی صقالیله ، جوال نظرلریله کرسیدن بوتون جماعتك انظار دقتنی جلب ایدن مشارالیه حضرتلری دعای متعاقب کور سسیله اعوذ وبسمله چکرك عربجه بر مقدمه‌دن صوکره « یاعبادی انی حرمت الظلم علی نفسی فجعلته محرما بینکم فلا تظالموا یا عبادی کلکم ضال الا من هدیته فاستهدونی اهدکم . یا عبادی کلکم جائع الا من اطعمته فاستطعمونی اطعمکم ، یا عبادی کلکم عار الا من کسوته فاستکسونی اکسکم ... الی آخره ... » حدیث قدسیسنی اوقودیلر . کوچوك بر وقفه‌دن صوکره بیوك بر بلاغت وسلاستله خطابه‌سنه باشلادیلر :

هر مسلمانك معلومیدر که الله عظیم الشان انسانلری ارشاد ایچون ، دنیا وآخرتده سعادته ایصال ایچون ازمنهٔ مختلفه و امکنهٔ متعدده‌ده برچوق انبیای کرام کوندرمش ، بو صورتله انسانلره بیوك لطف واحسانده بولونمشدر . ایشته او انبیای عظامك الصوکی اولمق و شریعت مبجلهٔ احمدیه‌سی قیامت کوننه قدر باقی قالمق اوزره بیك اوچیوز سنه اول مکهٔ مکرمه‌ده محمد بن عبدالله علیه الصلوة والسلام افندمزی کوندرمشدر . و بزه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم واسطه‌سیله ایکی نوع تبلیغ الهیده بولونمشدر : بریسی متواتراً بزه واصل اولان ، حافظلرمزك وجدانلرنده ، قلبلرنده محفوظ ، مصحفلرمزده یازیلی بولونان ، حرمته اولرمزده بولوندیریلان قرآن عظیم الشان . دیکری‌ده حضرت رسول علیه السلامك « وما ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی » فرمان جلیلیله شریعت احمدیه‌سنه متعلق اولان هر حکمی ، هر بیانی ، هر افاده‌سی وحی الهی‌یه مستند بولونان حضرت پیغمبرك حدیث شریفی . ایشته بز هر نه وقت قرآن مبینی بر المزده ، حدیث شریفی‌ده اونك یانی باشنده طوتار وآندن استنباط اولونان ، اکلاشیلان احکام دینیه‌یه درت ال ایله یاپیشیرسه‌ق دنیا و آخرتده مسعود اولورز .

تاریخ اسلامه بر کره نظر ایده‌لم . دنیانك مختلف قطعاتنده ، مختلف زمانلرده برچوق مسلمان حکومتلری تأسس ایتمش . اونلر هر نه زمان احکام دینیه‌یه رعایتکار اولمشلرسه مسعود اولمشلر . هر نه زمان کرك حکومتی ، کرك اهالیسی دیننده ضعف آثاری کوسترمه‌یه باشلامشلرسه مقهور اولمشلر . هزیمتدن هزیمته دوچار اوله‌رق کونك برنده برك دیننه کچمشلر .

شونی بیلملیدرکه جناب رب العالمینك انسانلره تبلیغ احکام ایتمسی بزم عبادتمزه محتاج اولمسندن طولایی دکلدر . « ولله علی الناس حج البیت من استطاع الیه سبیلا ومن کفر فان الله غنی عن العالمین » . حق تعالا حضرتلری اهل اسلامدن قدرتی کفایت ایدنلره حج شریفی فرض ایتمشدر . بونی ایفا ایدن کندی سعادتنه خدمت ایدر . جناب حق هیچ کیمسه‌نك عبادتنه محتاج دکلدر ، او « غنی عن العالمین » در . انسانلره امر ایتدیکی شیلرك بوتون فائده‌سی تمامیله تطبیق ایدنلره وانلرك جوارنده بولونانلره عائددر .

الله شریعت سبحانیه‌لرنده ایکی اساس امر ایدیور : ١) شعائر الهیه‌یه حرمت ، ٢) مخلوقات سبحانیه‌یه شفقت . کلمهٔ توحید شعائر الهیه‌نك باشنده‌در . اذان محمدی شعائر الهیه‌نك باشنده‌در . نماز ، قرآن ، رسول کبریا ... بونلرده شعائر الهیه‌نك باشنده‌در . بونلرك هر هانکیسنه اولورسه اولسون هر مسلمانك جداً ، قلباً ، صاچندن طرناغنه قدر حرمت ایتمسی وسیلهٔ فوز وفلاحی ، باعث سعادتیدر .

بونلره ناصیل حرمت ایدیلیر ؟ شریعت جلیله‌مز هر موطنده ، هر کارده بزم ایچون سعادت ورحمت اوله‌جق خصوصاتی سویلمشدر . مثلا اذان اوقونور . بز المزده سیغاره ، آغزمزده نارکیله ، ایاق یاق اوستنه آنار اوطورورز . بواولورمی ؟ پادشاهك سلامی کلنجه ایاقده قبول ایدرز . اذان محمدی ایسه دینك سسیدر ، علوی ترانه‌سیدر . اذان الهك حضورنده یوز سورمه‌یه دعوت ایدیور ، اویله ایسه بوتون مسلمانلر بوکا حرمت ایدر . جان قولاغیله دیکله‌یه‌رك منشرح اولور .

صوکره مخلوقاته شفقت . الله هرشیده حسن معامله امر ایتمشدر . حتی محاربه‌ده دشمن اولدورورکن بیله‌ك خفیف بر صورتده اولدورمك ، حتی اکلی مباح اولان حیوانی ذبح ایدرکن بیچاغی کسکین اولمق آداب مخصوصهٔ اسلامیه‌دندر . اسلام اویله بر دین درکه عواطفی انسانلره منحصر قالمیورده بوتون حیوانات‌ده شامل اولیور .

ایشته بونك باشلیجه مبنی الهك کتابی ، پیغمبرك حدیثی و بوندن استنباط اولونه‌رق علمانك اجماعی ، فقهانك قیاسی‌در . شیمدی بر حدیث شریف شرح ایدیورم . حدیث ایکی درلودر : بریسی قدسی ، تعبیر آخرله حدیث الهی‌در . دیکری‌ده حدیث نبوی‌در . هر ایکیسی‌ده رسول الله صلی الله علیه وسلم افندیمزك لسان حکمت بیان محمدیلرندن صادر اولمشدر . آنجق بریسی خصوصات دینیه‌دن اولدیغی صورتده وحیه مستند اوله‌رق طوغرودن طوغرویه طرف محمدیدن سویلنمش . دیکری طرف الهیدن وکالته مشابه بر طرزده ینه جانب رسالتپناهیدن ایراد بیوریلمشدر . علما بو قسم حقنده معناسی الله تعالی حضرتلری جانبندن ، لفظی حضرت پیغمبر علیه السلام طرفندن وارد اولور دییور . عرض ایده‌جکم حدیث بو قسمدندر .

(یاعبادی) ای قوللرم ! بو تعبیردن کیملری آکلایورز ؟ بوتون انسانلری‌می ؟ خایر ، بوتون انسانلر ، قوللر دکلدر ، آنلر مخلوقلردر . قوللر ، دین وایمانی اولانلر ، الهه ، پیغمبره اعتقادی اولانلردر . دینندن ، ایماندن محروم اولان ، الهه اعتقاد ایتمه‌ین ، پیغمبری طانیمایان کیمسه‌لر ، الهك قولی دکل ؛ مخلوقاتیدر . انسانلغك حکمی اولان ایمانی وجدانته یرلشدیرنلر ، بکا عبودیتله کسب شان وشرف ایتمش اولانلر (انی حرمت

الظلم علی نفسی) بن کندمه ظلمی حرام قیلدم . یعنی ذات پاك احدیتم ظلمدن منزه ، متعالی ، مقدسدر . بندن ذره قدر ظلم صادر اولماز ، اوله‌ماز . غرابت شوراده‌درکه اللهدن ظلم صادر اولماز دکل ، اوله‌ماز . چونکه ظلم نه‌یه دیرلر ؟ غیرك حقوقنه تجاوز ، برشیئی لایق اولمدیغی موقعه چیقارمق ، دنیاده و آخرتده اللهدن باشقه هیچ کیمسه‌نك ملکی وارمیدر ؟ خلقةً ، ایجاداً ، ابقاءً هرشی ملك اللهیدر . جناب حق هرنه یاپارسه کندی ملك مطلقی اوزرنده بر تصرفیدر . بناءً علیه جناب حقه قیاس ایله غیرده برحق یوقدرکه آکا تجاوز ایتمسی ممکن اوله‌بیلسون شو حالده جناب حقدن ظلم صادر اولمسی متصور اوله‌ماز .

حالبوکه شکل ظلمده کوروله بیله‌جك حالات دخی اولماز .

(فمن یعمل مثقال ذرة خیراً یره) هرهانکی برکیمسه ذره آغرلغی بر ایلك یاپارسه اونك عند اللهده مکافاتی زائل اولماز . خیر یاپمق مسعود اولمق دیمکدر . اکر ایلك یاپان کیمسه‌نك مکافاتی بعضاً ویریلمه‌مش اولمق لازم کلسه‌یدی صورةً وشکلاً ظلمه شبیه اوله‌بیلیردی . حالبوکه قرآن عظیم الشان بونك دخی اولمایه‌جغنی بیلدیریبور .

عبادت بویوك بر نعمتدر آنك ایچون شیخ غالب دیبورکه :

کیرنلر خانقاه اولیایه | بوتون دعوتلیدر ، غالب ، صفایه
صاقین ظاهرده قاله آلدانیرسك | قومازلر یوقسه وارمازلر صانیرسك

جامعه کیردك ، خانقاه اولیایه کیردك ، هرهانکی بر عبادتکاهه کیردك ، بو بر مظهریتدر . بوندن طولایی جناب حقه شکر ایتمك لازمدر .

کیرمه‌ینلر خلقت وفطرت اصلیه‌لرینی سوء استعمال ایتمش بولوندقلرندن طولایی حضور الهی‌یه کیرمه‌یه لیاقتلری اولمایانلردر . بن جامعه کیرمم دیینك عقلنه شاشه‌یم . لقمجی انوابیله مجالس کبرایه البته کیریلمز . انسانلرك سیئات اخلاقیه‌سی اویله مرداردرکه او اوساخ وزرنده ایکن الله اونلری قاپوسنه صوقماز . جامعه کیره‌بیلمك ، اوشرفه مظهر اوله‌بیلمك اللهك بویوك بر لطفی ، بویوك بر احسانیدر .

(انی حرمت الظلم علی نفسی) بن ظلمدن منزه ، مقدس ، متعالی ذو الجلال والاکرامم (فجعلته محرماً بینکم) وظلمی سزك آرءکزده حرام قیلدم . (فلا تظالموا) شو حالده یکدیکریکزه قارشی ظلم ایتمیکز . (الظلم ظلمات یوم القیامه) بربریکزه قارشی عرضکزه ، ناموسکزه ، حقوق مالیه وشرفکزه تعرض ایله ظلم ایتمه‌ییکز . چونکه ظلم افرادی محو ایتدیکی کبی اقوامی ده پریشان ایدر . (وماکان ربك لیهلك القری بظلم و اهلها مصلحون) بر مملکتك اهالیسی ، آنی تشکیل ایدن هیئت اجتماعیه صالح بولوندقجه کافرده اولسه‌لر الله او مملکتی ییقماز . کفرلرندن طولایی جزالرینی آخرتده چکرلر . فقط ظلم (بیت الظالم خراب) حکمنجه دنیاییده ییقار .

ظلمك سیئاتندن ، شناعتندن بریسی‌ده الله ظالملردن هیچ بر وقت پیغمبر کوندرمه‌مشدر . (لاینال عهدی الظالمین) عهد الهی‌یه ظالملر نائل اولمازلر ، پیغمبرلر ایچنده هیچ بر ظالم یوقدر . ظالم مرتبهٔ ولایتدن‌ده دوشمشدر . (والله لایحب الظالمین)

ظالمك دنیاسی‌ده یوقدر . (بیت الظالم خراب) اونده یاشایه‌ماز . بش اون کون یشار کبی کورونور . فقط دنیانك اوجی اوزوندر . (الظلم من شیم النفوس فان تجد ـ ذاعفة فلعلة لایظلم) ظلم ، غیرك حقوقنه تجاوز ، طبیعت بشریه‌ده برخسته‌لقدر . بر آدمی اهل عفت کورورسه‌ك بیل‌که بر سببی واردر . اخلاق عمومیه‌یی طوتان شیلردن بریسی افکار عمومیه ومملکتك محصلهٔ اخلاقیه‌سیدر .

انسان منسوب اولدیغی جمعیتك هیئت عمومیه‌سنك بر نوع محکومیدر . هر جمعیتك اطوار واخلاق عمومیه‌سنك محصله‌سی بر حال واردرکه اونك خارجنده هیچ بر فرد یاشایه‌ماز . مثلا اوروپانك بعض مملکتلرنده ارککلر حمامه چیپلاق کیررلر . او مملکتك عادتی بویله . فقط سوقاغه چیقنجه چورابنی بیله چیقاره‌ماز .

کل بزم مملکتده . بزم هیئت اجتماعیه‌مزه منسوب بعض کمسه‌لر ، رمضانده ترامواید ، ترنده ، واپورده شوراده بوراده جغاره‌یی بورنکزه صوقارلر . دیمك‌که بو آدملرك بر آوروپالی کبی منسوب اولدیغی جمعیته حرمتی یوقدر . ومنسوب اولدیغی جمعیتك ده محصله‌سی او حرمتی ویره‌جك درجه‌ده دکلدر . قباحت شو فعلیله منسوب اولدیغی جمعیتك وکندیسنك دینی استخفاف ایتمش اولان کمسه‌لرده‌می ، یوقسه اوکیلری آغوشنده پرورده ایدن مملکتده‌می ؟ او حال مملکتك بر خصلتك نتیجه‌سیدرکه خلق تربیه‌سزلکدن قورقار ، اوتانیرده مخالف ادب حرکتده بولونماز .

ایکنجیسی هر مملکتك قانون مدنیسیدر . جزا قانونلری ، حقوق قانونلری وار . انسانلر آداب عمومیه‌یه مخالف حرکتده بولوندیغی تقدیرده محکمه‌یه سوق اولونه‌جغی قورقوسیله فنالق یاپمایور .

برده انسانلرك ، پاك وتربیه انسانلرك وجدانیدر . کندندن اوتانیرده فنالق ایتمز . مثلا سوقاقده کنج وکوزل بر قادین کوروبجه باشنی اکر ، فنا نظرله باقماز . دوشونورکه بو بریسنك یا همشیره‌سی ، یا حرمی ، یاخود قیزیدر . بنم همشیره‌م ، بنم حرمم ، بنم قیزم سوقاغه چیقنجه اوکا بویله برکوزله باقسه‌لر بن بونی قبول ایده‌مم ، متأثر اولورم . او حالده کندی عائله‌م حقنده قبول ایتمدیکم برشیئی باشقه‌لرینك عائله‌سنه روا کورمك وجدانسزلقدر ، دیر واوتانمق لازم کلدیکنی آکلار . بونی خاطرینه کتیره‌رك باقه‌ماز . بالعکس کندی هیئت اجتماعیه‌سنه منسوب قادینلری او حالده کوردکجه متأثر اولور . چونکه اونلر چوجقدر . بربرینی کورمکله او حاله دوشمشلردر . اونلری دوشدکلری چوقوردن چیقارمق بوتون هیئت اجتماعیه‌یه عائد بر وظیفه‌در . اونلره فنا نظرله باقمق دکل ، اونلری اصلاح ایتمك ایجاب ایدر . اونلره آکلاتمق اقتضا ایدرکه : بو حالك خانملق شرفیله اصلا مناسبتی یوقدر .

قادینلرك سوروتنی قسمی انجق بویله قیافتلرده کزر دنیانك هر

برنده آغر خاطرلر وقور كزرلر ، آچيقلق صاچيقلقدن توقی ايدرلر . ايشته بونلری اونلرك انظار عبرتنه وضع ايدرك اونلری اصلاح ايتمك اقتضا ايدر ،

دردنجيسی الله قورقوسيدر . (ان الله سريع الحساب) ، (ان الله شديد العقاب) آيتلری وامثالی نصوص شرعيه‌يی دوشونور . بر يوم جزاء ، بر يوم بعث ونشور اولديغنی تفكر ايدر . انسان اوكون خير و شر بتون افعالنك حسابنی ويره‌جك . هر كس اوله‌جك . و هر اولن ديريله‌جكدر .

فقط شوصوك ايكيسی يعنی الله قورقوسيله طهارت وجدانيه هر كسك كاری دكلدر. انسانلر هر نرده جمعيت حالنده ياشارلرسه بر حكومت تأسيس ايتمشلردر. وبوسايه‌ده انسانلرك يكديكرينه قارشی تجاوزنی منع ايتمك ، بر صلاح عدالت تأسيس ايلمك ممكن اوله‌بيلمشدر .

حكومت ايكی قسمدر . بريسی حكومت دينيه ، ديكری حكومت عقليه‌در . حكومت دينيه حكومات مختلفهٔ اسلاميه ايله حكومت عثمانيه‌نك تأسيس ايلديكی حكومت محمديه‌در. حكومت عقليه‌ده مملكتك اك عاقل ، اك معلوماتلی ، اك ذكی ومدبر آدملری طوپلانير ، خلقك آرزوسنی دوشونور ، قانون ياپارلر. حكومت دينيه‌نك قانوننی الله ياپمشدر. نه وقت انسانلر قانون عدالتی زيايه جنز ديرلرسه حكومت دينيه‌دن چيقمش اولورلر . عدالتك اساسلرنی الله تعيين بيورمشدر ، انسانلرك حقيقی فلاح وسعادتلرينی تأمين ايتمك ايستيانلر او دائره‌دن چيقمازلر.

— اوحالده مبعوثان واعيانك قانون ياپملری دوغرو اوله‌بيليرمی ؟ سؤالی وارد اوله‌بيلير . اوت اونلر قانون ياپيورلر . فقط ياپدقلری قانونلر شرع الهی‌يه مستند اولمق ، اورايه ارجاع ايدلمك صورتيله ياپيليرسه معتبر اولور . قانون اساسيمز بويله ديبور . احكام شرعيه‌يه ارجاع ايدرك قانونلر وضع ايليه‌جكز . بونك خلافنده‌كی قانونلر معتبر دكلدر . اكر قانون اساسی وارسه ، قانون اساسينك بر بر ماده‌سنك الغاسی‌ده جائز دكلسه بو قانونه مغاير مواد بالطبع معتبر اولمامق لازمدر . مبعوثان و اعيانك قواعد ودساتير دينيه خلافنده وضع ايتديكی قانونلر هيچدر . اسلاف زماننده دولتمزك شوكتی هپ احكام الهيه‌يه كوره حركت اولونمسندن ايلری كليوردی . موخره‌لری او احكامدن تباعد ايتدكجه انحطاط وپريشانلق يوز كوستردی . مسلمان حكومتلر انجق احكام الهيه ايله اجرای حكومت و عدالت ايدرلر . (ومن لم يحكم بما انزل الله فاولئك هم الظالمون . ومن لم يحكم بما انزل الله فاولئك هم الكافرون . ومن لم يحكم بما انزل الله فاولئك هم الفاسقون) اللهك امريله حكم ايتميه‌نلر ظالمدر ، فاسقدر . بونلر برك ديبنه كچر . او حالده بويله ياپمازسه‌ق اللهك لعنت ايتديكی ظالملردنز . بزم كبی بر حكومت اسلاميه قوانين اداريه‌سنی دساتير اسلاميه‌دن استخراج ايتمك لازم كلير . فقط مع الاسف عصرلردن بری حكومت هپ جاهللر النه دوشمش ، رأس اداره‌يه كچنلر مسلمانلغی اهمال ايتمشلر. قوانين شرعيه‌يی

بر طرفه براقارق هوائی وكيفی قانونلر وضع ايتديلر ، بو آدملر كنديلرنی مدافعه مقصديله شريعتده يری اولمايان قانونلری باشقه مملكتلرده تجربه ايديله‌رك محسناتی كورولديكی جهتله قبول ايتدكلرنی سويله‌سه‌لرده حكمی يوقدر . چونكه قرآن عظيم (فان لم يستجيبوا لك فاعلم انما يتبعون اهوائهم) (حبيبم سكا ستجابه ايتمزلرسه بيل كه هوالرينه اتباع ايليورلر) شوقدركه بو متابعتده تأويل طريقنه صاپارلر . بوصورتله مملكتده بر ايكيلك حصوله كلمش. شيخ الاسلام ايله صدر اعظم باشقه‌باشقه فكرلره باشقه باشقه پرنسيپلرله حركت ايتمشلر . هيچ برزمان شيخ الاسلام ايله صدر اعظمك هر مسئله‌ده عينی يولده كيتديكنی كورمك نصيب اولمادی. قفا قفايه ويره‌رك شو مسلمان حكومتنی حقيقی بر حكومت اسلاميه حالنه قويه‌لم ديه چاليشدقلرنی كورمك نه بختيارلقدر .

حال بوكه ديكر ملتلرده ، مثلا يونانستانده رئيس روحانی ايله باش وكيلی دائما برلكده ، دائما قفا قفايه حركت ايدر بر حالده كوره‌رسكز . نزده‌ده بواكی رئيسك عينی فكرله عينی غايه‌يه متماثل مقدمات ايله نتيجه‌يه طوغرو كتدكلرنی كورديكمز زمان مملكتك قورتوله‌جغنه ينانيرز . واووقت ملتك صاحب ايمان ، ناموس ووجدان ، رقت قلب اربابندن متركب كتلهٔ عظيمه‌سنی ارقه‌لرنده بولورلر. چونكه حق يولی بردر . باطله سلوك ايدلمنجه افكار وآراء تشتته اوغرار . فرق واحزابك ظهوری‌ده باشليجه بوندن نشئت ايدر .

عقلمز وارسه علمای دينمزه حرمت ايده‌لم . بن كنديمی علمای دينبدن صايه‌مام . حدم دكلدر. آغالارم بو مملكتنه كه ميدانی نم كبی آدملره براقدی . ملتك رهبرلری آره‌سنده بن كنديمی الا اهميتسز بر حالده بوله‌يدم ، بنی كولكده براقه‌جق برچوق علمامز ميدانه چيقه‌يدی مملكت مسعوددر ، ديردم . فقط مع التأسف ملته رهبرلك ايدنلر دين اسلام معلوماتندن باشقه هر شی اوقوتان مكتبلرده يتشمش ذوات ا شو حالده معارفمزی‌ده معارف اسلاميه ياپمه‌نك يولنه باقه‌لم . بو مملكتك الاهم والاهم من دردی بودر. معارف صوك زمانلرده بوزولدی ديه‌نلری قصير البصر كورورم . بن كنديمی بيلدم بيله‌لی معارف بوزوقدر ، هانكی مكتبده منتظم جامع ، منتظم موصلقلر ، منتظم امام كورديكز ؟ چوجقلرمزی اللرينه توديع ايتديكمز آدملر مسلمانلقدن ا كلامازلركه ، اونوردن فيضدار اولمازلركه اوكا كوره بر تربيه ويرمه‌يه چاليشسونلر . قيامتلر قوپدی ، شواوروج مسئله‌سی برنظامنه قونجه‌يه قدر . شيخ الاسلام اوغراشدی ، بن اوغراشدم ، شواوروج مسئله‌سنی حل ايده‌مدده سوقاقلرده ، شوراده بوراده علناً نقض صيام رذالتی قالقسون ، ديه . ايشته حكومتك وكلاسی ، وزراسی قرارده‌ويرديلر . صوكره برده باقيورزكه كوچك ضابط مكتبنده رسماً يمك چيقيور . بريسی بكا كلدی‌ده اغلايه اغلايه سويلدی ، شكايت ايتدی . اكر او مكتبك قومندانی احكام شرعيه‌يی بيلسه‌يدی واوكا حرمتی اولسه‌يدی البته بويله ياپمازدی . ديمك كه احكام اسلاميه‌دن خبردار دكل . واقعا

معذرتی اولانلر اوروج طوتماز . فقط او معذرتی کیم تعیین ایده‌جك؟ طبیب حاذق غیرمسلم ظاهر الفسق انجق بونی تعیین ایده‌بیلیر. مسلمان اوله‌جق ، حذاقتی اوله‌جق ، فسقی ظاهر کیمسه‌دن اولمایه‌جق . بویله برطبیب معاینه ایده‌جك؛ ضعفك وار ، خسته‌سك، اوروج طوتارسه‌ك تهلکه‌یی داعی اولور دییه‌جك . اوندن صکره ییه بیله‌جك . چونکه مسلم اولمازسه نظرنده اوروجك قیمتی یوق. دینه اعتنا ایده‌جك آدمك سوزی البته معتبردر . اما دینه اهمیت ویرمه‌ین آدم اونك قیمتی آکلامازکه . .

اونك ایچون مکتبلری اهلنه تودیع ایتمك لازمدر . هانکیمز ، هانکی اولاد باباسی مکتبه کیتدی‌ده : «مدیر بك، بزم چوجق شورایه دوام ایدر . چوجقلره ناصل تربیه ویریرسکز ؟ دینی ، دنیاسنی اوکره‌تیورمیسکز ؟» دییه صوردی ، کیتدیکزمی؟ بوراده برقاچ بیك کیشی وارسکز . سویله‌یکز باقالم ، هانکیکز کیتدیکز، جامع اولمیان، تربیهٔ دینیه‌یه اهمیت ویرمه‌ین مکتبدن چوجقکزی الدیکز ؟ ایچ‌ده بویله آدم یوق ایسه او حالده مکتبلری عیبلامامالی . معارفك قباحتی یوق تمامیله قباحت بزده .

جامعلر مقدس یرلردر. اونلره حرمت ایده‌لم‌که نائل فوز و فلاح اوله‌لم. جامعلرمز، نه کوزل، نه شیرین معبدلردر. قیمت مادیه و صنایع معماریه‌نی تقدیر ایدن فرنکلر کلیورده ساعتلرجه سیر ایدرك حیران قالیورلر . بز ایسه مع التأسف بو قیمتدار معبدلریمزك معنویاتنی اکلایه‌مدیغمز کبی مادیاتنی‌ده تقدیردن عاجز بولونیورز.

شیمدی درسدن بزه حاصل اولان شی جناب حق ظلمه و ظالمه لعنت ایدر. اویله ایسه شخصاً ظالم اولمایه‌لم. اداره ایده‌جك برموقعه کلنجه حقوق عمومیه‌یه رعایتکار اوله‌لم. امور رسمیه آره‌سنده ارباب مراجعتدن بر ذات بکا « سزك عدالتکزدن امینم » دیمشدی . بن بو جمله‌یه مخاطب اولدیغم زمان قورقومدن تیتره‌دم واوتاندم .

عدالت صفتی... او نه دیمك؟ او نه بیوك شی ! (برآن عدالت اجرا ایتمك یتمش ییل عبادتدن اولادر) امر عدالتی اجرا ایدرکن غرضی، عوضی، منفعتی قطعیاً آنه‌جقسك. اللهك امری بودر دییه دوشونه‌جکسك، رضاء الهی استحصالی ایچین بویله یاپیورم دییه‌جکسك. بن بوسن و ساله کیردم . شو نیتله ، شو شرائطله بونی یاپه‌مادم . یاپانلر شایان تبریکدر .

(یا عبادی کلکم ضال) هپکز ضلالتده‌سکز . طریق حق هیچ

بریکز کندی کندیکزه بوله‌مازسکز . (الامن هدیته) انجق بنم مظهر ایتدیکم ارباب هدایت سعادتی بولور. انسانلر برکره فطرت اسلامیه اوزره طوغارلر . (کل مولود یولد علی فطرة الاسلام ...) هر طوغان فطرت حقیقیهٔ اسلامیه اوزرینه طوغار . معرفة‌الله‌ه متمایلدر. شو قدر وارکه کوره‌جکی تربیه بو فطرتی افساد ایلر .

تربیه‌نك ایلك مأخذی عائله‌در. عائله‌درکه انسانلری یواش یواش دیندن‌ده چیقاریر ، اخلاقسزده ایدر . واقعا هیچ کیمسه « اوغلم ! دینسز اول » دیمز . فقط اویله برتربیه ویریرکه کیت کیده چوجق دیندن، ایماندن چیقار . چوجقلرمز قوشلرك قپانه طوتولمسی کبی ویردیکمز تربیه ایله دینسزلکه طوتولورلر. یوقسه ایمان فطرتده موجوددر .

هدایت الهیه قاچ درلودر ؟

(وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها) اللهك هدایتی صایمقله باشه چیقماز. لکن انواعی واردر، برنجی هدایتی قوای ادراکیه احسان ایتمسیدر.

الله انسانلره ایشیده‌جك برقولاق، کوره‌جك برکوز ویردیکی کبی دوشونه‌جك برده عقل احسان ایتمشدر . عقلاً بولونمایه‌جق شیئی حسیله بیلیر. حساً بیلنمیه‌جك شیئی‌ده عقلیله بولور. عظمت و جلالنی کوسترمك ایچون بونجه دلائل باهره ، آثار ظاهره ایجاد و اقامه اولونمشدر. بونلره سطحی برنظر عطف ایدوب کچمك کار عقل دکلدر.

(ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار . . . لآیات لقوم یعقلون) (ومن ایاته خلق السموات والارض واختلاف السنتکم والوانکم ان فی ذلك لایات للعالمین) شو یرلرك ، کوکلرك یارادیلیشنده ، کیجه‌نك کوندوزك یکدیکرینی تعقیب ایتمسنده ، اوزوناق قیصه‌لق اعتباریله مدتلرینك برقانون انتظام دائره‌سنده دکیشمه‌سنده عقل خالص اصحابی ایچون نه بیوك دلیللر واردر . صکره انسانلر آره‌سنده مختلف رنکلر ، چهره‌لر اولمقله برابر هپسنك ماهیت حقیقیه‌سی بردر. بو نه قدرتدر، کوروکز. دنیانك ارباب علمی، ارباب ثروتی اتفاق ایتسه‌لر زهره کبی بر کوکب یاراته بیلیرلرمی ؟ ید بیمن قدرت کویا بر آووج برلانطه‌یی فضایه فیرلاتمش‌ده عالمی بونکله تزیین ایتمش. هر هانکیسنك دکل اوصاف عمومیه‌سی، یالکز کوزللکی تخیل ایدیلسه انسانه حیرت ویره‌جك نیجه بدیعه‌لر کوزه چارپار . و بونك قارشوسنده مجلوب کمال اولانلر « الله اکبر » دیمزمی؟

بو قدر عظمتلی شیلری خلق ایدن جناب قادر مطلق کوزله کوروله‌میه‌جك قدر کوچك مخلوقات‌ده خلق بویورمشلردر. میقروب دیدیکمز شیلر نه بیوك اثر قدرت الهیدر !

کیم دیمش‌که انسان اوقودیجه دینسز اولور ؟ بالعکس انسان اوقودقجه، اکلادقجه ایمانی آرتار. فقط دینسزجه‌سنه اوقورسه طبیعی وارەجغی بر الحاد چوقوریدر . ایش شکل تعلیمده‌در . علوم و فنون شکل تعلیمنه کوره زهر ، شکل تعلیمنه کوره غدا اولور .

اللهك اوچنجی هدایتی انبیاء کرام کوندرمسیدر . (اولئك الذین

هدى الله فبهديهم اقتده) بويله دلائل ظاهره‌دن و تبليغات انبيادن استفاده ايده‌مه‌ينلر حيوان مرتبه‌سنده قالمش اولور .

انسان ايمان ايله، عرفان ايله ملك اولور. ايمان و عرفاندن محروم قاليرسه حيوانات مرتبه‌سنه دوشر . حتى دها آشاغيدر . (الناس معادن كمعادن الذهب والفضة) ناصلكه آلتون يردن چيقديغى كبى استفاده اولنور دكلدر. اوزرنده عمليات اجرا اولنور، اصلاح ايديلير، بركون كلير، تاج شاهى اولور. انسانده نفسنه قارشى مجاهده ايله ، صبر ايله ، تحمل ايله پارلاطه اولور . ملائكه‌يه التحاق ايدر. (ان الابرار لفى عليين) سرينه مظهر اولور .

الهك درديجى هدايت كتاب انزال ايتمسيدر . هيچ بر پيغمبرك عمرى قيامته قدر دوام ايتمز . آنلرك عالم فنايى ترك ايتملرندن صوكره امتلرى شريعتلرينى اونوته‌بيليرلر. ايشته بو حكمته و دهانيجه حكم جليله‌يه بناءً طرف الهيدن كتاب دخى احسان بويورلمشدركه بعد الانبيا امتلك دست استفاده‌سنده بولونسون. حضرت پيغمبر افنديمز ديورلركه: «بن كيديورم. سزه ايكى شى براقيورم: برى كتاب الله، برى سنت سنيه‌مدر. بونلره يابيشدقجه دنيا كزى، دينكزى شاشيرمازسكز.» حيات محمديه‌يى دوشونكز و تطبيق ايديكز. حيات حضرت محمدده (كان خلقه القرآن) جمله‌سنك افاده ايتديكى وجهله تماماً احكام قرآنيه‌يه مطابق ايدى . قرآنى اوقويك ، نه ديورسه حضرت محمدك حياتى اودر . مثلا (ادفع بالتى هى احسن فاذا الذى بينك وبينه عداوة كانه ولى حميم) بويورولیور. قرآن عظيم الشان ديوركه : بدمعامله كورديكك وقت حسن صورتله مدافعه ايت . فنالق ايتمه. ايلكله مقابله قانكه صوصامش دشمنى الك حرارتلى دوستك يابار. ايشته حضرت محمد بوتون حياتنده بوكبى قواعد اخلاقيه واجتماعيه‌يى تماماً تطبيق ايتمش بولونديغى دشمنلرينك دخى تحت اعترافنده‌در. حتى برچوق كيمسه‌لرك ايمان وهدايتى نبى اكرم افنديمزك بوكبى معاملات جميله‌لرى سببيله وقوعه كلمشدر .

دينى سلطنت شخصيه ايچون تأسيس ايتمش دكلدر . دنيا مالى بريكديرمدى . اولادينى‌ده كندى ميراثندن محروم براقدى، عائله‌سندن هيچ كيمسه‌نك خلافتى توصيه ايتمدى ، تبليغ ايتديكى دينده منفعت دنيويه آرامادى . اسباب مختلفه ايله اكتساب ثروت ايلدكدن صوكره دخى غايت قناعتكارانه برمعيشت اختيار ايتدى . احتياجدن فضله اموالنى كرك جمعيت اسلاميه‌نك ، كرك افرادك منفعتنه اوله‌رق صرف ايتدى . اسلامده ايلك واقف ذات جليل رسالتپناهيلريدر . مدينهٔ منوره جوارنده فدك اسمنده‌كى باغچه‌لرينى وجوه بره وقف ايلمشلردر ، بو حركت قناعتكارانه‌يى فقر وعجزندن دكل ، امتك بوانى شاشيرمامق وبوصورتله دخى بردرس هدايت وعبرت ويرمك كبى عالى غايه‌لره معطوف ايدى .

شوكت اسلاميه‌نك پارلاق زمانلرنده ياپديغى معاهده‌لر ، ظاهراً ضعيف اولديغى دورلرده ياپديغى معاهده‌لر وار ، بونلرك هربرى امتك قيامته قدر دول مختلفه ايله عقد ايده‌جكلرى معاهداتده وضعيتلرينى قوتلرينى تماميله اولچه‌رك بچه‌رك ايش كورمارينى، نمونه اولمق حكمنى دخى احتوا ايدر .

اسلامك شوكت زمانلرنده تطبيق ايده‌جك احكامى اولديغى كبى ضعف زمانلرنده‌ده نه‌صورتله حركت ايده‌جكنه دائر احكام واردر .

حضرت پيغمبر افنديمز حديبيه‌ده آغير شرائطلى قبول ايتدى . قوتلى اولديغى زمانلرده ياپديغى معاهده‌لرده واردر ، بدر غزاسنده بر چوق اسرا المش ايدى فديهٔ نجات مقابلنده برقسمنى آزاد ايتدى، برقسمنى‌ده اليقويه‌رق مدينهٔ منوره‌ده‌كى چوجقلره يازى اوكره‌تملرينه مقابل آزاد ايلدى . بوندن عليه الصلوة والسلام افنديمزك معارفه اولان رغبت سنيه‌لرينى پك كوزل آكلارز . البته برهيئت اجتماعيه ايچنده اوقور ، يازارلرك بولونمسى وچوقالمسى اوهيئت ايچون برقوتدر. ايشته بونقطه‌يه دخى افعال جميلهٔ رسالتپناهى ارشاد وهدايت بويورمقده‌در .

(يا عبادى كلكم جائع الا من اطعمته) هيچكز آچسكز . يالكز بنم طويورديغم طوقدر . دوشونه‌لم . جهانده بوقدر محصولات نباتيه وحيوانيه واردركه غداى بشريى تشكيل ايدر. عجبا اونلر نه‌صورتله حاصل اولیور ؟ بونلر حق تعالا حضرتلرينك وضع ايلديكى اسباب ، وضع ايلديكى قوانين دائره‌سنده صرف كندى تدبير وارادهسيله وجوده كليور . وهربريسى هر برطرفدن بازار بشره عرض اولونيورده بر لقمه‌سنك نه‌صورتله ، نه‌امكله وجوده كلديكنى بيلمديكمز اكمك وانواع اطعمه اوكمزه قونيور. ايشته بونعمتلرك استحصالى ايچون حق تعالى حضرتلرينك مساعده‌سى دائره‌سنده وحتى امرى ايجابيله چاليشالى يز . چاليشه‌لم، حقك بخش ايتمه‌يى وعد ايلديكى نعمتلردن مستفيد اوله‌لم . فقط نعمتى احسان ايدن ذاتى اونوتمايه‌لم . اكا ايفاى شكر ايده‌لم .

« ياعبادى كلكم عار الا من كسوته » هيچكز چيلاقسكز . يالكز بنم كيدرديكم كينمشدر . بندن ايستيك ، سزى كيديره‌يم . انسان دنيايه چپلاق كلير. فقط آنا بابا، بونلر بولونماسه دخى بر باشقه‌سنك حسب الظاهر حمايه وخضانه‌سيله كيديريلير . بيلملى كه حقيقتده كيديرن الله‌در . جناب حقدن استطعام واستكسا برطرفدن انلرك اسباب حصولنه مشروع برصورتده توسل ايلك ، برطرفدن نعمتك حصولى احسان خدايه وابسته اولديغى بيلمك صورتنده اولور. دنيا ايچون تجارت ، ثواب آخرت ايچون عبادت اولور .

قوللرم هيچكز الك متقى برذات قدر متقى اولسه‌كز حق تعالى حضرتلرينك كمالنه برشى علاوه ايتمش اولمازسكز ، هيچكز الك فاجر ، الك كافر بركيمسه قدر مبتلاى فجور اولسه‌كز ينه عظمت سبحانيه‌دن بر ذره اكسيلمز . هيچكز بريرده جمع اولوبده هر بريكز مطلوبنى باركاه احديتدن تضرع ايتسه‌كز وجمله‌سى احسان بويورولسه بحر محيطه كيروب چيقان بر ايكنه‌نك اوقوجه دكزدن كسيلمش قدر خزائن الهيه‌دن برشى اكسيلمش كبى اولور، حتى بو تشبيه طوغرو برتشبيه

دکلدر. خزائن الهیه غیر متناهیدر. بیتمك توکنمك بیلمز. فقط نه چاره که بشرك قبضهٔ عقلنه آنجق کلانه بیلنك ایچون افصح العرب افندیمز صورت تشبیهیه ایله افاده بیوروشلردر.

قوللرم سزك دنیاده صادر اولان هر درلو اعمالکزدر که خصوصی دفترلرنده یازلمشدر. ضبط اولونمشدر. وصوکره اونلرك مکافات ومجازاتی سزه ویریله جکدر. دفترنده خیر وثواب بولان مظهر اولدیغی توفیقدن، عنایتدن طولایی واهب حقیقی ذوالجلال والاکرام حضرتلرینه حمد وشکران یاپسون. باشقه درلو بولان ایسه سیئات کورن کندیسندن باشقه کیمسه یه قصور بولماسون. چونکه سلامت فطرتده یارادلمش و هر درلو اسباب هدایت احضار ایدلمش اولدیغی حالده هوا وهوسنه متابعتله یاکلش یوله تمایل ایلمش اولمسنك نتیجه‌سی اوله‌رق شقاوت چوقورینه دوشمشدر. حق تعالا حضرتلری جمله‌مزی ضلالت وشقاوتدن محافظه ایلیه‌رك طریق حقده ثابت، طاعات الهیه‌یه موفق اولانلر زمره‌سنه الحاق ایلیه‌رك ثواب ودقیقه‌ده جمله‌مزی مغفرت ربانیه‌سنه نائل ومظهر بیوره آمین ...

محاکم شرعیه‌نك باب مشیخته اعاده‌سی حقنده

اسباب موجبه مضبطه‌سی

عالمده بوتون موجودات بر تغیر وتحول ایچنده بر بقا و توافق عرض ایتمکده‌در که بز بونلره قوانین نامنی ویریبورز. کذلك حیات بشرده کوردیکمز تحولده بر تحول مطلق دکل، عینیت وبقای وحدت ایچنده بر تحول ویا تحول وتغیر ایچنده بر وحدت عینیتدر.

بر فرد تحولدن تحوله یاشایوب طورورکن عینیتنی، دوام هویتنی محافظه ایده‌مدیکی صوك تحولات ایله عالم امواته قاریشیر، بناءً علیه حیات تحولاتسز جریان ایتمیورسه عینیت وتوافقسز هیچ جریان ایده‌من.

حیات دولت دخی عینی قانونك تحت تأثیرنده‌در. هر هانکی دولت اولورسه اولسون عینیتی، هویتنی ضایع ایتدیکی کون صحنهٔ حیاتدن چکیلمش اولور.

جمعیات بشریه‌ده بو عینیت وتوافق افاده وبقای هویتی تأمین ایدن، مع مافیه نظام تحولاته حاکم اولوب طوران اساسات آنك روحی شرائع وقوانین اصلیه‌سیدر. شرعك، قانونك قیمتی ایسه وقارنده، ثبات وشمولنده اولدیغی ایچون قوانینك تحولات سریعه‌سی روح افرادده بر حس استخفاف، بر فتور احتراف تولید ایله انسانلر استنادگاهلرینك ثابت بر حقیقت اولماسندن، بقا ومتانتندن امین اولماق ایسترلر. لکن بو بقا وثبات دیکر طرفدن احتیاج تحوله عدم کفایه کبی بر شائبهٔ یأسدن ده وارسته اولمالیدر. بو ایسه حقیقتك تشکلاتنده‌کی نشو ونما خصیصه‌سنك زمانی کلدکجه ظهورینی اراده ایده‌جك بر روح فیض ایله قائم اولور. بر ملتك قانونلرینده عینیتك وحدت

اجتماعیه‌سنك مداری اولان ثبات ومتانتلری ایله برابر تدریجاً نشو ونمایی اداره ایتملیدر. ایشته شریعت اسلامیه بو حکمتی متضمن اوله‌رق اصول ثابته آلتنده فروعات جدیده‌سنی تشعیب و تفریع ایده‌وب کیتمك ایستر. تحولات ایچنده هویتی، عینیتی ادامه ایده‌بیلمك ایچون اییه عصردن عصره اوغرادیغی تحولاتی روحنه هضم ایتدیره‌رك کندینی تعمیر وتجدید ایتمسی بر نعمت اوله‌جغی بعض احادیث شریفه‌دن مستبان اوله‌بیلور.

معلومدر که قوانین اصلیه‌نك حیاتی، ذی حیات اولان ذکالر، وجدانلرله قیامی حیثیتندندر. بو قیام اولمایнجه صور خطوط ونقوش کتب آلتنده کیزله‌نیلمه‌سیله بالفعل حیاتدن وحیاته تأثیردن محرومدر.

بر دولتك جهاز علمی ووجدانیسیدرکه بونلری یاشادرسه حیاتلرینی تأمین ایده‌بیلیر. بویله حیاتی قانونلره مالك اولوب بونی دائما تأمین ایده‌بیلان دولت تحولاتنی دائما طبیعی بر حالده کچیره‌جکندن بوتون بوتون انقلابات و اصلاحات تهلکه‌لرندن ده آزاده قالیر. عکسی حالده ایسه بزده اولدیغی کبی بر کون کلیرکه دولت کندیسنی اصلاحات وانقلابات ایله تداوی ایتمك مجبوریتنی حس ایدر. بر دولتك کندیسنده اصلاحات لزومنی حس ایتمسی امراضنه، ضعف ومرضنه دائر بر نوع شعور ایله مترافقدر. مرضنه، مرضنه شعوری لاحق اولان بر وجودك ایلك حادثهٔ روحیه‌سی ایسه بقای نفس حقنده بر عقدهٔ اشتباهه طوتیله‌رق فکرنده توهم، اراده‌سنده فتور کوسترمك و بر خلجان واضطرابه دوشمك اولورکه بو حال علی الاکثر امراضك کشفی و اصلاحاتك تطبیقنه عائد لوازمك کرکی کبی تمییزینه مانع اولمقدن خالی قالماز.

ضعیف بر خسته‌نك تام الصحه قوی البنیه انسانلری کوردکجه «آه بن شو آدم اوله‌یدم!» دییه طلب محال سوداسنی ابراز ایتدیکی کبی او خلجان واضطرابده بو دولتی قوی و سالم کوردیکی دولتلره تحسر وتقلیده وکندینه موافق تداویدن ذهوله بادی اوله‌رق ایلك خطوهٔ اصلاحاتك یاکلش بر یوله صاپمسنه باعث اوله‌بیلیر. هر اصلاح بر احتیاج حیاتینك اك سالم بر جوابنی ویرمك تعبیر آخرله بر بنیه‌نك رخنه‌سنی تعمیر ویا مرضنی تداوی ایله‌مك دیمك اوله‌جغندن احتیاجك، رخنه ومرضك تشخیص وتمییز کاملنه موفقیتدن صوکره اك مطابق کورولن جواب کافی اك موافق صایلان ترمیم وتداوینك اثنای احضار وتطبیقاتنده بنیهٔ دولت بر آز اسیر فراش اولمق مجبوریتندن ده قورتیله‌ماز. بالتجربه کوریله کلن شو حالاتدن دولایی دولتلر، اجتماعی متخصصلر اصلاحاتی اهون شر تلقی ایتمکدن خالی قالمامشلردر.

فی الواقع اك سالم طریق حفظ الصحهٔ سیاسیه‌یه کما ینبغی رعایتله وجودی احتیاج تداویدن وارسته بولندیرمق اوله‌جغنده شبهه بولنمادیغندن وعلی الاکثر جمعیات بشریه‌نك بو کماله وصول مزیتنی ابراز ایده‌مدیکنه باقیلیر و وقوعات تاریخیه‌ده دوشونیلیرسه امراضك

ظهورندن صوکره بالتشخیص تداویسنه چالشمق و اولابده لازمکلن اصلاحاتی حسن صورتله تطبیقه غیرت و موقت بر حمای اجتماعینك برقاچ کون اسیرفرش اولمه رضا کوسترەرك حیاتی انقراض مطلقدن تخلیص ایتمنی ترجیح ، ضروری بر اهون شر صایلمق اقتضا ایدر .

فقط حیات دولده بر غایهٔ اصلیه وطبیعیه اولمایوب بر حالت فرق العادهٔ طائمسی لازمکلن بو اصلاحاتی وجودك بتون عناصر جسمانیه وروحانیه‌سنه تبدیل هویت ایتدیره‌جك درجه‌ده بر انقلاب کلی فرض ایتمك بر مرض عضوی‌یه دوچار اولان بر انسانی تداوی ایده‌جکم دیه تشکلات اصلیهٔ نوعیه‌سندن چیقارمغه چالشمق قبیلندندرکه بونوع اصلاحات و انقلابات تشبثی او وجوده حقنده فجیع بر اعدام دیمکدر . چونکه هیچ بر وجودك ذاتیاتی تبدیل اولنه‌ماز .

بر دولتك اصلاحاتنه بو یولده چالیشانلر او دولتی ییقمق و انقاضندن باشقه بر بنا یاپمق ایستینلر دیمکدرکه ایچنده کیلردن ایسه اول امرده انقاض آلتنده قالالری محققدر .

دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ایکی اوچ عصر مقدم حفظ الصحهٔ سیاسیه‌سنه دقت و اعتنا ایدەمه‌مسی نتیجه‌سی اوله‌رق بادیٔ اضطراب امراضك یوز کوسترمکه باشلامسندن اعتباراً حاصل ایتدیکی شعور وفتور اوزرینه کیریشدیکی اصلاحات دخی مقدمه‌ده عرض ایدیلن حالت روحیه‌یی ابرازدن کیری قالمادیغی ایچون هر تشبث ایتدیکی اصلاحاتده شدت اوجاع حسبیله بر انقلاب کلی غایه‌سنه کیریشمش و یا کیریشمکه سوق ایدلمش اولسنه مبنی قوهٔ عسکریه‌سنده ، معارفنده ، محاکمنده ، مالیه‌سنده ، اقتصادیاتنده ، قوانیننده ، حاصلی هر شیئنده نه کبی اصلاحات تشبثنه کیرمش ایسه اسکیسنی همان ییقمق ویکیسنی تملندن بنا ایتمك سوداسنه دوشمش وبناءً علیه بر عصردن بری هرکون اصلاحات ترتیبنك تأثیرات متحوله ومتزایده‌سی آلتنده یاتوب قالقمغه مجبور ایدلمش وتدبیرلرینك هیچ برنده نتیجهٔ نافعه‌یه واصل اولدیغنی کوره‌مدیکم کبی مملکتنك اك عادی شوسه‌لرینی بیله یاپمقدن محروم قالمشدر . دنیله‌بیلیرکه محرومیت دولت عثمانیه‌نك محیطه مجارات لازمهٔ حیاتیه‌سنی حس ایتمه‌سندن متولد اولمایوب بلکه غلط حساسیت ایله بو لازمه‌نك مقتضاسی هویت شخصیه‌سندن انسلاخه قدر واردیرمق وعینی زمانده کندینك صلابت ومقاومت اجتماعیه‌سندن بتبتون ذهول ایتمك کبی بر افراط ایله قارشیلامسندن وایشه او یولده کیرشمسندن منبعث اولمشدر . بونك ایچوندرکه او زماندن بری یتشن ومتفکرین سیاسیه زمره‌سنی تشکیل ایدنلرك هپسنده عینی حس تجلی ایده کلمکده و هپسی‌ده عنوان مسلکنده لیبراللق ورادیقاللق روحندن بویوك بر حصهٔ اضافت بولوندیرمه‌یی بر وجیبهٔ سیاسیه عد ایلمکده‌در .

دولت عثمانیه کبی عالمده حادثات خارجیه تضییقاتیله متمادیاً قانی آقیتمقده وبر عصراق عمرینی کندینی ییقمق ایچون یاپیلان اصلاحات خلجانی ایچنده کچیرمکده اولسون‌ده بنیهٔ اجتماعیه وترکیبات سیاسیه‌سنده انحلال مطلقه دوشمیه‌جك بولونسون هیچ بر دولت کوستریله‌مز .

انکار اولنه‌مزکه بویوك روسیه دوتی صوك زمانلرده بر قاچ اصلاحات بحرانه معروض قالنجه بر ژاپونیا حربی برده حرب عمومی کبی ایکی مصادمهٔ خارجیه‌یه مقاومت ایده‌میرك بنیهٔ اجتماعیه‌سی داخلندن بر انفلاق کلی ایله پارچالانیویرمشدر . دقت ایدیلسین ، دولت عثمانیه‌نك یوز سنه‌لك حیاتنه نظراً قوی ، مترقی و مسعود عد ایدیلان روسیه‌نك طبقات اجتماعیه‌سنی بربرینه ربط ایدن قانونلر یعنی تشکلات اجتماعیه وسیاسیه‌سی نه قدر فاسد ، روح وجسم اجتماعیسی نه درجه ضعیف والتیامسز ایمش ..

بالعکس عصرلردن بری نزف دمه مبتلا اولان ومتمادیاً اصلاحات ایله حملر کچیرن دولت عثمانیه لله الحمد صوك زمانلره قدر قوت قابلیت محافظه ایده‌بیلمش وبنیهٔ اجتماعیه‌سنده عمومی بر برکان اندفاع کورمه‌مشدر . بو قدر عملیات ایله قان آلتوب بوقدر حملرله بوغوشوب‌ده بر ایکی صدمه ایله طاغیلویرمه‌ین ، انفلاقه اوغرامایان قلبك متانتی تسلیم ایتمه‌مك عالمده هیچ بر حقیقتی تسلیم ایتمه‌مك دیمکدر .

بو حقیقت شیمدی‌یه قدر دولتده کوزه چارپوب دوران ندرلرك ، اختلافاتك ، ذاتی وطبیعی اولمایوب عارضی وجعلی تظاهراتدن عبارت اولدیغنی وبو دولتك الا ابتدن بر مبنای روحیٔ اجتماعی‌یه مستند بولندیغنی کوستردیکی کبی انسانیت و انسانیتده اهلیت مکتسبه‌سی اساسنه ابتنا ایدن شریعت اسلامیه‌دن فیض آلمش احکام اصلیهٔ دولته نظراً طبقات اجتماعیهٔ دولتدن هیچ برینك حقوق انسانیه‌دن خارج طوتیلدیغنی ادعاسیله نفس احکامه حقلی بر غیظه بسلیه‌مدیکنی و بسلیه‌میه‌جکنی افاده ایتمزمی ؟

اوت ، ادعا ایده‌بیلیرزکه احکام اسلامیه ، طبقات اجتماعیه آره‌سنه خصومت شدیده القا ایتمز ، بوتون آوروپاده وقوعه کلن حرکات انقلابیه عامللری آریستوقرات ، بورژوا ، دهموقرات کبی طبقات اجتماعیه آره‌سنده مشروع و سعی بشرله آشیلمیه‌جق اوچورومار بولوندیران قوانینك سلطه‌سنه راجع اولدیغی حالده بزده‌کی حرکات قوانینك تطبیقی اهمال و سوء استعمال ایدن مزاج اداره‌یه توجه ایتمش طورمشدر . . ذ کوردن ، اناندن اك عادی برکدایله‌سی ایدرسه قازانیر ، بر چفتلك صاحبی اولور ، اك و ضیع بر کویلی اولادی بر ناظر اوله‌بیلمك امیدیله چالیشوب آدم اوله‌بیلیر ، وهکذا ارنده مالنه تصادف ایدرسه قانونلرك هیچ برنده بوماقمك برینی بوله‌ماز .

اساسی احکامز ، دهموقراسینك اك کنیش اساساتنی حاوی وحتی دها ایلری کیده‌رك بعض خصوصاتده سوسیالیزمه آشنا چیقه‌جق نقطه‌لره مماس و بناءً علیه عمومی بولندیغندن دولاییدرکه هر حرکت انقلابیه نتیجه‌سنده‌یکی اوله‌رق اعلان ایدیلن قانونلرك حقیقی بر احتیاج شدیده جواب اولمادیغی درحال کوریلیر ..

و قانون وضع و اعلان ایتمکله کیمسه حقیقی و نافع بر انقلاب حاصل اولدیغنه ایمان ایده‌مز و بوطریقده اصلاحات سوداسنك آردی آرقه‌سی ده کیلمز . .

فی‌الواقع اول و آخر دولتده بادئ اصلاحات اولمسی لازمکلن جهتلر اخلاق اداری و اقتصادیمزده سیئات ایدی. الا مزمن مرضمز اولان بو ایکی نقطه‌ده فعلاً هیچ برشئ یاپیلمادی ، ویاپدیریلمادی . دولت نه‌شکایته معروض اولدیسه بو ایکی نقطه‌دن معروض اولدی . . ملتده هرنه اغبرار بسلندی ایسه علی‌العاده تأمین آسایشه‌بیله موفق اوله‌مایان حیات مأموریتی منافع عامه‌نك دکل نفسانی هوسلرینك وسیله‌ٔ تعلمینی بیلن و بوصورتله اخلاق ناسی افساددن خالی قالمایان مزاج اداره‌یه قارشی بسلنمشدر .

زمانك علوم وفنون مثبته‌سندن ، صنایع مکتسبه‌سندن استفاده ایتدیرمین منابع ثروتمزی عطالته محکوم ایدرك فقرمزی تأکید ایدن ، ویرکی طوپلامق ، معاش آلمق ، تحکم ایتمك ، اجزای اجتماعیه‌یی بربرینه طوتیشدیرمق ، فضله اوله‌رق روح ملته یابانجی قالمقدن باشقه و ظیفه اولدیغنی ادراك ایتمین و حکومتك ، اجرای معدلتك احکامزجه اك بیوك بر عادت اولدیغی اعتقادینده صارلمایان بومزاج اداره ایدی . بوکونه قدر هر شیئ یاپمق ایسته‌دك ، برشئ یاپامادق . . چونکه اول امرده یاپیلمسی لازمکلن شیئ یاپامادق ـ شرع و قانونك امر ایتدیکی حق و معدلتك احقاق و تطبیق صنعتنی دائما اهمال ایتدك . کوچوك مأمورلری فقر ایله ، تضییق ایله أزه‌بیلدك ؛ فقط بونلری دوغری یولده کوتورمین ، افساد ایدن ، ملته ظلم ایدن بویوکلرك مسئولیتنی قانون دائره‌سنده تطبیق ایده‌مدك . .

ایشته برعصردن بری صداعنی چکمکده بولوندیغمز داء‌الاصلاحات مرض سیاسیسنك صوك زمانلرده باعث اولدیغی خطالردن بریده جهاز طبیعئ دولتدن بری بولونان محاکم شرعیه‌نك عدلیه نظارتنه تحویل ارتباطی حادثه‌سیدر . بوتحویل ویا الغا دولتك هیچ بر احتیاجنه جواب دکلدی . بلکه حرب عمومینك بارکرانی آلتنده ایکله‌ین حسیات عمومیه‌یه مجرد تنهئ انقلاب ایله بر زخم نوین دها آچمقدن عبارت ایدی .

اسکی محاکممزه قارشی درمیان ایدیلوب عدلیه تشکیلاتیله ازاله ایده‌مدیکمز تنقیدات و مؤاخذاتی ، محاکم شرعیه‌یی مرجع قدیمندن آییرمق ودین ایله حکومتك تفریقنی اتمام ایتمکله ازاله دکل ، بسبتون تأیید ایله‌دك .

آوروپانك محاکممزه عائد شکایتی بر نقطه‌ده خلاصه اولنه‌بیلیردی‌که اوده عدم امنیت ایدی . بواساساً تطبیق ایدیلن احکامك اصلنه دکل باشلیجه حکام میاننده ناأهللرك بولنمسی یوزندن وقوعه کلن سوء استعمالاته معطوف اولیوردی . بو سوء استعمال کاه محاکمك اصول اداره‌سنه ، کاه حکامك صورت نصب وعزللرینه ، کاه حاکم منفرد اصولنه ، بعضاً‌ده قوانینك مدون اولماسنه قدر امنیتسزلك شائبه‌سی ویریوردی. مع‌مافیه محاکم عرفیه دینیله‌بیله‌جك اولان جزا محاکمی برده مناسبات دولیه‌نك احداث ایتدیکی معاملات مالیه و تجاریه‌یه عائد احکام آزچوق اندیشه ایله تلقی ایدیلیوردی .

بناءً علیه اول امرده کمال اهمیتله محاکم و حکامك استقلال وتهذیبنه ، احقاق حقده شایان امنیت و اعتماد اولملری قضیه‌سنه اعتماد ایدیلوب بو جهت اصلاح اولنه‌بیلسه‌یدی دیکر شبهه‌لر یاطبیعتیله زائل اولور ویا اهمیتله ساقط قالیردی .

لکن دولت بونده‌ده ایشه باشقه درلو باشلادی ، ینه تفریقدن کیتدی ، محاکم جزائیه و تجاریه ایچون آوروجه تشکیلات یاپدی ، و آوروپا قوانینی تطبیق و بعض حادثات جدیده‌یی‌ده نظامنامه‌لره توفیقاً حل ایتمك و بو وجهله ینه تفریق ایچون بر خطوه آتمق ایسته‌دی وبو محکمه‌لره محاکم نظامیه عنوانی ویردیکی کبی محاکم اصلیه‌سنی محاکم شرعیه نامیله یاد ایتدی. مملکتده محاکم نظامیه قوانین جدیده‌نك ، محاکم شرعیه احکام شرعیه‌نك ممثلی ومؤیدی اوله‌رق اوزره تلقی ایدلمش ، قانون اساسی دخی اول و اخر بوتقسیمك محافظه‌سنه اعتنا ایتمشیدی قانون اساسینك التزام ایتدیکی بوتقسیم صریحك ماجرای احواله نظراً تفسیرنده « محاکم شرعیه ، کرك مدون و کرك غیر مدون احکام شرعیه ایله حکم ایده‌جك اولان محاکم » دینلمك لازمکلیرکن بوده بویله اولمادی. بالاده ذکر اولوندیغی وجهله دائما تفریقه دوغری یورومك ایستین فکر انقلاب ، تفریق و ظائف نظامنامه‌سیله محاکم شرعیه‌یی شریعت اسلامیه‌نك معاملات قسمندن تماماً تجرید ایدرك اسلامده هم عبادات هم معاملات ماهیتنده تلقی ایدیلن خصوصاته قصر ایتمك ایسته‌دی ، حالبوکه بوصورتله دین اسلامك تأییدات شرعیه‌سی آزالدقجه آزالمش اولویوردی .

بوتون بونلر یاپیلدقدن صوکره محاکم عثمانیه عدلیه‌محاکمی ومحاکم نظامیه اسمی آلمقله امنیت قازانمش اولدی. بلکه محاکم شرعیه قدرده مظهر احترام اوله‌مادی. . چونکه مسائل حقوقیه‌ده تفریق یاپیلمادن اصحاب مصالحك هر ایکی محکمه‌یه مراجعتنده مختار طوتیلدیغی زمانلر هانکی عنصردن اولورسه اولسون محکمهٔ شرعیه‌یه مراجعتی ترجیح ایدن معدلتخواهان ملت پك چوق بولنیوردی .

بونکله‌ده قناعت ایدلمیه‌رك نهایت محاکم شرعیه بسبتون رفع ایدلمك ایستلدی وبونی تأمین ایچون اول امرده عدلیه نظارتنه ربطی احداث ایدلدی . بوصورتله نظارت مذکوره‌ده هر برینك آیری آیری محکمهٔ تمیزی بولنمق اوزره جزا ، حقوق ، شرعی محکمه‌لری حصوله کلدی. فقط بونلرك هانکیلری قانون اساسیده‌کی محاکم نظامیه و هانکیلری محاکم شرعیه اولدیغنی معناً تفریق ایتمك محال اولدی .

بناءً علیه قانون اساسیده‌کی تقسیم ، لفظ مراد قالمقله حکمدن ساقط اولدیغی کبی برچوق موادینك روح ومعناسی‌ده حکمسز قالدی.

ایشته بو دقیقه فکر انقلاب بوتون محاکمی، دینی تمثیل ایدن مقام مشیختدن آییرمقله احکام ثابتهٔ شرعیه‌دن ده آییروب اسماً ابقا، معناً الغایه کیریشمش و بنابرین تفریق مقصدینه واصل اولدیغی تماماً کورمش ایسه‌ده حقیقتده مطلوب اصلی اولمسی لازمکلن، امنیت محاکم امنیه‌سندن تباعدده دوام ایدییوردی وعین زمانده دین و شریعت اسلام ایچون مملکتده سوزدن باشقه هیچ بر قوهٔ تأییدیه دخی براقمیوردی که بونی فرانسه دخی یاپامامشیدی. بو حادثه‌یه اسباب موجبه اوله‌رق، دولتده وحدت قضانک لزومی مسئله‌سی درمیان ایدلمشدر. أوت، دولت بر شخصیت حقوقیه اولدیغی ایچون یالکز قضاده دکل، تشریعده، اجراسنده، حاصلی هر شیئنده وحدت عرض ایتمسی لازمدر، ذاتاً و حدتسز هیچ بر وجود یوقدر. آنجق بو وحدت، تقسیم و توزیع اعماله منافی اولمادیغی ایچون بوتون و سائطنده دکل یالکز مرجع و تمثال کلیسنده تجلی ایلر. نته‌کیم قوهٔ اجرائیه‌نک تعدد ارکانی، مختلف نظارتلره انقسامی، مجلس عمومینک اعیان و مبعوثانه انقسامی و حدت دولته مانع اوله‌ماز. چونکه هپسی ذات حضرت پادشاهینک نفس ناطقهٔ همایونلرینه عرض انتساب ایله جادهٔ وحدته داخل اولور.

آری آری وظائف ایله مشغول اوچ محکمه‌نک وجودی، بر عدلیه ناظرینه ارتباط ایله اکتساب وحدت ایده‌بیلنجه، دوغریدن دوغری مقام خلافت و سلطنته مربوطیتله‌ده اکتساب وحدت ایدر.

بو مسئله حقنده احکام شرعیه‌ده بویله‌در، احکام سلطانیه‌ده مصرح اولدیغی وجهله بر بلده‌ده عینی وظیفه ایله موظف ایکی حاکم مستقل اوله‌ماز. مثلا بر قصبه‌ده حدود قضالری تفریق اولنمقسزین، ایکی حاکم بولونوبده هر ایکیسنک دخی عین جنسدن مسائلده حکم ایتمسی جائز دکلدر. فقط بری احکام نکاحده، بری احکام بیوعده اولمق اوزره تفریق وظائف اولنمق شرطیله بر مملکتده ایکی مستقل حاکمک بولنمسی جائزدر. چونکه وحدت قضایی مخل دکلدر. بنابرین وحدت مسئله‌سی حادثهٔ مذکوره‌نک حقیقی سبب موجبی صاییله‌ماز. اکر صاییلیرسه عین وحدت عدلیه نظارتنه ربطی ایله‌ده حاصل اوله‌بیله‌جکی کبی محاکم نظامیه‌نک مقام مشیخته ربطی ایله‌ده حاصل اوله‌بیلیردی. شو حالده عدلیه نظارتنه ربط قضیه‌سنک وجه ترجیحی نه ایدی؟ هیچ شبهه‌سز مسئلهٔ تفریق ایدی.

حالبوکه بو تحویل ارتباط کیفیتی بالاده عرض ایتدیکمز وجهله قانون اساسی‌یه مخالف اولدیغی کبی شریعت اسلامیه‌یه ده مخالف ایدی. چونکه محاکم شرعیه عهده‌سنده بولونان وظائف نظر اسلامده احکام عباداته دخی داخل و صفت دینیه و اخرویه‌یی حامل بولوندیغی جهتله بونلرک بر مقام دینی‌یه ارتباطی ضروری بولنمق حیثیتله مسلمانلرک حکمدن محرومیتنه بادی اولمشدی که بوده تجویز اولنه‌مازدی و اکر عدلیه نظارتنک دخی دین اسلام اولان دولتک بر عضوی اولمق و مذاهب نظارتی‌ده محتوی بولنمق حیثیتیله بر مقام دینی اولدیغی ادعا اولنورسه بو دقیقه مقام مشیخت موجود ایکن عدلیه نظارتنک وجودی زائد تلقی ایدلمک اقتضا ایتمزمی؟

ربط مذکور حیات و روح سیاست دولتده منافی ایدی. چونکه عناصر مسلمه ایله غیر مسلمه حقوقنک وجوه تصادمنی تزیید ایدییوردی. حالبوکه حیات دولت دائما بو تصادم نقطه‌لرینی تزیید ایله دکل تقلیل و تألیف ایله آهنکنی محافظه ایده‌کلمش ایدی. اوته‌دنبری مسلمانلر، عناصر غیر مسلمه‌نک احکام دینیه‌لرینه مداخله و مزاحمه ایتمه‌مکی مقتضیات اسلامیه‌دن بیلدکلری کبی غیر مسلملرده مسائل دینیه‌دن عد ایتمدکلری احکام و معاملاتده مسلمانلرله (لهم مالنا و علیهم ما علینا) برابرجه یاشامغی التزام ایده‌کلمشلردی.

دورهٔ اصلاحات بر چوق محدثاتنده‌ده بو تصادمی کوستردیکی ایچون شایان اسف بک چوق وقوعاتک شاهدی اولمش و وجود دولتی بیرانمشدر. بوتون بو حالات نتیجه‌سنده حرب عمومی کبی بر بلادیه‌یه طوتیلدیغی حالده بنه تخمینلرک فوقنده بر استطاعت ابراز ایدن بو دولت بو کونکی نتائج سیاسیه قارشوسنده کورلمکده اولان اسباب اضطراریه‌یی دخی حسابه آله‌رق و آرتیق سکونه کیرمک ایچون مناهج اداریه‌سنی اصلاحه قویوله‌رق و احقاق حقه بیوک بر اهمیت ویره‌رک خطیئات واقعه‌سنی تصحیح ایتمک مجبوریتنده بولوندیغی ایچون محاکم شرعیه‌یی ده تعامل قدیمی وجهله مرجعی اولان مقام مشیخته اعاده ایدرک چاره‌سنی دوزلتمک ضرورتنده بولنیور. بو حقائقه بناءً درکه محاکم شرعیه‌نک بوتون مربوطاتیله مقام مشیخته اعادةً ربطی حقنده‌کی قانون لایحه‌سی تنظیم و تکلیف اولنمشدر.

حضور همایون درسلری

نجل نجیب حضرت خلافتپناهی شاهزادهٔ جوانبخت دولتلو نجابتلو ارطغرل افندی حضرتلرینک نام نجابتپناهیلرینه اتحاف اولونمشدر.

سلسلهٔ وقایع عالم باشدن باشه آراشدیرلسین! انسانیته خصوصا اسلامیته، عثمانلی پادشاهلری، عثمانلی علماسی قدر خدمت ایتمش کیم وار ایسه کوسترلسین! سلطان عثمان غازیدن، سلطان سلیمان قانونی‌یه قدر اولان پادشاهان اولین که، بر ادیب حکمت شناس طرفندن سلاطین عثمانیه ایچنده [عشرهٔ مبشره] عنوان مبجلیله یاد اولونمغه شایسته کورولمشیدی. فی الحقیقه مشار الیهم امر جهادده اولدیغی کبی تقوی و دیانتده‌ده صدیقی بر عزم و صلابت، فاروقی بر ایمان و متانت اظهار ایتمشلردی. ایشته بو حامیان شریعت، عقائد دینیه‌یی ظاهرده، باطنده مربیٔ وجدان بیله‌رک احکام شرعیهٔ منجیه‌یی دین و دولت ایچون الک بیوک وسیلهٔ نجات عد ایتمشلردی.

زمانلرنده یتیشن علمایه ابراز ایلدکلری توقیر درجه‌سنده امر

معروف ونهی عن المنکر خصوصنده فوق الغایه رعایتکار اولمشلردر .

خصوصیله فاتح کبی ، سلیم اول کبی قدرت فاطره‌نك نادراً وجوده کتیردیکی اعاظم ، عهد سلطنتلرنده موجود عظمای علما ایله هم عیار اوله‌جق برخصیصهٔ امتیازه مالکیتله بهره‌دار کمال ایدیلیر .

امر ربانی‌یه کمال مطاوعتله وظائف دیانته خدمتکار اولمق ، قدرت سلطنتك بخش ایتمش اولدیغی هر درلو لذائذه جان و دلدن ترجیح ایدرلردی .

مشهوردرکه ملا کورانی دولت وشوکتی مؤید بن عنداللّه اولان بر پادشاه عادلك ، بر فرمان شاهانه‌سنده‌کی بعض موادی منافیٔ شرع شریف کورور . اظهار انفعال ایله مصره قدر کیدر . اوپادشاه کریم ایسه حق اسنادی ، خصوصا حکم شرع منیفی هرشیئك فوقنده عد ایتدیکی جهتله برطاقم وسائط نیاز منداڼه مراجعتله استاد صاحب رشادینی مرکز سلطنته - بیك مشکلات ایله جلبه موفق اوله‌بیلیر.

ینه مشهوردرکه سلطان سلیم اوله ، محمود جهان اولان وقدرةً وزماناً عرش اعلای استحقاقی بولونان شرف خلافت انتقال ایدوب ده مصرده جمعه نمازینی ادا ایتدیکی زمان منبرده خطیب [صاحب الحرمین الشریفین] عنوانیله کندی نامنی یاد ایدنجه باشندن دستارینی، آلتندن سجاده‌سنی آتەرق وبن او موقع مبارکك صاحبی دکل خادمی‌یم دیه‌رك سجدهٔ شکرانه قاپانمشدی . حضرت خلیفه‌نك اظهار ایلدیکی بو علویت صرفه ایسه عبودیت دیندارانه‌سنك بر مثال کاملیدر .

ینه مشهوردرکه ، بایزید ثانی مثوبات جهادی اعز فضیلت بیله‌رك زماننده‌وقوعه کلن محاربه‌لك هان کافه‌سنده بالذات بولونمش، البسه و آیاق قابلرینه اصابت ایله‌ین توزلری کمال اهتمام ایله طوپلاتدیره‌رق وفاتنده یاناغنك آلتنه قونمه‌سنی وصیت ایله‌مشیدی . بو ایمان تابناك ایسه دین الٰهینك حضرت پادشاهه‌اولان محصول الهامندن باشقه بر شیمیدر؟ « دنیاده ظلم وعدوانلك اوکنه‌کچه‌رك مظلومك دادینی آله‌جق بر دیوان عدالت وارایسه اوده الك اول باب سلطنتدرکه ، صاحبی‌اولان سلطان زمان هردرلو احکام عدالتی شریعت غرای احمدیه‌نك فیض معنویسندن اخذ ایده‌جکدر . »

دستور حقیقتنی ایشته اول بو مؤسسلریمز وضع بویورمشلردر .

بو خاندان جلیل العنواندن زمانمزه قدر مسند آرای خلافت اولان سلاطین عثمانیه‌دن هربری محبت علمایی ، لوازم سلطنتدن عد ایده‌رك او واسطه ایله‌اخذ ایلدکلری قواعد شرعیه‌یه عائد دستورات اساسیه‌نك تطبیقات منجیه‌سیله اوغراشمشلردر . او اوغورده فدای جان ایدنلر کورولمشدر .

واقعا زمان، زمان شرع وعقلك خلافنده‌کی کورونن بعض احواله تصادف ایدیلیرسه‌ده آنلری زمانلرینك الجاآت ضروریه‌سی تولید ایله‌مشدر.

١٠٧٨ سنه‌سی محرمنك اون ایکنجی صالی کونی ایدی‌که ، آوجی لقبیله معروف اولان سلطان محمد رابع ، ادرنه صحرالرینی تزیین ایدن نزهتکاه شاهانه‌سنی بر دارالعرفان دیانت حالنه کتیرمشیدی . خالی زمانلرنده چادرلر ایچنده شیخ الاسلام منقاری زاده یحیی افندی کبی ، واعظ شهیر وانی افندی کبی زمانك علمای بنامندن درس دیانت آلیر، شرع مبینك احکام غامضه‌سنی تدقیق ایلر ایدی . حضرت پادشاه حتی بر کون شیخ الاسلامك بلاغت قرآنیه‌یی تبلیغنده‌کی نفاست تعبیر وسلامت تقریرندن جذبه‌دار شوق الٰهی اولدی . دوش شوکتنده‌کی صوفی چیقاردی ، اوعالم بلیغه ، او مدینهٔ کمالاته الباس ایله‌دی.

ینه تکرار ایدرزکه دولت عثمانیه‌یی عظمت واجلالیله دنیا یوزنده عدل ومروتك بر مثال مشخصی اولمق اوزره ادامه‌یه قدرتیاب اولان پادشاهلریمز ، بو موفقیتلرینی صرف شریعت محمدیه‌نك احکام قدسیه‌سنه رعایت سایه‌سنده تأمین ایده‌بیلمشلردر .

دولتك شوکت و عظمت ومدنیت ومعرفت اعتباریله منتهای کمالی اولان دور قانونیده وجوده کتیریلان بونجه قوانین ونظاماتك هان هرماده‌سی اوسلیمان زمان طرفندن مفتی الانام اولان ابوالسعود افندی‌یه تدقیق ومشار الیهك فتوالرینه استناد ایتدیریلردی .

حتی بو دور مسعوده قدر قاضیعسکرلك عنوانی رتب علمیه‌نك الك بیوکی ایکن مفتیلك مسندی مأمورین شرعیه‌نك جمله‌سنه تقدم ایتدیرلمشدر .

ایشته بو پادشاهلردرکه ، عثمانلیلرك ریاست اداره‌سنده بولونه‌رق بودین الٰهینك احتوای فیض وسعادتنده عقللره حیرت ویرن کمالاتندن هان عموماً اهل اسلامی فیضیاب ایتمك ایچون بوطریق مستقیمده مرشد اهل ایمان اولمشلردر.

١١٣٢ سنه‌لرنده ایدی‌که وادئ ذوق وصفاده چراغان یالیسی نشوه‌لرینك مقدمات سروریله بر جهان انشراح کشاد ایله‌ین سلطان احمد ثالثك وزیر مقبول ومعتمدی و باساروفچه معاهدهٔ مشهوره‌سنك عاقدی نوشهرلی ابراهیم پاشا کویا که کفارهٔ لذنوب اولمق اوزره شاهزاده جامع شریفی جوارنده‌اسکی اوطه‌لر قارشیسنده بلند وبالاکیر بردارالحدیث وجوده کتیرمشیدی. دارالحدیث مذکورك مدرسیله بعض علمادن مرکب تشکیل ایله‌دیکی هیأت محترمهٔ علمیه رمضان شریفده سرای آصفیده موعظه طریقیله درس تقریر ایدرلردی . حضرت پادشاهده بعض بعض بالذات بولونور ، علم کلام وعقائده متعلق موعظه طریقیله ویریلن بو درسلری دیکله‌مکله فیضیاب ذوق معنوی اولورلردی .

بو خداجویان حکمدارلاندرکه خلفای راشدین حضراتیله [عمر بن عبدالعزیز] دن ماعدا کندیلرندن اول رتبهٔ سنیهٔ خلافت ایله شرفیاب اولان خلفای اسلامیه‌نك هان کافه‌سنه غبطه‌رسان اوله‌جق بر صلابت دینیه کوستردیلر . بو دنیای بی بقاده احکام شرعیهٔ محمدیه‌نك انفاذینه کافل وازلی اولان عدل الٰهی‌یی معاملات عبادده تأیید ایدرك ظلم وعدوانه حائل اولدیلر . دها صوکره‌لری ایسه بو موعظهٔ دینیه

رمضان شريفده حضور همايونده درس مخصوص صورتنده اوقوتديرلمغه باشلادى .

١١٧٢ سنه‌سى رمضان شريفنده سلطان مصطفاى ثالث حضور شاهانه‌لرنده مباحث نقليه وعقليه ايچون بر درس كشادينى وتفسير قاضيدن برقاچ آيت كريمه‌نك تفسيرينى فرمان بويورديلر .

ايلك درس ايچون فتوى امينى ابوبكر افندى مقرر انتخاب وعلماى بنامدن نبيه محمد افندى ، سراى همايون خواجه‌سى حميدى محمد افندى ، شيخ الاسلام مفتشى ادريس افندى ، منلا محمد افندى ، فتوى اسماعيل افندى مخاطب صورتنده استصحاب اولنمشيدى . برنجى دفعه اوله‌رق حضور همايونده اجتماع ايله‌ين بو هيأت علما ايلك درسه :

[يا ايها الذين آمنوا كونوا قوامين بالقسط ...] آيت جليله‌سيله ابتدا ايله‌مشلر ايدى .

اثناى مباحثه‌ده منلا محمد افندى ايله شيخ الاسلام مفتشى ادريس افندى مجادله‌يه قيام، فقط هر برى جواب مسكت ايله الزام اولونمشيدى.

حضور شاهانه‌ده بوصورتله انعقاد ايله‌ين بو مجلس بو تاريخدن اعتباراً عادت مستحسنه حكمنه كيره‌رك كيتدكجه مظهر تكملات اولمشدر.

١١٨٠ سنه‌سى رمضان شريفنده تدريسى آرتق معتاد اولان بو درس شريف ايچون علمادن يوزيكرمى آلتى ذات انتخاب واون طقوز مجلسه تقسيم اولونمشيدى . هر مجلس ايچون مشار اليهمدن علماً ، قدماً اقدم وار حج اولانلرى رئيس انتخاب ايدلدى . بالآخره بو رئيس عنوانى مقررلكه تحويل ايديله‌رك ديكرلرينه مخاطب دينلدى . ختام درسده هر برى شاهانه بر صره ايله مسرور البال اولورلردى .

سلاطين عظام عثمانيه، اجر آخرت ايچون مادى ومعنوى برچوق آثار خيريه‌نك وجود پذير اولمه‌سنه خدمت ايتمشلردركه او آثار ديندارانه الآن نظرگاه عبرته قارشى نورانى ، آلهى مجسم ايتمش بر مثال اتقا صورتنده ارائهٔ علويت ايدوب طورمقده‌در .

حضور همايون درسلرى عدل وديانت نامنه كشاد ايدلمش بر مجلس حكمتدركه پادشاه انام ايله علماى بنامك تلاحق ومداولهٔ افكارينه خدمت ايده‌رك تدبير حكومت ايچون بر سبيل حق وعدالتى تعيين وتأمين ايدر .

دار الخلافة العليه مدرسه‌سى
ادبيات عثمانيه مدرسى
محمد امين

ولايات عربيه حقنده

مقدراتمزى موضوع بحث ايتدكجه دقت ايتديكمز الك مهم مسئله ولايات عثمانيه‌نك توركلر وياعربلرله مسكون اولانلرينى بربرندن تفريق ايتمامك، هر ايكيسنك حقوقنى برلكده مدافعه ايتمكدر . ذاتاً توركلرى عربلردن تفريق ايتمه‌نك قابل اولمديغى ، بويله بر تفريقك تماميله غير طبيعى اولديغنى و بناءً عليه غير طبيعى شيلره موعود اولان مدت موقته‌يى اكمال ايدر ايتمز ينه اسكى حال اتحاد وتعاونك عودت ايده‌جكنى دائما بيان ايديورز . سبيل الرشاد هپ بو نقطهٔ نظرى مدافعه ايتمش ، بو نقطهٔ نظرك حقيقتى افاده ايتديكنه قانع اولمشدر. متاركه‌نك امضاسندن مقدم عزت پاشا قابينه‌سى عينى نقطهٔ نظرى قبول ايتمش، تورك - عرب برلكنك ناقابل انفكاك اولديغنى تقدير ايدرك مملكتك بك اليم بر دردينى تشكيل ايدن سوء اداره‌يه دواساز اولمق ، و صرف بوندن نشئت ايدن بر طاقم خوشنودسزلقلرى تطمين ايتمك اوزره ، الك معقول و مقبول تدبيرى اتخاذه قرار ويرمش: ولايات عربيه‌يه ادارهٔ مختاره ويرلمسى قبول ايدلمشدى . عزت پاشا قابينه‌سنى استخلاف ايدن توفيق پاشا قابينه‌سى ده عينى نقطهٔ نظرى تصويب ايتدى . ولايات عربيه‌يه ادارهٔ مختاره بخش ايله بونلرك مقام خلافتله ارتباطنى محافظه ايتمك سايه‌سنده امن وامان ايچنده ياشايه‌جقى مدلل بر صورتده ائتلاف دولتلرينه بر نوطه ايله بيان ايتمش ، و عرب رأى عامنه مراجعت ايدلديكى تقديرده عربلرك ده عينى نقطهٔ نظرى قبول ايده‌جكلرى ، مقام خلافته اولان صداقت و اخلاصلرينى اظهاردن كيرى قالميه‌جقلرى ايضاح ايلمشدى .

توفيق پاشا حكومتنى استخلاف ايدن فريد پاشا حكومتنك ده عينى اساسى قبول ايتديكنى كوستره‌جك امارات كورولمامش دكلدر . عالم اسلامك نقطهٔ نظرى باب عالينك نقطهٔ نظريله متفق اولديغى كبى تورك و عربده عينى نقطهٔ نظرى قبولده اصلا تردد ايتمزلر . بناءً عليه بو أساس مقام خلافت و بتون مسلمانلر طرفندن بالاجماع قبول ايدلمش ديمكدر .

شيمدى بو أساس عليهنده درميان اولنه‌جق اعتراضلرى مناقشه ايده‌لم :

بو اساس عليهنده درميان اولنان الك مهم اعتراض عربلرك زير حاكميت عثمانيه‌ده محكوم ياشادقلرى ، محكوم ملتلرى قورتارمق ايچون حرب ايدن دولتلرده طبيعى عربلرى‌ده قورتارمه‌يه چاليشه‌جقلرى ماهيتنده‌در .

بو اعتراضك چوروكلكى حقنده متبصر رجال سياسيه‌مزدن رشاد حكمت بك بويله‌جه بيان مطالعه ايديور :

« ملل محكومه‌نك حق استقلالنك طالبلرى عربلر ايچون وارد دكلدر . زيرا هر كسجه معلوم و بالذات عربلر طرفندن مسلم اولديغى وجهله، دكل شيمدى ، هيچ بر زمان ادارهٔ عثمانيه آلتنده بولنان عربلر ايچون حق استقلالدن محروميت موضوع بحث اولمامشدر ، ياممالك چراكسه ويا ايران اداره‌سندن ادارهٔ عثمانيه‌يه كچن ويا كندى آرزو وطالبلرى اوزرينه عائلهٔ عثمانيه‌يه داخل اولان عربلر هر زمان استقلالك بخش ايتديكى كافهٔ حقوقدن توركلر درجه‌سنده وعينى مرتبه مستفيد اولمشلر وتوركلر ايله عربلر آره‌سنده غالب ومغلوب ، حاكم

و محکوم و ضعیفی هیچ بر وقت تحدث ایتمه‌مشدر . دین ایله ملتك بر اولدیغنی اعلان ایدن شریعتك احکام جلیله‌سنه توفیق حرکت ایدن دولت علیه تورکلك غیری اولان عناصر مسلمه ایله تورکلر آره‌سنده اعصار سالفه‌ده بیله هیچ بر فرق کوزه‌تمه‌مش . و قوم عرب ایسه بین الاسلام حائز اولدیغی شرافت مخصوصه‌یه بناء بالخاصه بر موقع مبجلده طوتلق خصوصنده قصور ایلمه‌مشدر . عربلر ایله تورکلر آره‌سنده آره‌صره وقوعه کلمش اولان اختلافات هیچ بر زمان بر عائله غوغاسی درجه‌سنی کچمه‌مش و دولتی یك چوق دفعه اشغال ایلمش اولان یمن وقایعی اثناسنده بیله حکومتك بعض اجرا آتنه قارشی عصیان ایدن عربان هیچ بر وقت مقام جلیل خلافت و سلطنته قارشی اولان فرط مربوطیتلرینه ذره قدر خلل کتیرمه‌مشلر و مسأله‌یی منحصرا امور داخلیه‌یه متعلق اولان شکل حقیقیسندن ذره قدر انحراف ایتدیرمه‌مشلردر.

«نته‌کیم اوزون مدت بر سوء تفهم نتیجه‌سی اوله‌رق دوام ایدن اغتشاشات عزت پاشا حضرتلرینك تدابیر حکیمانه‌لریله اساسلی بر ائتلافه منجر اولدیغی دقیقه‌دن اعتباراً دولتك الك مشکل والك بحرانلی زمانلرنده بیله یمنلیلر دولت متبوعه‌لرینه قارشی کمال خواهشله وظیفهٔ صداقت وحمیتی ایفایه بذل همت ایلمشلردر.

«حربدن اول و بالخاصه اثنای حربده بعض عرب ولایتنده سوء اداره وخطیآت متعدده وقوعه کلدیکنی کتم ایتمك طوغری اوله‌ماز. الیوم موضوع بحث اولان مختاریت اداریه‌نك اساسلری حربدن اول قورولمق وولایات عربیه‌نك احتیاجات مخصوصه‌لری کندی آرزو و طلبلری وجهله نظر دقته آلنه‌رق اورالرك تشکیلات اداریه‌سی آکا کوره تنظیم ایدلمك لازم کلور ایدی . بو پاپیله‌مادی ومع التأسف عربلرك موجب اغبرارلری اوله‌جق حالات دخی تحدث ایلدی . لکن یوقاریده دخی بیان ایلدیکمز وجهله بومنازعات عائله اختلافاتی درجه‌سنی تجاوز ایتمز واوشکلده تلقی وحل اولنمق مقتضیدر. بزامنیت قطعیه ایله امینزکه مملکتلرینك منافع حقیقیه‌سنی بحق مدرك اولمیان بر شرذمهٔ قلیله استثنا ایدیله‌جك اولورسه عربلرك کافه‌سی — اولجه اولدیغی کبی بوکون دخی — مختاریت اداریه‌نك بخش ایتدیکی فوائد وامتیازاتدن مستفید اوله‌رق وطن مشترك عثمانیه‌یه ومرکز خلافت اسلامیه‌یه اولان ارتباط تاملرینك محافظه‌سی املندن غیری هیچ بر آرزو پرورده ایتمزلر .»

حاکمیت اجنبیه آلتنده یاشایان مسلمانلرك عثمانلی دولتنه التحاق ایتمك ایچون کوستردکلری تهالکك معناسنی اکلامیانلره مسلمانلرك ویردکلری جوابی رشاد حکمت بك افندی غایت صریح بر افاده‌یله بومقامده ایراد بیوریورلرکه ذکالرینی تقدیر ایتمامك قابل دکلدر . مسلمانلر آره‌سنده حاکم ومحکوم ، غالب ومغلوب اولمدیغنی بیلمیه‌رك تورك اداره‌سنك ساده سیأتنی تعداد ایدنلر ، وتورك اداره‌سی آلتنده یاشاینی بر اسارت عد ایدنلره قارشی مسلمانلرك تورکلره هرطرفده کوستردکلری مربوطیتك الك قوتلی لطمهٔ تکذیبی ایندیریور .

الحاصل عربلری اقوام محکومه‌دن عد ایتمك قدر اساسسز بر دعوا یوقدر. بر دولت اسلامیه‌نك جزء لایتجزاسی ، افراد اسلامیه‌نك حائز اولدیغی کافهٔ حقوق ایله متمتع ومتنعم ، عینی زمانده هرضرردن عینی صورتله وعینی درجه‌ده متأثر اولدیغی حالده عربی محکوم عد ایتمك عربك حیثیتنی تنقیص ایتمك ، بویله دعوالرله اونی حقیقةً محکومیته سوق ایتمکدرکه بوده عربی آوروپایه ایقاظ ایدرك تورك ایله آره‌سنده جایکیر اولان مناسبات برکات ده‌قوه‌یه خدمت ایده‌جکدر .

عرب تورکك قرده‌شیدر . هرایکیسی ده مسلمانلغی مدانعه ایدن، مسلمانلق اوغورنده هردرلو فدا کارلقده بولنان وهرایکیسی ده الی الابد مسلمان یاشایه‌جق وبناءً علیه قطعیاً آیرلمیه‌جق اولان ایکی حیات اسلامیه‌در. مسلمانلقده دعوای قومیت اولمادیغندن عربك تورکدن قومیت نامی آلتنده آیرلماسنه امکان یوقدر . ناصل آیریلیرکه عرب ایله تورکك هر شیئی بردر . بناءً علیه — بنده محترم رشاد حکمت بکك پك کوزل بیان بیوردقلری وجهله — بو ایکی قوم آیری دکل ، بلکه ال اله ویره‌رك وبرلکده اوله‌رق مستقلاً یشایه‌جقلردر. حسیات و مفکوره اعتبارله یکدیکرندن فرقلی دکللر که افتراق املی پرورده ایتسونلر . مرکز خلافت اولان بو کوزل شهر جامعلریله، مکتبلریله ، تکیه‌لریله، قوناقلریله، یالیلریله ، صیره‌لریله الخ قونیه‌لی محمد پاشا ویا محمد بکی نصل جذب ایدرسه بغدادلی و یا شاملی محمد پاشا ویا محمد بکی دخی عینی صورتله جذب ایدر . هیچ فرق یوقدر. اوشاملی ویا بغدادلی محمد پاشا ویا محمد بك عینیله قونیه‌لی ، یا ازمیرلی محمد پاشا ویا محمد بك استانبولده‌کی قوناغنده بر عثمانلی پاشاسی ویا بکی در. او حس ایله یاشار ویاشامق ایستر. آنی شهرمزده — معاذالله — اجنبی صفتیله کورمك بزی نصل دلخون ایدرسه اینی اوملیکه آنی دخی اوو جهله دلخون ایدر . او حیات عمومیه وخصوصیه‌سنده عثمانلیلغك بخش ایتدیکی حقوق مودتدن صرفنظر ایده‌من . دیز دیزه جامعده، تکیه‌ده برابر اوطوردیغی ، نماز قیلدیغی ، برابر قرآن دیکلدیکی ، برابر آه ایتدیکی ، برابر مسرور وبرابر متألم اولدیغی ، برابر کزدیکی ، برابر اکلندیکی تورکه قارشی اجنبی صفتنی طاقنمغه تحمل ایده‌من .

«کذلك تورك ایله عربك یکدیکرینه قارشی متحسس اولدیغی حسیات متقابلهٔ احترامکارانه‌یه بناءً تورك بغدادلی بر صدر اعظمی ، شاملی بر وزیری پك طبیعی کوردیکی کبی عرب دخی تورك بر والی‌یی ویا قوماندانی حرمت ومحبتله تلقی ایدر . بونلر اویله حسیات وروابطدرکه دکیشدیرلمز ویرلرینه بشقه حسیات و روابط اقامه اولنه‌ماز. بناءً علیه هرنه اولورسه اولسون بز بو روابطك تأیید ایده‌جکنه امینز. طبیعی اولمیان صورت حلیه‌لرك بایدار اوله‌مدیغنی و راحت وحضور تأمین ایده‌مدیکنی تاریخ وقوعات بزه دائما کوستریور .»

«خلاصه ولایات عربیه ایچون استقلال موضوع بحث دکلدر. زیرا

حاصل تحصیل اولور. عربلرله ترکلر مشترکاً اساساً مستقلدرلر. موضوع بحث اولان بو استقلالك محافظه‌سیدر. »

ایشته تورکلرده، عربلرده وظیفه‌سی، هر ایکیسنلکده مکلف اولدیغی الك بیوك وظیفه بودر. بو وظیفه‌نك حسن ایفاسیله تورکلرده، عربده قورتولور. یوقسه هم تورك، هم عرب، بو وظیفه‌سزلکك قربانی اولور.

بتون بو ایضاحاتدن اکلاشیلیورکه مقدراتمزك امر تعیننده نظر اعتباره النه‌جق الك مهم اساس تورك عرب اکثریت قاهرهٔ اسلامیه‌سنك سربستیٔ انکشافنی واستقلالنی تأمین ایتمکدر.

صلح قونفرانسنده مرخصلرمزك وظیفه‌سی حقنده فکرمزی بیان ایدییورکن: مملکتمزك حرب اثناسنده اشغال اولنان قسملری سوریه فلسطین وعراقدر. بورالرده سراپا مسلمانلر ساکندر، بو مسلمانلرك استقلال وحریتی تأمین ایله مقام خلافتله رابطه‌سنی ترصین ایتمك الك بیوك وظیفه‌مزدر، دیمشدك.

حیاتمزك امر تأمینی بو وظیفه‌نك حسن ایفاسنه باغلی اولدیغنه معتقدز.

عمر رضا

مدنیت اسلامیه

کچن هفته‌کی نسخه‌مزده تایمس غزته‌سنه انکلیز اکابری طرفندن یازیلان وحقمزی مدافعه واعلا ایدن بعض فقراتی نقل ایتمشدك. بو هفته عینی غزته‌ده مشهور علمادن مستر ادوارد براونك نشر ایتدیکی بر مقاله‌دن سطور آتیه‌یی اقتباس ایدییورز:

پیغمبرك رسالتنه ایمان ایتمیانلرك خلافت مسئله‌سی حقنده بیان فکره کندیلرینی صلاحیتدار بولملری غایت مناسبسزدر. بو اسلاملرجه پاپانك حقوق روحانیه‌سنه دائر بیان مطالعات اولنمسنه بکزر. بو مسئله‌یی موضوع بحث ایدنلر هیچ اولمازسه اسلامیتده مسئلهٔ خلافتك صفحات تاریخیه‌سنه واقف اولمیدرلر. بو صفحاتی حقیقی بر وقوف ایله ادراك ایدنلر ایسه اسلامیتك یالکز بر مذهب دکل، بر مدنیت اولدیغنی‌ده تسلیم ایدرلر. تئودور موریسون، بو جهتی، کنهنه نفوذ ایدرك پك کوزل کوسترمشدر. فکرلرینه بن‌ده تماماً اشتراك ایدرم.

پروفسور (براون) بعده تئودور موریسونك بو بابده‌کی فکر ومطالعه‌سنك زبده‌سنی شو صورتله نقل ایتمشدر: اسلامیت یالکز بر مذهب دکل بر مدنیتدر. بو مدنیته مسلمانلر قویاً مربوطدرلر. بونك دنیا یوزندن نابود اولمسنه تحمل ایده‌منزلر. مسلمانلر مدنیت اسلامیه‌نك آنجق بر دولت اسلامیه‌ده مظهر ترقی وانکشاف اوله‌بیله‌جکنه اعتماد واعتقاد ایدرکه بن‌ده اونلرك بو قناعتلرینه اشتراك ایدرم.

پروفسور (براون) بو مطالعه‌یی تصویب ایتدکدن صوکره: «دها پك چوق سویلیه‌جکلرم وار سه‌ده اونلرك یری بوراسی دکلدر. فقط شوراسی آکلاتمق ایسترمکه: عالمی اشغال ایدن مسائل عظیمه‌نك ماهیت حقیقیه‌سی درك وتیقن ایدیلمك ایسته‌نیورسه، پولتیقه روباغاندالرندن فراغت ایده‌رك جدی تدقیقات تاریخیه وتتبعات عمیقه ایله ایش کورمك زمانی حلول ایتدیکنی بیلمك واعتراف ایتمك لازمدر.» دییور.

ترکیانك استقبالی

ینه تایمس غزته‌سی هند مسلمانلرینك تورکیانك آتیسی حقنده‌کی دوشونجه‌لرینه دائر آغا خان حضرتلرینك امضاسیله نشر ایتدیکی بر مقاله‌ده بروجه آتی بیان مطالعه ایدییور:

بو بحرانلی دقیقه‌ده ترکیا مسئله‌سنده مسلمانلق رابطه‌سنك پاریس قونفرانسنجه لایق اولدیغی اهمیتله نظر اعتباره آلنمسی خصوصنی بر کره دها مدافعه ایتمکی انکلیز ایمپراطورلغنك بر وطنپروری صفتیله وظیفه عد ایدییورز.

آسیانك وخصوصیله هندستانك مسالمتکار بر صورتده انکشافی انکلتره‌یی پك یقیندن علاقه‌دار ایدر. ترکیانك تقسیمی تهلکه‌سنك عالم اسلامده تولید ایده‌جکی الام واضطرابات پك بیوك اولاجقدر. بونی تقدیر ایدن انکلیز باش وکیلی تاریخه کچن ونفوذ نظر صاحبی بر رجل حکومته لایق اولان سوزلریله اسلام عالمنده‌کی اندیشه‌یی تسکین ایتمکه موفق وآنلرك آلمان احتراصنه قارشی مجاهده‌یه اشترا کلرینی تأمین ایتمشدر. بتون اسلام عالمی بو سوزلرك انفاذینی بکله‌یور. بو تعهد اسلام ذهنیتنی بیلنلرجه هر نه قدر کمال اهمیتله حافظه‌یه نقش ایدلمش ایسه‌ده بوراده بر دها تکراری هر حالده فائده‌سز دکلدر. باش وکیل حربك تحمل ایتدیکمز آغیرلقلری سویلدکدن صوکره «... بزنه ترکیایی پایتختندن، زنکین ومشهور آسیای صغراده‌کی اراضیسندن ونه‌ده تراکیادن محروم ایتمك ایچون حرب ایتمیورز. بورالری هر شیدن اول عرقاً ترکدر» دیمش وبو تأمیناتنه بروجه آتی سوزلری علاوه ایتمشدر: «ترك عرقنك حاکم اولدیغی بو اوز یوردلر (استانبول اولان مقر سلطنتی ایله) خارج از بحث طوتلدقدن صوکره آق وقره دکزلر ممر بحریلری بین‌الملل و بیطرفانه بر حال آلاجق وعربستان، ارمنستان، عراق، فلسطین، سوریه‌ده نقطهٔ نظرمزجه شرائط ملیه‌لرینه نظراً آیری طانیته‌جقدر.»

ایشته انکلتره نامنه باش وکیل طرفندن سویلنان بو سوزلردن صریح وقطعی هیچ برشی اوله‌ماز. بناءً علیه انکلتره ایچون، یکونی برچوق میلیونلره واران مسلمان تبعه‌سنه قارشی حسن نیتی وانکلیز ایمپراطورلغنك منافع عالیه‌سی، ترکیانك تقسیمیله قابل تألیف اولمدیغی حقنده مشارك دولتلری اقناعدن بشقه بر طریق یوقدر.

باش وکیلك بو تعهدینك اهالندن طولایی هندستان ودیکر یرلرده تکون ایدن عدم ممنونیتی وبونك نتیجه‌سی اولان وضعیتك وخامت

شدیده‌سنی هندستانڭ سکون وحسن اداره‌سندن مسئول اولان هند ناظری‌نه برکله فضله نه‌ده اکسیلك اولیه‌رق بیان ایتدی.

بو آره‌لق هندستان اصول اداره‌سی ایچون بیوك براصلاحات پروژه‌سی میدانه‌قونمشدر. بو پروژه‌نڭ موفقت نامه ایله تطبیقی آنجق بالجمله صادق هند تبعه‌سنڭ اشتراکی ایله قابل اولور. ظننمزه کوره ۷۲ میلونه واران مسلمان جماعتنڭ کمال مرارتله کناره چکلمسی ایسه بو نقطهٔ نظردن حقیقی بر فلاکتدر. قانعز که هیچ بررجل حکومت هندناظری قدر وضعیتك وخامتیله‌علاقه‌دار دکلدر، مسلمانلر نه‌ایستیور. بز نه ادعا ایدییورز؟

نه‌اونلر، نه‌ده بز ترکیا ایچون یکی بر (استاتو) شکلنده حکومت ایسته‌میورز. بز باش وکیلك جمله‌عالمه و بالخاصه عالم‌اسلامه قارشی انکلتره نامنه ایتمش اولدیغی تعهدك انفاذی طابنی انکلتره وبریتانیا ایمپراطورلغنڭ صیتی نقطهٔ نظرندن بر وظیفه تلقی ایدییورز. ترك حکمدارینڭ واسلام خلیفه‌سنڭ - باش وکیلك سویلدیکی وجهله - مرشیدن اول عرقاً ترك اولان استانبول، تراکیا، وسوریه‌نڭ شمالندن باشلایه‌رق آق‌دکز سواحلیله برابر آسیای صغراده حاکمیت مطلقه‌سنی طلب ایدییور. بوممالکدن‌الڭ‌اوفق برپارچه‌نڭ دیکر ملتلرك احتراصاتنی تطمین ایتمك اوزره ترك حاکمیتدن قوپارلمسی طرزنده بر صورت حل آسیای غربیه صلح کتیره‌جك یرده محاربات دائمه تخملری اکمك اوله‌جق که بونڭ محصولی‌ده یالکز بوممالکده نما بوله‌جقدر. اهالی سرکذشتجو سائقلر یوزندن کیردیکی حرب عمومیده دوچار سفالت اولدی. ترکیا اك زنکین ولایتلرندن بعضیلرینی ملکیتندن قاچیرمقله‌درجهٔ کفایه‌ده جزاسنی کوردی،

تراکیا، استانبول وآسیای صغری کبی ترك عرقنڭ حاکم اولدیغی ممالك حقنده حسیات اسلامیه، سلطانڭ حاکمیت مطلقه‌و قطعیه‌سندن بشقه هرهانکی برمشکل ونام ایله اولورسه اولسون هیچ بر مداخله‌یی قطعیاً قبول ایتمه‌مکده‌در. بر خصوصه دها نظر دقتکزی جلب ایتمکه مساعده‌کزی تمنی ایده‌رز.

متأسف اولدیغمز افغان مسئله‌سی بعض محافلده تلقی ایدلدیکی وجهله باش وکیلك تعهدینڭ اهانته واهالیٔ اسلامیه‌نڭ حسیاتنڭ لایق اولدیغی اهمیتله نظر اعتباره آلنمامسنه وسیله اتخاذ ایدلمه‌سیدر. هندستانده‌کی غلیان موسیو مونته‌کوبی هند تبعه‌سنه قارشی اولان وعدك انفاذندن منع ایتمدیکی کبی افغانده‌و کردستانده‌کی غلیانلرده باش وکیلی سیاست وانسانیتك امر ایتدیکی صریح معدلك ایفاسندن وارسته قیلماز.

هند - افغان حدودنده

تایمس غزته‌سی ۲۰ مایس تاریخلی باش مقاله‌سنده هند افغان حدودنده وقوعبولان مصادمالاندن بحث ایتدکدن صکره « بتون بو وقایع الیوم شرق قریب واسیای وسطی اسلاملری آره‌سنده مشهود اولان حضورسزلق ایله علاقه‌دار بولنیور » دیمکده‌در.

تورکیانڭ تقسیمی علیهنده بر میتینغ

مورنینغ پوست غزته‌سنڭ اشعاراتنه نظراً لوندره‌ده بولنان مسلمانلر بر میتینغ عقد ایتمشلردر. میتینغ مستر اصفهانینڭ ریاستی آلتنده عقد ایدلمشدر. مقصد، عالم اسلامی علاقه‌دار ایدن مسائله قارشی صلح قونفرانسنڭ کوستردیکی لاقیدیی‌یه بر پروتستو ایتمکدی. میتنغه قسم اعظمی مسلمان اولمق اوزره بر جم غفیر اشتراك ایلشدر.

عباس علی بایك بر مکتوبی قرائت ایدلمشدر. موسی الیه بو مکتوبنده، تورکیانڭ دوچار انقسام اولان قسملرینڭ خرستیان دولتلر آره‌سنده تقسیمی عالم اسلام ایچون بیوك، الیم بر حقسزلق اولدیغی وبو حرکتڭ ویلسون طرفندن مقدما وضع اولونان ایکی اساسڭ نقضی دیمك اولاجغنی بیان ایلمکده‌در.

رئیس، هندستان مسلمانلرینڭ الیوم، عالم اسلامه قارشی روا کوروله‌جك بیوك حقسزلغه قارشی پروتستو ایچون متحد بولوندقلرینی بیان ایلمشدر. مسلمانلر آره‌سنده، اسلامی اوروپا دول معظمه‌سنڭ یاری اسارتنه آتمق ایچون تورکیانڭ تقسیم ایدلمك ایسته‌نیلدیکی قناعتی موجوددر. موسی الیه انکلتره‌نڭ مسلمان عالمنه قارشی دائما صمیمیت ومحبتله معامله‌ایتمش اولدیغنی ومسلمانلری رنجیده ایتمه‌یه‌جکندن الان امین بولوندیغنی سویلمشدر.

بونڭ اوزرینه، صلح قونفرانسی، تورکیا حقنده اتخاذ ایده‌جکی قرارلرده، ۸۰ ملیونی انکلتره تابعیتنده بولنان کتلهٔ معظمهٔ اسلامیه‌نڭ حسیات ونقاط نظرینی نظر اعتباره آلمغه دعوت ایله عادلانه بر قرار اتخاذ ایدلمسی خصوصنده اصرار ایتمکه قرار ویرلمشدر.

بایرام مناسبتیله سبیل الرشاد کله‌جك هفته انتشار ایتمیه‌جکدر

سبيل الرشاد

سنه ١٣٣٠ . ١٠ ١ ١٣٣٠

دينى ، فلسفى ، علمى ، ادبى هفته‌لق مجموعهٔ اسلاميه‌در

صاحب و مدير مسئول: اشرف اديب — باش محرر: محمد عاكف

آبونه شرائطى

داخلى ، خارجى ، هر ير ايچون سنه‌لكى (٢٥٠) ، آلتى آيلغى (١٣٠) غروشدر .

نسخه‌سى ١٠ غروش ، سنه‌لكى ٥٢ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب‌عالى جاده‌سنده‌دا ئرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلى پشيندر

مسلكه موافق آثار مع الممنونيه قبول اولونور . درج ايدلمه‌ين يازيلر اعاده اولونماز

اخطارات

ادرس تبديلنده آلتميش بش غروش گوندرملیدر

مكتوبلرك امضالرى واضح واوقوناقلى اولملى و آبونه‌ صره نومروسنى محتوى بولنمسى لازمدر

ممالك اجنبيه ايچون آبونه اولانلرك آدرسلرينك فرانسزجه‌ده يازلمسى رجا اولونور .

پاره گوندرلديكى زمان نه‌يه دائر اولديغنك واضحاً بيلديرلمسى رجا اولونور .

والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم — اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

عدد : ٤٢٧—٤٢٨ — ١١ شوال ١٣٣٧ — پنجشنبه — ١٠ تموز ١٣٣٥ — جلد ١٧

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحيم .

« وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰئِكَةِ اِنِّى جَاعِلٌ فِى الْاَرْضِ خَلِيفَةً ... »

الله ذوالجلال كه بوتون كائنات دست قدرتنه مسخردر ، مجرد طاعت وعبادته حصروجود اتمش اولملرينه استناداً بر بوزينك خليفه‌سى اولمق كبى بر امل بسلمكدن ملكلرى منع ايديور ، اونلره كندى ظنلرينك بوس بوتون معكوس اولديغنى بيلديريور ، قانون ازلئ سبحانيسنه عائد اسرار غامضه‌دن اونلرك بيلمدكلرى بيلديكنى وارضى اعمار ايچون ايجاب ايدن شرائط و خصائصى حائز اولمدقجه بو خلافته كنديلرى ايچون يول اولمديغنى كوستريور ، دها صوكره ارضى اعمار ايتمك واوزرنده ساكن اولمق صلاحيتنك آنجق اراده وتدبير شاننده‌ن اولان ، خصيصهٔ عقل ايله مفطور بولونان مخلوقاته منحصر اولديغنى بيان ايديور . ولوكه او مخلوقات قان دوكمه‌يه و كندى آره‌لرنده فسادلر چيقارمه‌يه متمايل بولونسون . (ولذلك خلقهم وتمت كلمة ربك ...)

آرتيق جناب حقك سنت ازليه‌سى و ملائكهٔ مقربيننه كوسترد ـ يكى تعاليم الهيه‌سى بو مركزده اولدقدن صوكره عجبا مسلمانلرك كرك عوامى ، كرك خواصى آره‌سنده‌كى برطاقيم جاهللر نه‌يه استناد ايديورلرده موجوديتلرينه هجوم ايدنلره يالكز قرآن كريم تلاوتيله ، ياخود اولولردن استمداد صورتيله قارشى قويمق ايسته‌يورلر ؟ ياغمور كبى ياغان ، ييلديرم كبى اينن قورشونلره ، كولله‌لره قارشى ساده‌جه سور شريفه تلاوتنه ، بخارئ شريف قرائتنه ، جلجلوتيه‌لره ، حزب البحرلره ودها بونلر كبى بوبابده يكا نه مؤثر اوله‌جغى نه شريعت ، نه‌ده عقل طرفندن قبول ايدلميه‌جك وسائله توسل ايديورلر ؟ ..

عجبا فاطر حكيمك فطرتده جارى اولان قانون ازليسنى تعطيل ايدرك بر طاقيم خرافه‌لره صارلمق ، خارقه‌لره منتظر اولمق خصوصنده بو آدملر هانكى حجته دايانيورلر ؟

بو يوزدن جامعهٔ اسلاميه‌يه ايراث ايتدكلرى فنالقلرى هيچ دوشونميورلرمى ؟ بيچاره مسلمانلرك حالى پريشان اولدى . بر زمانلر اوقدر مسموع اولان كلمه‌لرى ديكلنمز درجه‌يه ايندى . جمعيتلرى تارمار اولدى . عزملرى فتوره دوشدى . ذلتك ، مسكنتك صوك طبقه‌سنه ايندیلر . بوكون اويله برحالده بولونيورلركه كويا ماضيده كنديلرى ايچون هيچ بر دورهٔ شان وشوكت يوقمش ؛ كويا بو امت ايچون هيچ بر دورهٔ عظمت سبق ايتمه‌مش .

بيلمه‌يه‌يدى كوكمى اورته‌جك قدر اوزاديلان او كثيف لحيه‌لر ، زمينه قدر صارقيديلان اواوزون سبحه‌لر كنديلرينه نه فائده ويردى ؟ كونك بقيه‌سنى عطالت اويقولرنده كچيردكدن صكره يالكز سحر وقتنده‌كى آنى بر يقظه‌دن بونلر ايچون نه فائده حاصل اولدى ؟

ثروت و سامانه قارشى كوستردكلرى استغنادن نه قازانديلر كه بو حركتلريله او يكانه قوتى دشمنلرينه براقديلر ، اونلرده بو متين معدندن اوردوكلرى قيريلماز زنجيرلرله كنديلرينى قيص قيوراق باغلاديلر . الهه يمين ايدرم كه دشمنلرينى اغنا ايدوبده نفسنى فقر و سفالته محكوم ايدنلر عينيله رقابت و مسابقه ميدانلرينى مخاصملرينه براقوب امر ونهى ، هردرلو تصرفى اونلرك النه تسليم ايدنلر كبى ذلتلر ايچنده قالير .

الله ذوالجلال بنی آدمی یاراتمش واونی عقل وتفکر خصائصیله ممتاز بویورمشدر. کرك ملائکه‌سندن، کرك مخلوقات سائره‌سندن هیچ برینه انسان اوغلنه تخصیص ایتدیکی بو نور الٓهی‌یی ویرمه‌مشدر. ایشته بو مخلوق ممتاز او موهبهٔ معظمه سایه‌سنده نا متناهی معلوماته صاحب اولیور، اختراع ایدییور، ابداع ایدییور، ایستدیکی اشیایی ایسته‌دیکی عباره‌ وضع ایدییورده بو صورتله او عباره یول بولاق و بو خصوصده بشقه‌لریله‌ده مخاطبه‌ده بولونمق کندیسی ایچون قولایلاشیور. پك اعلا، عجبا جناب حق بو موهبهٔ معظمه‌یی مخلوقاتی میاندن انساندن بشقه‌سنه ویرمه‌میدر؟ اصلا! الله ذوالجلال ملائکهٔ مقربینه شونی بیان بویورمق مراد ایدییورکه بر یوزینه مستولی اولمق آنجق عقل متفکر وعلم مکتسب سایه‌سنده اوله‌بیلیر. و اونلره « انی اعلم مالا تعلمون » بویوره‌رق مناقشه‌یی اوزاتمالرینه میدان براقیور. بوندن صوکره جواب سابقده اجمال بویوردیغی حقیقتی کندیلرینه رأی العین کوسترمه‌یی مراد ایده‌رك بیلدیریورکه انسانی ابداع، اختراع، تألیف، تصویر قدرتلریله مفطور ایتدکدن بشقه اوکا معلوماتی آییره‌جق، کلیاتله جزئیاتك، معانی ایله مشاهداتك بینی تمییز ایده‌جك بر قوت ویرمشدر.

دها صوکره بونلری حائز اولدقلری خصائص و ممیزاته کوره ترتیب ایله هر برینه بر اسم وضع ایلمشدر. بونکله برابر انسانی اسما و صفات معلومه و محدوده ایله تقیید ایتمیه‌رك اوکا هر یکی اختراع اولنان شیئه، هر معنای ذهنی‌یه بر اسم بولمق قدرت وملکه‌سنی احسان بیوردی. ایشته « و علم آدم الاسماء کلها » قول جلیلنك معناسی بودر. بتون کائناتك ملکلره کوستریلرك اجزای عالمدن هر برینك اسملرینی بیان ایتملرینی طلب صورتیله واقع اولان تحدی‌یه کلنجه اختراعات و تجربیات بشریه دائم اولدقجه، انسانیت طوردقجه، هر مسمایه بر اسم وضع ایدلك لزوم و امکانی باقی قالدقجه بو تحدی‌ده باقیدر. ایشته « ثم عرضهم علی الملائکة . . . » قول جلیلده‌کی « ثم » بوکا دلالت ایدییور. ملائکهٔ کرام بوبابده‌کی حکمت ازلیه‌یی بیلمدکلری ایچون کندیلرینك منحصرا عبادتله مشغول اولملرینه وعصیان شمه‌سیله آلوده اولمیان بر طاعت کامله ایچنده‌ دمکذار بولنملرینه استناداً طلب ایتدکاری خلافت دعواسنده کندیلرینی حقلی کوردیلر. لکن جناب حق انسانی وجوده کتیره‌رك أرضه صاحب قلنجه و اونك خلقتنده‌کی حیرتبخش آثاری میدانه چیقنجه ملکلره تحدی بیوردی و بر یوزنده خلیفه اولمق ایچون انساندن دها أهل اولدقلری دعواسنده صادق ایسه‌لر بو مخلوق ضعیفك کائناتده وجوده کتیردیکی اشیانك اسملرینی بیلدیرملرینی طلب ایتدی. ایشته اوزمان خطالرینی آکلایه‌رق، حکمت الٰهیه‌ده‌کی اسراری احاطه‌دن عجزلرینی اعتراف ایدرك مرحمت سبحانیه‌یه دخالت ایتدیلرده (سبحانك لاعلم لنا الا ماعلمتنا انك انت العلیم الحکیم) دیدیلر.

مترجمی : محمد عاکف عبدالعزیز چاویش

دینی مجددلر

یاخود

« تورکیانك نجات و اعتلا یوللری » نده بر رهبر

اوروپا مدنیتنك یا کلیش تلقیسی

« بو قادار تبجیل ایتدیکمز رشید ومدحت پاشالر عجبا بو تبجیلاته لایق بر آدمیمی؟.. رشید و مدحت پاشالرك شخصیتنده، ملتی یوکسلتمك غایه و مرامنی تقدیس ایدرلردم. لکن بو غایه‌یه وصول ایچین طریق ترقی دیه کوستردکاری یول، بزی ساده‌ او چوروملك کنارینه دکل، اعماقنه قادار سوروکله‌دی. اونلر ترقی ایتدیرمك ایسته‌دکلری سلطنتی انقراض ایتدیردیلر. یاخود هیچ اولمازسه انقراضه محکوم بر سلطنتك بو استعدادینی اك زیاده اونلر تمثیل ایتدیلر... بو کونکی منورلریله مدنیتی یا کلیش تلقیده دوام ایدییورلر. اوکلر بیتلرینی کسه‌رك یوزلرینه پودره سوروملك، صچلرینه آرقه‌سی کوستکلی ویرادشون یه‌نیق یالطولر کیملك، قادینلر جیبلاق قوللرنده مانشون وشهوانیتی عمیقاً تحریك ایدن متبارز قالچه‌لری اوستنده و بلور کردانلری اطرافنده رنکین ایپك دالغه‌لری طاشیماق، هپ بردن شراب ایچمك، چالغی چالمق، دانس ایتمك صورتیله مدنیتی تلقی ایدییورلر! [٦٢] نتیجه نه اولورسه اولسون اصل بو بویوك آدملرك ایلك طرز حرکتلریدرکه ملتك طرز تلقیسنه پیشوا و حرکت عمومیه‌یی انتاج ایتدی؛ کلخانه، اصلاحات فرمانی و قانون اساسی بو سلطنتك هنوز حیاتده ایکن موعود اولان انقراض و فناسنه بر مرثیه، بر سرنوشت قبر اولدی: ۱۲۵۵ ده‌کی کلخانه خطنك و اونی توسیع ایدن ۱۲۷۷ اصلاحات فرمانلرنك ایشته خطوط اساسیه‌سی: — جان، مال، عرضك محفوظیتی، مسلم، غیر مسلملرك مساوات حقوقیه‌سی (بالعکس امتیازات مذهبیه‌نك ابقا و تأییدی) غیر مسلملرك سربستیٔ ادیانی، سربستیٔ تدریسی، عمومك سربستیٔ فکری، محاکمه‌لرك علنیتی، رشوتك منعی، اجنبیلره تصرف املاك حق ویرلمسی، ویرکی و اعشار اصوللرینك اصلاحی، هر سنه واردات و مصرفك نظامه تابع طوتولمسی [یعنی بودجه] و نهایت معارفك و علومك آوروپادن آلنمسی... بونلرك هپسی کوزل، لکن تورك و عثمانلی ملتنك غائب ایتدیکی اصل روحی اونا کیم و ناصیل اعاده ایده‌جك؟ . . . . صوکره رشید پاشانك اثری، یعنی بحث ایتدیکم فرمانلر مشترك بر سجیه تأسیسنه مساعدمی ایدی؟ [٦٣] اوروپادن علوم و معارف الالم « الدیلر و حق ٨٦ تاریخنده بر معارف نظامنامه‌سی‌ده یاپیلدی. لکن اوروپادن آلنان بو علوم و معارف، بو زهر و حیات خلیطه‌سی و بو نظام، تورکلره اصل روحی ویره‌بیلمکدن پك اوزاق اولمقله برابر اونك بیکانه استناد کاهی اولان عقیده‌سنی‌ده بوزدی! کلیشی کوزل ترجمه اولونان کتابلر بزه معین بر تربیهٔ فکریه ویره‌بیله‌جك صورتده دکلدی. [٦٤] کلخانه خط همایونی اوقونورکن هیچ کیمسه‌نك بر شی آکلایامامسی طبیعیدر. بو طبق آسیانك اورته‌سنده یاشایان بر کویلونك اوروپاده مکلف و مغلق بر صوفره‌ده هیچ کورمدیکی، آلیشمدیغی غریب طعاملر قارشوسنده‌کی وضع حیرتنه چوق بکزر! یوکسك سسله اوقونان بر چوق غریب کلمه‌لر و هیچ بر شی. . یتمش سکسان سنه اولکی خط ها. بوندن نه آکلایه‌بیلدکلرینی صورماق ممکن اولسه! . . [٦٥] تأثیر و تخریبده اون قات و حق مملکتك بنیانی ییقان ضربه‌لرك اك صوك و اك بیوك اولان مدحت پاشانك قانون اساسیسی بالا حیرتدن فضله افلامق احتیاجی ویرد . . . [٦٦] رشید پاشا عثمانلی تورکلره روحی دکیشدیرملك ایچین کیدردیکی و فقط بر کون احتمال که آتیلاجق بر لباسی اوروپادن هدیه کتیرمشدی. مدحت پاشا، باشقا ملتلر ایچین آلیشیلمش بر غدا یرینه کیچن عجیب بر میوه ایله ملتی زهرله‌دی [٦٧] « حکمدارینه معادل بر حاکمیت و حق ایجاب ایدرسه اونك صلاحیتنی تحدید و رفع ایتمك

حتی مدحت پاشا ملته ویردیردی . . . عثمانلی تورکلرده حاکمیت ملیه‌نك اوکونه قادار اك کوچوك تظاهرینی بیله کوستره‌جك بر قیرمانی قارشیسنده کورمك سعادتنه نائل اوله‌بیلیرمیم ؟ » [۶۸] « قلیجی بك کوزل قوللانابیلنلر ایچین ماکنه‌لی سلاح مع التأسف اکثریا بر آلت قتل و قضا اولور . » [۶۹] « کوستاولوبون شویله دییور: (تأسیساتك مصدری اولان سجیه‌شعارلرینه مالك اولان بر ملتدن بو شعارلری نزع ایده‌بیله‌جك و یاخود مالك اولمایان بر ملته بو سجیه شعارلرینی بخش ایده‌بیله‌جك نه انقلابلر واردر، نه قانون اساسیلر، نه‌ده مستبدلر . ملتلك مستحق اولدقلری حکومتلره مالك اولدقلری چوق کره تکرار اولونمشدر . باقیه حکومتلره نائل اولدقلرینی عقل آلابیلیرمی؟) عقولك ممتنع کوردیکی بو فوری استحاله‌یی مدحت پاشا عثمانلی تورکلر ایچین ممکن ظن ایتمشدی . » [۷۰] « مدحت پاشانك اثری باشلامقده محکوم اولدی... لکن تکامل قانونی جبراً تحریف اولونماسنك انتقامنی ، حصوله کلان عکس تأثیرلرله آلیر . . کوستاولوبون مثال اوله‌رق بزه امریقای جنوبینك حالنی آکلاتیور . . . بز بو حکملك تأییداتنی آسیاده دخی بوله‌بیلیرز : چین جمهوریی و ایران مشروطیتی! » [۷۲] « ماضی‌یه دوغرو بویله خونین رجعتلرك مثالنی بز یدی آیده کوردك . [۱] لکن ایران ، یدی کونلك بر استقراره بیله مظهر اوله‌مادی . . . حقیقت شودرکه اوروپا شیمدی‌یه قدر سلاحله فتح و استیلا ایده‌مدیکی شرقی اسارت آلتنه آلمق ایچین صوك بر چاره بولدی : کتابلریله ، مکتبلریله شرقك کنجِ ، ذکی دماغلرینه بر طاقم مجهول اسرار آمیز ایده‌آللر الهام ایدییور . زواللی کنجلر حرارت و شبابله بلدهٔ خلیایه قوشیورلر . » [۷۳] « مدحت پاشانك بر چوق سنه صوکره اعاده اولونان قانون اساسیسی اصل روحمزده هیچ بر تبدل یاپمادقدن باشقه مملکتمز دخی ناتوان قوللریمز آره‌سنده پارچالاندی. چونکه بو قوللری تحریك ایدن او اسکی صدای بلندی قانون اساسی صوصدیرمشدی. » [۷۴] « مدحت پاشا تورکیایی قورتارمق ایسته‌یوردی . تورکیایی قورتاره‌جق تدبیرلره مراجعت ایتمه‌لیدی ، ایتمه‌دی . او حالده مدحت پاشایی بر داهی ، بر منجی کبی اصلا قبول ایده‌میز. بالفرض مدحت پاشا خاندان سلطنتی، علم و عرفان ایله یوکسله‌رك بالذات پادشاهلر ایچندن تورکیا ایچون بر منجی چیقابیلمه‌سی اسبابنی حاضرلایابیلیردی. بونی یاپمادی . چونکه دوشونه‌مدی. اوله‌ایسه مدحت پاشایی لایق اولدیغی صورتده طانیالم . ایکنجی قانون اساسی پادشاه نفوذینی صفره ایندیردی . ایش بونکله قالمادی : تورکلرك و کرهٔ ارضده‌کی بتون مسلمانلرك دیندارانه بر حس ایله تعظیم ایتدکلری مقام سلطنت و خلافتله استهزایه قادار کستاخلقلر و خائنلکلر ارتکاب ایتدك. خلاصه بز اوروپا مدنیتنی یاکلیش تلقی ایتمشز. ترقی ایتمك ایچین ترقیات فکریه‌نك مولودی اولان یوکسك بر اصول اداره‌یی مملکتمزه تطبیق ایتدك . مشئوم نتیجه‌سی میدانده! . اصول اداره‌ده اولدیغی کبی غرب مدنیتنك بوتون تظاهراتنده هپ بویله سطحی و یاکلیش تقلید ایتدك : لباس، اصول معاشرت، اصول معیشت وسائره وسائره... بز اصل روحمزی غائب ایتمشدك. باشقه ملتلرك مخصوصاتنی تقلید ایده ایده کندی کندیمزی طانیامیاجق سجیه‌سز، اصلیتسز و نهایت محو و انقراضه محکوم اولدق . . . تورك ـ عثمانلی ملتی بویاکلیش تلقی‌یه اوغرامازدن اول برچوق احتیاجلرینی کندی محیطنده تسویه ایده‌بیلیردی. محتاج اولدیغی اشیایی حاضرلایان صنعتلر تقلیددن صوکره یاواش یاواش سونمکه باشلادی . و برر برر سوندی . شیمدی تپه‌دن طیرناغه قادار استعمال ایتدیکمز اشیا ، مأکولات، ملازمه اکثریتله بزم دکل، اوروپانکدر. چونکه بز روحمزی اونوتدیغمز کبی صنعتلریمزی دخی اونوتدق . » [۷۶ ، ۷۷ ، ۷۸]

هاشم ناهید بکك مشروطیت و قانون اساسی حقنده، بتون تجدد پرورلریمزك تأسیسنه چالیشدیغی حسن ظنی کسر ایده‌جك ماهیتده اولان مطالعاتنی‌ده خلاصةً شورایه نقل ایتدك. اوروپا مقلدلکی مسائلنده دوشونجه‌سز و احتیاطسز حرکت ایتمك سوء عاقبتنی ایضاح صددنده‌کی سوزلرینی تماماً تصدیق ایله برابر بو یولده دقت و بصیرت توصیه ایدن کندیسنك ده داها برچوق نقطه‌لرده محتاج نصیحت اولدیغنی استطراداً علاوه ایتدکدن صوکره موضوع بحث اولان مسئله‌یه کله‌لم : دیمك که هاشم بك مشروطیتك، تورك عثمانلی ملتنه مناسب بر اداره اولمق اعتباریله لهنده دکل . مطالعه‌سنی ، کرك کوستاولوبونك سوزلرندن استخراج اولنان قوانین طبیعیه ایله و کرك اعلان مشروطیتدن صوکره‌کی زمانلره عائد کار وضرر حسابنك کوستردیکی نتیجهٔ تجربیه ایله تأیید ایتدیکنه نظراً حسب الظاهر فکرنده بك حقلی کبی کورونیورسه‌ده عاجزلری مع التأسف بو نقطه‌ده‌ده کندیسنه اشتراك ایده‌میه‌جکم. مناظره‌مه صورارسه‌کز ، محاکمه‌سنده اك زیاده برنجی دلیله ، قانون طبیعت دلیلنه استناد ایتمك ایسته‌دیکنی و ایکنجی‌یی دلیل بیله عد ایتمه‌یوب برنجی دلیلك نتیجه‌سی حالنده کوستردیکنی بزه سویلرسه‌ده اصابتندن امین اولدیغم تخمینمه کوره کندیسنی اك زیاده تغلیط ایدن ایکنجی نقطه‌در. بناءً برابر شیمدی قارئلرده امین اوله‌بیلیرلرکه اکر هاشم بك مشروطیتدن صوکره‌کی نتائج مشئومه‌نك شاهدی اولماسه‌یدی ، یعنی مشروطیتی کورمه‌دن اشتیاق حریتله هرکسك یانوب یاقیلدیغی دوره‌لرده اولسه‌یدی، کوستاولوبونك سوزلری آره‌سنده بولدیغی تکامل قانونلری کبی بیك دانه برهان عقلی ، مشروطیت اداره علیهنده بر حکم ویره‌بیلمه‌سی ایچین کفایت ایتمزدی. فقط ، اك یوکسك ذکایه مالك اولانلرك بیله محاکمات فکریه‌سنی قیمتدن دوشوره‌جك صورتده، نه‌ده اوشایان تأسف قرارسزلقلریمزکه اك قطعی و اك زوالناپذیر بر عشق ایله تقدیس ایتدیکمز شیلردن بیله ، الداتیجی سببلر قارشیسنده ثباتمزی محافظه ایده‌میه‌رك درحال صوغوریز ، نفرت ایدرز . بر مملکتك چیکنه‌نمسی بر قانونك پایمال ایدیلمسی قدر تهلکه‌لی عد ایتمه‌ین متانتلردن، یارب بزنه‌یه محرومز؟

شیمدی اولا مشروطیت اداره‌نك ، سویه‌سی یوکسك و یادون بر ملته تطبیقندن قطع نظرله حد ذاتنه عائد فکریمی سویله‌یه‌یم. صوکره تورك، عثمانلی ملتنك مشروطیتندن بحث ایده‌یم: حکومتك، کندیلرینی نه یولده اداره ایده‌جکنه دائر ملتنه قارشی بر طاقم قیود و شرائطه رعایت تعهداتی آلتنده بولونمسنه ادارهٔ مشروطه ، و ملت اوزرنده بلاقید و شرط ایسته‌دیکی کبی اجرای حکم ایتمکده مختار اولمسنه‌ده ادارهٔ مطلقه دینیر . برنجی صورتده حکومت حرکات و اجراآتنده ملتك مراقبه و اعتراض حقنی طانیمایه مجبوردر . ایکنجی صورتده‌ده حکومت نه‌یاپسه ملتك برشی دیمکه حقی اولماز . انسانك ، امرینه آماده اولمق اوزره طوتمق ایسته‌دیکی خدمتکاری بیله کندیسنك نه صورتله استخدام ایدیله‌جکنی بیلمه‌دن، مقاوله ایتمه‌دن تحت اطاعتنه کیرمیه‌جکی کبی بو مقاوله‌ده افندی طرفندن‌ده خدمتکارلر ـ هیچ اولمازسه آیلغی ویا بوغازی طوقلغی کبی ـ منفعتنه عائد بعض قیود و شرائطك‌ده قبولی ضروری اوله‌جغندن شرطسز ، مطلق بر اداره‌نك ، انسانلره یاقیشیر

[۱] اوتوز بر مارت حادثهٔ ارتجاعیه‌سنه (!) ایما ایتمك ایسته‌یور .

بر اداره اولمادیغنده شبهه یوقدر. حکومت مطلقه‌لرده قوانینی بولونور و اهالی‌یی اداره‌لری او قانونلرله مقید کبی کورونورسه‌ده، قانونلرینی ملته دانیشمادان کندیسی یاپدیغندن وایسته‌دیکی زمانده اونلری بوزمق وده‌کیشدیرمك حقی‌ده کندیسنه حصر ایتدیکندن بویله قانونلرله تقید اولنان اداره، ادارهٔ مشروطه عنواننه قطعیاً کسب استحقاق ایده‌من. داها دوغریسی اویله قانونلره قانون نامی‌ده ویریله‌من.

شوراسنه دقت ایجاب ایدرکه حکومت مشروطه قانونلرینی مطلقا ملتك یاپمسی لازم اولمایوب حکومتك و یاخود داها باشقه‌سنك یاپدیغی قانونلرله اداره‌لری حقنده تراضی حاصل اولمق‌ده کافیدر. بوبابده الك زیاده نظر اعتباره آلنه‌جق نقطه، حکومتك، قانونی کندی کندینه یاپامامسی وینه کندی کندینه تبدیل ایده‌مه‌مسیدر. بوحقیقته مبنیدرکه مشروطیتك شکل متعارفنه باغلانمایه‌رق روح معناسنه نفوذ ایدنلر، شریعتدن مقتبس قانونلره تابع اولان اسلام حکومتلرینك بر حکومت مشروطه اولدیغنی اکلامقده دوچار مشکلات اولمازلر. چونکه بو قانونلری، حکومت، مساغ شرعی اولمقسزین، کندیلکندن نه تنظیم ونه‌ده تبدیل ایده‌بیلیر. ایشته مشروطیتك روح معناسی وجوده کتیرن تقید! حکومتك باشی شریعته باغلی اولمق شرطیله ملتك باشی‌ده حکومته باغلانمقدن عبارت بر مقاوله‌یه، تاریخده کاوب کچن حکومات اسلامیه‌نك هپسنك صادق قالوب قالمادیغی بو مقامده بر زمین مناقشه تشکیل ایده‌من. زیرا شمدیکی حالده سوزیمز حکومت مشروطه‌نك ماهیت نظریه‌سنه قائد اولدیغی کبی مشروطیتك متعارف اولان اشکال حاضره‌سندن برینه توفیقا تأسس ایدن حکومتلرك فرصت بولدقجه قانون اساسیلری احکامنی تخطی ایتملری‌ده محتمل وبلکه واقعدر. بالجمله حکومات اسلامیه‌نك، ملتلرینه قارشی ولو شکلاً برر حکومت مشروطه وضعیتنده بولوندقلرینی بیله‌کلری ایچیندرکه افعال و اجراآتی، حقلی حقسز بر طاقم فتوالره استناد ایتدیرمك مجبوریت و احتیاجندن هیچ بر وقتده کندیلرینی وارسته عد ایده‌مه‌مشلردر.

هر حالده بر اسلام حکومتنك، حقیقی و مشروع شکلی حکومت مشروطه اولمق لازم کله‌جکنی مع التأسف ادراك و تقدیر ایده‌مه‌ین مناظرم: «عثمانلی تورکلرك منشأندن اعتبارا اداره ایدیلمك اعتیادی صوکره‌دن قبول ایتدیکی بر دینك احکامیله‌ده تأبد (ا) ایدرك التی یوز اللی سنه متمادیاً بر اصول شکلنده حکمران اولمشدی.» [٦۷] دیمش و نه بر بدوینك، اسلام پادشاهلری میاننده بیوك بر نفوذ شخصی‌یی حائز بولونان عمر الفاروقه خطاباً: «سنی قلیجه‌مزله دوغرولتورز.» دیمسنك مقام خلافته بر تجاوز تلقی ایدیلمه‌مسی کبی، حکومت اسلامیه‌نك ابتدانه‌برو‌لده نوروالدیغنی کوسترن علامتلر، ونه‌ده الك شدید بر عثمانلی پادشاهی اولان سلیم اولك، قاچ کره زنبیللی علی افندینك فتوالریله عزمندن رجعته مجبور اولمسی کبی مشروطیته انقیاد نمونه‌لری، مناظریمی، حکومت اسلامیه‌نك شکل اصلیسی حقنده‌کی غفلتندن ایقاظ ایده‌مه‌مشدر.

مشروطیت اداره‌یه بر ملتك لایق اولوب اولمامسنه کلنجه حکومت مطلقه‌نك انسانلره پادیشیر بر اداره اولمادیغی یوقاریده عرض ایدیلدیکنه نظراً هیچ بر ملت: «بز حکومت مشروطه‌یه لایق دکلزه‌دی‌یه‌من. چونکه بو سوز: «اویله بر حکومت ایسته‌رزکه رأی و رضامزی آرامامه‌سین، بزی ایسته‌دیکی کبی قوللانسین وجانمزی چیقارسه‌نه‌یاپیورسیك دیمکه حقمز اولماسین.» معناسنی افادهٔ ایدر. انسانك، کندی عقل و ادراکی حقنده نه‌درجه سوءظنی اولسه‌بیله ناصل اداره ایدیله‌جکنی بیلمکدن، اکلامقدن صاقینارق بلا قید وشرط بر دیکرك تحت امرینه تسلیم نفس ایتمکه طالب اوله‌ماز. کندی عقلنه کووه‌نمزسه عقلنه و خیرخواهلغنه اعتماد ایتدیکی بر باشقه‌سنی آره‌یه قویارق مقدراتنه حاکم باپه‌جغی کیمسه‌لری اکلامق و شرائط نافعه درمیان ایتمك ایسته‌ر. مطلقیت اداره‌یه کندی اختیاریله بالطوع راضی اولان هیچ بر ملت انسانیه بولونه‌میه‌جق صورتده مشروطیتك رجحانی اوقدر واضح بر مسئله‌درکه اویله مسئله‌یی موقع مناقشه‌یه وضع ایدن رهبرلره مالك اوله‌جق قادار بختسز اولان تورك عثمانلی ملتندن باشقه هیچ بر ملت، مشروطیت اداره‌یی قبول خصوصنده نه تردد ایدر، نه‌ده تشویقه محتاج اولور. هاشم بك، فرده عائده‌نك تأثیری مبحثنده: «دین، اخلاق، عادات، ناموس حقنده ذکا حق تنقیددن محرومدر.» دی‌یه‌رك فرده شو حقك ویریلمه‌مسنی تقبیح ایتدیکی حالده بوراده هیئت عمومیهٔ ملتك، یاخود ینه فردك حکومته قارشی حق تنقیده مالك اولمامسنی تجویز ایدیشی جای تعجبدر. یوقسه فردك، دین و ناموس کبی مقدساته قارشی حق تنقیدی اولسونده حکومته قارشی اولماسینمی؟ یاخود تورك، عثمانلی ملتك اهلیت و قابلیتی حکومته اعتراض ومداخله ایچین کفایت ایتمدیکی حالده دینه اعتراض و مداخله ایچین اودرجه بر قابلیت واهلیته لزوم یوقمیدر؟ یعنی دینك امرلری، نهیلری حکومتلر کبی قادارده اعتماد و اطاعته لایق دکلمیدر؟ مناظرم حکومتك اوامر مطلقه‌سنه فردك اعتراضی ایله حصوله کله‌بیله‌جك بر پا کلیشك ضررندن قورقیورده عینی احتمالك دینه ایراث ایده‌جکی ضرردن نه‌یه قورقمایور؟ بو سؤاللری ایراده حقم یوقمی؟

شمدی بلکه بو نقطه‌لرده مناظرم صدد اصلی‌یه هیچ قاریشدیرمق جهتنه یاقلاشمایه‌رق ومقصدینی اکلایامامش اولمقله بنی اتهام ایدرك: «بن مشروطیت اداره‌یه نادییورم، بویله بیوکسك بر اداره‌یه، دیکر آسیا ملتلری کبی تورك عثمانلی ملتك سویهٔ استعدادی هنوز مساعد اولمادیغنی سویله‌یورم.» دییه‌جکدر. فقط بنده مقصدینی پك اعلی اکلامش اولدیغمی ادعاده مصر اوله‌رق دیرم‌که: ادارهٔ مشروطه‌ده حاکمیت ملیه ایله ملتك کندی کندینی اداره ایتمسی ایجاب ایده‌جکنه نظراً مناظریمك «نه کمی‌یی، نه‌ده ده‌کیزی اصلا کورمه‌مش بر ادمك، بتون مغلق ماکنه‌لریله صوك سیستم بر دریتنوطی سوق واداره‌یه دعوت اولنمسی کبی مدحت پاشا، حاکمیتی استعماله ملتی دعوت ایتدی.» دیدیکنی اونوتمادم. شمدی‌ده اوت، دییورم: نه کمی‌یی نه‌ده ده‌کیزی کورمه‌مش بر آدم!

لکن دیرتنوط کیمدر ؟ بو آدمک دکلی ؟ شو حالده : بن اویله بر دیرتنوطك صاحبی اولمغه لایق دکلم دیه‌رك کمی‌یی دالغه‌لرك سوق وادارەسنه ترك ایتمك اوله‌مازیا . کندیسی ایشلته‌مزسه بربیلنی آرایوب بوله‌جق ، اما هر حالده مال صاحبی اولدیغی ایچین کندیسی آرایوب بوله‌جق [۱]

ایشی تمثیل درجه‌سنده براقایه‌رق حقیقتك کندیسنی اورتایه قویمق اوزره براز داها جسارتلنه‌لم : مشروطیتدن اول تورك عثمانلی حکومتنك رأس ادارەسنده بولونانلر نا اهل ملتك افرادندن عینی درجه پستی‌ده انسانلر دکلی ؟ پادشاه ایسه ، بوقاریده تخریبات روحیه‌سنه ایمان ایتدیککز تصالبه داها زیاده معروض ، وکلا ایسه « اك عالی طبقه اك فنا‌سی » طرزنده ویردیککز حکمه ماصدق ! مدعامی دائما سزك کندی سوزلریکزله اثبات ایتدیرمك مسلککندن آیریلمایه‌رق ، خاندان سلطنت بحثنده : « مملکتمزده علم وعرفانیله معروف هانکی عالم ویا دارالفنون معلمی هانکی شهزادەیه درس ویریور . بونکله برابر کندی مملکتلریمزده تحصیل کافی کلمدیکی ایچین حکومت اوروپایه طلبه کوندریبور . یاخود پارەسی اولانلر کندیلکلرندن قوشیور . اهلیتلری مشکوك خصوصی معلملرندن سرایلرنده درس آلمقله قالان ویارین حکمران اوله‌جق اولان شهزادەلرك ، ادارە ایده‌جکی افرادك سویهٔ فکریه‌سندن دون قالملری ناصل تجویز اولنه‌بیلیر ؟ » دیمك صورتیله بزی ادارە ایدنلرك درجهٔ اهلیتلری حقنده واقع اولان اعترافاتکزی ، کندی کندینی ادارە ایتمك دکلده پادشاهلری طرفندن ادارە ایدلمکه آلیشمش اولان خلقه حاکمیت ملیه‌یی لایق کورمدیککزه دائر بومبحثده‌کی سوزلریکزله یان‌یانه کتیردکدن صوکره ملتك ادارەسنی دونکی شهزادەلردن وشهزادەلرك لایق اولدقلری موقع علم و عرفانه اعلاسنی‌ده کندینی ادارەدن عاجز بولنان ملتدن بکله‌مك طریقی ایله فکریکزك ناصل بردور باطل زنجیرینه دولاشمش اولدیغنی کوستره‌یم : فنا دکل ، ملتك ، کندیسنی ادارەیه اهلیتی یوقدر ، باشقه‌لری طرفندن ادارە ایدیله‌جکدر . فقط او باشقه‌لرینك ملت قدرده اهلیتی اولمادیغی حالده کندیسنی ادارە ایتمك اهلیتی کندیسنده وجوده کتیره‌مه‌ین ملت ، کندینی ادارە ایتدیرمك اهلیتی باشقه‌لرنده وجوده کتیره‌جکدر .

سوزلریمزی الزامکارانه بر مناقشه حالنده براقایه‌رق داها صمیمی بر حسبحال شکلنه افراغ ایده‌لم‌ده دی‌یه‌لم‌ده : حکومتده نا اهل ، ملتده نا اهل ! ایکیسنی‌ده اصلاح ایتمك ، یوکسلتمك لازم . شمدی نه‌رەدن باشلایاجاغز ؟ مناظرمك رأیجه ملت ، لازم اولان خصائل وفضائلی اکتساب ایدرسه حکومت کندی کندینه دوزه‌لیر ، تعالی ایدن ملته لایق اوله‌جق برحاله کلیر . بناءً علیه ملتدن ، یعنی فردلردن باشلایالم ، اونلرك روحلرینی کمیرن نقائصی ازاله ایتدکدن صوکره محتاج اولدیغی کمالات ایله‌ده تجهیز وتبریز ایده‌لم ، حاصلی ، کندیسنك ایلریده سویله‌دیکی اصلاحاتی یاپالم . لکن ، مطلقیت حالنده بولونان حکومتك ادارەسی آلتنده بونلری یاپمغه عزم ایده‌بیله‌جکمیز ؟ اصلاحات متصورەیی قوەدن فعله چیقارمق اوزره افرادە رهبرلك ایده‌جك اولان منور حمیتپرورلر ایچین هرشیدن اول سربستیٔ مساعی تأمین ایتمك لازم . اغلب احتماله کوره بوکا حکومت مطلقه مانع اولورسه نه یاپاجاغز ؟ لطفاً مساعده ایدنجیه قادار داها عصرلرله بکله‌یه‌جکمیز ؟ ذاتاً افرادك روحنده ممزوج بروارلق تأسیس ایتمسی حکومت مطلقه‌لرك ایشنه کلمز .

بوکبی مدنیتلر ، مناظریمك مفکرەسندن ، سچیلمز بر صورتده کچدیکی ایچین اولمالیدرکه یارین بزی ادارە ایده‌جك اولان شهزادەلرك علم وعرفانی یوکسلتمك لزومندن بحث ایدیبور . فقط بونی ، اصلاحاته ، ملتی براقوب‌ده حکومتدن باشلامق طرفنه دوغرو صریح بر رجعت معناسنه تلقی ایده‌میه‌جکمز کبی حکومتك روحنه عائد اولان بو اصلاحاتده‌ده مطلقیت ادارەنك مانع اوله‌جغی احتمال قویسی واردر . بو مشکل نقطه‌لرك قیچ بریسی : باشقه مانع اولمازجوابیله حل ایدیله‌من . اونك ایچین بزجه مطلقا اصلاحاته حکومتدن ، هم‌ده حکومتك شکلندن باشلایارق اولا اونی ، ملتده یاپاجاغمز اصلاحاته مانع اولمایه‌جق بر حال مشروطیته صوقمق لازمدر . دیمك اولا حکومتك شکلی اصلاح ایدیله‌جك ، صوکره افرادك روحی ! ایکنجی اصلاحاتی حکومتدن خارج وغیر رسمی پیشوالرله برابر مشروطیت صفتنی اخذ ایتمش اولان حکومتدن هر بری منفرداً ویا مجتمعاً درعهده ایده‌بیلیر . یالکز حکومتك اوکبی تشبثات نافعه‌یه مانع اولماسی ، مانع اوله‌میه‌جق بر موقعده بولوندیغنی تقدیر ایتمسی شرطدر .

خلاصه ، ملتی مشروطیت ادارەیه لیاقت کسب ایتدیرمکه سربستجه چالیشه‌بیلمك ایچین بیله ایشه مشروطیت ادارەنك استحصالندن باشلامق لزومی حاصل اولور . داها دوغریسی مثلا هاشم بکك ملت حقنده آرزو ایتدیکی اصلاحاتی ترویج واجرایه عزم ایدن برقوتك ملت ایچنده بیلیرمکه باشلادیغی کوندن اعتباراً ملتده مشروطیت ادارە استعدادی حاصل اولمشدر . چونکه ملت ، کندی ایچندن دوغوردیغی بو قوهٔ مصلحه ایله پك کوزل بر امارهٔ ترقی کوسترمش اوله‌جغی کبی ، عرض ایتدیکم سببلرله اصلاحاته دوغرو آتیلاجق آدیملرك اوکندن ، اك برنجی سد حائل ناخی آلمغه لایق اولان ممانعت حکومتی رفعه احتیاج بولوندیغی جهتله‌ده ملتك ارتق مشروطیت ادارەیه لیاقتنی فرض ایده‌رك ایشه باشلامق اقتضا ایدر . واقعا لیاقت مفروضه ایله لیاقت حقیقیه آرەسنده فرق اولدیغنی و حکومت وملت طرفلرندن هر ایکیسی‌ده بوزوق بر حالده بولونان قومك اصلاحنه ملتدن باشلامق ، حیلولت حکومتله نه قادار امکانسز ایسه ساحهٔ ملتده کورولن اوفاق تفك

[۱] بورادە : دیرتنوطی مناسبنده حالده مناسب عادی بر یلکن کیبی آلسین . طرزنده بر احتمال درمیان ایدیله‌مز . چونکه مناظریمك نقطهٔ نظرینه کورە کمی اوآدمك حالنه مناسب‌ده اولسه کندیسی ادارە ایتمیه‌جك ، باشقه‌سی ادارە ایده‌جك و او باشقه‌سنك نه ادارەسنه و نه‌ده تعیین و انتخابنه کندیسی قاریشمایه‌جق که . شو حالده صوك سیستم دیرتنوطایله عادی کیملك نه فرقی واردر .

استعداد لمعه‌لریله هنوز تماماً لایق اوله‌مادقلری شکل مشروطیتی آثاری‌ده، یعنی بو صورتله اصلاحاته حکومتدن باشلامق‌ده قولای اوله‌مادیغنی وحتی جبر طبیعتله وقتندن اول آلنان مشروطیتلر، استبداددن یالکز اسماً فرق حائز اوله‌رق نفس‌الامره نظراً ینه اوکبی ملتلرده، قابلیت روحیه‌لرینک آشنای قدیمی اولان اداره‌نک بودفعه‌ده متنکراً اجرای حکم ایده‌جکنی بنده تقدیر وتصدیق ایدرم. لکن بعض اعضاسندن صلاح ونجات سوداسیله اختلاجات غیرمنتظمه‌قبیلندن حرکتلر بیلمه‌ین ملتلرده بو حرکاتی تنظیم ایچین شکل ادارهٔ حکومتدن باشقه بر مبدأ یوقدر. اورادن باشلامقده‌ده سهولت بوقسه‌ده ضرورت واردر. اوندن صکره کذرکاه مساعیده ادارهٔ قدیمه‌نک مختلف سیالرینه تصادفله حصوله‌کلن مشکلات ومهالکی ممکن اولدیغی‌قادار آزضررله کیشدیرمك، رهبرلرك دقته وبالخاصه حسن نیتنه منوطدر.

تورك عثمانلی ملتنك ایلك حریت وحاکمیتی مؤلفك دیدیکی کبی یاشامادی. فقط کندینك یاشامامسندن باشقه بر ضرری‌ده‌اولمادی. ایکنجی حریتدن صوکره بش آلتی سنه ظرفنده مملکتك باشنه‌کلن فلاکتلر، واقعا بر ملتك تاریخ انقراضنك بر قاچ عصرینه صیغمایه‌جق درجه‌ده عظیمدر. بو ضررلری مؤلف ملتك حریت و حاکمیتی حسابنه قید ایتمکله پك بیوك وشایان تأسف برغلط رؤیته دوچار اولدیغی کوستریور. نجه مشروطیتدن صکره کورولن واسکی مطلقیت اداره زماننده کنی فرسخ فرسخ کچن فنالقلرك مسئو- لی‌ده ینه ادارهٔ مطلقه‌در، لکن پك چوق کیمسه‌لرك، آچیق بر انصافسزلقله ادعا ایتدیکی کبی اسکی ادارهٔ مطلقه دکلدر. برده ادارهٔ مطلقه‌نك حکمدارده تمرکز ایدن نوعی دیکر نوعلرندن دها آز ضررلیدر، و هاشم بکك فکرینی مطلقیت لهنه سوق‌ایدن سببلردن بری‌ده بودر. صکره، ایکنجی قانون اساسی پادشاه نفوذینی صفره ایندیردی دییورکه بوده یا کلشدر. چونکه قانون اساسی پادشاهك ینه برطاقم حقوقنی محتویدر. حتی خاقان مرحوم سلطان محمد خامس بو حقوقك هیسنی استعمال ایتمه‌مشدی.

هاشم بکك دها بیوك غلط رؤیتی: « ایکنجی حریتدن صکره مملکت ناتوان قوللر آره‌سنده قالدی... چونکه عثمانلی تورکلرده یالکز دین ودولت حس ورابطه‌سی وار ایدی و بورشته‌نك اوجی، سلطنت وخلافتك کرسیسنه باغلی ایدی.. عثمانلی تورکلرك روحی اوزرنده پادشاه نفوذینك بوقدر مؤثر اولمسی عنعنوی و غیر مدرك اوله‌رق تا حیات راعیانه دورندن قالمشدرکه بونفوذ، صکره، دیندن مستعار بر تأثیر ایله قدسیلشیور. قانون اساسی بو عنعنه‌یی قیردقدن صکره هیچ بر قوتلی ال عثمانلی تورکلری بحق تحریك ایده‌مزدی. » دیمسنده‌در. حال بوکه ایکنجی حریتدن صکره و ایکی بچق کونده تأسس ایدن نفوذلر، هاشم بکك ناقابل تغییر عد ایتدیکی آلتیوز سنه‌لك عنعنوی قوتلری زیر وزبر ایتمشدی.

ادیب محترم طرفندن « ناتوان » کلمه‌سیله توصیف ایدیلن اوقوللرك، او تمیز اللرك بر اشارتی اوزرینه تورك عثمانلی ملتی بتون دنیایه‌میدان اوقویور، یاخود الك الحاق دشمندن حرب ایتمدن قاچیور، دشمنیله بر آنده دوست و دوستیله دشمن اولیور، استانبولی، سرایلریله، قیشله‌لریله، معابدیله بکیدن فتح ایدرك بتون سکنه‌سنی اسیر آلیور، تورك عربله، عرب آرناوودله، وحتی آرناوود آرناوودله، عرب عربله حرب ایدییور، قارداش قاردانی اولدورویور.

بو بحثه خاتمه اوله‌رق شونی سویلیه‌یم که هاشم ناهید بکك مشروطیت علیهدارانی خصوصنده‌کی معذرت نقطه‌لرینی‌تقدیرایتمز دکلم. کندیسی کبی، ملتمزك نجات و اعتلاسی ایچین بورکاری شدید و عصبی بر حس حمیتله چارپان بعض منورلریمزك محاکمه‌سنه بالآخره بو فکری نقش ایدن شی، مشروطیت ایچنده بولونان تورك عثمانلی ملتنك مشروطیته قابلیتسزلکنی اثبات ایدن حالات مشهوده‌سیدر. ایشته بویوزدن حصوله کلن بر رجعت خیالیه ایله بو ملته استبداد اداره لازم دیرلر، فقط هیچ شبهه یوق که استبداد منور لازم دیرلر. هم ده بونی مشروطیت قابلیتی کلنجیه قادار بر مدت موقته ایچین ایسترلر. واللرندن کلیرسه بلکه‌بو موقت جبرواستبداد مدتنی‌ده قابلیت مطلوبه‌نك استحصاله تخصیص ایدرلر. اویله‌اولونجه‌مناظرم ایله آره‌مزده او قادار اختلاف قالماز. چونکه بو استبدادی منورلکدن چیقارمامق و ملتك نفع و تکاملی حسابنه استعمال ایتمك ینه طبق مشروطیت پرور بر حکومتك ایشیدر. صکره، بویله بر حکومتی تصادفك لطفیمی تأمین ایده‌جك، یوقسه ملت کندیسی‌می بوله‌جق؟ هرحالده ینه ایش بنم دیدیکمه کلیور. چونکه ملتك کندی اختیاریله انتخاب ایتدیکی حکومت، نه‌قادار فضله حقوقی حائز اولسه ینه‌اساس اعتباریله حکومت مشروطه‌دن باشقه برشی دکلدر.

مصطفی صبری

بشقه ملتلر نه ایچون ترقی ایدییورلر، بز نه ایچون ایده‌میورز؟

کچن کونکی مقاله‌مزده بتون ملل مترقیه‌نك اولجه ایلریله‌مش اولان مسلمانلرك طوتدقلری یوللری طوتمالری سایه‌سنده ترقی ایتمش و بو کونکی مدنیتك بتون دنیایه یایلمش اولان نوراسلامك نتیجهٔ جلیله‌سی اولدیغنی اثبات ایتمش ایدك. فقط بونك اوزرینه غایت طبیعی وضرو- ری بر سؤال ترتب ایدییورکه اوده: مادام که بتون بشقه ملتلر مسلمانلرك طوتدیغی، کوستردیکی یوللره کیتمك سایه‌سنده ترقی ایتمشلر، اوحالده مسلمانلرك بوکون دها مترقی اولملری لازم‌کلیردی؟

چونکه اویله دها اول سالك اولمشلردر . حالبوکه مسلمانلر دنیانك هر یرنده هر ملتدن کری قالمش بولونیورلر . عجبا بونك سببی نه‌در ؟

لکن مقاله‌مزده ایلریله‌مك ، کریله‌مك مسئله‌سنك عقلاً صلاح بدناً صلاح و اخلاقاً صلاح اولق اوزره اوچ اساسه راجع اولدیغنی سویله‌مش ایدك . عجبا بو اوچ جهتجه بزم بشقه ملتلردن کری‌قالما-مزی موجب نه‌لریمز وار ؟ کلایا بیلیرسه‌ك ترقی ایده‌مدیکمزك سببنی ویا سببلرینی بولمش اولورز .

تشخیص مرض ایده‌بیلمك ایچون علم طب ده مختلف اصوللر واردر . بونلرك اك مقبوللرندن بری ده تشخیص بالطرح اصولی‌در .

تشخیص بالطرح کورولن اعراض مرضیه‌یی حاصل ایده‌بیله‌جك بتون خسته‌لقلری برر برر نظر تأملدن کچیروب خسته‌نك ارائه ایتدیکی اعراض ایله تماماً توافق ایدوب ایتمدیکنی تدقیق دنصکره کافی درجه اوصاف لازمه‌سی کورولمه‌نلری آتمق ، اك زیاده اراانان اوصافی ارائه ایدنده قرارکیر اولمق اصولی‌در .

بزده عالم اسلامك کری قالمسی خسته‌لغنك سببنی او قاعدۀ فنیه‌یه تبعاً ارایه‌جغز .

بو بابده اك زیاده شوراسی نظر دقتی جلب ایدییورکه عالم اسلامك کریلیکی وایلریله‌یه‌مه‌مسی دنیانك هر یرنده اقوام اسلامیه‌یه عام وشا-مل‌در . بناءً علیه بولاجغمز سبب ویا سببلرده بتون عالم اسلامه عام وشامل اولملی‌در .

شیمدی عالم اسلامك تأخری اسبابی حقنده سویله‌نن سوزلری ذکر ایده‌لم :

صوك عصرلرده باشلیجه اسلام حکومتی اوله‌رق بزدن بشقه بر حکومت اولمدیغندن قباحتی اك زیاده بزه یوکلدییورلر .

مسلمانلرك کری قالملرینه سبب تورکلك و تورکلردر دییورلر . حتی بالقان مغلوبیتی باشلادیغی وقت قورلرا اموری ایچون شامده بولو-نیور ایدم . عمومیتله اولاد عربدن مرکب بر مجلسده بر معتاد حالیمزدن ، اداره‌سزلکلریمزدن شکایت ایدیلیوردی . ایچلرنده بندن بشقه تورك یوق ایدی . هپ عربجه قونوشیوردق . شکایتده فضله ایلری کیتدکلرندن بن بو اداره‌سزلکك ، لیاقتسزلکلرك عمومیتله مسلمانلرده موجود اولدیغنی ایلری سوره‌رك بر کره بونك سببنی اکلامامز لازمدر دیدم . ایچلرندن بریسی درحال و بلا تردد سبب تورکلردر دیدی . بن هیچ تلاش ایتمکسزین: دعوت خاطره کله‌بیلیر فقط عالم اسلام بالکز تورکلردن عبارت دکلدر . اکثریتی تورك اولمیان ملتلر تشکیل ایتمکده‌درلر .

اولدن بری مستقل اولان ایران ، افغان وبالخصوص تماماً عرب قومندن مرکب بولونان تونس حکومتلرنده ترقی ایده‌مه‌مش . صکره هندستانده یتمش میلیون مسلمان وارکه قطعیاً تورك دکلدر . مصر ، سودان ، جاوا هپ تورك اولمیان واوزرلرنده تورك حاکمیتی قالمامش ویا هیچ اولمامش غیر تورك ملتلردر . اونلرده ترقی ایتمه‌مش وحتی تورکه نسبتله کری قالمشلردر . بناءً علیه مسلمانلرك کری قالماسنی تورکلکدن غیری سببلره عطف ایتمك لازمکلیره دیمش ایدم . و طبیعی بو سوزلریمی جرح ایده‌جك بر جواب بولامامش ایدیلر .

دیکر طرفدن تورکلردن‌ده ترقی ایده‌مه‌ملرینی غیریلره عطف ایده‌نلرده واردر فقط بوده طوغری دکلدر . دیمك ایستیورم که بتون عالم اسلامه شامل بر عرق ویا قومیت اولمدیغندن ترقی ایده‌مدیکمزك سببی بر عرق ویا بر قوم دکلدر .

عرق بویله اولدیغی کبی لسان ، اقلیم و اراضی و حکومتلرده بویله‌در . چونکه مسلمانلرك کافه‌سی عینی بر لسانله متکلم ، عینی اقلیم واراضی‌ده متعیش وعینی حکومتله اداره اولونور دکللردر .

حکومت مسئله‌سی اوزرنده بر از توقف ایده‌لم . چونکه بزم کری قالمزی هپ حکومتلریمزك فناغندندر دیه‌نلر چوقدر . بونلره قارشی دیرزکه بر کره عالم اسلام دولت عثمانیه‌دن عبارت دکلدر . اکر قصور حکومتلرك ایسه بالاده ده سویلدیکمز وجه ایله ایران ، افغان ، تونس وهندستانك منقرض اولمش حکومتلری‌ده هیچ بریسی اهالیسنك ایلریله‌مه‌سنه خدمت ایده‌مه‌مشلردر . عجبا بر مدتدنبری هپ فنا حکومتلر بزم مسلمانلرك باشنه‌می مسلط اولمشلر ؛ اکر بویله ایسه بوکا سبب نه‌در ؟

طوغریسی آرانیرسه حکومت ملتنه کوره اولور . (کما تکونوا یولی علیکم) حدیث شریفی بو نکته‌یی بیان بیورر .

مونته‌سکیونك : هر ملت لایق اولدیغی حکومتی بولور دیمسی‌ده بو معنادن‌در .

واقعا ایی بر پادشاه ویا حکومت کاهده ملتی یوکسلتمك ایچون جدی صورتده چالیشیرسه چوق فائده‌سی اولور ، فقط بویله اندر تصادف ایده‌جك برشیدر . انسانلر اکثریا کندیلرینه زحمت ویرمك ایسته‌مزلر . اکر قارشیلرنده هر حرکتلرینك حسابلرینی صوراجق ملت بولمازلرسه همان دائما کندی کیفلرینه‌کوره حرکت ایده‌رلر .

الظلم من شیم النفوس وان تجد ذا عفة فلعلة لا یظلم

بیتی ظلوم وجهول انسانلرك زور کورمدکجه عدل واستقامته یاناشمد-قلرینی بیان ایده‌ر . ذاتاً شریعتمزك هر کسه امر بالمعروف و نهی عن‌المنکر وظیفه‌سنی ویرمسی نه‌در ؟

لا طاعة الا فی المعروف بیورلمسی حکومتی ملتك مراقبه ایتمسنی آمر دکلمی‌در ؟

والحاصل ملت افرادی، هر کس کندی مقدارنجه، امر بالمعروف ونهی عن‌المنکری یاپماز ایسه باشلرینه کلن حکومتلرده وظیفه‌لرینی ایی یاپمایورلر . ملتلرك ایشی‌ده فنا کیدییور . دیمك‌که بزم ایشلریمزك ایی کیتمه‌مسی یاخود تعبیر آخرله ایی حکومتلریمزك اولماسی هپ

کندی قصورلریمزدن ، صلاح و لیاقته مالك اولمادیغمزدندر . حتی عدالت و فتوحات ایله و ملکی ، ملتی ترقی ایتدیرمش اولمقله مشهور اولان حکمدارلرك زمانلری ایی تدقیق ایدیلیرسه او حکمدارلرك کندیلرنده‌کی ایبالك مسلمده اولسه اك زیاده اوزمانك انسانلرینك لیاقت و صلاحجه حکمدارلریله متناسب و عمومیتله بالخصوص علمانك امر بالمعروف و نهی عن المنکری حسن ایفایه ساعی اولدقلری اکلاشیلیر .

خلاصه: ایی حکومتلرك، ملتلرك ترقیلری اوزرینه تأثیرلری واردر فقط قاعدهٔ عمومیه اوله‌رق شوراسنی قبول ایتملیدرکه ملتلر لایق اولدقلری حکومتلره نائل اولورلر . بویله اولدیغی حالده انسانلرك چوغنك بونی اکلایامیوب‌ده ملتلرك سلامت و سعادتلری بحثنده حکومتلره فضله تأثیر عطف ایتمارینك سببی نه‌در ؟

ملتلرك ایی اولدیغی زمانلرده حکومتلرك ایی و کوتو اولدیغی زمانلرده کوتو اولمق موقعنده بولونمالری ، دیکر بر افاده ایله کوتو زمانلرده حکومتلرك کوتو اللره دوشمك ضرورتندن منبعثدر .

بو سوزیمزك صحتی قرآن کریم ایله ده ثابتدر . « اهالیسی صلاح حال اصحابندن اولدقجه ربك تعالی مملکتلری ظلم ایله هلاك ایتمز=وماکان ربك لیهلك القری بظلم واهلها مصلحون » و امثالی آیت جلیله‌لر موجبنجه ییقلمق ایچون اولا ملتلرك مستحق اولملری لازمدر . اوندنصکره‌ده نستعیذبالله: « و اذا اردنا ان نهلك قریة امرنا مترفیها ففسقوافیها فحق علیها القول فدمرناها تدمیرا » آیت جلیله‌سی موجبنجه ییقلمغه مستحق اولمش ملتلرك باشلرینه فاسق رؤسا و حکومت کله‌رك فنالقلر یاپمالریله هرکسك بردییه‌جکی قالمایه‌جغی و اوصورتله ییقیلاجقلری بیان بیورلقده‌در . دیمك‌که اولا ملتلر استحقاق کسب ایدییورلر، اوندنصکره فنا حکومت کلیور . وایشته بونك ایچوندرکه ملتلرك ییقلمالرینك، باشلرنده فنا حکومتلرك بولونمسی زمانلرینه مصادف اولمسی، هرکسك قصوری منحصراً حکومتلره عطف ایتمسنه سبب اولیور .

شیمدی بوراده عجبا دین اسلامك ایجاب ایتدیکی شکل حکومت تأخری مستلزم دکلمیدر؟ کبی بر سؤال واردخاطر اولابیله‌جکندن اوکاده جواب ویره‌لم : دین اسلامده اك مقبول شکل حکومت شوری اوزرینه مؤسس و بالخصوص ملتك سینه‌سندن چیقان حکومتدر . نستعیذبالله: « و لتکن منکم امة یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر » آیت جلیله‌سی بونی آمردر . فقط دین اسلام اك مدنی ملتلره اولدیغی قدر بدوی قوملره دخی نازل اولمش بر دین عمومی اولدیغندن ملتنه، قومنه کوره اك موافق شکل حکومتی‌ده عادلانه حرکته موفق ایده‌جك امرلری محتوی‌در .

عالم اسلامده بیوك خدمتلری مسبوق هردرلو حکمدارلر کورولمشدر. فقط بوندن اولکی مقاله‌مزده دخی سویلدیکمز وجه ایله شیمدی‌یه قدر عالم اسلامده مقتضای دین اسلام ایله متناسب بر شکل حکومت حالا کورولمه‌مشدر. خیلی تفصیلاتی مستلزم اولان بومسئله‌یی شمدیلك آتی‌یه ترك ایله شونی سویلیه‌لم که عالم اسلامده تطبیق اولونان اشکال حکومتك کافه‌سی غرب ملتلرنده دها افراطکارانه بر صورتله تطبیق ایدلمش واك کوتوسیدخی ملتلرینك ایلریله‌ملرینه مانع اولمامش، بالعکس ترقیلرینی موجب اولمشدر. بناءً علیه عالم اسلامك تأخرنده اساس اولان ، شکل حکومت مسئله‌سی دکل، شکل حکومتده اساس اولان، لیاقت ملت مسئله‌سیدر.

ترقیاتمزه مانع اولان حقیقی سببك حکومت ویا شکلی اولمادیغی اکلاشیلدقدنصکره هرکسك عطف ایتمکده اولدیغنه مطلع اولدیغمز بشقه سببلره کچه‌لم :

بعضیلری ترقی ایده‌مدیکمزك سببی چالیشمامز، تنبللیکمزدر دیرلر. اونلره قارشی دیرز که: چالشمامق ، تنبللك اولسه اولسه بر ویا برقاچ شخصك یاخود بر قومك حالی ، صفتی اولابیلیر . فقط مسلمانلر یالکز بر ملتدن ، بر قومدن عبارت بولونمادقلری جهتله تنبللك، چالیشمامزلق هپ مسلمان ملتلره‌می تصادف ایتمش؟ دینیرسه نه‌دیه‌لم؟

نه‌وقت ترقیسزلك اقوام عدیدهٔ اسلامیه‌نك کافه‌سنده موجود اولدیغندن عموم اقوام اسلامیه‌یی تنبللکله اتهام ایتمك ممکن اولمادیغی کبی نفس الامرده‌ده پك زیاده چالیشقان اقوامك موجود اولدیغی کوروله‌ن بر حقیقتدر .

صکره مسلمانلر جدانیت ویا نزوع دییه ترجمه ایدیله‌ن (آتاویزم) حالته اوغرامش دییه‌نلرده وار . آتاویزم دیمك بر خیلی بطن اول کچمش اجدادك حاللرینك غیر معتاد وغیر مأمول بر صورتده احفاده انتقالی دیمکدر. تأخرمزی بوکا عطف ایتمك‌ده قبول ایدیله‌مز برشیدر. چونکه یوزلرله سنه‌لر اول کچمش اجدادیمزك فنا حاللری ، مختلف اقوام اسلامیه‌ده عودت ایتمش‌ده غیر مسلم اقوامده هپ ترقی‌یی مستلزم احوال عودت وانتقال ایتمش دیمك ممکن اولورمی ؟

بونلردنبشقه بزم کری قالدیغمزك سببی اخلاقمزك بوزولماسیدر، دییه‌نلر اولدیغی کبی مکتب ، خواجه ، اصول تدریس مسئله‌لریدر دییه‌نلرده واردر. بومسئله‌لر دین وتربیهٔ اطفال علملرینه عائد مسئله‌لردر. بونلری‌ده کله‌جك مقاله‌ده شرح و ایضاح ایده‌لم .

دوقتور میلاسلی

اسماعیل حقی

کرسی شیخلری

[سلاطین شیخلکی]

نجل نجیب جناب خلافتپناهی شاهزادهٔ جوانبخت دولتلو نجابتلو ارطغرل افندی حضرتلرینك نام نجابتپناهیلرینه اتحاف اولونمشدر .

مقر سلطنت عثمانیه‌که بوکون عالم اسلامك یگانه کرسیٔ خلافتیدر ، سلطان الاقالیم اولان استانبوله نقایسله برابر احکام دینیه‌نك بالعموم

اهل ایمان آره‌سنده تأییدینه خدمت ایده‌جك بر چوق وسائط شرعیه‌یه‌ده توسل اولونمشیدی . اخوت اسلامیه‌یه ، انظار عالمده معجزهٔ کبری صورتنده کورینه‌جك نمونه‌لر ارائه ایدلدی . اسلامده اك بیوك شربطهٔ اتحاد اولان بو اخوت صمیمیه‌نك کوکللره بخش ایله‌دیکی الٓهی برنشوهٔ سرمدی سائقه‌سیله‌درکه امت محمدك کافهٔ افرادی شوکت وسلطنت عثمانیه‌نك بقا واعلاسنی بیاغی مدار حیات بیلدی . بو سیله بو معمورهٔ مدنیت جامعلریله .. مناره‌لریله .. مسجدلریله .. تربه‌لریله .. حاصلی بتون مبانیٔ مقدسهٔ دینیه‌سیله جهان اسلامیتك حتی احتوا ایله‌دیکی مظاهر عدل وحق ایله بلکه بتون عالم انسانیتك مقر شوکت وعظمتی اولدی . بو محل مبارکده اك اول تأسیس تخت سلطنت ایله‌ین بر پادشاه کریمك دیانت نام جلیلنه اوله‌رق وضع ایله‌دیکی بر طاقیم اصول وامثال اخلاف کرزینی ایچونده نمونهٔ امتثال اولمشیدی .

از جمله جمعه نمازلرنده ایراد اولونان خطبه‌لر ـ صرف سنت رسوله اتباع قصدیله ـ لسان عرب اوزره ترتیب ایدلدیکندن واثنای خطبه‌ده تلاوت اولونان آیات بینات قرآنیه‌نك، وبعض ایراد ایدیلن احادیث سنیهٔ نبویه‌نك الفاظ لطیفهٔ عربیه ایچنه بورونوب‌ده ارواح مشتاقینی فصاحت ادا وبلاغت مؤداسیله رهین اعجاز ایله‌ین معانیٔ مستورهٔ علویه‌سنه جماعت مسلمینك کافه‌سی واقف اولمادقلرندن عامه‌یی بوفیوضات دینیه‌دن بهره‌دار شوق ایتمك اوزره سلاطین ماضیه طرفندن بعض جوامعه کرسی شیخلری وضع ایدلمشیدی .

پادشاهان اولین حضراتی اول امرده ایوب سلطانده‌کی فاتح جامع شریفنه صلاة جمعه‌دن صوکره سائر احکام دینیه‌یی تبلیغ ایله‌مکله برابر اثنای صلاتده ایراد اولونان خطبه‌نك مآل ومزایاسنی آکلاتمق اوزره جمعه واعظی نامیله برر واعظ تعیین بویورمشلردر . بالآخره بو جمعه واعظلغی ، مشایخ کرام ایچون بر سلسله و بر مراتب علمیه حالنی اکتساب ایله‌مشدر . بدایت امرده ایسه آنجق یدی جامعده جمعه واعظی موجود ایدی‌که ، بونلرده علی الترتیب ، ابا ایوب الانصاری .. سلطان سلیم .. سلطان محمد .. سلطان بایزید .. سلیمانیه سلطان احمد، ایاصوفیهٔ کبیر جوامع شریفه‌سندن عبارت ایدی . حلی الٓهی وقوعنده ایوب سلطان واعظی ، سلطان سلیمه ، سلطان سلیم واعظی ، سلطان محمده ، سلطان محمد واعظی ، سلطان بایزیده ، سلطان بایزید واعظی سلیمانیه‌یه ، سلیمانیه واعظی ، سلطان احمده، سلطان احمد واعظی ، ایاصوفیهٔ کبیره نقل وترفیع ایتدیریلیردی .

۱۱۳۹ تاریخلرنده ایسه جمعه واعظلکی ایله کامران اولان مشایخ کرام حضراتنه [سلاطین شیخلکی] عنوان مبجلی‌ده ویریله‌رك قدر علما بوصورتله بردرجه دها اعلا ایدلدی .

ینه او تاریخ ایچنده ایدی‌که سلطان احمد خان ثالثك ام‌الخیرات اولان والدهٔ محترمه‌لرینك غلطه واسکدارده بنا وجدهٔ زاهده‌لرینك‌ده باغچه قاپوسنده احیا بویوردقلری جوامع شریفه ایله شاهزاده جامع شریفی ایچونده برر جمعه واعظی تعیینی تنسیب بویورولدی . چونکه بونلرده وسعت وخصوصیله کثرت جماعت اعتباریله سالف‌الذکر جوامع شریفه‌نك دوننده دکل ایدی ، دنیوی، اخروی منافع دین مبینی تلقین ایچون بودرت جامعه درت واعظ تعیینی مفتی‌الانام طرفندن حضور همایونه تقدیم اولونمق اوزره بر اعلام ترتیب ایدلدی . بونکله کرسی شیخلری ایچون مراتب موجوده‌یه درت پایه دها علاوه اولوندی . بو ترتیب احسنی مبین اولان اعلام مفتی‌الانام طرفندن رکاب همایونه عرض ایدلدی، موجبنجه عمل اولونمق اوزره ارادهٔ سنیه‌سی استحصال واولکیلره علاوه قیلنان درت عدد جامع شریفده کرسی نشین وعظ وتذکیر اولان مشایخ کرامه سنهٔ مزبوره رمضان شریفنك اوتنجی کونی رؤس همایون اعطاسیله مشایخ سلاطین مرتبه‌سنه ایصال قیلندی . بو بو ترتیب جمیل ایسه زمانمزده دخی عیناً جاری ومرعیدر .

دارالخلافةالعلیه مدرسه‌سی ادبیات عثمانیه مدرسی

محمد امین

حقیقتی کوره‌لم

نبی ذیشان افندمز بر حدیث شریفلرنده : جناب حق بر قومك اهلا کنی مراد ایدرسه اولا اوقومك افرادی میاننده کی اصحاب عقولك عقللرینی آلیر . بویوربیورلر .

مدلول حدیثك اصابت قطعیه‌سنی آکلامق ایچون ماضی‌یه دوغرو مسافات بعیده قطع ایده‌رك یورولمغه حاجت یوقدر . دونکی دیمه‌یه‌لم بزه اوندن دها یقین اولان بو کونکی وقایعه، تعبیر اصحیله فجایعه نظر امعان ایله باقیله‌جق اولورسه بو حدیث شریفك قوانین طبیعت درجه‌سنده حائز قوت ، اونلرکبی تخلف ناپذیر بر دستور حق وحقیقت اولدیغی کوریلیر .

جانب اقدس رسالتدن امت مرحومه‌لرینه احسان بویوریلان بو تحفهٔ کران قدر لاهوتی بزم ایچون حرزجان ایدلمك لازم کلیرکن وا اسفا که مقتضای عالیسندن ذهول طولاییسیله عاقبت تضمن ایتدیکی معنانك ماصدق تامی اولدق . سنه‌لردن بری قدومنه انتظار ایدیلان انقلاب اخیرك آن اعلانندن اعتباراً سوء صنیعمز نتیجه‌سی اوله‌رق ظهور ایدن احواله بو فکرك صدقنی مؤید دلائل نظریله باقیله بیلیر . فی‌الحقیقه شو برقاچ سنه ظرفنده دست قضادن باشمزه اویله بلا طاشلری یاغدی‌که بونلردن بر ستون انشاسی ممکن اولایدی ذروه‌سی فلك زحله تماس ایدر ایدی .

هر جام غمی کز کف ایام کشیدیم — کفتنا سبك آشام که جام‌دکر آمد

بیتی مؤداسنجه بلا بلایی تعقیب ایتدی . بوندن متأثر ، متضرر اولمایان فرد متنفس قالمادی ؛ معصومی ده خراب اولدی

بحر محیط‌ده. زیرا بر برده یانغین ظهور ایدنجه قوری یاش دیمزنه بولورسه یاقار کول ایدر .

آتش اندر بیشه افتد چون نه‌تر ماند نه خشك

قلب اسلامده ذوق ایماندن متحصل بر نور شهود واردر ؛ قلب بو نورك اعانه‌سیله هر شیئك ظواهرینی کوردیکی کبی بواطننی‌ده کورر. اصحاب عناد والحادك بصیرتنه عارض اولان عمای کلی بو مشاهده‌یه مانعدر. اسلام ینه بو نورك اعانه‌سیله توالیٔ مصائبده بطانی ، لدنی عاملار کورر ؛ بو عواملك قارشیسنده محاسبهٔ نفسه ، مراقبهٔ اعماله لزوم حس ایدر .

ارباب طغیانه کلنجه اونلر بلادن متنبه اولمق شویله دورسون بلکه بلایه تحدی ایدرلر . انجامکار اونك الك مدهشنه دوچار اوله‌رق ، کسب استحقاق ایتدکلری عاقبته قاووشورلر .

آنجاق محاسبهٔ نفسك ، مراقبهٔ اعمالك تفسیری هر شخصك درجهٔ ایمانیه ، مرتبهٔ ایقان و عرفانینه کوره‌در . بو مبحثده حریم شهوده کیرنلرله ، او حریمك خارجنده قالانلرك تفسیری آره‌سنده فرق عظیم واردر . محاسبه و مراقبه‌یه اصفیای مؤمنین طرفندن ویریلن معنای لدنینك اقلیته انحصارندن دولایی شمولی عام اولمدیغی جهتله شو ایکی کله حتی یالکز صلاح مادی امرنده دستور تنسیق اولمق اوزره قبول ایدلش اولسه هر حالده بلایه تحدی ایله چیقماز یوللره کیتمکدن چوق خیرلی اولور ایدی . شو سوزلرك خلاصه‌سی فلاح و نجاحه مظهر اولان امتلر کبی بزده مقتضای عقلدن انحراف ایتمه‌لم سوزندن عبارت بر تنبیهه منجردر .

کم لمعة زالت بادنی ذلة ولکل شیء فی تقلبه سبب

عقل صحیحك مقتضیات عدیده‌سندن بری ، بلکه برنجیسی دائما کندیسنه مسلط اولان عوارض مغفله‌دن تجرد ایده‌رك دنیایه کسکین ، دوغری بر نظرله باقمقدر . لکن وقایع جاریه مع التأسف بو مهمه‌نك عکسنی مؤید شواهدله مشحون! امته یول کوسترمك دعواسیله اورته‌یه چیقانلرك چوغی کیدیله‌جك یولی بیلمیور ، یاخود بیلمك ایسته‌میور. تلاطم امواج حادثات اره‌سنده سفینهٔ حیاتمزی ساحل سلامته ایصال داعیه‌سنه دوشنلرك اللرنده‌کی پوصله‌نك ابره‌سی پك معکوس بر سمته متوجه . اویله ظن اولنورکه اکر هم ضال هم مضل اولان بو آلتك کوستردیکی یوله کیدیله‌جك اولور ایسه ، سفینه ساحل سلامته بدل ، صارب ، یالچین بر قایایه چارپاراق تعمیری غیر قابل دینه‌جك مرتبه‌ده قضازده اوله‌جقدر .

(من یمشی مع الغراب سیر جع الی الخراب) سوزینی سویله‌ینلر حقیقةً چوق دوغرو دوشونمشلر . زمانمزده بعض کیمسه‌لرك حصولی تمنی ایتدکلری بر سوری واهی امنیه‌لر اویله باطل ، اویله مزورشیلردرکه هوای نفسانیلرینی اله اتخاذ ایدن سفها بونلرك ظاهرنده‌کی صامان یالدیزینه الدانه‌رق منجذب اولسه‌لر بیله او ساخته یالدیزك تحتنده مستتر

اولان مادهٔ خسیسه‌نك ماهیتنی بیلن اصحاب نهی قطعیا اونلره التفات ایتمزلر .

جوهر مؤثری جهل و جنوندن عبارت بر ترکیب عجیبك تأثیری تحتنده تدویر اموره قالقیشان بش اون غافل ایله مظاهرلرینك سقیم و عقیم اجرا آتی امت محمدی الیوم شو بولندیغی هاویهٔ خسرانه سوروکله‌دی . بوندن عبرت آلمق ، تزلزلدن مصون بر عزم ایله شو مهلك وضعیتدن خلاصمزی تأمینه مدار اوله‌جق وسائل جدیده‌یی استکماله چالیشمق لازم کلیرکن بزی‌دها مدهش وادیلره سوروکله‌یه‌جك بر طاقم تدابیر معکوسه‌یه توسل ایدلدیکی کوریلیور. ضعیف بنیه‌مزك تقویه‌سنه خادم دوالری ارادق اقتضا ایلدیکی حالده اونی بر قات دها مغلوب هزال ایده‌جك آیور جوبور شیلرله اوغراشیلدیغی نظر تأسفه چارپیور . ایشته بونلردن بری‌ده قادینلق حقنده‌کی تصورات معکوسه‌در. اوچیوز الی میلیون اهل اسلامك صواعق نفرینی اوزریمزه یاغدیره‌جق شبهه‌دن وارسته بولنان بو مسئله‌یه مسائل سیاسیه و اجتماعیه‌مزك عمده‌سی نظریله باقیلیور . حال بوکه مسئله شکل حاضری اعتباریله هیچ‌ده اویله دکلدر .

بیلمه‌یزکه بو مسئله‌نك بعض افکاره کوره حل بزی اوروپا نظرنده نه‌قدر یوکسله‌جك . یالکز شوراسی شبهه‌دن وارسته‌درکه بو صورت حل ملتمزی عالم اسلامه قارشی چوق اجیقلی بر درکه‌یه ایندیره‌جك . اوروپا بزدن بویله حوپبالقلر ایسته‌میور. بو بزم کندی قوروندومزدر . او بزدن مدنیت لفظنك تضمن ایتدیکی دها عالی ، دها جدی معنالری ایسته‌یور . اوروپا هیچ بر قومك عنعنات دینیه‌سنه تعرض ایتمز . حتی دکل بزم ، آفریقا وحشیلرینك خلاف عقل و منطق عنعنه‌لرینه بیله بر درجه‌یه قدر رعایتی لازم عد ایدر .

بعضیلرینك عصری بر دولت اولمق امکانی بر طاقم شرائط مزوره‌یه معلق کورمه‌لری اوتأویل سخیف ایله کندی مضمرات فاسده‌لرینی تحقق ایتدیرمك املنه خدمتدن باشقه برشی دکلدر . تأسف اولنورکه ساحهٔ نظری غایت محدود اولان بر شرذمهٔ غافله‌ده بو یاوان سوزلره ، بو بوش فکرلره محض حقیقت نظریله باقوب آلدانیور .

هر ملتك هویت ملیه‌سی دینی ، ملی عنعناتیله قائمدر . بو عنعنه‌لر ایاقی آلتنه آلننجه اورته‌ده هویت ملیه نامنه صور محسوسه‌دن عاری بر هیولای بی معنادن باشقه برشی قالماز . زیرا عالمده هرشی کندی ماهیتی دائره‌سنده تکامله نامزددر. بویله اولورسه اوشی اوله‌رق قالیر. یوق ماهیتندن انصرافه تمایله باشقه بر وادی‌یه کیده‌جك اولورسه یالکز کندیسی ایچون مقدور اولان تکامل دکل ، بلکه کندی موجودیتی‌ده هدر ایدر . وااسفا که بو دستوری بدرقهٔ حرکات اتخاذ ایدنلرك ناصیهٔ تصوراتنه بر تعصب قماشی اورولمق ایسته‌نیور . بو ایسه پك بیوك بر حقسزلقدر ، چونکه بو مسلك بر تعصب مسلکی اولمیوب وادیٔ ترقی‌یه دها معقول ، دها امین بر یولدن کیتمك مسلکیدر .

اصل تعصب ، بعض مقاصد خسیسه‌نك الجا آتنه مغلوب اوله‌رق بو مسلکك نقیضنی التزام ایدنلرك ثمره‌لرنده‌در .

أوت ، حق وحقیقت وادیسنده براز محافظه کارانه داورانیلدیکی درحال مرده پرست ، کهنه‌پسند و سائره کبی تعبیرات متزخانه ایله سفسطه بر دازه ، یاخود مخترعات جدیده‌دن اولان « قرون وسطی ذهنیتی » تعبیریله مقابله‌یه قیام اولونیور . بعضیلرینك ادعالری وجهله نصل که علوم وفنونك دینی ایمانی یوقدر ، بعض حقایقك‌ده زمان ومکانی یوقدر . بو حقیقتلر قرون اولی‌ده حقیقت اولدقلری کبی قرون وسطاده‌ده حقیقت ایدیلر . بنابرین قرون اخیره‌ده‌ده ماهیتلرینی غائب ایتمیه‌جکلردر . ایکی کره ایکی حضرت آدم زماننده نه‌ایسه بوکون ینه اودر . عقل صحیحك ایجابات بدیهه‌سی هیچ بر زمان قوتنی غائب ایتمز . کونشك موقت بر مدت ایچون بولوط آلتنده قالماسی قبیلندن اوله‌رق بو حقیقت‌ده محدود بر آن ایچون سفسطیات ستره‌لریله اورتیله بیلور . فقط بو استتار ابدی دکلدر . البته کونلك برنده حائل زائل اولور ، کونش میدانه چیقار . قائل حق ایله جهلك فسادینی ایکیسنك آره‌سنده‌کی فرقی ایله برابر نه کوزل تصویر ایدییور : باقیکز نه دییور « الجاهل فسد لعدم تهدیه الاصلاح مع رغبته فی الصلاح والاحق یفسد لانه یتلذذ بالفساد و یتألم بجریان الامور علی السداد . »

بو مسائل اورته‌یه چیقارانلر هانکی قسمدندر بیله‌مم ، بعض استطرادی فکرلرك اتیانیله صدددن تباعد ایدر کبی اولدق ؛ مقصده رجوع ایده‌لم . یوقاریده اوروپا بزدن جدیات ایسته‌یور دیمش ایدك . بو ادعاده‌کی اصابته قائلز . جناب پیغمبر تحصیل علم ایچون چینه قدر شدر حال ایتمه‌مزی فرمان بویورمشلر . علم یالکز کتابی قولتوغنه الوب معلمك اوکنده دیز چوکمکدن عبارت دکلدر . بلاد بعیده‌یه کیدوب شئون جاره‌یی تدقیق ایتمك‌ده بر علمدر ؛ بلکه علمك اك فائده‌لیسی ، اك مهمی‌ده بودر .

شو حالده بزده امر پیغمبرینك بالدلاله تضمن ایتدیکی شمول واسعدن استفاده ایله چینك داها اوته‌سنده‌کی ژاپونلرك حاله عطف نظر ایده‌لم . زیرا پك یقین برزمانده اوروپا مدنیتنی قبول ایدن بو ملت ذکه‌نك وادی ترقیده کوسترمش اولدیغی خوارق معرفت بزم ایچون پك فائده‌لی بر موضوع ملاحظه‌در . بو ملت اوروپا مدنیتنی تمامیله آلمش ، فقط بوکا مقابل عادات وعنعنات ملیه‌سندن برذره بیله فدا ایتمه‌مشدر . بش بیك سنه اولکی ژاپون روحی نه‌ایسه اوروح بوکون ینه اودر . دیننه ، ادبیاتنه ، صنایعنه باقیکز ؛ نوعی دائره‌سنده متکامل بر هویت ملیه کورورسکز . اوروپا مدنیتنك تعبیر جائز ایسه میخانیکی فوائدندن اعظمی استفاده ایله برابر روحی ، قوانی محاسنندن شمه الغه لزوم کورمه‌مش . ژاپون جسماً نصل ژاپون اوله‌رق قالمش ایسه روحاً ده ژاپون قالمشدر . اوروپا مدنیتنك تلقیحی دولاییسیله بوینی بر ساتیم بیله اوزامدیغی کبی چهره‌سنده‌ده ادنی بر تحول حصوله کله‌مشدر .

صنایعنه باقیکز . ذوق بدیعیدن حظکز وارسه او صنایعده‌کی اینجه‌لکلر . عقل وخیاله صیغمایان تصرفلر قارشیسنده حیران دکل ، غشی اولور قالیرسکز . فوق العاده بر بداعتی تضمن ایدن ژاپون صنایعنك صور واشکال خارجیه‌سندن منتزع جوهر تکاملی اوروپا صنایعنك جوهر تکاملیله بر ترازوده طارتیلاچق اولورسه‌کز ثقالتده مساوی بولورسکز . فقط ، ژاپون بو روحی تجسیم ایچون فابریقه‌لرنده اوروپا ترقیاتنك کافهٔ وسائطندن استفاده ایله‌مشدر .

ادبیاتی‌ده بویله‌در . ژاپون ، کندی ملتنك روحندن قوپان احساساتدن متأثر اولور . غرب ادبیاتنی کوزیله‌یکلر ، قولاغیله کورور . عائله حیاتنده قادینلرینك تووالتی ، طرز تلبسی ذوق ملی محصولیدر . خارجده‌کی نمونه‌لر او ذوقك محصولی اوزرنده هیچ بر تأثیر اجرا ایده‌مه‌مشدر . روحی‌ده اویله‌در .

انفعال نتیجه‌سنده انتحاری مشروع کورور . اباواجدادینك ارواحنه پرستش ایدر ، تربیهٔ ملیه‌سندن ذره تغییر ایتمز .

افراد عائله‌نك معاملات متقابله‌لرنده ژاپون آدابی جاریدر . مملکتنده هیچ بر شی یوقدرکه ژاپون روحنی ، ژاپون ذوقنی تمثیل ایتمسون . حال بویله اولمقله برابر اوروپانك کافهٔ ترقیاتی اوراده موجوددر . شوفرق ایله‌که بو ترقیات ژاپونلری ابلاع ایده‌مه‌مش ، ژاپون بو ترقیاتی تمثیل ایتمش . بو حقیقتی حقیله تفهیم ، بو مملکتی حقیله تصویر ایچون بویله اوچ بش سطر دکل ، اوچ بش جلد بیله کافی دکلدر . ژاپونلر بزم ایچون شایان تدقیق ومطالعه بر کتاب ناطقدر . سرتمثیلی ، اونلردن اوکرنمه‌لی یز . مدنیتده اونلرك یاپدیغی کبی یاپمه‌لی یز .

فالا نه هویت ملیه‌مزی قالیر نه‌ده باشقه بر شیئمز .

ژاپونلرك هویت ملیه‌لرینی محافظه صورتیله کوستردکلری آثار ترقیاته قارشی اوروپالیلرده سرفرو بردهٔ تسلیم اولیورلر . ژاپونلره : قادینلریکزی بویله یاخود شویله تربیه ایدك ، تووالتلرینی شو شکلده یاپدیرك ، شو البسه‌یی کیدیرك ، شو لسانلری اوکره‌دك ، بو علملری تحصیل ایتدیرك فلان کبی فضولی تکلیفاتده بولونمق اونلرك خاطرندن بیله کچمز . ایشته دول معظمه‌نك بایراقلری اراسنده (شمس طالع) لرینی تموج ایتدیرن ژاپونلر بو صورتله هم هویت ملیه‌لرینه صاحب ، هم‌ده غربك بوتون مدنیتنی تمثیل ایله اقصای شرقه حاکمدرلر . انکلتره غربده نه ایسه ژاپون‌ده شرقده اودر . بو معظم دولتك حال وشانی بزم ایچون نمونهٔ امتثال اولملیدر . فقط تقلید صوری یولنه کیتمکله دکل ، تحلیل روحی منهجنه سلوك ایتمکله . یوقسه ینه مقلدلك درکه‌سنده قالق تهلکه‌سی باقیدر . کوریلیورکه جناب حق او قومك اهلاکنی مراد بویورمامش . اکر مراد بویورمش اولسه ایدی اونك‌ده عقلنی آلیر ، اونی‌ده مسخره‌لقلرله مشغول ایدر ایدی .

« جریدهٔ علمیه » دار الحکمة الاسلامیه اعضاسندن

فرید

مبرم وظيفه‌لر

شبهه‌يوق‌كه بشريت ، شرحفه‌لو ايچنده‌تاريخى كونلرك اك‌مهملرينى كچيرييور . سنه‌لردنبرى انسانيت ومدنيتى كمرين قورقونچ هائله ، قپانمق اوزره بولنيور . اكلاشيليوركه ، صلح عمومينك عقديله جهانده ، يكى برحيات باشلايه‌جقدر . بو حياتك شكلنى واسكى مؤسسه‌لرله درجهٔ امتزاجنى بوكون تقدير ايتمك قابل دكلدر . بونى زمان كوستره‌جك ، احتياجات تعيين ايده‌جكدر .

معظم ايمپراطورلقلرك پارچالانمسى ، يكى يكى دولتلرك طوغمه‌سى، مستملكه‌لرده الجاآتك اجبار ايتديكى يكى بر شكل اداره‌نك تطبيق ضرورتى ،

هر حالده‌دونكى حياتله يارينكى حياتك بربرلرينه پك‌ده‌مشابه اوله‌ميه‌جغنى كوسترمكده‌در .

بونك ايچوندركه غالب ، مغلوب هرملت، بوكونلرك اهميتنى لايقيله تقدير ايديبور، استقبالنى تأمين‌ايده‌جك اسباب‌ووسائلك احضارينه وارقوتيله متحداً چاليشيورلر .

مصائب حربيه‌دن اك‌چوق صارصيلان ملتلرك باشنده‌بزبولنديغمز حالده، نه آجيقلى برحالدركه؛ بوتاريخى كونلرك ايجاب ايتديكى وظائفك اك زياده اهمال ايديلديكى ، قطعهٔ ارض بدبخت وطنمزدر .

سياسى‌مقدرات وضايع‌ايتمزك مظلم ، حياتمزه قصدايدنلرك‌تزويرات وفعاليتلرى ايسه آلابيلديكنه منكشف اولديغى شوزمانلرده بزه دوشن هرحالده شو كچيرديكمز اسف انكيز حيات اوليه‌جقدى واولمامليدر . هركون سينمالرى ، تياترولرى ، اكلنجه يرلرينى طولديران خلقك شو حالنه باقنجه ، انسان كنديسنى استقبالى مؤمن ، وطنى مسعود ، سطوتى يرنده بر ملت ايچنده ظن ايديور . كاشكه بويله اولسيدى . فقط ، هيهات !...

استقبالى مشكوك ، ماتمزده برملت حيات وموجوديتنك تهلكه‌ده بولنديغى كونلرده بويله‌مى اصرار وقت ايدر ؟ عقلمز كينديسه ، عجبا حسمزده‌مى‌سوندى؟ اطرافمزده‌كيلرك نه‌قدر حالى برغيرتله‌چالشدقلرينى اولسون كورميورمى‌يز ؟ عزت‌مليه‌يى جريحه‌دار ايدن حادثه‌لراولسون نظرعبرت وانتباهمزى آچيه‌جقمى ؟ يوقسه بنلكمزده‌مى ئولدى ؟...

بوكونى مسعود ، يارينى مؤمن اولان ملتلر بيله شو تاريخى زمانلرده ، كنديلرينى طوپلامش ، لاقيديى براقش ، ال اله ويرمش بولونيورلر . چونكه ياشامغه لياقتلرى اولدوقلرينى كوسترمك زماننده بولندقلرينى تقدير ايديورلر . فقط ، بز ؟!...

اوغراديغمز بو قدر مدهش فلاكتلر قارشوسنده بيله جناب رسالتپناهك (المؤمن للمؤمن كالبنيان المرصوص يشد بعضه بعضاً) امرينك ايفاسنه بيله موفق اوله‌مدق .

بو كوزل وطنده بزمله برابر ياشايان ارمنى ، ورم حتى يهوديلر بيله ، هم كندى آره‌لرنده همده‌بربرلريله متحداً حركت ايتدكلرى حالده، بز بر درلو براشه‌مدك . حالبوكه بو كونكى وظيفه‌لرمزدن اك مهمى ، بو ايدى .

فلاكتمزك عظمتى قارشوسنده لاقيدى‌يى ، خفيف مشربانه حركتلرى، ذوق و اكلنجه عالملرينى براقق ، اك كوچك افعال و حركاتمزى تجسس ايدنلره ملى حيات و استقبال ايله نه‌قدر ياقيندن علاقه‌دار اولديغمزى كوسترمك اقتضا ايدردى .

ملى فلاكتى تقدير ايدن ، دونكى كبى يارينده ياشامق، هم‌ده ذليلانه دكل مستقلاً ياشامق عزمنده بولنان بر ملت ايچنده، ازمير كبى وطنك اك قيمتدار بر پارچه‌سى اشغال ايدلديكى زمانلرده سرور و شادمانى سسلرى دكل ، آه و واه ناله‌لرى طويولمليدر .

۱۸۷۱ ده مغلوب ومقهور اولان فرانسه، فلاكت مليه‌يه قارشى لاقيد قالسه، آلساس لورنى اونوتمش اولسه‌يدى، بو كون نه بوغايه‌يه نائل اولور، نه‌ده آلساس لورن‌ده فرانسه‌بايراغى تموج ايده‌بيلوردى.

بو فلاكتلى و تاريخى كونلرده بزه دوشن وظائفدن برى‌ده ، بنيادملتى صارصان اخلاقسزلغه قارشى بر مجادله آچمق، استقبال وطنى تهديد ايدن اجتماعى سقوطلرك اوكنى آلمقدى .

مدهش حرب سنه‌لرينك مملكتك اخلاق عموميه‌سنده آچديغى جريحه‌لر ، ميدانده‌در . بوالىم يارەلرى دون كورديكمز كبى بوكون‌ده كوريورز. دون آچيلان وكيتدكجه درينله‌شن بو ياره‌لر وقتيله تداوى ايدلمزسه؛ هيچ شبهه ايتميه‌لم كه ، قانغرن اوله‌جق ، بنيهٔ ملتى كميره‌كميره چوروته‌جك ، ييقه‌جقدر .

اخلاقسز بر ملتك ياشايه‌ميه‌جغى، بيكلرجه مثاللرله ثابت اولمش بر حقيقت دكليدر؟ حربك توليد و دها دوغريسى تميه ايتديكى اخلاقسزلقلرك بر قسمى ، حيات سياسيه و اجتماعيه‌مزى تهديد ايتديكى كبى بر قسمى‌ده دينى حياتى و عائله تشكيلاتنى بالطه‌لامقده‌در .

احتكار، ارتشا ، خرسزلق ، ملتلرك سياسى و اجتماعى موجوديتلرينى صارصان اك قوتلى عامللردر . بو كبى امراض ايله معلول اولان ملتلرك استقبالى پك قرا كلقدر .

فحشك آلابيلديكنه توسع و انتشارى ايسه ، عائله تشكيلاتنى و بونكله برابر موجوديت مليه‌يى بيقار بيتيرير . سوقاقلرده طولاشان سورى سورى مخلوقاتك ، شو فلاكتلى كونلرده يار واغيار نظرنده حيثيت مليه‌يى نه اليم شكلده خربه‌له‌دقلرينى آكلامامق ايسته‌سه‌ك بيله اطرافه ساچدقلرى مستكره خسته‌لقلرك ، انتاج ايده‌جكلرى عواقب وخيمه‌يى دوشونمكه مجبورز .

چونكه بو يوزدن بر چوق عائله‌لر ييلمقده پك چوق معصومه‌لر زهرلنمكده، بر چوق كنجلرك استقباللرى محو اولمقده‌در .

سربستئ حركتك ياكلش تلقين ايدلمسى و ياكلش آكلاشيلمه‌سى يوزندن، فلاكتمه سوروكله‌نلرك مقدارى مع‌التأسف، هركس تدهش

ایده‌جك بر راده‌یی بولمشدر . آرتق بو سربستی‌یی تقیید ایتمك ایجاب ایدر .

حله آچیق صاچیق فیلملرله فحش ورذالتی شایان امتثال برحیات کبی تقدیر ایدن سینه‌مالر، قطعی برقونطرول آلتنه آلنملیدر . چونکه بر چوق بدبختلری فلاکته سوروکله‌ین عواملدن بری‌ده هیچ شبهه یوقکه، بو کبی سینه‌مالردر .

سبیل الرشاد، وسیله بولدقجه سینه‌ما و تیاترو مسئله‌سنی اولیای امورك انظار دقتنه عرض ، بونلرده اخلاق عمومیه‌یی تهدید ایدن احواله میدان ویرلمه‌سنی تکرار ایتمسکی اوته‌دنبری بر وظیفه عد ایلمشدر .

فقط ، اجتماعی و اخلاقی مسائلده، ایجاب ایدن فعالیت و انتباهی منحصراً حکومتدن بکله‌مك حقسزلقدر. حکومت آنجق حائز اولدیغی ولایت عامه صفتنك کندیسنه ویردیکی صلاحیت دائره‌سنده اظهار فعالیت ایده‌بیلور . بو دائره ایسه نسبةً محدود و مقیددر .

بو خصوصده اك مهم وظیفه عائله رئیسلرینه و ملتك متفکرلریله علماسنه توجه ایدر . کندی اولادینك تربیه‌سی خصوصنده ایجاب ایدن تقیداتی بوس بوتون اهمال ایدن بر عائله رئیسی ، بو وظیفه‌یی حکومتدن بکلرسه، معروض قاله‌جنی عاقبت قارشوسنده آغلامه‌یه هیچ‌ده حقی یوقدر

شرع و قانونك ، عقل و حکمتك امر ایتدیکی اوزره هر آنا بابا اولادلری اوزرنده‌کی ولایت خاصه‌لری اعتباریله ، پك مهم وظائفله مکلفدر. بومکلفیت بالکز اونلرك چوجوقلق زمانلرنده تعلیم وتربیه‌لرینه اهتمامله بیتمز. کنجلك دورلرنده‌ده، طور و حرکتلرینی نظارت متمادیه آلتنده بولندیره‌رق سوءحاللرینه ممانعت ایتملرینی‌ده استلزام ایدر. بر کنج قیزك کیجه کوندوز، سربستجه صالیویرلمسندن تولد ایده‌جك محاذیری برنجی درجه‌ده دوشونمکه مجبور اولان اونلر ایدی‌در . دوشونلمزسه، عاقبت کوریلان شو شکلی آلیر .

وضعیتك اك آجیقلی جهتی ، فحشك بعض بدبختلر نظرنده اسکی ماهیت رذیله‌سنی غائب ایتمسی، علی العاده ایجابات حیاتیه و مدنیه‌دن بر شیئ کبی عد ایدیلمسی کیفیتیدر. مملکتی اك‌چوق تهدید ایدن مصائبدن بری‌ده ؛ هیچ شبهه یوقکه ، بو تلقی‌نك تعمم و انتشاریدر .

رذیلتك فضیلت عدایدلدیکی برمحیط، خیر وفلاح بولمز . استقبالی الاقورقونج اولان‌ماتلری بوتلقی‌نك تعمم ایتدیکی اولکه‌لرده آرامليدر.!

مملکتك علما ومتفکرنی‌ده وضعیت حاضره‌دن، ابوین‌قدر، بلکه بونلرك برچوقلرندن دها زیاده مسؤلدر. سربازلنی تلقین ایدنلره قارشی مجادله آچمق،رذیلتی‌فضیلت، ناموسسزلغی ایجابات‌مدنیت کبی کوسترنلرك ماهیتلرنی میدانه‌چیقارمق بونلره توجه‌ایدن مقدس بر وظیفه دکلیدر؟

حالبوکه شمدی‌یه قدر نه یاپیلدی ؟ مع التأسف اخلاق و حیات ملیه‌یی افساد ایدن نشریاته قارشی منتظم بر مدافعه ترتیباتی اولسون آلنه‌مدی . بر طرفدن متفکرین ارباب قلم ، بحران اخلاقینك بنیهٔ اجتماعیمزده آچدیغی یاره‌لری تشریح ایدرکن ، اطباده سقوط اخلاقك انتاج ایلدیکی امراض زهرویه‌نك درجهٔ وسعت و دهشتی اولدیغی‌کبی انظار عامه‌یه قویمق ، خلاصه اخلاقسز و خسته‌لقلی بر ملتك حق بقاسنی تهدید ایدن عواملی کوسترمك ایجاب ایدردی .

علمای دینه توجه ایدن وظیفه ایسه ، دها مقدس و دها علوی ایدی . اخلاق اسلامیه‌نك تعمیمی ایله مکلف اولان علمانك ، بحران حاضر مواجهه‌سنده لاقید و عاطل قالملری روامیدر ؟

مملکتك مختلف طبقاتنه توجه ایدن وموقع نسبتنده اهمیت ومسؤلیتی آرتان بو وظیفه‌لرك ایفاسنه آرتق تشبث ایدیلملیدر . چونکه حق بقا و حیاتمزی، صلح قونفرانسنك قرارندن زیاده اخلاق وصحت عمومیه‌دن بکله‌مه‌مز ایجاب ایدر .

ملت وحدته محتاجدر

یازیق ! ملتك حیاتی ، دولتك موجودیتی ، مسلمانلغك خلافتی سکرات موت دقیقه‌لرنی کچیریورکن اولاد وطنك صمیمی اتحادینه ، یکوجود مساعیٔ رهاکارینه شاهد اوله‌جنی یرده بالعکس انحلال واضمحلالنی تعجیل ایده‌جك برطاقم فتنه‌لرك ایقاد اولوندیغنی، وطنك سینهٔ تارمارنده ، اغیارك زهرلی طعنه‌لرندن دها بدتر ، دها مؤثر رخنه‌لر آچیلدیغنی کوریبور ! آمان یاربی ، بونه مدهش حسسزلك ! مقدراتمز غالب اللرك سطوت متحکمانه‌سنه منقاد بولنیور ، عصرلردن بری

هر شیمز، نام ونشانمز بیله استقلال ایدیلیورکن بز المزده قالان یکانه حق مدافعه‌یی ، عجز مغلوبیتی تداوی ایچون قدرت غالبه‌یه قارشی کمال بصیرت واحتیاط ایله قوللانمغه ، موجودیتمزی قورتارمق ایچون اك جدی تدابیری اتخاذ ایدرك ، هر درلو افراط وتفریطدن اجتناب ایدرك حسن استعماله مجبور اولدیغمز حق مدافعه‌یی بایمال ایتمکله ، افکار عمومیه‌یی منازعات شخصیه پشنده طاغیته‌رق ، بر طاقم بحرانلر تصنیع ایدرك حیات ملیه‌یی تهدید ایدن وخیم تهلکه‌لری دعوت ایتمکله وطنه قارشی اك فجیع خیانتی ارتکاب ایدیبورز .

ایچمز دشمنله

طولو ، طیشمز دشمنله محاط اولدیغی بویله برصیره‌ده صرف احتراصات شخصیه اوغورنده منافع مملکتی اونوتمق؛ شخصی اندیشه‌لرك تطمینی ایچون وطنی آلت اتخاذ ایتمك نه قدر چیرکین بر حرکتدر . بویله بر حرکت هرزمان مذموم ایسه‌ده حیاتی اتحاد ملی سایه‌سنده احراز ایده‌بیلمه‌سی محتمل اولان بر ملت ایچنده ظهور ایتمه‌سی اونی دها

چیرکین ، دها مذموم بر شکلده ارائه ایدییور . سلامت ملیه‌یی تأمین ایتمك خصوصنده وقوع بوله‌جق هر مناقشهٔ صمیمیه آنجق حرمتله قارشیلانیر. و بو خصوصده اختلاف پیغمبرمزك بیوردیغی کبی رحمتدر. فقط منازعهٔ مناصبدن بشقه برشیئه دلالت ایتمه‌ین ، یکدیکرینك ناموسنی لکه‌لیه‌رك ، افکار عمومیه‌نك مواجهه‌سنده دوشورمکدن بشقه برمعنایی افاده ایتمه‌ین و بویله‌جه ملتی منورلرندن مأیوس ایدن حرکات تفرقه جویانه بو معصوم و پریشان ملتی ، منورلرینك قربان ضلالی اولان بو بدبخت وطنی أولدیرمکه تصدیدن بشقه برشی دکلدر . ملت حقوقنك ، حیاتنك بویله بر طاقم منازعه‌لر اوغورنده هدر اولمسنی هیچ بروقت ایسته‌مز . بوکبی حرکات افتراق و تذبذبك ملته پك بهالی‌یه مال اولدیغی دها اکلاشیلمدیمی ؟ باشمزه کلن هر فلاکت بویله بر حرکتك پك طبیعی بر مابعدی اوله‌رق کلمدیمی ؟ اون سنه‌دنبری قانمزی امه‌ن و نهایت بزی بو درجه ضعیف و ناتوان ، بو درجه سفیل و پریشان براقان فاجعه‌لر بوکبی تفرقه‌لرك أثری دکلمی ؟

دها دون عینی منازعات شخصیه دوام ایدییور، وطنك وضعیتی، وطنك حیاتنی تهدید ایدن تهلکه‌لر اونودولیور و هپ شخص منفعتلری، شخصی غرضلر حشر و نشر اولیوردکن

. فقط بو مدهش ضربه‌نك تأثیر قاتلی بیله‌یك سورکمز قالدی . چونکه عینی منازعه‌لر ، عینی احتراصلر پك قیصه بر فاصله‌دن صکره تکرار جانلاندی . و بو مدهش فاجعه‌دن صوکره بزه بخش اولنان حق مدافعه‌یی حسن استعمال ایده‌جك ، امر مدافعه‌مزی اك لیاقتلی ، اك ایمانلی رجالزه تودیع ایده‌جك یرده هپ شخصلرینی اورته‌یه سوره‌رك ادارهٔ سابقه‌دن کوردکلری ظلمی تعداد ایدن ، مدافعه‌نك اساسنی شخصی احتراصاته ابتنا ایتدیرن رجاله تفویض ایتدك. طبیعی بونده‌ده خائب و خاسر قالدق . مع مافیه بو خیبت و خسرانی متعاقب اولسون آرتیق اویانمق ، آرتیق برلشمك اقتضا ایتدیکی ، بویله هپ شخصی مجادله‌لرك حسابنه وطنك ، ملتك هدر اوله‌جغنی تقدیر ایدرك رأس کاره ارباب لیاقت و ناموسی ، و هر درلو تفرقه‌لره سببیت ویرنلری ایچمزدن طرد ایله متحد آلیش کورمك لازم کلدیکنی ینه اکلایه‌مدق . اوت ، هر درلو تفرقه‌لری کوکندن استئصال ایتمك آرتیق اك برنجی ایشمزدر . مملکتمزده فرقه‌جیلغك تفرقه‌جیلقدن عبارت و هپ حرص جاه ایله حرص منفعت ایله معلول اولدیغنی شیمدی‌یه قدر هپ کوردك. ذاتاً سلامت ملیه‌یی کافل مبدألره ارتباط ایتمه‌ین، صرف منازعات شخصیه‌نك محفهٔ رواجی اولان حیات حزبیه‌دن برخیر اومق عبثدر. بزده فرقه‌لر وحدت ملیه‌یی تمثیل ایتمیور . سلامت ملیه‌یی استهداف ایدن مبادی‌یه استناد ایتمیور. آنجق موقع اقتداری بویلامق هوسیله ، و موقع اقتداره کلنجه خصماسنی قهر ایتمك سوداسیله چیرپینیور

بناء علیه هر فرقه‌یی تشکیل ایدن اشخاص دیکرلرینك و حتی یکدیکرینك تحری معایبیله ، تشهیر نقائصیله مشغول اولیور. و بوندن طولاییدرکه ملتك بو فرقه‌لره امنیت و اعتمادی اوله‌مییه‌جغی پك طبیعیدر . ملتك اعتمادی آنجق بو فرقه احتراصاتندن، بو تفرقه ملوثاتندن آزاده قالمش ارباب لیاقته‌در. آنجق بونلرك رأس کارده بولونمسیله احوالمزده اصلاح کورولمسی منتظردر . و آنجق بونلر ملتی طوپلایه‌بیلیرلر و ملتك تأییدینه مظهر اولورلر .

* * *

فرقه‌جیلق حقنده نقطهٔ نظریمزی بویله‌جه تثبیت ایتدکدن صکره مطبوعاتده ائتلاف و حریت نامنه نشر اولنان بیاننامه‌ده اسلامه تعلق اولان بعضی مسئله‌لر حقنده بر قاچ سوز سویلك ایستیورز .

مذکور بیاننامه‌ده بوندن مقدم ماهیت مذهبیه‌سی مجهول بر طاقم کیمسه‌لر طرفندن آره صیره تکرار ایدیلن «قله‌ریقالیزم» مسئله‌سی وار. بونك حقنده بر قاچ سوز سویلك مجبوریتنی حس ایدییورز . چونکه مسلمانلق «قله‌ریقالیزم»ی کوکندن ییقمشدر. اوت، مسلمانلقده سلطنت رهبانیه یوقدر. هیچ بر مسلمان بویله بر سلطنت تأسیسنه غیرت ایتمامشدر. بر مسلمانك ایمانی آنجق اللهك نفوذ و عظمتنه سرفرو ایدر. رسالتپناه افندمزك وظیفه‌سی تبلیغ و تذکیردر. مسلمانلردن هیچ بر کیمسه مسلمانلرك مقدرات اخرویه‌سنی حل و ربط ایده‌مز. ایمان؛ هر بر مسلمانی، الله ایله آره‌سنده‌کی رقیبلردن، جناب حقه قارشی عبودیتدن بشقه هر درلو عبودیتدن آزاد ایدر . بر مسلمان ، دیکر بر مسلمانه قارشی نصیحت و ارشاد حقندن بشقه هیچ بر حقه مالك دکلدر . بر کره بو اساسی درپیش ایتدکدن صکره علمای اسلامیه‌نك وظیفه‌سنی توضیح ایتمك اقتضا ایدر. قرآن کریم ایچمزدن بر جماعتك خیره دعوت ، امر بالمعروف، نهی عن المنکر ، دینده تفقه و تبحر ، ملتی انذار و تحذیر وظیفه‌لرینی ایفا ایتمسنی امر ایدییور . بو وظیفه‌لری علمای اسلامیه ایفا ایدر . بونلردن هیچ بریسی بر کیمسه‌نك خفایاسنی تتبع ، بر کیمسه‌نك عقیده‌سنی تجسس ایده‌مز . هر مسلمان عقیده‌سنی ، اصول عملی ، کتاب الله و سنت رسول اللهدن اخذ ایدر . هر مسلمان ، سلفدن ، خلفدن ، بر کیمسه‌نك توسطنه لزوم کورمه‌دن کتاب الله و احادیث رسول اللهه مراجعتله اونلری اوقور ، اکلار، موجبیله عمل ایدر . آنجق بویله بر پایه‌یه واصل اولمق ایچون لسان ، ادبیات و اسالیب عربیه، بالخاصه بعثت نبویه زماننده عربلرك ، زمان رسالتپناهیده دنیانك احوالنه ، وحی اثناسنده و وقوع بولان حادثاته واقف ، آثارك ناسخ و منسوخی حقنده‌ده معلوماتدار اولمق اکرکدر . بونلری تحصیلدن عاجز ایسه علمایه مراجعت ایدر ، ایستر بر امر اعتقادی‌یه ، ایستر بر عملك حکمنه عائد اولسون صوردیغی سؤالك جوابنی و دلیلنی طلب ایدر .

حال بو مرکزده ایکن، بتون مسلمانلر بو حقائقه آکاه و شمدی‌یه

قدر قدیرقال بر حکومت مسلمانلق عالمنده کورولمامشکن بنه صادق بك افندینك بو تعبیری قوللانمسی پك غریب اولدی . صادق بك افندی بونی دها بشقه درلو افاده ایده بیلیرلردی . وبویله‌جه بر چوق محاذیری داعی اولان بوتعبیری صرف ایتمش اولمازلردی ! چونکه شیخ‌الاسلام افندی حضرتلرینه‌قارشی بویله برلسانك قوللانلمسی منازعات شخصیه اوغورنده حقائق اسلامیه‌نكده هدر ایدیله‌جکنی کوستریبور . حالبوکه قدیرقالیزم بیان ایتدیکمز کبی ، مسلمانلر حقنده وارد دکلدر .

بوندن ماعدا صادق بك ینه بو بیاننامه‌سنده دیبورکه « خلافتك ادامه‌سی ایچون یالکز برچاره واردر : اوده مشیختك محترم برموقعده هر درلو پولتیقه مفسده‌لرینك ، احتراصات ملوثاتنك خارجنده و فوقنده بر مؤسسهٔ دینیه بیلمکدر »

صادق بکك خلافتك ادامه‌سی ایچون کوستردیکی چاره ، پك غریب برشی . خلافتی مشیخت اسلامیه‌یی حکومتدن آییرمقله ادامه ایتمك ، نه‌دیمك . خلافت مشیخته‌می قائم ؟ مشیخت اولماسه خلافت اولمایه‌جقمی ؟ خلیفه ، شیخ‌الاسلام حضرتلریمیدر ؟ الحاصل بوپك غریب بر چاره ، خلافتی ادامه ایتمك ایچون مقام مشیختی حکومتدن آییرمق دکل ، دولتك حیاتی قورتارمق لازمدر . دولتك حیاتی قورتارمق ایسه بتون ملتك ال برلکیله قورتولمق ایچون چالیشمه‌سنه وابسته‌در . نته‌کیم عالم اسلامده خلافتی ادامه ایچون ، سلطنت عثمانیه‌نك بومدهش فلاکتدن از ضررله قورتولمسنه ، استقلال و حیثیته صاحب اوله‌رق چیقمسنه چالیشیور . بو اوقدر بدیهی بر شیکه بوندن غفلت ایده‌جك قدر حدته رام اولمق پك غریب کورونیور .

مشیختك حکومتدن آیرلمسی و طوغرودن طوغرویه ذات خلافتپناهینك اداره‌سی آلتنده بولنمسی کیفیتی بو بام باشقه برمسئله‌در . صادق بك نیچون بویله بر تفریقه لزوم کوریبور ؟ بونی ایضاح ایتمسی لازمدی . و او وقت بوخصوصده مناقشه ایتمك قابل اولوردی . یوقسه صرف شیخ‌الاسلام افندی ایله آره‌لرنده بر اختلافك تحدثندن طولایی بویله تفریقه قالقیشلمیه‌جغی پك بدیهیدر .

الحاصل بیاننامه برمنازعهٔ شخصیه‌نك آثرالهامیدر . و بویله بر بیاننامه ایله نه‌افکار عمومیه‌یه ، نه‌ده ذات شاهانه‌یه خطاب ایتمك‌یاقیشیر . افکار عمومیه بوقبیل شخصی منازعاتی دیکله‌مکه ، و بومنازعاتی حل و فصل ایچون منافع عالیه‌سنی اهمال ایتمکه وقتی یوقدر .

فقط بز ملتك حسابنه ، وطنك حیاتی نامنه سویلیورز . آرتیق بومنازعه‌لری کومملك لازمدر . یوقسه بومنازعه‌لر بزی کومه‌جك ! بو کبی منازعاتدن وارسته اولان ارباب لیاقت وحمیتك ایش باشنده بولونه‌رق تدویر امور ایتمسی لازمدر . ذات حضرت خلافتپناهینك البت عهدهٔ همتلرنده بولنان بو وظیفهٔ معظمه‌یی ایفا ایله هم بوتفرقه‌لری امحا ، هم‌ده ملتی قورتارمه‌یه چالیشه‌جقلرینی امید ایدرز .

اوقاف ناظری حمدی افندی حضرتلری‌ده نسوان اسلامیه‌یه وثیقه ویریلمسنك قالدیرلمسنی طلب ایتدیلر. بویله اولدیغی حالده صحیه مدیری مملکتك آداب عمومیه‌سنی هیچ نظر اعتباره آلمیه‌رق عمومخانه‌لر آچمقده اصرار ایتدیکنی اوراق حوادثده بیان ایتدکدن بشقه صحت عمومیه‌یی محافظه یولنده بویله بر تدبیری اتخاذ ایتمه‌نك نه ملی، نه ده دینی بر مانعی بولنمدیغنی سرد ایتدی. صحیه مدیرینك بوکبی بیانات وتشبثاتده بولونمقله نه دینی، نه ملی طانیمیه‌جق قدر التزام بنی و عناد ایتدیکی آکلاشیلیور.

مسلمان قادینلره عمومخانه آچمق فحشی رسماً طانیمق دیمکدر. مقام خلافت اسلامیه فحشی رسماً نصل طانیر؟ دینا مردود وحرام اولان بر رذیلتی ترویجه هرحالده صحیه مدیری صلاحیتدار دکلدر.

صحیه مدیریتنك وظیفه‌سی مملکتك صحتی آداب عمومیه‌یی اخلال ایتمیه‌رك محافظه ایتمکدر.

بو یولده صحت عمومیه‌یی محافظه ایتمك قابلدر. الویرکه ایشلر ارباب لیاقت واستحقاقه توجیه ایدیلسین. مملکتك عفت وناموسیله، دینیله، آداب عمومیه‌سیله علاقه‌دار اولانلر ایش باشنده بولونورلرسه او وقت حیثیت اسلامیه‌یی تذلیل ایده‌جك بر طاقم تشبثاتك وقوعنه قطعیا امکان قالماز. هر حالده حکومتك بو خصوصه لایق اولدیغی وجهله اعتنا ایدرك بوکبی تشبثاته قارشی حائل اولمسنی وامور صحیه‌یی اهلنه تودیع ایتمسنی تمنی ایده‌رز.

چونکه اسلام قادینلرینه وثیقه ویرمك و عمومخانه آچمقله صحت عمومیه‌یی محافظه ایتمك قابل دکلدر. آنجق فحشی استیصال ایتمکله صحت عمومیه محافظه ایدیلیر. فحشی استیصال ایچونده فاحشه‌لری طوپلامق، تربیه وتداوی ایتمك، بونلرك مشروع وسائط ایله تأمین معیشت ایتملری ایچون بونلره ایش بولمق لازمدر. آنجق بویله یاپیلیرسه مملکتك فحش علت مشئومه‌سندن قورتولمسی ممکندر.

فقط وثیقه‌لر توزیعیله، علت فحشك حمایه‌سنه کیدیلدیکی مدتجه بو مدهش آفت کیتدکجه توسع ایده‌جك، مملکتی استیلا ایده‌جکدر.

بناءً علیه فحشك حمایه‌سنه طوغری کیتمه‌مکله حکومت هم وظیفهٔ اسلامیه‌سنی ایفا ایتمش، همده اك معقول، اك موافق تدبیری اتخاذ ایتمش اولور.

بوندن ماعدا ینه صحیه مدیرینك طالبات اسلامیه‌یی مکتب طبیه‌یه قبول وینه ارککلرله برابر تحصیل ایتملری ایچون چالیشدیغی سویلنیور. بو مسئله‌یی اولجه اوزون اوزادی‌یه موضوع بحث ایتمشدك. تدریسات مختلطه‌نك عدم قبولنده‌ده حکومتجه قرار ویریلمشدی. صحیه مدیرینك بو حقائقی درپیش ایدرك اوکا کوره توفیق حرکت ایتمسنه، عکس تقدیرده حکومتك وظیفه‌سنی ایفا ایتمسنه انتظار اولنور.

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر اشرف ادیب

عبدالله جودت بكك اجرا آتی !

معهود مجموعه صاحبی وصحیه مدیری عبدالله جودت بكك صوك زمانلرده بعض اجرا آتنی کوریيورز که بونلری مسکوت کچمك قابل دکلدر.

مثلا کچنلرده اسلام قادینلرینه مخصوص عمومخانه‌لر کشادینه تشبث ایتدی. بونك اوزرینه مسئله مجلس وکلایه عکس ایدرك شیخ الاسلام افندی حضرتلری اسلام قادینلرینه مخصوص عمومخانه‌لر آچیلماسنه شدتله اعتراض بیوردیلر.

سبيل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هر بر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۱۰ غروش، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب‌عالی جاده‌سنده‌دا رهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدله‌ین یازیلر اعاده اولونماز

اخطارات

ادرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه‌ صره نوسرونی محتوی بولنسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر محمد عاكف — صاحب و مدیر مسئول اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد: ۴۳۰—۴۲۹ | ۱۸ شوال ۱۳۳۷ | پنجشنبه | ۱۷ تموز ۱۳۳۵ | جلد ۱۷

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

« و اذقال ربك للملائكة انی جاعل فی الارض خلیفة . . . »

ملكلر اعتراف قصور ایله مرحمت الهیه‌یه دخالت ایتدكلری زمان جناب حق انسانه یریوزنده ناصل تصرف ایتدیكنی، محدثاتی بربرله اصلا التباس وقوعه كلیه‌جك، بناءً علیه معاملاتده اصلا صعوبتی موجب اولمیه‌جق صورتده آیری آیری اسملرله ناصل تمییز ایلدیكنی ملاء اعلایه عرض ایتمسنی امر بیوردی.

انسان ملكلرك نظر مشاهده‌سی اوكنده‌كی كوناكون مخلوقات ومحدثاتك اسملرینی بربربر صایجه جناب حق اولجه سبق ایدن اجمالی تفصیل ایتدكدن باشقه اولا طوپراقدن صوكره بردا له صودن یاراده‌رق دها صوكره كندی روحندن بر نفخه‌یه مظهر قیلارق مخلوقاتك بر چوغی اوزرینه تفضیل ایتمش اولدیغی بو آواره مخلوقده تجلی ایدن بدایع صنعتی اعترافه ملكلری اجبار ایله دیدی كه: « بن سزه سماوات و زمینده‌كی غیوب و اسراری بیلیرم دیمه‌مشمی ایدم؟ بوكا قارشی بر طاقم ظنون و اوهامه دوشه‌رك، یاخود دیه‌دیكمی یریوزنده خلیفه اتخاذ حقنده‌كی مشیت ازلیه‌مه قارشی بحله مناقشه‌ده بولونمق كیمك حدیدر؟ بیلمش اولیكز كه بن سزك اظهار ایتدكلریكزی‌ده، اضمار ایتدكلریكزی‌ده بیلیرم. یعنی سزه مخلوقك آثارنی و او مخلوقده تجلی ایدن اسرار صنعمی رأی العین كوستردكدن صوكره حاصل ایتدیككز یقین واطمئنان اوزرینه كوسترمكده اولدیغكز بو انقیاد و خشوعی بیلدیكم كبی (سزك بیلمدكلریكزی بیلیرم) خطابی سرد ایتدیكم زمان دوشوندیككز حالده سویله‌مدكلریكزی‌ده بیلیرم. اوزمان واقعا سز سؤالكزی تكرار ایتمه‌مشدیكز. لكن نظركزده كندی موقعكز پك یوكسك اولدیغی ایچون قابلیككز بو سؤالده‌كی خطاكزی كوستره‌جك بر برهان كوزه‌تیوردی. اوت اوزمان سز سؤالكزی تكرار ایتمه‌مشدیكز، لكن یریوزنده حاكم اوله‌جق بو خلیفه‌یی كورمكسزلك درجه‌ده حریص ایدیكز.»

ملائكهٔ كرام ایله شو آیت كریمه‌نك تضمن ایتدیكی صورتده مناقشه‌دن مراد الٰهی قوللرینه بوتون ایشلرنده مشاوره‌ده بولنه‌رق ثروت، منصب، علم، عرفان، نفوذ اعتباریله الك ایلریده بولنانلرك انفراد واستبداده تمایل ایتمه‌ملرینی تعلیمدن عبارتدر. زیرا نظام عالم ایچون راعینك شكوك وشبهاتی جلب ایده‌بیله‌جك اطوارك كافه‌سندن مصون بر موقعده بولنمسی، زیر حكمنده‌كی رعایانك كندیسندن هر وجهله امین اولمسی، حقلرنده بر كونه سوء نیتده بولنمیه‌جغنه، تحملی محال یاخود لزومسز تكالیف طرحنه قالقیشمیه‌جغنه یقین حاصل ایتمسی ایجاب ایدر.

جناب حق كندیسیله ملائكهٔ مقربینی آره‌سنده‌كی بر وقعه‌یی بزه بونك ایچون ایراد بیوریور. اوت، ملائكهٔ كرام یریوزنده بنی آدمك استخلاف ایدیله‌جكنه مطلع اولونجه بو خلافتك نه سببله كندیلرندن باشقه بر مخلوقه توجیه اولنه‌جغنی صوریوورلر. یعنی بو بابده كندیلری ایچون ارخای عنان ایدیلیور. اونلرده‌ده سائر مخلوقاته قارشی تفرد ایتمش بولوندقلری مزایای جلیله‌یی سرده باشلایورلر. لكن صوكره قصورلرینی رأی العین كورنجه زمینه تصرف خصوصنده انساندن دها اهل اولدقلرینی ادعادن عبارت اولان قصورلرینی اعتراف ایدرك عبادات وطاعات سابقه‌لرینه رجوع ایدییورلر.

الله ذو الجلالك مخلوقاتیله اولان معامله‌سی شو كوردیككز طرزده

اولدقدن صوکرا ناصل اولو یورده حاکمیت موقعنده بولنان بر طاقم کیمسه‌لر قضا و قدری بیله محکوم ایتمك ایستیورلر ورعیه‌لرینه قارشی اولان موقعلری جناب حقك ملکلرینه قارشی اولان موقعی کبی اولمسنه بیله راضی اوله‌میورلر، استشاره‌یی ایسته‌میورلر. آثار عظمت و جبروت ایله تجلی ایتمك ، عدالت و مرحمت تجلیاتندن کلیاً تجرد ایلمك ، بوتون تصورات و اجرا آتنده منفرد قالمق ایچون جان ویریورلر.

ایشته بونك ایچوندر که برچوق راعیلر خسرانه دوشدی و کندیلریله برابر رعیه‌لری ده خاسر قالدی ، قوتلری آزالدی ، ترقیلری دورردی؛ شوکت و سامانلری مضمحل اولدی ؛ نهایت عدل و رویت سایه‌سنده اکتساب قوت ایدن اقوامك محکومی اولدیلر . اکر بو غافل، بو سرسم راعیلر طاقتلرینی دوشونه ایدیلر امثالرینی مسعود ایتمك ، شئون مملکتك اصلاحی جهتنه کیتمك صورتیله عزت و رفعت طلبنده بولونورلر ، رعیه‌لرینی قوت و سطوت وسائطیله مجهز قیلارلردی ده بر فلاکته ، بر هجومه معروض قالدقلری زمان ماتلری کندیلری ایچون آشیلماز بر قلعهٔ آهنین ، قیرلماز بر سیف متین وظیفه‌سنی کوریردی .

جناب حقك علم و عملی نه درجه‌لرده تأیید بیوردیغنی بیاندن مستغنی ایسه‌ده بو خصوصده علیه الصلاة والسلام افندمزه اسناد اولنان برقاچ جمله‌یی ایراد ایتمکده بأس کورمیورز .

۱ — بیوریورلر که : جبریله: امتم ایچون هانکی عمل افضلدر، دیه صوردم. علمدر، جوابنی ویردی؛ اوندن صوکره هانکیسیدر؟ دیدم ، عالمه نظردر، دیدی .

۲ — انسانلرك هیسی اولودر. ذی حیات اولان آنجق عالملردر.

۳ — علیه الصلاة والسلام افندمزه صوردیلر :

— علم نه‌در ؟ — عملك دلیلیدر .

— عقل نه در ؟ — رهبر خیردر .

— هوی نه‌در ؟ — مطیهٔ معاصیدر .

— مال نه در ؟ — متکبرلرك رداسیدر .

— دنیا نه در ؟ — آخرتك بازاریدر .

۴ — علیه الصلاة والسلام افندیمز حضرت علی‌یه شویله وصیت بیوردیلر :

« یا علی ! توحیدی محافظه ایت ؛ چونکه او بنم رأس مالمدر. عمله ملازمتده بولون ؛ چونکه او بنم صنعتمدر . صلاتی اقامه ایت؛ چونکه او بنم کوزیمك نوریدر . آللهی آك ؛ چونکه او بنم قلبمك بصیرتی در. قلمی قوللان . چونکه او بنم میراثمدر . »

خلاصه علمك فضل و شرف ایچون شو قدری کافیدر که انسان سائر مخلوقات الٓهیه میاننده آنجق اونك سایه‌سنده بر موقع رجحان قازانمش و بر یوزنده بلا مانع ولا مزاحم امر و نهیه آنجق اونك سایه‌سنده کسب استحقاق ایلمشدر. علم و عملدن کری طورانلر نعمت الٓهیه‌یی تعطیل ایتمش اولورلر .

حیاتك بتون ادوارنده قانون الٓهی‌یه مخالفت ایدنلر بر یقین هوساته قاپیله‌رق کریوهٔ بطالته دوشنلردر که بونلر بر مدت کندیلرینی او چیقماز ورطه‌لرده یوروب بتیردکلری و بتون مزایای انسانیه‌لرندن تجرد له کندیلرندن صوکره‌کیلره عبرت اولدقلری زمان بو عاقبتك دین یوزندن کلدیکنه ، رسول امینك نتیجهٔ وصایاسی اولدیغنه ذاهب اولورلر . هیهات ! بو نه بیوك بر ضلالدر .

بوزمره‌دن اولان جاهلاری کوریرسکز که دنیا کافرلرك، آخرت ده مؤمنلر کدر ..دییوب طوریرلر . شاید بو زواللیلر کرك اممرینه دوشمك بدبختلغنه اوغرایان شو دینه ، کرك اونلری ارضك شرق و غربنه حاکم قیلمق ایچون کان رسول امینه انصاف ایتمش اولسه‌لردی هر دورك احتیاجنه کوره استحضاراتده بولنورلر ؛ رواق سلطنتلرینی کرهٔ زمینك بوتون اقطارینه تمدید ایله جناب حقك سبق ایدن ارادهٔ علیه و حکمت بالغه‌سی وجهله بر یوزنده آللهك خلیفه‌لری اوله‌بیلمك ایچون، علوم و فنونی ، ثروت و سامانی ، الحاصل بتون اسباب شوکت و رفاهی تأمین ایدرلردی .

جناب حق ، انسانلری آخرتلرینی تأمینه دعوت ایتدیکی کبی دنیالرینی اعمارده دعوت ایتمشدر . کذلك فردادکی نعمتلره ترغیب ایلدیکی کبی بو عالمك مشروع اولان منافع ولذائذینه‌ده ترغیب ایلمشدر. (وابتغ فیما آتاك الله الدار الاخرة. ولا تنس نصیبك من الدنیا واحسن کما احسن الله الیك . ولا تبغ الفساد فی الارض ـ قل من حرم زینة الله التی اخرج لعباده والطیبات من الرزق . قل هی للذین آمنوا فی الحیاة الدنیا خالصة یوم القیامة) آیات جلیله‌سی بو خصوصده اڭ بیوك دلائلدندر .

عبدالعزیز چاویش

حضرت محمد علیه السلامك دینی: اسلام

۳

بوراده دینك بر فائده‌سی بولندیغنی و بو فائده نعم الٓهیه‌یه وصول فائده‌سی اولدیغنی‌ده اکلاشیلیور. شبهه‌سز دین، خیر ارادی‌یه متعلق وظیفه و مکلفیت تحمیل ایدن قانون الٓهیدن عبارتدر ، فقط جناب الله عادل و غنی مطلق اولدیغی ایچون تحمیل ایتدیکی وظیفه حاشا کندی

حاجتی دكل، بلكه بتون انسانلرك حاجاتی نقطهٔ نظرندن بر طاقم منافع عامه تأمین ایتمك واو منافعك مطرداً ومنتظماً احسانی ایچون، قانونلر، طریقلر ارائه ایتمك حكمتنی‌ده تضمن ایدر. بوكا بناءً دینك بر وظیفهٔ قدسیه اولمسی، خیر محض بولنمسی، بر غایهٔ نعمتله علاقه‌دار اولمسنه مانع دكلدر. ایشته بو نقطه‌ده دین اسلامك خاصیت اخلاقیه‌سنه تماس ایدییورز: دیمك اسلام اخلاقیت ایله منفعتی تألیف ایدییور. وظیفه‌نك هر درلو اغراض خصوصیه‌دن تجرد و انجق حق‌الله اولمق اوزره كمال انقیاد و اخلاص ایله اجراسنی، یعنی خیر محض اولمق اوزره تعقیبی لزومنی تأكید ایلركن، بو اخلاصك نعمت و منفعت ایله علاقهٔ مهمه‌سنی دخی اخطار ایده‌رك بشریتك خودكاملغنی اوخشایور و دییوركه: هر انسان حیاتده ایكی نوع نعمتك اورتاسنده‌در. انسان اولا بر سابقهٔ نعمته مدیوندر. جناب الهك اثر رحمانیتی اولمق اوزره اولا كندیسنه خلقتیله بخش ایدلمش بر طاقم نعم جلیله واردر. ثانیا تا صلب پدردن، رحم مادردن باشلایه‌رق وظیفه پرور بر طاقم انسانلرك كسب و عملیله، استجلاب اولنمش بر چوق نعمتلرده واردر. انسان بو نعمتلر سایه‌سنده‌دركه موجودات میاننده «حرم، فاعل مختارم» دییه‌بیله‌جكی بر مرتبهٔ كماله كلیر. ایشته «سن مكلفیت» دینیلن بو مرتبه‌دن صكره ده قدرت فكریه‌سی نا متناهی مراتب كماله مستعددر. بناءً علیه بو ایلك مرتبهٔ كماله‌قدر صنی اوله‌رق استفاده ایتدیكی نعمتلره و بو نعمتلری كندینه افاضه ایدن بتون قدرتلرك، قانونلرك مبدأ و مرجعنه قارشی مدیون بولندیغنی و بونلرك كندیسنه برچوق وظیفه‌لر تحمیلنه سبب اوله‌جغنی اكلایه بیله‌جك بر عقل، بر شعور نعمتنه‌ده مالك اولمشدر. صكره جناب الهك اثر رحیمیتی اولمق اوزره انسان كندی اختیارندن باشلایه‌جق وكندی كبی عد ایدیله‌جك بر طاقم افعالك ینه كندی اختیاریله كندی وجداننده تصدیقه اقتران ایلیه‌جك بر طاقم قانونلر دائره‌سنده ساحهٔ ظهوره چیقوب كرك كندیسنك وكرك سائر انسانلرك له و یا علیهلرنده بر چوق نتایجه سبب اولدیغنی و بو صورتله استقبال حیاتك بونلرله‌ده پك صیق علاقه‌سی بولندیغنی وبالنتیجه یا مظهر نعم ویا مظهر عقوبت اوله‌جغنی سهولتله ادراك ممكن، ایكن بو بابده دخی كندی كبنه متقدم نجه ارشادات قارشوسنده قالمشدر.

ایشته جناب رب العالمینك هم رحمانیتی وهم رحیمیتی اثری اوله‌رق انسانه ماضی واستقبالدن فیض آلدیران نعمتلرك مبدأ اولی اولان جناب الهیه، حمد و شكرینك كمال اخلاص ایله اداسی لزومنی ادراك اسلامده عبودیت دینیلن ایلك وظیفه‌در كه آنجق وظیفه اولمق اوزره یاپلمسی مطلوبدر. و بتون وظائفه مقدمدر. خیر محضدن باشقه برشی دكلدر. لكن خیر محض، عبث فائده‌سز دیمك ده دكلدر. بلكه خیر محض فائدهٔ مطلقه، نفع تامدر. بناءً علیه خیر محض اولان بر فعلك اجراسی اوزرینه هیچ حال بر طاقم منافع شامله ولو دولاییسیله اولسون ترتب ایتمك ضروریدر.

یوقسه عبث ولهوولعب اولور. بو سببله كرك عبودیت خالصه و كرك وظائف سائره اوزرینه نعم الهیه‌نك ترتبی خیر محض نقطهٔ نظرینه منافی اولماز.

دیمك اولیوركه عبودیت نعم سابقهٔ الهیه‌یه نظراً منتها بر نتیجه اولوب خیر محض اساسنه مستنددر. و عین زمانده نعم آتیه‌یه نظراً ده بر طریق ویا بر سبب اولدیغندن فكر ومنفعتی، خود كاملغی اوخشایه بیلیر.

نعم سابقه‌دن دولایی منعم حقیقی‌یه بتون موجودیتمله عرض وحمد وشكر ایله‌مك، باكا ویردیكی نعمتلری ویردیكی حكمت ومصلحته توفیقاً استعماله چالیشمق و قلب وشعورمده كندیسنه اخلاص ایله بر منت، بر عشق و محبت طویمق، حاصلی باشقه استفاده كرك وعد ایتسون كرك ایتمسون انجق نعم ماضیه‌دن دولایی اولسه‌ده بتون روحمی، اراده‌می آنك امرلرینه آماده بولندیرمق البته خیر محض فكریدر. حال بوكه بنم بو منعم حقیقی‌یه اول وجهله عرض ایده‌جكم عبودیت خالصه، بویله ادای دیندن عبارت قالمیور. بتون منافع آتیه‌م دخی بونك اوزرینه ترتب ایدییور. دیمك بن خیر محض فكریله منفعتمی ده تأمین ایتمش اولیورم، اكر بن پك خود كام ایسه‌م، خیر محضی ادراك ایده‌جك عرفانه مالك دكل ایسه‌م، بن وظیفه‌یی اختیارمله دكل، آنجق اختیارمی سلب ایدن بر قوهٔ جبریه‌نك تأثیری آلتنده اضطرار ایله یاپه‌جق سویه‌ده بر سركش ایسه‌م، بودفعه فكر منفعتم بنی اجرای وظیفه‌یه سوق ایتمك ایچون كافیدر. اكر منفعتمی ادراك ایدیورسه‌م، آنك استحصالنه مجلوبیت طویبورسه‌م ینه وظیفه‌می یاپارم و عبودیت ایله وظیفه اعتیادینی تأمین ایلرم. ینه خیرلی بر انسان اولوروم، اریق بونی ده ادراك وایفادن قاصر اولان ارواح خبیثه خلقتك بتون اماناتنی سوء استعمال ایله بن خائنلر، جانیلر دیمكدر. بونلرنم سابقه رسیدهٔ ختام اولدیغی كون هر وجهله غضب و حرمانه محكومدرلر.

بو مناسبتله شوراسنی تخطر ایدملم كه، روح بشرده دائما متعارض كبی كورونن ایكی حس واردر. بری حس حریت واختیار، دیكری حس وظیفه‌در. اكر انسانلرده بو ایكی حسدن ایكیسنی‌ده مطلق اولمق اوزره قبول ایده‌جك اولورسه‌ق هر ایكیسنك‌ده مفقودیته حكم ایتمش اوله‌جغز. چونكه وظیفه مجبوریت دیمكدركه حریت و اختیار بونك ضدیدر.

انسان موظف ایسه حر دكل، حر ایسه موظف دكلدر. حال بوكه انسان هر ایكیسیدر. بنم بعض حركاتم واركه بن اونلری ساده مجبوریتله یاپیورم، و دائما بر طرزده یاپیورم. تماً توقفه مقتدرده اولمیورم. بونلرده بن لاشعوری بر وظیفه شعورینی حائزم، بتون غریزیاتم، بر چوق انفعال طبیعیه و اضطراریه‌م بویله‌در. دیكر بعض حركاتم واركه اراده‌مه اقتران ایتمزسه یاپمیورم. و ارادم، بونلرك فعلنده‌ده، تركنه‌ده خادم اولیور. یاپاجغم زمانده وجوه مختلفه ایله

یاپابیلیوردم . مثلا دوشونجه آنجق بر جهته کیتدیکم حالده ، یورور کن هر جهته کیده‌بیلیوردم . وقوهٔ ذهنیه و علمیه‌م نه قدر یوکسک ایسه افعال اختیاریه‌مك و حرمی‌ده اوقدر چوغالیور .

کرچه انسانك انسانی ، موجودات سائره‌دن تمایز کاملی بو اختیار و حریت قدرتنك کالندن ، افعال اختیاریه‌سندن مستبان اولیورسه‌ده حرکات و افعال اضطراریه‌دخی حیات انسانیه‌نك ارکانندندر . دیمك انسان اضطرار ایله اختیاری ، مجبوریت و اسارت ایله حریتی جامع بر وجوددر . بوکا مجبور مطلق دیمك نه قدر خطا ایسه حر مطلق دیمك‌ده اوقدر خطادر .

انسانك حرکات اختیاریه‌سی حرکات اضطراریه‌سندن مستفید اولدیغی کبی ، حرکات اضطراریه‌سی‌ده حرکات اختیاریه‌سندن مستفیددر ، معده‌م هضم وظیفه‌سنی یاپه بیلمك ایچون ، اللرمك ، آغزمدن آکا بر شیلر کوندرمه‌سنه انتظار ایلر ، اللرم بو وظیفه‌یی یاپمق ایچونده کوندردیکی غدادن کندینه توزیع اولنمش برقانه ، بر قدرته عرض احتیاج ایلر . ایشته حیات قانونلرندن برینی افاده ایدن و اساساً نم دکل ، خالقك وضعی اولان شو نسبت ، شعور واحدله بر انسان دیدیکمز موجودیتك ایکی حرکتی آره‌سنده بر موازنه اقتضا ایلدیکی ایچون ، دائما وظیفه اولان حرکات اضطراریه ، هیچ وظیفه طانیمق ایسته‌میان اختیارك دخی دائما بر آهنك منتظم ایله صادر اوله‌جق افعالنه وبو افعالك وظیفه طانیمسنه محتاج اولیور وبالتجربه کوریلیورکه افعال اختیاریه وظیفه حالنه کتیرلدکجه ، افعال اضطراریه‌ده کسبلیور . ایشته اغلب احتمال افعال اختیاریه اعتباریله حس وظیفه بورادن عکس ایدییور .

حریت ینه حریت ایچنده مجبوریته تحول ایلیور . بناءً علیه صر تکلیف باشلایور . فقط بر انسان افعال اختیاریه‌سنی وظیفه اوله‌رق ایفایه قیام ایدنجه بو بابده کندیسنده اولمیان بر چوق شیلره محتاج اولدیغنی کوریور ، وبو احتیاجه معاون اولمغه آماده بولنان قوهٔ ذهنیه‌سنی ، عقلنی تحریکه باشلایور وآنك درجهٔ وسعتی نسبتنده معاونتنده استفاده‌یه قویولیور . بو صره‌ده بر وظیفه‌نك ایفاسی عالمده بیکلرجه ، میلیونلرجه شیلره علاقه‌دار بولندیغی ، و بو دفعه ، یالکز کندی افعال اضطراریه‌سنه نظراً دکل ، اشیادن بر چوقلرینه و بالکه هپسنه نظراً بعض وظیفه‌لر تعقیبی لزومنی‌ده حس ایدر اولیور . بتون بو مشاهدات واحتیاجات قارشوسنده بالجمله وظائفك یالکز کندی نقطهٔ نظرندن اجراسی قابل اولمدیغنی کوره‌رك ، نیجه نیجه قوتلرك ، اراده‌لرك پیش تسخیرنده قیورانیور . مملکتلر طولاشیور . طاغلر آشیور ، یرلره کیریور ، هوالره چیقیور ، نه‌لر نه‌لر یاپیور ، حریت مطلقه دعوا ایدر کبی کورونن اراده‌لر ، بویله اضطرارلر ایچنده ، مختلف مراتب اسارته دوچار اولیور . ونهایت بر کون کلیورکه بر قدرت قاهره بتون او فعالیتك استنادکاهلرینی الندن آلیور . کندیسنی افنا ایدیور .

بی شعور بر جسم جامد حالنه قوییور ، طوپراقلره کومیور ، آیاقلر آلتنده سوندوریور ، ذاتلر ایچنده چورودوب ، طاغیدوب نابود ایدیور ؛

فقط آثاری یا محاسن و یا مساوی اوله‌رق اخلافنه میراث قالیور . بر سوز ، بر حرکت ، بر معامله ، بر صنعت بیکلرجه‌سنه بر انسانك تمثل ایتمش عملی اوله‌رق آنك نامنه دیکر روحلرده حالا شعور اویاندیرمقده دوام ایدیور . (و نکتب ماقدموا وآثارهم وکل شیء احصیناه فی امام مبین) انسان اولیورکه اثر باقیه‌سی هرکون احتساسات نجیبه اویاندیریور . انسان اولیورکه قبایح دائمه‌سی هر یرده روحلرك لعنت واستکراهیله قارشیلاشیور . بو ایستر بقای روح عد ایدلسون ، ایستر بقای روحه دلیل صاییلسون ، ایسترسه بر نشأت ثانیه تصورینی تسهیل ایدن بر مثال کبی مطالعه ایدلسون ، بر امر واقعدرکه انسانلرك اولولری ایله دیریلری آره‌سنده دخی علاقه‌لر ، مناسبتلر ، تأثیرلر ، وبونلردن منبعث وظیفه‌لر تثبیت ایده‌بیله‌جك جاذبه‌لری حائزدر . امالنه احتمال یوقدر . مشهودات دائمه‌دن باشقه برشیء اولمیان شو حادثاتك ایچنده بووارلانیرکن ایقاع ایتدیکی حسیات ایله بو قدر مکلفیت آلتنده قالان وانجق وظائف ایله دوام ایده‌بیله‌جکنی اکلامش بولنان اختیارك صاحبی اولان انسان اره صره اختیارینه عائد شعور ایله غیجیقلاندقجه « وای بن حر ایدم نه اولدم ؟ » دیه‌رك حق حریتی تسلیم ایتمیان قوتلره قارشی هیجان ایله فریاد ایتمك ایسترکن بیله ینه بر وظیفه‌یه تسلیم عنان ایتمك مجبوریتنه دوشیر . بونلردن آکلاشیلیورکه ، حیات نا قابل ترك وظائف لاشعوریه ایله قابل ترك وظائف شعوریه‌نك آهنك نامیدر .

انسانك بتون قیمتی‌ده وجدانك تصدیقی ، اراده‌نك حریتك بو تصدیقه مطاوعتی ایله مشروط اولان وقوهٔ ذهنیه‌نك اکمالی وقوهٔ حسیه و ارادیه‌نك بونکله ائتلاف کاملی وبدنك استطاعت مادیه‌سی نسبتنده ترقی ایده‌بیلن وظائف شعوریه‌نك طرز تجلیسنه تابعدر .

موظف ایسه حریت ایچون موظف ، حر ایسه وظیفه ایچون حر عد ایدلمك ضروری اولان انسان بتون مبدأ حرکتی ، کندندن وکندی اختیارندن ، تماماً کندی قدرتندن فرض ایتمکه بك متمایل کورونیورسه‌ده بو تمایل بر غلط رؤیتدر ، اوت مبدأ حرکت کندیسی ایسه‌ده کندیسنك قدرتی دکل ، احتیاجیدر . وظیفه‌یی تحمیل ایدن آمر ، اصل کندیسی دکل ، احتیاجك ازاله‌سنی درعهده ایتمش کبی کورونن نه ایسه اودر . شو حالده انسان یا بتون حریتی انکار ایدرك مجبور مطلق اولدیغی زعمنه دوشه‌رك فکرینك اختیار واراده‌سنك زمامنی براقیویرر . ویا بتون احتیاجاتی قارشوسنده حس وظیفه‌یه عصیان ایدرك کندینی حر محض وآمر مطلق فرض ایتمك وهمنه ، حسنه قاپیلیر ، طغیان ایدر ویا حریت ایچنده مجبوریتی ، مجبوریت ایچنده حریتی تقدیر ایدرك اعتدالی محافظه ایلر ، هم حقنی وهم وظیفه‌سنی ادراك ایده‌بیله‌جك بر حالده بولنور .

ایشته علماء اهل سنتك قناعت ایتدیکی وجهله اسلام انسانه کندیسنی

بو فطرتده ، بو قابليتده طابيدر . هم ذوق حريتدن وهم فيض وظيفه‌دن يك قولاى مستفيد اوله‌جق برقانون اساسى‌يه دعوت ايلركه بوقانون الهى، قارشى عبوديت ، ماعدايه قارشوده حريت قانونيدر . بو قانون شعورى، لاشعورى بتون وظائفى بر نقطهٔ نظره ارجاع ايدرك هم اجراسنى تسهيل ايدر وهم افعال اضطراريه‌ايله افعال اختياريه‌نك آهنك تامنى ادامه ايله انسانلرى فطرت اصليه‌لرندن شاشيرتمقسزين ترقيات نامتناهيه‌يه دوغرى يورودر . نعمتدن نعمته ، سعادتدن سعادته آتلادير . بو قانون شبهه‌سز برموضوعه دكل، بر متعارفهٔ حقيقيه‌در . اوت «حر مطلقم وبتون وظائفمى كندى حياتم ، صيانت نفسم ايچون اختيار ايدرم . بناءً عليه بندن باشقه هيچ برشيئه اهميت ويرمم .» ديين انسانلر ، بوتون وظائفى حيات شخصيه‌لرى ايچون فرض ايديورلر . ولكن حيات شخصيه‌لرينك نه ايچون اولديغنى اصلا دوشونميورلر ، دوشونمك ايسته‌ميورلر . حالبوكه انسان ياشامق ايچون چاليشديغندن زياده ياشامق ايچون چاليشير وبويله چاليشمق ايچون ياردلمشدر ، كائناتده هرشيئك يالكز كنديسى ايچون دكل، بتون شيلر ايچون وظيفه‌لرى واردر ، انسانلر فضله اوله‌رق برده شعورى وظيفه‌لرله ممتازدر ، بو سره اشارةً قرآن عظيم الشانده جناب الله (وماخلقت الجن والانس الا ليعبدون) بيوريور ، خلقت انسانيه‌نك عبوديت، يعنى وظيفه‌لر ايچون وبالذات الهيه اطاعت وانقياد ايله يابه‌بيلمك حكمتنه مبتنى اولديغنى بيان ايديور. وبووظائفك قوانين مخصوصهٔ الهيه دائره‌سنده اجراسى‌ده لمم ابديهٔ الهيه‌يه وصول طريقى، طريق مستقيمى اولديغنه دائر بينات ارائه ايديور وبويله‌جه اخلاقيت ايله منفعتى، حريت ايله وظيفه‌يى تماماً تأليف ايديور .

محمد حمدى

بياننامه

أى مسلمان !

ازلى برايمان ايله صارلديغك اسلامك ، نه‌صاغلام بررابطه اولديغنى بيلميورميسك ؟ سنك ايچون دنياده اوندن بشقه بر وسيلهٔ فلاح اولمديغنى دائما خاطرنده طوتميورميسك ؟ بر زمانلر بو حقيقتى پك اِيى بيليور و بيلديكنى آثاركله كوستريوردك، اونك ايچون فيضدن فيضه ، تعاليدن تعالى‌يه ، سعادتدن سعادته قوشيوردك . وطنك دنيانك اك معمور اقليمى ، حياتك مدنيتلرك اك عظيمى ايدى . عرفانك غربى ، شرقى طولدوريور ، مدرسه‌لركده قرالر اوقويوردى . او زمانلر عزم سنده ، مجاهده سنده ، اخلاقك اك متينى سنده ، خصلتك اك كزيني سنده ، علم سنده ، معرفت سنده ، ابداع سنده ، اختراع سنده ، قوت سنده ، قدرت سنده ، شان سنده ، شرف سنده ، بوتون معالى سنده ايدى .

وا اسفا كه سنك اوبك آز زمان ايچنده نامتناهى مؤثر وجوده كتيره‌ن عزمكه هر نصلسه بر فتوردر كلدى. هيچ اولميه‌جكمش كبى دنيا ايچون ، يارين اوله‌جكمش كبى فردا ايچون چاليشان قوللرك آرتيق ايشله‌مز اولدى . اوامر الهيه‌يه قارشى لاقيد بولنمغه باشلادك، شريعتك سكا ، ينه‌سنك سعادتنى تأمين ايچون تحميل ايلديكى وظيفه لرى اونوتدك . يالكز برمسلمان اسمى طاشيمقله ، يالكز مسلمانلغكى اعتراف ايتمكله اجداديكك مرتبه‌سنه يوكسلوره‌جككى وهمه باشلادك . « وان ليس للانسان الا ماسعى » دستور الهيسيله تبليغ بيوريلان قانون سعيه قارشى عصيان ايتدك . ياواش ، ياواش او موقع بلندكدن اينمه‌يه يوز طوتدك . نه قدر فضائلك وارسه برر برر غائب ايتدك . نهايت دنيانك هريرنده ذليل اولدك . اوحاله كلدككه : بوكون ذلت كلمه‌سنه جانلى بر مدلول ايسته‌نيلرسه سنى كوستريورلر . لكن أى مسلمان ، اصل فلاكتك بيوكى‌نه‌در بيليورميسك ؟ « سنى بو حاله كتيرن سائق دينكدر » ديورلرده روحكده‌كى بقيهٔ ايمانى‌ده آلمق ايسته‌يورلر . « اوت سكا « اسلام دين عجزدر، دين مسكنتدر ، دين سفالتدر، كره‌نك مختلف قطعه‌لرنده‌كى مسلمانلرك حالى بودعوامزك اك بيوك دليليدر » ديورلر .. صاقين بوسوزلره آلدانما ، صاقين بوكونكى مسلمانلرك حالنه باقوب‌ده اسلامى او كبى شائبه‌لرله نقيصه‌دار عد ايتمه، نظر امعانكى آچ‌ده اسلامك هويت حقيقيه‌سنى كور ، روحنى تدقيق ايت . يقيناً آكلايه‌جقسك‌كه اسلام دين قدرت ، دين وحدت ، دين فضيلت ، دين مجاهده‌در . هانكى ملت ، اسلامك ماضيسى قدر پارلاق بردورهٔ مفاخر كچيرمشدر ؟ بوكون او ماضى‌يى استرداد ايچون اسلامه صاريلمقدن ، اسلامه رجوع ايتمكدن باشقه چاره وارمى ؟

النده مسلمانلق قدر عالى ، مسلمانلق قدر مساعد دين بولونان بر امت ايچون ترقيدن ، تعاليدن قولاى نه اولابيلير ؟ دنياده خاتمهٔ اديان اولان بودين قدر فطرت بشريه‌يه موافق بردين تصور ممكنميدر؟

سنى غايه‌سزلكله اتهام ايديورلر ، اويله‌مى ؟ اسلامدن بويوك غايه اوله‌بيليرمى ؟ اجدادك بوغايه‌يه دوغرى يورودكجه بوتون جهانك مقتداسى ايدى. الكده‌كى نعمتك قدرينى بيل ، بيلمزسه‌ك ، امين اول، دوشه‌جكك خسران ابديدر . اللهم ارنا الاشياء كماهى !

دار الحكمة الاسلاميه

كرى قالقلمزك سببى ديكزميدر ؟ اصولسزلكميدر ؟ دها بشقه برشيميدر ؟

كچن مقاله‌لرده كرى قالمامزك سببلرى حقنده سويلنه‌ن سوزلرى فكرلرى تحليل و انتقاد ايده‌رك نهايت اخلاق و اصول تدريس بحثلرينه كلمش و اونلرك بومقاله‌ده شرح و ايضاح ايديله‌جكنى عرض ايتمش

ایدك . بر چوق معارف كورمش ذاتلر طانيرزكه كری قالمامزك ، معارفسزلكمزك سببلرندن بحث آچلديغی وقت عجله : « افندم بزه لازم اولان اخلاقدر اخلاق ! معارف باره ايتميور . ايشته منورلرمزی كوريورز . خيرينه شرلری طوقونيور » ديرلر .

طبيعيدركه اخلاقك اهميتی انكار ايدهمهيز . نته كيم بزده بر ملتك ايلری كيده بيلمسيچون بدناً، عقلاً و ديناً يعنی اخلاقاً اولمق اوزره اوچ درلو صلاح اولمسی لازمكله جكنی هر وقت سويليورز . ديمك كه اخلاقده صلاح كلينك بر جزئيدر . فقط بزه لازم اولان اخلاقدر ديمكله ايش بيتمز. مادامكه اصلا اكسيكمز اخلاق ايمش، عموم مسلمانلرك اخلاقجه نه ايچون كری قالمش اولديغنی آرامق لازمكلير. چونكه اونك ايچون ده سبب لازمدر . بونی آراشديره جق اولورسه‌ق مسئله‌يی دينه ارجاع ايتمك ايجاب ايدر . زيرا مسلمانلر اخلاقی دينلرندن آلدقلری جهتله اخلاقجه كريلك ديمك دينجه كريلك ديمكدر . و حقيقتده دين ايله اخلاق بردر . بناءً عليه بزم كريلكمز اخلاقجه اكسيكلكمزدندر ديمكله، دينمزه توسل ايتمديكمزدندر ديمك آراسنده فرق يوقدر . و نته كيم بر چوقلرمزده كری قالماميز هپ دينی ترك ايتمه‌مزدندر ديرلر و بويله دينيرسه بونك بر معناسی واردر. يالكز اووقت دينی عمومی معناسيله آلمق لازمدر. چونكه دين عمومی معناسيله آلينيرسه انواع صلاحك كافه‌سنی آمردر . بو تقديرجه بتون كريلك دينی ترك ايتمكدن كلير ديمك پك طوغريدر . فقط اووقتده عموم مسلمانلرك عينی حالده اولديغنه نظراً دين اسلامك قابليت تطبيقيه‌سيمی يوق؟ كبی بر سؤال وارد خاطر اولور. چونكه هر يرده ترك ايدلمش هر يرده منتسبلرينی كری براقمشدر دينه بيلير . حتی هر يرده عموم مسلمانلرك پك زياده كری قالمش اولمسی دين اسلامك مانع ترقی اولديغنه دائر بر ظن عمومی حاصل ايتمشدر . ظن عمومی ديورز. چونكه عالم مدنيتك عددلری عمومه نسبتله پك آز اولان ارباب تدقيق استثنا ايديليرسه همان بتون دنيا مسلمانلق مانع ترقيدر ظننده‌درلر. زيرا هر كسك دينك ماهيتی تدقيقه قدرتی يوقدر ، انسانلرك چوغنك عقلی كوزنده‌در . مسلمانلرك عموميتله كری قالمش اولديغنی كورونجه ديمك بو دين سالكلرينی كری براقيور دير كچر. اوزاغه كيتمكه نه حاجت؛ دينك مانع ترقی اولديغی اعتقادنده بولونان انسانلر ايچمزده نه قدر چوغالمشدر. هپ كوروب ايشيديورمی‌يز؟ پك اعلا، مسلمان آنادن، بابادن طوغمش اولانلر بويله درسه بشقه‌لرينك ديه جكی اولی بالطريق دكلی‌در؟ چونكه مسبب اولان كريلك بتون عالم اسلامه عام و شامل اولديغی كبی كريلكه سبب كوستردكلری دين اسلام، ياخود قرآن كريمده بتون عالم اسلام ايچون عام و شامل بر حكمی حائزدر . بزده : عالم اسلامك تأخرنده عامل اولمق اوزره كوستردكلری توركلك ، عربلق و يا هانكی بر عرق ، لسان ، حكومت و سائره كبی دليللری بتون عالم اسلامه عام و شامل اولمادقلری ايچون اولاماز ديميورميدك ؟

ايشته دين، بر ماده كه بوتون عالم اسلامه عام و شامل ؛ بو كا نه ديه جكسكز؟ ديرلرسه نه ديه‌لم ؟ هم ده ديورلر . و بر چوق كيمسه‌لری ده بو وجه ايله اغوا و اضلال ايديورلر . دين بينه حرمت و اعتقادی اولان نيجه كيمسه‌لرده بونلره قارشی قصوری كاه اجتهاد قاپوسنك قاپالی اولمسنده، كاه علمانك دينی ياكلش اكلاتماسنده و دها بونلره مماثل شيلرده بوله‌رق دينك اساسنی مدافعه‌يه چاليشيورلر. حال بوكه كنديلرنده اجتهاد قاپوسی آچيق اولان ملتلر و مذهب منتسبلری ده ترقی ايده‌مامش اولديغی جهتله بو مدافعه‌نك قوتی عمومی اولماديغی كبی بتون عالم اسلام علماسنك دينی ياكلش اكلامش ويا اكلاتمش اولمه‌سنی قبول ايتمكده دينی اكلاشيلماز بر شی اوله‌رق تصور ايتمكدن بشقه بر شی اوله‌ماز .

بعضيلری ده، اساس اسلامده تستر كشيمديكی شكلنده موجود اولماديغنی ايلری سوره‌رك، ترقيمزه كويا قادينلرمزك تستری مانع اولمش ديه حل مسئله‌يه قالقيشيورلرسه‌ده قادينلرنده هيچ تستر اوليان بر طاقم اقوام بدويه‌ده ده ترقی اولمادقدن بشقه اونلرك بتون بتونه حال بداوتده قالدقلری و هر حالده ترقی ايده‌مدكلری محقق اولديغندن بونكده حل مسئله ايچون كفايت ايتميه جكی كورولمكده‌در .

بونلر دينك اساسنی مدافعه ايتمك ايسته‌ينلرك سوزلری اولوب بالخاصه دينده قصور آرايانلر ايسه بر چوق معتقدات دينيه‌مزی حقيقتك خلافنه تفسير و ايضاح ايده‌رك قصوری بتون بتونه دينمزه يوكلتمكده‌درلر. مثلا توكل، قضا و قدره رضا مسئله‌لرينی باشليجه سبب تأخر كوريورلر، كوستريورلر . حال بوكه بز بيليورز كه دين اسلامده توكل عزم و توسلدن صكره‌در . پيغمبر افندمزك « دوه‌مي باغلاييمی ، يوقسه توكل ايدوب صالويره‌يممی ؟» ديه سؤال ايدنه قارشی « اعقل و توكل » « باغلا، اندن صكره توكل ايت » بيوردقلری معلومدر.

« واذا عزمت فتوكل علی الله » بيورلمسی‌ده اولا عزم و اراده، بعده توكل امر ايدر و توكل آنجق اسباب لازمه‌يه توسلدن صكره بيهوده يأس و اوهامه ، عزمسزلكه دوشمه‌مك ايچون لازم اولان بر امر جليل در .

قضا و قدر مسئله‌سی ايسه علم ازلی الهی‌يی تصديقدن بشقه بر شی دكلدر . بو مسلمان ايچون هيچ بر وقت تدابير لازمه‌يه توسله مانع اولماز . نته كيم مائل انهدام بر ديوارك آلتندن كچركن يورومه‌لرينی تسريع ايدن پيغمبر افندمزه : « قدردنمی قاچيورسيكز ؟» ديه‌نلری اوزرينه « قضادن قدره قاچيورم » بيوردقلری مشهوردر . خلاصه : دين اسلامده « تدبيرده قصور ايدوب ده تقديره بهتان ايتمك » يوقدر. بناءً عليه مسلمانلقده بو يوزدنده قصور عطفی دوغرو اولاماز .

شوراسی ده ظاهردر كه مسلمانلر هر يرده كری قالمش اولدقلرندن بونك سببنی دينه عطف ايديويرمك ، سطحی كورنلر ، دوشونلر ايچون البته ده اك كسدرمه يولدر . بناءً عليه دين اسلامك قدسيت و علويتنه ايمانی اولانلرك دين جليلمزك حقايق و معاليسنی

كوستروب يا كلش اعتقادلرك تصحيحنه اهتمام ايتملرى الك مقدس وظيفه‌لرى در .

اساساً بزم بو صره مقاله‌لرده موضوع بحثمز مسلمانلرك ترقيلرينه مانع اولان حقيقى سببى بولمق اولديغندن ديمزك مقتضاسى ترقيات مدنيه‌يى مى مستلزمدر، يوقسه اوكا مانع ميدر؟ آرامق موضوعمزك اساسى ديمك در :

ترقيات مدنيه‌نك آنجق بدناً ، عقلاً و اخلاقاً اولمق اوزره اوچ نوع صلاحك تأمينى ايله حاصل اولاجغنه نظراً اولا دين مبين احمدى صحت بدنك محافظه‌سى حقنده نه ديور؟ اولا اونى كوره‌لم: دين اسلام صحت و عافيت بدنى هرشيدن اقدم كورديكندندركه (العلم علمان علم الابدان ثم علم الاديان) كلام عاليسى هركسك معلومى اولان بر دستوردر. دين اسلامك احتياجات بدنيه‌يه پك زياده اهميت ويرديكى اوروپا ارباب علمنك دخى صورت مخصوصه‌ده نظر دقتى جلب ايدوب خرستيانلغك خلافنه اولارق دين اسلامك نفس ماديه‌يه پك زياده حرمت ايتديكنى ذكر ايتمكده‌لردر . و (نفسك مطيتك فارفق بها) حديث شريفى بو بابده الك جلى بر برهاندر . نستعيذ بالله : (وزادهم بسطة فى العلم والجسم) آيت جليله‌سى جسمك صحتنى نعمت علم ايله برابر ذكر ايدر . وشاعرك: ما انعم الله على عبده بنعمة اوفى من العافيه

وكل من عوفى فى جسمه فانه فى عيشة راضيه

كلامى صحت وعافيتك قيمتنى نه كوزل كوسترر!

صكره صلاح‌ده كثرت نفوس‌ده داخلدر . دين اسلام مسلمانلرك عددجه تزايدلرنى‌ده پك زياده التزام بيورمشدر . « تناكحوا تناسلوا وانى اباهى بكم الامم يوم القيامة » حديث شريفى تكثر نفوسك نظر اسلامده اهميتى پك كوزل بيان بيورر .

حاصلى دين اسلام نه خرستيانلق كبى رهبانيتى، احتياجات جسمانيه‌يه اهميت ويرمه‌مكى ، نه‌ده موسويلر كبى امتك ارتماسنه لاقيد قالمانى التزام ايتمز . صاغلام وجودلى ، چوق نفوسلى امت ايستر .

بدناً صلاح خصوصنده بويله اولديغى كبى عقلاً صلاح خصوصنده‌ده دين اسلام پك جدى اوامرى محتوى‌در : بركره دين اسلامده عقل دينك ، مكلفيتك اساسى اولديغندن اونك محافظه‌سى دينك محافظه‌سيدر. محافظهٔ عقل ايچون مثلا ايچكى استعمالنك منعى بوكون دخى كرك علم طب وكرك علم احوال روح اربابى طرفندن الك مهم بر چاره بيلنمكده‌در. حالبوكه دين اسلام ايچكينك منعى عقلك محافظهٔ سلامتيچون بيك اوچيوز سنه اول مقدس بر چاره اولمق اوزره امر بيورمشدر . ويالكز عقلك سالم قالماسيله اكتفا ايتميوب تربيه ايله قوتلنمسيچون‌ده اساسلر وضع ايتمشدر . حقيقت هپسندن اول خرافاتى قالديره‌رق انجق تفكر ومحاكمه اوزرينه استنادى قاعده اتخاذ ايتمش وبونك خلافنه حركتى موجب مسئوليت كورمش اولمسى بو بابده كافى بر دليلدر . نستعيذ بالله « ولا تقف ما ليس لك به علم ان السمع والبصر والفؤاد كل اولئك كان عنه مسئولا » .

ديمك كه هر خصوصده علم تام حاصل اولمق ايچون بتون حواس وقوانك دقت وفعاليته كتيرمكله مأمورز . هله ايلك نازل اولان آيت جليله‌نك واقرأ ايله باشلايوب بعده «علم الانسان ما لم يعلم» بيورلمسى درجات مختلفه اوزره تربيهٔ عقليه امرايدن بر اساس متيندر .

علم تحصيلنك دين اسلامده نه درجه حائز اهميت اولديغى معلوم ايدوكندن دها زياده تفصيل ايتميه‌رك صلاح اخلاقيه كچه‌لم :

حقيقت آرانيرسه دين مبين باشدن باشه اخلاقدن عبارتدر. نته‌كيم بوكونكى علم اخلاق عدالت و شفقت اوزرينه مؤسس اولوب دين اسلامده كذلك عدل واحسان اوزرينه مؤسسدر .

بوكونكى اخلاقك اراديكى خلوص قلب ، تعاون وتساند محافظهٔ شرف وحيثيت وتمامىٔ قوا مسئله‌لرى هپ دين مبينك امر ايتديكى خصوصلردر . حاصلى اخلاق اسلاميه‌نك بوكونكى ارباب علم وفلسفه‌نك قبول ايتديكى اساسات علميه‌يى تماماً حاوى و كافل اولديغنده شبهه يوقدر.

شو حالده دين اسلامده كرك بدناً وكرك عقلاً وكرك اخلاقاً لازم اولان صلاحى تأمين ايچون مقتضى اساسات متينه كامليله موجوددر. بناءً عليه دين مبينه تمسك كرى قالمانى دكل، هر درلو ترقيات مدنيه‌يى احرازى تأمينه مدار اولاجقدر .

شمدى ديمزك مانع ترقى اولمادقدن بشقه معجزهٔ مخصوصه اوله‌رق هر نوع مادى ومعنوى سعادتك تأميننه كافل اساسلرى محتوى اولديغنى اكلاشلدقدن صكره عالم اسلامك كافه‌سنه عام وشامل بشقه نه وار اونى ارايا جغز . فقط اوندن اول شوراسنى سويليه‌لم‌كه ترقيات مسئله‌سنده اساس اولان اوچ درلو صلاحك كافه‌سى معارف مسئله‌سنده جمع اولونمق لازمكله‌جكى مختلف مقاله‌لريمزده‌كى سرودا تمزدن اكلاشلمشدر. چونكه بوكون بر ملتك بدناً صلاح كسب ايتمسى حفظ صحتنى بيلمسى ، امراضك تداويسنه مقتدر اطبا يتيشديرمسى ديمكدر . عقلاً صلاح ايسه تماماً علم مسئله‌سيدر . اخلاقك دين ديمك اولوب دين اسلامك ايسه علمسز منفعت ويرميه‌جكى‌ده شبهه‌سز اولديغندن اخلاق‌ده معارف‌ده داخلدر. بناءً عليه مسلمانلرك ايلرى كيده‌مه‌مسى ديمك مطلوب وجه ايله معارف كسب ايده‌مه‌مش اولمسى ديمك اولديغندن ارامزده معارفك ترقى وتعمم ايده‌مه‌مسنك سببنى ارايوب بولورسه‌ق مطلوب حاصل اولمش اولور .

معارفك ارامزده تعمم ايده‌مديكنك اسبابنى اراشديرديغمز زمانلر ايشتديكمز سوزلردن بر قسمى‌ده مكتبسزلك ، خواجه‌سزلق ، اصولسزلك بحثلرى‌در . ايجه دوشونولورسه بونلرده بو موضوعه دائر يازديغمز مقاله‌لرده تحليل وانتقاد ايتديكمز مسئله‌لر كبى ، بتون عالم اسلامه تحميل ايديله‌جك نقصانلر دكلدر . چونكه بتون عالم اسلام مكتب ، مدرسه انشا وتأسيسنه همت ايتميورمى وايتمه‌مشمى؟ خواجه‌لرك لزومنى اكلايوب يتيشمه‌لريچون تشويق وتشبثلرده بولونمامشمى؟ يابولنمامشسه سببى نه‌در؟ طبيعى بونلرده سبب ايستر .

میدانده اولان آثار کوستریبورکه مسلمانلر قدر مکتب ، مدرسه یاپمش وعلمه رغبت کوسترمش هیچ برملت یوقدر . فرانسز مستشرقلرندن شارل میسمرك دیدیکی کبی مسلمانلر هر مسجد کولکه‌سنده بر مکتب یاپمشلردر . وهمان هرکوی خواجه طوتمش وطوتمق ایچون هیچ بر ملتده کورولمه‌ین فداکارلقلرده بولونمشدر . و چوجقی مکتبه‌ویررکن دوکون مراسمی یاپمق بوملته مخصوصدر . فقط مکتبلردن، خواجه‌لردن بکلنه‌ن ثمره کوروله‌مدیکندندرکه یاپیلان مکتبلر ییقلمش وحالا ییقلمقده ، خواجه‌لرده یا کویلری ترك ایتمکده یاخود جنازه ییقامق وظیفه‌سیله قالمقده‌در .

شمدی کله‌لم اصول مسئله‌سنه: اصول تدریس غایت مهم بر علمدر. علم تربیهٔ اطفالك (پداغوژی) بر جزئیدر . علم تربیهٔ اطفال باشلیجه ایکی قسم اولوب بریسی چوجوقلرك قوا وملکاتنك فنی صورتده‌ومحذورسز اوله‌رق نشو ونما بولماسنك برعلمیدر . ایکنجیسیده هر علمك ، هرفنك اك معقول واك قولای صورتده تعلیم وتدریسنی اوکره‌دیر . بو علمه دائر لسانمزده خیلی نافع کتابلر میدانه کتیریلمش اولدیغی کبی اساساً دارالمعلمین ودارالمعلماتك تدریساتی هپ بو علم اوزرینه مستند اولدیغندن معارفمز اصولك نه اولدیغنك یابانجیسی دکلدر. حالبوکه ایکن کویلره کوندردیکمز دارالمعلمین ودارالمعلمات مأذون ویا مأذونه‌لریده موفق اوله‌میه‌رق کویی ترکه مجبور اولیورلر، چوجوقلری بشقه ملتلرك معلم ویا ومعلمه‌لری کبی بر ایکی آیك ایچنده اوقور یازار ایده‌میورلر. وبوسببله‌درکه او ملتلرك معلم ومعلمه‌لرینك مظهر اولدقلری دواملی حسن قبولی کوره‌مدکلرندن اکثریا کویلرده وبو سببله اوته‌کی ملتلرك معلملرینك بر چوق سنه‌لر برکویده وبزم کویلولرك تأمین ایتدکلری معاش و مرتبه‌ندن زیاده اولمیان مرتبات ایله ، ثبات ایده‌رك بتون کویلولری اوقور یازار ایتمش اولملرینی کورن آمرلری طرفندن حمیتسزلکله اتهام اولنیورلر . حال بوکه بزم معلملریمز حمیت خصوصنده هرملتك معلملرندن اشاغی اولمدقلری کبی اوته‌کی ملتلرده‌ده معلملرك کویلرده اوزون زمان قالوب وظیفه‌لرینی ایفایه موفق اولملریده حمیتلرندن دکلدر .

چوجوقلرینك آز وقتده اوقور یازار اولدیغنی کورن اهالینك معلمه قارشی متشکر وممتنداره‌رق اوکا کوره معامله ایتمسندن، بزمکیلرك طورماسیده کویلونك بکله‌دیکی نتیجه‌یی کوره‌مامسی سببیله خواجه‌دن خشنود قالمایه‌رق اراریننك بوزولماسندندر .

اوحالده کافی درجه‌ده مکتب یاپامدیغمزك ، یاپیلانلرك دوام ایده‌مه‌مسنك ، خواجه یتشدیره مدیکمزك ، یتیشنلرکده موفق اولاماسنك ، ارامزده اوتوبوب یازمانك بشقه ملتلره نسبتله قیاس قبول ایتمیه‌جك درجه‌ده آز اولماسنك، اوقور یازارلریمزکده مطلوب اوصافی حائز اولماسنك وحتی حائز اولدقلری اوصاف نسبتنده دخی کندیلرندن استفاده اولونامدیغنك و دنیانك اك صاغلام هرقلرندن اولدیغمز حالده محتشم‌لقدن ، اك منبت اراضی‌یه مالك ایکن ثروتسزلکدن ، اك زیاده علم ومعرفی ، اخلاق و معنویتی مستلزم ، کافل سعادت دارین بر دینه مالك بولونامزك خلافنه اوله‌رق جهالتدن ، اخلاق و معنویات قصورلرندن قورتوله‌مدیغمزك والحاصل هردرلو مصایب واضطرابلرمزك ویا تعبیر آخرله بالوجوه معارفسزلکمزك بتون عالم اسلامه عام و شامل اولان حقیقی سببی نه‌در ، شیمدی‌یه قدر لازم اولدیغی قادار اکلایامامشز دیمك اولیور. نه‌وقت اکلایه‌مامشز ، قوجه بر عالم اسلامك کری قالماسی و دها دوغریسی بر وقتلر هیچ اولان غرب عالمنك خارق‌العاده سرعت کسب ایده‌رك عالم اسلامی دهشت آور برصورتده کری براقش اولماسنك سببی دین کبی، حکومت کبی، قوجه بردولت و یا ملت کبی هر کسك کوزینه بیوك کورونن خصوصلرده آرامق طورورکن مثلا الفبا کبی ، حروف کبی ابتدائی مکتبلرینه ، چوجوقلره عائد بر ماده ده آرامق جهتنه کیده‌مه‌مشز ، مسئله‌یی اهمیت لازمه‌سیله تلقی ایده‌مه‌مشز .

ایشته کله‌جك مقاله‌ده‌ده هرکسك نظرنده لایق اولدیغی اهمیت وقیمتی تقدیر ایدیله‌مه‌مش، فقط حقیقتده بتون ترقیاتك تملی اولان حروف مسئله‌سنی تدقیق ایده‌رك عالم اسلامك کری قالمسنك حقیقی سببنی کوسترمش اولاجغز انشاالله .

دوقتور مبلاسلی

اسماعیل حقی

قادینلرك وضعیت و وظیفه‌لری

ملتلرك اجتماعی، حتی سیاسی سقوط واعتلالرنده قادینلرك پك مهم بر موقعی اولدیغی آرتق تحقق ایتمش بر حقیقتدر . افراد ملت ، دینی و ملی بر تربیه‌یی، ایلك دفعه قادینك آغوش شفقتنده آلدیغی کبی، حمیت، وطن پرورلك ، استقامت ، فداکارلق ، دیکر کاملق کبی نجیب سجیه‌لریده ینه والده‌لره مدیوندر .

والده‌نك حزین اولدیغی قدر مؤثر و روحنواز ننی‌سی، روحلرده اك بیوك خطیبلرك اك بارلاق نطقلرندن داها پایدار ایزلر براقیر . هرفانلی بر آنا تربیه‌سی ، اك مکمل مکتبلرك ، اك مقتدر مربیلرك موفق اوله‌مدقلری خارقه‌لری ابداع ایده بیلور .

قادین ، یالکز اولادینی دکل ، زوجنی، قارداشنی، حتی پدرینی حیاتك صارصینتیلرینه قارشی ، شفقتکار اسلحه‌لریله تجهیز ایدن بر ملکهٔ صیانتدر . بر مسعود عائله کوریرسکز . تدقیق ایدیکز ، نتیجه‌ده ، هیچ شبهه یوقکه ، عامل سعادتك قادین اولدیغنی تحقق ایده‌جکسکز! بالعکس بر عائله‌نك بدبختیسنده‌ده قادینك بر حصهٔ مسؤلیتی واردر !...

(بوه‌یی یابانده ، ییقانده قادیندر! .) ادعاسی ، بر نقطهٔ نظردن پك طوغری بر حکمدر. سفالت اخلاقیه ایچنه کومولمش ، عشرت،

قار کبی عصری بلیه‌لره مبتلا اولمش بك چوق ارککلر زوجه‌لرینك صمیمی سرزنشلری، روحی تأثیرلریله بو کریوه‌لردن قورتیلمش، بك کوزل بر عائله یووه‌سی اولمشلردر. هر حالده قادین جمعیت ایچنده، هیچ بر صورتله اهمال ایدیله‌میه‌جك بر عنصردر. قادینی جمعیتك بر نصفی عد ایتمکله، اوکا جمعیت ایچنده ایلك دفعه یوکسك بر موقع تأمین ایدن اسلامیت، بو بلند پایه‌یه لیاقت ایچون قادینه بر طاقم‌ده وظیفه‌لر تحمیل ایتمشدر.

اساساً بشری جمعیتلرده اجتماعی موقعلر، ایفا اولنان وظیفه‌لرله تعیین ایدر. وظیفه‌سزلرك بر موقعی اوله‌میه‌جغی کبی، وظیفه‌دارلرك اهمیتی‌ده، توجه ایدن وظیفه‌لرله متناسب اولور.

کوریلیورکه، جمعیتك بر رکنی اولدیغی مدرك اولان هر قادین، کندیسنه بر چوق وظیفه‌لرك توجه ایتدیکنی‌ده تقدیر ایتمك مجبوریتنده‌در. بو وظیفه‌لر ایفا ایدلدکجه، جمعیتدن حرمت و تبجیل بکله‌یه‌من. چونکه هر حق، بر وظیفه مقابلیدر. وظیفه یاپیلمدقجه‌ده، حقدن بحث اولنه‌ماز.

اسلامك شانلی ادوارنده، سیده سکینه‌لر، رابعهٔ عدویه‌لر، اسمالر حائز اولدقلری موقع اجلالی، ایفا ایتدکلری وظیفه‌لر مقابلنده قازانمشلردی. جمعیت اسلامیه‌ده اوموقعی کندیلرینه ویرمکده امساك کوسترمه‌مشدی. بو کونده بر مسلمان خانمی ایچون او یوکسك و محترم موقعلر ینه مهیادر. یالکز او پایه‌یه اعتلا ایچون، ایفاسی ایجاب ایدن وظیفه‌لر واردر. بو وظیفه‌لر یاپیلدقجه، قادین‌ده یوکسه‌لیر، لایق اولدیغی بلند موقعه ارتقا ایدر.

مع التأسف، شو، صوك سنه‌لرده قادینلغك یوکسلیلمه‌سی نامنه آتیلان یاکلش خطوه‌لر، اعتلایی دکل، بالعکس انحطاطی مستلزم اولمش، بو یوزدن متانت اراده‌دن محروم بر چوق معصومه‌لر، کریوهٔ فلاکته یوارلانمشلردر. حالبوکه، اسلام خانملرینك خصوصی بر شرفی، نجیب بر موقعی، نزیه بر پایه‌سی واردی. اونلر انجق بو خصوصیتلرینی محافظه ایتدکلری مدتجه اعتلا ایده‌بیلورلردی. فقط، اونی غائب ایتدکلری کون، شبهه یوق‌که سقوط ایده‌جکلردی. نیته‌کیم بر طاقم بدبختلر، بو کردابه یوارلانمشلردر.

جامعهٔ اسلام آره‌سنده بولنان برقسم قادینلرك بوکونکی وضعیتلری پك یازیق که، چوق آجیقلی، چوق فجیعدر. اونلری بو حیاته سورکله‌ینلر، شبهه‌سز، بووضعیتدن اوبدبختلردن دهازیاده مسؤلدرلر. وا اسفاکه؛ بو مسؤلیتك بار فلاکتی، او مشوقلر اوزرینه دکل، بو طالعسزلرك دوش عصمتلرینه یوکله‌نیور.

بو کون اللرینه بر وثیقهٔ خجالت ویریله‌رك دائرهٔ عصمت خارجنه آتیلان زواللیلره، دون حقیقی رهبرلك ایدلمش، طوغری یول کوستریلمش اولسیدی طبیعی نتیجه بویله اولمزدی.

بو کون او بدبختلر، حریم عفتدن مطرود سوقاق مخلوقه‌لری درکه‌سنه دوشمز، یا مشروع بر سعی ایله حیاتلرینی قازانیر ویا مسعود بر یووانك رکن عصمتی اولورلردی.

نه الیم درکه، قادینلق هیچ بر یرده، دیار نامدارمزده اولدیغی قدر آجیقلی بر درکه‌یه دوشمه‌مشدر. دون، نمونهٔ عصمت اوله‌رق کوستریلن مسلمان قادینلری آره‌سنده بو کبی بدبختلر اوره‌یه‌جکنه احتمال ویریلیر میدی؟

افسوس که، ماهیت و ملیتلری مشکوك برطاقم عائله‌لر، اسلام جامعه‌سنه بورونه‌رك بر قسم تورکلرکده حریم حیاتلرینی زهرله‌دیلر. اجتماعی مؤسسه‌لرینی ییقدیلر. اونلری‌ده کندیلری کبی مذهبسز، ملیتسز بر وضعیته سوروکله‌دیلر!..

عجبا ناصل اولدیده عصرلردنبری پایدار اولان اجتماعی بر حیات، بو قدر قولای ییقیله بیلدی؟ بونك سببی، مملکتیکه میرن قویو جهالتله تقلیدجیلکده، صوك سنه‌لرده طاشقین بر شکل آلان موده ابتلاسیله اضلالکار تلقیناتده آرامق ایجاب ایدر.

جهالتله اوقویوب یازمق کبی ظاهری بر معناقصد ایتمیورز. چونکه عرفان نامنه و قوعبولان مضر و یاکلش تلقینات، نتیجه اعتباریله؛ هیچ اوقومامقدن داها تهلکه‌لیدر. رذیلت، فضیلت؛ فضاحت، عصمت؛ معرفت، سربازلق، حریت، سرسریلك شکلنده تلقین ایدیلیرسه؛ شبهه یوق که، عاقبت جهالت مطلقه‌یه نسبتله داها قورقونج بر شکلده تظاهر ایدر. مع مافیه بو سوزلرله جهلی، علمه ترجیح ایتدیکمز ظن اولنمسون. نظرمزده علم و عرفان حیاتدر، فقط، بو حیاتك سعادت بخش بر شکل آله‌بیلمه‌سی ایچون فضیلتله توأم اولمسی‌ده شرطدر. تقلیدجیلك ایسه، ملتلرك فیاد موجودیتنی پیرا ندیران ونهایت ییقان بر بلیه‌در. تقلیدجی بر ملت، بنلکنی غائب ایتمکه نامزددر. بو عصرده بنلکنی غائب ایدن بر ملتك نصیبهٔ حقیقیه‌سی، ذلت و اسارتدن باشقه برشی اوله‌من.

اقتصادی حیاتك، الجاآتی، کرچه روحلر اوزرنده بویوك تحولات یاپه‌بیلور. فقط، حیاتك قیمتنی، ناموس و شرفك اهمیتنی تقدیر ایدن هیچ بر فرد، سائقهٔ احتیاجله غیر مشروع یوللره صاپمز. متین بر سجیه ایله بر پایه‌دار اولان فردلر، مجادلهٔ حیاتده؛ بر آن بیله شاشیرماز وصارصیلمزلر.

اراده‌لری ضعیف اولان انسانلری غیر مشروع یوللره سوق ایدن عامللر، ینه غیر مشروع اولان احتراصلردر. چونکه حیاتك ضروری احتیاجلری، مشروع مساعی ایله، هر وقت تأمین اولنه‌بیلور.

دیمك که، برقسم قادینلری سقوط ایتدیرن عامل اقتصادی وضعیتدن زیاده، احتراص طاشقینلغی، موده ابتلاسی، تجمل غیرتی‌در. برقومارباز، مشروع قزانجیله، بو غیر مشروع هوسنی تطمین ایده‌من. او، بو هوسنی تطمین ایده‌بیلمك ایچون ثروکیج یا احتکاره، یا ارتشایه ویا خرسزلغه، خلاصه غیر مشروع بر یوله صاپه‌جقدر.

احتراص طاشقینلغنه، موده ابتلاسنه، تجمل هوسنه قاپیلان بدبخت

قادینلر ایچون‌ده ، مشروع و سائطك کفایتی پك استثنائی‌در .

اضلالکار تلقیناته کلنجه ، بونك مضر تأثیراتی بالخاصه سربستی حرکتك طرز تلقیسنده تظاهر ایتمکده‌در . بوتلقی یوزندن فلاکته سوروکله‌نلرك مقداری ، مع التأسف ، هر کسی تدهیش ایده‌جك بر شکل آلمشدر . بوحالك دوامی ، ایمان ایده‌لم که ؛ عائله تشکیلاتی و بونکله برابر موجودیت ملیه‌یی بیقار بتیرر .

سوقاقلرده طولاشان سوری سوری مخلوقاتك ، شو فلاکتلی کونلرده یار واغیار نظرنده حیثیت ملیه‌یی نه‌الیم شکلده خرپه‌لادقلرینی آکلامامق ایسته‌سه‌ك بیله ، اطرافه صاچدقلری مستکره خسته‌لقلرك انتاج ایده‌جکلری عواقب و خیمه‌یی دوشونمکه مجبورز .

چونکه بویوزدن، هر کون بر چوق عائله‌لر ییقیلیور . پك چوق معصومه‌لر زهرله‌نیور . پك چوق کنجلرك استقباللری محو اولیور .

بوقورقونج وضعیتك عواقب وخیمه‌سنی ، لایق اولدیغی اهمیتله نسبتنده دوشونمك ، و ایجاب ایدن تدبیرلرك اتخاذینه شتاب ایتمك زمانی کچمك اوزره‌در .

فقط ، اجتماعی واخلاقی مسائلده ایجاب ایدن انتباه وفعالیت منحصراً حکومتدن بکله‌نه‌من . چونکه حکومت ولایت عامه‌سنك تعیین ایتدیکی حدود خارجنه چیقه‌من . اجتماعی و زمروی مسائل ، حکومتدن زیاده جماعته وزمره‌لره عائددر .

اخلاق و حیات ملیه‌یی افساد ایدن عواملك تعیین و ازاله‌سی ، ایجاب ایدن ارشاداتك یاپیلمه‌سی ، ملتك نادین ارکك ، حقیقتاً منور اولان طبقه‌سنه توجه ایدر . بالخاصه ، قادینلرك ارشادی خصوصنده مؤثر فعالیتده بولنمق وظیفه‌سی کزیده خانملریمزه عائددر . چونکه قادینلغك بوتون انجه‌لکلرینی تقدیر ایده‌رك اوکا کوره تلقیناتده بولنه‌بیله‌جك آنجق خانملر اوله‌بیلور .

مملکتك یوکسك ونجیب عائله‌لرینه منسوب بعض فضیلتکار خانملرك بو خصوصده فعالیتده بولنمق اوزره بر جمعیت تشکیله باشلامقده اولدقلرینی بویوك بر مسرتله استخبار ایدییورز . مسلمان قادینلغی یار و اغیار نظرنده دوشورن منفی غیرتلره قارشی ، عزم و ایمانله مجهز مثبت بر فعالیته جدی بر احتیاج واردی .

بو احتیاجی تقدیر و ایجاباتنی تطبیق ایده‌بیله‌جك فضیلت وعرفانله مزین مسلمان خانملرینك موجود اولدیغنی کورمکله مفتخرز . سبیل الرشادك ٢٤-٤٢٣ نومرولی نسخه‌سنده انتشار ایدن (خالده نصرت) خانم افندینك مقاله‌سی وضعیت حاضره قارشوسنده ألیم آجیلر طویان حساس ومتفکر ، فضیلتکار مسلمان خانملرینك ، حمد اولسون ؛ نادر اولمدقلرینی کوستریور .

اسلام خانملرینك مسلمانلق دائره‌سنده دینی ، اخلاقی و اجتماعی اعلاسنه چالیشمق اوزره بر جمعیتك تشکلی ، بوکونك اك مبرم احتیاجلرندندر . فقط ، بو احتیاجك تأمین ایدیله‌بیلمه‌سی ایچون اساسلی بر پروغرام ، صارصیلمز بر عزم ایله ایشه باشلامق ایجاب ایدر .

شمدی‌یه قدر مملکتمزده بر چوق جمعیتلر تشکل ایتدی . پك پارلاق نظامنامه‌لر نشر ایدیلدی . فقط ، مع التأسف ؛ بو جمعیتلردن بر چوغی ، هیچ بر شیئه موفق اوله‌مدن سونوب کیتدی .

چونکه جمعیت اعضالرندن بر چوغی ، عزم و ایمان ایله ایشه آتیلمه‌مشلردی . نظامنامه‌لرده‌کی پارلاق ماده‌لر ، قابلیت تطبیقیه‌سی اولمایان آرزولره ترجمان اولیورلردی .

حالبوکه ، بر جمعیتك پایدار اوله‌بیلمه‌سی ایچون ، یالکز حسن نیت کافی دکلدر . جمعیته کیره‌جکلرك و بالخاصه هیئت فعاله‌نك ، منور اولدقلری قدر ، مشکلات قارشوسنده ییلماز عزمکار فردلردن متشکل اولمسی ایجاب ایدر .

جمعیتك پروغرامی‌ده ، حقیقی احتیاجه کوره ترتیب ویاپیله‌بیله‌جك مواده حصر ایدلمدکجه ، قابلیت تطبیقیه‌یی حائز اوله‌من .

بو علوی نتبثده رهبرلك وظیفه‌سنی درعهد ایدن خانم افندیلرك بوتون بو خصوصلری دریش ایتمش اولملری ، موفقیتلری ایچون بر براعت استهلالدر .

...

میخانه‌لر حقنده

پولیس مدیریت عمومیه‌سی یکیدن میخانه آچیلماسی حقنده غزته‌لره شو تبلیغی ویرمشدی :

« پایتختده مسکرات فروخت ایدن محلرك عددی یوماً فیوماً تکثر ایلمکده اولدیغندن فی مابعد عسکرلر سیویللرك صحتلرینی اخلال ایدن بوکبی مؤسسه‌لرك کشادینه هانکی ملتدن اولورسه اولسون مساعده ایدیلمیه‌جکی و بو امر قطعی‌یه مخالف هر کیم حرکت ایده‌جك اولورسه مؤسسه‌سی صورت قطعیه‌ده سد اولونه‌جغی کبی موقع فروخته وضع ایلدیکی مشروباتده مصادره قلنه‌جغی اعلان اولونور . »

مملکتمزك اك وخیم دردلرندن برینی ایچکی ابتلاسی تشکیل ایتدیکی معلومدر . دنیانك هر طرفنده ایچکیلرك تخریباتی نظردقته آلنه‌رق ملتلری ام الخبائثدن قورتارمق غایه‌سیله جمعیتلر تشکل ایتمش ، بعض حکومتلرده ایچکینك اعمال وفروختنی قطعیاً منع ایدرك ملتلرینی بو مضر ، بر خبیث دشمندن قورتارمق خصوصنده پك مهم اجراآتده بولنمشلردر .

بزم دینمز مسکراتی قطعیاً تحریم ایتمش ، رسالتپناه افندمز مسکراتی ایچه‌نی‌ده ، صاتانی‌ده ، آلانی‌ده تلعین ایتمش ، عصرلرجه ایچکی بلیه‌سی اسلام دیارینه اوغرامامشکن بوکون بو اسلام مملکتنك مسکراته ابتلاسی ، مسکرات تخریباتنه صحنه تشکیل ایتمه‌سی نه‌الیم برشیدر .

دنیانك هر طرفنده ایچکی تخریباتنه قارشی جمعیتلر تشکل ایدییور ، فقط مع الاسف مملکتمزده ایچکی پك مدهش تخریباتده بولندیغی حالده بویله بر تشبثده بولونولمیور . بولونولمقدن ماعدا کوندن کونه دائرۀ سرایتنی توسیع ایدن

ميخانه‌لرك تقابلى ايچون ذره قدر غيرت كوسترلميور. شوراده بوراده بو منابع لوث وفجور حريم مقدساتمزه قدر، جامعلرمزك يانى باشنه قدر ياقلاشيور. مسكراته و ميخانه‌لره الك زياده دشمن اولان سمتلرمزه بيله داخل اوليور. الحاصل بو بلا كيندكجه بويويور. فقط هيچ بر مقاومته دوچار اولميور. پوليس مديريت عموميه‌سنك بوندن بويله ميخانه آچديرلميه‌جغى حقنده مطبوعات ايله نشر ايتديكى تبليغدن كلاشلديغنه كوره ميخانه‌لرك سرايتى توقف ايده‌جكدر. ميخانه كشادينك توقيفيله ايچكى علتنك متأثر اوليه‌جغى بديهيدر. آنجق بو علتى تداوى‌يه صرف اوله‌جق همتله اوندن قورتولمق قابلدر. بناءً عليه ايچكى‌يى قالديرمق جمعيتلرينك مملكتمزده تشكلنه واجراى فعاليته باشلامه‌سنه چاليشمق بر وظيفه‌در. سبيل الرشاد بو وظيفهٔ معظمه‌نك ايفاسى اوغورنده ابذال مساعيدن كرى قاليه‌جقدر.

احوال صحيه حقنده

«وقت» غزته‌سى محررينك صحيه مدير عموميسى عبدالله جودت بكله اجرا ايتديكى بر ملاقاتده مملكتمزده اجراى تخريبات ايدن خسته‌لقلر حقنده اخذ ايتديكى معلوماتده فرنكى حقنده شويله‌جه بيان مطالعه اولنيور:

«بزى الك زياده مشغول ايدن فرنكى خسته‌لغى هيچ بر زمان بوكونكى قدر واسع تخريبات ياپامشدر. بودجه‌نك و تخصيصاتك ازلغنه رغماً كرك طشره‌ده و كرك پايتختده بو خسته‌لغك اوكنه كچمكه صوك درجه غيرت ايديورز. استانبولك مختلف يرلرنده ديسپانسرلر آچدق. بورالره مراجعت ايدن خسته‌لره مجاناً تداوى اولنيور. فرنكينك الك مهم عامل سرايتى سربست قادينلرله مناسبات غير مشروعه اولديغى ايچون بونلر هر هفته معاينه‌يه تابع طوتولاراق كنديلرينه برر وثيقه ويرلمسى اصول اتخاذ اولونمشدر. بو اصولك تعميم و تقويه‌سى ايچون چاليشيورم. سربست مسلمه‌لره وثيقه ويرلمه‌سى ايچون حكومتك برقرارى اولديغى سويلنديكى ايسه‌ده بو بابده بر رسمى تبليغ اولماديغى كبى بويله صرف اختصاصى اولان مسائل ايله محافل عاليه‌نك مشغول اولماسنك دوغرى اولميه‌جغى ظننده‌يم. بر مملكتده دولتك مقامات عاليه‌سى ايجابات صحيه‌سنى تعيين ايله اشتغال ايتمز. بناءً عليه بو اصولك حيات عرقيمز نامنه هر حالده محافظه ايدلمه‌سى لازمدر.»

صحيه مدير عموميسنك خلاصهٔ بياناتى مملكتده فرنكى فحشدن طولايى انتشار ايديور، فاحشه‌لره وثيقه ويرمك ومعاينه‌يه تابع طوتمقله بو خسته‌لغك اوكنه طورمق قابلدر. بو تدبيره مراجعتله مملكت بو مشئوم علتدن قورتوله‌جغندن حياتمز نامنه بوكا توسل اولنمق اقتضا ايديور. صحيه مدير عموميسى عبدالله جودت بكك بو خصوصده اختصاص صلاحيتنه استناداً تنسيب ايتديكى بو تدبيرك سقامتنى نظر اعتباره آلمق و بويله بر تدبير سقيمك نتايج وخيمه‌سندن مملكتى قورتارمق ايچون مملكتك مشيخت، صدارت، نظارت كبى مقامات عاليه‌سى مداخله‌دن منع اولنجه آرتيق كيمسه‌يه آغزينى آچمق دوشمزدى. نه چاره كه مملكتك حياتيله، صحتيله و هر شيئيله جداً علاقه‌دار اولان اولادوطن بو كبى اجرا آته قارشى سكوت ايتمزلر. عبدالله جودت بكك اختصاص نامى آلتنده ترويج ايتمك ايستديكى تدابير سقيمه ايله مجادله ايتمكدن فارغ اولمازلر.

معلوم اولديغى اوزره زنا شرعاً حرامدر. شريعت مطهره زناىى قطعياً تحريم، زانى وزانيه‌لره جزالر ترتيب ايتمكله اهل اسلام آره‌سنده امراض زهرويه‌نك عدم انتشارى ايچون الك مؤثر چاره‌يى بولمش وتطبيق ايتمش اولديغى كبى حيات عائله‌يى تقويه وتطهير ايلمشدر. زنالك كوكنى قازيمقله امراض زهرويه‌نك اوكنى آلمق قابل اولديغى هركسك هر زمانده تصديق ايده‌جكى بر حقيقت ثابته‌در. آنجق بو اصولى تطبيق ايتمكله هم امراض زهرويه‌يى استيصال، هم عائله حياتى تقويه وبالخاصه مملكتك الك مدهش دردينى، الك وخيم ياره‌سنى تشكيل ايدن قلت نفوسه چاره‌ساز اولمق قابلدر. بو خصوصده ذره قدر تردد ايده‌جك بر صاحب ادراك تصور ايده‌ميز. مادامكه بو علت مدهشه‌نك - صحيه مدير عموميسنك اعترافيله‌ده ثابت اولديغى كبى - منبع سرايتى زنادر. او حالده اونك منبعنى قورووتمغه چاليشمق اوندن قورتولمق ايچون الك معقول چاره اولديغى آشكار ايكن عبدالله جودت بك بو اصولى تعقيب ايده‌جكى يرده نيچون زناىى رسماً حمايه ايتمك، زانى وزانيه‌لرك استراحتنى تأمين ايتمك يولنى تعقيب ايديور. وبو اصولى تعقيب ايتمكله مملكتى فرنكى تخريباتندن قورتاره‌جغنى نصل توهم ايديور. علتك منبعى بو مدهش زهرى او منفور فعلى ارتكاب ايدنلره اشيلادقجه دوام ايده‌جك، فقط آره يرده مقام خلافتك حيثيت اسلاميه‌سنه قوتلى بر ضربه ايندريله‌جك. چونكه مقام خلافتك وظيفه‌سى هيچ بر وقت زناىى ترويج ايتمك دكلدر. مقام خلافتك زناىى رسماً طانيمه‌سى، اونك فاعللرينه قارشى لاقيد قالمقدن زياده حمايه‌كار بر وضعيت اخذ ايتمه‌سى خلافت اسلاميه ايچون سيلنمز بر لكه‌در. عبدالله جودت بك ناصيهٔ خلافتى بويله بر لكه ايله شائبه‌دار ايتمك ايستيور. مع مافيه ينه مصلح كورونمكدن تغافل ايتميه‌رك وادئ فحشه سلوك ايدن مسلمه‌لره وثائق زناىى طاغيتمقله حيات عرقيمزك قورتوله‌جغنى ادعا ايديور. «واذا قيل لهم لا تفسدوا فى الارض قالوا انما نحن مصلحون، الا انهم هم المفسدون ..» حالبوكه حدود الهيه‌يى اجرا وحقوق عبادى صيانتله مكلف اولان مقام سلطنت وخلافت زناىى منع ايدرك، زنانك ارتكاب اولنماسى ايچون هر درلو قيدانده بولنه‌رق مملكتك امراض افرنجيه‌دن قورتولمسنه غيرتله مكلفدر. آنجق بو مكلفيت حقيله اجرا اولنديغى تقديرده مملكتك خلاص ونجاتى محتملدر.

اساساً فحش وثيقه‌لرينك تقويه وتعميمنه چاليشان عبدالله جودت بكك تعقيب ايتديكى اصولك سقامتى وثيقه‌لرك قادينلره حصر ايدلمسيله ظاهردر.

امراض زهرويه‌دن سالم اولديغى بالمعاينه ثابت اوله‌رق اجراى فحشه دائر وثيقه آلان بر قادين امراض زهرويه‌دن سالم اولوب اولماديغى

مجهـول اولان بر ارککله اجرای فحش ایده‌جـك . واحتمال كه اوندن تلقح ایده‌جـك . او وقت فاحشـه ، زانیـلرك اذواقنی تطمین ایتمك ساحه‌ـسندن چكیله‌جك ، تجرید ایدیله‌جـك. حالبوكه او بالمعاینه خستـه‌لقسز اولدیغی ثابت اولان و ثیقـه‌لی قادینه اوعلت مشئومه‌یی تلقیـح ایدن زانی ارككك دیگر زانیه قاد‌ینلره‌ده تلقیح امراض ایدوب طوره‌جق . بوكا قارشی هیچ بر شی یاپیلمیه‌جق . فاحشه‌لرك خستـه‌لقسز اولمسی ایچون و ثیقه اصولنی تعمیم و تقویه‌یه چالیشـان عبدالله جودت بك زانی ارككلرك‌ده خستـه‌لقسز اولمسی ایچـون ، فاحشـه‌لرك‌ده امنیت تحتنده اجرای فحش ایتملری ایچـون زنا ایتمـك ایسـته‌ین ارككلره وثیقه داغیتمه‌سی لازمدركه هرایكی طرفده بربرندن أمین اولسـون . و ثیقه‌لرك صرف قادینلره حصریله امراض زهرویه‌نك اوكنه طورمق قابل دكل، بالعكس وادئ فحشه سلوك ایدن قادینلری خسته‌لقلره معروض بیراقه‌رق سفالتلرینی قات قات آرتدیرمقدن بشقه بر معنایی مفید دكلدر .

كوروليوركه صحیه‌مدیرینك تعقیب ایتدیكی یول ذره قدر برفائده‌یی حائز اولمادقدن ماعدا بالخاصه زانی ارككلرك منفعتنه فاحشه قادینلرك تزیید سفالتنه خادمدر . هله بونكله فرنكی تخریبـاتنه قارشی طورمق دكل ، بو تخریباتی قات قات ارتدیریور . بناءً علیه بو مملكتـه خدمت آنجق شریعت مطهره‌نك أوامرینی اجرایه وابسته‌در .

فرنكی و امراض افرنجیه‌نك كافه‌سندن قورتولمق آنجق زنایی منع ایتمكله قابلدر . مقـام خلافت و حكومتك وظیفه‌سی بودر . عبدالله جودت بك مقامات عالیه‌نك بوایشله مشغول اولماسی اقتضا ایتدیكنی سویلیور. دیمك ایستیوركه شیخ الاسلام افندی حضرتلریله اوقاف ناظر محترمنك، علی رضا پاشا حضرتلرینك و بوبابده مجلس وكلاده بیان مطالعاتده بولونان دیگر ذوات كرامك بوسـقیم و وخیم تدابیره قارشی اعتراضلری نابجادر[۱] حالبوكه عبدالله جودت بك آلدانیور. اختصاص نامی آلتنده فسادك انتشارینه بالخاصه بو مقامات عالیه‌نك مانع اوله‌جغی پك بدیهیدر . بزم بادئ تحیرمز اولان جهت لیاقتسزلغنی كنـدی دیلیله و افعالیله تقریر ایلیه‌ن بوكبی مأمورلرك ارباب اهلیت و استحقاق ایله استبدال اولنمامسیدر. مملكتده ارباب لیاقه‌قارشی بوندن بدتر بركفران اولماز . حیثیت اسلامیه‌یی استحقار ایدن،اصلاح نامی آلتنده امورملتی افسادایدن نااهللرك بوحكومت اسلامیه‌ده براستنادگاه بولملری أغربدر. هر حالده مقام خلافت سنیه وحكومت اسلامیه‌مز بو خصوصاتی كمال اهمیتله نظر اعتباره آله‌رق امور صحیه‌مزی ارباب لیاقته توجیه ایتمه‌سنی و بوكبی ناموس‌شكن ، مضر تدابیرك همان اوكنی آلماسنی بكلرز .

مملكتك اك مهم مسائل حیاتیه‌سنه وارنجه‌یه قدر بوتون حادثاتی لاقید برنظر استخفاف ایله تلقی عتیادنده بولونان اقشام غزته‌سی بومسئله حقنده‌ده برقاچ مستهزی جمله ایله وظیفهٔ ارشادیه‌سنی ایفا ایتمش اولیور! سبیل الرشاد محررلرندن قسم اعظمك قائم جوارنده اقامت ایتدكلرینی قیدایدن وسبیل الرشاد دوشونجه‌سنه سلمه‌السلام برتعصب دوشونجه‌سی حكمنی ویرن اقشام غزته‌سی محررلرندن قسم اعظمنك بك‌اوغلی جوارنده اقامت بویوردقلرینی وبوكبی مسائل وخصوصاتده طبیعتیله مبالاتسز بولونه‌جقلرینی اینه تقدیر ایتمه‌یه‌جك قدر نزا كتسزلك كوستره‌جك دكلز. بونكله برابر حیات مملكتـه تعلق ایدن بوكبی مسائل خطیره‌ده اولسون بوقدر استخفافكارانه بیان مطالعاتده بولونوله‌سنی حیرت ایتمكدن ینه كندمزی آله‌مادق ...

[۱] عبدالله جودت بكك مسلك معلومنی ترویج ایدن « یكرمنجی عصر » غزته‌سی عندی تحقیقاتنی ساحهٔ حقیقته ایصال ایلمه‌یدی بوخصوصده مجلس وكلاده جریان ایدن مذاكراتدن و درمیان ایدیلن اعتراضات شـدیده‌دن خبردار اولوردی‌ده ادب و نزاهتله غیرقابل تألیف تعریضاتده بولونمقدن توقی ایدردی.

تورك ، عرب ، كرد

سلطنت عثمانیه‌یی تشکیل ایدن ارکان اساسیه بو اوچ أمت اسلامیه‌در. عینی دین ایله متدین ، عینی حس ایله متحسس ؛ سیاسی ، اقتصادی ، هر درلو منفعتده مشترك ، الحاصل کرك بو عالمه عائد ، کرکسه آخرته متعلق نه وارسه هپسنده متحد اولان بو اقوام اسلامیه‌نك آره‌سنده ذره قدر بر آیریلق ، غیریلق بولنمامسی قدر طبیعی بر شی یوقدر . بونلرك آره‌سنده أخوت فکری اودرجه حاکمدرکه « تخالف منافع » و یاخود « مطالبهٔ حقوق » نامی آلتنده بر مجادله قطعیاً وقوع بولماز. محیط اسلام هر قومك استعداد وقابلیتنی اك سربست انکشافلره مظهر ایده‌رك و بو منکشف قابلیتلری آهنکلشدیره‌رك هپسنی بر غایه‌یه خادم ایلر .

بناءً علیه هر بر قومك قابلیتی دیکر قومك قابلیتنی اکمال و تأیید ایدر . و بونلرك هپسندن اویله بر کل ممتزج تشکل ایلرکه بونی آییرمق قابل دکلدر . مدنیت اسلامیه ، افتراق و انقسامی غیر قابل بو کلك أثریدر .

سلطنت عثمانیه‌یی تشکیل ایدن ارکان اساسیه‌ده بویله‌در . تورك، عرب، کورد یوکلك ، ناقابل انقسام اجزاسیدر . تورك ، عرب، کرد ملیتی یوقدر . بونلرك و سائر اقوام اسلامیه‌نك ملیتی بردر . اوده اسلام! مسلمانلق ، اقوام اسلامیه آره‌سندن ، قومیتك ضلالتلرینی خرافه‌لرینی ، تعصبلرینی و خود کاملقلرینی ازاله ایتمشدر . کرهٔ ارضك هر هانکی قطعه‌سنده ساکن ، وهر هانکی قومنه منسوب اولورسه اولسون بر مسلمان مثلا صحابهٔ کرامدن سلمان فارسی، صهیب رومی وخالدبن الولیدی ذره قدر تفریق ایتمز ، هپسنی عینی درجه‌ده تعظیم وتبجیل ایدر . بریسنك عجم ، دیکرینك روم ، اوته‌کینك عرب اولمسندن طولایی برینه قارشی دها فضله تمایل ، دها فضله حرمت کوسترمك هیچ بر وقت عقلنه کلمز ، هربرینك قدرینی مسلمانلغه نه‌درجه خدمت ایتمشسه اودرجه اعلادن باشقه برشی دوشونمز . ینه بر مسلمان حضرت عمری سه‌ودیکی قدر صلاح الدین ایوبی‌یی وسلطان سلیم أولی سه‌ور . بریسنك عرب ، دیکرینك کرد ، اوته‌کینك تورك اولدیغی خاطرینه کلمز . بونلرك هپسی اونکدر . بونلرك هربریسنه مرتبه‌سنه کوره ، حرمت ایدر . بونلرك هربریسنی ، أثری درجه‌سنده روحنی تهییج ایدر .

دون بو نصل بویله ایدیسه ، الآن ده اویله‌در ودائما اویله قاله‌جقدر . بوکون عثمانلی دولتنك زمام اداره‌سی بر عرب صدراعظمك النده ، یارین بر تورکك بر کردك ویا بر ارناوودك عهده‌سنده بولنور . بونك بویله اولمه‌سنده جالب دقت برشی یوقدر . چونکه هپسی ده بردر . هپسی ده مسلماندر . ومسلمانلرك هر خصوصی‌ده بویله‌در .

مسلمانلر آراسنده حاکم ومحکوم ، غالب ومغلوب ، هیچ بر ملت ، هیچ برفرد یوقدر . هپسی‌ده عینی حقوقدن مستفید وعینی وظائفله مکلف اولورلر .

حقیقت ایشته بوندن عبارتدر! هیچ بر کیمسه . هیچ بر حادثه ، هیچ بر تضییق بو حقیقت قطعیه‌یی ، بو حقیقت ابدیه‌یی نه تحریف ایده‌بیلیر ، نه تکذیب وتوهین !

بویله اولمقله برابر صوك زمانلرده بو حقیقته تکرار هجوم اولندیغنی کوریورز. واقعا بو حقیقته هجوم ایدنلر اونی قدر ایده‌بیلمك اقتدارینی حائز کیمسه‌لر دکلدر . وبناءً علیه هجوملرینك ثمره‌دار اوله‌میه‌جغندن آکاه اولمامقده ونائل منفعت اولمق امیدیله بوش یره فداکارلق ایتمکده ایسه‌لرده بزم بو حقیقتی اعلان وایضاح ایتمه‌مز ، اهل اسلام ایچون بو حقیقتك لایتغیر اولدیغنی بتون عالمه بالخاصه صلح قونفرانسنه صریح وعمیق اکلاتمه‌مز اقتضا ایدردی . مع الاسف نه مطبوعاتمز بو حقیقتی اکلاتمق غیرتنده بولندی ، نه‌ده صلح قونفرانسنه کیدن رجالمز اونی اکلاته‌بیلدی !

افراطیله ، خیالپرورلك ایله اتهام اولندق . عربلر نامنه ، کوردلر نامنه سوز سویلمکه صلاحیتدار اولمدیغمز کبی سوزلر صحائف مطبوعاتده کوروله‌دیکی کبی درتلر مجلسنك مخاطره‌مزه وردیکی جوابده مغلوبیتمزدن طولایی اداره‌مز آلتنده بولنان اقوامك تعیین مقدراتی غالبلره توجه ایتدیکی بیان اولندی .

اوت ، بز حقیقةً مغلوب اولدق . بونی اعتراف ایتمه‌مك الده دکلدر. مغلوبیتك جزاسنی چکمك ، غالبنه سرفرو ایتمك موقعنده‌یز . بونلرك هپسی طوغرو .

. ایشته بو طوغرو دکل .

مرخصلرمزك موفقیتسزلکی ده بو نقطه‌نك ایضاحنی نقصان براقملرنده‌در . بوندن طولاییدرکه « تان » غزته‌سی ۳ تموز تاریخلی نسخه‌سنده مرخصلرمزك عودتی مناسبتیله یازدیغی مقاله‌ده بروجه آتی بیان مطالعه ایدیور :

« ۱۹۱۳ سنه‌سندن بری مسلمانلرك اکثریتده بولندقلری ایالاتدن عبارت کوچولمش بر حکومت حالنه کلن عثمانلی امپراطورلغی صوك حرب اثناسنده ایکی قسمه آیرلشدیکه بر طرفده حکومت عثمانیه‌نك آرتیق سیاسی وعسکری هیچ بر حکم ونفوذ اجرا ایده‌مدیکی ومسلمانلرك عرب نفوذندن تمامیله آزاده اوله‌رق کندی رئیس دینیلرینی انتخابده سربست اولملری لازم کلن عرب اولکه‌لری واردر. دیکر طرفده ایسه بزرك ، کرد اکثریتی ایله مسکون حوالی واردر. طبیعیدرکه بو اکثریت کردلرك تورکلر ایله برابر یشامق آرزوسنی اظهاره متوقفدرکه کردلرك بوکا خواهشکر اولملری پك مستبعد دکلدر . »

تانك بو سوزلرندنده واضح اوله‌رق اکلاشیلیورکه عربلر حقنده صرف اولنان سوزلرك کردلر حقنده صرف ایدلمامسنه اك مهم سبب کردلرك ساکن اولدیغی ولایاتك حرب اثناسنده اشغال عسکری آلتنه آلنمامسیدر . بر ده تانك تعبیریله عربلرك حکومت عثمانیه‌نك نفوذ سیاسی و عسکریسندن آزاده اولمسی دول مؤتلفه‌نك سوریه وعراقی اشغال عسکری آلتنه آلمسندن منبعثدرکه اورالرده اولسه اولسه دول مؤتلفه‌نك نفوذ سیاسی وعسکریسی بولنه‌بیلیر . حالبوکه حکومت عثمانیه‌نك بو یرلرده اویله متحکم ، نفوذ عسکری وسیاسیسی یوقدی . هرهانکی حکومتك اوز وطننده جاری اولان نفوذی واردی . وبوندن طولاییدرکه تانك

ظن ایتدیکی کبی بونفوذ دوچار انقطاع اولمامشدر . بوکون . بونفوذ مادة دوام ایتمیور . فقط معناً دائمدر . حکومت عثمانیه تورك حکومتی دیمك دکلدر که اجنبیلرك بره کیرمسیله نفوذی ختامه ایرسین . حکومت عثمانیه دیمك وطن عثمانینك حکومتی دیمکدر . و بو حکومتی تشکیل وتأیید ایدن ، عرب ، تورك و کرددر . حتی دیکر عناصرده . بناءً علیه عرب اولکه‌لری اشغال اجنبی‌یه دوچار اولمقله کندی اوز حکومتندن آیرلمش ، بالجبوریه حکومتندن جداً دوشمش بولنیور . نته‌کیم بوندن اوتوز یدی سنه مقدم جسم دولتدن آیریلان بر اولکه‌ده‌ده بوقدر سنه‌لرك کچمه‌سنه رغماً اورانك اهالیسی هپ کندی حکومتلرینه ، یعنی حکومت عثمانیه‌یه قاووشمق امانی بسله‌مکده‌درلر . بویله طبیعی حس یوقاریدن بری تثبیت ایتدیکمز حقیقتك تجلیات علویه‌سیدر . مجبوری آیرلمه‌لر هپ بو حسی تقویه ایدیور .

مثلا ، مصر مسلمانلقله مشرف اولدقدن صکره [۲۵۵] سنة هجریه‌سنه قدر تعاقب ایدن دول اسلامیه‌نك زیر اداره‌سنده یاشادی . اوندن صکره مصر دولت طولونیه ، دولت اخشیدیه ، دولت فاطمیه ، دولت ایوبیه ، ممالیك دولتی ، دولت عثمانیه اداره‌سی آلتنده یاشادی . اوندن صکره بر مدت ناپولیون بوناپارتك حمله‌سنه معروض قالدی . اوندن صکره انکلتره طرفندن اشغال ایدلدی . بو بیك اوچیوز سنه‌لك هر کونی ، مصر مستقل اوله‌رق ،

بناءً علیه بر دولت اسلامیه اولسونده مؤسسلری ایستر تورك ، ایستر کرد ، عرب ، چرکس ، عجم نه اولورسه اولسون مسلمانلر او دولتك زیر اداره‌سنده حر ومستقل یاشارلر . اقوام اسلامیه بر برینك حریتی تأیید ، استقلالنی تأمین ایدرلر و هپ بر یاشارلر .

تان غزته‌سی دها ایلری کیده‌رك عربلرك غرب نفوذندن تمامیله آزاده اولمق رئیس دینیلرینی انتخابده سربست اولملری لازمکلدیکنی بیان ایدییور . مسلمانلرك رئیس دینیسی خلیفهٔ اسلامدر . بتون مسلمانلرك خلیفه‌سی بردر . خلافت تعدد ایتمز . خلیفهٔ اسلامك وظیفه‌سی حقوق مسلمینی محافظه ، حدود الهیه‌یی اجرادر . عربلرك امیرالمؤمنین

بوندن بویله بزم اك مهم وظیفه‌مز بو مسئله‌یی تنویر ایله اوروپایه اکلاتمق ، کیجه کوندوز چالیشمقدر .

اوت ، هرکس بیلملیدرکه سلطنت اسلامیه‌نك قوتنه بر زمان ایچون ضعف وتزلزل طاری اوله‌بیلیر ؛ فقط اونك بتون اهل اسلامك قلبنده یاشایان حاکمیتی ابدی دوامدر !

عمر رضا

مهم بر أثر دینی

اك مغلق مباحث علمیه‌یی مستثنا بر عرفانله تدقیق ، آکلاشیلمه‌سی اك مشکل مسائلی سلیس و مقنع بر افاده ایله تبیین ایتمکله ممتاز اولان شیخ الإسلام مصطفی صبری افندی حضرتلرینك اخیراً (یکی اسلام مجتهدلرینك قیمت علمیه‌سی) عنوانی آلتنده پك قیمتدار بر أثر فاضلانه‌لری انتشار ایتمشدر .

روسیه مسلمانلری آره‌سنده پك زیاده اشتهار ایدن ، صوك زمانلرده اسمی مملکتمزده‌ده دینی مجددلر صره‌سنده ذکر ایدیلمکه باشلایان قازانلی (موسی بیکیف) افندینك (رحمت الهیه برهانلری) نامنده کی اثری حقنده انتقاداتی حاوی اولان بو قیمتدار کتابك واسع بر عرفان و تتبع محصولی اولدیغی ، داها ایلك نظرده تجلی ایدییور .

مؤلف فضیلت پرور ، مقدمه‌ده قارئلرینی ارشاد ایچون موسی بیکیف افندینك مسلکنی اساسلی بر صورتده تشریح ایتدکدن صوکره ، خلود و مغفرت کبی مغلق نقطه‌لری ، حیرت بخش بر قوت ایله ، ایضاح ایلمشدر . رحمت آیتلرینك تشریحنده واسع بر عرفانك نه علوی تجلیات اظهار ایده‌بیله‌جکنی کوسترمشدر .

علمی مسائلك ، آداب مناظره دائره‌سنده ، نزیه و وقور بر افاده ایله نه صورتله انتقاد ایدیله‌جکنك بر شاه ـ اثری اولان بو قیمتدار کتابده ، موسی بیکیف افندینك ، آثار علمیه‌لریله دکل یالکز عالم اسلامده ، بلکه بوتون جهان عرفانده پك بیوك بر موقع احترام قازانمش اولان اسلاف عظام حقنده‌کی تعریضلرینك حقسزلغی میدانه قونیلمش ، اخلافك اسلافه قارشی مدیون اولدیغی اقتضا ایدن آثار متداری بر حس نجیبانه ایله اظهار اولنمشدر .

پك چوق حقایق دینیه‌یی احتوا ایدن بو قیمتدار اثری قارئلریمزه اهمیتله توصیه ایدرکن ، مؤلف محترمندنده بو کبی مؤلفات دینیه ایله عالم اسلامی ارشاد وتنویرده موفق بویورلمه‌سنی بارکاه الوهیتدن نیاز ایلرز .

فیئاتی آلتمش غروشدر . طشره ایچون پوسته اجرتی ایکی غروشدر . اداره‌خانه‌مزده صاتیلمقده‌در . طوبدن آلمق ایسته‌ینلر اوقاف اسلامیه موزه‌سی مدیری محمد علی بکه مراجعت ایده‌بیلیرلر .

حقوق مطبعه‌سنده یاصیلمشدر

اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخلی، خارجی، هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر.
نسخه‌سی ١٠ غروش،
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در
اداره‌خانه
باب عالی جاده‌سنده‌دائرهٔ مخصوصه
اخطارات
آبونه‌بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع المنونیه قبول اولونور. درج ایدلمین یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

اخطارات
ادرس تبدلنده آریجه بش غروش کوندرلیدر
مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه‌صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر
ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولونور.
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه‌دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولونور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

باش محرر — صاحب و مدیر مسئول
والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — محمد عاکف — اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد: ٤٣٢-٤٣١ — ٢٥ شوال ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٢٤ تموز ١٣٣٥ — جلد ١٧

ترقی ایده‌لم، فقط مسلمان قالمق شرطیله...

شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك اخیراً انتشار ایدن (یکی اسلام مجتهدلرینك قیمت علمیه‌سی) عنوانلی اثر فاضلانه‌لرینك خاتمه‌سیدر:

صوك زمانلرده، علی العموم مسلمانلرك مادیاتی زبون ایدن اوروپا ترقیات مدنیه‌سی برچوق متفکرلرمزك معنویاتنده‌ده تخریبات اجرا ایتمش اولدیغی ایچون، مناظرمده فکرلرنده‌کی حریته و ذاتنده‌کی علو همته رغماً بو مرض سارینك تأثیرندن آزاده قالامامشدر. یعنی آوروپانك ترقیات حاضره‌سی او درجه کوزینی دولدورمش که نوعاما قدرت وعظمت الهیه‌یی اونوتدیرمشدر، قوی و مترقی کوردیکی اوروپالیلری بزم ایله اولچمکدن خاطرنده قالان حس اعظام، قدرت الهیه ایله اولچرکن‌ده محاکمه‌سی اوزرنده حاکم اولمقدن خالی قالمامشدر. بو حالك تأثیری، مناظرینك اوچنجی دعواسنه قدر کندینی کوستریور. اویله‌یا، دیمش: هر یرده سفیل و دوشکون بر حالده بولنان مسلمانلرك دینی حق اولسونده شعشعهٔ ترقیاتیله کوزلری قاماشدیران ملتلرك دینی و حتی دینسزلکده شامل اولان اجتهاد و اعتقادی حق اولماسین، بو نه قدر غریب و معکوس بر شی!

زوالی و معصوم مسلمانلق! منسوبینكك عجز و ذلتیله ینه سنمی اتهام و مؤاخذه اولنیورسك؟ و بز، دوینغوسز وخیرسز مسلمانلر! قصورمزك جزاسنی، دنیاده چکدیکمز سفالتله کچیرمش اولمه‌یاسه‌یدك ده حال اسفاشتمالرله دین اسلامه، حتی کندی آره‌مزدن سوز کتیرمکده اولدیغمزك جزاسنی‌ده آخرتده آریجه چکمسه‌یدك. بری طرفده، ای ایچمزدن خلاصکار کوسه‌نه بورونه‌رك میدانه چیقان جسارتلی غافللر! مسلمانلرك کندیلرینی اصلاح و اعلایه کوجکز یتیشمدیکی ایچون، وظیفهٔ اصلیه کزده‌کی عجزکزك انتقامنی دین اسلامدنمی آلمق ایسته‌یورسکز؟.

نرقع دنیانا بتمزیق دیننا فلادیننا یبقی ولاما نرقع [١]

(واذ یقول المنافقون والذین فی قلوبهم مرض غر هؤلاء دینهم)

مصداق جلیلنجه، مسلمانلرك ترقیلرینه، فضله مسلمانلقلری، تعصبلری مانع اولیور، زعم و ذهابنده بولنان سزلره تأمین ایده‌رم که بوکونکی مسلمانلرك مسلمانلقده‌کی تدنیلری دنیاجه اولان تدنیلرندن قات قات زیاده‌در. نه اولوردی، خسته‌لغك اسبابنی برازده بو جهتلرده آراسه‌یدیکز. مسلمانلرك سقوط وانحطاطنی، اك عالی واك مکمل بر دینه وارث اولدقلری حالده مقتضاسنجه حرکت ایتمه‌مك ویاخود او شهراه هدایتدن اوته یه بری یه صاپتمق صورتیله قدرینی بیلمه‌ملرینك جزاسنه عطف ایده‌مزمیسکز؟ انسانلق نظرنده بر فضلت ملکه‌سیه اولمامق اعتباریله یکدیکرندن فرق وامتیازی حائز اولمیان مایلرله، یعنی طوپراقدن عبارت بولنان وطن حس وغیرتی لازم ومقدس طانندیغی حالده دین حسی، دین غیرتی، دین عزت نفسی لازم دکلمیدرکه مسلمانلرك دینلرینی بوزمادن آدم ایدیلملری چاره‌سنه قیقله کندیکری تکلف کورمیورسکز؟ ابتدا، مسلمانلغی، مسلمانلردن کوزلجه تفریق ایتدکدن صوکره، مسلمانلغك دکلده مسلمانلرك، اوج بالاینه اوزانه‌بیه‌رك اوزاقدن باقمقله اکتفا ایتدیکنه سزك قدر متأسف اولدیغم او ترقیات مدنیه‌نك، او آثار بدیعهٔ بشریه‌نك؛ فقط الهیه تعلق ایدن مسائل قارشیسنده نه قدر قیمت و اهمیتی واردرکه اونك

[١] دینمزی قیرارق اونك پارچه‌لریله دنیامزی یاماغه چالیشیورز. بو صورتله دینمز قالمادیغی کبی یاماق اولان دنیامزده ایشه یارامایور.

جاذبه سنك ویردیکی قوت و حرثله اللهك دینی اوزرنده قوشماجه اوینامغه قالقیشیورسکز. او درجه شاشیرمایکز ، بشر نه قدر قوت بولسه الله نظرندهکی حق و باطلی آلت اوست ایدهجك بر انقلاب وجوده کتیرمك اقتدارندن پك ، پك اوزاقدر . میلیونلر ، ملیارلر تشکیل ایدن اجرامدن بر عددی ، بر عدد ناچیزی اولان ارضك آنجق سطحنك بش اون نقطهسنده قارنجه ایزی مثابهسنده عرض وجود ایدن او آثار مدنیهیه نظریکز صاپلانوب قالمسین !

بر ذره دیمکده شو سماواته کوره ارض
نسبتله بشر ابتلیدر کندینی یوق فرض

ـ مسکین انسان ، باشنك ایچنه اللهك ناصیل قویدیغنی هنوز آکلایامادیغی عقلی ایله بولدیغی شمندوفرلرینی ، اوتوموبیللرینی ، طیارهلرینی ، بیلك مثلی سرعتله ابلاغ ایتسه بیله یرنده صایمق درجهسنده قالان بوکبی وسائط ناقلهسنه مغرور اولوب ده کائنات قافلهٔ سیارهسیله یاریشمق هوسنهمی دوشهجك ؟ (اولم یر الانسان انا خلقناه من نطفة فاذا هو خصیم مبین) الك کوچوك بر بالیق یاراتمق ، الك بیوك بر درندوط یاپمقدن والله عادی بر سینك خلق ایتمك ، الك مکمل بر زپلین ایجاد ایلمكدن دها صنعتلی اولدیغنی اونوتماسین . (ان الذین تدعون من دون الله لن یخلقوا ذبابا ولو اجتمعوا له [الحج] [۱]

صوکره بر پیرهنك بر فیل اوزرینه یاپیشمقلهقلی بتمهسی قبیلندن دیرسهك آرهدهکی فرقی تماماً کوسترمش اولهمیهجغمز صورتده ، بشر ، آثار موجودیتله طوتوعق ایستهدیکی کورهده نهقدر علاقه پیدا ایدهبیلمشدر . جرمی نهدر ، مدنی نهدر ، حیاتی نهدر ، و ناصل بر یاپوق ایپلکنه باغلیدر ؟ کائناته توجیه ایدیلن عمومی بر نظر ، الك عظیم ، الك متعظم بر آدمه ، الك کوچوك بر میقروب قدر موجودیت حصهسی آییرماز ، الك شوکتلی بر حکومته بر ساقیتترو صحابی بر رو یرمز . مدنی بر دهدن ، حیاتی بر نفسدن عبارت اولان انسان ، هنوز حال حیاتنده ایکن بیله علی التوالی یکرمی درت ساعت دنیا ایله علاقهسنی محافظه ایدهمیهرك هر کون ، ثروتندن ، آثارندن ، علمندن ، اقتدارندن آیریلق وساعتلرجه باشقه بر عالمه تسلیم نفس ایلمك مجبوریتندهدر . (وجعلنا نومکم سباتا [نبأ] [۲]

... شمدی یه قدر ، اوروپانك ترقیات مادیهسنه بزی تشویق ایدن مجددلریمزك بر قسمی عادتا : « حریفلر دنیالرینی معمور ایتمشلر ، بزم بوکا کوجمز یتمهیور ، یعنی دنیامزی معمور ایدهمیورز ، باری آخرتمزی خراب ایدهلم » معناسنی آکدیران بر طریق ناهموار اوزرینه بزی تشویق ایتمشلردر .

بنم فکرمه کلنجه : بو کونکی مسلمانلرك ، اسباب سفالت و انقراضنی تدقیق مقصدیله و موضوعی مسائل اجتماعیهیه عائد اولمق اوزره یازمادیغم و بلکه صرف دینی و علمی بر مسئلهنك ، مناظرم طرفندن قبول ایدیلن

طریق مشروع و منصوصی دائرهسنده مطالعه یورونمك اوزره قلمه آلدیغم شو اثریمك بالکز بر نقطهسنده حصوله کلن سوق کلامی تطمین ایچون شوقدر سویلهدم که : بن ، مسلمانلرك مادةً و اخلاقاً انحطاطنی و بلکه قسماً افلاسنی انکار ایدنلردن ، و بوکا چاره ساز اولهجق انتباه و تجدد یوللرینك اوکنه سد چکمك ایستهینلردن دکلم . آنجق ، بوکا چاره اولهجق دییه آچیقدن ویا کیزلیدن دین اسلامك تخریب ویا تحریفنه لزوم کوستریلیرسه او زمان بن ، مسلمانلرك بو حال سفالتده قالملرینی ، حقلرنده دها خیرلی کورورم . و بو سفالتده بیله هیچ اولمازسه دین اسلامك اساسنه صاحب قالمش اولمقله برابر احکامی ایله عامل اولمق خصوصندهکی قصورلرینه ، که و شکلکارینه قارشی بر تأدیب الهی یهحمل ایدهرك متسلی اولورم . و بن ، مسلمانلرك مسعود بر دنیا یوزینه چیقمسنی صمیم وجدانله آرزو ایلدیکم حالده ، دینمزك اوزرینه یاصارق ایریشهبیلهجکمز یوکسك دنیامزه لعنت ایدرم . بز او یوکسك دنیایه چیقدیغمز زمان ، اسلامیتده دست اعتصامزله فرق احترامزده بولونمالیدر . هم بو صورتله حرکت ایدرسهك یوکسلهجکمز یره چیقارکن بزلکمزیده برابر کوتورمش اولهجغمز جهتله موفقیت دها زیاده قطعیدر . عکسنی یاپارسهق ، دها اعتلا حرکتنده ملزلشمش اولان بزلر ، چیقاجغمز نقطهیه واصل اولمادن قوتمزی ضایع ایتمش اولهجغز کبی فرض محال اولهرق شاعقهٔ امله یوکسلمك ممکن اولسهبیله او یوکسلر ، آرتق بز دکل ، بزدن تناسخ ایتمش باشقهلریدر . بزه یاباغی اولان او مخلوقلرك دنیاجه سعادتلرینه چالشمق بورجمز اولمادیغی کبی آخرتجه مسؤلیتلرینه اشتراك ایتمك ده هیچ ایشمزه کلمز .

ینه بن ، شمدیکی علماء اسلام موقعنده بولنانلردن بر چوقلرینك بو عنوان ایله مناسبتلری اولمدیغی و الك مقتدرلرینك ده علماً و فکراً و حساً کفایتسز بر درجهده بولندیغنی تصدیق ایدرم . فقط بنم کبی ایشته او کفایتسزلردن بری اولان موسی بیکیف افندینك ویا باشقهلرینك ، وقتیله علم کلامی ، علم فقهی وضع و تدوین ایدن علماء اسلامك موقع بلندینه حقارتلر فیرلاتمغه قالقیشملرینی قطعیاً تجویز ایتمم . اونلر ، ایچنده بولندقلری عصرك احتیاجات علمیهسنه بالغاً ما بلغ غایه چالدیلر . اونلردهکی قدرت علمیهنك ، حس وظیفهنك ، اونده بری بزده بولنسهیدی بلکه بزده دین اسلامك (غریب) قالدیغی بر زمانده بر پارچه یوزنی کولدورهبیلیردك . بزم کبی ، بودینك علماسی عدادنده بولنمغه لایق اولمایان ذواتلری کوروب ده ، تاریخ اسلامك ، قلیجی ایله نام براقان اعاظمدن بیکلرجه دها فضله علمایه مالك اولدیغنی اونوتملی ، وهله کفایتسزلکمزه یعنی نقصان علمه فقدان تربیهسی منضم اولمقدن باشقه بزدن فرقی اولمایان موسی افندی کبیلرك سوزلرینه باقوب ده اسلاف علمامز حقنده یا کاش فکرلره ذاهب اولمالی . اللهدن قورقالی و علم و دین حضورنده اوتانمالیدر . یکی یتیشن مسلمان چوجوقلری ، سورو سورو آوروپا علما و حکماسنك اسملرینی ، مناقب شهرتلرینی

[۱] اللهدن باشقه طاپیندقلریکزك هپسی طوپلانسه بر سینك خلق ایدهمزلر .
[۲] سبات ، حس و حرکتدن منع ایتمکدر . ویاخود اولوم دیمکدر . میته مسبوتده دنیر .

حافظه‌لرنده طاشیورلر. بوحال کافی کلیورمش کبی اوسته‌لك برده علماء اسلامك ، بعض خاطرلرده قالان بقایای نامنی قازیوب چیقارمق ایچون مذمتلرنی ، کندیلرینه عادتا مسلك ایدینلر و بونده کویا دین اسلامه خدمت شکلنده کوسترنلر بولنیور !

اری هذه الایام قد صرن کلها عجائب حتی لیس فیها عجائب

خیر ، خیر . . اسلاف کرامك خدمتلری ، علو همتلری ، حد ناشناس اخلافك تقدیرینه عرض احتیاج ایتمك درجه‌سندن متعالیدر . لکن مسلمانلر آره‌سنده ، علوم اسلامیه مباحثنده هرکسه ، ایسته‌دیکنی سویله‌مك و بالکه بو علملری اوقومادن بیلمك حق ویریلدیکی و بنه ، بو علملره مخصوص اولمق اوزره خطا ایله صوابك فرقی آرانیلمدیغی بر زمانده کتبخانه‌لرك الدن کلمزکه صاحبلرینك سکوته محکومیتلری جهتیله مدافعه‌دن محروم قالمش اولان مجلدات علمیه‌یی چیقارسین‌ده اورتایه صاچین !

حجاب اینسین طبیعت برده قالمش قابلیتدن

اوت ، او بیوك اسلافك ورثۀ علوی مقامنده بولنان شمدیکیلر ، عجز و فتور ایچنده یوبان وهردرلو لوم لائمه شایاندرلر . بونکله برابر ، علم دینه طریق مخصوص قیسندن انتساب ایتمه‌ین ویاخود دینی ، صرف دنیوی و اجتماعی بر مسئله حالنده تحلیله قالقیشان مجددلرك دین اسلام حقنده‌کی ضرر و خساری ایشته بوکفایتسز علمادن دها فضله‌در . بونی تاریخ اسلام کوستره‌جك و بلکه عالم اسلامك صوك سنه‌لرنده قسماً کوسترمشدر بیله ! چونکه اولا ، بو مجددلرك ، دینمزك حقیقةً دوستی ویا دشمنی اولدقلرینی تعیین ایده‌مه‌مکده معذورز . بونلر ، دها صریح بر چهره ایله قارشیمزه چیقسه‌لر . .

مصطفی صبری

حضرت محمد علیه السلامك دینی : اسلام

٤

شو حالده دینه مترتب نعم الهیه نه کبی نعمتلردر ؟ — دینك وعد ایلدیکی نعمت ، خالق یکانه اولان جناب الهك هر درلو نعمتنه ، نامتناهی نعمتلره شاملدر . مسلمان وظائف دینیه‌سی هم نعم دنیویه‌نك وهم نعم اخرویه‌نك طریقی ، سببیدر . نصوص دینیه‌ده بونی تقیید ایتدیره‌جك بر شیء کورلمدیکی حالده تعمیم ایتدیره‌جك برچوق ادله واردر . ازجمله مسلمانلرك هر نمازك نهایتنده دعا اوله‌رق اوقومه‌لری معتاد اولان (ربنا آتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار) آیت کریمه‌سی ، هم دنیوی وهم اخروی مطالبی تعلیم بیوریور . (من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها وماله فی الاخرة من نصیب ومن کان یرید حرث الاخرة نزدله فی حرثه) آیت کریمه‌سنده یالکز حرث دنیوی قصد ایدنلرك نائل أمل اوله‌جقلرینی ولکن آخرتدن نصیبه‌دار اولمیه‌جقلرینی بیاندن صوکره حرث آخرتی قصد ایدنلرك ، حرثی مزداد اوله‌جغی وضمننده مقاصد دنیویه‌لرینك دخی احسان ایدیله‌جکنی کوستریورکه بوده دینك هر ایکی نعمتی جامع اولدیغنی ارائه ایدیور . بوندن باشقه (لهم فی الدنیا خزی ولهم فی الاخرة عذاب عظیم) کبی انذار آیتلری‌ده هم دنیوی وهم اخروی نقطۀ نظرلری احتوا ایدیور . بوبابده دها برچوق ادلۀ دینیه ایرادی ممکندر . بوندن دولاییدرکه دین اسلام قرآن عظیم الشانی هر ایکی مقصدی احتوا ایلیان بر نظرله تعقیب ایتملیدر . نعم آخرت بو عالمده انسانلر ایچون دوغریدن دوغری‌یه ممکن اوله‌رق قابل ایضاح دکلدر . نعم دنیویه ایسه قسماً مشهود وقسماً قابل قیاسدر . بوسببله قرآنده نعم الهیه دها زیاده دنیوی تشکیلات ایله ایضاح اولنمشدر . و اسلامده اصل مذموم اولان جهت حیات و نعم دنیویه‌یه حصر مقصد ایتمکدر . حال بوکه بو حصر انسانك الهنده دکل ، علیهنده‌در ، چونکه نعم فانیۀ دنیویه ، نعم باقیۀ اخرویه‌یه نظراً پك جزئیدر . (قل متاع الدنیا قلیل والاخرة) قرآن حیاة دنیویه‌یی بر چوق آیاتده تصویر ایتمشدر . ازجمله (انما الحیوة الدنیا لعب ولهو و زینة و تفاخر بینکم وتکاثر فی الاموال والاولاد) آیتی حیوة دنیانك تعریفی کبیدرکه اویوندن ، اکلنجه‌دن ، تزیناتدن ، انسانلرك بربرلری آره‌سنده تفاخردن ، اموال واولادك کثرتی ایله مباهاتدن عبارت اولمق اوزره تعداد ایدلمش وبونلرك نهایت آیتده (کمثل غیث اعجب الکفار نباته ثم یهیج فتراه مصفراً ثم یکون حطاما) نظمیله نه کبی قیمتی حائز اولدیغی کوسترلمشدر . فی الحقیقه زمانمز انسانلرنده اولدیغی کبی مساعیٔ انسانیه‌نك بتون هدفی بونلردن عبارت اولورسه انسانلق هیچ دیمکدر ، حال بوکه انسانلغك آیری ذوقی واردر ، مساعیٔ انسانیه ، انسانی ابدیتلرده مسعود ایده‌جك قیمتلری حائز (والباقیات الصالحات خیر عند ربك ثواباً وخیر املا) مدیحه‌سنه مظهر اوله‌جق اولان بو مساعینك ، محل اجراسی ایسه ینه دنیادر . دنیاده اصل حیاتك ضروریات وحاجاتی استکمال اولندقجه کمالات اخرویه‌نك استحصالی تحت تهلکه‌ده‌در . فقط دنیایی دنیا املیله دکل ، بقا املیله تعقیب ایتمالیدرکه هم کندیسی انتظامه کیرسون وهم نصیبۀ آخرته خدمت ایلسون . مع التأسف مسلمانلر ادوار اخیره‌لرنده بو حقیقت دینیه‌نك اسرارندن غافل بولنیورلر .

کیمیسی دنیاسز آخرت اکتساب اولنور ظن ایدیور . کیمیسی‌ده آخرتی تنظیم دنیا ایچون قوری بر واهمه کبی تلقی ایدیور . حیات دنیایه قصر نظر ، نفس فردینك صرف ذوقندن ، اکلنجه‌سندن باشقه بر شیء

دوشونمه‌مك دیمكدر . حالبوكه دین و آخرت ایچون چالشمق ، جدی وابدی غایه‌لر ایچون چالیشمه‌یی تأمین ایلركه حیات دنیایی ادامه ایتدیره‌بیان‌ده بویله چالیشمه‌لردر . بوحكمته مبنیدركه حیات شخصیه واجتماعیهٔ انسانیه‌نك حظوظات وحاجات فطریه‌سنی تعقیم ایتمكه اوغراشمق ، انسانلری زهد مطلقه دعوت ایله‌مك ، انساننی خواص حیوانیه وجسمانیه‌دن تماماً تجرید ایدرك صرف روحانی بر مخلوق كبی یاشاتمغه چالیشمق اسلامده مرغوب دكلدر. بدن انسانیك طاشیدیغی بالجمله اعضانك هربرنده فطری بر غایه ، بر ماخلق‌له متصوردر . هرایشته هرعضوی بوغایه‌ده ، وماخلق لهنده‌قوللانه‌بیلمك ، عبودیتك ، انسانلغك مرتبهٔ كمالی بودر. اصل شكر الهی‌ده بودر. اساس زهدده بودر . بنه‌تنبه‌ایتمیورم‌كه اغزم ، موجودیتمه لازم‌اولان مواد غذائیه و شفائیه‌نك مدخلی وبابعض اعمالات روحیه‌نك لسان‌بیان‌دیدیكمز بر كیفیتنه مخرجی اولاق ایچوندر. بن آنی هیچ بر وظیفه ایچون قوللانمامغه عزم ایدرسه‌م ظلم ایلمش اولورم وعین زمانده برمحال طلب ایتمش بولنورم . بونكله برابر بن بونی سوء استعمال ایتمكده مقتدرم. آنی غدا مدخلی یاپمق یرینه توتون وسائره كبی مشروبات مضره‌یه‌ده قوللانه‌بیلیورم . وشبهه‌سز خطا ایدیورم. بونك ایچون دین اسلامده هرعضوك ماخلق لهی تعیین اولنمش واو عضوك او غایه‌ده استعمالی مشروع وحتی عبادت معناسنی بیله تضمن ایلمشدر . ایشته تناسل قصدیله نكاحك مرغوب اولمسی ومعنای عبادتی متضمن بولنمسی بوندندر . زنانك حرام اولمسی قصد تناسله خادم اولمه‌یوب صرف ذوق‌وا كلنجه قبیلندن اولمسندن و بونكله برابر قابل انتظام اوله‌میه‌جغندن ولایحصی محاذیری مشتمل بولنمسندن نشأت ایدیور. دیمك اولیوركه انسان بو حوائج جسمانیه‌سنی ده استیفا ایتملی وبونلرده‌ده عبادت معناسی بولنه‌بیلملی وانجق بو استیفا یالكز غایهٔ اصلیه‌سنه متوجه وله‌رق واونیتله یاپلملیدر. برحدیث شریفده (نفسك مطیتك فارفق بها) بیورلمش، قرآنده ظالم نفس اولان كیمسه‌لرك ذم اولنمسی اسلامك بوروحنی اراءه ایلر. بناءً علیه دین اسلامده زهد و ورعك معناسی تعذیب نفس دكل ، تعدیل نفسدر وتفسی بالاده بیان اولنان حیات دنیایه اسارتدن قورتاروب بتون وجودینی ماخلق لهنده قوللانه‌بیلمك ایچون مخافة‌اللهك تربیه‌سنه تودیع ایده‌بیلمك وانجق مقاصد ابدیه‌یه توجیه موفق اولمقدر .

اسلامك اك بویوك خصیصهٔ امتیازیه‌سی — بالاده معنای عامی بیان ایدركن وجدان واعتقاد اسلامینك حقیقتك روحنه راجع اولدیغی بیان ایتمش ایدك . معنای خاصی اراءه ایدن طریق مستقیم تعریفی دخی بو وجدانی دها فیاض بر خاصهٔ مهمه ایله قید ایدیوركه اوده استقامتدر . فی الحقیقه بتون حقائقك مبدأ ومرجع حقیقیسی اولان جناب الهك وحدانیتنه ایمان ایله آكاه انقیاد واعتقادندن ، روحندن طوغاجق اولان وجدان ، بتون معلومات وافكاری ، تمایلات واحتساسات نفسیه نقطهٔ نظرندن عندی واضافی قیمتلرله دكل ، جناب الهه نظراً حائز اولدقلری حقیقی ونفس الامری قیمتلرله اولوجوب تقدیر ایده‌بیلمك دیمك اولان وجدان حق‌شناس وبو وجدانك بتون حركاتنده ، اقوال وافعال انسانیه‌نك هپسنده ، فردی و اجتماعی جمیع حالاتده تجلی ونظامنی تأمین دیمك اولان استقامت سجیهٔ اخلاقیه‌سیدر. بوندن دولاییدركه ایمان ایله استقامت دین اسلامك عنوانی ، رمزی عد ایدیله‌بیله‌جك اك بیوك خصائصندندر. نته‌كیم براعرابی جناب رسالتمآب افندمزك حضور رسالتلرینه كله‌رك (یارسول الله ، دینی باكا بر تعریف ایتكه بعدما كیمسه‌یه صورمق احتیاجنده بولنمیه‌یم) دیدیكی زمان ، حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم افندمز (قل آمنت بالله ثم استقم) یعنی واللهه ایناندم‌دی صوكره استقامتی تعقیب ایت‌ه بیورمشلردی. اكلاشیلیوركه جناب الهه ایمانی یالكز قلبده صاقلامیوب لساناً اقرار ایله اعلان ایلدكدن صوكره هر خصوصده استقامت دین اسلامی تلخیص ایدن اك مهم بر خصیصه‌در . بونی قرآن عظیم الشان بر خیلی آیاتده تصریح وترویج ایدیور . ودینه ترتب ایده‌جك بتون مواهب الهیه‌نك ، استقامته ترتبنی كوستریبور. ازجمله سورهٔ سجده‌ده (ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا تتنزل علیهم الملائكة الا تخافوا ولاتحزنوا وابشروا بالجنة التی كنتم توعدون) وسورهٔ احقافده (ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا فلا خوف علیهم ولاهم یحزنون) آیتلری استقامتك حیات واستقبال حیاتده نه‌قدر بیوك اهمیتی اولدیغی وبونك اولا جناب الهه ایماندن واو ایمانی قولاً اظهاردن بدأ ایده‌بیله‌جكنی پك كوزل افهام ایدیورلر . جناب الله قوللرینه بالذات ویا بالواسطه بخش ایده‌جكی نعمتلری ، هپ بر طریق مستقیمدن بخش ایلركه بونلره لسان قرآنده سنة الله اطلاق اولنمشدر . بوبابده هیچ اعوجاج وانحراف یوقدر ، حتی بونی كورنلر ، جناب الهی مجبور ظن ایتمشلر ووجوب علی الله‌یه قدر كیتمشلردر . فلسفه‌نك ایجابیه‌سی‌ده بوندن نشأت ایلر . حالبوكه بتون بووجوبلر علم وحكمت الهیه‌یه كوره ارادهٔ الهیك ایجابیدر . جناب الله مختاردر . ایشته طریق مستقیمدن كلن نعم الهیه‌یی آلمق ایچون صرف اراده‌یه محتاج اولان انسانلرده انجق استقامت ایله ، طریق مستقیمه سلوك ایله مستفید اوله‌بیلیرلر .

كرك فردك وكرك جماعتك نعم الهیه‌دن استفاده‌لرینه سبب اولان طریق مستقیم انسانلرك ، آمال وتمنیات مجرده‌سی ایله حاصل اولان اعتبارات وموضوعات صرفه اولمه‌یوب نفس الامری افاده ایدن برطاقم قوانین حقیقیه اوله‌بیله‌جكی ایچون ایشته بوقواعددن جداً استفاده ایتمك آنلرك تطبیقاتنده دخی جدی بر استقامت اخلاقیه تعقیب ایلمكه متوقفدر. لسان اسلامك افاده‌سنه كوره قوانین الهیه ایكی نوعدر : بریسی قوانین واوامر تكوینیه‌دركه بونلرك تأثیرات بشریه ایله تحولی مشهود دكلدر . دیكری قوانین تشریعیه‌دركه بشر بونلرك تطبیقنی اهمال ایده‌بیله‌جك حریت و اختیاره مالكدر . بونكله برابر هر ایكی قانونده بشرك وضعیتی واضع قانون اولاق دكل ، نهایت كاشف قانون اوله‌بیلمكدر . لكن قوانین تشریعیه‌نك

حکمی، بشرك شعور وارادەسنه اقتران ایتمك کبی برشرط ایله مشروط بولنـدیغندن دولایی بشر بو قانونلری کنـدی موضـوعاتی ظن ایتمك کبی خطالره دوشەرك، صرف موضوعات مجردەسنك موصل نعم وسعادت اولەبیلەجکی زعمنه ذاهب اولقدن خالی قالمامش وعالمده کوریلن سفالت بشریەده بوظن و زعمك دائما بیوك تأثیرلری مشهود اولقده بولنمشدر. وعصر خیرده ایسـه بوزعم پك ایلری کتمش و حق مفهومنك حالا جدی و حقیقی بر قیمتی بولندیغی تسلیم اولنەمامشدر . اسلام اوامر تشریعیەنك افاده ایلدیکی حق و قانون مفـالرینی ، حقیقی وجدی بر اسـاس ایله تلقی ایلدیکچون بونلری خطابات الهیەیه ارجاع ایلیەرك مطالعه ایتمشدر.

بو وجه ایله بتون قوانین تکوینیه و تشریعیه دستور وحدت ایله بر شـارعك امر وتدبیرینه ارجاع اولنوب ، افراد بشرك ، هوائیات و تمایلات مضرەسندن حصوله کلەبیلەجك تشتتات حقوق شکنانەیه میدان ویرمیەجك بر قانون اساسی کشف و قبول ایدلمشدر. بشرك بوقوانینه قارشی ایکی نسبتی واردر : بری نسبت وجدانیه، دیکری ایسه نسبت عملیەدر. طریق مستقیم اولان قانونه ایمان ویا علم ایله شعورینی ربط ایلمك بر نسبت وجدانیەدر، اولا بو نسبتده حقه اصابت ایچون چالیشمق بر استقامتدر. ثانیاً افعال و حرکاتی بوقانونه تماماً توفیق ایتمـك و اراده واختیارینی هپ بویولده قوللانمق دخی بر اسـتقامتدر . شوحالده اسـتقامت ، بر انسانك ظاهر و باطنی ایله حقه، قانون حقه انطباق دیمکدر. برانسانده بوملکهٔ انطباقك بولنمسی ایسه استقامت اخلاقیه تسمیه اولنورکه بتون فضائل بشریەنك منبعیدر .

اسلامده استقامتك اهمیت دینیەسی بو قدر بیوك اولوب تطبیق بتون قوانینك تطبیقنه موفقیت دینەبیلەجك درجەده شمولّی وبوندن دولایی پك قوتلی بر ارادەیه ، پك متانتلی استطاعت روحیه وبدنیەیه متوقف اولدیغندن جناب الله بونك قابلیت تطبیقیەسـنی اثبات ایچون فخر رسالت افندمز حضرتلرینـه استقامتله امری بالتخصیص تأکید بیورمشدر .

محمد حمدی

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه

قرارنامەلری حقنده

۳۷

۱۲۷ نجی مادەده :

نفقه جنسندن مال ترك ایتمدیکی حالده تغیب ایدن برکیمسەنك زوجەسی حاکمه بالمراجعه تفریقنی طلب ایتسه حاکم اوکیمسـه حقنده اجرای تحقیقات ایلر . نرده اولدیغنه وحیات وممانه دائر خبر آلنمـدن یأس حاصل اولورسـه یأس تاریخندن اعتباراً درت سنه تأجیل ایلر . اشبو مدت ظرفنده خبر آلنەمدیغی وزوجه طلبنده مصر بولوندیغی حالده طرفینی تفریق ایدر . اکر زوج محاربەده غیبوبت ایتمش ایسه حاکم طرفین محاربینك واسرانك یرلرینه عودتندن اعتباراً بر سنه مرور ایلدکدن صوکره تفریقه حکم ایدر . هر ایکی حالده زوجه حکم تاریخندن اعتباراً عدت وفات بکلر . »

دینلمش . مذهب حنفی وشافعی‌یه مخالف اولوب لایحەده ذکر اولوندیغنـه کوره مذهب مالکیدن آلنمشـدر . مذهبلریمز نکاحك محفوظیتی اساسنه مستند ایسەده زوجەنك حقوقی اصلا نظر اعتباره آلمامقده ایمش . امام مالکك زوجەلر حقندەکی رأیی زمانك افکار وایجاباتنه موافق کورولمش . حالبوکه نکاحك محفوظیتی زوج ایله برابر زوجەنك‌ده مصلحتنی تضمن ایدر. وبویله احد طرفینك حقوقی نظر اعتباره آلمق مذهبلرك وظیفەسی وائمەنك صلاحیتلری دائرەسنده دکلدر . چونکه احکامی انلر کندیلری ایجاد ایتمیورلر . ادلهٔ شرعیەیه نظر ایدرك حکم ربانی نه ایسـه آنی فهم وبیـان ایتمەیه بذل جهـد ایدییورلر . مذهبمز علی المرتضی وعبدالله بن مسعود رضی الله عنهمادن مأخوذ ومنتقل اولوب کتاب الله و سنت نبویەنك اطلاقات وعموماتنه مستنددر . زمان پیغمبریده بویله بر تأجیل وتفریق واقع اولمادی . ابتدا عمر الفاروق رضی الله عنه زماننده برمفقودك زوجەسـنه درت سـنه مرور ایتـدکدن صوکره عدت وفات ایله امر اولنوب بعـده ازدواجك تجویز اولوندیغنه دائر بر روایت وار . امام مالك واحمد انکله اخذوتمسك ایلمشلردر . لکن قادین ازدواج ایتـدکدن صوکره اولکی زوجی کلمش وایترسه قادین کندینك زوجەسی اولدیغنه حکم ایدیلمش اولدیغی تمام روایتندر . بنـاءً علیه هدایه وشروحنده عمر رضی الله عنه قول اولندن رجوع ایتدی . عدم تفریق اوزرینه اجماع اولوندی.» دینلمشدر. بوندن اصل مقصدده فی الاصل اختلاف وقوعنده اثبات ایلك، امام فاروق اولجه شو درت سنەنك مروری مفقود حیاتنده اولسەبیله تفریطه سبب اولور، وأینده بولونمش‌ده او وجهله حکم ایتمش دیمك دکلدر . چونکه اویله اولسه قادینه عدت وفاتله دکل ، ابعـد اجابن ایله امر اولونمق لازم کلیردی . یالکز عـدت وفات ایله امر اولونمسی چولده غائب اولان اوکیمسەنك احوال خصوصیەسنه نظر آموتنه قرینه اتخاذ ایدیلمش اولدیغنه دلالت ایلمکدەدر. قول اولدن رجوع او استدلالك ارتفاعدن کنایه اولوب هر حالده حکم مسـئلەده اجماعك ظاهر اولدیغی بیاندر.

مفقودك زوجەسی حقنده « هی امرأته حتی یأتیها البیان » حدیث شریفی دەوار ، سنن دار قطنیده مخرجدر .

تأجیل وتفریق هیـچ برمذهبده ماهیت قطعیەنی حائز اولمیوب قادین عدت وفات بکلەدکدن و زوج آخره واردقدن صـوکره قبل الدخول زوج اول ظهور ایتسـه آنك اولدیغی متفق علیهدر . انجق بعدالدخول کلەجك اولورسه امام مالك : « آرتیق آلەماز » دیمش . امام احمد : « ینه اونك‌در . » دییوب درت سـنه لك تأجیلك مفقودك چولده ، یاخود دکزده غائب اولمسی کبی و فاتنه دلالت ایدن احواله منحصر اولدیغنه وبناءً علیهمالك‌ده تقسیم اولونه جغنه‌ده قائل اولمش. برطرفدن

حی اعتبار اولونەرق مالی ورثەدن صاقلامق و برطرفدن زوجەسنە عدت وفات واندن صوکره ازدواج ایله افتا ایتمك خصوصلرینك جمعی صحیح اولامایەجغی نظر دقتە آلنمشدر. نظرنده مصیب اولدیغی دە آشکار اولوب آنجق بوکبی مواضعدە مفقود اولانلرك هر هانکیسی ایچون اولسە درت سنە تأجیلە حاجت اولەمایەجغی کبی یاقین، اوزاق هرنەدە اولسە موتنە قناعت ایچون بو مدتك کافی اولەمایەجغی دە ظاهردر. مدت انتظار اختلاف اشخاص واحوال ایلە مختلف اولمق لازم کلیر. مذهب صحیح حنفیدە بودر.

لایحەدە ذکر اولوندیغی اوزره هر حالدە مفقودك طقسانی بولمسی آرانماز. طقسان سنەیە تحدید اهل تخریجدن بعض علمانك قولندە واقع اولمش وایچلرندن یتمش و آلتمش، حتی اوتوز سنەدە کافی اولور دینەنلر بولنمشدر: مقصد مفقودك وفاتنە قناعت تامە حصولیدر. ائمەمزدن ظاهرالروایەدە ثابت اولان هیچ برمدت تعیین اولونمقسزین انقراض اقرانك نظر اعتبارە آلنەجغنك ذکر اولونمسیدر. بودە قرائن سائرە بولنمدیغی حالدە صوك دلیل اولەجغندندر. والا هرشخصك احوال صحیەسی و شان وموقعی کبی بولوندیغی وتغیب ایتدیکی موضعك قرب وبعدی کبی امورك هب لایقیلە تأمل اولونەرق قناعت مطلوبە حصولندە دکل درت سنە، دها آز برمدتدە کفایت ایدەجکی کتب فقهیەمزدە مبسوط و مصرحدر.

جهت موتی ترجیح ایدر اسباب بولنمدیغی صورتدە مفقودك انقراض اقرانی بکلەمك مذهب حنفی وشافعیە مختص اولمیوب حنبلی ومالکی مذهبلرندەدە واردر. مذهب مالکیدە اسیر اولسون، اولماسون سلامت غالب اولان احوالدە بلاد اجنبیەدە مفقود اولانلرك کرك ماللری وکرك زوجەلری حقندە بر حکم ویرەبیلمك ایچون یتمش وعلی قول سکسان یاشنی بولملری شرطدر. بودە لایحە قومیسیوننك ظن ایتدکلری کبی اسیر اولمیانلرك اسیر عد اولوندقلرندن وزوجەلرینك حقوقنە اعتبار اولونمایەجغندن دکل؛ اوراده بولونانلرك حیات ومماتنك مملکتمزدە کیلرك احوالی کبی فحص وتحقیقی حکامك مقدوری اولەمایەجغی هر زمان ایچون آشکار اولدیغندندر.

مذهب مالکیك منفرد اولدیغی تأجیل وتفریق حکمی بلاد اسلامیەدە مفقود اولانلرە مخصوصدر. بناءً علیه بو مادە آکادە موافق اولمیوب بلاد اجنبیەدە مفقود اولانلرە تشمیلی اجماعە مخالفدر.

بلاد اسلامیەدە، یاخود مطلوب اولان تحققاتە قابلیتی اولان حوزۀ حکومت عثمانیەدە مفقود اولانلرە مقصور اولسەدە بو رأیك قبولی، مبرهن ومعلل اولان مذهب جمهورك ترکنی مقتضی یوقدر. زمانك افکار وایجاباتنە موافق دیمك اسباب ترجیحدن دکلدر. مذهب جمهوری معتقد اولان حکام ایچون انکلە حکم ایتمك مشروع اولماز. خاصةً انك معمول بە اولمسی امر اولوندیغی صورتدە کرچە خلافندە معزول اولوب کندی مذهبلرندە مأذونیتلری اولمدیغندن حکم ایدەمزلر.

لکن آنکلە حکم ایدەبیلملری دە لااقل رضای باری‌یە مخالف اولەجغی ظن وذهابندە بولونمامقلە مشروطدر. والا اجماعاً نافذ اولماز. غائبك حقی باقیدر. وهرکیم طرفندن حکم اولونسە ازواج ایچون خیرلی اولدیغی کبی بو تفریق اونلە ظن اولوندیغی کبی زوجات ایچوندە مصلحت صحیحە تأمین ایتمز. چونکە ابتداءً قطعیتی حائز اولدیغی کبی هروقت ایچونده شبهەلیدر. مملکتمزدە مألوف اولمیوب سکنۀ اصلیە میاننده مالکی مذهبی شایع ومعروف اولمدیغندن پك غریب کورولەجك. او قادینی زوجەلکە قبول ایدەجك اولاندە همان بولونمایەجق. «زوالی انسان دیار غربتدە کیم بیلیر نە یاپیور. وقاسمرشیللق، بش سنە بیلە بکلەیەمدی» دیەجکلر. هلە کندینی بیلن، دین و مذهبیلە متقید اولان، خیری مأمول اولانلردن هیچ بر کیمسە آکا رغبت ایتمیەجك. بو تفریق آنك طول قالمسنە واوزمانە قدر آلمقدە اولدیغی نفقەدن بالآخرە زوجنك میراثندن محروم اولمسنە سبب اولەجقدر. قومیسیون بورالری‌دە تأمل ایتمەمشلر.

صدرالدین

بشرك واسطۀ رسالتە احتیاجی

۲

اونلرك عوالمە نسبةً حائز بولندقلری مرتبۀ عالیە، کندیلرینك وضع ایتدکلری حقایق دینیە وانسانیەدە بر رهبر کل، برشاهد قاطع و انسانلرجە عالم غیبە بر مبدء اطلاع حقیقتنی تلقین ایتمکدەدر. اونلر، دنیا حیاتنك اهلی دکل ایمش کبی کورینەرك شو صورتلە دنیادەدە آخرت کروهندن اولدقلرینی کوستردکلری حالدە حیات اخرایە عائد البسە اکتسا ایتمەمش یعنی ظاهراً لباس دنیویەیی کیمش بر حالدە بولنانلردر. آندن صوکرە لسان قدرتدن صادر اولان اوامری ونزد عقولدە مستور بولنان شئون واحکام باری‌یی تلقی و استطلاع ایلە انطاق حقە کمال تمکین وثباتلە دوام ایدرلرکە بو صورتلە عبادك مشیت الٓهیەیە مقرون اولان اعتقادلرینی اصلاح و تحکیمە، سعادت اخرویەلرینە مدخل اولمغە صالح بولنان یوللری تأسیس وتقویمە، طاقت عقللرینك تحمل ایدەجکی و احاطۀ فهملرینك دور قالەمیەجغی درجەدە آخرت حاللرینی کندیلرینە تبیین و تنویرە دلالت کاملە ایفا ایلرلر.

بوندن بشقە ناسك سیرتلرینی برحد معقول تحتندە بولندیرەرق عنان نفسلرینی ایستدکلری کبی اطلاق ایتمامەلری، روح موجودیتلرینك بر استقامت منورەیە اقتران ایتمسی، شهوت نفسانیەلرینك کسری، سعادت و شقاوت حاللرینە واردیران عمللرك انواع وطرز اجراسندن کسب علم وایقان ایتملری ایچون اونلرە وحی والهام قدرتلە مؤید تبلیغات وارشادات خیریەدە بولنورلر. بو حالدەکە شو عالم کوندە عقل وحسلرندن مستور اولان مسالك واحوال مشروحەیی علم شامل وناقدلری

دلالتيله اونلرك اعماق درونلرينه اجمالاً القا وتقرير ايتمش اولورلر.

اعمال لازمهٔ بشرك ظاهر و باطنه متعلق كلياتنك تعلق ايتديكی احكام، او وظيفهٔ باهره‌ده داخلدر، ناسی احيا ايدن او الطاف الهيه‌نك آثار عاليه‌سی جمله‌سندن اوله‌رق رسوللرينك درميان ايتديكلری دعوای رسالت و احكام تشريعيه‌لرينه حجت قاطعه اولان وقوای بشرك وارمه‌يه‌جغی خوارقدن بولنان آيات ومعجزاتی اظهار و ادعا ايله مدعالرينی تأييد وصدق رسالتلرينی اونلرده قلوب امتك قناعتی اتمام ايتدكلری و شو وسائط الزاميه و اصلاحيه ايله جانب الهيدن مبشر و منذر اولدقلری حالده امتلرينه مبعوث پيغمبر اولدقلری امر جليدر.

شبهه يوقدركه اوصانع حكيم، هرشيئك خلقتنی وجه احسن اوزره خلق وتنسيق ايلمش وكمال صنعنی هر ذرهٔ موجودده ابداع و اظهار ايتمش اولديغی كبی خزينهٔ فيض وكرمندن هرذی روحك محتاج اولديغی شيلری‌ده ابذال ايلمشدر.

صنوف مخلوقاتی ميانده ايستر حقير اولسون، ايستر شريف بولنسون هيچ كيمسه‌يی فضل ورحمتك آثار حيات‌بخشاسندن محروم براقامشدر، مخلوقات سائره‌دن بدايع وخصائص كونيه‌سی اعتباريله ممتاز ياراتديغی نوع انسانده منجلی اولان صنع و حكمت خوارقنا ايله برابر مواهب قدرتدن قبول علم و الهامه و بوفيضك تأثير شمواليه غيرك احراز و اختصاص ايده‌بيله‌جكی انوار هدايتدن استناريه ظاهر بولنان قابليت مخصوصه‌نك مواضع لهنده استعمالی حالنده شو مسافات حياتيه‌ده پردهٔ حقيقتی ستر ايدن ظلمت وحيرتدن و ايكی جهانه متعلق حياتك اهم و افضل اولانی اخلال ايده‌جك شيلردن لطف آلهی ايله تأمين خلاص ايده‌بيلمك مرتبهٔ امكانه كيرر.

بری چيقوب ديسه‌كه: انسانك علومدن محتاج اولديغی شيلر قوای سائره‌سی كبی بلا تعلم نيچون هبه و توديع ايدلمه‌مش و اعمال لازمه‌يه انتقال و انقياد ايتمك و حيات آخرتك غايه‌سنه موصل اولان طريقه سلوك ايلمك ماده‌سی بلا ارشاد طبيعتنده نه سببه مبنی خاص قيلنمامشدر؟ بويله بر سوزك اصداری ايسه بر قيد و ضبط آلتنده بولنه‌ميه‌جق درجه‌ده آچيلوب نقطهٔ حقيقتدن تباعد ايدن عقلك جولان بيقرارينه و موضوع بحثدن غفلت ايدلديكنه دلالت ايدر.

موضوع بحث ايسه نوع انسانك حكمت خلقت و احسن نوعيتنه، جوهر و جودی سائر حيوانلردن امتيازينی استلزام ايدن روح متفكريله قائم و متعالی اولديغنه و همجنسنك اجزاسی آره‌سنده‌كی اختلاف اشكال و طبايع كبی مراتب استعدادجه‌ده تخالفلری ظاهر بولنديغنه و بونلرك اعمال ظاهره و باطنه‌جه صورت تهذيب و اصلاحنی متضمن اولان مقاصد ربانيه‌نك آثار باهره‌سنه متعلق ايدی؛ بوكا دائر يوقاريده سبق ايدن تشريحات، خلاف معقول وهميانی البته جرح و ابطال ايدر. افراد ناسدن هر بری، طبعاً هرحالی ادراك ايتمكه مستعد ياراتلمامش و آنجق هر برينك وجودی عماد بحث و استدلال اوله‌جق برقابليتله مجبول قيلنمشدر؛ چونكه انسان، عقل ونطق و سائر مواهب ممتازه‌دن تجريد ايدلمش اولديغی حالده حيواناته الهام اولنديغی كبی كنديسنك‌ده حوائجنی تدارك وحياتنی اكماله ملهم اولسه‌يدی، اووقت نوع انسان صايلمق ايچون بودنياده بر موقع و شرف قالمازدی، بلكه آری وقرانجه كبی بر بشقه حيوان ياخود سكان زميندن اولميان ملكلردن بر نوع ملك اولوردی.

مترجمی: حسين مظهر — شيخ محمد عبده

ملتلرك ترقيسنده الفبانك حصه‌سی

بشقه ملتلرك مدهش ترقيلرينه رغماً مسلمانلرك هريرده كری قالملرينك اسبابی حقنده سرد ايديلن ملاحظه‌لری بوندن اول يازديغمز اوچ مقاله‌ده تدقيق وتحليل ايتمش ايدك. عطف ايديلن اسبابدن دين‌دن ماعداسنك بتون عالم اسلامه عام وشامل اولمديغی جهتله بتون عالم اسلامه عام وشامل اولان كريلكك سببلرينی اوله‌رق قبول ايديله‌ميه‌جكلرينی. دين مبينك ايسه هر زمان و مكانده وهردرلو ترقيات مدنيه‌يی تأمين ايچون مقتضی اساسلری كماليله محتوی اولوب مقتضای منيفيله عامل اولابيلرسه‌ك مادی، معنوی، دنيوی اخروی هرنوع ترقيات و فيوضاته، فلاح و سعادتلره نائل اولاجغمزك شبهه‌سز وبو حقيقتك هر عقل و فكر صاحبی نزدنده مسلم بولونديغنی اطرافيله اثبات ايتمش ايدك.

بومقاله‌مزده انسانلرك اكثريت عظيمه‌سنجه اهميت حقيقيه‌سی قولايجه تقدير ايديله‌ميوب چوجوقلق زماننه عائد، غايت كوچوك برشی كورولمسی حسيله پك بيوك نتايج وعواقبك عاملی اولابيله‌جكی لزومی وجه ايله تسليم ايدلميان الفبا مسئله‌سنه كچيورز.

الفبانك ترقيات مدنيه‌ده‌كی دخل و تأثيرنی حقيله تقدير وبيان ايتدكلری جهتله وفاتلرندنصكره لسان تعظيم و ستايشله ياد اولونان بر خيلی مشاهير واردر: لايبنيچ، بسمارق، هوغو بوزمه‌دندرلر و اك بيوك فيلسوفلردن بر ذاتك «بكا مكمل بر الفبا ويريكز، سزه مكمل بر مدنيت ويره‌يم» ديديكی مشهوردر.

حالبوكه قرآن كريم بوحقيقتی اونلردن پك چوق اول غايت قدسی بر صورتده بيلديرمش، همده دينك اساسی اوله‌رق بيلديرمشدر. معلوم اولديغی وجهله ايلك نازل اولان آيت جليله «اقرأ» در. جناب پيغمبر افنديمز امی اولدقلری حالده طرف الهيدن «اقرأ» امريله مظهر تكليف اولمشلردر. بوندن مقصد هر نوع ترقيات مدنيه و انسانيه‌نك مدار جالبی اولان دين محمدينك اوقويوب يازمق اوزرينه مؤسس اولديغنی بيلديرمكدن بشقه نه اولابيلير؟

اسلامك ايلك دورلرنده كورولن فوق العاده ترقی اهل اسلامك

امر قرآنه تبعاً علم و معرفته لزومی وجه ایله اهمیت ویرمش اولمالرندن دکلیدر ؟

«هل ینفع القرآن الا بالعلم» فرمان نبویسنك صدق مضمونی کرك ابتدای اسلامده علمه صارلق سایه‌سنده حاصل اولان فیض و سعادت و کرك صوك زمانلرده علمسز قالمق یوزندن دوچار اولدیغمز مدهش سفالتله پك آشکار صورتده میدانه چیقمامشمیدر ؟ علمسز قالمق دیدك . چونکه تا اِلك مقاله‌مزده دیدیکمز وجهله عالم اسلام هیچ بر وقت علمه رغبتدن کری قالمامش ، فقط علمسز قالمسی رقیبلرینك دها کسدیرمه یولدن کیتمهلری سببیله کندیسنك بالضروره کری قالمش اولماسندندر . بو خصوصی تکرار ایضاح ایده‌لم: ابتدای اسلامده بتون دنیا نور مدنیتدن محروم و ظلمت جهل ایچنده یوبان ایدی مدنیت اسلامیه اقطار جهانی فتحه باشلادی . آز وقت ظرفنده افریقایه ، اوروپایه کچدی . اوروپالیلر کرك اندلسده و کرك اهل صلیب سفرلرنده مسلمانلرله تماسلرنده سر موفقیتك اهل اسلامك علمه رغبتنده و دین اسلامك امر بالمعروف و نهی عن المنکره ویردیکی اهمیتده اولدیغنی کشف ایده‌رك بر طرفدن علم تحصیلنه دیکر طرفدن حقایق اسلامیه‌دن بشقه‌جه استفاده‌یه قویولدیلر . الفبالری حروف منفصله اوزرینه اولدیغی جهتله علم تحصیلی ایشنده مسلمانلره نسبتله قیاس قبول اتمیه‌جك درجه‌ده قولایلق ملك اولدقلرندن دین اسلامك تحصیل علمه دائر اولان اوامر جلیله‌سنك قطعیلکنه بناءً مسلمانلرك دمیرلیلی چیکنیه‌رك ، دیرسك چوروده‌رك ، بین یاطلاده‌رق یکرمی اوتوزسنه عمر افناسیله یتشدیردیکی ، عموم ملته نسبتله ، عددلری محدود عالملره مقابل اونلر زنکین ، فقیر ، شهرلی ، کویلو ، قادین ، ارککك هر کسك حالنه کوره اوقور یازار اولماسنی تأمین و ملت ایچنده ابتدائی ، اعدادی ، عالی تحصیللری اربابنك اعظمی مقدارده وجود بولماسنی والحاصل هر کسك مفطور بولوندیغی استعدادك انکشافیله دوام و ترقیٔ ملت ایچون وجودلری ضروری اولان صنوف مختلفه‌منسوبینك کمیت و کیفیتجه مطلوب صورتده یتیشملری موفقیتنی حاصل ایتمشلردر .

فقط بو موفقیت بردنبره سریع اولمامش . چونکه بر طرفدن دین مسیحك دین اسلام قدر علم تحصیلنی آمر اولمامسی ، دیکر طرفدن طباعت ایجاد ایدلمه‌مش اولدیغندن کتابلرك ال یازیسیله یازلمق مجبوریتی طباعتك ایجادندن صکره کسب ایتدکلری سرعتی یعنی عالم اسلامی چابوجق کچمك فرصتنی ویره‌مه‌مش ، عالم اسلام برچوق مملکتلرده غربلیلره متفوق قالمش ایدی . فقط طباعتك ایجادندن صوکره ایش دکیشمش ، هر کسك ایسته‌دیکی قدر اوجوز و قولای اوقونور کتابلر تدارك ایده‌بیلمسی امکانی حاصل اولمش ایدوکندن یازیلاری منفصل و صائتلی اولان ملتلر شدید و فرسرعتله ترقی‌یه باشلامشلردر .. عالم اسلام ایسه اسکی عرب آتی سرعتیله قالدیغندن بالطبع کری قالمش و بالضروره کریله‌مشدر . شمدی بوراده دین اسلامك مقتضاسی اوله‌رق ترقیات فکریه اولا مسلمانلرده باشلادیغی و مسلمانلر شعبات صناعیه‌نك کافه‌سنده استعدادلرینی کوستردکلری حالده نه ایچون طباعتك ایجادینه موفق اولامامشلر ؟ سؤالی وارد خاطر اولیور که پك منطقی بر سؤالدر . هم بو سؤالك جوابی اوته‌کیلرك بوقدر ایلری کیدوب بزم کری قالمزك سببنی‌ده ایضاح ایده‌جکدر .

ثه‌ووت مسلمانلر هر نوع حرف و صنایعده بیوك استعدادلر کوسترمشلر و بوکونکی غرب ترقیاتنك بك مهم اقسامی صنایع اسلامیه‌دن مستفید اولمشدر . بوکا رغماً طباعتك ایجادینی دوشونه‌مه‌مش اولمالری غریبدر . فقط اغلب احتماله کوره مسلمانلردن طباعتی دوشونه‌نلر اولمشدر . لکن یازیمزك متصل یازلمسی سببیله طباعتی تطبیق ایده‌بیلمك ایچون بیکدن زیاده قالب یاپلمسی اقتضا ایتدیکی کبی برده حرکه احتیاجنه بناءً مشکلات قات قات فضله اولدیغندن بویله بر فکر ایجادك خاطره کلمسیله وازکچیلمسی برابر اولاجغی آشکاردر . حتی مرحوم ابراهیم متفرقه بزده طباعتی ایلك تطبیقه همت ایتدیکی وقت بیك بشیوز قدر قالب یاپدیرمق مجبوریتنده قالمشدر که کیفیت مملکتمزك اساسی حروفات دوکه‌جیسی و طباعت عثمانیه‌یه جدی خدمتلری مسبوق اولان خاچیك کغورقیان افندیدن اوکرنیله‌بیلیر . او وقتدنبری متمادیاً بسیطلشدیرلسنه چالیشیلدیغی حالده حالا بشیوزه قریب اشکال بولوندرمق مجبوریتنده‌یز . بونکله برابر حرکه‌لی یازی باصمق ینه قابل تطبیق دکل دینه‌جك درجه‌ده مشکلدر .

حالبوکه بو فکر ایجاد منفصل حروف قوللانان ملتلردن بر متفکرك عقلنه کلنجه اوتوز قرق قالب یاپمقله حاصل اوله‌بیله‌جکی جهتله درحال جسارتبخش اولمسی طبیعی ایدی نته‌کیم اویله اولمش و کوردیکی وجه ایله دنیا او سایه‌ده شمدیکی حال مترقیه کلمشدر .

ایشته بتون اوروپا متفکر و عالملرینك متحداً اعتراف ایتدکلری وجه ایله حروف منفصله سایه‌سنده قولایجه طباعتك ایجاد و تطبیقنه موفقیت حاصل اولمسی غرب عالمنك بوکونکی مرتبهٔ قصوای ترقی‌یه وصوللرینی تأمین ایدن باشلیجه سبب اولوب بزده یازیلاریمزك حالا دوام ایتمکده اولدیغمز غیرفنی طرزده قالمسی هر درلو کریلیکلره سبب اولمشدر . بوراده ینه عالم اسلامك اولجه موفق اولدیغی ترقیاتك خاطره کله‌جکنی دوشونلك . ثه‌ووت عالم اسلام ترقی ایتمش فقط یوقاری‌ده اشارت ایتدیکمز وجهله بیك درلو زحمتلره قاتلانه‌رق ، یکرمی اوتوزسنه بین یاطلادیله‌نلردن عالملر ، شاعرلر یتیشمش . لکن اوقویوب یازمانك هر صنف اهالی میاننده کافی درجه انتشارینه موفق اولامامش ، بر طرفدن بغداد ، قرطبه کبی مرکز مدنیه‌ده علوم و معارف و ادبیات و صنایع موقع اوتارکن یارم ساعت خارجنده بداوت و غزوه‌لر حکمنی سوره‌رکده دوام ایتمشدر . حالبوکه دین اسلامك مقتضاسی (طلب العلم فریضة علی کل مسلم ومسلمة) فحواسنجه هر فردك حالنه کوره علم صاحبی یعنی (اقرا) امریله عامل اولمسی ایدی .

ایشته بو، عالم اسلامده اولامامش، اوروپالیلرده اولمش. سر موفقیتلری ده بورادهدر. زیرا ملتلری قورتاراجق اولان ایچریلرندهکی بر قاچ عالم ویا علامهلر دکل، هر فردك حدذاتنده بر قیمت علمیهسی اولماسیدر. شمدی بونلری معلوم اولدقدنصکره بو متصل یازینك بزه موجب اولدیغی فنالقلرك بر قسمنی ازجق ایضاح ایدهلم :

۱ . — اولا چوجوقلرك کچ وکوچ اوقویوب یازمالرینه سبب اولماسنی سویلهیهلم . بونك ایکی سببی واردر : چوقلق ، یوقلق .

چوقلق دیدیکمز بر حرفك مختلف شکللری اولماسیدر. مثلا بزده بر حرفك اولده، اورطهده، صوکده، کلیشنه ومختلف حرفلرله صورت اتصالنه ودها بر طاقم حاللرده اوایشنه کوره سکز اون شکل الدیغی واردرکه بونلرك هر بری چوجوقلر ایچون کرك اوقومق وکرك یازمق خصوصلرنده اهمیتلی مشکلاتدر . اکثریز کوچوکلکده چکدیکمز امکلرك فرقنده اولمدیغمزدن بو اهمیتی حقیله بیلهمیز ، یازیلاری منفصل اولان ملتلرده عینی نوعدن حرفلرك یالکز بر شکلی اوکرهنمکله ایش بیتر . حتی حفظ صحت مکاتب متخصصلری طابعلرك ، کوزللك ویرمك ایچون بیله اولسه ، حرفلر اوزرنده الك جزئی تعدیلات یاپمالرینی چوجوقلر ایچون کوجلك عد ایدهرك ، منع ایدییورلر . هر حالده بو اشکال تنوعی بزم چوجوقلرك بشقه ملتلرك چوجوقلرندن یالکز اشکال حروفی طانیمق ایچون لااقل بش آلتی آی و دها زیاده فضله وقت صرف ایتملرینی موجب اولمقدهدر . احتمالکه بوقدر فرقی چوق کورمیهنلر اولور . فقط بو عالم عالم مسابقهدر. بش آلتی آی دکل، بش آلتی کونلك بر فرق بیله کیت کیده غایت بیوك کریلکی انتاج ایدهر. دیکر طرفدن اوچیوز آلتی ملیون مسلمانك دنیا دوام ایتدکجه آلتی آی فضله وقت صرف ایتمسی آز ضایعاتمیدر ؟ حالبوکه فرق بوندنعبارت اولمایوب بر طرفدن بو کوجلك سببیله ملتك قسم اعظمی اوقویوب یازمقدن واز کچهرك محروم اولدیغی کبی دها بر چوق محذورلرده واردر .

بر ده یوقلق دیمش ایدك . یوقلق کلمهلرده صائتلرك (حرکهلرك) اولماسی دیمکدر بونك موجب اولدیغی فنالق ایکی درلودر : بریسی قوهٔ حافظهیه عائد مشکلاتدرکه مثلا، عجم، حرم، حکم، حلم کلمهلری هپ اوچ حرفدن مرکب اولدیغی حالده هر بری بشقه وزنده اوقونور. بونلری اوکرهنمك ایچون بر بر ایشیدوب ازبرلهمك لازمدر. بو نوع مشکلات اوقدر مضر دکلدر. بلکه، چوجغك قوهٔ حافظهسنی ایشلتدیکی جهتله بر طرفدن فائدهلی بیله اولور . نتهکیم بو کوچلك بزدهکی قدر چوق کلمهلرده اولمامقله برابر انکلیزجهدهده واردر . چوجقلرده قوهٔ حافظه چوق فعال اولدیغندن چوجوق بوندن ییلماز. فقط ایکنجی نوع یوقلق کوجلکی قوهٔ حاکمهیه عائد کوجلکلردرکه بو انجق بزم مسلمانلره عائد بر مشکلدر . مثلا ملك کلمهسنی کورن چوجق فتحهیله ملك اوقوسه لامك کسریله اوقونمسی لازمکلهن ملك اولورسه خواجه

او صورتله تصحیح ایدهر . اووقت چوجق قوهٔ حافظهسنه کووهنهرك «بردها کوردیکم وقت لامك کسریله اوقورم» دیه مأیوس اولماز. فقط عینی کلمهنی تکرار کوردیکنده ، لامك کسریله اوقودیغی حالده بو سفر خواجه فتحهیله یاخود ضمهیله اوقوناجغنی اخطار ایدهرسه بو سفر نهسنه استناد ایتسین. قوهٔ حافظهسنه استنادی فائده ویرمدی. سنی اون ایکی یی کچمش دکلسه قوهٔ حاکمهسی دها حال مبادیده اولدیغندن وبالخصوص او کلمهلرك طوغری اوقونابیلمسی معنایه آشنا اولمایه، سیاق وسباقدن استخراجه متوقف بولوندیغندن چوجق خواجهسنه قارشی بالضروره برشی دییهمیهرك دهشته دوشر ، دماغیده آلت اوست اولور . ایشته هرکون بویله بر قاچ کلمهیه راست کلسه حافظهسنه اعتمادی زائل اولاجغی کبی غیر موجود ویا غیر متکامل قوایه عائد مشکلات قارشیسنده نه یاپاجغنی شاشیرمش بر حالده قالاجغندن اکر وقت وزمانیله مکتبدن قاچوب قورتولامازسه اونك دماغی غیر طبیعی حرکات التنده ازیلیور، غیر طبیعی بر صورتده تشکل ایدییور ، وبونك نتیجهسی اولهرق تثبت شخصی ایچون الك زیاده الزم اولان اعتماد نفس مزیتندن محروم اولیور. فقط مجادلهٔ حیات ایچون موجودیت کوسترمکده لازم اولدیغندن مناسبتلی مناسبتسز اوغراشوب طوریور . و بو سببلهدرکه فوق العاده یارادلمش دماغ صاحبلری استثنا ایدیلیرسه قوای دماغیهسی عدمسز وتوازنلی بر صورتده یتیشمش انسانلر پك کوچ بولونیور . ایشته بو قوهٔ حاکمهیه عائد مشکلاتندن طولاییدرکه بزم متصل یازینك تحصیل ابتدائینك تعمیمی نقطهٔ نظرندن مضرتی دکل اصل انکلیزلر ایچون همان مشکل صایلاجق قدر اهمیتسز اولان یازلدیغی کبی اوقونمامق محذورندن، چینجهنك هیهروغلیفیندك مضرتندن دخی پك زیادهدر. چینالیلرك بکن سنهدنبری یازیلارنی فنیلشدیرمکه یعنی ژاپونلرك آلتمش سنه قدر اول یاپدقلرینی یاپمغه باشلادقلرینی صوك کونلرده بعض غزتهلر یازییورلردی. بوپك محتملدر. طبیعیدرکه اونلرده ایلری کیدهمدکلرینك سببنی یازیلارینك فنی اولمدیغندن ایلری کیدهمدیکنی آرتق آکلامشلردر. بالخصوص ژاپونلر کوزلرینك اوکنده .

بزم بر چوق کسهلریمز ژاپونلرك یازیلارینی فنیلشدیرمك سایهسنده ترقی ایتدکلرینی و اصلاح حروفی یاپمادن اول برادیم بیله اطامادقلرینی بیلمهدکلرندنشقه حالا اونلرك اسکی هیهروغلیف ایله قالمش اولدیغی ظن ایدهرك یازیمزی فنیلشدیردکدنصکره ایلریلهمهمز احتمالی یوقدر دینلبنجه بزم یازی ژاپون یازیسندندهمی فنادر ؟ باقك اونلرك یازیلری ترقیلرینه مانع اولمامش... کبی سوزلرده بولونورلر. بعضیلری ده: «ژاپونلر لاتین حروفنی قبول ایتدیلرده اویله ایلریلهدیلر بزده لاتین حروفنی قبول ایدهلم» دیرلر. بونلرك ایکیسیده یاکلشدر . ژاپونلرك ترقیسنده منفعتی اولان بر اوروپا دولتنك دلالتیله ژاپونلر آلتمش سنه قدر اول حرفلرینی کندی مألوف اولدقلری اسکی یازیلرینك شکلرینی اوخشایان بر اصلاح

حروف یعنی بز م قاچ سنه‌دنبری قبول ایتدیرمك ایسته‌دیكمز ایشی یاپمشلر حیرت افزا ترقیلرینی او صورتله تأمین ایتمشلردر. یكی یاپدقلری یازینك اسمنه یكی یازی (هیراغانا) دیمشلر. بتون تحصیل ابتدائی بونكله اولیور اسكی یازیلرینی (قاتاغانا) نامیله ابقا ایتمشلر. ایستیین اونی ده اوكره‌نیور.

لاتین حروفی دیدكلری‌ده ژاپون ملتی هم غایت محافظه‌كار وعینی زمانده هم بتون عالمك ترقیاتنه علاقه‌دار اولدیغندن كندی چوجوقلرینی روحنه موافق فنی یازی ایله یتیشدیردكدن صكره اوروپا و امریقا ایله هر نوع مناسبات مدنیه‌سنی تسهیل ایچون لاتین حرفنی‌ده اوكره‌تدیكندن ایجابنده اونكله‌ده یازی یازابیلیورلر. نته‌كیم بزم‌ده تحصیل كورمش‌ایمزك چوغی لاتین حرفلرینی طانیرلر. هله موسویلرك چوغی فرانسزجه بیلیرلر و لاتین حروفیله یازی یازارلر. فقط لاتین حروفی ملی حرفلری دكلدر. ملی حرفلری عبرانی حرفلری‌در.

خلاصه ژاپونلرك ترقیسی انجق یازیلارینی بوكون بزم قبول ایتدیرمك ایچون اوغراشدیغمز یكی یازی طرزنده اصلاحدن صكره ممكن اولمشدر. بونك خلافنه اولان اعتقادلر یاكلشدر. بز بونی هر وقت اثباته حاضرز.

۲. — یازیدن اصل مقصود اولان اوقویوب یازمق اوكره‌نمك خصوصنده كی عرض ایتدیكمز مشكلات ومضرتلرندن بشقه اوله‌رق صحی و اقتصادی بر چوق فنالقلری واردركه اوروپا و امریقا حفظ صحت مكاتب علماسنك كندی چوجقلرینك صحتلرینك محافظه‌سیچون ارادقلرینی خلاصة الخلاصه اوله‌رق عرض ایدهلم:

بر كره هر حرف مطلقا آیری آیری اولملی وایكی حرف آراسنده حرفلك باجاقلری آراسنده‌كی مسافه نسبتنده آرالق بولوندورملی‌در ایكنجیسی حرفلرك یوكسكلیكی ٤ یاخود ۳۰۷۱ پونطودن اشاغی اولماملی‌در. بزم حرفلرده بونك هیچ برقاعده‌سی یوقدر مثلا سره‌لی كافك (n) یوكسكلیكی سكزاون پونطوی بولدیغی حالده (ـ) یوكسكلیكی بر پونطوی بولماز.

اوچونجیسی برسانتیمترو اوزونلغی برده آلتی یاشنده‌كی چوجوقلر ایچون آلتی، اون ایكی یاشنده‌كیلر ایچون التی بچق، اون ایكی یاشندن یوقاری‌لر ایچون یدی حرفدن زیاده و برسانتیمترو مربعنه اون بش حرفدن زیاده اصابت ایتمه‌ملی‌در. بو شرطلرله دقیقه‌ده یوز، ساعتده ۶۰۰۰ سطر محذورسز صورتده اوقونابیلیر. سطرلرك طولی سكز، طقوز سانتیمترودن فضله اولماملی‌در.

دردنجیسی: دیوارلره اصیلان لوحه‌لرله خریطه‌لرده‌كی بتون كلمه‌لر درت متروده قولایجه اوقونابیلملی وقرائت اثناسنده نظر ترجیحاً حرفلرك اوست نصفلرینه و ایلك قسملرینه اصابت ایتدیكندن بر سطرك آلت نصفی اورتولسه‌ده اوست نصفی اوقوتمغه كفایت ایتملی‌در و بونك ایچوندركه حرفلرك علامت فارقه‌لری اوست قسملرنده اولملی‌در.

بزم متصل یازیلارده اولدیغی كبی مثلا «كیدیورمیسكز» كلمه‌سنی اوقورکن كوز بركره كافك سره‌سنه چیقوب متعاقباً تا آشاغی‌ده یه‌نك نقطه‌سنه اینمك، صكره ینه چیقمق محذوری اولمایه‌جق كه كوز ودماغ چابوق یورولماسین.

خلاصه بزم متصل یازی هم مشكلاتی سببیله اهالیمزك چوغنك وبا خصوص كویلی، فقیر وقادینلرك اوقویوب یازمادن محروم قالماسنه مكتبلرك یاپیلماماسنه، حتی یاپیلانلرك دخی یتقلماسنه، كوی خواجه‌لرینك كویلرده طوراماماسنه، ایی خواجه یتیشمه‌مسنه سبب اولدیغی كبی وقت وحالی زمانی مساعد اولوب‌ده تحصیله دوام ایتمه‌لرك دماغلرینك توازنسز نشو ونماسیله تثبت شخصی و اعتماد نفس خاصه‌سندن محروم اولمالرینه بادی اولیور. وقتك ارادیغی شرائطی حائز اولمدیغندن طولانی، عریض و عمیق و اوزونجه بر زمان قرائت ومطالعه‌یی مستلزم احوالده دواملی مطالعه‌یه مانع‌در. یعنی بعضیلرینك ده بزم یازینك زحتی اوكره‌نجه‌یه قدر اولوب اوندن صكره‌سی ایی‌در » دیمه‌لری طوغری اولمایوب موجب اولدیغی محذور علمی عمرك نهایتنه قدر بر دوام‌در.

صكره ترقیات مدنیه ایچون اهمیتلی‌درکار اولان یازی ماكنه‌لری، طباعت ماكنه‌لری، و هوغ تلغراف ماكنه‌لری استعمال ایدیله‌میور.

والحاصل هر درلو خسران واضمحلاللریمزك یاخود تعبیر آخرله معارفسزلكمزك اك باشلی سببی یازیمزك فنی اولماسیدر. بناءً علیه اك برنجی ایشیمز فنی بر یازی‌یه مالك اولمق ایچون نه لازمسه یاپمق‌در. بونك ایچون ایكی یول وار: بریسی بزم تكلیف ایتدیكمز وجه ایله حرفلریمزی آیری آیری یازوب ارالرینه احتیاجه كافی صائتلر علاوه ایتمك‌در.

ایكنجیسی‌ده لاتین حرفلرینی قبول ایتمك‌در. بز لاتین حروفنك روح ملته توافق ایتمه‌مسی وبكرمی ایكی حرف‌دها علاوه ایتمدكجه لسانمزی، ادبیاتمزی، لسان دینیمزی یازامیه‌جغی و علاوه ایدلسه دخی نه لسانی چیغرندن چیقاراجغی جهتله لاتین حرفلرینك طبیعی لهنده دكلز. هم نه حاجت، لاتین حرفلری بزم یكی یازی‌دن ایی دكل كه. بالعكس، بزم كندی حرفلریمزی آیری آیری یازوب ارالرینه بر قاچ شكل علاوه ایتمكله هر وجه ایله لاتین حرفلرندن وبتون دها دنیاده نه قدر حرفلر وارسه جمله‌سندن دها فنی، دها مكمل، دها قولایشلی، دها محسناتلی یازی‌یه مالك اولیورز. حالبوكه ایكن لاتین حروفی خاطره‌سیله كتیرمه‌نك معناسنی اكلامایز.

دوقتور میلاسلی

اسماعیل حقی

فحش وثیقه‌لری مروجنك جوابی وجوابمز

«عبدالله جودت بكك اجرآتی» سرنامه‌سیله صحیفه مدیر عمومیسنك اسلام قادینلرینه وثائق فحش وفجوری طاغیته‌رق عمومخانه‌لر آچمه‌یه تشبث ایتدیكنی و بو تشبثك مجلس وكلاده مذاكره ایدیلوب شیخ الاسلام

افندی حضرتلرینك شدتله اعتراض ایتدیكنی ، اوقاف ناظری حمدی افندی حضرتلرینك مسلمان قادینلره وثیقه طاغیتمق اصولنك رفعنی طلب ایتدیكنی ، مجلس وكلایه مأمور علی رضا پاشا حضرتلرینك‌ده بو تشبثك علیهنده بولندیغنی بیان ایتمش ایدك . عبدالله جودت بك بو حقائق واقعه‌یی تكذیب ایده‌مه‌جكنی ، تكذیب ایتسه‌ده تكذیبینك اصل وفصلی اولمیه‌جغنی بیلدیكی ایچون بر طاقم سفسطه‌لرله دعوای قازانمق املیله ، قیزیلباشلغی توركك دینی طبیعیسی طانیتدیرمغه چالیشان بر غزته‌ده سبیل الرشاده خطاباً :

بنم ایچون « بكچیلرده اسلام قادینلرینه مخصوص عموم‌خانه‌لر كشادینه تشبث ایدیلدی » دییورسكز . سوزكز تماماً خلاف حقیقتدر . وافترای محضدر . نزاكةً یالان سویلیورسكز دیه‌یوردم . فقط هر حالده وضعیتكز بر یالانجی وياخود قولاغنه هر كیره‌نی بلاتحقیق یازان بر كیمسه‌نك وضعیتلرندن بری اولمق لابددر . » دییور .

اصل خلاف حقیقت سوزی ، محض افترایی ، محافظهٔ موقع املیله دروغ مصلحت آمیزی ایلری سورن وقبول ایدن صحیه مدیریدر . « بن عموم‌خانه آچمغه تشبث ایتمه‌دم . سز یالان سویلیورسكز » دیه‌یه واران بو آدم ، كندینی تكذیب ایدیورده خبری یوق . چونكه عموم‌خانه آچمق ایچون اك جیركین تشبثاتده بولندیغنی بنه كندیسی عینی ورقه‌ده اعتراف ایدیورده فرقنه وارمیور . فقط بو اعترافنده التزام مهارتله اونی اهل اسلامه خوش كوسترمك ، صاف وپاك یوركلی مسلمانلری قاندیرمق ایستیور ، باقیكز نصل اعتراف ایدیور [١] :

« فحشی اعتیاد وصنعت ایدن قادینلره بلا تفریق جنس ومذهب بر هویت ورقه‌سی ویره‌رك بونلری هر هفته معاینه‌یه تابع قیلمق وصیق بر انضباط صحی آلتنده بولندورمق اصولی مدحت پاشانك طونه والیسی بولندیغی زماندنبری مرعی ومتخذ بر تدبیر صحی ومیانیدر . »

مدحت پاشا طونه ولایتنده بویله بر تدبیر اتخاذ ایتمش اوله‌بیلیر ! فقط بو تدبیرك غیر مسلمه‌لر حقنده اتخاذ ایدلدیكنه شبهه اولماملقله برابر مدحت پاشانك طونه ولایتنده ، یعنی اكثریت اهالیسی غیر مسلم اولان بر ولایتده اتخاذ ایتدیكی بر تدبیرك دیار اسلامیه‌ده ، بالخصوص پایتخت خلافت اسلامیه‌ده‌ده قبول اولنمسنه هیچ بر سبب یوقدر . نته‌كیم بو تدبیرك — اصلی وارسه — طونه ولایتنه انحصار ایتمی‌ده شیمدی‌یه قدر بو اصولك پایتخت خلافتده اتخاذ اولنمامسیله ثابتدر . بناءً علیه بو اصولك دولتجه مرعی ومعتبر اولدیغنی ادعا ایده‌رك وثیقه‌لی فحشك آلتمش یتمش سنه‌لك بر ماضی‌یه مالك اولدیغنی ایلری سورمك عبدالله جودت بكك أصلسز اختراعاتندندر . بوكبی یالانلرله صاف وپاك یوركلی مسلمانلری قاندیرمغه چالیشمق فحش وثیقه‌لری مروجی نه قدر چوروك تخته‌یه باصدیغنی میدانه قویدیغی كبی مسلمانلری یاكلتمق ایچون نه‌لر اویدوردقلرینی وبو اویدورمه‌لرله نه چركین مقصدلره خدمت ایتدیكنی كوستیر .

[١] فرنكیلك اك مهم عامل [سرایتی مربست قادینلرله مناسبات غیر مشروعه اولدیغی ایچون بونلر هر هفته معاینه‌یه تابع طوتوله‌رق كندیلرینه برر وثیقه ویرلمی اصول اتخاذ اولونمشدر . بو اصولك تعمیم وتقویه‌سی ایچون چالیشیورم . وقت — عبدالله جودت

فحش وثیقه‌لری مروجی بو تناقضك چوروكلكنه واقف اولدیغندن . مح‌در نه‌در عینی اصولك « ممالك اجنبیه‌ده جاری اولدیغنی » بیان ایدیورسه‌ده بوده مغالطه‌در . ممالك اجنبیه‌نك هانكیسی بو اصولی تعقیب ایدیور . ممالك اجنبیه‌نك هانكیسی فحشی بر مسلك طانیورده فاحشه‌لره هویت ورقه‌لری اعطا ایدیور ؟ ممالك اجنبیه ایچنده فحشی طانیان بر قاچی مستثنا اولمق اوزره دیكرلری هیچ‌ده بویله یاپمیور . فحشی بر مسلك طانیمیور . هر نه‌دلسه فحش وثیقه‌لری مروجنك انظاری بو مستثنادولتلره صاپلانوب قالمش ، دیكرلرینی كورمكدن محروم قالمش فقط بو محرومیتك جزاسنی ملته چكدیرمك ایستیورکه ملت بوكا قطعیاً مانع اوله‌جقدر .

فحش وثیقه‌لری مروجی بو قدرله قالمیه‌رق دها ایلریلره دیلنی اوزادیور :

« فحش ، بتون دینلرده اولدیغی كبی دین اسلامده‌ده ممنوع اولمقله برابر هیچ بر زمان قلع وامحاسی ممكن اولمامش ، خسران اخلاق واجتماعیسی تحدیده چالیشمقله اكتفا اولنمشدر . تواریخ اسلامیه‌یه اك آز وقوفی اولانلرجه دخی معلومدركه زمان سعادتده بیله فحش اجرای احكام ایلمشدر » دییور .

فحش وثیقه‌لری مروجنك جهالتنه انضمام ایدن مضمری بو نقطه‌ده تمامیله میدانه چیقیور . زمان سعادتده بیله فحشك شایع اولدیغنه ایما ایدن صحیه مدیری هیچ تاریخ اسلام بیلمیورمش . اونك بیلدیكی تاریخ اسلام دوقتور دوزینك تزویراتیدر . فقط بیلمه‌مسی‌ده مستغرب دكلدر . او ، بیلسه ، بیلسه تاریخ اسلامی ، دین اسلامی ، پیغمبر اسلامی ، امت اسلامیه‌یی تزییفه چالیشمه‌یی ، هر فرصتدن بالاستفاده مقدسات اسلامیه‌یه هجوم ایتمه‌یی بیلیر ، بیلیورکه او تزییفاتك كافه‌سی ، او هجوملرك هپسی متصل اونی دوشورمكدن بشقه بر شیئه یارامیور . فقط كندیسی اكلامیور وطویمیور ! زمان سعادتده فحشك اجرای احكام ایلدیكنی صحیه مدیری نره‌دن اوكرنمش ؟ بو اونك تزویریدر ، بشقه برشی دكلدر . زمان سعادتده بر تك حادثه وقوعبولمش وحد شرعی فاعلك اقراری اوزرینه اقامه اولنمشدر . نته‌كیم خلفای راشدین دورنده‌ده آنجق بر تك حادثه وقوعبولمش وحد شرعیسی‌ده اجرا ایدلمشدر . فحش وثیقه‌لری مروجی بو ایكی حادثه نامنه « او زمانده بیله فحش اجرای احكام ایتمشدر » دیه‌رك رسالتپناه افندمز حضرتلرینك دوره‌سیه‌لرینه اطالهٔ لسان ایدیور . مسلمانلغه عداوتنی صاف وپاك یوركلی مسلمانلره كوستریور . صاف وپاك یوركلی مسلمانلر پیغمبرلرینه دیل اوزاتان ، دینلرینی استحقار ایدن بر آدمدن بو سوزلری بو چوروك ، فقط تزییفكار سوزلری دیكله‌مكله اوكا قارشی انفعاللری البته بر قات دها تزاید ایدر .

متعاقباً فحش وثیقه‌لری مروجی دول اجنبیه تبعه‌سندن فحش وادیسنده بولونانلرك قیود صحیه آلتنه آلنمسنه دائر مأذونیت ویرلدیكنی سویلدكدن صوكره :

« ایش بو مركزده ایكن بزم مربست قادینلاق ایدن وبونی یاپمسنه مانع اولمق ایچون قدرتمز تعلق ایتمه‌ین بر مسلمه‌یی هویت ورقه‌سی آلمغه ومعاینه‌یه

تابع اولمایه مجبور ایتمك « مسلمانلق فحشی منع ایدییور ، بو سببله فحش اجرا ایتدیککی بیلمك وطانیمق ایسته‌میوردم ، فحش اثناسنده فرنکی‌یه طوتیلورسه‌ك کیرنجه‌یه قدر اوکنه کلنه فرنکی خسته‌لغی ویر ، دیمکدن بشقه برشیی‌در. »

اوندن صکره :

« مسجلیندن، طبی معاینه‌یه تابعیندن بشقه بر معنایی تضمن ایتمیان هویت ورقه‌سی آلمق مجبوریتی اصولی فحشی حمایه دکل، بالعکس تضییق وتقییدایدر »

دییور . ونهایت بزم ادرا کسزلغمزدن فلان دم ووریور .

فحش وثیقه‌لری مروجنك مقاله‌سنك باشنده، بن عموخانه آچیوردم، سز یالان‌سویلیورسکز دییه قوپاردیغی یایغاره‌لرك یرینه شیمدی اوت بن وثائق فحشی طاغیدییورم ، یك طبیعی عموخانه‌لرك کشادینه سبب اولیورم اما مقصدم فحشی تضییق و تقیید ایتمك ، فرنکی تجربیاتیله مجادله ایتمکدر ، دیمك ایستیور .

اولا فحش وثیقه‌لری مروجی وثائق فحشی طاغیتمقله هرفاحشه‌نك هر یرده ارباب ناموسك انظار استکراه ونفرتی قارشیسنده، عصمت وعفتی استحقار ایدرك اجرای فحش ایتمسنه مساعده ایتمشدر. فحش وثیقه‌لری مروجی بویله‌یاپمقله ملتك ناموسنه ، اخلاقنه، تلقیاتنه نه‌مدهش برضربه حواله ایدییور. اهل اسلام هیچ بروقت بوناموس‌شکن ضربه‌نك تأثیراتنه معروض قالمه‌یی قبول ایتمزلر . و ایتمیه‌جکلردر. هر یردن یوکسلن شکایتلر اهل اسلامك بو اجرآات قبیحه‌دن نه‌قدر متنفر اولدقلرینی کوستریبور . وثیقه آلان هر فاحشه‌نك اسلام اولری آره‌سنده مقدساتمزی ، آدابمزی ، تلقیاتمزی چیکنه‌یه‌رك، شیمدی‌یه قدر کوره‌مدیکمز ، و کورمك ایسته‌مدیکمز شنایعی صحیه مدیریتنك وثیقه‌سنه استناداً یاپه‌سی ... بو آرتیق کیمسه‌ده تاب تحمل بیراقمادی . پولیس مرکزلرینه مراجعت ایدن خلق اسلام اولری آره‌سنه صوقولان بورذل لتخانه‌لرك وثیقه‌لی و بناءً علیه پولیسك حق مداخله‌دن محروم اولدیغنی اوکره‌نیور. حتی بعض یرلرده پولیسك بوعموخانه‌لری محافظه‌یه مجبور قالدیغنی کوریبور . کوریبورده حیرت ایدییور، چونکه مسلمانلر هر زمان زنایی حرام ، کناه بیلیرلر ، واونکله هپ مجادله ایدرلر . بوفضیحه‌نك استیصالنه‌چالیشیرلر. بوندن طولاییدرکه‌مملکتمز بومنکرك ازاله‌سی ایچون اك مساعد بر مملکتدر . خلقمز بومنکری منکر اوله‌رق بیلیور، واونکله مجادله‌یه مستعددر. خلقك بواستعدادینی انکشاف ایتدیرمك لازمکلیرکن فحش وثیقه‌لری مروجی عبدالله جودت بك خلقك بوتلقیسنی ، بو استعدادینی اولدوریور . فحش وثیقه‌لری مروجنك لیاقتسزلغی حسابنه خلقمزك اخلاقنه بومدهش ضربه ایندیور !

شیمدی بر کره وثائق فحشی طاغیتمه‌نك ملتك تلقیاتنه ، آدابنه، ناموسنه ایندیردیکی بوضربه‌یی قید ایتدکدن صکره فحشك اصل تضییق ایدیله‌جکنه نقل کلام ایده‌لم:

مملکتمزك فحش ایله مجادله‌یه اك زیاده مستعد بر مملکت اولدیغنی بیان ایتدك . اسکیدن محله تشکیلاتی هر اخلاقسزلقله مجادله، هردرلو ناموسسزلغی قهر ایدردی . بناءً علیه اسلام محله‌لری آره‌سنده فحش یاشایه‌مزدی. و طولاییسیله فحشك فرنکیلرندن مملکت اعظمی درجه‌ده مصون قالیوردی. شیمدی هر محله‌نك هرخصوصاتی مراقبه‌وهرحاله مطلع اولان محله تشکیلاتنك یانده برده صحیه تشکیلاتی بولنسه محله تشکیلاتنك مجادله ایتدیکی هر اخلاقسزلقده صحیه تشکیلاتی ده کندی عهده‌سنه دوشن وظیفه‌یی ایفا ایدر. و او وقت فرنکی‌یه قارشی اك مؤثر مجادله آچیلمش اولور. آنجق بوصورتله فحشك تضییق وتقییدی قابلدر . آنجق بوصورتله بو بلیه‌نك تخریباتی اصغری نسبته ارجاع ایتمك ممکندر . بالذات خلق قورتولمق ایچون چالیشملی وتشکیلات صحیه اونك امدادینه شتابان اولملیدر. حالبوکه صحیه مدیرینك تدبیر سقیمی برجهتدن فحشك برمنکر اوله‌رق تلقیسنی ابطال ایتمکله، ماتی فحشی خوش کورمکه الیشدیردیغی کبی درلو درلو سبیلرله توسع ایدن بوبلیه‌نك سرایتنه خادمدر. فقط فحش وثیقه‌لری مروجی بوخصوصاتی نظر دقته آله‌جق بر قابلیت و لیاقتده‌می؟ . بویله بر تشکیلات صحیه یاپمق صحیه مسلکنده یتشمش، مملکتمزك احوال صحیه و روحیه‌سنی اکلایه‌رق حکیمانه تدابیر ایله ، موفقیات علمیه‌سنی آثاریله کوسترمش ذواتك ایشیدر. یوقسه بتون عمرینی دیغمزه قارشی درلودرلو اسنادات قبیحه‌ده بولنمقله کچیرمش وماغنی بویولده چوروتمش کیمسه‌نك ایشی دکلدر.

فحش وثیقه‌لری مروجی فرنکینك تخریباتندن ذره قدر تأثر طویمش اولسه البت بو وثیقه اصولنی تقویه وتعمیمه غیرت ایتدیکی صکره پاکلشلغنی کوسترنلره ، مضمرینی تشهیر ایدنلره قالقوب ده او عامیانه ، جاهلانه سوزلری سویلمکدن. اولسون حیا ایدردی .

اوت، مملکتمزده فرنکینك تخریباتندن متأثر اولسه‌ده اونلرله مجادله‌یه غیرت ایتمش اولسه هیچ اولمازسه تدبیرینك سقامتنی بونقطه نظردن اولسون آکلاردی‌ده امراض زهرویه‌دن سالم اولدیغنه دائر وثیقه ویردیکی قادینك بو خسته‌لغی براز کیکدن آله‌جغنی دوشونورده هر نصلسه بویوله سوروکله‌نن قادینی بیله بیله تهلکه‌یه آته‌جغنه بو خسته‌لقسز قادینلره معروض قاله‌جقلری تهلکه‌لری اکلاتمق ، کوسترمك ، فرنکینك فجاعتنی ایضاح ایتمك وبناءً علیه اونلری بو منفور خسته‌لقدن ایکره‌ندیره‌رك ، فحشك تهلکه‌لرندن خبردار ایدرك حرام وادیسندن حلال وادیسنه کیتملرینی تأمین ایدردی . وبویله‌جه وظیفه‌سنی ایفا ایتمش اولوردی . فقط فحش وثیقه‌لری مروجی خلق مواعظ طبیه‌ایله ارشاد ایده‌جکی یرده اونلری فحشه ، فرنکی‌یه سوق ایده‌جك وثائق طاغیتیور.

الحاصل فرنکی ایله مجادله ایچون ، زنایی تضییق وتقیید ایچون محله تشکیلاتیله برابر چالیشاجق تشکیلات صحیه لازمدر. مملکتی فرنکی تخریباتندن قورتارمق ایچون بوندن بشقه بر چاره یوقدر . صحیه مدیرینك سوزلری کوستردیکمز وجهله هپ اساسسز ، هپ مضردر. غریب اودرکه صحیه مدیر عمومیسی عبدالله جودت بك بونلری

ادراك ایتمیه‌جك قدر نا اهل اولدیغنی اكلایه‌رق مقامنی ارباب لیاقته ترك ایده‌جكی یرده هر كسی ادراكسزلقله اتهام ایتمك كبی ادراكسز- لكك اك آشاغی درکه‌لرینه سقوط ایتدیكنی بیله ادراكدن عاجز. حكومت بو درجه عجزی عیاناً كوردیكی حالده اونی ینه مقامنده ابقا ایدییور . بو نه‌قدر غریب بر حركتدر. اهل اسلام بو نابجا حركتك ضررینی چكیور . عجبا نه وقته قدر چكه‌جك ، ونه وقت قورتوله‌جق ؟

بز امینزكه فحش وثیقه‌لری مروجنك بویله وناتی فحش وفجوری طاغیتمسی، حیثیت اسلامیه‌یی استحقار ایتمسی ایركچ مناسبتسز احواله سببیت ویره‌جك. حكومت متیقظ داورانسه‌ده، محیه‌یه ارباب استحقاق ولیاقتدن برینی تعیین ایتسه‌ده بوحالره قارشی طورسه ! احوال سابقه‌سندن طولایی اهل اسلامك شدتلی انفعالنی قازانمش اولان فحش وثیقه‌لری مروجی بو سفركی اجراآتیله بو انفعالك شدتلنمسنه سبب اولدی . باری حكومت بوكا میدان براقماسه‌ده فحش وثیقه‌لری مروجنی حمایه‌دن واز كچسه ، بویله‌جه هم مقدرات صحیه‌مزی بر « نااهل » ك الندن قورتارمش ، همده ناموسمزی صیانت ایتمش اولور ! اهل اسلام بو وظیفه‌نك ایفا اولنمسنه منتظردر .

§ فحش وثیقه‌لری فرنكینك سرایتنه مانع اوله‌مایه‌جغی حقنده اطبانك مطالعات وملاحظات فنیه‌لرینی‌ده كله‌جك هفته نشر ایده‌جكز.

خریستیانلق و جمعیت اقوام

محرری : هندستان اعاظم علما واكابر رجال اسلامیه‌سندن شیخ مشیر الكید وایی

لوندره‌ده منتشر « اسلامیق ره‌ویو » دن ترجمه اولنمشدر:

بوندن مقدم یازدیغم بر مقاله‌نك صوكنده جمعیت اقوام حقنده : « بوجمعیتی تأسیس ایتمك ایسته‌ینلرك حالت فكریه‌لرینی نظر اعتباره آله‌رق أصلا تأسس ایتمامسنه دعا ایتمه‌مك الده دكلدر ; چونكه هیئت بشریه‌نك بر قسم أعظمی اونك خارجنده براقیله‌رق اضرار ایدیله‌جك. بناءً علیه جمعیتك حقسزلغنه اوغرایه‌جق ، یاخود حال حاضره‌دكی اضطرا- باتك تسكیننه اهمیت ویریلمیه‌جك اولان ملتلر هر فرصتدن استفاده ایدرك جمعیت اقوامی هیچه صایه‌جقدر » دیدكدن صكره اشبو جمعیت اقوامك اسیا و افریقا اقوامی اوزرینه اوروپانك تحكمنی ادامه‌یه خدمت ایده‌جكنی بیان ایتمشدم .

بو فكرلری بیان ایتدكدن صكره « قانتبوری » سرپسقوپوسیله روما قاتولیك كلیساسندن ماعدا بتون كلیسالرك رؤساسی بتون خریستیانلره خطاباً بر بیاننامه نشر ایتمش و بونده « بین الملل عدل و مسالمتی تأمین ایچون بر واسطۀ خریستیانیه اولان جمعیت اقوام غایه‌سنه ظهیر اولمق ایچون بزمله برلشیكز » دییورلردی .

نه‌اولورسه اولسون بو زمانمزك بر علامت مسعوده‌سیدر . خریستیانلر پیغمبرلرینه « امیر مسالمت » لقبنی ویرمشلردر . اونك رسول محبت اولدیغنی سویلرلر. حتی بالذات الاهك سراپا عشق اولدیغنی ادعا ایدرلر . و بناءً علیه پك طبیعی اوله‌رق حربدن نفرت ایدرلر . فقط بن خریستیانلرك ادعا ایتدیكی كبی حضرت مسیحی شفقت ومحبتك اك بیوك مبشری اوله‌رق قبول ایتمیورم . قدمنهادۀ وجود اولمش بر فرد یوقدركه علیه الصلاة والسلام افندمز درجه‌سنده محبت و شفقت عقیده‌لرینی اخلاص وصمیمیت ، اقدام و غیرت ایله تلقین ، انسانیتك خیر و منفعت عامه‌سنی كافل اك مكمل قوانینی تدوین ، وهر شیدن اوستون كندی افعال وحركاتیله بشریتك اك بیوك خیرخواهی اولدیغنی اثبات ایتمش اولسون ، مع مافیه مادامكه خریستیان رؤسای دینیه‌سی جمعیت اقوام غایه‌سنی بین الملل عدل و مسالمتی تأمین ایچون بر واسطۀ خریستیانیه تلقی ایتمكده‌در . اوحالده اونلرك بوغایه‌دن اومدقلری فوائدی القیشلامق اقتضا ایدر. بناءً علیه رؤسای دینیه‌نك نشر ایتدیكی بیاننامه‌نك بوشه كیتمه‌مه‌سنی و بتون خریستیانلرك بوغایه‌یه مظاهر اولمه‌لرینی امید ایدرز . هیچ شبهه‌سز غایه پك بیوكدر و آنجق دینك اعانه‌سیله خلقك مظهر اعتباری اولور .

شو واركه رؤسای نصارا جمعیت اقوامی برغایۀ خریستیانیه اوله‌رق اعلان ایدنجه بالخاصه خریستیانلره مراجعت ایتدكلری نظر دقته آلنملیدی . مع الاسف كوردككه رؤسای نصارا بوخصوصده بر طور تذبذب طاقینمیلر . رجال دولت ایله خلق مراقبه ایده‌جكلری یرده خریستیانلغك اك اساسلی مبادیسنی زیر و زبر ایدرك سیاسیلره ورجال دولته خدمت ایتدیلر .

هر كس بیلیركه مسیحك وضع ایتدیكی مبادی قتاله مقاومت اولنمامسنی آمردر . انجیل متی‌ده شو سطرلر محرردر :

« قتاله مقابله‌ده بولنمه‌یكز . صاغ یناغكزی وورانه صول یناغكزی چویریكز . كوملككزی آلانه عباكزی‌ده ویریكز. دشمنلریكزی سویكز . سزی تلمین ایدنلری تقدیس ایدیكز. سزدن نفرت ایدنلره ایلك ایدیكز . سزه اذیت ایدنلره دعا ایدیكز »

حالبوكه حرب عمومینك انفلاق اوزرینه انكلتره‌نك رؤسای دینیه‌سی بتون بو اوامر مسیحیه‌یی فراموش ایدرك المانلرك علیهنده سویلمدك سوز براقمدیلر . « اونلری تخریب ایتدكلری اراضیدن طرد ایتمه‌ینجه قلیجی قینینه قویمه‌مق جنت و جنایت اولدیغنی » اعلان ایتدیلر . حتی پروفسور دایسانك مراجعتی اوزرینه « قانتبوری » سرپسقوپوسی حضرت مسیحك بالاده یازدیغمز اوامرینه اتباع ایده‌جكی یرده « انسانیت ومدنیت علیهنده ارتكاب اولنان مدهش جنایتی اونوده‌مایز . حربك اعلانی خصوصنده كوستریلن وحشتی هیچ بر وقت اهمال ایده‌میز . » دیه جواب ویرمشدی .

الحاصل رؤسای نصرانیت دینلرینك پرەنسیپلری حقنده لاقید ولاابالی اولدقلرینی دائما کوسترمشلردر. و بوندن طولاییدرکه محترم [ل . وولترماسون ، د . د .] دییورکه :

« خریستیانلر ، دینلرینك مؤسسی « امیرمسالمت » اوله‌رق اعلان ایدرلرسه‌ده خریستیانلق هیچ بر وقت ، و هیچ بر یرده ، حتی کاملا خریستیانلرله مسکون اولان یرلرده تأسیس مسالمت ایده‌مامشدر. محاربه‌نك آوان اقلانده خلق « خریستیانلق موفق اولادیمی ؟ » دییه تردد، متردد دوشونیوردکن بو حقیقتی خاطرلامق کرکدی. محاربه کندیسی، هرهانکی کناه کبی عقلده و قلبده یعنی نیتده‌در. خریستیانلق عاملی هیچ بر وقت محاربه نیتندن واز کچمامشدر . چونکه صلح زمانلرنده ملتلر محاربه‌یه حاضرلانیورلردی . بوکون کلیسایه عائد هیچ بر تهمت یوقدرکه هرزمان اونکله متهم اولماسین . حله بالخاصه اساسلری بوقدر دوچار انقسام ایدن بر دین کندیسی بالذات بر حرب سببیدر . »

کلیسا رؤساسی جمعیت اقوام ایچون خریستیانلره مراجعت ایدییورکن محترم « ماسون » ك بو سوزلرینی عریض و عمیق دوشونملیدی. چونکه هانکی مقصدده بناءً جمعیت اقوام فکرینی ترویج ایتدیلر . حضرت مسیحك صلح و مسالمتی تأسیس ایتمك ارزوسنی کمال صمیمیت ایله تقدیر ایتدکلرندنمی، یوقسه بر قاچ اوروپالی رجل حکومتك بویله برشی باپه‌بی تصور ایتدکلرندنمی ؟ یعنی کلیسا رؤسای جمعیت اقوام فکرینه بر مبدأ دینی اولمق اوزرەمی، یوقسه بر موضوع سیاسی اولمق اوزره‌می مظاهرت ایتدیلر ؟ بر موضوع سیاسی اولمق اوزره ایسه اونلرك بوکبی مواضیع سیاسیه‌یه مداخله‌یه حقلری یوقدر . اونلر بو خصوصده حضرت مسیحك « قیصره عائد اولانی قیصره، الهه عائد اولانی الهه‌یه براقیکز » امریله مأموردرلر . و هر ایکیسنی بر آره‌یه مزج ایده‌مزلر . فقط بالعکس بر مبدأ دینی اولمق اوزره حمایه ایدییورلرسه او تقدیرده کمال حرمتله صورارم اونلره: عجبا جمعیت اقوامه بر طاقم داروینی فکرلر کتیریلیرسه و بو فکرلر انسانیتك قسم اعظمنی اضرار ایده‌جك ماهیتده اولور ایسه اونلر مقاومت ایتمك اقتدارینی حائزمیدرلر ؟ . .

محترم کلیسا رؤساسی بیاننامه‌لرنده کمال بلاغتله دییورلرکه :

« خریستیانلغك اك اساسلی ، اك معقول حقیقتی اوله‌رق شونی بیلیورز که حیات عمومیهٔ بشریه‌نك مبدأ مؤسسی محبتدر . آنجق محبتدرکه کرك اقوام و افرادده خودکاملق ، تعظم ، و تکبرك کافهٔ اشکالنی منفعت عمومیه‌نك تکلیف ایتدیکی وظیفه‌نك قوتلی و محیط مراقبه‌سنه و سلطنت الهیه‌یه قارشی پرورده اولنان صداقت عمومیه‌یه تابع ایدر . ضعفانی حمایه، حریت ونمایه غبطه، حدت و انفعال زمانلرنده ملتلرك مراقبهٔ نفس ایتمه‌سی ، بو قانون معظمك تظاهرات فعلیه‌سندن بر قسمدرکه بشرك کافهٔ مساویسی ، جنتلری ، ضعفلری اونك علیهنده حرب ایتمکده‌در »

بونلرك هپسی پك کوزل پرەنسیپلردر . و بو قانون طوغرودر . فقط أصل مسئله بو قانون تعقیب اولنه‌جقمی ؟ ملتلرك خودکاملقلری، حرص‌لری ، جمعیت اقوام دائره‌سنده مسندنشین اوله‌جق اولانلرك سایه‌سنده زائل اوله‌جقمی ؟ جمعیت اقوامك بنیهٔ تشکلی جهانشمول اوله‌بیله‌جکمی؟ أقوام جهانك، اوروپالیلرك دوشوندکلری شکلده، ضعیف وقویسی، متمدن و غیر متمدنی ، مترقی، غیر مترقیسی جمعیتده صاحب رأی اوله‌جقمی؟ جمعیت اقوامك قاپوسی هرهانکی عرقدن، مملکتدن، مذهبدن ، رنکدن اولورسه اولسون هرکسه آچیق بولنه‌جقمی؟ یوقسه جمعیتك حدود عرقیه‌سی وارمی؟ اوروپالیلرله، اوروپالی اولمیانلر آره‌سنده فرقسز بر عدالت حکمران اوله‌جقمی ؟ هرهانکی قطعه‌نك أهالیسی بر اخوتك اعضاسی کبی، نصیب عدالتی استیفا ایده‌جکمی یوقسه شمدیکی کبی اوروپالیلر ایچون بشقه بر قانون، اوروپالی اولمیانلر ایچون‌ده آیری بر قانونمی اوله‌جق ؟ . .

بر مثال کتیره‌لم : جمعیت اقوامده طرابلس غرب اهالیسی ایله لهستان اهالیسی عینی معامله‌یی کوره‌جکلرمی؟ طرابلس غربك ماجرای خونینی خاطرلرده اولسه کرك . پك اعلا . جمعیت اقوام طرابلس غربلیلره نه‌یاپه‌جق ؟ جه‌اسلوواقلری ، لهستانلیلری نائل حریت و استقلال ایتدیکی حالده اونلری تحکم آلتنده‌می براقه‌جق ؟ جمعیت اقوامك مصر و هندستانه قارشی وضعیتی نه‌اوله‌جق ؟ یاخود جمعیت اقوام، منشأ ظهوری اولان مملکتده سیاهلرله بیاضلرك آره‌سنده مساوات تأمین ایتمك ایچون نه‌کبی تدابیر اتخاذ ایده‌جك؟ . . .

بن شونی‌ده بیلیورم که هندستانك اك آشاغی طبقه‌لرندن خریستیانلغی قبول ایدنلر دینداشلریله برابر عینی موقع مساواتده بولنمیورلر . وایشیدییورم که امریقاده سیاهلر و بیاضلر ایچون آیری ، آیری کلیسالر وارمش. اویله ایسه اصل اولورده خریستیانلغك کلیسا رؤساسی جمعیت اقوامده ادیان سائره اصحابی ایچون مساوات و بیطرفانه معامله تأمین ایده‌جکلرینی ظن ایتدیلر. اوروپالی اولمیانلرك حقوقی اوروپالیلرك حقوقی کبی تأمین اوله‌جقمی، یاخود رنکلی انسانلرك ، رنکسزلر کبی معامله کوره‌جکی نصل تصور اولنور ؟ ! . .

خریستیانلق هیچ بر وقت خریستیانلرله خریستیان اولمیانلره عینی صورتده معامله ایتمامشدر. حتی بتون قوانین اخلاقیه‌سی بیله آنجق مسیحك الوهیتنه معتقد اولانلره محفوظدر. خریستیان اوروپا، خریستیان اولمیانك ذی‌روح اولدیغنه، بر اوروپالی اولمیانك ذی‌حیات اولدیغنه کوچلکله اینانیر . اوروپالیلر طرفندن یهودیلرك امحاسنه ، مسلمانلرك استیصاله ذره قدر اهمیت ویریلمز . فقط اوروپالیلرك اوزرینه بومبا یاغدیرمق ، اوروپالیلر اوزرینه دوم دوم قورشونی آتمق.. ایشته بو اوروپالیلری تدهیش ایدر. فی‌الحقیقه جهانشمول بر حس اخلاقی احتیاجی

حرب عمومی مصیلتی تولید ایتدی. اوت ، حاکملرك حکوملره قارشی تعهداتی ، حتی معاهدات بین الملیه بیله متعاقدلردن بری اوروپالی دکلسه نقض اولنیوردی . بتون دنیایی صاران بومدهش یانغینك اصل سببی برلین معاهده نامه‌سنك برکاغد پارچه‌سی تلقی اولنماسیدر . عجبا جمعیت اقوام بوکاغدپارچه‌سنك اعتبارینی اعاده ایتمه جسارتنی کوسترەبیلیرمی؟.

خریستیان اوروپا ، خریستیان اولیان قوملرله معاهده‌لری نقضنه آلیشه آلیشه نهایت کندی آره‌سنده‌ده نقض عهده باشلادی .

الحاصل جهانشمول برنقطهٔ نظردن بویله بر جمعیت اقوام آتیده‌کی اساسلر اوزرینه قورولمدیغی تقدیرده فائده‌لی اولمقدن زیاده مضر اولور:

١ — جمعیت اقوام ، عرق ، رنك ، مملکت ، مذهب و مدنیت خصوصاتنه عائد طرفکیرلکلرك فوقنده اولملی ، بتون انسانیت عینی صورتده معامله اولنملی ، بتون ابنای بشر بر اخوت تشکیل ایتملیدر .

٢ — استبدادی وشخصی حاکمیتلرك کافه‌سی ازاله اولنملیدر . حکومات مشروطه ، و مختلف عرقلردن متشکل امپراطورلقلرده حکومات متفقه تأسیس ایتملیدر .

٣ — دیار اجنبیه‌نك استثماری منع اولنملیدر . هر مملکتك کندی اهالیسی ایچون اولمسی استثنا قبول ایتمز بر قاعده تشکیل ایتملیدر . هر مملکتك منابع ثروتلرینی زنکینلشدیرمك ایچون دکل ، اهالیسنك استفاده‌سی ایچون انکشاف ایتملیدر .

٤ — بر مملکتك ضعیف اولمسی اونك قوتلی دولتلر طرفندن محافظه ایدلمسی ایچون برسبب تشکیل ایتملیدر . هر مملکتك حکومت داخلیه‌سی و ایجابنده جمعیت اقوامه ظهیر اولمق ایچون تشکیلات بریه و بحریه‌سی بولنملیدر .

٥ — بر مملکتك اداره‌سی خلقی مستفید ایده‌میه‌جك ، یاخود انکشاف ایتدیره‌میه‌جك بر حالده ایسه اومملکتی قوهٔ حربیه ایله قوتلی بر دولتك تملك ایتمسی دکل ، جمعیت اقوامك او مملکته اداره ادملری ، معلملر اعاره ایتمسی لازمدر . بونلرك وظیفه‌سی بدخواهانه دکل ، خیرخواهانه معاونتدر . افندیلك دکل ، قرداشلقدر . الحاصل حمایه‌لرله خصوصی اتفاقلر قالقملیدر .

٦ — تجارت ، صنایع ملیه‌یی حمایه اقتضا ایتدیکی یرلر مستثنا ، هر یرده سربست اولملیدر .

٧ — هیئت حاکمه جهانشمول اساسلر اوزرینه تشکل ایتملیدر . ساده بتون ممالك جهانی تمثیل ایتمکله قالمیه‌رق هر مملکتك اك مهم منافعنده تمثیل ایتملیدر . ممثللر خلق طرفندن انتخاب اولنملی ، حکومتلر طرفندن دکل .

٨ — حرب عمومینك نتیجه‌سنده اولدیغی کبی بعضی دولتلر جمعیتك خارجنده اصلا قالمامليدر . وحق احقاق حق ایچون آنجق حربك ایقاد ایتدیکی احتراصلك کسب سکون ایتدیکی ، استعمال قوت کبی وسائلك قالقدیغی بر زمانه انتظار ایتمك کرکدی ، صکره بیطرف بر محکمه‌یه احقاق حق خصوصی تودیع اولنملیدی .

١٠ — بتون معاهدات بین الملیه کمال حرمتله اجرا و بونلرك علیهنده ترتیب اولنسان اتفاقلر لغو اولنملیدر . هیئت حاکمه معاهدات بین الملیه‌یی اعاده ایتملیدر .

١١ — هیچ بر دولت دیکر بر دولتك امور داخلیه‌سنه مداخله ایتمه‌ملیدر . فقط ملتك ممثلی بر طاقم احوال فجیعه‌نك وقوعنده تدابیر لازمه‌یی اتخاذ ایدر . هرهانکی ملته قارشی یاپیلان ظلملر تضمین اولنملیدر . ایستر بو ملت بالغانلی ، ایسترسه ارمنی اولسون .

اسلام وسوسیالیزم نام اثرمده حکومتلری فعلا مراقبه ایتمك خصوصنده موفق اولان یکانه سوسیالیزم آنجق علیه الصلاة والسلام افندمزله خلیفه‌سی حضرت عمرك تأسیس ایتدیکی حکومتده کورولدیکنی بیان ایلمشدم . چونکه تأسیس ایتدکاری حکومت اوتوز سنه مدتله تماماً سوسیالیست پره‌نسیپلر اوزرینه پایدار اولدی . اونلرك دورلرنده آنجق سوسیالیزمك حاکم اولمسنك سببی اونك قوتلی اساسلر اوزرینه تأسیس اولنمسی ، یعنی افرادك سجیه‌وی ومعنویتك اك یوکسك و اك أصیل شواهقه اعلا ایدلمسیدر . تاریخ بشر ، بر مملکتده سجیه‌لری اعتباریله ، محبت مشترکه ، مرحمت ، شرف ، صداقت ، اخوت ، جسارت معنویه ، قهرمانلق ، بینجیلك خصوصنده ، هیچ قدیسلر مرتبه‌سنه یوکسلن بوقدر چوق وطنداشلر قید ایتمامشدر . اوت ، تاریخ عالم بویله ، اك علوی تمایلات وسوائق ایله مشبوع بر کتلهٔ انسانیه کورمامشدر . دنیانك مختلف طرفلرندن کلن اك اجنبی انسانلر لاینفك بررابطهٔ اخوته باغلانیور ، برلشیور ، هر شیده سعادتده ، مصیبتده برلەشیور . بر و یکانه بر سببله برلەشیور . اوده بتون بشریتك خیرینی بر الهه ایمان اتدرك تأمین ایتمك .

جمعیت اقوام دموقراتیك و سوسیالیستیق اساسلر اوزرینه تأسیس اولنمازسه انسانیتی مستفید ایتمك شویله طورسون ، دهامدهش ضررلره دوچار ایده‌جکدر . جمعیت اقوامی زیر جناح حمایه‌لرینه آلمق ایسته‌ین کلیسا رؤساسی اولا بتون انسانیتك خیرینی ارزو ایتدکلرینی فعلاً کوسترملیدرلر . آرتیق دنیا یوکسك صدالی کله‌لردن یورولدی ، هر یرده حقك غلبه‌سندن ، حقیقتك مظفریتندن بحث اولنیور . بز بوکون انسانلرك هر هانکی عرق و دیندن اولورسه اولسون عینی

معامله‌یی کوروب کورمیه‌جکنی کلامق ایستیورز. ضعفانک هر درلو تحکمه انقیادی، ضعفانک استثماری، دوام ایدوب ایتمیه‌جکنی، اونی بیلمک ایستیورز. برده، شو ویسکی شیشه‌لریله، ناموسسز قادینلریله، قمارخانه‌لریله بونلردن بیزار اقوام مسلط اولان مدنیت دیلن او صرف مادیت ینه بو خلقه زورله یایشه‌جقمی یوقسه آرتق بو اقوام کندی ساده و تمیز حیاتی حضور ورفاه ایچنده کچیره‌جکمی؟

مسیح بالذات مادیلیکک اک بیوک علمداری ایدی. کندیسی سکنهٔ آسمانه بقیشان بر حیات کچیرمشدی: اوی بارق یوقدی. اذواقه اصلا دالمادی. زنکینلرک جنته کیرمیه‌جکنی سویلدی. و طرفدارانه بر سیاحته چیقارکن اکمک، پاره، البسه آلمامه‌لرینی، آیاقلرینه صندالر کچیرملری و ایکی ستره کیمه‌مه‌لرینی امر ایتدی. فقط مسیحه اتباع ایتدکلرینی سویلیانلر کندیلرینی تفنکلرله، سونکولرله تسلیح ایدرک بویله بر قوتدن محروم اولان ملتلره هجوم ایدرک اونلری چالیورلر، ثروتلرینی اغتصاب ایدیورلر، کندیلری اک محتشم غدالرله تسعید حیات ایدیورکن اونلر آچلقدن اولیورلر. مسیحک نامنه اضافه اولنان مدنیت بتون قوتنی چلیکدن و آتشدن یاخود کموش و آلتون قورشونلردن آلیور، ایشته بویله‌جه بو مدنیت صرف مادیدر.

بو ارضک اکثریت سکنه‌سی مسلمان اولدیغنی بیلدکلری حالده آنجق یهودی و خرستیانلره عدل و بیطرف ایله معامله ایتدیلر، بونلره تام حریت وجدانیه و حریت حاکمیت بخش ایتدیلر. و مسلمانلرک بو حوالیدن ابدیاً طرد ایدلملری اقتضا ایتدیکنی اعلان ایتمکده‌درلر. بویله‌جه آتیده وقوعبوله‌جق محاربانک تمامی وضع ایدیورلر. بوندن

ایشته بر جهتدن جمعیت اقوام بتون مملکتلرده، بتون اقوامه امنیت وعد ایتدیکی حالده دیکر طرفدنده هندستانک ابدیاً تحکم آلتنده قالمسی

ایچون آسیاده «مونروه» اصولی تأسیس ایدیله‌جکی سویلنیور. ولوکه بو اوغورده قومشو امپراطورلقلرک انهدام ویا الحاق اقتضا ایتسین.

معلوم اولدیغی اوزره انکلیز امپراطورلغنده خرستیان اولمیانلرک عددی خرستیانلرک عددندن فضله‌در. مع مافیه مصرا دوران ایدیورکه بوندن بویله خرستیان اولمیانلر خرستیانلرک اوزرنده قطعیاً حکمران اولمیه‌جقمش.

فکرلری بوقدر دار، انسانیتلری بودرجه محدود دینلرینه قارشی بودرجه لاقید رؤسادن نه بکله‌نیر.

وبوکی اساسلر اوزرینه قورولان بر جمعیت اقوام نصل اولورده بر مؤسسهٔ خیریه اولور؟

مفکورهٔ خرستیانیه پک سقوط ایتدی. اوروپالی رؤسای دینک اولا شونی بیلملری اقتضا ایدرکه مسیح بر آسیا یرلیسیدی. اونلره کوره «قاره آدم» دی. وخرستیانلق آسیادینلرندندر. اونلرک خرستیانی تسمیه ایتدکلری مدنیت مادیه خرستیانلغک علیهنده‌در. وخرستیانی کلمه‌سنی اوروپالی کلمه‌سنه مرادف ایتمکله پک عظیم بر خطایه دوشدیلر. بوکونکی مفکورهٔ مسیحیه‌یه کوره آنجق اوروپا هر خیره مستحقدر. مثلا استقلال ایی برشیسه اوکا آنجق اونلر مالک اولور، مشروطیت ایی ایسه اوروپالیلردن ماعداسنه مساعده اولنماز. اوروپالیلرک اقوام سائره اوزرینه تحکمی، اوروپالیلرک اقوام سائره‌یی استثمار ایتمه‌سی ادامه اولنور. اکر بعض خرستیان ملتلر بر جمعیت اقوام تأسیس ایتمه‌یی دوشونمشلرسه بونک سببی اوروپالی اولمیان ممالکی یغما یوزندن آره‌لرنده ظهور ایتمه‌سی ملحوظ اولان منازعه‌لردر. واقعا اوروپالی اولمیان ممالکی امحا و یغما ایتمک ایچون اللرنده هر واسطه موجود ایسه‌ده بو غنیمت کیرادن آنجق آره‌لرنده‌کی مجادله‌لری تسکین ایتمکله استفاده ایتمک ممکندر. الحاصل اوروپا دولتلری حرامیلر مثللو یکدیکرینه قارشی ناموسلو داورانمق اصولنه مراجعتله آره‌لرنده بر طاقم منازعه‌لرک وقوعبولمامه‌سنی آرزو ایدیورلر. کلیسا رؤساسی، پیسقوپوسلر، سرپیسقوپوسلر بو خصوصده رجال سیاسیه‌یه معاونت ایتمکمی ایستیورلر؟ ایسته‌دکلری قدر ایتسینلر یکرمی سنه کچمیه‌جککه جمعیت اقوامه رغماً دهامدهش انقلابلر حاصل اوله‌جق. کلیسا رؤساسی رجال سیاسیه‌نک اشتهای مملوانی بر آزنداوی به غیرت ایتسه‌لر نه‌ایی اولور. بونلر هر واسطه ایله همان معده‌لرینی طولدیریورلر، موجب عار وحجاب یالانلر سویلیورلر، معاهدانه پاچاوره پارچه‌لری کبی باقیورلر، تدابیر وحشیانه‌یه توسل ایدیورلر، بربرلرینه اعتماد ایتمیورلر. وبو خسته‌لق دوام ایتدکجه مجادله‌لر ومحاربه‌لر دوام ایده‌جکدر.

اوت حقیقت شوندن عبارتدرکه خرستیان دولتلرک بر برینه اعتمادی یوق، حتی کندیلری بیله جمعیت اقوامه اینانمیورلر. فقط هر حالده باروتلرینی یاطلاتمق ایسته‌میورلر.

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر
اشرف ادیب

سبيل الرشاد

آبونه شرائطی
داخلی، خارجی، هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر.
نسخه‌سی ١٠ غروش،
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در
اداره‌خانه
باب‌عالی جاده‌سنده‌دا ره مخصوصه
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز

اخطارات
آدرس تبدیلنده آیریجه بش
غروش کوندرلملیدر
مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه صره
نومروسنی محتوی بولنملی لازمدر
ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحا بیلدیرلمسی
رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

باش محرر: محمد عاکف — صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب

عدد: ٤٣٤–٤٣٣ | ٢٥ ذی‌القعده ١٣٣٧ | پنجشنبه | ١ آغستوس ١٣٣٥ | جلد ١٧

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحيم

« واذ قال ربك للملائكة انى جاعل فى الارض خليفة . . . »

برده جناب حق نوع بشره رایگان بیورمش اولدیغی الطاف الهیه‌سنی سرد ایدرکن بونلرك کافه‌سنك فوقنده اوله‌رق بر لطف سبحانیسنی ایراد ایدییورکه انسان حقنده‌کی عنایات الهیه‌نك غایه‌سیدر: ایشته او معاند منکرلره خطاب ایدرکن « واذ قلنا للملائكة اسجدوا لآدم فسجدوا الا ابليس ابى واستكبر وكان من الكافرين = سز بزی ناسیل انکار ایدییورسکز، حقکزده رایگان بیوردیغم نامتناهی نعمتلر، عاطفتلریمه قارشی ناصل کفرانده بولونیورسکز؟ خاطرلا. یور یسکزکه ملکلره: « آدمه سجده ایدیکز » دیمشدك. اونلرده سجده ایتمشلردی. یالکز ابلیس امریمزه مطاوعتدن امتناع ایتمش، بونی کبرینه یدیره‌مه‌مشدی. او ذاتاً کافرلردن ایدی. »

جناب فاطر حکیم بو آیت کریمه‌سیله انسانك شأنی نه درجه‌لره‌قدر اعلا ایتمش اولدیغی نظر امعانه آلمقلغمزی مراد بیوریبور. مبدأ خلقتی طوپراقدن عبارت اولان انسانك افراد ایتدیکی شو مزیت نه بویوك بر مزیتدر!

پك اعلا، یا بو ارباب بطالت نه اولمش که جناب حق کندیلرینی اك حقیر برشیدن خلق ایتدکدن صوکره بدیع بر صنعه مظهر قیلیور ودها صوکره ملائکهٔ مقربینه بیله رجحانلرینی تأمین ایده‌جك مواهب مخصوصه ایله مجهز بیوریبورده ینه قالقوب نعم الهیه‌یه قارشی کفرانده بولونیورلر وقارشیلرنده حق وحقیقت تجلی ایدوب طورورکن امر الهی‌یه عصیانده بولونیورلر؟ « اذ قلنا للملائكة اسجدوا .... » قول کریمندن مراد الهی شو اولیورکه: « بزلر اونلره انسانی بدایتده طوپراقدن ناسیل یاراتدیغمزی، صوکره آواره بر قطره صورتنده ارحامده ناسیل استقرار ایتدیردیکمزی کوستردك. بونلرك کافه‌سنده ارباب اذعان وتفکر ایچون نامتناهی عبرتلر، حکمتلر مندمجدر. نهایت ملائکه‌یه ابداع ایلدیکمز بو صنع بدیعه سجده ایتمك صورتیله بزم قدرت بالغهٔ سبحانیه‌مزی اعتراف ایتملرینی وکندیلرینه مخفی قالان اسرار ازلیه‌مزی ادراکدن عجزلرینی اقرار ایتملرینی امر ایتدیکمز زمان ایچلرندن بری اوقدر نعم والطافه قارشی کفرانده بولونه‌رق عظمت وحسدندن بو سجده‌یی ایتمه‌دی.

جناب حق بو مثلو ابلیس فطرتنده‌کی مخلوقاری لوم وتکدیر ایچون ایراد بیوریبور. بونلر اوامر الهیه‌یه انقیادی، نواهیدن مجانبتی کبرلرینه یدیره‌میورلر. نته‌کیم علیه الصلاة والسلام افندمزك زمان سعادتلرنده مدینه‌ده‌کی یهودیلرده بویله ایدیلر. بونلرك کرك آحادی، کرك علماسی یعنی احباری حضرتك رسول بالحق اولدیغنی بیلدکاری حالده محضا حسد وعنادلرندن طولایی نبوتنی اقراره یدیرله‌مامیورلردی.

جناب حق متعاقباً ابلیسی، امرلرینه انقیاد ایتمکدن استنکاف ایدن حسود ومتکبرلر حقنده ایراد بیوردیغی اوصاف ایله یاد ایدرك « وكان من الكافرين » بیوردیورلرکه بونلر رسالتپناه افندمزك تورات وانجیلده ذکر ایدلدیکنی، رسول الله افندمزك ایلمکله امر، فنالقدن نهی، خبائثی تحریم، طیباتی تحلیل ایتدیکنی بیلدکاری حالده کتاب مبینك بر قسمنه ایمان ایدرلر، بر قسمنده‌ده ایمانه زلردی، انبیای کرام طرفندن

كنديلرينه آرزو ايتمدكلري بر شي تبليغ اولنورسه بر قسمني تكذيب ايدرلر، بر قسمني ده اولدوررلردي.

ايشته جناب حق بونلره و آباء واجدادلرينه وايكان بيورديغي صاييسز نعمتلري تعداد ايدنجه انف نخوتلري قباريق وعماى جهالتلري بصيرتلريني قاپلايه‌رق نبي امينه ايمان ايتمكدن استنكاف ايدرلردي. اوت عليه الصلاة والسلام افندمزي بالذات كوردكلري، آيات بيناتي مشاهده ايتدكلري حالده نبوتي انكار ورسالتي تصديق ايتمكدن امتناع ايدرك جاهليت غرورينه مغلوب اولشلر، علم وكتاب، وحي وآيات اونلرده اولديغي حالده جناب حقك اوني اصلا اصطفا ايتديكنه بردرلو عقل ايرديره‌مه‌مشلر، جناب حقك ايسته‌ديكنه لطف وعنايتي بخش ايده‌جكني ادراك ايده‌مه‌مشلردي. ايشته، الهك حكمتي استكناه خصوصنده اونلرك عقللري بو درجه دارلاشمش، انساني طوپراقدن ياراداني، اوكا بو صورت بشريه‌يي بخش ايدن، دنيانك مقاليد امورني اونك دستنه توديع ايدن فاطر حكيمك بر اوكسوزي صيانت، بر متحيري هدايت، بر فقيري اغنا ايدرك صكره اوني مخلوقاتك الك كزيني اولمق اوزره اختيار ايله رحمت ازليه‌سنه رهبر ووحي وشريعتنه مهبط انتخاب ايتمسي قفالرينه صيغمامشدي.

شايد بونلر آيات وبراهين الهيه‌يي كوردكلري زمان ايمان ايله طريق حقي قبول ايتمش اولسه‌يديلر عينيله صنع الهيده‌كي اسراره مطلع اولنجه (سبحانك لا علم لنا ...) طرزنده اعتراف عجز و قصور ايدن ملائكهٔ مقربين كبي اولورلردي. لكن بو قدر آيات بيناته رغما اهل كتاب، ابليسك مادهٔ خلقتنك دها عالي اولديغنه كووه‌نه‌رك وانسانه حسد ايدرك مأمور اولديغي سجودي ايفادن استنكاف ايدن، بناءً عليه نعمت الهيه‌يه قارشي كفران ايدن، باطل اوزرنده اصرارده بولنمش اولمسي طولاييسيله رحمت الهيه‌دن ابدياً محروم قالان ابليس كبي اولديلر.

ايشته عليه الصلاة والسلام افندمزه قارشي اهل كتابك حالي بو ايدي. براهين ساطعه‌يي كورديلر، انكار ايتديلر. آيات قاطعه‌يه قارشي كوز يومديلر، هر درلو تهديد و انذاره قارشي صاغير كسيلديلر، نهايت كنديلري مقهور ومحقر، رسول كزين ايسه ابدياً تأييد الهي‌يه مظهريتله مظفر اولدي.

عبدالعزيز چاويش

حضرت محمد عليه السلامك ديني: اسلام

٥

سورهٔ هودده استقامتده استقامت لزومني ناطق اولان « فاستقم كما امرت = مأمور اولديغك كبي استقامت ايت » امر جليلي شرف وارد اولمش وبو امرك توجيه ايلديكي وظيفه وظائف رسالتپناهينك هپسنه شامل اولديغندن دولايي الك صعوبتليسي بولنمغله « شيبتني سورة هود = سورهٔ هودي اختيارلاتدي » حديث شريفي فم سعادتلرندن صادر اولمشدر.

في الواقع حيات پيغمبريده مشاهده اولنان معجزات ميانده بالجمله حركات عاليلري نقطهٔ نظرندن ابراز بيوردقلري خصيصهٔ استقامته، تعبير بليغيله استقامتده، استقامته بيوك بر حصه آيرمق ايجاب ايدر. بر فردك دكل بتون افراديله جماعتك، ساده بر جماعتك دكل، بر چوق جماعتلرك، قوملرك، دولتلرك، ملتلرك، ساده بر زمان ومكانده دكل، متعدد ازمنه وامكنه‌ده هدايتلرينه متعلق روحاني، جسماني، علمي عملي، اخلاقي، حقوقي، اجتماعي، سياسي، دنيوي، اخروي وظيفه‌لرك يالكز تعليم وتبليغني دكل، تطبيقني دخي احتوا ايليان وظيفهٔ رسالتلرنده ايمانك الك قوتليسني طاشيان، اعمالك الك زحمتليريني اقتحام ايله هر خصوصده ابراز قدرت ايليان حضرت محمد عليه السلام اقوالي ايله افعالي، نظرياتي ايله عملياتي ارمسنده ذره قدر تفاوت كوسترمه‌مش وحتى كنديلرينك‌ده صنف بشريتده، مرتبهٔ عبوديتده بولنمقلري حسبيله اصلا خارج قالمدقلري وظائف عموميه‌ده دائما فضله وظيفه در عهده ايدرك امتي حقنده‌كي تسهيلاتدن بيله حصه‌دار اولمه‌مش وبتون تلقي ايلديكي اوامر الهيه‌يي هر كسدن اول ودها زياده‌سيله تطبيق واجراده موفقيت ابراز وشرف معامله‌سنه نائل اولان هر فرده كمال استقامتي يوزندن (صادق الوعد الامين) ديديرتمك مظهريتني احراز ايلمشدر.

حيات بشرك بتون دقائقنه، جميع حاجات و مصالحنه، روحانيات وجسمانياتنه، حال واستقباله متعلق اولمق اوزره بتون عمرلرنده تبليغ بيوردقلري وظائف ومواعظي، امر الهي‌يه نه درجه ونه قدر امتثال ممكن اولديغني فعلاً كوسترمك ايچون ينه بتون حياتنده تطبيقه موفق اولمق وبو يولده هر درلو مزاحمه، هر نوع خصومتلره قارشي صبر وثبات ايله مجاهده ايلمك واقتضا ايدن فداكارلقه هر صورتله تحمل ايده‌بيلمك فطرت ومساعئ محمديه‌نك نه قدر اعجازكار اولديغني وحيات نبوتپناهيلري (شيبتني سورة هود) بيان حقيقتنه نه قدر شايان بولنديغني كوسترمك ايچون كافي بر برهاندر.

طبيعتده واقعهٔ نبوتي فعلاً تجربه ايده‌مين وتاريخك شهادت قطعيه‌سنه‌ده اعتماد ايتمك ايسته‌مين بعض متفكرينك، حضرت محمد عليه السلام كبي بر نادرهٔ فطرتك كندي نبوتنه قلباً ايماني بولنماق لازم كله‌جكنه وبناءً عليه بالجمله عزائم جليله‌لرينك باشقه بر سائقي اولديغي حالده بوني كيزله‌يه‌رك كنديسني طرف الهيدن مأمور كوسترمك كبي بر كذب معقولي اختيار ايتديكنه تأويل يوللي ايهام ايتملري، ديكر

... ايدنلرده‌كی صفت نبوتی ، قیصرلك ، فرعونلرك الوهیتی ... نی ... دن ادعا ایدلمش ویا تظاهرات جبارانه‌یه مفتون اولدیغی ... دن سائقهٔ جهالتله بخش واسناد اولنمش بر رتبهٔ موهومه‌دن ... كی تاقی سند مكه جالیشه‌لری وبو صورتله انبیای كرامك ... بوت ... دكل ، دعوی بیله ایتمه‌مش اولدقلری حالده و ... لرندن ... استدلال وقیاس طریقیله وضعیه تحكماً ادعا ایلر كبی كورونلری انبیای كرامك وبالخاصه حضرت محمد علیه السلامك بوبابده ابراز ایلدیكی خصائص صدق واستقامتی ، درجات عزم ومجاهده‌یی وبونلری تأمین ایلیان قوهٔ قدسیه‌یی بیلمه‌مكدن ویا بیلمك ایسته‌مه‌مكدن متولد بر شیدر . فضله مرور زماندن دولایی انبیاء سائره حقنده‌كی نقول تاریخیه ، خصوصیات شخصیه‌لری حقنده قناعات كافیه ویرمكه كافی كورولمیورسه حضرت محمدك حیات خصوصیه‌لری دخی مضبوطیت تاریخیه‌یه اقتران ایلدیكندن ، تدقیقات تاریخیه ایله استقامت وعزم پیغمبرینك بتون عمر رسالتپناهیلرینه شامل بر طرز تجلیسی بولندیغنه واقف اولان حقیقت شناسان غرب وشرق حضرت پیغمبرده دعوای نبوتی انكار شویله طورسون ایمان نبوتك بتون قوتیله الی آخر العمر جریاننه واجرای حكم ایلدیكنه قانع اولمشلردر .

فی الحقیقه الآن‌ده‌كی ، اك متورع بر واعظك هر زمان دكل ، یالكز بر كونلك وعظنده ایضاح ایلدیكی كمالات اخلاقیه‌نك ولو اكثریسنی اولسون بتون عمرنده هم ظاهراً وهم باطناً تطبیقه موفق اولدیغی ، كذلك بر چوق نظریات عالیه نشر ایدن بر سیاسینك موقع اقتداری اشغالندن صوكره قناعتلرینی دكیشدیرمكسزین موقع اجرایه قویمق ایچون فدای نفس ایلدیكنی كورمك انسانلرك هر یرده تصادف ایده‌بیله‌جكلری مثاللردن اولمدیغی ایچون (فاستقم كما امرت) امر جلیلی موجبنجه ، عصرلری اداره ایدن وظائف ومواعظك محتوی بولندیغی حقائقی بتون حیاتنده مأمور اولدیغی وجهله بالاستقامه وحرفیاً اجرا ایتمك قدرتنی كوسترن انسانلرك اوب كچدیكنه اینانمق خارق العاده معجزه‌لره اینانمقدن وتأییدات الهیه‌یه قانع اولمقدن باشقه بر شی دكلدر . فقط تاریخ شبهه براقمیورکه بوبر امر واقعدر . بوذوات ماضیده كچمشدرلر . وبونلر میاننده‌اك قریب العهد اولانی واك مضبوط التاریخ بولونانی ایسه حضرت محمد علیه السلامدر ، حضرت محمد علیه السلامه بو ایمانی ، بو عزمی ویرن نه ایدی ؟ مشارالیه كوردیكی رؤیالرك مطرداً ظهور ایتمكه باشلامسیله حاصل اولان بر حالت روحیه اوزرینه جبل حراده منزویانه تعبدات ایله اشتغال ایدركن بر كون ، یالكز وجدانه القا ایدیلن بر صدای معنوی ایله دكل ، قولاقلرده اهتزاز یاپان بر صدای جلی ایله (اقرأ باسم ربك الذی خلق خلق الانسان من علق) امرینی ویرن بر ندای نا كهانی ظهوره معروض قالمش وبوندن لرزه‌ناك حیرت اوله‌رق «ما انا بقارئ» = بن اوقومه بیلمم » دیه بیان معذرته شروع ایتمش ایدی بو جوابه قارشی (اقرأ وربك الاكرم الذی علم بالقلم علم الانسان ما لم یعلم) ندای آمرانه‌سنك تكرار ظهوریله قلب عالیلرینه بر ضربان وجود مبا كلرینه بر رعشه كلمرك خانهٔ سعادتلرینه عودت بیوروب «نی اورتیكز ، نی اورتیكز» دیه‌رك بر از استراحت ایله سكونت بولمش وماجرایی ، حضرت خدیجه‌یه اخبار و كندیسندن قورقدیغی بیان ایلمش ایدی . تكرار بر كون (یا ایها المدثر قم فانذر وربك فكبر وثیابك فطهر والرجز فاهجر = ای متستر ، قالق انذاره باشله ، ربكه تعظیم ایله ، البسه‌كی تمیزله ، بتلری آت) امرینی تبلیغ ایدن عینی ندایی ، طبیعیه هر حس بشر اوزرنده تحول كهانینك لقا ایلدیكی دهشت ، تكرار ایله ائتلاف و عتیاده منقلب اولان بر نتیجهٔ تجربیه تثبیت ایلدیكی كبی بوكونه قدر كذران اولان حالات عجیبه‌نك باطراد مخصوص آلمسی خوف و ترددینی انشراح وقناعته تحویل ایله‌مش وكندیلرنده ، من طرف الله احسان ایدلمش بر حادثهٔ قدسیه وقوع بولقده اولدیغنه و بو امرلرك انفاذی وظیفه بولندیغنه بالتجربه ایمان و قناعت حصوله كتیرمش یكرمی كسور سنه بالدوام قرآن عظیم الشانی انزال و تبلیغ ایلدكی و بونكله برابر دها بر چوق مؤیدات خارق العاده‌یه اقتران ویالكز كندیلرینك دكل ، زمان كچدكجه صحاب كرامك دخی تجربه‌لریله وقوف واطلاعلرینی تأییدایدن كلام وندای الهینك نزول خارق نماسی هر درلو وعدلرینی انجاز و هر درلو امرلرینی انفاذ ایتدیرمش ایدی . بوحادثه‌یه قارشی حضرت محمد علیه السلامك هیچ بر كسب وتصرفلری سبق ایتمه‌مش وبوخصوص حضرت پیغمبرك عقل و ذكاسنه ، انتظام فكری وعملیسنه ، اصلا خلل كتیرمیوب بالعكس بونلرك جریانی تسهیل ایلمش و بناءعلیه صرف بر نعمت ابتدائیهٔ رحمانیه بولنمش ایسه‌ده بو اوامر خارق العاده‌نك انفاذی وتطبیقاتی ایچون بذل همت بیوردقلری قوهٔ علمیه وعملیه و بالخاصه بوبابده كوستردكلری خاصیت اخلاقیه ، حاصلی استقامت فوق العاده تماماً مكتسبات جلیلهٔ محمدیه‌لرندن بولنمشدر . بتون فوق العاده‌لكی ایله برابر بشری خاصیتی‌ده وقوعی هیچ انكار ایدیله‌میان بو ایكنجی اثر شخصیه‌لری بزم كبی تجربه‌سنه شاهد اولمیانلر ایچون برنجینك وقوعی بك قولای تسلیم ایتدیره‌جك بر نقطهٔ استدلال تثبیت ایله‌مكه كافیدر . بوندن دولایی حضرت محمد ساحهٔ مكتسباتی اولان ایكنجی قسمده فاعل بر عبد كامل وبونك مبدائی اولوب ساده عطیهٔ الهیه اولان برنجی قسمده بر رسول ، بر نبی آخر الزماندر . یعنی حضرت پیغمبر بر سفیر الهی اولیور وسفارتخانهٔ صداقتنه وارد اولان اوامر و ارشادات جلیله‌یی بر انسان ، بر عبد كامل اوله‌رق انفاذ واجرا ایلیوردی . وبو وجهله نظم قرآن كندی روحنك انشاكرده‌سی اولمیور ، كندی روحنه القا و اخبار اولنان بر كتاب مبین ، بر كلام معلم ، آچیق بر خطاب الهی اولیوردی . ومضمونی عقلی وفكری ابطال وتشویش دكل ، دائماً تنویر وارشاد ایدیور و بعضاً عقلك بالذات یتیشه‌میه‌جكی وفقط بعد التبلیغ اكلایه‌بیله‌جكی اخبارات غیبیه‌یی‌ده احتوا ایلیوردی . بونلرده تبلیغاتك جدیتنه دائر بر قوهٔ تأییدیه اولیورلردی . ایشته بو تأییداته مقارن

اولان تبلیغات ، او انعامات الهیه ، حضرت پیغمبره واصحابنه اوقوت استقامتی بخش ایلمش وانسانلغك مبدأ سعادتی وحدانیت الهیه‌یه ایمان ایله نعم الهیه‌نك طریق مستقیم ومشروعی منتظماً یوروده‌جك حقیقی استقامت بولوندیغنی بالفعل ارائه ایلمشدر .

محمد حمدی

بشرك واسطهٔ رسالته احتیاجی

۳

بشرك رسالته احتیاجنی بیلدیرن ایکی مسلکك ثانیسنه کلنجه : ذکر اولنان احتیاج حد ذاتنده طبیعت انساندن‌ده اخذ واستخراج اولنه‌بیلیر .

کچمش زمانلرله زمان حاضرك احوال واحتیاجاتی او حقیقتی بر شکل بدیهیده کوسترمکده‌در . زیرا احواله بر عطف نظر اولنورسه اکلاشیلیرکه : ناسك بعضیسی ، جماعت بشردن آیریله‌رق کاه اورمانلرده ، کاه طاغ باشلرنده منفرداً یشامغه ، وحشته استیناسه ، حیوان کبی لاقیدانه شوراده بوراده طولاشوب غداسنی اوت ونبات کوکلری کبی شیلردن تأمینه ، مسکن اتخاذندن قاچینوب صحرا یرلرده ، مغاره‌لرده بارینمغه ، شو حیات عادیه‌لرنده بر تجاوزه اوغرادقلری وقت طاش وآغاج آتمق صورتیله محافظه ، آغاج داللرندن ، یاخود تلف اولمش قره حیوانلرینك دریلرندن تدارك ایتدکلری شیلرله وجودلرینی اورتمکله اکتفا ایده‌رك بشقه لباس تحری واکتسابندن مستغنی طورمغه مجبور اولوب دنیادن آیریلنجه‌یه قدر بو اعتیاددن واز کچه‌مکده وبال آریسی کبی داغیلوب اوکا مشابه بر معیشت حیوانیه ایله قناعت ایده‌رك بقای نوعلری ایچون قدرتلری یتدیکی قدر مساعئ منتظمه‌یه باشلامامقده‌در .

آنجق شو توصیف اولنان انواع میاننده اصل نوع انسان ، همجنسلریله مجتمعاً یشامغه مجبوردر . جماعت بشر متعدد ومختلف اولمقله برابر هر برینك سعی وعملندن حاصل اولان فوائد ، یالکز کندیلرینك منسوب بولوندقلری جماعته مقصور قالمیوب جماعات مختلفه معناً هیئت واحده حکمنده اولمسیله بونلرك عمومیتله بقاسنه خدمت ایدر .

شو حالده اعمال بشرك محصلهٔ عمومیه‌سندن حصه‌دار ترقی وبقا اولمق خصوصنده کتلهٔ اجتماعیه‌دن استغنایه میل ایده‌جك بر قوت ایچون امکان موجودیت تأمینی قابل اوله‌ماز . بناءً علیه افراد ناسدن هر برینك مدنی ، اجتماعی هرنه احتیاجی وار ایسه نی نوعك صنوف سائره‌سنجه مستحضر اولان وسائل ممکنه‌دن استفاده ایله تأمینه عقل وعلم طبیعیسنك دلالتیله چالیشمغه مجبوردر ؛ زیرا هیئت بشریه ، انسان عنوان ممیزی آلتنده مجتمع ، یعنی بو نقطه‌دن اسم واحد ایله موصوف اولوب معاونت ومساعئ مشترکه‌لرینك فوائد عمومیه‌سی یکدیگرینك احتیاج معیشت وبقاسنی ممکن التسویه بر حاله افراغ ایدر ؛ بوکا وجود انسانك تاریخی شاهد اولوب تشریح کیفیته حاجت یوقدر .

خلاصه : وارستهٔ دلیلدرکه افرادنی آدم آنجق حال اجتماعده یشایه‌بیلیر .

انسانك مالك اولدیغی قوهٔ ناطقه دخی الفاظده صرف تصویر معانی‌یه وتألیف عباره‌یه مستعد اولمق اوزره مخلوق اولمیوب سائر همجنسلریله تعاطی فکر ومحاوره‌یه شدید اولان احتیاجنك تسویه‌سنده خدمت ایتمك اوزره موهوبدر ؛ شو حالده ناطقیت خاصه‌سیله آکلاشمق اضطراری ایکی اوچ کشی‌یه یعنی انسانلرك عدد محدودینه منحصر اولمیوب بو احتیاج کلی‌یه نظراً ایچلرندن استغنای تام حالنده قاله‌جق فرد واحد تصور اولنه‌ماز .

جماعت ناسدن هر فردك احتیاجی دیکر افرادك احتیاجنه بکزه‌مز ، ازجمله کشینك امر معیشتنده آمال ومطالبی آرتدقجه عامل قوتلره احتیاجی‌ده تزاید ایدر ، بو احتیاج سوائقی ، اوفردی ، اهلك اداره‌سنه ، اوندن عشیرتنه ، اوندن منسوب بولندیغی امته وطولاییسیله بتون همنوعنه قدر تعلق وامتداد ایلر .

زمانه‌نك احوالی کوستریورکه : احتیاجات عمومیه‌یه تابع اولان رابطهٔ اتصالات بتون نوع بشره عام وشاملدر ، بناءً علیه عنوان مدنیلری علائق وروابط اجتماعیه‌یه لایق اولان برجمعیت بقایای وجود ، مزایای حیاتدن استفاده ، جلب منفعت ، دفع مضرت کبی فرق وتمییز خاصیتلرینه وعموماً انتظام حیاته مدار اولان اسباب واحتیاجاتی تعقیب ایله مکلف اولدیغی ناقابل انکار بر حقیقتدر .

اکر انسانك احتیاجی خلقت نوعیه‌سنك غیری بر اسلوبده جریان ایتسه‌یدی ، بو حالی بین الافراد حصول محبته عامل ومؤثر اولان شیلرك افضلی عد اولنوردی . انجق اونلرك اره‌سنده بر عامل معنوی واردرکه هر نفسك بقاسی همجنسنك بقای عمومیسنه متوقفدر ، بونلرك بر کل وجوده کتیرن اجزای عمومیه‌سی دفع مضرت واستحصال منفعتلرینه مخصوص اولان بعض قوای مرتبطه منزله‌سنده‌در . بو جهه‌دن اوله‌رق انسانلرك بر برینه محبتی کندیلرینه بر استنادکاه ، سلامت قلبلرینه وسیلهٔ انشراح وسکینتدر . بو رابطهٔ ممدوحه ، متقابل حسیات محبتکارانه‌یی حائز اولانلر ، یکدیکرینك ایش واحتیاجلرینی دفع واقتحامه یاردیغی کبی ایچلرندن بر مصیبته اوغرایان اولور ایسه بوکا مقاومت وتأمین سهولت خصوصنده دیکرلرینك اثر تعاون وفتوت کوسترملرینه خادم اولور .

امتلر آره‌سنده آهنك امتزاج وانتظام ، بقای روح وقوام احتیاجنك محافظه‌سی صانکه او محبت متقابله شانندن صاییلیر ، بونك کبی انسانك حس ایتدیکی احتیاجات تمدنیه وضروریه‌ینی تأمین وتدارکه مداوم وثباتکار اولمسی مقتضای خلقت ووظائف انسانیتك احوال طبیعیه‌سندندر ؛ وفریضه‌یه محبت بادئ موفقیتی اولور . چونکه میل وتدبیر جدی ، احتیاج کوریلن اشخاصك معاونتدن واشیای مقصوده‌نك

تيسر حصولندن استفاده‌یی انتاج ایدر ؛ او میل محبت حد اعتدالی کچر ایسه احتراص درجه‌سنی بولورکه بوندن احتراز احتیاجی‌ده شایان تأملدر . شوقدرکه ایکی طرف متقابل اره‌سنده قانون محبتك بیدا ودوامی حسیات صمیمانه‌یه محتاجدر ، بورابطه دخی یا اونلرك شایان حب واحترام اولان شخصلرینه ، یاخود افتراق اولنه‌میه‌جق اعمال ومنافع مخصوصه‌لرینه احتیاج مس ایتمسندن حصوله کلیر .

دیمك اولورکه محبت وارتباط ، شخص مقصودك انجذاب روحیسندن وشمائل ومکاسب ممدوحه‌سندن بر صفوت وجدیت کامله ایله متلذذ ومستفید اولمق املی خالصنك تقابل وانعکاسندن نشأت ایدرسه پایدار وثمره‌دار اولور ، بشقه صورتله بونك حصول ودوامنه امکان اوله‌ماز . یعنی ؛ مناسبت طرفین ، براساس جدی‌یه مبتنی اولمیوب‌ده حصول وزوالی قابل سرعت برحال غیر صمیمی‌ده عارض اولورسه ذکر اولنان قوای روحیه‌نك اتحاد وامتزاجندن متحصل فوائد قارشیسنده لاشی منزله‌سنده قالیر . اکر طرفینك غایهٔ املی ، احتیاجات ناسدن اوله‌رق اعمال واحضار ایلدکلری شیلری عوض مقابلنده بینلرنده دکیشدیرمکدن عبارت اولور وملاحظه ایتدکلری مناسبت صرف انتفاع اولنه‌بیلان شیلره منحصر طوتیلوب‌ده اونلرك ماملنه لایق اوله‌جق برصورتله تشبثلردن اعراض ایدیلیرسه مقصود اولان امتزاج عمومینك استقرارینه کفایت ایتمز ، چونکه بوکبیلر اره‌سنده قائم اوله‌جق نسبت موازنت ، یا برینك غلبهٔ قوتی ، یا بریندن قورقوزلغی ، یاخود یکدیکرینه قارشی مداهنه ومخادعه رذیلتی یوزندن حصوله کلمش صایلیر ..

کلب ، تأمین غدا وحمایه‌سنه عائد احتیاجنی دریغ ایتمه‌ین افندیسنه محبت وصداقت کامله ایله متحسس اوله‌رق اونك بر تجاوز وتهلکه‌یه معروض قالدیغنی کوروسه کندی ئولومنی آرامق درجه‌سنده فداکارلق التزامیله تخلیص ومدافعه‌سنه حصر نفس ایلر ، زیرا دفع جوع وعطشنه حمایهٔ حیاتنه افندیسنی بر کفیل مثابه‌سنده جزم وعد ایتدیکی واونك ضیاعنی کندی وجودینك مفقودیتنی موجب اوله‌جغی یولده تلقی ایلدیکی ایچون افندیسنك وحقوقنك عادی محافظه‌سنه فدای حیات درجه‌سنده برحرص شدید کوستررشایدکلب ، برمحلدن دیکر برمحله نقل اولنوب‌ده لطفنی کوردیکی افندیسندن سنه‌لرجه غائب اولدقدن صکره تصادفاً او افندیسنك بر مخاطره‌یه اوغرادیغنی مشاهده ایدرسه حسیات سابقه‌سنی تخطر وتجدید ایده‌رك قوتنك مساعد اولدیغی درجه‌ده ینه اونی قورتارمغه صواشیر .

کلبك حس ومزاجنه منحتم اولان بو حال بر الهام اثریدر ، بونکله برابر مزاج واعتیادی ، بشقه یولده توسیع مشرب ایتمکدن بریدر . اونك یکانه املی ، نائل اولدیغی احسان ایله بونی اصدار ایدن شخصه منحصردرکه بذل نفس ایتمك صورتیله اوکا عرض محبت ایده‌رك بشقه بر فکر طمع بسله‌مز ، مألوف ایدلدیکی عوض و غدا خصوصنده برتناقص وتضییق کوسترلسه‌بیله خدمت وصداقتندن اظهار نقصانه میل ایتمز .

اما انسان و مدرکاتی ، الهام وتعلم ، حس وتفکر نقطه‌سندن حیوان کبی بر حد ایله محدود دکلدر ، بلکه اونك مدارك وحسیاتی ، آمال ومطالبی بر قید تحدید وانتها ایله محصور اولمقدن بری دینه‌جك بر ماهیتده‌در ؛ اونك حال صغرنده بر عالم اکبرك علویت وعظمتنه قارشی کوستردیکی تسلیم ، آنك اعمال خیریه‌سندن استنباط فوائد طرز جهد ومقاومتی ، رشیده تأمین غایه‌سنه وممکن اولان مقاصدینك حصولنه یاردیم ایدن قوای ادراکیه وعملیه‌سنك صرف واستعمالنجه اولان اشتغالاتی وبالنتیجه بر لذته واو میانده برخوف والمه ایصال ایدن هر شیئه معطوف ابتلا وتوسلاتی اوقدر شامل ومؤثردرکه بوکا بر حد انتها ، کندیسنی طوردیران بر خوف نهائی تصور اولنه‌ماز .

نته‌کیم : « انسان ، مال جمعنه حریص ، بخیل خلق اولندی . اوکا بر فقروضرر کلسه ناشکیبانه فریاد وجزع ایدیجیدر ، نعمت وخیره نائل اولسه مفروض اولان حقوقی اداده ممسکدر » مفهوم شریفنی حاوی اولان (ان الانسان خلق هلوعا . اذا مسه الشر جزوعا . واذا مسه الخیر منوعاً) آیت کریمه‌سی بو بابده بر حکمت بدیعه‌یی ناطقدر .

شیخ محمد عبده — مترجمی : حسین مظهر

بياننامه

دارالحکمة الاسلامیه‌دن :

انسانیتك محترم طانیدیغی سجایای فاضله‌دن هیچ برینی اهمال ایتمه‌مك هیسنی راسخ ملکه‌لر حالنه کتیره‌بیلمك اویله بر غایه‌درکه انسانلقده تکامل آنجق اوکا یتشمکله قائمدر . اخلاق نقیصه‌لر اصفیای بشره موعود اولان او غایه‌دن ، او نهائی سعادتدن ابدیاً محرومیتی انتاج ایدر . یالکز ، قانون اخلاقك انجه نقطه‌لرینه وارنجه‌یه قدر مطاع مطلق بیلمك انسانلر ایچون برغایه ایسه او قانونك اساسندن آیرلمامقده منحتم بر وظیفه‌در . فی الحقیقه بو اساسك ایچنده اویله‌لری واردرکه اهمالی یاخود ترکی انسانی تکاملندن دکل انسانلغندن بیله اوزاقلاشدیرر .

ایشته بو اساسلرك اك برنجیسی خصلت حیادرکه دنیاده بونك قدر ممدوح ، بونك قدر لطیف ، بونك قدر فطری و ضروری بر ملکه اولمدیغی مناقشه‌یه محملی بولنمیان بدیهیاتدندر . انسانیتك ناصیه‌سنه حیا قدر پارلایشان لاهوتی بر رنك یوقدر . کائناتك محاسنی بر یره کلسه حیادن محروم بر چهره‌یه جمال ویره‌مز . حیاسزلر بشریت ایچون اك مضره اك مهلك بر عنصردر . دنیینك اقناعیاتی بر یره طوپلانسه بونلری یوله کتیره‌مز . انبیای سالفه‌نك « اوتانمادقدن صکره ایستدیککی یاپ » طرزنده‌کی عتاب مهیبی علیه الصلاة والسلام افندمز طرفندن‌ده عیناً تکرار بیورلمشدر . هله مکارم اخلاق اکمال غایه‌سیله بعث بیوریلان

او رسول محترمك امتی ایچون ملكهٔ حیانك حس اولنه‌میه‌جق درجه‌ده ضعفی بیله جماعتك وجدانی تدهیش ایتمك ایجاب ایدر. شو صوك زمانلرده حیات مدنیه‌یه آلیشدیرمق پرده‌سی آلتنده قادینلرمزك، قیزلرمزك یوزلرنده‌كی پردهٔ حیایی صیرمق ایسته‌دكلرینی كوریيورز. قلبده‌كی ایمانك چهره‌ده‌كی پورنكین تظاهرینی ریا تهمتیله لكه‌لمك ایسته‌دكلرینی ایشیدییورز. بر كره حیا ایله ریا بسبتون بشقه ایكی ماهیتدر. صوكره ریاسز اولمق هیچ بر زمان حیاسز اولمق دیمك دكلدر. اوت، نه یاپه‌لم! بو كبی حالار مدنیت حاضره‌نك ایجابیدر. «یكرمنجی عصر ترقی كچمش ادوارك اخلاقیله عنعناتیله مقید اوله‌ماز» دیه‌جكلر دكلمی؟ ایشته ای مسلمان بو سوزی بیله‌رك سویلیورسه اضلال، علی العمیا صاوروليورسه اثر ضلالدر. یكرمنجی عصر ترقیٔنی تمثیل ایدن مراكز مدنیتی قوش باقیشیله كورمك بوبابده حكم ویرمكه كافی اوله‌ماز. واقعا او معظم شهرلرده عنعنات معنویه‌یه قارشی خروج ایتمش سورولر كوروليور دكل، لكن بو های وهوی عصیانك، بو هرج و مرج سفاهتك آرقه‌سنده انجیله ناموسیله یاشایان كیجه‌لی كوندوزلی چالیشان حرم ناموسنی شرقلیلر قدر اسیركین قوجه قوجه كتله‌لر وار. دارالفنونلرله كتبخانه‌لر آره‌سنده مكیك طوقویان، فحشخانه‌لرك، بیراخانه‌لرك، قلوب نام مستعاری آلتنده‌كی قمارخانه‌لرك سمتنه اوغرامیان بر شباب فن وصنعت، بر شباب سعی وعرفان، بر شباب متفكر بولونیوركه بتون او مدنیتلری، او شوكتلری یاشادان هپ بونلردر.

سن غربده ارباب ناموسك حریم عائله‌سی بتون زوارتجیلره آچیقدرمی صانیورسك؟ راست كلان دلیقانلیلر راست كلان قیزی قولنه طاقارده ایسته‌دیكی یره كوتوریرمی خیال ایدییورسك؟ هیهات! اوروپاده‌كی ناموسلی طبقه‌لرك بوخصوصده آسیاده‌كیلردن هیچ فرقی یوقدر. واقعا غربلیلرجه تستر معتاد اولمامش! لكن هیچ بر یابانجی اركك سنه‌لرجه تجربه ایدلمدكجه عفیف یوردلرك سینهٔ صمیمیتنه صوقولاماز.

كوریيورسك یا! عقللری دوردیران قوای مادیه‌سیله برابر غرب معنویاتی اصلا فدا ایتمه‌یور، چونكه اونسز یاشایامایه‌جغنی پك ایی بیلیور. سن ایسه مادیاتكده‌كی بو عجزكله برابر معنویاتكدن ده اوزاقلاشمق ایسته‌یورسك! كوزیكی آچ، عقلكی باشكه آل. معنویاتكی آلداته‌جغنه مادیاتكی یوكسلت، زیرا بو موازنه‌یی تأمین ایتمدكجه، لكن آنجق بو طرزده تأمین ایتمدكجه یاشایامازسك!

طشره‌ده انتباه دینی

دارالحكمة الاسلامیه‌دن:

بر وقتلردنبرو واجبات دینیه و آداب و شعائر اسلامیه‌نك اهمالی یوزندن خلقك تربیهٔ دینیه و اخلاقیه‌سنده الیم بر تدنی حصوله كلمش ایدی. معالی اسلامیه‌نك نشر و تعمیمی و اخلاق عمومیه‌نك اصلاح وتهذیبی صورتیله بو انحطاطك اوكنه كچمك ایسته‌ین دارالحكمة الاسلامیه‌نك طشره انجمن عالیلرنجه واقع اولان ارشادات و تنویراتك له الحمد اهالی اسلامیه اوزرنده تأثیرات مهمه حصوله كتیردیكی كورلیور. بو جمله‌دن اوله‌رق كرزه قضاسی دارالحكمه انجمنی طرفندن ایراد ایدیلان مواعظ و نصایح مؤثره و قرایه ارسال قلنان بیاننامه‌لرله حكومت محلیه‌نك بوبابده‌كی معاونتدن خلقك تربیهٔ معنویه واخلاقیه‌سی نامنه مفید و ممنونیت بخش نتایج حاصل اولمش و كرك وظائف دینیه و اجتماعیه‌نك ادا و اقامه‌سنده و كرك منهیاتدن فراغت خصوصنده اسكیسنه نسبتله بیوك بر ترقی حصوله كلمشدر. كذلك ازمیت شعبه‌سنجه ترتیب اولنان مواعظ وارشاداتك انتباه ملیه‌یه بیوك بر مداری اوله‌رق كچن سنه جمعه‌لرده بر صفی طولدیرمیان جماعت بو سنه متعدد صفلره بالغ اولمش وقری ائمه‌سی دعوت ایدیله‌رك كندیلرینه امر بالمعروف و نهی عن المنكر وظیفه‌سندن فراغت ایدلمه‌سی اخطارنده بولونلمش و رمضان شریف مناسبتیله قلمه آلنوب لوا فرقه‌سیله نشر اولنان بیاننامه‌نك حكومتجه اهمیتله تلقی ایدلمسی سایه‌سنده شریعت اسلامیه و آداب عمومیه‌یه منافی یولسزلقلر شایان شكران بردرجه‌ده آزالمشدر.

دینی درسلر

طبعی اكمال ایدیلوب كله‌جك هفته انتشار ایده‌جك اولان اثر قیمتدارك مقدمه‌سیدر:

باشلانغیچ

بشریت ساحهٔ طبیعته آتیلدیغی كوندن اعتباراً فكراً نه‌قدر عاجز وضعیف، شخصاً نه‌درجه زار وزبون اولدیغنی دوشونه‌رك صیغینه‌جق، نجات و سلامتنی تأمین ایده‌جك بر ملجأ؛ قدرت و قوتندن بر شمه، فیض ورحمتندن بر رشحه بخش ایده‌جك بر قادر رحیمه احتیاج مطلقنی تسلیم ایتمشدر، بو ایسه حس دینیدن باشقه برشی دكلدر.

اوت، بشریت، مفطور اولدیغی حس تجسس ایله كندیسنی دوشونمش، عقللره دهشت ویرن كتاب كائناته نظر ایتمش، موجوداتی اوزرنده بر قدرت مطلقه‌نك حاكمیتنی اكلامش، خالقی، سر خالقی — سویهٔ ادراكی نسبتنده — بیلمك ایسته‌مشدر. بشریت طریق تحری وتجسسده امین خطوه‌لر آتماده موفق اولدقجه قلبنی، قلبندن قوپوب كلن حسلرینی تطمین ایله‌مش وفقط بعضاده عجز وضعف یوزندن یولی شاشیره‌رق یاكلش وادیلره یووارلانمشدر.

مع‌مافیه بشریت، آرا صیرا دوشمش اولدیغی كردابدن بر طاقم مرشد و رهبرلرك ارشاداتیله قورتولمش، صاپمش اولدیغی تهلكه‌لی یوللردن دونمش، آرادیغنی بولمشدر.

بو اعتبار ایله فکر دین، فکر الوهیت بشریتك لوازم ماهیتندندر؛ بونسز سعادت حقیقیه قابل اولمدیغی ایچون بشر هیچ بر وقت بو فکردن مجرد اوله‌رق یاشامامشدر .

بو جهت بالجمله ارباب بصیرت نزدنده مسلم بر حقیقت اولمقله برابر عصر اخیرده ظهور ایدن بر طاقم جریانلرك بعض کیمسه‌لر اوزرنده دین فکرینك توهیننه بادی اولدیغی غیر منکر بر حقیقتدر . صوك زمانلرده غربده باشلایان دینسزلك جریانی — مع التأسف — مملکتمزه‌ده سرایت ایتمش ، اساسات و اعتقادات دینیه‌یه قارشی بر طاقم تردد و شبهه‌لر اویاندیرمشدر . حال بوکه بر حقیقت ریاضیه درجه‌سنده ثابت بر شیء وارسه اوده : دینسزلك دینن مرض روحی و اجتماعی ایله جمعیتك ، اخلاقك ، عائله حسلرینك عدم اجتماعلریدر . بونك ایچوندرکه دینسزلك تعمم ایدن یرلرده روابط اجتماعیه‌نك یواش یواش کوشه‌دیکنی کوریورز .

دین اولمدقجه نه فردك سعادتی ، نه ده هیئت اجتماعیه‌نك دوام و بقاسی ممکن دکلدر ؛ افرادی بر سعادت ایچنده یاشاته‌جق ، جمعیتی سقوط و انحلالدن قورتاره‌جق عامل یکانه دیندر .

بناء علیه اك زیاده مملکتمز کنجلرینك معنویاتنی صارصاجق ماهیتده اولان بو شبهه و تردد طالعه‌لرینی تسکین ایدرك اونلرك فکرلرینی ثابت بر نقطه اطرافنده تمرکز ایتدیرمك وظیفه‌سی ایسه یکانه معلملره ، بالخاصه علوم دینیه و اخلاق معلملرینه ترتب ایدیور . کنجلرده کوشه‌مش اولان معنویات و ایمانی تقویه ایدرك اونلری ریب و شکدن تخلیص ایتمك معلملرك اوزرینه ترتب ایدن بر وجیبه‌در . چونکه ادیانك حیاتی آنجق دعوتله‌در . و بوده اك زیاده مکتب صیرالرنده اولمق لازمدر . دعوتك مؤثر و فائده بخش اوله‌بیلمسی ایچونده موجبات شکوك و شبهاتك هانکی جهتلردن کلدیکنی ، نه کبی منفذلردن نفوذ ایده‌جکنی ، هانکی نقطه‌لری استهداف ایله‌دیکنی آکلایه‌رق داها مکتب صیرالرنده ایکن طلبه‌یی اوکا کوره احضار ایتمك ، طلبه‌نك بالآخره معروض قالاجغی شبهه‌لری موضوع بحث ایدرك اوراده حل ایتمك صورتیله فکرلرینی ایقاظ ایلمك لازمدر .

حال بوکه مکتبلرده تعقیب ایدیلمکده اولان علوم دینیه درسلری — مع التأسف — بو احتیاجی تطمین ایتمکدن چوق اوزاقدر . طقوز اون — حتی داها فضله — صنفلی مکتب پروغراملرینی کوزدن کچیره‌جك اولورسه‌ق علوم دینیه نامنه کتاب الصلاة ، کتاب الصوم ، کتاب الزکاة ، کتاب الحج‌دن باشقه بر شیء تدریس ایدلمدیکنی کورورز . هر صنفده تکرر ایدوب طوران بو مباحثدر . حال بوکه بونلر اساساً ضرورات دینیه‌دن اولمق طولاییسیله هر مسلمانك — داها عائله‌سی نزدنده ایکن — بیله‌جکی بر شیدر ، بو مباحث ایله ، سنه‌لرجه اوغراشمغه حاجت یوقدر . چونکه طلبه‌یه ، بر طرفدن بونلری میخانیکی بر طرزده ازبر ایتدیریرکن دیکر طرفدن شبهه و ترددلره دوشیور ، کیتدکجه دین محبتی قلبندن زائل اولمغه باشلایور . آرتق ازبرلمش اولدیغی شیلرکده لزومسز اولدیغنه قائل اولمغه باشلایور . و بو صورتله کنجلکده بر بحران حصوله کلیور . بونك سببی ایسه قلبده اویانمش اولان شبهه‌لر عصری بر فکر و لسان ایله ازاله ایدلمیه‌رك کیتدکجه بویومش اولمسیدر . ایشته بونك ایچوندرکه مکتبلرده اوقونان دین درسلرندن — عمومیتله — بکله‌نن نتیجه آلده ایدیله‌میور . زیرا زمانك ایجاباتی ، افکارك تحولاتی ، محیطك تأثیراتی نظر دقته آلنمایه‌رق وقوع بولان دعوتلر منتج موفقیت اولاماز . ناسه قارشی یاپیله‌جق تبلیغات و ارشاداتده زمان ، مکان و افکار مطلقا نظر اعتباره آلنملیدر . قرآن کریم بزه بو حقیقتی پك صریح اوله‌رق بیلدیریور . ذاتاً متعدد پیغمبرلرك بعث و ارسالیده بونك اك بارز بر دلیلیدر .

ایشته بونك ایچوندرکه مکتب بحریهٔ شاهانه‌یه معلم تعیین اولوندیغم زمان علوم دینیه درسلری ایچون مکاتب سائره‌ده تعقیب ایدیله کلمکده اولان اصولدن باشقه بر اصول تعقیب ایتمك لزومنی حس ایتدم .

چونکه بورادن نشئت ایدن افندیلر ، علوم و فنون ایله مجهز اوله‌رق چیقیورلر ؛ حسب المسلك اوروپاده بولنیورلر ، اوروپالیلرله چوقجه تماس ایدیورلر ؛ اونلرك آداب معاشرتنه واقف ، دین و اسلامیت علیهنده‌کی جریانلره داها زیاده معروض بولنیور . بناء علیه دین و مسلمانلق حقنده‌کی قوتلی بر ایمان و اعتقاده صاحب اولملری لازمدر .

ایشته بو صورتله اوقوتمش اولدیغم درسلردن بر قسمنی «دینی درسلر» عنوانی ایله نشر ایدیورم . «دینی درسلر» ده تعقیب اولنان غایه کنجلرده کوشه‌مه‌یه یوز طوتمایه باشلامش اولان معنویاتك تقویه‌سی ، قلبلرنده دین حسنك یوکسك بر صورتده تنمیه‌سیدر .

«دینی درسلر» ك برنجی و ایکنجی کتابلرنده ضرورات دینیه‌دن بولنان ارکان دینیه و اخلاق اسلامیه حقنده بر مسلمان ایچون بیلنمسی لابد اولان معلومات ویریلدیکی کبی ، دینك عبادت قسمنده بولنان حکم و مصالح و اخلاق اسلامیه‌ده‌کی علویتده اوزون اوزادیه ایضاح ایدیله‌رك دینه قارشی داها زیاده محبت و تمایل حسلری تولیدینه چالیشلمشدر .

«دینی درسلر» ك اوچنجیسنی تشکیل ایدن بو کتاب ایسه ایکی قسم اوزره ترتیب ایدلمشدر . برنجی قسم دین حقنده مطالعات عمومیه‌یی احتوا ایدیور . ایکنجی قسم ایسه یالکز دین اسلامه عائددر . دین اسلامك اعتقادیات و اخلاقیاتنده‌کی علویت و رصانت ، عصری فکرلرله اولان مقارنت تشریح ایدیله‌رك طبیعی و عمومی بر دینك آنجق مسلمانلق اوله‌بیله‌جکی ایضاح ایدلمشدر . مع مافیه بو ایضاحات صیره‌سنده بالمناسبه ادیان سائره‌دن بحث ایدیله‌رك دین اسلامك احکامیله ادیان سائره‌نك حکملری آره‌سنده مقایسه یاپیلمشدر .

کتابك ترتیبنده‌ده مقصد دائما نظر دقته آلنمشدر . بونك ایچون مطالعات عمومیه قسمنی احتوا ایدن برنجی قسمده دینك نه دیمك اولدیغی تعریف و ایضاح اولنیور ؛ دینك ارکان اساسیه‌سی ، دیندن مقصد

اصلی بیلدیریلیور. بوندن صکره بشریت ایچون دینك لزومی مسئله‌سنه انتقال اولنیور .

بشریت ایچون دینك لزومی ایکی نقطهٔ نظردن محاکمه اولونق ایجاب ایتدیکی جهتله دینك نه‌دیمك اولدیغی آکلاتیلدقدن صکره بونك کرك فردی وکرك اجتماعی بشریتك لازم غیرمنفکی اولدیغی بر قاچ صورتله ایضاح ایدیلیور . بوندن صکره دین مقامنه باشقه بر اساسك اقامه ایدیلوب ایدیله‌میه‌جکی مسئله‌لری اوزون اوزادی‌یه تدقیق ایدیلیور، وجدان مسئله‌سی حقنده ایضاحات ویریلیور . بوبابده‌کی اعتراضات اساسندن دفع ایدیله‌رك بشریت ایچون دینك لزومی مسئله‌سی کسب وضوح ایدیور .

مع مافیه مسئله بوقدرله براقیلمه‌یه‌رق برده باشقه نقطهٔ نظردن تدقیق ایدیلیور ، دین ایله مدنیت آره‌سنده‌کی مناسبتدن ، دینسزلکك تولید ایده‌جکی نتائج طبیعیه و اجتماعیه‌دن‌ده بحث ایدیله‌رك دینسزلکله مدنیت حقیقیه و اخلاق فاضله اجتماع ایده‌میه‌جکی وبناءً علیه قلب ، وجدان ، حکمت وتفکر ، سیاست واجتماع ، خلاصه هرنقطهٔ نظردن؛ بشرك دینه محتاج اولدیغی دلائل عقلیه و حقایق تاریخیه ایله اثبات ایدیلیور .

بوندن صکره عصر اخیرده بعض اوروپا متفکرلرینك بشریت ایچون لزومنه قائل اولدقلری دین طبیعی‌نك نه‌دن عبارت اولدیغی ، بونك طرفدارلری، دین طبیعی‌یی نه کبی اساسلر داخلنده‌تلقی ایلدکلری تدقیق و بواساسلر ایله انبیای ذیشان حضرتلرینك تبلیغ ایله‌دکلری دین الٓهی‌نك اساسلری آره‌سنده بر مقایسه و محاکمه یوروتیله‌رك بشریتك سعادت مادیه ومعنویه‌سنی تأمین ایده‌بیله‌جك اولان دین ده‌ك آنجق انبیانك وحی الهی‌یه مستنداً اوله‌رق تبلیغ ایله‌دیکی دین حقدن باشقه برشی اولامایه‌جغی ، بشریت دین حقنده نه قدردوشونسه ینه پیغمبران عظامك تبلیغ ایله‌دکلری اساسلرخارجنده برشیئه دسترس اولامایه‌جغی ایضاح ایدیلیورکه، بونکله‌ده دینسز یشامق قابل اولمدیغی کبی ، بشریت ایچون دینك لزومی قبول ایدلدکدن صوکره بونك دین الٓهیدن باشقه بر شی اولامیه‌جغی کوستریلمش اولیور .

بناءً برین دینك منشأی اعتباریله‌ده بعض یاکلش فکرلر موجود اولدیغی جهتله دینك منشأی حقنده ایلری‌یه سوریلن فکرلرخلاصه ایدیله‌رك تتبعات رجعیه طرفدارلری ایله منکر شرایع اولانلرك فکرلری محاکمات عقلیه ودلائل تاریخیه ایله ابطال ایدلمش ، دین فکرینك انسانلرده فطری اولدیغی اثبات اولونمشدر، که نتیجه اعتباریله‌دین بشر ایچون بر خصیصهٔ روحیه اولوب اوندن انفکاك ایتمیه‌جکنی کوستریر .

دین فکرینك فطری اولدیغی اکلاشیلدقدن صکره بشریتك ایلك دین وایلك معبودی حقنده‌کی نظریه تدقیق ایدیله‌رك ایلك دینك دین توحید ، ایلك معبودك‌ده خالق حقیقی اولدیغی ، بناءً علیه آنیمیست وناتوریستلکك ضلالات فکریه نتیجه‌سی اوله‌رق میدان آلدیغی دلائل تاریخیه وفلسفیه وعلمیه ایله اثبات وایضاح ایدیلیور . بو خصوصده بشرك ایلك مرشدی حقنده‌ده ایضاحات مهمه اعطا اولنه‌رق بو بابده ایراد ایدیله کلکده اولان بر طاقم شبهه‌لر حل ایدیلیور . بشریتك عقل ووجدانیله معرفت الٓهیه‌یه وصولك هروقت ایچون قابل اولدیغی دلائل عقلیه ونقلیه ایله ایضاح ایدیلیور .

مع مافیه ادیانده کوریلن تکاملده حقائق دینیه‌یه وقوفی اولمیان بعض کیمسه‌لری شاشیرتمش ، دین حقنده برطاقم شبهه‌لره دوشورمش اولدیغی جهتله بو مسئله ایچون‌ده آیری بر بحث آچیلمش ، تکامل ادیان حقنده اوزون اوزادی‌یه ایضاحات ویرمك لزومی حس ایدیلمشدر .

ارتق تکامل ادیان بحثی الك صوك والك متکامل بردین اولان دین اسلامه انتها ایتمش اولدیغی جهتله مطالعات عمومیه‌دن عبارت بولنان برنجی قسمه بوراده نهایت ویریله‌رك ایکنجی قسمه کچیلمشدر .

ایکنجی قسمك مقدمه‌سنده عصری جمعیتلرده دینك موقعی اولامیه‌جغی فکر باطلنك نره‌دن نشأت ایتدیکی ایضاح ایدیله‌رك بو ذهابك نه قدر یاکلش ومنطقسز اولدیغنی ایضاح ایتمك لزومی‌ده حس ایدیلمشدر.

بوندن صکره دین اسلامك اعتقادیاتی ، اخلاقیاتی اوزرنده بر تدقیق اجرا ایدیله‌رکدین اسلامك هیچ برنقطه‌سنده عصری فکرلرله تعارض ایده‌جك بر شی بولنمیوب اونلرله داغما باریشیق کیتدیکی ایضاح ایدیلمشدر. بالخاصه اسلامك اعتقادیات واخلاقیاتنه عائدویریلان تفصیلات وایضاحات ایله دین اسلامك طبیعی وعمومی بر دین اولدیغی پك آچیق بر صورتده کوستریلمشدر . دها صکره مدنیت حاضره‌نك ایجابات انسانیه‌دن اولمق اوزره تولید ایله‌دیکی بر طاقم فکرلرك اون درت عصر اول مسلمانلق طرفندن تقرر ایدیلمش اولدیغی متعدد بحثلرده ایضاح ایدیلکله‌ده عمومی وطبیعی بردینك آنجق مسلمانلق اوله‌بیله‌جکی کوستریلمشدر .

خلاصه ، دینی درسلرك اوچنجی کتابی هر کنج ومتفکر ایچون شایان تقدیر اولوب شمدی‌یه قدر یازیلمش بر چوق مباحث مهمه‌یی احتوا ودین واسلامیت حقنده هر کنج ومتفکرك شبهه‌یه دوشدیکی نقطه‌لری ایضاح ایتمسی اعتباریله تحریرنده مرحوم شیخ جمال الدین افغانی ، مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده کبی اعاظم متفکرین اسلامیه‌نك اثرینه اتباع ایدیلمش، بونلرك اثرلریله فضلای عصردن فرید وجدی‌نك مختلف آثارندن استفاده اولونمشدر. اثر، بوموضوعه عائد یازیلمسی ایجاب ایدن اثارك برنجیسی اولوب شمدی‌یه قدر بویولده -مع التأسف- بر اثر یازیلمامش اولدیغی جهتله کوریله‌جك تصورلرك حسن نیته باغشلانمسنی قارئین کرامدن ایروجه رجا ایدرم . توفیق وهدایت اللهدندر .

مکاتب بحریهٔ شاهانه معلملرندن آقسه‌کیلی

احمد حمدی

انسانلغك مفكوره‌سى [1]

انسانلر مفكوره پشنده قوشارلر . انسانلرك بومفكوره عشقندن طولايى دنيانك اديان مختلفه‌سى يكديكرينى متعاقب مفكوره‌لرينى اورته‌يه آتمشدر. مثلا خريستيانلغه كوره مسيح انسانلغك مكمل مفكوره‌سيدر. كذلك « بودزم » انسانلر ايچون يكانه مفكوره‌نك بودا اولديغنى تأكيد ايدر. فقط بومختلف اديانك سالكلرى مفكوره‌نك لوازمنى اونوتيورلر.

انسانلرك مفكوره‌سى أولا ، لاهوتى دكل ، انسانى بر موجود اولمسى اقتضا ايدر. چونكه انسانلر آنجق همنوعلرينى تعقيب ايدرلر . كندى خلقتلرنده موجود اولميان بر طاقم قوه‌لرى اظهار ايده‌مزلر. بناءً عليه حضرت مسيح بر موجودك لاهوتى ايسه لاهوتيتى طولاييسيله مفكوره اولمقدن چيقمشدر ،

بوندن ماعدا هيچ بركيمسه رحمن ورحيم اولان الهك مخلوقاتنه طاقت كتيره‌ميه‌جكلرى بوكارى يوكليه‌جكنه ، امكانسز شيلرى تكليف ايده‌جكنه اينانه‌مز ، بر پارچه سرت و ظالم داورانانلره « نفوس بشريه‌يى امحاى قصد ايدن جانوارلردر » ديندييكى معلوم . مخلوقات ارضيه‌يه يرو اولاق ايچون كوندرديكى ولدلاهوتيسنه قارشى طرز حركتندن طولايى (حاشا ثم حاشا) ارحم الراحمين اولان الهى بويله بر عنوان ايله ياد ايتمكه كيم جرأت ايدر !

مسيحك مفكوره‌لكى بحثنده وارد اولان بوملاحظاته علاوة مفكوره‌نك دها ديكر لوازمى واردركه « مفكوره » لرك برنده يوق .

شيمدى بركره بتون عالم انسانيته هر زمين و زمانده علمدار اوله‌جق مفكوره‌نك بارز خطوطنى تدقيق ايده‌لم :

انسانلغك مفكوره‌سى حياتك مختلف صحنه‌لرندن كچمش ، مختلف مرتبه‌ده ، مختلف احوال و شرائطه تابع انسانلره مثال اوله‌حق بر انسان اولمسى لازم كلير . حياتنى هپ سطوت و رفاهيت ايچنده كچيرن بر انسان بو احوالك عكسنى ياشايان انسانلره رهبر اوله‌ميه‌جغى كبى بتون عمرينى فقر و ضرورت ايچنده كچيرمكه مجبور اولان اغنيا و اقويا ايچون مثال اولاماز .

برده مفكوره‌نك بر شخصيت تاريخيه اولمسى لازمدر. يعنى اخلاقك ارشادى ايچون حياتك مكمل و موثوق برسجلى بولنمليدر .

ايشته مفكوره‌نك لوازمى بونلردر . شيمدى بونلرى اديان مختلفه‌نك مفكوره‌لرنده آرايه‌لم :

خريستيانلقده بونلرى بولاماز . خريستيانلغك مفكوره‌سى نه بر شخصيت تاريخيه‌در ، نه‌ده اغنيا و اقويا ايچون بر مثال تشكيل ايده‌بيلير ، چونكه اونك حياتنه دائر بزه انتقال ايدن وقايع قليله اونك وضعيع بر حيات كچيرديكنى كوسترييور .

بودانك حياتى ايسه اسرار آلود . همان بتون اديان سائره‌نك شخصيتلرى‌ده بويله .

آنجق رسول اسلام ، عليه الصلاة والسلام افندمز بوقيده بيان ايلديكمز شرائطى حائز بر مفكوره‌در. ذات رسالتپناهيلرينك بر شخصيت تاريخيه اولديغى بالاجماع ثابتدر . و مسلمانلق تاريخى بر ديندر . پيغمبرمز حياتك صفحات مختلفه‌سنى ياشامشدر . اوكسوزلك بشيكندن الك سطوتلى حكمدارلرك سرير احتشامنه قدر يوروردى . اثناى حياتنده تأسيس ايتديكى حكومتدن ماعدا اسالت اخلاقيه‌سنك قوت صافيه‌سى سايه‌سنده قلبلرده ياشايان ابدزنده بر حكومت تأسيس ايتمشدر . رسالتپناه افندمزك حياتى ، رنكارنك صفحه‌لر كچيرمشدر . هر هانكى موقعده ، هر هانكى مرتبه‌ده اولورسه اولسون هر انسانه بر چوق درسلر ويرر . يكرمى بش ياشنده ايدى . بكردى . فقط هپ عفيف ونزيه ايدى . تجارته اشتغال ايتدى . وهر ايشنده مستقيم وشريف ايدى . كنديسى يكرمى بش ياشنده ايكن قرق ياشنده بر طولى آلدى . زوج ايله زوجه‌نك ياشلرى بوقدر فرقلى اولديغى حالده حضرت پيغمبر زوجه‌سنى بك سون بر زوج ايدى . بر پدر اولمق اعتباريله رسول الله افندمز چوجقلرينى اوقدر سورديكه اونلرى اثناى دعاده بيله باغرينه باصاردى . مزاياى رجليه‌سى اعتباريله هر خصوصده قهرمانانه ايدى . تك باشنه اردولر سوق ايدردى . تعطفكار بر حكمدار ، مكمل بر شارع و عادل بر حاكم ايدى .

رسول الله افندمزك تاريخ حياتى كوننه كونى كمال اعتنا ايله ضبط ايدلمش وبزه انتقال ايتمشدر . حتى زوجه‌لريله اولان الك خصوصى والك خفى مناسباتى معلوممزدر . حياتنك هيچ بر وقعه‌سى حائز اولديغى سجيه كريمه‌يى شائبه‌دار ايده‌جك بر ماهيتده دكلدر .

بر انسانك اخلاق حقنده الك ايى حكمى زوجه‌سى ويرر . چونكه زوجنك الك كيزلى اسرارينه واقفدر . رسالتپناه افندمزك ازواج طيباتى اونك طوغرولغنه اويله بر حرارتله ايمان ايدييورلردى كه هر بريسى ارتحال نبوى‌يى متعاقب اولومى تمنى ايتمش ، نصيب اخرويسنى‌ده اونكله برلكده استيفا ايتمه‌يى آرزو ايتمشدى .

عليه الصلاة والسلام افندمزك قادينلرده بويله بر استحاله حاصل ايتمسى ، اونك كنديسيله ارتباط ايدنلرك كافه‌سنى سياقاً نجابت واصالتله اشباع ايتمك خصوصنده‌كى قوتنك بيوكلكنه الك قوتلى دليلدر .

مصطفى خان . ب . ا .

بوكونكى حالمز

هيچ بر ملته ، هيچ بر مصيبت ، هيچ بر بلا كلمه‌مشدركه او ملت اوكا او مصيبتلره ، او بلالره استحقاق كسب ايتمش اولمسون ،

[1] لوندره‌ده منتشر « اسلاميق ره‌ويو » دن

اومصيبتلرك يوللرينى كندى اللريله آچسون ، اوبلالرى ، كندى فعللريله اوزرينه جلب ايتسون ! . . .

تاريخ جهانى بركره كوزدن كچيرەلم. بوعالمده ظهور ايدن قوى ومحتشم ملتلرى بوكون قاره بايقوشلر كبى انقاض پريشانيسى اوزرنده تونەديكمز شو مقدس يوردك بويوك و مظفر حارسلرى كبى نجيب وفداكار سيالربوكلتمش دكلميدر؟ اونلرك فداكارانى دكلميدركه اوملتلره بر موجوديت ويرمش وناملرينى تاريخك الك شانلى صحيفەلرينه حك ايتديرمشدر . شرق ، ييزانسدن اوزانەرق هر طرفه ظلم سيلابەلرى آقيدان قاراكاق بولوطلر آلتندهايكن آسيانك يوكسك ، ويوكسك اولديغى قدر صاف ياىلالرندن قوپارارق آنادولى افقلرنده پاريلدايان سيالر، رهكذار شهامتلرنده تصادف ايتدكلرى دين و عرق قارداشلريله ميدانه اويله بر جمعيت چيقارديلركه جهانلرى تيترتدى ، فيض عدالتى ظلم اوزرينه مؤسس سلطنتلرى صارصدى ، آنادولى آفاقندن اوقاره بولوطلرى طاغيتدى ، حزمات نوارەسنى برطرفدن آوروپانك كوبكنه ، ديكر طرفدن آفريقانك زنكين ساحللرينه ، آسيانك يوكسك يادەلرينه ، عربستانك حار صحرالرينه قدر تمديد ايلدى . افرادينك سايهٔ حميتنده اركانى قوى ، اساسى متين بر سلطنت معظمه تأسيس ايتدى .

بوسلطنتك اطرافنى قلعه يرينه مجاهدلرك علوهمتى احاطه ايتدى . الك مدهش هجوملر انسان سينەسندن ياپيلان بوقلعەلرك ساحەسنەكلير كلز سونديلر . افراد جميتك قلبندهكى عزت وشهامت اوقدر رسوخلى ايدىكه نفوذ سلطنت يقينده كيلرى نورلره ، اوزاقدهكيلرى سعادت ورفاهه مظهر ايديپوردى . آدابى ، اخلاقى ، عرفانى ، معاصر بولنان اقوامك جهسنه فائق كلدى . و اونلرى معناً و مادةً ضبط وتسخير ايلدى .

افرادينك آزلنى ، آزمدت ظرفنده استيلا ايلديكى اراضينك كنيشلكى ايله برابر ، بوتون عالمك روح مديرى كسيلدى. هر آن يكى برشانه ، هردقيقه يكى بر ظفره ، نائليتله مسعود اولدى . رهبر ترقيسى عدالت ، تبعەسنه نشر سعادت ايدى . بوصورتله عصرلر كچدى . فقط بر زمان كلدى كه، افرادك اولكى عزت و شهامتى سوندى. امللر آرەسندن تفرقەلر ظهور ايتدى . جميتى باغلايان رابطەلر برر برر چوزولمكه يوز طوتدى. يكديكره معاونت ، بربرلرينه نصرت اساسلرى اونودولدى. اونك يرينه بالعكس ، حسد ونفرت قائم اولدى . هر فردك عزم و همتى يالكز كندى شخصيتنه محصور قالدى . عمومك فنالغنى دوشونمك ، حقوقنى محافظه ايتمك هيچ كيمسەنك عقلنه بيله كلمدى. بوتون بو سيئات طوپلانه طوپلانه نهايت بوكون سلطنتك بنيان متينى صارصمغه باشلادى .

بركره افرادبو آلچق چاموره سقوط ايدنجه آرتق هر دورلو سيئات اخلاقيەنك يوز كوسترمسى پك طبيعى ايدى، اويله اولدى. امللر ، هرملر يأس ايله نهايتلندى ، هيچ كيمسه دوشونمدىكه كندى سعادتنى تأميندن زياده ملتك رفاهنى احضار ايتمكه چاليشمق لازمدر . هيچ كيمسه ياد ايتمدىكه هيئت مجموعه قوتلەنيرسه ، او سايەده كندىده آرزولرينه قولاى قولاى نائل اولور .

بالعكس ملت ، مملكت اونودولدى . امور دولتى اللرينه آلانلر كندى احتراصلرندن ، كندى ذوقلرندن ، كنديلرينك و اولادلرينك رفاهنى تأميندن باشقه برشى دوشونمديلر . ملت باتيورمش . آدمسندها ذاتاً باتمغه محكوم ! كيم قورتارەجق ! كيم قورتاره بيلير. سبل اوكندن نەقدر چوق كوتولك قاپيليرسه كار دكلى ؟ ايشته سقوط ايدن ملتلره حاكم اولان منطق !

تاريخ بزه برچوق ملتلر كوسترييوركه صحنهٔ شوندە بوقكن كونك برنده برموجوديت كوسترمشلر ، يوكسلەرك اوج كماله واصل اولمشلر، صوكره انحطاطه باشلامشلر، ضعيف دوشمشلر، قوتلرينى غائب ايتمشلر، جهانلره حاكم ايكن نهايت كونك برنده و سفيل اولمشلر . . .

سببى او ملت آرەسنده ظهور ايدن مرض اجتماعى : صنف مديرانك سفاهته دالمسى ، يالكز كندى منفعتلرينى دوشونمەلرى ، كندى احتراصلرينك تأمينه منافع عموميەيى فدا ايتمەلرى ، افراد ملتدە ظلمى عدالت ، عطالتى استراحت ، اخلاقسزلغى فضيلت ، مسكنت وذلتى سعادت تاقى ايدەجك قدر آلچق بر درکهیه سقوط ايتملرى !. فقط جهانده هر خستەلغك بر علاجى يوقى ؛ تاريخ بزه مضمحل اولمش ملتلرك ، سلطنتلرى افول ايتمش قوملرك تكرار ديرلدكلرينى، استقلال وشوكت عاليەلرينى اعادهايتدكلرينى كوسترميورمى؟

نەوقت بيليورزكه بوكون هيئت عموميەمزى صارصان درد غايت وخيمدر . بودردك تداويسىده خستەلغك و خامتى نسبتنده مشكلدر. بالخصوص افراد ملت آرەسنده ، اصول تداوىيه واقف بويوك سيالر يوق دينيلەجك قدر آز ! ملتى استيلا ايدن بلاى تفرقه ـ فرنكى خستەلغى كبى ـ افراد ملتى ايچين ايچين كميرييور . بر طاقم خذلەده ملت آرەسنه متصل يكيدن يكييه فرنكى ميقروبلرى صاچيورلر. بومدهش كرداب تفرقه اورتاده ايكن سوزلرى برلشديرمك ، اوزلرى اوزلاشديرمق ، قلبلرى محبت متقابله ايله طولديرمق نصل ممكن اولەجق ؟.

افراد ملتدن هر برى عينى بربدنك مختلف عضولرى مثابەسنده اولدقلرى حالده بربرلرينك خصم جانى اولورسه اويله بر وجودك ياشايه بيلمك احتمالى اولورمى؟ متصل چاريشوب ديديشەن بوبيچارەلر فرقنده اولميورلركه بوعملكى يودتمغه عزم ايدنلرك اميدلرينى قوولنديريورلر . كندى فلاكتلرينى كندى داللريله احضاره چاليشيورلر . آرتق اوغراديغمز بوقدر مصيبتلردن اولسون متنبه اولەلم . ال الە ويرەرك شو بدبخت يوردى قورتارمغه چاليشەلم .

نزاع و نفاق ايلهكچن هر كون ، حيات وموجوديتمزى بر آز داها كيرين برچانوارددر . بوندن صاقينەلم.

مملكتى قورتارمق ايچون ، بر داهى ، آرايورز . فقط ، دوشونمليدركه بويوك داهيلر نه اوت كبى يردن بيترلر ، نه ده كوكدن برنده سمادن اينرلر. بويله برخارقه‌يه انتظار ايدن هركس ، كندى وظيفه‌سنى ادراك ايدر ، ايفاسنه چاليشيرسه بكله‌نيلن خارقه اووقت پك طبيعى اوله‌رق ظهور ايدر . داهيلر ، منسوب اولدقلرى ملتلرك محصلهٔ عرفان و عزميدر . افراد وظيفه‌سنى مدرك اولورسه ، بو محصله‌ده قوتله‌نير . باشده‌كيلر ، اورته حالى انسانلر اولسه‌لربيله ينه دولت منتظم ايشلر . امور ملت ، كشمكش ايچنده قالمز .

ديمك‌كه ، دونكى حيات كبى بوكونكى حياتك مسئوليتى ده بوتون افراد ملته توجه ايدر. مملكتك سفالت و وضعيتندن هركس مسئولدر. بو مسئوليتدن قورتيلمق و آتى‌يه اميدلى نظرلر فيرلاته بيلمك ايچون احتراصلرى ، غفلتلرى براقه‌رق ، هركسك كندى وظيفه‌سنه قوشمه‌سى و وظيفه‌سنك حسن ايفاسنه غيرت ايتمه‌سى ، مقدس و علوى جامعهٔ اسلاميه اطرافنده طوپلانمه‌سى لازمدر . بو لزوم عموميزجه تقدير ايديلديكى كون ، استقباله اميدلى بر نظرله باقه‌بيليرز . بو كون تعقيب ايتديكمز يولده دوام ايديلديكى تقديرده ايسه ، هردرلو اميدى كسه‌لم. چونكه نفاق و تفرقه‌نك انقراض و انهدام ايله نهايتلنديكى پك چوق امثاليله ثابت اولمش بر حقيقت تاريخيه‌در .

وثيقه اصولى فنى بر تدبيرميدر ؟

فحش وثيقه‌لرى طاغيتمق اصولى تقويه و تعميمه اوغراشديغنى اعلان ايله فحشه سربستئ جريان ويرن صحيه مديريتك نه‌قدر يولسز و مضر بر حركتده بولنديغنى بيان ايتمشدك . بو دفعه مملكتمزك اك حاذق اطباى اسلاميه‌سندن ... پاشا حضرتلرينك وثيقه اصولنك مضرتنه دائر مطالعات فنيه‌لرينى درج ايديورز. ديگر اطباى مسلمه‌نك مطالعه‌لرينى‌ده انشاءالله گله‌جك هفته نشر ايده‌جكز.

امراض زهرويه‌دن تحفظك درجهٔ امكانى تعيين ايچون آفت مبحوثه‌نك ماهيت مرضيه‌سى متخصصيندن استعلام ايدلك و كيفيت انتشارنده بر آز نصيبه‌دار تتبع اولمق تحت اللزومينده‌در . چونكه بشريت مضطربه‌نك حياتنى كميرن بو باش بلاسى كيتدكجه دائرهٔ سرايتنى توسيع ايتمكده‌در. خسته‌لق اساساً مزمن ، مدهش بر صورتده سارى ، و واسطهٔ سرايتى اك زياده مناسبت جنسيه‌در و فحش اك بيوك منبعيدر. فحشك يردن بره الغاسى و يريوزندن قالديرلمسى قابل اولسه عوارض افرنجيه‌نك دائرهٔ سرايتى جدى بر صورتده تحديد ايدلمش اولور . گيزلى و قاچاق صورتنده اجرا ايديلن فحش ايله آچيق و وثيقه‌لى فحش آره‌سنده فرق عظيم واردر . وثيقه‌لى اوله‌رق يعنى معاينهٔ اسبوعيه‌يه تابع بولنديريله‌رق اجرا ايتديريله‌جك فحش سربست بر فحش اوله‌جغندن مدهش بر صورتده توسع ايده‌جك و بو معاينه او آن ايچون خسته‌لغك اولماديغنى تأمين ايتسه‌بيله ، اولجه آلنوب قالده دور تفريخى كچيرمكده اولان خسته‌لغك هفته آره‌سنده ظهوريله اجراى سرايتنه و عجله بر معاينه‌نك ايسه ولو منظارله بيله اولسه التوا آت مخاطيه آره‌سنده صيقيشمش بر چوق تظاهرات مرضيهٔ منتنه‌يى ميدانه چيقاره‌مه‌يه‌جغنه كوره فحشه سربستئ جريان ويرمك فائده يرينه ضررى انتاج ايده‌جكدر .

مرض افرنجيك دائرهٔ سرايتنى تحديد ايچون ، معاينه اصولنه كيديلديكى تقديرده بيكار ارككلرى‌ده معاينه‌يه تابع بولنديرمق و وثيقه استحصاله مجبور ايتمك اقتضا ايدر . يوقسه ايشى بر طرفلى طوتمق قادينلره قارشى ظلم محض ايله كوز بوياجيلقدن عبارت اولديغى كبى سطحى و عجله بر معاينه ايله فحشه سربستئ جريان ويرمك اخلاق صافيهٔ اسلاميه‌مزه جداً چيركين كورونه‌جك بر طرز معامله‌در .

...

آناطولينك پايتخته خطابى

قسطمونيده چيقان (آچيق سوز) غزته‌سندن :

« ميليونلرجه اسلام ، شيمدى‌يه قدر استانبولى مقدس بر شهر اوله‌رق طانيور ، چونكه ، اورامى خليفه‌نك يريدر ، اسلام پيغمبرينك وكيلى نك اوطورديغى يردر . شيمدى‌يه قدر ، ميليونلرجه تورك ، استانبولى سه‌ويور ، تبجيل ايديور ، چونكه اورامى تورك خاقانك ، تورك پادشاهنك سلطنت مركزيدر .

بوتون اسلاملرك قولاغى استانبولك مناره‌لرنده و جامعلرينك قبه‌لرنده‌در ، چونكه مناره‌لرندن اذان محمدى كسيلديكى و ياخود جامعلرينك قبه‌لرندن ربك تكبيرينك صوصديغى كون بوتون اسلاملر بيليرلركه ، اسلاملرك دينى ، آرتق سونمكه يوز طوته‌جق و اسلاملرك جمله‌سى مادى ويا معنوى بر صورتده اولومه محكوم اولاجقدر .

اونك ايچوندركه اسلاملرك بولونديغى بتون اقليملرك ، توركلرك ياشاديغى بتون الكالرك كوزى ، قولاغى ، كافهٔ حواسى استانبول مركزينه متوجه و منعطف بولنيور . بيكلرجه سنه‌لردن برى تاريخ عالمك قيد و ضبط ايتديكى وضعيتلر ايچنده ايسه استانبولك شيمديكى وضعيتدن دها نازك و دها شايان دقت بر وضعيت دها تصور اولونماز. وقتيله عرفان و صنعت عالمنه نورلو قلملر و جنك و وغا هنكامه‌لرينه پارلاق مزراق و قيلنجلر يتيشديرن ، اسلام مدنيتى و تورك حرثى ايچون بر رهبر و پيشوا اولمقله معروف و مشهور اولان دونكى استانبول ، عجبا بوكونده بولنديغى تاريخى و نازك وضعيتى تقدير ايده‌رك كنديسنه دوشن مخاطره‌لى و لزوملى وظيفه‌يى ايفا ايتمه‌يه كنديسنده بر قوت و بر لياقت كوريبورمى ؟

اى استانبول . . . سن قوينكده ميليونلرجه انسانلر بارينديريورسك . عالم ، سياسى ، خطيب ، صنعتكار و دها بر چوق انسانلر . يوز بيكلرجه كيلو مترو امتدادنده‌كى اسلام طوپراقلرى ، يوز بيكلرجه

کیلو مترو استقامتنده‌کی تورك کتله‌لری ایچون بوزمانده نه‌یاپیورلر، نه‌یاپیورسکز ؟ . بر هیچ ، دکلی ؟ . .

زواللی استانبول . . . سنی بو حالده کوره‌جکمی ایدك ! بویله برزمانده اولادك فرقه احتراصاتیله قاورولاجق، شخصی منفعتلر پشنده قوشاجقمی ایدی ! اولادلرك ، نظارت صندالیه‌لری ایچون وجدانی ، هرشیئی ، بوتون مقدساتی فدا ایده‌جکمی ایدی ! مملکتك ضررینه پازارلقلر ، مملکتك فلاکتنه صایغیسزلقلر ، مملکتك سقوط ابدیسی نامنه عداوتلر و نهایت سفاهت . . سفاهت . . خایر ، آرتق ، خایر استانبول! . . . شمدی استانبول نظرمزده بر زواللی دکلدر . بوکون بوتون تورك واسلام الکالری نظرنده استانبول برمجرم، برکناهکاردر. بوکون بوتون آناطولی نظرنده استانبول خلیفه‌سنه ، خاقاننه قارشی ایفا ایتمه‌سی لازم کلن وظیفه‌سنی سوء استعمال ایتمش برمجرم ومیلیونلرجه اسلامك و تورکك حقنی چیکنه‌مش برکناهکاردر .

شمدی سزه خطاب ایدیورز. ای آناطولی ولایتلری، شهرلری، کویلری ! هپمز مملکتمزی قورتارمق اوغرنده برلشمه‌لی‌یز . وطن ایچون نفسی فدا کارلقده بولنه‌جقلرینی کمال مباهاتله وخط همایونلریله اعلان بیوران خلیفه و خاقانمزك فرمانی سوء استعمال ایدن کتله‌دن برخیر کلیه‌جکنی تقدیرایده‌رك‌بزبوبنومزه دوشن وظیفه‌یی ایفا ایتملی‌یز. استانبولی دوغری یوله کتیرملی و استانبولده‌کی بوتون فرقه کورولتولرینه نهایت ویردیره‌رك ملی اتحاد واتفاقه دعوت ایتملی‌یز . آرتق قانع اولمالی‌یزکه بوتون اسلاملرك ، بوتون تورکلرك امیدی آناطولی‌یه، بزه انعطاف ایدییور .

اویقو دوره‌سی چوقدن کچمشدر. بوزمانده اویقوملتك، تورکلکك، اسلامیتك ابدیاً اولمه‌سی دیمکدر. عثمانلی امپراطورلغی ، اسلام حکومتی، تورك پادشاهلغی مخاطره‌ده ، تهلکه‌ده‌در . اویان اسلام اوغلی ! اویان تورك اوغلی ! . وطنکی قورتار ، ملتکی قورتار ، دینکی قورتار . . وسن قورتول . . اویان ای مقدس آناطولی . . . »

صلح قونفرانسی ملت یره‌لیبق ترا کیا حقنده قبول ایتدیکی تقدیرده تراکیانك بزه ترك اولنمسی مقتضیدر. تراکیا یونانستانه ترك ایدلدیکی تقدیرده اورادنده اهل اسلامی استیصال ایتمك ایسته‌دیکی بر کره دها تظاهر ایده‌جك!

یونانستانده موره، اغریبوز وسائر یرلرده موجود اهالیٔ اسلامیه کاملاً محو ونابود ایدلدیکی کبی برلین معاهده‌سنك اجرای احکامی ضمننده یونانستانه ترك والحاق اولنان تسالیا قطعه‌سی کثیف بر اسلام اکثریتیله مسکون اولدیغی حالده یونانلیلر بش اون سنه ظرفنده

بو دفعه غربی تراکیا یونانلیلره ترك ایدیله‌جك اولورسه اهل اسلامك دوچار اوله‌جغی عاقبت پك الیمدر. بونکله بلغارلرك اهل اسلام حقنده رحیم وشفیق داوراندقلرینی ادعا ایتمیورز. مسلمانلره غدر ایتمك خصوصنده ایکیسی‌ده فرقسز کبیدر. واوندن طولاییدرکه بو ولایت اسلامیه‌نك ناحق یره هدر ایدلمه‌سنی ایستمیورز.

شیمدی‌یه قدر عالم اسلامك دولت علیه‌یه وقوع بولان مظاهرتنده دائما تراکیانك‌ده بزه اعاده اولنمسی مصراً طلب اولنمشدر. بو فرصتی قاچیرمیه‌رق پایتخت خلافتك امنیت وسلامتی ایچون، بو ولایت اسلامیه‌نك حیاتنی قورتارمق ایچون چالیشمق الك معظم وظیفه‌لرمزدندر.

ونیزه‌لوسك مساعیسی

صلح قونفرانسنك بالقان مسائلیله اوغراشمسی ونیزه‌لوس ایچون مهم بر دورهٔ فعالیت آچدی. بالقان مسائلنده نه‌قدر علاقه‌دار اولدیغمزی موقع جغرافیمزك نزاکتی ایضاح ایدر. پایتختمزك سلامتی ایچون اوروپا قطعه‌سنده اکثریت اسلامیه‌یی حائز ولایتلرمزی اولسون الده ایتمکلکمز بر ضرورت حیاتیه‌در. بناءً علیه اکثریت اسلامیه‌یی حائز اولان غربی تراکیایی قورتارمه‌نك بزم ایچون نه‌قدر ضروری اولدیغی تظاهر ایدر. حالبوکه ونیزه‌لوس بولغار مرخصلرینك صلح قونفرانسنه عزیمت ایتمسی طولاییسیله فرصتدن بالاستفاده تراکیایی بولغارلردن قوپارمق ایچون چالیشیور. ازجمله آمریقانك بو خصوصده مخالفتندن قورقارق دولت مشار الیهانك بلغاریا وتورکیا ایله فعلاً حال حربده بولنمادیغندن بلغاریا وتورکیایه عائد مصالحه‌لری امضا ایتمه‌سنی طلب ایتمشدی. فقط ونیزه‌لوسك بو طلبی قبول ایدلمیه‌رك امریقانك بو مصالحه‌لری امضا ایتمه‌سی تقرر ایتدی.

کورجستان - آذربایجان اتفاقی

درسعادتدن ٩ تموز تاریخی ایله (مورنینغ پوست) غزته‌سنه اشعار اولنیور: کورجستان ایله آذربایجان آره‌سنده عقد اولنوب تفلیسده حزیرانك

اون بشنده امضالانان معاهدهٔ عسكريه‌نك متنى بوكون نشر اولندى . بو معاهده‌نك عقدى ايله كوزه‌تيلان مقصد ، ايكى مملكتى مشترك بر تهلكه، يعنى شمالدن كله‌جك بر روس استيلا تهلكه‌سنه قارشى برلشديرمكدر.

مذا كرانه كورجستان حكومتى نامنه خارجيه ناظرى (كه‌غه‌چقوورى) حربيه ناظرى جنرال (غوه‌داروانشويلى) شوراى عسكرى اعضاسندن جنرال (اوويشه‌ابزه) وآذربايجان نامنه خارجيه ناظرى (جاباروف) حربيه ناظرى (مهماندروف) واركان حرب رئيسى جنرال (سولكوويچ) اشتراك ايلمشدر :

معاهده احكامى على العاده تعرضى وتدافعى بر مقاوله‌نك احكام معتاده‌سنه مطابقدر . بونلره زيرده‌ٔ ايكى ماده علاوه ايدلمشدر .

۹ نجى ماده — بشنجى ماده‌ده ذكر اولنان مدت ظرفنده ، يعنى اوچ سنه مرعى اوله‌جق اولان اشبو مقاوله‌نك مفسوخيتى ويا دوام مرعيتى اولدن اعلان ايچون تعيين اولنان بر سنه‌لك مهلت ظرفنده جميت اقوام صورت قطعيه‌ده تشكل ايدر ايسه ، معاهدهٔ حاضره ، طرفين عاقدين جميت مذكوره‌يه قبول اولندقلرى كوندن اعتباراً حكمدن ساقط اوله‌جقدر .

۱۰ نجى ماده — اوچنجى ماوراى قفقاسيا جمهوريتى اولان ارمنستان ، اشبو مقاوله‌نك تاريخ نشر واعلانندن اعتباراً اون بش كون ظرفنده ، بو مقاوله‌يه اشتراك ايتمك حقنى حائز اوله‌جقدر .

انتحار

صوك سنه‌لرده وبالخاصه صوك آيلرده انتحار حوادثى پك چوغالدى . انتحار فكرينك بالخاصه كنجلر آره‌سنده شيوعى ، بالخاصه منتحرلرك مملكتك يأس آور احوالندن متأثرا بو جرمى ارتكاب ايتملرى پك مهم بر كيفيتدر . مملكتك پك وخيم آنلر كچيرديككنى ادارك واعتراف ايتمه‌مك قابل دكلدر . مملكتى احاطه ايدن غوائل قولاى قولاى اقتحام ايديله‌ميه‌جك درجه‌ده مظلمدر .

بر تهلكه‌نك تحت تهديدنده بولنيور . بونده ذره قدر اشتباهمز يوق ، فقط تهلكه‌نك قارشيسنده ، اوچورومك كنارنده بولنمقله كندينى اوچوروم‌ه القا ايتمك جنايتنى ارتكاب ايتمك دكل ، اوچورومك كنارندن اوزاقلاشمق ايچون بتون قوت و غيرتيله چاليشمق ، چاليشمق ، چاليشمق اقتضا ايدر . مملكت‌ه فلاكتندن متأثر ، كنديسنى اونوته‌جق نفسنى استحقار ايده‌جك درجه‌ده مملكتك درديله يانان اوغوللرينه هر زماندن زياده بوكون عرض افتقار ايديور . اكر بو صادق بو صميمى اولادلر مملكتك سلامتى نامنه صوك دقيقه‌ده بيله عزم وايمان ايله حصه‌لرينه دوشن نصيب فعاليتى ايفادن كيرى قالير ، كندى ايمانسزلقلريله هم حياتلرينى هم ده حيات مملكتى قورتارمق خصوصنده عهده‌لرينه دوشن وظيفه‌يى فدا ايدرلرسه مضاعف بر جنايت ارتكاب ايتمش اولورلر . و بو ايكيز جنايتك عذابنه كسب استحقاق ايدرلر . هم كندى نفسلرينه سوء قصد ايتمه‌نك جزاسنى ، هم ده فعاليتلرندن محروم ايتدكلرى وطنك آهنى كچه‌جكلر . ايشته وطنك دردينه درمان بولمقدن اظهار عجز ايدرك انتحار ايدنلر سلامت وراحته نائل اوله‌جقلرينى تخيل ايدركن كنديلرينى بويله بر جهنمه آتيورلر . و بو جهنمه ايمانسزلق يولندن كيديورلر .

هيچ بر مؤمن الهك كنديسنه بخش ايتمش اولديغى نعمت حياتى بويله بر كفرانه معروض بيراقه‌ماز . بالعكس جناب حقه قارشى حياتندن مسؤل اولديغنى ، كافهٔ اعمالنه حساب ويره‌جكنى بيله‌رك اونى آنجق الله يولنده فدا ايدر . و الهك دائرهٔ امر ونهينده ياشار . مؤمنلر چاليشمق ، آراشديرمق ، الهك عنايتندن قطعياً اميدى كسمه‌مكله مكلفدرلر . زيرا كافرلردن بشقه‌سى الهك عنايتندن اميدينى كسمز .

بناءً عليه وطنك حياتندن اميدينى كسه‌رك كندى حياتنه خاتمه چكمك ، بو كفردر . هم واهب الحيات اولان ذات بارى‌يه قارشى ، هم اونى يتشديرن وطنه ، ملته قارشى بر كفردر . حياتى فدا ايتمه‌يى كوزه آلدقدن صكره الله يولنده ، وطن يولنده نيچون فدا ايتميورده نعمت الهيه‌يه كفر ايديور . وطننه خيانت ايديور .

واقعا مملكتك دردى پك كران فقط درمانسز دكل ! اولاد مملكت وظيفه‌لرينى بحق ايفا ايتسه‌لر مملكت هر حالده اوچورومك كنارندن اوزاقلاشير .

بو وضعيتدن قورتوله‌بيلمه‌يى اميد ايتمك ده پك مشكل . انسان نه قدر تصنيع اميد ايدرسه ايتسين . الملرى آووتمه واوتوتمه نه قدر اوغراشيرسه اوغراشسين . بوش ! قارشيمزده هر اميدى قيره‌جق بيك مصيبت هر دقيقه قلبمزده ايقاظ تأثر ايتمكده وبو محشر تأثرات انسانى سرسملتمكده ، صارصمقده‌در . ايشته حقيقت بودر : وطنمز پك فجيع

وطن بوكون هر اولادندن أعظمى غيرتلر بكليور . هر كسدن

صداقت ايستيور . هر فردك ايمان واطمئنان ايله تلاشسز ، فتورسز ، عهده‌سنه دوشن وظيفه‌يى ايفا ايتمسنى امر ايديور . وطنك بو اوامرى يرينه كتيرلدكجه خلاص و نجاتك امكانى يوقدر . حالبوكه وطنك بو امرلرينى يرينه كتيرمك ايچون چاليشلمدقدن ماعدا عطالتلر ، آيريلقلرله ، وطنك حياتنه قصداولنيورده‌يوسوه قصدىعقيم بيراقه‌جق زنده وتوانا اللر سموم يأسى كندى قلبلرينه دوكه‌رك انتحار ايديورلر . بو بر جنايتدر . وبوقاريده بيان ايتديكمز وجهله ايكيز بر جنايتدر .

بويله بر جنايتى ارتكاب ايدن بد بختلره آجيمق قابل دكلدر . جناب حق تقصيراتلرينى عفو ايتسين . فقط كيريده قالانلرك وظيفه‌سى ايمانك قوتنه طيانه‌رق چاليشمق ، دائما چاليشمق ، ، نائل مرام اولنجه‌يه قدر چاليشمقدر . امين اوله‌لم كه مملكتمزى اك زياده پريشان ايدن عطالتلره ، آيريلقلره بر كره غلبه ايدرسه‌ك صوكمز هيچده فنا دكلدر . چونكه بلايى بز دعوت ايتمزسه‌ك اوغرايه‌جغمز حقسزلقلر قوجه بر عالمى ، بر عالم اسلامى متأثر ايده‌جك وبوحقسزلقلر قورتولمق ايچون بز ايله يكدست اوله‌جقدر .

آطنه‌ده تظاهرات

كچنلرده سوريه و شرقى آناطوليده تدقيقاتده بولونمق ومختلف جماعتلرك مطالبات وآرزوى مليلرينى استماع ايتمك اوزره مستر چارلس قره‌ين ودقترى چرچيل كينغ ايله ذوات سائره‌دن مركب آمريقا هيئتنك سوريه‌يه عزيمت ايتدكلرينى يازمش ايدك . مذكور هيئت بوندن بر قاچ كون اول شهريمزه عودت ايله‌مشدر . هيئت اثناى عودتنده اطنه‌يه اوغرايه‌رق حكومت قوناغنده ولايت دائره‌سى اتصالنده بولنان باش ادمنيستراتورلك مقامنده ايلك دفعه والى بكى قبول ايدرك ولايتك احوال عموميه‌سى حقنده مجملاً معلوماتنه مراجعت ايتمشلردر . والى بكك چيقدقدن صوكره اون ايكى كيشيدن مركب اولان تورك اشرافى هيئت حضورينه داخل اولمشدر .

بوخصوص حقنده اطنه‌ده منتشر فردا رفيقمزده بروجه آتى تفصيلاتى قارئلريمزه عرض ايديورز :

ملاقات ايچون بر چاريك زمان تخصيص ايدلمش اولديغندن هر هيئتك بو مدت ظرفنده رأيلرينك خلاصه‌سنى قطعى اوله‌رق بيان ايتمرى لزومى اولجه بيلديرلمش ايدى .

سؤال ايكى نقطه‌يه منحصردى :

اولا : اهالينك نه ايستديكى ؟

ثانياً : شايد بر حمايه وضعى ايجاب ايدرسه هانكى دولتك حمايه‌سنك قبولى ؟

ولايتك درت يوز بيك تورك ومسلمانى نامنه سوز سويله‌ين هيئت اطنه ولايتى نفوسنك اكثريت عظيمه‌سى اعتباريله بر تورك مملكتى اولديغندن و بو ولايت خلقى لساناً ، عرقاً ، تاريخاً ، ديناً حكومت عثمانيه‌يه مربوط بولنديغندن ينه عثمانلى اداره‌سنده ياشامق عزم قطعيسنده اولدقلرينى سويلديلر .

ايكنجى سؤاله كلنجه : بوكا قارشى ويلسون پرنسيپلرينك ١٢ نجى ماده‌سى بر جواب بليغ تشكيل ايلديكنى وبناءً عليه يالكز آطنه ولايتنك دكل ينه نفوس اكثريت قاهره‌سى تورك اولان و الى الابد عثمانليلقدن آيرلميه‌جقلرى طبيعى بولنان مرعش ، عينتاب ، اورفه ، كليس ، انطاكيه ، بيلان ، اسكندرون سنجاق و قضالرينده‌ده حقوق حاكميتك محفوظ قالمسى مادۀ مذكوره‌نك متضمن اولديغى احكام حق وعدالت اقتضاسندن اولديغنى افاده ايتديلر . وشايد عموم ممالك عثمانيه ايچون حسب الزمان بر دولتك مراقبه‌سى و مظاهرتى ايجاب ايديورسه بو جهتك تعيينىده ذات حضرت پادشاهينك رأى همايونلرينه توديع ايتديلر .

تورك اشرافندن صوكره بلديه و حريت وائتلاف فرقه‌سندن متشكل هيئت و ونى متعاقب علماى محليه‌دن منتخب ديكر هيئت ، هيئت تحقيقيه حضورينه كيره‌رك اولكى هيئتك بياناتنى شفاهاً وتحريراً تأييد وتصديق ايلمشلردر .

بوندن صوكره سره‌سيله ارمنى ، يرلى ، عرب ، روم ، پروتستان ، ارمنى قتوليك ، عرب قتوليك سريانى ، بوسوى هيئتلرى كيرمشلردر .

ارمنيلر علاقۀ تاريخيه‌لرى اعتباريله كليكياده ارمنستان تشكيلى و پارسده بولنان ارمنى مرخصلرى طرفندن هانكى دولتك مانداسى قبول ايديلرسه كنديلرينكده قبوله آماده اولدقلرينى سويلمشلردر . يرلى عربلرده آر تخالف ايتكله برابر قسماً سوريه‌يه الحاق وقسماً عثمانلى حاكميتى آلتنده قالمى و بعضيسى‌ده فرانسه حمايه‌سنده مختاريتله اداره اولنمى كبى مختلف مطالب درميان و عرفيه جهت جامعۀ اسلاميت اعتباريله سلطان وحيدالدينى خليفه طانيدقلرينى علاوةً بيان ايتمشلردر .

آبونه شرائطی
داخلی، خارجی، هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر .
نسخه‌سی ١٠ غروش،
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در
اداره‌خانه
باب عالی جاده‌سنده دائره مخصوصه
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

سنه ١٠ ١٣٣٠

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

باش محرر — صاحب و مدیر مسئول

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — محمد عاکف — اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

اخطارات
ادرس تبدیلنده آریجه بش
غروش کوندرلملیدر
مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی و آبونه‌صره
نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر
ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسز
جه‌ده یازلمسی رجا اولنور.
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی
رجا اولنور.

عدد: ٤٣٦—٤٣٥ | ١٧ ذی‌القعده ١٣٣٧ | پنجشنبه | ١٤ آغستوس ١٣٣٥ | جلد ١٧

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

« واذ قلنا للملئكة اسجدوا لادم فسجدوا الا ابلیس أبی واستكبر وكان من الكافرین . و قلنا یا آدم اسكن انت و زوجك الجنة وكلا منها رغداً حیث شئتما ولا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظالمین . فأزلهما الشیطان عنها فأخرجهما مما كانا فیه وقلنا اهبطوا بعضكم لبعض عدوولكم فی الارض مستقر ومتاع الی حین . فتلقی آدم من ربه كلمات فتاب علیه انه هوالتواب الرحیم . قلنا اهبطوا منها جمیعاً فاما یأتینكم منی هدی فمن تبع هدای فلاخوف علیهم ولاهم یحزنون. والذین كفروا و كذبوا بآیاتنا اولئك اصحاب النار هم فیها خالدون »

مآل جلیلی

« هانی بز ملكلره ، آدمه سجده ایدیكز ، دیمشدك ، اونلرده سجده ایتمشلردی‌ده یالكز ابلیس امتناع ایلمش وبونی كبرینه یدیره‌مه‌مش ایدی كه ذاتاً كافرلردن ایدی . هانی دیمشدك كه: یا آدم زوجه‌كله برابر جنتده اوطوریكز واوندن ایستدیككزی بول بول ییكز، آنجق شو آغاجه یاقلاشوب ده ظالملردن اولمیكز . بونك اوزرینه شیطان اورادن آیاقلرینی قایدیره‌رق ایچنده بولندقلری ناز ونعیمدن هر ایكیسنی جدا قیلدی ، بزده : هایدی یره‌ ‌ینیكز ، اوراده نسلكزك برقسمی دیكرینه دشمن كسیله‌جك ومعین برزمانك نهایتنه قدر جمله‌كزك ارضدن نصیبهٔ استقرار و انتفاعی اوله‌جقدر ، دیدك. بونی متعاقب آدم خالقندن ندامت حقیقیه‌یی متضمن كلمه‌لر تلقی ایدرك اونلرله توبه ایتمسی اوزرینه جناب حق توبه‌سنی قبول ایلدی ، چونكه او قوللرینك توبه‌سنی قبول ایدر و كندیلرینه صوك درجه‌ده رحیمدر . أوت ، دیدك كه: هپكز جنتدن یره ‌ینیكز ، بندن سزه رهبر كلیرده كیم بنم رهبریمه تبعیت ایدرسه اونلر ایچون نه‌قورقو ، نه‌ده كدر اولمیه‌جقدر . آیاتمزی انكار و تكذیب ایدنلره كلنجه ، اونلر جهنملكدرلر كه ابدیاً آتشده قاله‌جقلردر . »

⁂

آیت كریمه كندیسندن اولكی آیات جلیله‌نك تضمن ایلدیكی معنایی افاده ایدیوركه اوده جناب فاطر حكیم طرفندن آدمه هنوز طوپراق

حالنده ایکن رایکان بویوریلان نعم والطاف سبحانیه‌نك سردندن عبارتدر .

اوت آیات سابقه‌ده اهل کتابدن اولان یهودیلرك کفر وعناد اوزرنده‌کی اصرارلری موأخذه بویورولمشدی . فی‌الحقیقه جناب حقك اوقادار الطاف ونعمنه مظهر اولدقدن، کندیلرینه شهراه رشد وحقیقت اودرجه‌لرده واضح بر صورتده کوروندکدن صوکرا بو اصراری معذور کوستره‌جك هیچ بر سبب متصور دکلدر .

ایشته امر الهی‌یه قارشی عصیان ایدن ابلیسك جوار مرحمت کبریادن مطرود اولمسی صرف دور سعادتده‌کی قوم یهودك عبرت آلملری ایچون سرد ایدیلمشدر .

بو آیات کریمه اونلره شو حقیقتی بیلدیریور که کندیلرندن اول کلن امتلرك مظهر اولمادقلری بر طاقیم الطافه نائلیتلرینه، کذلك اونه‌دن بری آره‌لرندن صاحب کتاب انبیا ظهوری کبی امتیازلرینه کوونه‌رك عالمینه رحمت اولق اوزره کوندریلن نبی امینك شریعتنه اتباعی تنزل عد ایتمك «نحن ابناء الله واحباؤه – لن تمسنا النار الا ایاماً معدودة – لن یدخل الجنة الا من کان هوداً او نصاری » دیمك عفو اولونماز بر جرأتدر .

اکر بو یهودیلر عناد واستکبارلرنده ابلیسی مقتدا اتخاذ ایدییورلرسه کورمیورلرمی که عبادت ، علو منزلت، وسعت علم ومعرفت اعتباریله کندیلرندن او قادار یوکسك بولونان اویله بر مخلوق غضب الهی‌یه اوغرایوب حقك جوار رحمتندن قوغولورکن هیچ بر شفیع کندیسنی چیقوبده قورتارامایور ؟ خایر ، اونلر ایچون معقول بر حرکت وارسه اوده نظر بصیرتی آچارەق جناب حقه رجوع ایله رسول کریمنه کوندردیکی کتاب مبینك مقتضاسنه توفیق حرکتدن عبارتدر .

ایشته ابو البشر اولان آدم زله‌سندن ندامتله رحمت الهی‌یه التجا ایتدیکی کبی جناب حق اونی ده ، زوجه‌سنی ده عفو ایله‌دی .

ابو جعفر دییور که: آیت کریمه‌ده‌کی (هدی) بیان وارشاد معنالرینه‌در . یعنی طرفمدن اوامرمی بیان ، طریق رشد وسدادیمه ، دینمه ارشاد بولوکله‌جك شیلری هر کیم قبول ایده‌رده مقتضاسندن آیریلمازسه خوف وحزندن مصون قالیر ، لکن وادئ کفر وعناده صاپانلر ، نور هدایته قارشی سائقهٔ عناد ایله کوزیومانلر دارینده حرمان ایچنده قالاجقلردر . نته‌کیم سورهٔ طه‌ده‌کی (قال اهبطا منها جمیعاً بعضکم لبعض عدو فاما یأتینکم منی هدی فمن اتبع هدای فلا یضل ولا یشقی . ومن اعرض عن ذکری فان له معیشة ضنکا ونحشره یوم القیامة أعمی) بو آیت کریمه ایله بر چوق امثالندن استنباط اولونان معنا شودر که : انسان بر دعوتك قبولیله مکلف اولمق ایچون او دعوتك اولدیغی کبی وهیچ بر تحریف وتبدیله معروض اولمقسزین وقوعی شرطدر: صاحبنی عذاب الیمده مؤبد بیراقه‌جق کفر آنجق حق تمامیله ظاهر اولدقدن صوکرا عناد واستکبار سائقه‌سیله استلزام ایدیلان کفردر . (فلما جاءهم ما عرفوا کفروا به فلعنة الله علی الکافرین) او حالده یهودك احبارایله نصارانك قسیسلری کندی امتلری آره‌سنده علیه الصلوة والسلام افندمزك سیرت سنیه‌لریله مآثر ومفاخر جلیله‌لرینی پك محرف بر صورتده نشر ایتدکدن صوکرا بونلرك سوزلرینی دیکله‌ینلرك معذور کورولمه‌لرینی ایجاب ایده‌ر . زیرا او آثار ، او مفاخر کندیلرینه نه حسك ، نه ده عقلك قبول ایده‌مه‌یه‌جکی بر صورتده تبلیغ ایدیلیور . علوم وفنون ایله اشتغال ایدن بر قسم خلق ده بو صنف میانه ادخال ایده‌بیلیرز که بونلرك ده قلبلرنده جولان ایدن بر طاقیم شبهه‌لر عقیده‌لرینی صارصیور حالبوکه بونلر صفوت ایمانلرینی محافظه ایتمك ایسته‌دکلری ایچون او شبهاتی بر طرف ایتمك ایچون اوغراشیورلر ، تحریاتده بولونیورلر . دها صوکرا معاصرلری بولونان علمانك ایلری کلنلرینه مراجعت ایدییورلر . فقط بو قادار مساعینك صوکنده کندیلرینی ضایعش اولدقلری کردابه‌دن قورتاراجق ، برهان ایله ، دلیل ایله اقناع ایده‌جك کیمسه بولامیورلر . پك اعلا ، شیمدی ضلالتلری کندی تقصیرلری نتیجه‌سی اولمیان بو بیچاره‌لری کیم موأخذه ایده‌بیلیر ؟

یاخود حقیقتی بولق ایچون اولانجه وسعلرینی صرف ایتمشکن بونلری کیم تکفیر ایده‌بیلیر ؟

کوریورز که آیات قرآنیه‌نك معانیسی بر چوق تحریف وتبدیله معروض اولویور . اسرائیلیات واحادیث موضوعه نقل ایدنلر کتاب الهی ایسته‌دکلری کبی تأویله قالقیشیورلر . دها صوکرا اسلامی بوسبوتون چیغرندن چیقارمق ایچون کتاب اللهك معانیسنه انفاذ نظری، آیات محکمه‌سنده تدبری، حکم بالنه‌سنده تفکری تحریمه قادار واریورلر اکر قرآن غامض بر معما شکلنده نازل بولونمش اوله‌یدی جناب حق (بلسان عربی مبین – هدی للناس وبینات من الهدی والفرقان) بویورمازدی؛ عمر بن الخطاب ده علیه الصلوة والسلام افندمزك بالین احتضارنده (المزده کتاب الله اولدقجه هیچ بر وقت اختلاف ایتمه‌یز) دیمزدی . لکن بو مضل آدملر آرزولرینه نائل اولدیلر : مسلمانلری کتابلرندن اوزاقلاشدیردقدن صوکرا خلقك اذهانی شبهه وضلال ایله دولدیردیلر . دها صوکرا وضع ایتدکلری قیود ایله مقید اولمایان کیمسه‌لره هجوم ایله بونلردن بر قسمنی شرك ایله ، بر قسمنی زندقه ایله ، تباعیسنی ده ارتداد ایله اتهام ایده‌رك عالم اوزرنده متحکم مطلق کسیلدیلر . الهك رحمتی کیفلری وجهله تقسیمه قویولدیلر : جنت قاپولرینی عمومه قاپایه‌رق یالکز کندیلرینی تقلید ایدن عبدهٔ خرافات ایله ، ثروتلرینه طمع ایتدکلری ، یاخود موقعلرندن قورقدقلری امرایه آچیق بیراقدیلر .

عبدالعزیز چاویش

حضرت محمد عليه السلامك ديني: اسلام

٦

اسلامده بو قدر بيوكسك اولان استقامت ، شمول كليسي حسبيله اجراسي پك مهم شرائطه موقوف وبناءً عليه پك صعب التطبيق برشيءٔ انسانيه‌در. انسانلغك بتون عرفاننه، وجداننه، آماله، اقواله و اعماله ، فرديت و اجتماعيتنه نافذ و شامل اولان مبدأ استقامت اول امرده انفسي و آفاقي ايكي نوع شرائطله علاقه‌داردر .. انفسي شرائط اولا روحك اعوجاجاته غلبه ايده‌جك صورتده تربيه و تصفيه‌سي وهر حركتده حق وحقيقت مطلقه‌يي هدف اتخاذ ايده‌بيله‌جك درجه‌ده تهذيبي ايله حسياتك ، تصوراتك ، اراداتك هپ بوملكه ، بوشيمهٔ اصطفا ايچنده دوران و جرياني تأمين ايتمكله متوقفدركه بوده مواهب فطريه‌دن صوكره وحدانيت الهيه‌يه ايمان وبتون ميللري، نفرتلري ، محبة الله ومخافة الله رغبت و رهبت كليسنه ارجاع ايتمكله، حاصلي اسلام وجدانك حصولنه وابسته‌در . بونكيچون اسلامده استقامتك برنجي ضماني تقوى الله‌در. چونكه يا كنديسنه ويا متعدد معبودلره پرستشكار اولان روحلر ايچون استقامت محل ديمكدر .

ثانياً نفس انساني استقامت روحيه وقلبيه‌سنك اقتضا ايده‌جكي فعاليت و بوفعاليتك استلزام ايليه‌جكي متاعب و اضطراباته مقاومت و مجاهده ايچون بر قدرت و استطاعه‌يه مقارن بولنمق لازم كليركه بو ايكي شرطك استحصالنده انسانك ذاتي اولان حصه‌سي نيت وعزم واراده‌دن عبارتدر .

آفاقي شرائط : بالجمله شؤن و احتياجات ايچنده محيطك درجهٔ مساعفه‌سيدر. اجتماعي جريانلرك مختلف وجوهي، بونلرله دوران ايده‌جك اولان منافع شخصيه وجزئيه‌نك تزاحم وتصادمي و بونلرك القا ايده‌جكلري احتسا ساتك تأثيرلري ايله ذكالرك سؤاستعماللندن منبعث انعكاسات ونتائجك بوبابده عظيم موقعلري واردر . مدنيت و اجتماعيت ترقي و تكاثف ايتدكجه احتياجات حياتيه تكثر ايدر، و احتياجاتك تكثري نسبتنده حقوق و وظائف انسانيه تزايد ايلر . بورادن مجاهده مجادله‌يه ، صميميت بغي ومنافسه‌يه منقلب اوله‌بيلير ، بوصره‌ده ذكاء بشر متضائله شمش اولان احتياجات و وظائفك قارشيسنده و سائط تسهيليه تحري ايتمك مجبوريتنه دوشونجه حق اهمال ايديلير، اراده‌لرده هوى غلبه ايليه‌بيلير، نفاق ، كذب ، حيله ، اغفال ، استبداد ، تحكم ، عطالت حاصلي هر نوع و سائط غيرمشروعه‌يه تشبث اقصر طرق ظن ايدلمك كبي بروهم وهيجان حاصل اولور . و حتى معلوماتك كثرتي بوني تسهيل ايلر . ايشته بويله بومحيطك ايچنده استقامت ترك حياته معادل بر صعوبت تطبيقيه‌يه معروض قالير . و جمعيت و حدتي غائب ايتمكله ، انقراضه يوز طوتمغه باشلار . نهايت جمعيت پريشان اولور ، فردلكده حالي، اولمازسه استقبالي ييقيلير . ايشته بويله بر محيطه غلبه ايتمك وبالخاصه‌ينه حس استقامتدن آيريله‌رق طريق مشروع ومستقيمدن غلبه ايتمك ، طلب استقامت ايچون غير مستقيم و سائطه تنزل ايتميه‌رك غلبه ايتمك بر وظيفه اولورسه بو وظيفه‌نك اجراسي (من عمل بسنتي عندفساد امتي فله اجرماة شهيد) حديث شريفي مضمونجه يوز دفعه شهيد اولمغه عزم ايتمك قدر صعوبت كسب ايلر . بوقيه شقاوتك سهولت پيدا ايتديكي بويله بر محيطه غلبه‌مقصديله ينه اجراي شقاوت ايله‌مك، كاري ضرورتدن بيوك اولميان بر معامله‌دن باشقه برشيء اوله‌ماز . حالبوكه فداء حياتي انتاج ايده‌جك كبي كورونن بو وظيفه‌يي تماماً تطبيقه موفق اولان حضرت پيغمبري نمونهٔ امتثال اتخاذ ايدرك استقامتي التزام ايله‌مك اكثر انسانلر ايچون پك منحصر برقيد اولمغله برابر بوني برنقطه تسهيل ايلركه اوده مبدأ و معادي ادراك ايله بر طرفدن وحدانيت الهيه‌يي بيلمك ديكر طرفدن يوم آخرته ايمان ايله نامتناهي براستقبال ايچون چالشمق لزومنه قناعت ايلمكدر. نعم الهيه‌يه نا ثليت ايله سعادت بشر، يالكز بوحيات فانيه‌يه منحصر اولميوب بالآخره بر عالم ديكرده بعث ، حيات جاودان، نعيم جنان بولنديغني و ذاتاً روح بشرك طاشيديغي غير متناهي مقاصد سعادتك متناهي اولان الي، يوز سنه‌لك عمره صيغيشه‌ميه‌جغني اذعان ايله دوشونه‌بيلمكدر . خلاصه نصل كورونورسه كورونسون انسان ايچون الك خيرلي طريق طريق استقامتدر . انسانلرك بتون فلاكتلري ، بتون قورقولري استقامتسزلكدندر . رياضيلرك تعبيرنجه اقصر طرق، استقامتدر ، دين اسلامده فطرت و منفعت بشريه‌نك اساسي، اولان وجدان استقامتي انكشاف ايتديرر و بونك صور تطبيقيه‌سني ارائه ايلر . بونك ايچون دين اسلامك بتون احكامي ايشته بوطريق مستقيمك يالكزيني احتوا ايلر . وجمله‌سني جناب الهك احديتيله ، ديانتنك ضماننه توديع ايلر .

احكام اسلامك تقسيم وتصنيفنه بر نظر . ــ علماء اسلاميه احكام اسلامي بر قاچ صورتله تقسيم ايتمشلردر. بونلردن برنجيسي اعتقاديات ، عمليات ، وجدانيات تقسيميدر . اولا وبالذات اعتقاد متعلق اولمسي مطلوب اولان قضايايه اعتقاديات، اعتقاد ايله علاقه‌دار اولمقله برابر بالذات عملك يعني افعال اختياريهٔ انسانيه‌نك نظر حقدكي قيمتني كوسترن قضايايه عمليات، وياشرعيات، اعتقاددن دوغه‌جق ويا آني احكام واراده‌يي تقويه ايده‌جك واعمال وافعال مستحسنه وخيريه‌نك استقامتله اجراسني قولايلاشديره‌جق حادثات و ملكات اخلاقيه‌يه متعلق قضايايه وجدانيات نامي ويرلمشدركه بونلرك جمله‌سي نفس انسانينك لهنه وياعليهنه اولان شيلره راجع اولور .

« ان في خلق السموات والارض و اختلاف الليل والنهار لآيات لاولي الالباب . الذين يتفكرون في خلق السموات والارض ربنا ماخلقت هذا باطلا » و « قل سيروا في الارض فانظروا كيف بدأ الخلق ثم الله

ينشىء النشأة الاخرة » كبي ارشادات جميله ايله فكرت انسانيه يي خلقت اشيايه وبونك طرز جريانه و بو جريانك ضمننده استخراج ايدلمسى لازم كلن حقائقك تحريسنه توجيه ايلدكدن صوكره شو كائنات حيرتفزوده كوستر. ديكى تحولات منتظمه و فعاليت مستمره و متناسقه نك نتيجه سز اوله ميه جغنى نتيجهٔ مطلقه سى اشخاص موجودات ديدلان شيلرك ساده كورونوب كچمكدن عبارت بر ظهورينه منجر اولوب قاله ميه جغنى و بناءً عليه عبث وباطل ، حاصلى بر هواى مجرد (لابريس) ابرازنى استهداف ايده ميه جكنى و بلكه هر برينك بو وجهله ظهورى مبدأ ومعاده دائر بر حكمت وبرعاقبت جديه وصميميه يه دليل اولوب ينه هر بريسى او حكمت و عاقبتك حصولى ايچون برر وظيفه اجراسى ضمننده ابداع ايدلمش بولنديغنى اكلايه رق بو ميانده انسانلره احسان ايديلن روحك ، ازجمله حريت و اختيارك بر حكمت خلقتى وبونى استحصاله معطوف بر وظيفه سى بولنمق لازم كله جكنى استنباط وتثبيت وتعميم ايتديرن قرآن عظيم الشان « ايحسب الانسان ان يترك سدى . الم يك نطفةً من منى يمنى ثم كان علقة فخلق فسوى فجعل منه الزوجين الذكر والانثى اليس ذلك بقادرٍ على ان يحيى الموتى » كبي مشهودات بسيطه دن متحصل جذور فكريه ايله او وظيفه نك هدفنى كوستروب « هو الذى جعلكم خلائف فى الارض ورفع بعضكم فوق بعض درجات ليبلوكم فيما اتيكم » و « الذى خلق الموت والحياة ليبلوكم ايكم احسن عملاً » كبي آيات كريمه ايله ده خلقت انسانيه نك حسن عمل ابرازى ايچون اولديغنى ومع مافيه انسانلر حريت واختيار ، عقل وشعور كبي كنديلرينه ابراز حسن عمل حكمتى ايچون بخش ايديلن قدرتلرله عالمده بر چوق تصرفلره نامزد بولنمق و بو وجهله خلافة الٰهى حائز اوله بيلمك مظهريتنه نائل قيلندقلرى حالده « انا عرضنا الامانة على السموات والارض والجبال فابين ان يحملنها واشفقن منها وحملها الانسان انه كان ظلوماً جهولاً » آيتك دلالتى وجهله كنديلرنده امانت اولان بو قدرتلرى ينه حريتلرندن وعقل وشعورلرينى حسن استعمال ايتمه لرينه متفرع جهالتلرندن دولايى دائما ظلم ايتمك قابليتنده بولندقلرندن ايشته بو جهالت وظلمه مانع اوله جق قوانين اراده داخلنده نظام آسايش ايچنده چاليشه بيلمك ايچون بيوك بيوك مآثر اخلاقيه ابراز ايتمكه محتاج وعكس حالده « ان الانسان لفى خسرٍ الا الذين آمنوا وعملوا الصالحات وتواصوا بالحق وتواصوا بالصبر » مؤداسنجه صرف كندى مظالم و سوء استعماللرى يوزندن دوچار خسران اولمغه محكوم بولندقلرينى وهله حصر تحديدن اعتباراً بو حقيقه نك دها زياده كسب اهميت ايتديكنى وبناءً عليه آنجق ايمانك واعمال صالحه نك و بربرلرينه متقابلاً حق وصبر توصيه سنده بولنه رق حقك تجلياتنى تأمين ايتمك خصوصلريله او خسراندن مستثنا قاله بيله جكلرينى تعليم وافهام ايتمشدر . فى الحقيقه خلقت كائنات عبث مطلق اولمينجه انسانلرك كمالاتى حكمت ، غايهٔ فطرتلرى ايفاى وظيفه وحسن عمل اولديغنده شبهه ايدلمه ملیدر . كوزل قوقولى چيچكلرك كوزل قوقولرى محيط كائناته بهرحال نشر ايتمك واو محيطده بوندن مستفيد اولمق قابليتنده بولنان اشيايه بر شيلر افاضه ايتمك وظيفه لرندن ازاده قاله ميه جقلرى نه قدر مجزوم ايسه انسانلرك دخى اولوجهله محيط كائناتده اعمال حسنهٔ اختياريه لرينى تعميم ونشر ايتملرى حكمتيله خلق اولنمش وحكمت خلقتلرينى اجرايه مأمور قيلنمش اولدقلرنده شبهه جائز اولمه مليدر .

محمد حمدى

بشرك واسطهٔ رسالته احتياجى

٤

افراد انسان آره سنده مواهب فهم ، قواى عمل ، عزم وسعى نقطه لرنجه تفاوت واردر . اونلردن بعضيسى ، حياتك غير مشروع لذائذ وشهواتنه قاپيله رق نوعنك لايق اولديغى كماله وصوله ضعف وكسله اوغرايان ارباب تقصيردر . بونلر ، لوازم حياتجه ديلدیكى وجه اوزره كنديلرينه معاونت ايدن قرداشلرك شو معامله سنه امتنان كوستره جك يرده طمع كريوه سنه دوشه رك اونك كافهٔ موجودينى اله كچيرمك لذتى تخيل ايله بوكا واره جق يوللره ذاهب اولورلر ، سعى وعمللرينك ثمره سنه قناعت ايتمزلر ؛ ايشلمكسزين بر نتيجه نائل اولمق سوداسنده بولندقلرى كبي انواع حيلدن اعمال فكر ودسيسه ايله منفعته ايرمك ، حتى بونك عدم امكانى كورسه لر بيله او صورته حصر فكر ايتمك خصوصنى ، كسب مشروعك شرط اعظمى اولان عمل مقامنده قائم اولمسنى ترجيح ايتمكدر كه سنده رداءت كوستريرلر ، بو ذميمه كنديلرينه اوقدر استيلا ايدر كه بر ضرر ويرميه جكنى تخيل ايتدكلرى نقطه يه قدر آندن فراغت ايتملرى متصور دكلدر . اوسيرده اولان بر شخص اكر قصد ايتديكى شيئه مظفر اولمسى نقطه سنده ساحهٔ وجودده يالكز قالسه او شيئى غصب ايله برابر صاحبنى دارعدمه كوندرمكدن چكنمز ، هر نه زمان مألوف اولديغى خيال فاسد ، بر قورقويى دفع ، بر لذته وصول ايچون كنديسنى ترغيب وتحريك ايدر ايسه بو بابده نصل بر دسيسه قوللانه جغنى دوشونوب قرارلشديرير ، ياخود اويولده استعمال قوتنه بر وسيله حاضرلار ؛ بو حالده طرق واهيه يرينه اصول ناديه ، وفاق يرينه شقاق قائم اولور . بناءً عليه اخلاق انسانيه ده يا حيله ، ياخود قهر وجبر ، عامل مؤثر منزله سنه كچر . انسانك سوق وسائله لذائذ جسمانيه يه حصر ايتمسى وافرادى آره سنده هيچ بر شيده غايه كوزتمه مكله برابر هر آرزو اولنان شيئك غايه سنه وصول طمعيله چكيشمك حالى بر نقطه ده توقف ايدرمى ؟ اصلا !..

آنجق اونلك ايچون لذائذ روحانيه مقدر اولوب بو عالمى كوانده اطرافنى احاطه ايدن جميع اشيا ومخلوقاته نظر اذعانك يتيشه بيلديكى وفطرت

ممتازه‌سنك مساعد اولدیغی درجه‌ده مدنكاه‌ايله سطور كائناتدن معارف الهیه‌یی تیقین ایتمك ، بحر توحیده‌طالوب ذوق حقیقی‌یی احراز ایتمك اخص مقاصددر .

بو معنوی لذائذده قطع‌مراحل ایدلدكچه بالجمله مشتهیات نفسانیه‌یه غلبه امكانی حاصل اولمی ، هیچ بر لذت دنیایه قیاس اولنه‌میه‌جق صورتده حظوظات روحانیه‌دن هر ایكی جهانده خیر وصلاحه مدار اوله‌جق ثمراتی اقتطاف ایتمسی طبیعیدر .

خلاصه : فضائل دینیه وانسانیه‌نك احرازی ، افراد امم آره‌سنده مشروع اولان اتصال ومناسبت رابطه‌لرینك تحصیل وتشییدی مسلك حقه خادم اولان معنوی عاملره مبالاتسزلق كوسترمامكله قابل اولور . شوقدركه افراد بشر اره‌سنده ادراك ، عزم وسعی مرتبه‌لرینك متفاوت اولمسی حسبیله كندیلرینی معناً برلشدیرن كلمهٔ واحده‌نك جهت جامعه‌سندن وبو طریقك امر ایتدیكی مسالكدن بوقاریده بیان اولندیغی اوزره آثار انحراف ایقاعندن خالی قالمدیغی كبی ذكر اولنان مسالك سالمی التزامده طور مغایرت كوسترنلرده اكسیك اولمامشدر ، حتی خارجی هیچ بررابطه ایله مقید اولمیه‌رق صرف عقل وفكرینك سوق خود - كامانه‌سیله حیات فانیه‌سنده مطلق العنان بولنمق ایستیانلر موقع تغلبلرینی تأمین واعلا خصوصنده ناسك امنیتی تهدید ، ساكن ومظلومی ازعاج ، هركسك قلبنه ایقاع خوف كبی هیچ بر حرمته رعایت ایتمامك صورتیله نا مشروع یوللره توسلدن چكنمامكده‌درلر .

بویله مادی ومعنوی بررابطهٔ معقوله ومشروعه آلتنده بولنمیان ووحشت مطلقه عدینه سزا اولان برحیاتك حكم سوردیكی تقدیرده افعال بشرك مجرای استقامتده دورانی ، نظام اجتماعیلرینك استقراری ، یكدیكرینك معاونته محتاج اولان حیاتلرینك ادامهٔ بقاسی ، احمال معیشتلرینك توزیع وتقسیمی ایله حقوق مكتسبه‌لرندن احراز امنیت ایتملری ممكن اوله‌بیلیرمی ؟

ایشته بو مدنی ، دینی رابطه‌لر ، برطاقم موانع غالبه‌یه معروض قالنجه ، تمادیٔ انتظاملری فنا پذیراوله‌جغی شبهه‌سزدر . بناءً علیه عمیق بر صورتله تأمل اولنور ایسه اسباب مشروحه نوع بشرك مظهر بقا وعمران اولمسنی محال قیلار . شو حالده نوع انسانك حفظ بقاسی ، افرادی آره‌سنده محبت و موانست كامله‌نك ، یاخود بونك مقامنه قائم اوله‌جق بر رابطه‌نك تقررینه البته احتیاج كوستریر .

مختلف زمانلرده‌بعض ارباب بصیرت ، دائرهٔ عدله صیغینه‌رق حقایق حیاتی ادراك ایدن بعض عارفلر كبی‌بتون قابلری محبته‌ارجاع ایدن‌عدل كلمهٔ جلیله‌سنی ایراد ایله بوكا استناد آمال ایلدی . بو قول وذهاب ، حكمتدن خالی دكل ایسه‌ده قواعد عدلی وضع ایدن واونك احكامنه جمله‌نك كلفهٔ رعایتی تحمیل ایلین شی عقلدر . حال‌بوكه عقل‌ده فكر ، ذكر وخیال كبی هم منبع شقاوت ، هم‌ده وسیلهٔ سعادت اولمغله ، جمهر حیاتده سكینت وجدان بیداسنه صالحدر .

اعتدال فكر ، وسعت علم ، قوت عقل ، علویت جزم و اصالت حكم كبی خصائص ایسه ناسك بر چوغنی قیود شهوانیه‌دن تخلیصه مدار اولمقله برابر اونك دائره‌سنده‌كی لذائذ حقیقیه‌یه سوق وایصاله ، حتی تخیل اولنه‌بیلان هردرلو مخاوف نفسانیه‌نك فوقنده احرازمعالی‌یه مؤثر عامللر تشكیل ایدر . بونلر حق اولان شیلرك هیبتی‌تقدیس ایله برحرمت كامله آلتنده بولندیردقلری كبی محكوم فنا اولان لذت ایله مبشر بقا اولان منفعت ارەسنده‌كی شیلری تمیزایدرلر . هرامتده‌ظهور ایدن شو اوصاف‌حائز بعض كیمسه‌لر فضیلت قاعده‌لرینی وضع وتأسیس ورذائلدن معدود بولنان شیلرك وجوه وانواعنی كشف وتمییز ایله احضار شرف ولذته ، اجتنابی لازم كلان سوء عاقبته خادم عمللری ، باخصوص ایشلنمسی‌زماننده كوریله‌جك مشقته تحمل ، ایام متعاقبه‌ده سروری موجب منافعه ایریشدیرن اشتغالاتی تقسیم وارائه ایتمشلردر .

اونلردن بعضیسی‌ده نفسنی ، مالنی بذل ایتمك ، آهنك امتزاج وانتظاملرینی محافظه‌یه مدار اوله‌جغی كوردیكی یولی كمال اخلاصله كوسترمك صورتیله قومنی كندی رأینه دعوت ایدنلردر . بونلر ، قواعد عدلی وضع ایدن عقلا اولوب اونك احكامنه رعایتی توزیع عدالته مأمور اولنلره تحمیل ایلمش ومصالح ناس بو صورتله طریق استقامته مقرون اولمشدر . بو قول ومسلك ، ظاهراً حقه مخالف كورنمیور . لكن انسانك سیرت خودسرانه‌سی بونی ایشیدوب تمامی انقیاد حالنده بولنورمی ؟

مجرد او عاقل كیمسه‌نك دوغری عد ایتدیكی رأیه‌خطاب ایلدیكی افراد ناسدن كافه‌سنك ویا اكثریسنك سرفرو ایتملری عادت لاقیدانه‌لرینه تطابق ایدرمی ؟

بر قبیله ویا امتك كیدیشلری خطالی ، كندیلرینك كوستردیكی یول طوغری اولدیغنی بیان ایدر وبوبابده ضیادن پارلاق ؛ بقای حیاته‌محبتدن اظهر دلائل اقامه‌سنه یلته‌ن‌عاقللرینك پالكزاوكبی سوزلری او قبیله وامتك قناعت وجدانیه‌لرینه وتبعیت متفقه‌لرینه كافی اولورمی؟ حاشا ! تاریخ بشردن بویله برشی كشف وایقان اولنه‌مامش وامم سالفه‌نك عادات مألوفه‌سنه توافق ایده‌بیلمسی امكانسز قالمشدر .

اولجه ذكری‌سبقت ایتدیكی‌اوزره‌تخم شقاوتك دوغوب‌صاچلمسنه ادراك ناسك متفاوت اولمسی سبب یگانه‌در ، بونلر شو حاللریله برابر حقولده مساوات ، قواعد حیاتیه‌ده سائر افراد ناسه قارشی فرقسز بر تقارب ادعاسنده بولنورلر .

بو ذهابده بولنانلرك جمهوری ، فاضلك حالی ، جاهلك عملی مثابه‌سنده تلقی ایده‌رك خلق بیننده موجود فضیلت ورذیلت مرتبه‌لرینی تقدیردن اوزاق بولنورلر ، حقیقتده عقلاً مساوی درجه‌ده اولمیانلرك دیكرلرنده‌كی ذوق فضلی ادراك ایده‌میه‌جكلری بدیهیدر . شو ایضاحاته كوره مجرد عقلی بیاناتله مشرب وادراكاری مختلف اولان ناس ارەسنده‌كی نزاع و تضاد افكارك رفعیله كلمهٔ واحده التنده اجتماعلری ،

آرزو اولنان مسائلده طمأنينت وجدان حاصل ايتمكى البته ممكن اولهماز . چونكه طريق عقلى وضع ايتديكى زعم اولنان كيمسه كويا اونى ايلك اول رفع ايدن مقامنه قائم اولور . ناسده او صورتله لذائذ نفسانيه يولنه سلوك وانهماك ايدر ، حرمت عقلى هتك ، اوكا مبنى اولان شيلرى هدم ، اونى وضع ايتمكده مقصود اولان فوائدى فوت ايلر ، افراد ناس آرهسنده فكراً نزاعى ، هوسات نفسانيه‌نك انساداتى مستلزم اولان سالف الذكر احواله اضافه اولنه‌جق برطاقم حسيات واردركه طبيعت طبيعت بشره اك زياده ملاصق ، اك شديد لزومى حاويدر . زيرا فكرى يوكسك ، عقلى قوى ، ياخود فطانتى ضعيف ، قابليتى دون اولان بر انسان ، قوتجه كندندن بيوك وحكمته رام ايديجى برقوته مغلوب اولديغنى ، حقيقته عارفلرك معرفتى ايله ياشاميه‌جغنى واعمالنده مختار اولانلرك ديلكلرينك رطوتميه‌جغنى برصورتده كافهٔ عوالمه نافذ اولان اوقوتك مشيت تصرفنه محكوم بولنديغنى هر حالده وجداناً ادراك ايدر .

حتى شو حال سائقه‌سيله اوعالى قوته معرفت حصولى اسبابى كاه حساً ، كاه عقلاً تحرى‌يه قويولمق مجبوريتنى هرنفسى تيقن ايلر ، آنجق انفس وآفاقه علم نظرينك مستلزم اولديغى اوزره نكاه بصيرت عطف ايله حقايق معقوله استخراج اولنمازايسه مقصود اولان طمأنينت قلبه وصول امكانى حاصل اولهماز . چونكه نوع بشر ايچون لحكمة معين اولان استدلال ، علوم نظريهٔ حكميه‌نك تضمن ايتديكى دقيق احكامه رعايت كوسترمك صورتيله سالم نتيجه‌لره اقتران ايدر . عكس حال ، معبود صادق ادرا كدن محروميت حصوليله باطل شيلره تعبير كبى تشوشات اعتقاديه‌يه وبين البشر اجتماعى رابطه‌لرك خللدار اولمسنه سبب ويرير .

مترجمى : حسين مظهر شيخ محمد عبده

احياى آثار :

اساس احكام دينيه

فضل وكمال ايله مشهور آلمانيالى برمهتدى ، قبول اسلامى مشعر ٤ ايلول ١٨٧٦ تاريخنده حضور فتوا پناهى‌يه تقديم ايلديكى عريضه‌يه جواباً طرف مشيخت اسلاميه‌دن ارسال بيورولان مكتوبدر ، كه مرحوم جودت پاشا طرفندن قلمه آلنديغى مرويدر :

صورت مكتوب فتوا پناهى

فى ٤ ايلول سنه ١٨٧٦ تاريخلو مكتوبكز آلندى . كمال ممنونيتله مطالعه اولندى . علم كلام وفلسفه‌يى برتفصيل تتبعدن صكره دين مبين اسلامك حق اولديغنه يقين حاصل ايلمش اولديغكزدن دين محمدى‌يه قبول اولنمغكزه مساعده اولنمغنى استدعا ايتمشسكز .

جناب حقك هدايتنه مظهر اولديغكزدن طولايى ذاتكزى تبريك ايدرم . وبوكذركاه فناده سزك كبى اصحاب معلوماتدن بريولداش قزانمش اولديغمه تشكر ايدرم .

شوراسنى اخطاره مجبورم كه دين اسلامده فرنكجه « قلرژه » دينلان رهبانيت مراسمى اولمديغندن سزك اسلامكز ، بزم قبولمزه منوط ومتوقف دكلدر .

بزم بورجمز انجق خلقه نصيحت ايتمك و بيلمدكلرى شيئ اوكرتمكدر . يوخسه انلر ولادت و نكاح و عبادت ووفاتلرنده بررئيس روحانينك و ساطته محتاج دكلدر .

ممالك اسلاميه‌ده سياحت ايدن اوروپالولرله چوغى حقيقت حالدن غافل اولدقلرى جهتله عوام ناسدن ممتاز كوردكلرى علما صنفنى اساقفه‌يه و پاپاسلره قياس ايدرلر . بو ايسه غلط فاحشدر .

بر خرستيان دنيايه كلدكده قاعدهٔ تعميدى اجرا ايچون پاپاسه محتاجدر . كناهلرينى عفو ايتدرمك بررئيس روحانينك وجودينه توقف ايدر ، دين اسلامده بومثللو احتياجات وتكلفات كلياً برطرفدر ، علمانك شرف و امتيازى انجق علم و عدالتك شاننه اعتنادن ناشيدر . ناسه بيلمدكلرينى اوكره‌دن علماء وبين الناس عدالت اوزره حكم ايدن علمادر . علمانك شرفنى اثباته حاجت يوقدر .

اهل اسلام چينده بيله اولسه علمى طلب و تحصيله مأموردر . عدالت ايسه بزجه اك بيوك عبادتدر . عدالتك ملت اسلاميه‌ده نه مرتبه شايان اعتنا اولديغنه على المرتضى رضى الله عنه حضرتلرينك « قاضى شريح » حضورنده بريهودى ايله مرافعه‌سى دليل كافيدر .

شويله كه « قاضى شريح » ايكنجى خليفه اولان عمر رضى الله عنه طرفندن منصوب برقاضيدر . پك چوق معمر اولدى . وپك چوق سنه‌لر عدالت ايتدى . حضرت على ايسه داماد نبويدر . وملت اسلاميه‌ده اك بيوك طانيديغمز خلفاى اربعه‌نك دردنجيسيدر . و حضرت عمرك ايام خلافتنده دخى مستشار خاصى ايدى .

بر يهودى ايله بينلرنده تحدث ايدن بر مغفر دعواسى اوزرينه « قاضى شريح » حضورينه واردیلر ، مرافعه اولديلر . يهودى منكر اولمغله حضرت على اثبات مدعا ايچون كندى اوغلى وحضرت پيغمبرك حفيدى اولان حسن رضى الله عنه حضرتلريله آزادلو كوله‌سى اولان قنبر رضى الله عنه حضرتلرينى محكمه‌يه كتوردى .

« قاضى شريح » حسنك شهادتنى طوتمدى . بشقه شاهد ايستدى . كمسنه شبهه ايلمزكه حضرت پيغمبر ولو بدرى ايچون محكمه‌يه كيتمز . لكن بابانك لهنه اوغلونك شهادتى شرعاً قبول اولنمز . حضور شرعده ايسه بر ذاتك استثناسى قابل اولمديغندن حفيد نبوينك شهادتى رد اولندى . بو جهتله پدرى دعواسنى قزانه‌مدى .

خلفاى اربعه‌نك ايام خلافتلرى عصر حضرت پيغمبرى كبى كمال عدالت اوزره مرور ايلدى . بعده دولت امويه ظهور ايله خلافت سلطنته منقلب اولدى ، بر مدتصكره بو دولت انقراض بولدى . دولت

عباسيه ظهور ايتدى . و هر وقت بين الناس اجراى عدالته اعتنا اولنه كلدى. حتى خلفاى عباسيه‌دن مشهور هارون‌رشيد دخى كندو طرفندن منصوب بغداد قاضيسى ابو يوسف رحمة الله عليه حضورنده بر يهودى ايله مرافعه اولدى . شويله كه : هارون رشيد ابو يوسف حضرتلريله يان يانه اوتورركن يهودى ايجرو كيردى . خصمندن برى اوتورركن ديكرينى اياق اوستى طوتمق ايسه جائز اولمديغندن ابو يوسف حضرتلرى قاعدۀ عدل و مساواته رعايةً كندوسى قالقوب يرينه يهودى‌يى اقعاد ايله قارشولرينه كچدى . و عدالت اوزره اجراى محاكمه و هارون رشيدك عليهنده حكم ايتدى.

(١) فقط قلبى هارون طرفنه ميل ايتمش اولديغندن بو كيفيت كندوسنه داغ درون اولمش و صاغ اولدقجه وجداننده بر عقده قالمش و حتى وفات ايدركن (يارب بيلورسك كه مدت عمرمده خصمين بيننده هر وجهله مساوات و عدالته رعايت ايتدم . فقط هارون رشيد ايله يهودينك مرافعه‌سنده هر نقدر هارونك عليهنه حكم ايتدم ايسه‌ده حين محاكمه‌ده قلبم انك طرفنه ميل ايتمش ايدى) ديو اغلادیغى كتب فقهيه‌ده مسطوردر. مقدم و مؤخر دولت عثمانيه‌ده دخى امر عدالته نه مرتبه اعتنا اولنديغى، افراد ناسدن هركيم اولورسه اولسون حضور شرعده پادشاه ايله مرافعه ايچون بر كونه احتراز آلتنده بولنمديغى معلومدر .

اشته علما صنفنك ملت اسلاميه‌ده محترم و ممتاز اولملرينه سبب بودر . بو خصوصده انلرده اساقفه و پاپاسلرك صفت روحانيه‌لرينه بكزر بر صفت رسميه يوقدر . ديانت انجق الله تعالى حضرتلريله قوللرى اراسنده بر كيفيتدر . سائر دين قرداشلرى انجق ظاهر حاله باقوب اكا كوره شهادت ايدرلر .

بناءً على ذلك بز دخى دنيا و آخرتده سنك اسلاميكه شهادت ايتمك اوزره اسمك ، قلم افتخار ايله علماى اسلاميه صره‌سنه قيد ايتدك . فقط دنيجه سزه بعض معلومات اجماليه ويرمكه بورجلويز .

دين اسلامك اساسى ايكى سوزدن عبارتدر . برى جناب حقك برلكنى تصديق ايتمكدر كه عربجه « لا اله الا الله » كلاميله ادا اولنور و ديكرى « محمد » عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك رسول الله اولديغنى تصديق ايتمكدر كه عربجه « محمد رسول الله » كلاميله ادا اولنور . اولكى سوز تعدد آلهه قائل اولان مشركلرك اعتقادينى رد ايدر . ايكنجى سوز « محمد » عليه السلام حضرتلرينك پيغمبرلكنى انكار ايدنلرى رد ايدر .

ملت نصارى مشرك اولمدقلرندن انلرله بيننمزده اختلاف انجق بو ايكنجى سوزده اولمق لازم كلور . لكن بين النصارى اقانيم ثلثه اعتقادى شايع اولوب ازنيق جمعيت روحانيه‌سنده دخى موحد اولان نصارانك مذهبى رد اولندرق اكثريت آرا ايله تثليثه قرار ويرلمش اولديغندن اولكى سوز اوزرينه دخى بيننمزده بر نوع اختلاف پيدا اولدى .

بز ازنيق جمعيتنده اكثريته مراجعت اولنمش اولمسنه تعجب ايلرز . امور سياسيه تجربه‌يه مستند اولوب زياده رأى ايسه زياده تجربه‌يى متضمن اولديغنه نظراً اكثريته مراجعت معقول اولور . مسائل كلاميه ايسه قوۀ ذكا ايله حل اولنور دقائق اموردن اولوب اذكيا ، اغبيايه نسبتله قليل اولديغندن بونلرده اكثريته مراجعت جالب خطا اولور .

بز عقائدمزك علم منطق دنيلان ميزان ايله طارتلمسندن طولايى احترازايلميز. حساب و هندسه فنلرينك مقدمه‌لرنده كل جزئندن بيوكدر. برشى كندندن بشقه برشى دكلدر . برشى هم واقع و هم‌ده غير واقع اوله‌مز . كبى علوم متعارفه‌يه مغاير اعتقادى قبول ايتميز بويله بر آيت و حديث اولسه آنى تأويل ايلرز . فقط حكمت طبيعيه‌ده بديهيات خارجيه ايله مخلوط اولان دليللره آلدانوبده عقائدمزه خلل كتورميز. زيرا بو مثللو دليللرى خطا احتمالندن قورتاروبده علوم متعارفه درجه‌سنه واردرمق قابل دكلدر .

بناء على ذلك بر اوچدر ، اوچ بردر ، اعتقادينك رد ونده اصلا تردد ايتميز .

اما عيسى على نبينا وعليه السلام حضرتلرينك باباسز تولد ايلديكنه اينانيورز. و بر حكيم طبيعى چيقوبده باباسز چوجق اوله‌ميه‌جغنى اثبات ايده‌جك اولور ايسه اكا لانسلم ديو مقابله ايلرز . و مدار منع اوله‌بيله‌جك بر احتمال عقلى بولورز . و ايراد ايده‌جكى دليللرك هيچ بر وقتده علوم متعارفه قوتنده اوله‌ميه‌جغنى بيلورز .

علم منطقدن جوامع و مدارسمزده اوقونان كتابلر هپ عربجه و مفصلجه‌در . انجق كوچك چوجقلره اوقوتدبرلق اوزره لسان تركى اوزره يازلمش اولان معيار سداد نام رساله مختصر و مفيد اولوب انك باب رابعنى مطالعه ايدرسه‌كز سزده بو سوزلرمى تصديق ايلرسكز .

بو رساله ايله برابر مكاتب رشديه‌مزده اوقونان بعض رسائلك و برده قرآن كريمك سزه كوندرلمسى ايچون معارف عموميه نظارتنه اشعار اولنمشدر . هرنه ايسه بو بحثدن صرف نظر ايله صدده كله‌لم .

بالاده مذكور ايكى كلامى قلباً تصديق ايدن يعنى جناب حقك برلكنه و حضرت محمدك پيغمبرلكنه ايمان ايليان كمسه مؤمندر . فقط مسلم طانمق ولدى الايجاب اسلامنه شهادت اولنمق ايچون بو ايكى سوزى لساناً سويلمسى لازم كلور .

غائبك مكتوبى دخى متكلم يرينى طوتار ، اما لساناً بو سوزلرى سويليوبده قلباً منكر اولانلره منافق دنيلوركه بو مقوله‌لر كافر جاهلدن اشنعدر .

قلبنده‌كى اعتقادك خلافنى سويلمك شعار انسانيته ياقشمز . اشته بونك ايچون بر آدمه مسلمان اولمق ايچون جبرايتمك بزجه ممنوعدر . زيرا نصيحت و دينه دعوت انسانك خلاص و سعادتنه خدمتدر. جبر ايسه انى بولنديغى حال ضلالتدن اشنع بر حاله قويمقدر .

بزم بورجمز انجق نصيحت و مسائل دينيه‌يى تلقيندر. هدايت‌و

توفیق انجق اللهك ایشیدر . الله تعالی حضرتلری کیمنه هدایت ایدر و کیمنی ضلالنده براقور . و ایشنه قاریشلمز . ایشلدیکندن مسئول اولمز . بزلر ایسه هر ایشمزدن مسئول اولورز .

ادیان و مذاهبك اختلافی حکمت بالغهٔ صمدانیه اقتضاسندندر .

بو دقیقه‌لری اذعان ایدرسه‌ك یاوز سلطان سلیمك حکایهٔ مشهوره‌سنده‌کی نکته‌یی فهم ایدرسین . شویله‌که یاوز سلطان سلیم هر مرادینی اجرایه مقتدر بر پادشاه عظیم الشان اولدیغی حالده نصارانك روم ایلیده کثرت نفوسنی در پیش مطالعه ایدرك بونلری جبراً مسلمان ایتمك تصورنده بولنمش ایسه‌ده شیخ الاسلام بولنان « زنبیللی علی افندی » دیو معروف اولان علی جمال افندی « مادامکه انلر رعیتی قبول ایتمشلر ، دیمزك اقتضاسنجه انلرك جان و عرض وماللرینی کندو جان و عرض و مالمز کبی محافظه‌یه بورجلویز ، بویولده انلره جبر ایتمك اساس دینه طوقنور » دیو رخصت ویرمدیکی مشهوردر .

شمدی ارباب پولیتیقه‌دن بعضلری علی افندینك بولمز تعصبندن بحثله یاوز سلطان سلیمك رأینده اصابتی ادعا ایدرلر .

حالبوکه احوال پولیتیقیه وقت بوقت تحول ایدر خصوصاتدندر . دین ایسه پایدار و بر قرار اولان بر امر شرعیدر . بویله مطالعات مخصوصه ایله قواعدینی یرندن اوینامق روا دکلدر . بناءً علیه ینه بر یاوز سلطان کلوبده اویله بر فکره ذاهب اولسه مقام مجیددن ویریله‌جك جواب علی افندینك جوابنه موافق اولور . ینه صدده رجوع ایده‌لم .

بو وجه مشروح مسلم اولان کمسنه‌یه الله تعالی حضرتلرینك بر طاقم تکالیفی تعلق ایدر . ارتق انلری علمای دیندن تعلم ویا کتب شرعیه‌دن تلقی ایلمسی لازم کلور . زیرا بو تکالیفی اجرا ایتمامکله اگرچه دین اسلامدن چیقمش اولمز . لکن کناهکار اولور .

بو تکلیفلر نماز ، اوروج ، زکات و حج کبی الله تعالی حضرتلرینك امر ایلدیکی و قتل نفس ، زنا ولواطه کبی نهی ایتدیکی شیلردر .

الله تعالینك امرینه امتثال و نهیندن اجتناب ایتمیان کمسه مؤمن فاسق اولوب انجام حالی مشیت الهیه‌ده قالور . یا اودرکه کناهی قدر معذب اولوب بعده نائل نعمت جنت اولور . یاخود جناب حق مجرد لطف وکرمیله یاخود بیوکلردن برینك شفاعتیله و یاخود کندوسنك بر خیرلو عملی ایله انك جمله کناهلرینی عفو ایدرك اصلا عذاب ایدلمز .

جناب حقك لطف وکرمی چوق وعفو و مرحمتنه نهایت یوقدر . معبود ایله عبد ارەسنه کیرلمز .

بر مسلمان ایتدیکی کناهلردن تائب و مستغفر اولور وعفوینی نیاز ایلر ایسه جناب حق انی عفو ایدر . فقط قول حقندن بغایت صاقنمق لازمدر . زیرا قول ، حقنی دنیاده آلەمز ایسه روز حشرده ایستر . و اویله بر امیدسز کونده کمسه حقندن کچمز . جناب حق ایسه عادلدر . مخلوقاتنك یکدیکرندن حقنی آلیویرر .

کمسه‌نك قلبنی قیرمقدن صاقنملیدر . عزیز ومنتقم اولان الله تعالی قلبی قریق اولانلره یاردم ایدر . و چوق دفعه ظالمك جزاسنی آخرته براقیوب دنیاده اجرا ایلر . قضارا بر ادمك قلبنی قیرمش اولورسه‌ك درحال اندن حلاللق دیله‌ملیسك که انتقام الهی‌یه هدف اولمیه‌سك واك بیوك کناه اولان قتل نفسی مؤدی اوله‌بیله‌جك « دوەلو » تعبیر اولنور معامله‌ٔ غیر مشروعه‌یه مجبوریت کورمیه‌سین .

هر نوعنه غدر و خیانت شعار اسلامه هیچ یاقشمز بر کیفیتدر .

دکل یالکز انسانلر حقنده حیوانلر حقنده‌بیله شفقتلو اولملیسك . انسانك حیوانات یوزندن عظیم منافعی واردر . انلر حقنده اولان معامله‌سی دائرهٔ مشروعه‌نك خارجنه چیقماملیدر . بلا موجب بر حیوانی انجیتاملیدر .

بر سواری آتنه مجرد ضابطندن خوفله کوزلجه باقمق مردلك دکلدر . مردلك انجق اکا جانلی و انسان ایچون منفعتلو بر مخلوق اولدیغی ایچون اولاد کبی باقمقدر . اهل اسلامه کوره اك زیاده شایان اعتنا مسئله‌لردن بری دخی تهذیب اخلاقدر .

مؤمن کامل اخلاق ذمیمه‌دن مجتنب و اخلاق حمیده ایله متصف اولور . اخلاق حمیده ایچون پك چوق کتابلر یازلمشدر . تفصیلاتی بالمراجعه معلوم اولور .

فقط بو بابده بر قاعدهٔ عمومیه بیان ایده‌بیلورم . شویله‌که کوزل خوی ایکی خصلت ذمیمه اره‌سنده بر کیفیت متوسطه‌در . مثلا تواضع بر کوزل خویدرکه بر طرفی کبر و دیکر طرفی ذلت اولوب ایکیسی دخی اخلاق ذمیمه‌دندر .

انسان نقدر کوزل خویلو اولورسه اولقدر جناب حقه تقرب ایدر . مقصد اقصا تقرب الی الله‌در .

الحاصل اخلاق حمیده ایله متصف اولانلر هر درلو مکارهدن سلامت بولور . و نائل سعادت ابدیه اولور . بر وجه بالا بز علوم متعارفه‌نك خلافی و جمعیت بشریه‌نك منافعنه منافی نصیحتاره تشبث ایلمز . مقصد اصلی انجق ناسك دنیا و آخرنده سعادت بولمسیدر . ظاهری باطنه اویماز ایشارمز یوقدر . امر دین آشکاردر .

بناءً علیه بو مکتوبمزی اعلانه دخی مأذونسکز .

« وفقنی و وفقکم الله لما یرضاه والسلام علی من اتبع الهدی »

نه ، ناصل ، نیچون یازمالی یز ؟ . .

افکار عمومیه منزله‌، محررلك مسلکنده بولونانلره ، حیات تحریریه‌مز حقنده حسبحالکارانه بعض ملاحظات عرض ایتمك ایسته‌یورز . مقاله‌نك عنوانی تشکیل ایدن سؤال ، بو مطالعه‌لرك عمومیتله کرك مطبوعات یومیه و موقوته‌ده ، کرك کتاب شکلنده انتشار ایدن آثارك موضوع ، اصول وغایه‌لری بحثنه توجه ایده‌جکنی کوستره‌بیلیر :

قدما ، « حکمت ـ فلسفه » دەینجه علم وعمل آکلارلردی ،

اونلره کوره حکیم ؛ عالم عامل دیمك ایدی . بو تلقی ، علمده قیمت عملیه وآفاقیه آرامق فکرینك کچیردیکی ادوار تکامل وبناءً علیه مدنیت عمومیه نقطهٔ نظرندن پك شایان دقتدر . دنیا بیلیرکه مدنیت، علم وعملك متقابل تأییداتیله انکشاف ایتمش ، قوتلنمشدر ؛ مستقبلده آره‌لرنده‌کی مظاهرت ومقارنتك حکمنه تابعدر . بوکون مملکتمزده بونجه اختلافاته رغماً قبول عامه‌یه مظهر اولمق سعادتنه ایرمش بر قاچ حکم واردر ، از جمله :

— علممز یوق ، هله عملدن بوسبوتون محرومز ؛ اخلاقمزده بوزولدی .

دیرویونی قولایلقله تکرار ایدر طوروروز . اکثریا مناقشه‌لرمزده یکانه نقطهٔ اتفاقمز بودر وبونتیجه‌یی بولمقله مقصد اقصا حاصل اولدی زعمنده بولونانلر آز دکلدر . مراتب ذهنیه‌مزك پست وبالاسنده ، اجتماعی حیاتمزك مختلف طبقه‌لرنده بوحکملری ویره‌بیلنلر ، المحرمان وخبرانه متحسس اولدقلری قدر بر شی کشف ایدنلره مخصوص ذوق داعیه پرورانه‌یه نائلیتله‌ده بکام کوروتورلر ! ایشته بوفقر اذهان؛ هیئت اجتماعیه‌مزك متفکرینی صفتیله نشر آثار ایدنلرك چوغنده‌ده بارزدر : پك جدی عنوانلرله ، پك دەرین تدقیقات وتحلیلات وعد ایده‌رك انتشار ایدن آثار فکریه‌مز ، بوقارده برنمونه‌سنی کوستردیکمز متفق علیه بعض حکملری مختلف اشکال بیان آلتنده ، بالخاصه تزیینات اسلوبیه‌یه صیغینارق تکرار ایتمکدن ایله‌ری کیده‌میور ؛ منفی موضوعلردن باشلاییلیور ، مثبت نتیجه‌لر استحصال ایدیله‌مه‌یور . بناءً علیه وطنده علمك حکمران اولمادیغنی ، عالملرك‌ده جاهللرك‌ده جایشمادقلرینی تکرار ایچون یوزلرجه مقاله‌لر یازان ، جلد جلد کتابلر باصدیران محررلرمز ، قارئلره ملال ، حتی یأس ویرمش ، جمیعتك کندی دردینه بر درد داها علاوه ایتمش اولویورلر . بوده البته خیرلی بر حرکت دکلدر . او حالده بویله منفی موضوعلر انتخاب ایدیله‌جك یرده محروم اولدوغمز مزیات ، فضائل نه ایسه بونلرك اسباب تحصیلنی تحقیق یولنده بسط مطالعه اولونمالیدر . مثلا همان هرکس ، هرمحرر ؛ جهل عمومیدن ، معارفك انتشارنده‌کی بطائتدن مشتکی ؛ هر مقاله ومحاوره‌ده مطلقا بو نقیصه ایله احتجاج اولونور . فقط مملکتده معارف عمومیه‌نك نشری بحثنی موضوع اتخاذ ایده‌رك بوخصوصده وقوف وتتبعه استناداً یازلمش بر قاچ مقاله ، بر ایکی کتاب یوق کبیدر . حتی مطبوعات یومیه وموقوته‌مز ، مؤلفلرمز ، حکومتك بوخصوصده وضع ایتدیکی احکام وقوانینی جدیتله انتقاد ومناقشه‌یه بیله کیریشمزلر .

بر مثال داها : اخلاق عمومیه بوزولدی ، بوزولویور . بو ، اخلاقسزلرك بیله تکرارلادیغی اوراد مرتبه‌سنده‌در . آنجق ، بوخسته‌لکك اعراضنی ، سببلرینی ، تدابیر واقیه وشافیه‌سنی کوسترملاحظات وتتبعات واقفانه نره‌ده ؟

ینه مثال : حس دینی کوشه‌دی ، اعتقاد ، ضعفه اوغرادیغی کبی جامعلرمزده بوشالدی ... بوده عمومیتله آه وواهلر ترديفیله آغزلردن دوشمه‌یور ، یازیلیور . ایی ، لکن حس دینی‌یی کوشه‌تن علل وعوارض نه‌در ، مملکتده بوکا قارشی نه‌کبی تدابیره توسل اولونمالی ، نه یولده تشکیلاته کیریشلمه‌لیدر؟ بوموضوعلره دائر نیچون مقاله یازیلیور، کتابلر تألیف ایدلیور و نیچون همان تقرر ایده‌جك فکرلرك تطبیقنه باشلانمیور؟

جمله‌نك ذهننده بو نوعدن مستحضر برچوق مثاللر بولونابیلیر . همان هرقاره بویله اثرلر اوقومق احتیاجنی دویمش ، اونلری آرایوب طورمقده‌در . مادام که حاضر بودر، آرتیق حقایق مسلمه‌یی تکریردن واز کچملی ، او حقیقتلری آره‌مزده‌ده یاشاتمق ایچون اقتضا ایدن وسائل وتدابیری کوسترملی . یازیلاجق آثار فکریه ، علمه مستند اولمقله برابر قیمت عملیه وتطبیقیه‌یی‌ده حائز بولونمالیدر.

موضوع انتخابنه متعلق ملاحظه‌مزی تلخیص و تثبیت ایتمك ایچون دیه‌لمکه : موضوعلر ؛

١ — مثبت اولمالیدر ،

٢ — ملتك احتیاج عاجلنه موافق بولونمالی ، هر کسك حیاتنده دائما تماسده بولوندوغی حالده علمی و عملی قیمتنی ، تقدیر ایده‌مه‌دیکی ایچون قارشوسنده شاشیروب قالدیغی خصوصاته تعلق ایتمه‌لیدر .

٣ — صلاحیتله انتخاب اولونملیدر .

موضوعلر حقنده شویله موجز و ناچیز بر اشارتله اکتفادن صوکرا بونلرك اصول بسط وتمهیدندن‌ده برآز بحث ایده‌بیلیرز : موضوعنی ، صلاحیتله انتخاب ایده‌بیلن بر محرر ، افکارینی قارئلرینه ناصل تلقین ایده‌بیله‌جکنی‌ده قولایلقله بولابیلیر . بناءً علیه بوخصوصده محررلرمزه ، ایلك ، توصیه‌مز ، ایچ ، آکلامادقلری ، تصرف ایده‌مه‌دکلری ، هله « حکم » حالنه کتیره‌مه‌دکلری افکار و تصوراتی نقله کندیلرینی مائل ایتمه‌ك قالقیشمامقدر : هم علم ، هم اخلاق نامنه بر حرکت ردیئه ارتکابنی کوزه آلامش اولان حیثیتپرور بر قلم ، بوندن غایت محترز بولونور . مع الاسف مطبوعاتمزده بوتورلو سقوطك مثاللری آز دکلدر . شوجهتده شایان نظردر : اجنبی منابع فکریه‌دن برچوق اقتباساتده بولونویورز ، حقوق ، اجتماعیات ، ادبیات ، دینیات کبی ماهیتلرك شخصیتیله علاقه‌دار ساحات فکریه‌ده اجالهٔ قلم ایدرکن یالکز مترجم ویا ناقل قالمق ایسته‌مه‌ین بر محرر ، بویوك بر مسؤلیت آلتنه کیردیکنی‌ده حس ایده‌بیلمه‌لیدر : موضوعنی ایچه قاورامش اولمقله برابر یرده ، مقام و مقابلنی بولدقدن صوکرا اونده ناصل تصرف ایده‌بیله‌جکمزی ، بزم ایچون نافع و مضر جهتلرینی تعیین ایله‌مك علمك وقاملك شرف و حیثیته رعایتکار تربیه‌لی انسانلرك شانیدر !

برده اوقومادن ، کورمه‌دن هله دوشونمه‌دن یازمق ابتلاسی ، اصولسزلغك باشلیجه سائقلرندندر . مثلا : بزم اویله اجتماعی موضوعلرمز واردرکه اونلرك اوزرنده ایشله‌مك ؛ برچوق اوقودقدن صوکرا طولاشوب کورمك ، عامی قیمتلریله مشاهده‌لره ، تبصرلره ،

استقراره، تعمله، تنقيدلره كيريشمك ديمكدر. حال بوكه عينى موضوعلر، پك شايان ترحم بر هوسكارلقله حتى فرنكلرك «Essai» اختبار، دنه‌مه‌ديدكلرى برقيده بيله تنزل ايدلمكسزين — تسلط اولوندوغى آز كوروله‌مشدر.

غايه بحثنه كلنجه: بو، تحرير عالممزده پك آجيقلى برماجرادر، اساساً همان هر ايشمزده بر (غايه بحرانى) نه معروضز. نيچون يازديغنى حقيله تعيين و تثبيت ايده‌بيلدكدن صوكرا، قرارينى ويرمش اولمق ذوقيله قلمى النه الان و صوك كلمه‌سنى برخير ايشله‌ينلرده كورولن حضور بال وسكينت وجدان ايله يازان بختيارلرمز پك آزدر. افكار عموميه‌يه خطاب ايدركن كندى وملتى نامنه بويوك برمسؤليت اخلاقيه واجتماعيه يوكلنديكنى دوشونه بيلن بر محرر، غايه‌سنى تعيين ايدركن دەرين بر (محاسبهٔ نفس)ه كيريشمكدن‌ده چكنمز. برزمانلر ادبيات عالممز، (صنعت ايچون صنعت) نظريه‌سنى ايى آكلامامق سيئه‌سنك پك چيركين تظاهراتيله مصاب اولمشدى. بوضلالت، تخريباتنه اوزون مدت دوام ايده‌مه‌مكله برابر آززمانده چوق فضيلتلر، دەوردى! (يازمق ايچون يازمق) لە افاده ايده‌بيله‌جكمز برابتلامز داها واركه حالا بعض كوكللرده سلطنت سوروبور، حالا اوبوزدن قارئك ذهن ووقتى، آوروپالى‌نك كاغد و مركبى اسراف ايديليور.

طوضروسى بز، پك چوق سويله‌يور وپك آزيابيورز. سويله‌دكلرمز، يازدقلرمز اكثريتله حشويات قبيحه، يابدقلرمزده‌متصنعانه‌در. عصرك انذارلرى، قولدن فعله كچمكه باشلادى، بز حالا مضمونى آه واينيندن باشقه برشى اولمايان قارالامالره‌دوام ايده‌جكمى يز. دوشونه‌لمكه: قول مجردمزدن عبارت قالان دعالرمز بيله دركاه قدرت و عزتده آرتيق قرين قبول اولاميور!

ن.

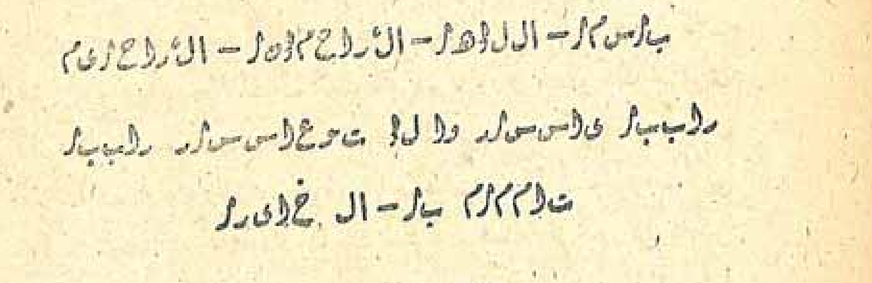

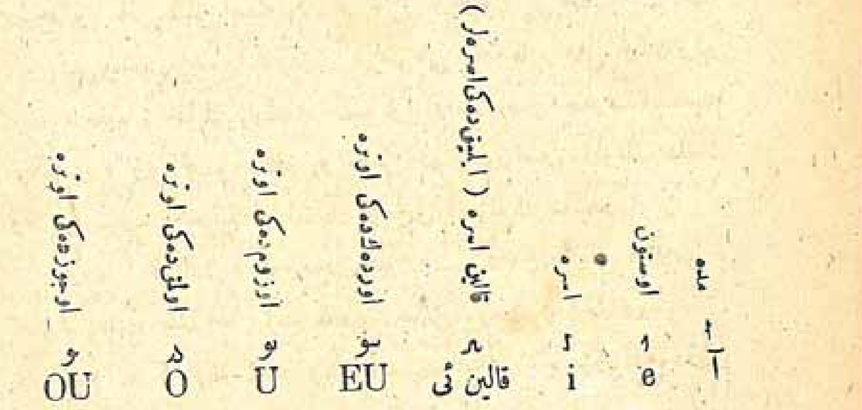

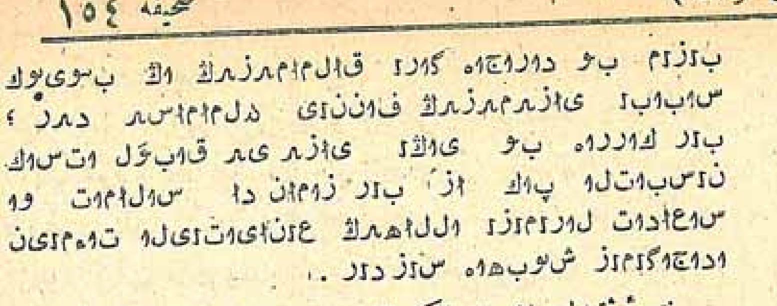

فتحهٔ ثقيله‌لر ايچون يالكز الف (۱) (المان) قوللانيلوب بو

(۱) مده‌سنى ممدود حركه‌لرده قوللانمق موافق اولور ءمل كى.

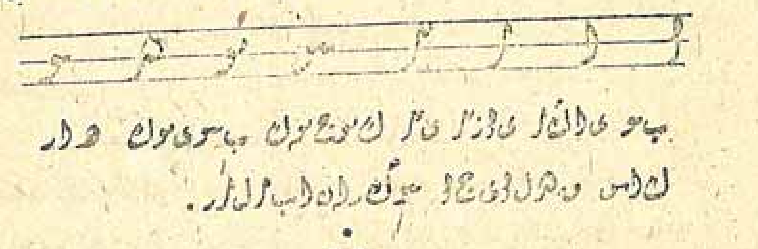

∴

حروف منفصله نمونه‌سى ومنافعى حقنده بر قاچ سوز

عالم اسلامك كرى قالمسى بشقه‌ملتلرك مدهش ترقيلرى اسبابنك حلنه دائر يازديغم درت مقاله‌نك نتيجه‌سنده بتون عالم اسلامه عام وشامل اوله‌رق يالكز ديغز-ايله رسم خطمز موجود اولوب كوستريله‌ن ديكر اسبابك بتون عالم اسلامه شامل اولاميه‌جغنى وديغزك هردرلو ترقيات مدنيه وسعادات ماديه‌ومعنويه ايچون‌الك بيوك برلطف الهى اولديغنك ياروأغيار نظرنده علماً ثابت اولمش برحقيقت باهره بولنديغنى فقط متصل يازيمز مقتضيات فنيه‌يه توافق ايتمديكندن بتون كريلكلريمزك او يوزدن نشئت ايتديكنى اطرافيله عرض واثبات ايتمش ايدم. ايشته بودفعه حروف عربيه‌مزى هيچ دكيشديرمكسزين‌غايت قولاى وبسيط برطرزده ايرى ايرى يازه‌رق وارالرينه لازمكلەن‌صائتلر علاوه‌ايديله‌رك دنيانك الك مكمل بر يازيسنه مالك اولاجغمزى ارائه ايچون بالاده‌كى نمونه‌لرى درج ايديورز.

بوطرزك قبولى حالنده الهك عنايتيله بزده ژاپونلر كبى وبلكه دها قولايلقله ترقى‌ايده‌رك مأمول ايدليه‌جك قدرآز وقتده كنديمزى قورطاراجغمزده شبهه يوقدر. زيرا بوصورتله ايكى اوچ سنه‌ظرفنده كويلولرك چوغى دين و ديانتلرينى و صحت و ثروتلرينى محافظه ايچون لازمكلان معارفى يته‌جك قدر ايدنه‌بيله‌جكلردر.

ژاپونلرده انجق هيراغانا اسمنده‌كى يكى يازيلارنى يابدقدنصكره ايلريله‌يه‌بيلمشلر، يازيلارنى‌ديديكمز وجه ايله فنيلشديرمزدن اول ترقى ايده‌مه‌مشلردر. يكى يازيمز تدقيق ايديله‌جك اولورسه لاتين حرفلرينه وبتون مللموجوده يازيلارينه‌سرعت، سهولت، وضوح واختصارجه والحاصل هر جهتجه فائق اولديغى آكلاشيلير. يالكز ازبردن حكم ايتميوب دفعات ايله يازوب مقايسه بيورلماسنى رجا ايده‌رز.

اسكى كتابلريمزى انجق بو يكى يازى ايله احيا ايده‌بيله‌جكمزده محققدر. چونكه اوقوريازارلريمزك پك‌زياده ازلنى يوزندن كتاب‌اوقويان وصاتين الانلريمز اوقدر آزدركه زواللى كتابجيلريمز كتبخانه‌دولابلرنده

چوروم‌كده اولدیغی كبی كتابجیلریمز ، مؤلف ومحررلریمز ، طابعلریمز ایشلرینی هیچ ترقی ایندیره‌مه‌مكده‌درلر . باصیلوب میدانه چیقارلالرندن استفاده ایدیله‌جك نه‌قدر كتابلریمز واردركه طبع مصرفنی چیقارامامق قورقوسندن متروك بر حالده قالمشلردر . اكر یكی یازی قبول ایدیلیرسه اوقور یازارلریمز از وقتده چوغالوب كتاب مشتریلری ارتاجغی وحالبكه بر كتاب باصلسه مطلقا آز چوق تجارت تأمین ایده‌جكی جهتله یكرمی اوتوزسنه ظرفنده كتبخانه‌لریمزده‌كی نافع كتابلرك چوغی یكی یازی ایله باصیله‌رق ضیاع وخساردن قورتاریلاجقلردر .

باخصوص یكی یازی لاتین حروفی كبی اجنبی بر یازی اولمایوب اساس یته اسكی حرفلریمزدن اولدیغندن ازبچوق تحصیل كورمش كیمسه‌لر اسكی یازی ایله یازلمش كتابلری‌ده پك قولای اوقویه‌بیلیرلر . هله یكی یازینك فنی اولماسی سایه‌سنده دماغلر یورولمادن ، بوزولمادن تحصیله دوام ایدیله‌بیله‌جكی جهتله اسكی كتابلری‌ده مكمل صورتده تدقیق ایده‌بیله‌جك ذوات پك چوق یتیشه‌جكدر .

بعضی كیمسه‌لر بو یكی یازینك تك تك یازلماسنی سرعته مانع ظن ایدییورلر . اوجهتله حال یازیلارنده لاتین حروفی طرزنده یتیشه‌ابی اولاجقدر دییورلر . حالبوكه مسئله تماماً عكسنه‌در : لاتین حروفی طرزنده یتیشدیرمه‌نك كلمه‌یی ال قالقمادن بر چیزیده چیقارماسنده كورولن سرعت وسهولت بر غلط حسدر . بز بونی عملی ونظری صورتده اثباته حاضرز : مثلا « یوسوف » كلمه‌سی یكی یازیده تك تك یازیلا بیلدیكی كبی لاتین حرفلرنده اولدیغی وجه ایله حرفلر بوزولمقسزین اوجلری بری برینه وصل ایدیله‌رك برلشدیریله‌بیلیر . شمدی اوكمزه برثانیه‌لی ساعت الوب بو كلمه‌یی بر دقیقه تك تك حرفلرله یازاجق اولورسه‌ق اوتوز « یوسوف » یازابیلیرز . وقلمیمز انجق اوچ كره شاشیرر . فقط لاتین حرفلری طرزنده یتیشدیره‌رك یازارسه‌ق دقیقه‌ده انجق یكرمی بش دفعه یازابیلیرز عجبا بونك سببی نه‌در ؟ اونی‌ده نظری اوله‌رق اثبات ایده‌لم : تك تك یازمقده‌كی سرعت وسهولتك بر سببی ، انسانك حرفلری منفصل یازاركن كرك الرینك وكرك دماغنك بسیط شیلرله مشغول اولماسی ؛ بیتیشدیرمكده ایسه بالعكس كلفت بولونماسیدر .

ایكنجی سببده ، كرك حرفلر تك تك یازلسون ، كرك لاتین حروفی كبی بیتشدیرلسون حركاتك عددی عینیدر . یالكز فرق قلمك كاغد اوزرنده ویا هوادن كیتمسنده‌در . تك تك یازلدیغنده قلم هوادن كیده‌ر ال ایچون قولایلق واردر . بیتیشدیرلدیكی وقت ایسه قلم كاغدك مقاومتنه دوچار اولدیغندن ال دها زیاده یورولور یازی دها آغیر اولور . وذاتاً بز تك تك حرفلرله یازی یازمایه آلیشقینز و هیچ كوجلكیده یوقدر . بوبابده توركجه‌دن وعربجه‌دن انتخاب ایتدیكمز شو مثاللردن مسئله پك قولای اكلاشیلیر :

توركجه مثال :

دون اوزون دره‌دن اوچ ادم اون‌درت اوردك اوردی . دوز اوواده آو واردر . اوردودن‌وارد اوراق اداره‌ده‌در . اورادن آل .

عربجه مثال :

زردار ود ان اردت ودادآ زادوك وداً ان زاوك ودوداً

حاصل كلام ؛ اكر بز متصل یازیمزله قالیرسه‌ق ، نه قدر تعدیلات یاپلسه ونه‌قدر چالیشلسه پك بیوك سهولت وترقیاته مظهر اولمش ملتلرله هم حذا اولابیلمه‌مزك ممكن اولامیه‌جغی ارتق هر كسجه اكلاشلمش اولدیغندن بو بابده وقت غائب ایده‌جك زمانمز یوقدر .

بو یكی یازی ایله هم عالم اسلامك اوكنده‌كی مانعهٔ عظیمه‌یی قالدیرمش همده لاتین حروفنی قبول ایتدیرمك ایچون اوغراشمقده اولان فرنكپرستانك اوكنه سد چكه‌رك عالم اسلام اراسنده تأسیس ایدلمك ایسته‌نن وخیم بر تفرقه تملنی ییقمش اولاجغز . شوراسنی تكرار ایده‌لم‌كه كویلولر وا كثریت یالكز یكی یازی ایله كندیلرینی قورتاردقلری كبی تحصیللرینی ایلریله‌ده‌نلر اسكی یازی‌یی‌ده پك قولای اوقویوب یازابیله‌جكلردر . نته‌كیم ژاپونلرده بویله یاپمشلردر . هم یكی یازی ایله معارفی تعمیم ایتمشلر همده اسكی یازیلارینی تحصیل عالی اربابی اراسنده محافظه ایتمشلردر .

والحاصل بتون مسلمانلرك وباخصوص والده اوله‌جق قادینلریمزك آز وقت ایچنده اوقویوب یازمق اوكره‌نه‌رك دینی ، دنیاسنی بیلیر ، عقلی وجودی ، اخلاقی صاغلام نسل یتیشدیره‌بیلملری وبو صورتله بعونه تعالی هر درلو سعادت وسلامتلره موفق اولابیلمه‌مز ایچون بشقه چاره یوقدر .

وبو یكی یازینك عالم اسلام ایچون اك عاجل واك ضروری بر احتیاج اولوب بر آن اول تطبیق وتعمیمی لزومنه دائر علمای عرب طرفندن دخی فتوالر ویرلمشدر .

وما توفیقی الا بالله علیه توكلت والیه انیب .

غایت مهم بر رجا :

بو یكی یازی بوندنصكره اوكره‌نه‌جكلر ایچوندر . اوجهتله كیمسه‌نك خاطرینه یكیدن عجمی اوله‌جغز كبی بر ملاحظه كلمه‌سی و یالكز ملتك استقبالی ایچون چالیشلماسنی پك زیاده رجا ایدرز . بوده مكتبلره بو یازینكده اعلاوه اولونماسی و ابتدائی مكتبلرنده بونكله باشلانماسی ایچون حكومت نزدنده هر واسطه ایله تشبث ایتمك و ملت آره‌سنده یكی یازینك منفعتنی آكلاتمق ایچون اوغراشمقله اولور .

دوقتور میلاسلی

اسماعیل حقی

SANSÜR

سرعتله ایلرله‌مشدر . تورکلرک یوزده بشینک عثمانلی ایمپراطورلغنک خارجنده قالمسی انور پاشا طرفندن ناخوشنودی ایله قارشیلانیوردی . مع مافیه بو حرکت بالقان محاربه‌سی طولاییسیله آز چوق صارصیلمشدی.

تورکلرک بو حرکتی آسیاده برمانعه‌یه راست کله‌جکی یرده بالعکس آسیانک اوروپایه اولان نفرتی تجلی ایتدیردی . واقعا بو نفرت اللی سنه‌دن بری روسیه‌نک احتلالنه قدر کیزلی قالمشدی . بخارا حکومت مستقله‌سنی متعاقب جغتای تورکلری ایله قیرغیز تورکلری ماوراء النهرک روس موجودیتندن آیرلدیغنی اعلان ایتمکده تکیکمدیلر . ماوراء النهر مسلمانلری ، بخارا مسلمانلری آوروپا حاکمیتی آلتنده بولنان حقیقی آسیالیلرله قازان و باکو تاتارلری آره‌سنده مسلمانلق وشرقلیلقدن ماعدا هیچ بر رابطه‌لری یوقدر . فقط ، بو ایکی رابطه‌نک قوتی صوک اون سکز آی ظرفنده باکونک مسلمانلری اوزرنده‌کی تأثیرینی کوستردی . باکو روسیه مسلمانلرینک مرکزیدی . و بونلر قازان مسلمانلریله برابر خیلی زماندن بری شرقلیلردن زیاده غربلیلرله تماس ایدییورلردی . فقط شرقلیلق و مسلمانلق بونلری‌ده جذب ایتدی . شمدی قازان مسلمانلریله بونلر « وسطی آسیا دول متفقهٔ اسلامیه‌سی » تشکیل ایتمک اوزره بر جهتدن استانبولک مواعیدینه ، دیکر جهتدن بخارانک تأثیراتنه معروض بولنیورلر . بو پک مهم بر مسئله‌در . شرق غربدن کاملاً قورتولیور . ! »

ترکیانک استقلالی « ناسیونال لیبرال » قلوبنده سیر تیور دو **هفته :** موریسون ۱۰ تموزده ایراد نطق ایدرنك ترکیانک اوروپاده‌کی اراضیسیله آناطولیده‌کی اولکه‌لری مختلف دولتلره ویرلمسنک ، دول مؤتلفه‌نک اوغورنده حرب ایتدیکی پره‌نسیپلری اخلال ایده‌جکنی بیان ایتدی . اجتماعه ریاست ایدن لورد ابزلنغتون ده شو یولده ادارهٔ کلام ایتدی : دول مؤتلفه‌نک غایه‌لرندن بری اجنبی حاکمیتلره انقیاد ایدن ملتلری قورتارمقدر . بناءً علیه ترکیایی اجنبی حاکمیتلره تودیع ایتمك بو اساسه مخالفدر . و بونک تأثیراتی پک وخیمدر . بو ، بتون اسلام عالمنی تهییج ایده‌جک بر حادثه‌در . بناءً علیه عثمانلی ایمپراطورلغنک ، اکثریت قاهره‌سی تورك اولان استانبول ، تراکیا و اناطولیده هیچ بر اجنبی حاکمیته تودیع اولنمامسی منتظردر . »

بلغار صلحی بر قاچ هفته مقدم صلح قونفرانسی بلغار مرخصلرینی دعوت ایتدی . دعوت واقعه‌یه اجابةً بلغار مرخصلری پاریسه عزیمت ایتدیلر . الك حرارتله موضوع بحث اولان مسائلدن بری تراکیا مسئله‌سیدی . تراکیانک دول مؤتلفه طرفندن اشغالنه دائر ویریلن حوادثه نظراً صلح قونفرانسنک بو مسئله‌ده یونان نقطهٔ نظرینک قبوله مساعد اولدیغی اکلاشیلیورسه‌ده هنوز قطعی صورت حلك نه‌دن عبارت اولدیغی اکلاشیلهمامشدر . غربی تراکیاده ساکن مسلمانلرك حقوقنی تأمین ایتمك یولنده وبالخاصه اکثریت اسلامیه‌یی حائز بولونان آنا وطنه اعاده‌سی ، شان عدالت و حقانیته یاقیشان ، دول معظمه‌نک مسائل جهانی حل ایتمك ایچون قبول ایتدیکی پره‌نسیپلرك مفادینه توافق ایدن بر کیفیتدر . بو خصوصده حقمز صریحدر . بو حقك دوچار اهمال اولمامسی یولنده ابذال مساعی الك بیوك وظیفه‌در . تراکیا حقنده بویله . ماکدونیا مسئله‌سنی صلح قونفرانسنک نصل بر صورت حله اقتران ایتدیره‌جکی مجهول . مع مافیه بعض انکلیز مطبوعاتی ماکدونیا قطعه‌سنه استقلال ویرلمسی ایلری سوریورلر . بو فکری ، ماکدونیا اهالیسنک نه صرب ، نه بلغار ، نه یونانلی اولمامسی اساسنه استناد ایتدیریورلر . فقط بو صورت حلك صربلیلرله یونانلیلرك مظهر قبولی اوله‌میه‌جغنی ، چونکه ایر کیج ماکدونیانک ، بلغاریایه التحاق ایده‌جکنی درمیان ایدیورلرسه‌ده بلغارلرک بوندن بویله یونانلیلرك صربلیلرله رقابت ایده‌میه‌جك بر حالده بولنه‌جغنی و بناءً علیه ماکدونیایی الحاقه تشبث ایده‌میه‌جکنی سویلیورلر .

*
* *

وسطی آسیاده : غلاسقو هیرالد غزته‌سی وسطی آسیا خانلقلری سرنامه‌سیله یازدیغی بر مقاله‌ده دیورکه : عثمانلی امپریالیست حرکتی محاربه‌دن دها اسکیدر . بو حرکت ۱۹۰۸ سنه‌سنده باشلامشدر . بو حرکت هندستانده وقوعبولان « اسوادیش حرکتی » اوروپا ملل سائره‌سنک حرکتی کبی درکه اساسی جامعهٔ لسانیه‌در . تورك امپریالیزمی حرکتی اجتماعی بر انکشافه مظهر اولمش و محاربه طولاییسیله

فحش وثیقه‌لری مروجلرینه وجوابمز

مملکت غزته‌سنك ٦ آغستوس سنه ۳۳۵ تاریخلی نسخه‌سنده‌کی «دعاینه ورقه‌لری مناسبتیله» سرلوحه‌سی ودوقتور شفیق خلیل امضالی ورقه‌یه جوابدر.

صاحب مقاله، وقوف و علمه محتاج مسئله‌ده خودبخود سوزه قارشمق جائز اولمدیغنی سویلیورکه طوغریدر. اگر فحشك و تولید ایتدیکی محذورلرك منعی مسئله‌لری یالکز طبابته عائد اولسه ایدی بزم قارشماغمز مناسب اولماز ایدی. فقط مسئله طبی اولدیغی قدر و بلکه دها زیاده اجتماعی، اداری و حقوقیدر. بناءً علیه طبیب اولمق صفتیله اطبا قارشمغه نه‌قدر صلاحیتدار ایسه اجتماعیات دینیه مشغوللرندن وبالخصوص علم حقوق منتسبی اولمق صفتلریله بزده هیچ اولمازسه اونلرقدر صلاحیتدارز.

مع‌مافیه صاحب مقاله‌نك کندیسنی صلاحیتدار کوره‌رك یازدیغی ورقه‌ده بر فنه دائر برشی کوره‌مدك. سطحی بر طاقم سوزلرله حسب‌الصداقه فحش وثیقه‌لری مروجی اولان افندیسنی مدافعه‌دن وآغیز بوزمه‌لرله اظهار فطرتدن عبارت بر ورقه! وثیقه اصولی فرنکینك اوکنی آله‌جق بر تدبیرفنیمیدر؟ یوقسه – سبیل الرشادك ۳۴ – ۳۳۳ نجی نسخه‌سنده اطبای حاذقهٔ اسلامیه‌دن برذاتك دیدیکی کبی – وثیقه اصولی فحشه سربستی جریان ویره‌رك فائده‌دن زیاده مضرتی انتاج ایده‌جك بر تدبیر سقیم‌میدر؟ صوکره کونی کونه وحقیله ایفا ایدیله‌میه‌جکی طبیعی اولان معاینه اصولی یالکز قادینلره حصر ایدوك زانی ارککلری استثنا ایتمکده‌کی غرامض فنیه! نه‌در؟ صاحب صلاحیت ذاتك بونلری فنی برصورتده تشریح ایتمسی اقتضا ایتمزمیدی؟ حال بوکه صاحب ورقه برقاچ سطرده برآغزینی بوزمقله نره‌ده اختصاصی اولدیغنی پك اعلا کوستریور!

صکره وثیقه نامی بزم طرفمزدن ویرلش دکل، عبدالله جودتك تعبیریدر. شفیق بك بو ورقه‌لر حقنده‌کی اعتراضمز ایچون معقول اولمقدن اوزاقدر دیبور. حال بوکه بزم اعتراضمز هم معقولدر، هم علمیدر.

عبدالله جودتك دینه قارشی بغضنه ومسروز کائنات افندیمز علیهنده نشریاتنده بولونمش اولماسنه سوز سویلمکلکمزده ظن ایتدکلری کبی شخصیاته وشخصه دکل، بالعکس و ملتك علنه تعلق ایدن حیاتی، ملی بر مسئله‌در. زیرا اوسبیله ملتك عبدالله جودتدن امنیتی تماماً منسلب اولمشدر. هر نه یاپسه مسلمانلغك و مسلمانلرك ضررینه یاپاجغنه قانعدرلر. ملتك حسن ظن ومظاهرتنه نائل اولمیان بر حکومت مأموری طبیعیدرکه اوملت ایچون مطلقا مضردر ومضرتی عمومیدر.

بزده: «صحیه مدیرتی فتوا اماتی دکلدر، ایش یریدر. او مقامه بر غیرمسلم دخی کتیریله‌بیلیر.» دینیورکه طوغریدر! بزده فتوا اماتی دردیمدك. ایش یریدر دیبورز. وغیرمسلم کلمزده دیمیورز. فقط عبدالله جودت کلمه‌ملیدر. امور ما موره‌سی عداتنه، اهالك امرینه، مملکتك عادات واخلاقنه، تربیهٔ دینیه‌سنه اعتنا ایتدیرمیه‌جك ادمك ایش باشنه کلمیه‌جکی پك طبیعیدر. بر مأمورده حکمتك باشلانغیجی اولان الله قورقوسی اولسون بولونمق لازمدر. بالخصوص دینه قارشی عداوتیله مشهور اولان بر آدمه امور مسلمین خاصل تودیع اولنور. هله مجاهر اولمق قدر محاکه‌سز، متعرض اولمق قدر بشقه‌لرینك اعتقادلرینه حرمتسز اولورسه، که بونلر علم اخلاقك اصلا قبول ایتمیه‌جکی شلیه‌لردر.

ایش بحثنه کلنجه: ایشته عبدالله جودت بو خصوصده پك یایاقالیر. صحیه مدیریت عمومیه‌سنی اداره ایده‌بیلمك ایچون بولونمسی لازمکلان غایت مهم مزایانك هیچ بریسی کندیسنده یوقدر. تحقیقاتمزه نظراً معلومات طبیه‌سی پك سقطدر. حتی غزته‌لرله ملاقاتلرنده اوقدر بایاغی فن خطالری وار ایمش که اطبا آره‌سنده هرکون استهزا وخنده موضوعلری اولدیغنی کوریبورز. بز بونلری متعدد طبیبلردن دیکلیه‌رك اکلادق واستهزالرینی ایشتدك. صکره مسلکندن یتیشمه‌مش، بلدیه و حکومت طبابتلری کبی ایشلرده بولونامامش

اولدیغندن معاملاتنده‌ده سقطلقلری پك زیاده ایمش. حاصلی کرك علم وکرك تجربه جهتلریله اوقدر ناقص که دکل صحیه مدیرعمومیسی، اك کوچوك بلدیه طبیبی اولماسی بیله صحت عمومیه‌یه مضرتدن خالی اولامایه‌جقدر. فحش وثیقه‌لری علیهنده بولوندیغمزك سببنی اکلایامیورلر ایمش. اوحتی اکلایامازلر. طوغریدر. انجق «فقط بوهیچ برصاحب اذعان ایچون شایان قبول برادعا دکل» دیملری طوغری دکلدر. چونکه اکلاده‌جغمز وجه ایله مسئله تماماً معکوسدر.

محله تشکیلاتنك معنا واهمیتی اکلایامالری‌ده غریب دکل، زیرا اجتماعی اینجه‌لکلری بیلمدکلری اکلاشیلیور. فقط دوقتور اولان کسه‌لرك بوکبی دقایق اجتماعیه‌دن براز اولسون خبردار اولمالری لازمکلیردی.

صکره بز مملکتلرمزده اولجه فحشك هیچ موجود اولمدیغنی ادعا ایتمدك. بویله بر ادعا دیدکلری کبی احمقلق اولوردی. فقط بوادعانك طرفمزدن وقوعنی تصور ایتمك دها بیوك احمقلقدر.

صحیه مدیریتنك صحت ایشلریله اوغراشان مؤسسه اولمسنی وفحشك منع سرایتنه چالیشمانك بشقه برشی اولدیغنی ادعا ایتملرینه‌ده تعجب ایتمه‌یز. چونکه حکمت اجتماعیه‌دن بهره‌دار اولمدقلری اکلاشلمش اولدیغی جهتله دوائر حکومتك بر ماکنه‌نك چرخلری کبی بکدیکرینك متممی اولدیغنی و ارالرنده تجانس واشتراك وظیفه تام برصورتده حاصل اولماز ایسه ایرکچ ادارهٔ حکومتك مختل اولاجغنی ادراك ایتمزلرسه غریب اولماز.

ضابطهٔ اخلاقیه‌نك نه دیمك اولدیغنی وپولیس مدیریتنك بوایشله اشتغال ایدن برشعبه‌سی بولوندیغنی‌ده بیلیرز. فقط ایش بزم بونلری بیلمه‌مزده دکل. صحیه مدیریت عمومیه‌سنه وظیفه‌نك وسعت ونزاکتلرینی بحق مدرك ذاتلرك یکسنده‌در. بزی تلاشه دوشوره‌ن اك مهم جهت حیات و ناموس مملکته تعلق ایدن اویله مهم بر موقعی، قادینلری اداب اجتماعیه‌یه منافی صورتده معاینه‌یه دعوت ایده‌رك فحشه برشکل طبیعی واباحی اکتسا ایتدیرمك صورتیله ملتك اخلاقنی کوکندن خراب ایدن تدبیرلری علم و معرفت صایان کسه‌لرك اشغال ایتمسیدر.

صحیه مدیر عمومیسی اولاجق ذات هم طبیب، هم‌ده فضائل و رذائل بشریه‌یی اجتماعیاتلری اك سالم ملتلری اساس اتخاذ ایدرك علمی صورتده تدقیق ایتمش، حسن نیتی، ناموس وحیثیتی مسلم برذات والی‌که خدمتنده موفق اولابیلسین. بویله علمی مکمل برذاتك هرحالده احکام و آداب اسلامیه‌یه موافق قرارلر اتخاذ ایده‌جکنه شبهه یوقدر. نه‌کیم دنیانك اك نزیه، اك ادبلی، ناموسلی ملل متمدنه‌سی نظر اعتباره آلینیرسه فحشك، فرنکینك ذکری لازم اولدیغی وقت اسملرینی یاد ایده‌رکن بیله بر چوق احتیاطلره رعایت ایتدیکی کورولور. هله فحش وثیقه‌سی، حجت ورخصتنامه‌سی کبی خلاف آداب معاملاتی رسمه صوقمقدن پك اوزاقدرلر. اونلرخسته‌لقلرك تداویسنی تأمین ایچون غایت منطق ونزیه تشکیلاته مالکدرلر. بزم‌ده اوملل فاضله‌نك روح ملیه ومقتضای ناموس ودینیه وعقل وحکمته موافق اوله‌رق طوتدقلری یوللری طوتماغمز ایجاب ایدر. شمدی‌یه قدر ایچنه یوارلاندیغمز مادی ومعنوی مصیبتلر، انحطاطلر هپ نمونهٔ امتثال انتخابنده‌کی اصابتسزلکلردن ایلری کلمشدر.

خلاصه اگر ایشك باشنده اوصاف لازمه‌یی حائز و ملتك، اسلامیتك خیرخواهی اولدیغی هرکسجه شبهه‌دن وارسته ذوات بولونورسه برطاقم ادب سوز تدبیرلر یرینه ادب آموز تدبیرلر اتخاذ اولنور و ضابطهٔ اخلاقیه ودینی وعلمی مؤسسه‌لرله توحید مساعی ایدیله‌رك اویله علمی محله تشکیلاتی یاپیلیرکه اوسایه‌ده روح ملت رنجیده ایدلمکسزین هر مقصد حاصل اولور. برطرفدن ازدواجلر، ناموسلی عائله‌لر چوغالدیلیر؛ دیکر طرفدن فحشك، امراضك اوکی آلینیر. برطرفدن ده‌ نزیه تشکیلات ایله خسته‌لقلرك تداویسنه اهتمام اولنور. بز بودقیق مسئله‌لری اطبامزك پك‌اعلی بیلملرینی، نمونه اتخاذ ایدیله‌جك ملت انتخابنده محق پیشوا اولمالرینی ایستر ایدك. فحش وثیقه‌سنك فحشی آزالدیر کبی کورونوب‌ده حقیقتده فحشی‌ده، امراضی‌ده تزیید ایتدیکنی اکلایه‌میه‌رق ایکاش تطبیقاتده بولونان ملتلرك اخلاقاً نه درکه‌یه دوشدکلرینی وبالعکس مملکتلرنده بویله قبایح

ظاهری و اخلاقشکن تدبیرلری قبول ایتمیوب نزیه و اخلاقی، اجتماعی اساسلی تدبیرلره مراجعت ایدن ملل فاضله‌نک اخلاقه منافی احوالی و علل و اسقامی نه‌درجه آزالتدقلرینی . نه کوزل سالم نسللر یتیشدیردکلرینی بیلن اطبانک عجبا هیچ یوقمیدر ؟ وارایسه حقیقتی نه ایچون سویله‌میورلر ؟ الهی ، بزم امور صحیه و حیاتیه‌مز عبدالله جودت و امثالی کبی روح انسانیتک دقایقنه و قوقندن محروم کیمسه‌لرک النده‌می قالدی ؟ بونی هیچ بر وقت قبول ایتمك ایسته‌میورز . فضیلتلی اطبامزك کافی درجه موجود اولدیغنه قانع اولمق ایستیورز . اونلره صورارز : عجبا فحش رخصتنامه‌سی دیمك اولان ورقه‌لری ویرمکله ایش بیتیورمی ؟ فاحشه‌لرك وجودنده فرنکیلی یوقمیدر ؟ یوقسه اونلرده عبدالله جودتك پولیس مدیریتنه استناداً بیان ایتدیکی استاتستیقدن آکلاشیلاجغی کبی استانبولده هیچ ناموسلی و فرنکیسز کیمسه قالمامشمی ظن ایدییورلر ؟

صوکرا یالکز قادینلره وثیقه ویرمك فرنکیلی ارککلردن کله‌جك سرایتلرك او کنی‌ده آلیرمی ؟ دیمك که قادینلره وثیقه ویرمکله ایش بیتمیور . محاذیر اخلاقیه و آدابیه‌سندن و سائره‌سندن بشقه دیکر تدبیرلره‌ده لزوم قالیور ایمش . اوندنصکره فحش وثیقه‌لری اعطاسنك عادات اسلامیه‌یه موافق اولدیغنی سویله‌مه‌یه جرأت ایده‌جك قدر جرأت کوسترن دوقتور شفقی بك مقاله‌سنده مدعیاتنزی قابل تعمیه عطف ایتدیره‌جك بر طاقم سوزلر صرف ایدییور که اوکا قارشی سبیل الرشادك عبدالله جودت و همپالرینك یتیشه‌میه‌جکلری درجه‌ده حاوی اولان مباحث علمیه و حکمیه‌سنی کوسترر و ویریله‌جك حکمی ارباب وجدان و عرفانه براقیرز .

صوکره عصریلکك نه دیمك اولدیغنی‌ده اوکره‌نمك ایچون سبیل الرشاده و سبیل الرشاد کتبخانه‌سی نشریاتنه مراجعت ایتملرینی توصیه ایده‌رز .

حله فرنکی تهلکه‌سنی اعظام ایچون سویلدیکی مغلطه‌لر اوقدر وخیم ، اوقدر مفتریانه که بوکا قارشی ایدیله‌جك معامله‌نك تعیینی عموم ملته براقیرز . چونکه اناطولینك یوزده سکساننی فرنکیلی کوسترمك افتراسنك جوابنی ویرمك یالکز بزه عائد اولاماز . یالکز شوراسنی سویلیه‌لم که صاحب مقاله‌نك استناد ایتدیکی ایستاتستیق هانکی اساسلره مستنددر ؟ عجبا بو مقاله‌نك صاحبی ایستاتستیق نه‌در بیلمیورده اویدورییوردی ؟ یوقسه بیلیورده عالی سرسم‌مانه‌رق آلدیوردی ؟ اکر دیدکلری کبی آناطولینك یوزده سکساننی فرنکیلی و عبدالله جودتك کچن کون زمان غزته‌سنده بیاناتی کبی استانبولده‌ده سکسان بیك فرنکیلی قادین وار و بونك فرق بیکی پولیس مدیریت عمومیه‌سنجه مقید ایسه آرتیق فرنکی مجادله‌سیچون معاینه‌یه‌ده ، معاینه ورقه‌سنه‌ده حاجت قالمامش دیمکدر . هرکس فرنکیلی دیمك اولدیغندن اولسه اولسه بوندنصکره هرکسی تداوی ایتمك قالیر .

استانبولده سکسان بیك ، آناطولیده میلیونلرله فرنکیلی موجود اولدیغی قبول ایدیلیرسه بونلرك الرینه وثیقه ویریله‌رك دورسرایتده بولونانلری هرکسله اختلاطدن منع ایچون یوزبیکلرله انسانلری خسته‌خانه‌لره قاپامق دنیانك هیچ بر طرفنده قابل اولاماز . بناءً علیه معاینه ورقه‌سندن ، وثیقه‌دن بحث ایتمك بوش و شارلاتانلقدر .

غایت شایان دقت بر جهت‌ده عبدالله جودتك مع الاسف صحیه مدیریت عمومیه‌سی مقام رسمیسنی اشغال ایتمسی حسبیله سوزلرینك رسمی عد ایدیلمسندن ، مثلا زمان غزته‌سنده‌کی افاده‌سنی کورن اجانبك مملکتمزده فرنکیسز عائله قالمامش اولدیغنه حکم ایتملری لازمکلیر . زیرا استانبولده سکسان بیك فرنکیلی متحقق قادین واردیمکه بتون عائله‌لر فرنکیلیدر دیمك آراسنده فرق یوقدر . چونکه استانبولده ملل مختلفه داخل اولدیغی حالده بر میلیون نفوس اولوشنه نظراً بشیوز بیك نفوس اناث وار دیمکدر . بو بشیوز بیك اناثدن اختیارلرله چوجوقلر چیقاریلنجه اجرای فحش ایده‌بیله‌جك سنده سکسان بیك قادین کوج چیقار . دیمك که عبدالله جودت استانبولك عموم نفوسنی نظر اعتباره آله‌رق سکسان بیك تازه قادین اولاجغنی حساب ایتمش و هیچ بریسنده عرض و ناموس و فرنکیدن سالم اولمق تصور ایتمیه‌رك جمله‌سنه لوث افتراسنی بولاشدیرمق تشبثنده بولونمشدر . بناءً علیه کرك عبدالله جودتك عموم پایتخت اهالیسنی یار و اغیار نظرنده بوسورتله لوثه قالقشماسندن ، کرك مملکت غزته‌سنده دوقتور شفقی خلیل بکك آناطولی اهالیسنك یوزده سکساننك فرنکیلی اولدیغنه دائر بیان ایتدیکی ایستاتستیق عمومیته ملتك محو و خراب اولمش بولوندیغنی کوسترمکده اولدیغندن بوله رجاً پولیس مدیریت عمومیه‌سنه و اجانبه ده موثوق علیه عد ایدیلان احصائیاته استناد ایده‌رك وقوع بولان بیاناتك نه‌درجه طوغری اولدیغنك رجاً اعلانی و طوغری دکل ایسه مفتریلرك جزالاندیرلماسی و عینی زمانده فحش و فرنکی مسئله‌لرینك‌ده علمی و ادبی بر طرزه ارجاعنی ناموس و حیثیتلرینه ، استقامت و حصافتلرینه امین اولدیغمز و بو صفات برکزیده‌لری عموماً مسلّم اولان داخلیه ناظری عادل بك افندی حضرتلرندن سبیل الرشاد نامنه رجا ایده‌رز .

ذیل . — الهی ، نه کونلره قالدق ! عبدالله جودت کبی دینمزی ، دیانتمزی تملندن یقمق ایستیه‌ن برنا اهل صحیه مدیر عمومیسی و رطاقلری‌ده اونك تماشاچیلری بولونیورلر . بز اصل تهلکه‌یی بوراده کوریورز . اك مهم ایشلر جدیتدن اك عاری اللره براقیلیرسه طبیعیدر که فحش‌ده ، فرنکی‌ده دها زیاده آرتار . فرنکیدن و هردرلو خسته‌لقلردن دها بیوك تهلکه‌ده بودر . مولی جناب حق انجامنی خیر ایلیه .

سبیل الرشاد طرفندن پیام غزته‌سنه کوندریلوب ١٣ اغستوس تاریخلی نسخه‌سنده نشر ایدیلن جوابنامه‌در :

٨ اغستوس سنه ٣٣٥ تاریخلی نسخه‌کزده صحیه مدیر عمومیسی و فحش وثیقه‌لری مروجی عبدالله جودت بك بر محررکزله وقوع بولان ملاقاتنده « وثیقه‌لر حقنده‌کی افکار فاسده‌سنی [شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك‌ده تصویب ایتدیکنی . آرتیق قارشیسنده اجتهاد فاسده‌سنه مخالف شایان قید بر مانع قالمادیغنی » سویلدکدن صوکره سبیل الرشادك هذیانلرینی شایان مناقشه بولمادیغنی‌ده علاوه ایدییور . نحشه بر شکل طبیعی و اباحی اکسا ایله سربستی جریان ویره‌جك وثیقه اصولسقیمنك فرنکی‌یی ازاله ایده‌جك بر تدبیر فنی اولمامقدن باشقه محاذیر عظیمه‌یی داعی ادبسوز بر اجتهاد اولدیغنی متعدد مقاله‌لرده دلائل فنیه و علمیه ایله اثبات ایدن سبیل الرشادك مطالعاتی « هذیان » ایله توصیف ایله‌ین و شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك بیانات حکیمانه و دیندارانه‌لرینی تغییر ایده‌جك قدر جرأت کوستروب یالان سویلدیکی ١١ اغستوس تاریخلی نسخه‌کزده‌کی مشیخت جلیله‌نك تکذیب رسمیسی ایله ثابت اولان معهود اجتهادجینك سبیل الرشاد حقنده‌کی وصف قبیحنی عیناً ماهیت و جبلیت اصلیه‌سنه رد و اعاده ایدرم .

کچن هفته سبیل الرشادك انتشارینه سانسورجه مساعده ایدیلمدیکی جهتله نشر اولنه‌مامشدر .

اخطارات

ادرس تبدلنده آیریجه بش غروش کوندرلیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقونافلی اولمسی وآبونه‌صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه‌دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

سبیل الرشاد

سنه ۱۳۳۰

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۱۰ غروش، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه‌بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع المنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

عدد: ۴۳۷—۴۳۸ | ۲۴ ذی القعده ۱۳۳۷ | پنجشنبه | ۲۱ آغستوس ۱۳۳۵ | جلد ۱۷

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

« وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ اِنِّي جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيفَةً . . . »

***

خلاصه، آیت کریمه، أحکام وأوامر الهیه ایله مکلف اولمق ایچون بونلرك کمال و ضوح ایله انسانلره واصل اولمسی اقتضا ایتدیکنی بیان ایدییور. بونکله برابر انسان اونلری قبول ایتمکدن استنکاف ایدر، یقیناً بیلدیکنی صرف بغی و عدوان سائقه‌سیله انکار ایدرسه بونك جزاسی جناب حقك معاندین و جاحدین ایچون وعد ایتدیکی عذاب شدیددر. فقط بر انسانه بو صورتله هدایت ایریشمز، یاخود نفسنده بر طاقم شبهه‌لر اویانیرده اونلری ازاله‌یه غیرت ایدرسه، حقیقتی آرامقده ذره قدر قصورده بولنمازسه باس یوقدر. قرآن کریم «یابنی آدم اما یأتینکم رسل منکم یقصون علیکم آیاتی فمن اتقی واصلح فلا خوف علیهم و لاهم یحزنون. والذین کذبوا بآیاتنا واستکبروا عنها اولئك اصحاب النار هم فیها خالدون. فمن أظلم ممن افتری علی الله کذبا اوکذب بآیاته اولئك ینالهم نصیبهم من الکتاب حتی اذا جاءتهم رسلنا یتوفونهم قالوا اینما کنتم تدعون من دون الله. قالوا ضلوا عنا و شهدوا علی انفسهم انهم کانوا کافرین» بویوریور.

فقط اهل کتاب ایله مادیلرك مسلمانلق حقنده ایلری سوردکلری شبهاتی اوقویه‌رق، اونلره کور کورینه اینانان، اونلری تدقیق ایدرك جواب ویرمه‌یی دوشونمه‌ین کنجلر زمرهٔ ناجیه‌دن دکلدرلر.

بو مناسبتله شونی ده قید ایتمك ایسترز که بو کونلرده مسلمانلرك ریاست دینیه‌سنی الده طوتانلر مسلمانلق حقنده وارد اوله‌جق شبهه‌لری ییقمق موقعنده بولنان ذوات آره‌سنده، شبهه‌یه دوشمش، اهل کتابك یالدیزلادقلری اباطیله آلدانمش و بناءً علیه مسلمانلغی بر صورت ممسوخه‌ده کورمکه باشلامش کنجلری اقناع ایده‌جك اقتدار علمی‌یی حائز اولانلر اندردر. کنجلرك شبهه‌لرینی ازاله ایتمك ایچون، اعدای اسلامك اعتقادلری صارصمق ضمننده احکامندن استفاده ایتدکلری علوم طبیعیه، فنون طبیعیه، کیمیا وحکمته آشنا اولمق بو موقعده بولنانلرك استکمال ایتمه‌لری اقتضا ایدن شرائطك بریدر. اعدای اسلام بو علملرده‌کی و قوفلرندن استفاده ایدرك عائله قوجاغنده، علما محفلنده دین نامنه خرافاتدن بشقه برشی اوکرنلمه‌ین زوالی مسلمانلری الزام ایدییورلر. اوحالده علمای شریعت، بالخاصه علوم شرعیه‌یه وقف حیات ایدنلر ایچنده بو خصوصی اهمال ایتمکده بولنانلر بونك اهمیتنی اکلامامقده اصرار ایله و بو علوم نافعه‌یی تحصیل ایتمکده قصور ایتدکلری تقدیرده عالم اسلامك و بالی اونلرك بویونلرینه یوکله‌جك، قیامت کوننده ده اسلام یاقه‌لرینه یاپیشه‌رق مستحق اولدوقلرینه نائل اولنجه‌یه قدر بیراقمیه‌جقدر.

***

مسلمانلر کتب تفاسیرده بو صدده دائر سرد اولنان اسرائیلیات ایله بو تفاسیری یازانلرك تصنیع ایتدکلری تأویلات و روایات غریبه‌یی اوقومقدن حذر ایتسونلر. چونکه بونلر عقللری، کتاب کریمك مقصدندن تبعید ایتدیکی کبی هرکسی اضلال ایتمکده‌در.

ازجمله آدمك خلقتی، حوانك آدمك صول اكه سندن یارادیلمسی، حضرت آدمك اوینمی اوزره آرالرنده جریان ایدن محاوره، صكره ابلیسك وصفنده وجنته كیرمسی حقنده‌دها صكره یلانك توصیفنده و شیطانه معاونت ایتمسی خصوصنده سویله‌نن سوزلر هپ بو قبیلدندر.

بونده مفسرینك، ملائكه‌نك انواعی، كیفیت خلقتی، بشرك دنیاده نه‌یاپه‌جغنی تفصیل بیلدكلری، ملائكه‌نك جناب حقه ایراد سؤال ایله كاهده دوشوب دوشمدكلری، ابلیسك هانكی صنفدن اولدیغی، اونكله الله آره‌سنده وقوع بولان مجادله‌نك صورتی و بونك كبی قرآن كریم ایله سنت مطهره‌نك دائره‌سنده بولنمیان شیلرك كافه‌سی خرافاتدر. مدققلر شرع صحیح وروایات ثابته ایله بونلری اولچدكلری تقدیرده ذره‌قدر اصللری اولمدیغنی كوره‌جكدرلر. نته‌كیم بو مسائله دالمه‌نك ذره قدر فائده‌سی یوقدر. بالعكس بوكبی خرافات، اعدای دینك ایلری سوردكلری شبهه‌لردن دها بدتر تأثیراتی حائزدر.

مسلمانلری اك زیاده محزون ایدن جهت اعدای اسلامك تفسیر كتابلرینی طولدوران بوكبی اباطیله طوتونه‌رق بزه هجوم ایتملریدر.

رازی دیبورکه بوجمله مختصر اولمقله برابر برچوق معنالری جمع ایتمشدر. چونكه «فاما یأتینكم منی هدی» قول كریمنه كافهٔ ادلهٔ عقلیه وشرعیه‌یی جناب حقك انعام ایتمسی داخلدر. «فمن اتبع هدای» قولی أدله‌یی حقیله تأمل، اونلردن معارف استخراج و اونكله عمل ایتمك خصوصاتنی شاملدر. مبحثك نهایتنده‌ده «قاضی باقلانی» دن نقلاً «فمن اتبع هدای فلاخوف علیهم ولاهم یحزنون» قول كریمنك برچوق شیلره دلالت، ازجمله تقلیدی ابطال ایتدیكنی چونكه تقلیدله هدایه متبع اولمدیغنی بیان ایتمشدركه بونك معناسی مقلدك بالذات طلب هدایت ایتمه‌یه‌رك تقلید ایتدیكی ذاتك رأیته متبع واونكله مقید اولماسیدر.

عبدالعزیز چاویش

حضرت محمد علیه السلامك دینی : اسلام

۷

انسانلر شعور واراده ایله اجرا ایده‌جكلری وبو صورتله كائناتده بر كمال مخصوص اوله‌رق كوستره‌بیله‌جكلری اعمالی بر غرض تحتنده اجرا ایده‌جكلرندن بو اعمالك خیر وحسن اوله‌بیلمسی ایچون بتون هدفلری كندی حیات و بالمحض خصوصیه‌لرندن عبارت اولمامق لازم كلیر. قدرت ذكائیه‌سی ایله اختیارینك بخش ایلدیكی وسعت تصرفیه‌سیله طبقات كائناتك هر برنده، معادن، نباتات و حیواناتده، مادیات ومعنویاتنده، اجسام واجرامنده آز ویاچوق نیابةً وموقتاً حاكمیته مقتدر اولان وبو اقتداری قازانجه‌یه‌قدر رحمت الهیه‌دن بشقه‌لرینك مساعیسندن استفاده ایتمش بولنان فرد انسانینك هدف حركاتندن كندیسنی بسبتون طی ایتمسی ممكن اولمسه‌بیله بتون هدفی كندندن عبارت تلقی ایلمه‌مسی‌ده بر وظیفه اولملیدر. انسانك قدرت روحیه‌سنی، حریتی اوله سرباز و خودبین فرض ایتمسی، بوتا محصور كائناتك ایچنده برجزء فرد دیمك اولان كندیسنی بر الله جبار فرض ایتمسنه مساویدر. حال بوكه خالقنك اك كوچوك بر جاذبه‌سی، اك خفیف بر ضربه‌سی، اك حقیر بر بوجه‌كی اونك ساده نخوت جبروتنی دكل، كندیسنی بیله امحایه ودركهٔ حقارتنی اعلام و اظهاره كافی كلدیكنی كوروب طوران انسان بویله بر دعوایه نصل جرأت ایده‌بیلیر. اعمالنك هدفنی یالكز حیات خصوصیه‌سنه ویاخود بو حیاتك حظوظات عاجله‌سنه قصر ایتمك ایسته‌ین انسان كندینی پك فنا فرض ایتمش و كوچولتمش اوله‌جغندن بو اعمالك كائنات ایچنده هیچ بر قیمت حسنیه‌سی اوله‌مز. مادامكه انسان خلقتده لاشعوری وظائف ایفا ایدوب طوران اصناف كائناته اشتراك ایتمكله برابر شعور وذكاسیله، قوت وارده‌سیله، وجوه مساعیسیله فائق اولدیغنی كوستره‌بیله‌جك برموقعده‌در؛ شو حالده شعور واراده‌سندن چیقان بتون افعال وحركاتنی بتون افعال غریزیه وفطریه‌سنده اولدیغی كبی هدف حقیقی و عمومیسنه توفیق ایتملیدر. بونی یاپه‌بیلیرسه انسان آنجق اووقت كائنات ایچنده فطری وارادی افعالیله مضاعف بر قیمت احراز ایتمش اولور، بوقیمه كندینه قدر كلن سلسلهٔ وظائفی، تجلیٔ شئوناتی یالكز كندیسنده طوپلامق و كندیسنك افولیله بونلرك نتائج فیضنی نهایته ایردیره‌رك افنا ایتمك ایسته‌مش اوله‌جغی و بوحال ایله غریزیات و فطریاتی دخی افساد ایلمش بولنه‌جغی جهتله كائناتك اسفل، اك مضر برنفوسی عداولنمه استحقاق كسب ایتمش اولور. دیمك اولیوركه انسان كائنات ماكنه‌سنده برجهاز اولدیغنی ادراك ایدرك اعمالی هدف عمومی و حقیقیه توجیه ایلملی و ساده نفسنی هدف اتخاذ ایتمه‌ملی و حریتی سؤ استعمال ایلمه‌ملیدر. خلقت انسانیه‌نك حكمتی اللّٰهه عبودیت امانات الهیه‌یی حائز اولمق حیثیتیله مخلوقاتنه تشریفیض ایلمكدر.

شوراسی بالتجربه ثابتدركه انسانلرده قوت عمل قوت اراده ایله، قوت اراده ایسه قوت اعتقاد ایله متناسبدر. اعتقادك بطلانی اندیشه‌سیله اعتقادسزلغی ترجیح ایلمك ادعاسنده بولنانلرك هر وجهله اعتقادسز اولدقلرینی قبول ایتمك ممكن دكلدر. بونلر هیچ اولمازسه (بن غایهٔ وجودم. هرشی بنم ایچون، بنم حظوظاتم ایچوندر، فقط بن هیچ برشی ایچون دكلم. بندن باشقه اهمیت ویره‌جك، خدمت ایدیله‌جك هیچ برشی یوقدر واولمامالیدر.) كبی اعتقادلردن آزاده دكلدرلر. شاید

بوندزده ازاده ایسه‌لر کائناتده هیچ برقیمت عملیه‌لری قالمیوب حق سعادتلرینی اسقاطه وسیله تشکیل ایدرلر. کرچه انسانلر بعضاً ظن غالب ایله‌ده عمل ایتمك مجبوریتنه دوشرلر. فقط بونك قیمت موفقیتی پك ناقص اولور.

اعتقاد انسانه برطاقم حقایق ضم وزرع ایدر. بوحقایقك انضمامیله انسانده طبقات وجدان تأسس و تثبت ایلر وبونکله بر چوق اشیا آره‌سنده بر نسبت جدیده، بر قانون حدوثه کلمش اولور. بووجدانك، بونسبتلرك حکمی آلتنده اعمال بشر قوت وقیمتله ساحه‌آرای ظهور اولور. اعتقادده‌کی حقایقك آراسنده تناسق وانتظام نه‌قدر قوتلی بولنور وبونلره ایلیشن روح وحدتی نه‌قدر محافظه ایده‌بیلیرسه وجدانك، حکملری دخی اونسبتده قوی، عمل او نسبتده متین اولور. انسانده اعتقاد هرنه‌قدر متعلقاتی کبی نامحصور بر کثرتی حائز اوله‌بیلیرسه‌ده اصل اهمیت بتون بواعتقاداتی ربط و جمع ومتسلسلاً بربرنده درج ایدرك برحقیقت عامه‌ده توحیده ووحدت روحیه‌یی تقویه ایده‌بیله‌جك مبادئ حقه‌یه مالك اوله‌بیلمکده‌در. روح بونی بولدیغی دقیقه‌ده مطمئن اولور. بواطمئناندن بیوك برلذت طویار. ایشته انسانلرك اعتقاداتنده بومبادی نه‌ایسه‌شعوری، دینلری وجدانلری‌ده‌اونلردن عبارتدر. بومبادی مختلف منابعدن تحصل ایده‌بیلیر. بومنابعك اك ضعیفی، اك پریشانی اهواء نفسانیه‌در ویا بواهوا ایله محیطدن طوپلانان تقلیدات وتحکماتدر. اك منتظمی نافذ وموثوق بر منبع تعلیمدر. عالملرك، کتابلرك قیمتلری بوندن نشأت ایدر. ایشته بونافذ وموثوق منابع تعلیمی اك باشنده بولنان واك حق، اك اقدسی اولان منبع نبوتدر. چونکه منبعی ذات حقدر. ذات حق ایسه مبداء جمیع حقایقدر. ذات حق موجودانده، انسانلرده کرچه داخل دکلدر. فقط ظن ایدلدیکی کبی آنلردن اوزاق وبتون خارجده دیکلدر. چونکه هرشیئك ذات حقه، بروجهی واردر. اصل حقیقت ایسه بتون وجوهی احتوا ایدر.

ادیان سماویه‌نك جمله‌سی بومنبعه مستند اولمق حیثیتله روح بشره دیکرلرندن زیاده برقوتله کیره‌بیلمش وآنی وحدتله اداره‌یه کافی کلمش وشمدی‌یه قدر کوریلن ماتلرده‌دین ایله تأسس ایلمشدر. لکن مبادیسی وحدت وتوحیده ارجاع ایده‌میین ادیان باطلدر. ذات حقه نسبتی یوقدر. بونلره دین اطلاق سیله مجازیدر. شرك وتعدد ایچنده دائما بربرلریله منازعه احتمالی صاقلایان مبادی سلامت قلبیه ووحدت روحیه‌یی اصلا تطمین ایده‌مزلر. بناءعلیه اعتقادلرنده‌کی تأثیر زوالده سریع اولور. مبادیسنی توحیده ارجاع ایده‌بیلدیکی حالده بوتوحید یاموهوم ویاخود غیرالهی فلاسفه‌نك و ارباب فنك مبادیسی کبی بتون حقایق شامل اوله‌میه‌رق نقصان قالیرسه بنه حقیقی و قدسی بر مبدأ اوله‌میه‌جغندن قلبلرده‌نفوذ دائمی اوله‌مز. بوکون صویه، یارین هوایه، اوبر کون عناصر اربعه‌یه، دها او بر کون اجسام بسیطه‌یه، دها صوکره مادیه، اثیره، قوته طاپنان و بونلری مبدأ اتخاذ ایدن برروح کندینی

طویونجه، حادثات روحیه‌یه آکاه اولونجه برمبدأ دها آرامغه واونلری ایله بونلرك وحدتنی تأمینه میل ایتمك مجبوریتنی حس ایدر. حقیقی مبدأ اعتقاد کرك بتون کائناتده، کرك روحانیت وجسمانیت انسانیه‌ده حقیقة متصرف اولان ذات اجل واعلانك توحید حقیقتندن باشقه بر مبدأ اوله‌ماز. ایشته دین اسلام بتون انسانلرك تجربهٔ فردیه‌لری، عقللری، کسبلری ایله واصل اوله‌بیله‌جکلری حقایق و اعتقادات جزئیه‌ده کندی کسب واجتهادلرینی تشویق ایله اکتفا ایدوب اصل لازم اولان وهرکس ایچون وصول میسر اوله‌میه‌جق کبی کورونن مبادئ اصلیه‌یه اعتقادی امر ایله‌مش ووجدان و اعمالك تجلیاتی و اجتهادات بشریه‌نك تفصیلاتنی تماماً بونلره ربط ایلمشدر. برمسلمان بومبادی ایله مبدأ ومعاده عائد اندیشه لردن نفسنی تخلیص ایلر و بونلری بتون مطالبنده استعمال ایده‌بیلیر. سلوك ایده‌جکی طریق حیاتی بوله‌بیلیر. بونك ایچون هیچ بر حادثهٔ انسانیه کوره‌مزسکزکه اسلام دیننك اورایه برجهت تعلقی بولنمش اولمسون. ایشته بومبادئ اعتقادیه‌یی تثبیت ودستور و حدته ارجاع و انسانلری غایهٔ حسن عمله و بووسیله ایله سعادت باقیه‌یه توجیه ایدن اسلامك احکام عمومیه‌سی بالاده ذکر اولندیغی وجهله اعتقادیات، عملیات، وجدانیات نامیله اوچ قسمه تقسیم اولنمشدر.

وجدانیات هم اعتقاد ایله، هم عمل ایله علاقه‌دار اوله‌بیلمك حیثیتیله ایکیسی آره‌سنده بر قسم متوسط اولمق اوزره ذکر اولنه‌بیله‌جکی کبی اصل برغایهٔ عملیه‌یه متوجه اولمق اعتباریله، عملیاته ادخالی ده قابلدر. بونقطهٔ نظردن احکام اسلامیه، اعتقادیات وعملیاته منحصر اولورکه برصورتله تقسیم دخی پك مشهوردر. حتی بنای اسلام بوتقسیمه موافقدر ذاتاً بشرنی علم وفلسفه طریقیله دوشوننلر وحادثات نفسانیهٔ انسانیه‌یی علم نقطهٔ نظرندن تقسیم وتصنیف ایلیانلر دخی علوم نظریه و علوم عملیه تقسیمندن اصلا استغنا کوستره‌مه‌مشلردر. نصلکه انسانلرك ساده‌بیلمه‌سی مطلوب اولان حقائق علوم نظریه‌یی، هم بیلوب وهم برایش یاپمه‌سی مطلوب اولان حقائق علوم عملیه‌یی میدانه کتیریورلرسه علوم و احکام اسلامیه‌ده دخی بووجه ایله تقسیم اولنه‌رق هر نوع علوم نظریه ایله علاقه‌دار اولمسی و آنلری ساحهٔ اداره‌سنه آلمسی مطلوب اولان قضایا اعتقادیاتی و هرنوع علوم عملیه ایله علاقه‌دار اولمسی و آنلری ساحهٔ تشریعنه آلمسی مطلوب اولان قضایا عملیاتی تأسیس ایلمش اولیورلر.

محمد حمدی

بشرك واسطهٔ رسالته احتیاجی

٥

کائناتده قدرت حاکمه وشامله‌سی استدلال اولنان صاحب مطلقك معبودیتنه لایق اولدیغی بالتأمل بونی ممکن مرتبه ادراك ایله تقویهٔ وجدان ایچون تحری وتتبع وادیسنده طولاشانلردن هر بری محدود

فکرك وراسنده طابکار حقیقت اولدیلرسه‌ده مشرب وعقل اختلافی اثری اوله‌رق معبودلر اتخاذی خصوصنده مختلف اعتقادلره ساللك اولقدن کندیلرینی آله‌مامشلردر . بو جمله‌دن اوله‌رق ایچلرندن بعضیسی ، بونلردن چوق منفعت ، شدید ضرر کان حیوانانه ، دیکر بعضیسی ، نیك وبد احوالك سبب ظهوری اولدیغنی زعم ایتدکاری بر طاقم ییلدیزلره ، برقسمی ، طاشدن ، آغاچدن معبود اعتبار ایتدیکی مواده ، برقسمی‌ده قوای مختلفه آثاری کوسترن متفرق شیلره وافراد بشرك نوعاً تماثل وتخالفی نسبتنده هربری کندینه مخصوص زعم ایتدکاری الهه طاپمق یوللرینه دوشمشلردر . شو قدرکه وجدانی رقیق ، ذهنی لطیف ، نظر بصیرتی نافذ اولانلرك قوهٔ مفکره‌سی یوکسه‌لیر ، مقصود اولان نتیجه‌لر ، اونلره منجلی اولور ، بونلردن علم وادراکی بعض منازل حقیقته واصل اوله‌بیلنلر ، عالمی کونی محیط اولان قدرت باهره‌یه پیدای معرفتله بوقدرت آنجق واجب الوجوده مخصوص ایدوکنی آکلامقده موفق اولورلر . اما ، بو آکلایش ، کندیلرینه مستور اولان اسرار جبروتك کشفنه کفایت ایتمك ، بونقطه‌ده تعمیق فکر ایتدکاری حالده اومدقلری حقایق وتجلیاته دسترس اولاق شویله‌دورسون ، بوکاقارشی عجز وحیرت مطلقه‌یه دوشه‌رك فساد فکر تهلکه‌سنه معروض قالملری استبعاد اولنه‌ماز . بوندن بشقه کندیلرینك پیدا ایتدکاری عقیدهٔ وجدانیه‌یه منسوب بولندقلری قومك اشتراکنی تأمین وتسخیر ایده‌جك ، یاخود آنلره آت هدایت اوله‌جق برحزبت فائقه‌یه منتظماً مالك اولملری میسر اولان شیلردن دکلدر . بناءً علیه تأیید سماوی‌یه مقرون اولمیان واختراعات ذاتیه قبیلندن بولنان مدعیاتك صلاح امتی کافل اولمسندن قطع نظر اسباب خلافك انتشار وبقاسنی ، ثمرهٔ رشد واستقامتك ضیاعنی مستلزم اوله‌جغی شبهه‌سزدر .

ناس ، کندی قوتلرینه فائق ، استطاعتلرینك شامل اوله‌میه‌جغی صورتده متعالی بر اثر قدرتك وجودنده متفق ایسه‌لرده فطرتلرینك الجا ایتدیکی وجهایله فهم حقیقتده مختلف یوللره سلوکدن سر آزاد قاله‌میه‌رق حتی نافع ومضر اولان شیلری بحق تمییزه احتراصات نفسانیه‌لرینك غلبه‌سی حائل اولمسندن متولد اولان بو اختلافك شدت حکم وتهاجمی بینلرنده علی الاکثر رابطهٔ مناسبتك بسبتون بوزولمسنه ، وفتنه وفساد آثارینك رواج بولمسنه سبب اولمشدر .

نوع انسان ، مجتمعاً یشامغه مجبول بولنمقله برابر حیواناتدن آری ایله قرنجه‌نك بعض افرادینه اجتماع حالنده بولنملری ایچون جانب قدرتدن الهام ایدلمش اولملری درجه‌سنده ، معین بر الهام ایله حرکته مجبور قیلنمامش ، آنجق کندیسنه موهوب بولنان عقل وفکرك دلالتیله احوال وحرکاتنی ، اجتماعی ومدنی احتیاجاتنی تنظیم وتصرفه مستعد بر خلقتله مظهر بولنمشدر . نته‌کیم : کاشانده قوهٔ قاهره‌نك حکم نافذینی ـ نفس غیر متقیدنی قیره‌رق ـ ادراك ایتمکده ذکری سبق ایلاین نظری وعقلی اوصافی مساعددر . بونکله برابر شوطن‌نی طوغریدن طوغری‌یه رب قاهرك ذات وصفاتنه کسب معرفت ایتمك درجه‌سنه وارا بیلمکه صالح دکلدر ، اما استعداد فطریسنی نظر محاکمه ومشاهده‌سنك تعلق ایتدیکی شیلره عطف ایله افکارینی اعمال وتدویردن ، بیله‌رك بیلمیه‌رك شئون حیاتك کردابلرینه آتلمقدن خالی قالماز . بو حال ایسه سالم ، ونجات آور ، شاف بر صرفان ، حقیقی بر مسلك پیداسنه کافل اولمدیغندن احتیاج اجتماعیسی ، بقای وجودی خطر وتهلکه‌دن حقیله مصون قاله‌ماز . شو حالده وجود بشرك محاسن رقبایحنه تعمیق نظر اولنوبده حیاتك هدایت سماویه‌دن تجردینی فرض ایتدیکمز تقدیرده آلودهٔ نقصان ودائما مستبد طغیان برحالده بولدیغی وشوصورتله حیواناتك اك حقیقی ووجود مرتبه‌سنه کیرمش اولان مخلوقاتك اك متدنیسی دنیله‌جك بر رفتار نامشروعه معروض اولدیغی تیقن ایدیلیر . بناءً علیه انسانك ضعف وذات درکه‌سندن امتیاز ورفعت درجه‌سنه صعودی صالح حکیمك کندیسنه خاص قیلدیغی مواهب اثری اولوب معاذالله بوندن انسلاخی حالنده اکتساب ایده‌جکی شکل ، براز اول وصف وبیان اولنان انحطاط واضمحلالنی ناطق اولور .

انسان عجیب مخلوقدر ؟ وقت اولورکه قوت عقلیه عالم ملکوتك مرتبهٔ علیاسنه صعود ایدر ، فکریله عوالم جبروتك اك یوکسك درجه‌سنه قدر وارابیلیر ؛ قوهٔ وجودیه‌سیله پك بیوك اولان ممکناته تعالی ایتمکه اقوییالیر .

ینه وقت اولورکه : پك کوچولیر ، پك علچالشیر ، وباخصوص سبنی بیلمدیکی منشأنی ، ادراك ایده‌مدیکی برحال کندیسنه عارض اولسه ذلت وخضوعك ادنا درکه‌سنه قدر اینویرر . بو برسردرکه اهل بصیرته منکشفدر ، ناسك جمیع عقلاسی اوکا قائلدر .

ایشته انسان بو منزلهٔ پستی وبیقراریده اولدیغی حالده حقیقی انسان اولمسنی استلزام ایدن هدایت یولنه ارجاع ایله شرف سعادته مستند ومستحق قیلنمشدرکه کمال فضل وکرمله متصف اولان جناب واهب مطلق ، حکمتی مقتضاسی اوله‌رق نوع انسانك بعض افرادندن تناقص ایتمش اولان خواص ممیزه‌یی هیئت مجموعهٔ بشره بخش ایله اکمال بیورمشدر .

جملهٔ الطاف الهیه‌سندن اوله‌رق غداسنی تدارك ، وجود وعورتنی اورتمك ، صوغوق وحرارتك تأثیراتندن صاقنمق ایچون اعمال فکر ایتمکه سائق اولان خواص ظاهره وباطنه‌سنی تصرف واداره ایده‌جك عقل ایله هرشخصی بکام قیلدی ، وهیئت بشرك احتیاج بقاسنه ، غوائل شقادن مصون قالمسنه وعماد حیاتلری مثابه‌سنده اولان نظام اجتماعیلرینك حسن محافظه‌سنه تماس وتوقف ایدن شیلرکده احساناتی دریغ بیورمادی . برحالده‌که نفوس انسانیه‌نك مرتبهٔ وجودلرینك تکملی ایچون محتاج اولدقلری لوازمی تعلیم وارشاد قاعده‌سنه کوره تبشیر ایلدی . بونکله برابر انسانك بونجه وسائط تهذیبیه وارشادیه‌یه رغماً سعادت حقیقیه‌دن اوزاق طورمق ، ذلت وحقارتی اختیار ایله

پایهٔ علویسنه مقابل جهت سفلیه‌سنی التزام ایدن قسمی واردر ، بناءً علیه اکری دوغری یوللر اکلاشیلوب نورحقیقت انکشاف ایتمك اوزره افرادناس آره‌سنده رشد وهدایتی تأسیس واراءه ایدن ذوات عالیه‌یی مأمور ایلدی . بونلری کندیلرندن ماعدا هیچ کیمسه‌نك تساوی ایده‌میه‌جکی درجه‌ده خصائص مکمله‌ایله ممتاز قیلدی . قلوب ناسه مالك اوله‌جق ، عقولك دیزکینلرینی طوته‌جق بر قوهٔ قدسیه ، برخاصهٔ اقناعیه ایله کندیلرینی تنویر وآیات باهره ایله تأیید ایلدی . بوکا قارشی خودپرست ، متکبر اولانلر بالای غرورندن درکهٔ عجزه دوشدی . کندی خیالاتنه قاپیله‌رق هیچ بر بوله کلیه‌جك صورتده بر وضع بیقرار پیدا ایدنلرده کردن استکبارینی اییندیرمکه مجبور اولدی . محاکمهٔ حقیقته مستعد اولان عقل ساحبی ، نور ارشادك کربه کوردیکی شیلری دفع ایله طریق رشده رجوع ایتدی . امرالهینك تضمن ایتدیکی تأدیبات معنویه ایله بر طراقهٔ ایقاظه اوغرایان قلبلر ، بر حال دهشتناکه هدف اولان حسلر استقامت لازمه‌لرینی احراز ایلدی . وانوار مستولیه‌دن جاهلرك کوزلری ظلمت وضلال محبسندن قورتیله‌رق منشرح ومفتخر اولدی . عقول ، اذعانی دائرهٔ انساعی داخلنده اولمدیغنی زعم ایتدیکی معارف وحقایقی احاطه ایلدی . مالك ، مملوك ، زنکین فقیر ، عاقل ، جاهل ، مفضول وفاضل اولانلر بلا استثنا او نور رشد وهدایتك جاذب وداعی اولدیغی طریقه تمایل کوستردی . صانکه بونلرك فکرونظر اختیاریلری اضطراره مشابه برعلاقه ایله ملهم اوله‌رق دائرهٔ عقل واذعانلری بر مجرای حقیقته تحول ایتدی .

امر معاش ومعادلرینه صالح اوله‌جق حاللر ، ذات باریناك شؤننده وصفات کمالندن مراد اولنان دقایق ، لطف الهی ایله کندیلرینه تعلیم وافهام اولندی . ایشته انسانلری بویله ظلمات جهل ووحشتدن قورتاروب هر ایکی جهانده مسعود ایده‌جك صورتده نائل فیض وفلاح ایلهین وسائط جلیله ، انبیای مرسلین کرام حضراتیدر . شو حاله کوره بعثت انبیا ، وجود انسانك متحمتاتندن وامر بقاسنجه اهم اولان احتیاجاتندندر . زیرا بر وجودده عقل ، نه منزله‌ده ایسه بر پیغمبرده بر امته او مرتبه نافع رهبردر . بو بر نعمت عظماد رکه : اللهك امرلرینی تبلیغ ایله اکمال وظیفه ایدن رسل کرامدن صکره قوملرك الهه‌قارشی مکلف اولدقلری وظائفه درجهٔ اعتنا واستغالرینه حجت الزام اولمق ایچون قبل حقدن رایکان بیورلمشدر .

ان شاءالله رسل کرامك وظیفه‌لرندن فصل مخصوصده تفصیلاً بحث اولنه‌جقدر .

شیخ محمد عبده

مترجمی : حسین مظهر

مسلمانلقه و مسلمانلره کیملر یار اوله‌جق

بکنلرده مطبعه‌مزه اوغرایان برذات بك اوغلنده مسلمانلره توزیع ایدیلن بر طاقم تورکجه رساله‌لری ویردی . آلدق ، اوقودق وقصدی آکلادق . رساله‌لرك موضوعی سبحك یقینده سمادن نازل اوله‌جغی اخطار ، وغایه‌سی بو قدومی اخطار ایله هر کسی تخویف ایتمکدر .

بو رساله‌لردن بشقه بك اوغلنده بر طاقم خانه‌لرده ینه بو میسیونه‌ر جماعتی طرفندن تورکجه موعظه‌لر ایراد اولنیور . و رساله‌لری طاغیتانلرك بر وظیفه‌سی‌ده خلقی اورایه دعوتدر .

رساله ایله ، موعظه ایله خلقمزی اینه‌دکلری طرفه چویرمکه اوغراشیورلر . بر طرفدن تربیهٔ دینیه‌دن محروم چوجوقلریمزی مسلمانلقدن تنفیر و تبعید ایدییورلر .

رسائل توزیعیله ، موعظه‌لر ایرادیله چالیشیورلر . بو مساعینك بتون محکوم عقامت اولدیغنی ادعا ایتمك طوغری دکلدر .

عائله‌لرینك اوجاغنده غرب پرستلکدن بشقه برشی ناقی ایتمیان اولادلریمزی مسلمانلقدن سوغوتدقلری کبی منسوب اولدقلری مملکت حسابنه مملکتمزده بر منطقهٔ نفوذ تأسیسنه خدمت ایتمکده‌درلر . بر زمانلر اسلام دیارنده اوقدر تأثیرلری یوقدی . عالم اسلامك هر طرفنده ینه اویله‌در . مثلا مصرده هندستانده استخفاف و حقارتدن بشقه برشیئه تصادف ایتمزلر . فقط بوراده شمدی اویله دکل . تربیهٔ اسلامیه‌نك کندیکه کوشمه‌سندن بو جماعت چوق مهم استفاده‌لر تأمین ایدییور . بزم عناصر اضمحلالمز اونلر ایچون بر رعصر موفقیت تشکیل ایدییور . بناءً علیه بو میسیونه‌ر جماعتلرینك مساعیسنی استخفاف ایتمك زمانی کچمشدر . نصل استخفاف اولنورکه مملکتمزك برقاچ ذکای کزیده‌سنی بیله کندیلرینه مال ایتمش بولنیورلر .

ذاتاً مدنیت ، تاریخ ، وبتون مقدساتك قیمتی ایمان ایله طویولور وبونلر ایمان ایله یاشار . ایماندن محروم اولانلر ایچون اسلام ، ماضی اسلام ، حیات اسلام ، خلافت اسلام ، مدنیت اسلام ، آتی اسلام ، عالم اسلام ، هپسی هیچدر . بناءً علیه بونلره ذره قدر حرمت ایتمیه‌جکلری ، بونلردن ذره قدر متهیج اولمیه‌جقلری پك طبیعیدر . حسیات اسلامیه‌دن تمامیله محروم اولان بر جماعت خاسره البته حیاتی ، سعادتی آنجق غربلیلاشقده بوله‌بیلیر . اساساً وجدانی ، هویتی تبدیل تابعیت ایتمش ، دکیشمش ، بزدن آیرلمش بولنیور . بونلردن مملکتك خیانته ، مقدراتنه

صمیمی بر علاقه‌دارلق بکله‌مك زائددر. اونلری مملکته ربط ایده‌جك هیچ بر علاقه یوق. علاقه‌دار کورونمك بشقه، حقیقةً علاقه‌دار اولمق اوده بشقه‌در. دیننه، مدنیتنه، تاریخنه، وطننه و بتون مقدساتنه قلباً، جاناً مربوط بر مسلمان اولمق، بو آنجق ایمان ایله میسر اولور. و ایماندن محروم اولانلر، ایمانلری کوکنك اولانلر بو رابطه‌یی ادعا ایدرلرسه هم کندیلرینه، هم بو مقدساته خیانت ایتمش اولورلر.

کورولیورکه مملکتمزده منتشر « داء الافرنج » بردرلو دکل، ایکی درلودر. بریسی موجودیتمزی، دیکری‌ده معنویتمزی تخریب ایدیور. موجودیتمزی تخریب ایدن امراض افرنجیه‌دن قورتولمق ایچون مهم بر تشکیلاته محتاج اولدیغمز کبی ایکنجیسندن‌ده قورتولمق ایچون ینه بتون مملکتی طارایان بر تشکیلاته محتاجز. آنجق بو تشکیلاتك تهیئه ایده‌جکی منتظم وفعال مجادله سایه‌سنده مملکتی قورتارمق ممکندر. برنجی تشکیلات، صحیه‌یه عائددر. صحیه‌یه اهلیت وحمیتلری مسلم اولان ذواتك تعیینیله مملکتده جدی بر تشکیلات صحیه یاپمق ممکندر. بو نسخه‌مزده دوقتور میرالای اسماعیل حقی بك افندی قرده‌شمز صحیه تشکیلاتنك نصل یاپیله‌جنی حقنده اوتوز سنه‌در مملکتك امور صحیه‌سیله، بتون خسته‌لقلریله مجادله ایدن بر طبیب مسلم و صلاحیتدار صفتیله یازدیغی بر مقاله‌یی نشر ایدیورز.

معنویتمزی تخریب ایدن « داء الافرنج » ایله اوغراشه‌جق اك صلاحیتدار مقامده مشیخت اسلامیه‌در. مقام مشیخت، نشریات و مواعظ ایله خلقی ارشاد ایتمك ایچون « دار الحکمة الاسلامیه » یی تأسیس ایتمش ایدی. نظامنامه‌سنه نظراً دار الحکمه « حقائق دینیه و معالیٔ اسلامیه‌یی نشر وتعمیم ایله مکلفدر » دار الحکمه‌نك وظائف علمیه‌سی « وحدت اسلامیه‌نك علماً تأییدی ایچون استحضارات علمیه‌ده بولنمق درکه باشلیجه اوچ موضوعه تعلق ایدر. برنجیسی حقائق و مبادیٔ اسلامیه، ایکنجیسی احکام وحوائج اسلامیه، اوچنجیسی فضائل وغایات اسلامیه‌در. بونلردن بتون تفرعاتیله برنجیسی کلام، ایکنجیسی فقه، اوچنجیسی اخلاق انجمنلرینه عائددر. »

دار الحکمه‌نك وظائف عملیه‌سی « مسلمانلرك تربیهٔ دینیه‌سنه ومزایای فاضلهٔ اسلامیه‌نك انکشافنه چالیشمقدر. بو مقصدی دوائر متعلقه‌سی وطشره مفتی ومدرسه‌لری ایله مناسباتده بولنمق، ائمه وخطبا وواعظینك تنورلرینه دائر مقررات اتخاذ ایتمك، آثار ومؤلفات نافعه نشر ایتدیرمك صورتلریله ایفا ایدر. »

دار الحکمه‌نك « تألیف ونشرینه غیرت و دلالت ایده‌جکی آثارك باشلیجه انواعی‌ده :

۱ – اخلاق فاضلهٔ اسلامیه‌یی تعمیم و وجدان امتی تصفیه وتزیین ایده‌بیله‌جك صورتده علی الدرجات قرائت اربابی ایچون مواعظ آیات وسنتی، حکم وامثالی نافع وعبرت آور وقایع تاریخیه‌یی، خطب واشعار جمیله‌یی محتوی رسائل.

۲ – بناء اسلامی احکام ووظائف عمومیه‌یی فوائد مادیه ومعنویه‌لریله خلقه سودیره‌جك وقولایجه بلله‌نه‌جك علمحاللر.

۳ مکاتبده تدریس اولنه‌جق علوم دینیه کتابلری.

٤ – مدارس ایچون علوم اسلامیه‌یه دائر کتابلر.

٥ – شئونات وحوائج اسلامیه‌یی کوستره‌جك احصائیات.

٦ – تاریخ وجغرافیای اسلام.

۷ – حقائق اسلامیه‌نك مسالك فلسفیه، ادیان سائره آره‌سنده قیمت علمیه‌سنی کوستره‌جك مباحثات ایله وحدت کلمه‌یی مؤید کتب حکمیه و کلامیه.

۸ – احکام شرعیهٔ اسلامیه‌نك اصول و فروعنه، مسالك فقهیه‌نك تنقیحات وتخریجات، بونلرك علوم حقوقیه و فلسفهٔ اجتماعیه ایله مناسبات ومقایساتنه، اجتماعیات اسلامك تشریحات حقوقیه وکمالات مدنیه‌سنه، تاریخ واسباب ترقی وتدنیسنه دائر کتابلر.

۹ – تربیه وترغیبات دینیه‌یه دائر نشریات.

۱۰ – علمی مدافعات. »

معنویتمزی وادراکمزی تخریب ایدن آفات ایله مجادله ایچون بوندن دها مکمل بر پروغرام اولماز. دار الحکمة الاسلامیه‌نك نظامنامه‌سی امت اسلامیه‌نك بتون احتیاجاتنی استیعاب ایتمشدر. هر صنف خلقه حقائق اسلامیه‌یی اوکره‌ده‌جك، سودیره‌جك، محیطمزی تلویث ایدن اخلاقسزلقلرله مجادله ایده‌جك، مملکتی تطهیر واخلاق اسلامیه ایله تزیین ایده‌جك. الحاصل مملکتك وملتك سلامتی نامنه اك بیوك، اك مشقتلی فقط اك شانلی خدمتی ایفا ایده‌جك. دیمك که معنویتمزی وادراکمزی تخریب ایدن داء الافرنجه قارشی چالیشه‌جق، مجادله ایده‌جك مؤسسه‌مزده واردر.

دار الحکمة الاسلامیه ۲۱ جماذی الاول ۱۳۳٦ تاریخیله تشکل ایتمش اولدقله بر بچوق سنه‌دنبری چالیشمقده‌در. بو قدر بر زمانك ثمرات مساعیسی نه‌دن عبارتدر؟ بو مدت ظرفنده دار الحکمة الاسلامیه طشره‌ده انجمنلر تأسیس ایتدی. بر ده جریدهٔ علمیه ایله نشریاتده بولندی. طشره‌ده انجمنلر تأسیسی پك مهم بر شیدر. دار الحکمة الاسلامیه بو انجمنلرك تأسیسنه موفق اولدیسه جداً چالیشمش دیمکدر. جریدهٔ علمیه‌ده انتشار ایدن مقالاته کلنجه بو مقالاتك فائده‌سی انکار اولنمامقله برابر جریدهٔ علمیه‌یی کافی ووافی بر واسطهٔ نشریه اوله‌رق قبول ایتمك امکانسزدر. بو قدر محدود بر واسطه‌دن ملت اسلامیه‌نك هیچ بر صنفی جدی بر استفاده‌یه دسترس اوله‌ماز. جریدهٔ علمیه هیچ بر احتیاجه وفا ایتمیور. بالعکس حس ایدیلن احتیاجی آرتدیریور. بر ده جریدهٔ علمیه‌نك نشریاتی نظامنامه‌نك تعیین ایتدیکی مواده منطبق دکلدر. جریدهٔ علمیه نه عوام و خواصك احتیاجنی، نه ده زمانك مطالبنی دوشونمیور. بالعکس کلیشی کوزل انتخاب ایدیلن، وتحریرنده بر غایه کوزه‌دیلمه‌ین برطاقم یازیلری محتویدر. بو یازیلرك ایچنده، پك مهم، پك قیمتدار

اولانلری ده واردر . فقط بونلر پك آز . جريدهٔ علميه دارالحكمه نك نشهر فعاليتی اولقدن پك اوزاقدر . جريدهٔ علميه نك هر آی اوزنه يه چيقاردیغی درت بش مقاله بتون دارالحكمه نك مجموع نشرياتيدر . بوقدرجق نشرياتك نه اخلاق عموميه يی تطهيره ، نه ده افكار عموميه يی تنويره تأثيری اولماز .

بوندن اكلاشيليوركه دارالحكمه نك اعضالری آره لرنده مملكتمزك اك محترم علما ومتفكرينی بولنمقله برابر ، هيئت عموميه لری اعتباريله درعهده ايتدكلری وظيفه يی نظامنامه لرينه توفيقاً ايفا ايتمكده مشكلات چكيورلر . بونك اك اساسلی سببی علمای كرامزك شيمدی يه قدر خلقله يقيندن تماس ايدرك وخلقك احتياجاتنی اكلايه رق آكا كوره وظيفه لرينی ايفا ايتمك خصوصنده اليشمش بولنماملريدر . كرك تدريس ، كرك وعظ وارشاد مقامنده بولنان علما ، عصرك احتياجات حياتيه سنی هيچ ده نظر اعتباره الـمدن وقودوقلرينی عيناً اوقوتمقله اكتفا ايديورلركه مسلمانلرك سلطنت علميه سنی سقوطه اوغراتان ايشته بو حالدر .

مسلمانلر علمی ، اولديغی كبی اكلامغه باشلادقلری زماندنبری سلطنت علميه لری افوله باشلادی . چونكه آرتيق علمانك وظيفه سی كتابلری اختصار ويا شرح ايتمك ، آثار اسلافه حاشيه لر وهامشلر علاوه ايتمك ، متنلری تلخيص ايتمكدن عبارت اولدی . بونك نتيجه سی اوله رق عقللر معنای استقلالی ضايع ايتدی ، علم كيتدكجه قوت حياتيه سنی غائب ايتدی . ومسلمانلر دها حالا سلطنت علميه لرينی احيايه باشلامامش بولنيورلر . علمالری بوحالده قالدقجه دها اوزون بر زمان ظلام ايچنده قاله جقدر . مسلمانلرك ، ظلام ايچنده كچن دورلرينك فجاعتی غربك ضيای علميه كورنجه سلامتی غربليلاشمقده بولديلر . بو ظلامی آنجق غربك انوار عرفانيله تنوير ايتمكك قابل اولديغنه قناعت كتيرديلر . وبناءً عليه علوم اسلاميه يی ساحهٔ حياتدن طرد ايتمك ، علمای اسلاميه يه آنجق اخرويات ايله اوغراشمغه ميدان براقق ايسته ديلر . بوكا قارشی علمای اسلام جدی بر حركتده بولنه مديلر . اسلامك سراپا حيات اولديغنی ، علوم اسلاميه نك منافع حياتيه سنی فعلاً اثبات ايده مديلر . آنجق خلقك حسياته ، خلقك دين اسلامه اولان ايمان وصداقتنه كووه نه رك ينه ظلام ايچنده قالديلر . حالبوكه ديكر طرفدن غرب پرستلر ، يكيدن ياپيق امليله موجودی امحايه قويولمشلردی . متصل ييقيور . فقط برشی ده ياپاميورلردی . بوندن طولاييدركه بوكون مملكت قوضی ايچنده در . ييقيلان ييقلدی ، قالانده ميال انهدام بولنيور . ييقلانی ياپمق ، ييقلمه يه يوز طوتانی صاغلاملشديرمق ينه بزه قالدی .

ايشته بوندن طولاييدركه بز دارالحكمة الاسلاميه نك درعهده ايتدیكی ايشی پك بيوك كوروپورز . دارالحكمه نك درعهده ايتديكی وظيفه ، مملكتی انحطاطه دوشورن ، انقراضه سوروكليين ، علل وامراضی لايقيله تشخيص ايتمك وبونلرله مجادله ايتمكدركه شيمدی يه قدر هيئت حاضره بودردلره چاره ساز اوله جق درجه ده ابذال غيرت ايده مدی . مملكت دارالحكمه نك خدماتنه محتاجدر . همده پك محتاج . يوقاريده بيان ايتديكمز وجهله مملكتك اك بيوك احتياجی بودر . وبو احتياجی تطمين ايتمك دارالحكمه نك نظامنامه سنه كوره توفيق حركت ايتمه سنه وابسته در . بالخاصه بوكونلر ، بوكونلرك احضار ايتديكی فرصت قطعياً قاچيرلماملیدر . مملكت اك بحرانلی ، اك تهلكه لی دقيقه لرينی كچيريوركن علما ومتفكرينمدن اعظمی استفاده لر تأمين ايتمك ، اونلرك ارشاديله ، اونلرك دلالتيله يورومك ايستر . هر مملكتده اولديغی كبی بزم مملكتمزده ده خلق خسته لغنی ، احتياجنی ، دواسنی اكلايان ، طويان ، بيلن علما ومتفكرلرينك همتنی ، فعاليتنی بكليور . علما ومتفكرلرمز ايسه ميدان همت وفعاليتی بوش براقيورلر .

حالبوكه ديكر طرفدن مسلمانلقله علاقه دار اولميان برسورو آدملر ، بوكا قارشی علما ومتفكرينمز آغزلرينی اچمدقدن ماعدا كوزلرينی ده يوميورلر . بونی نه ايله ايضاح ايده جكمزی بزده بيلميورز . علما ومتفكرينمزك حسياتنی جرح ايتمك خاطرمزدن بيله كچمز . فقط اونلر بوزمانی بويله اهمال ولاقيدی ايله كچيردكدن ، بو زمان مصيبتده ذره قدر بر تشبث وفعاليتده بولنمادقدن صكره آرتيق نه لزوملری قاله جغنی اكلاميورز . ملته قارشی وظيفه سز اولانلره ملتده بر وظيفه ايله مكلف دكلدر . علمانك فعاليتندن محروم اولان بر مملكتك ضلالتده قالمسی لابددر . مملكتی ضلالتدن قورتاره جق ، طوغرو يوله كوتوره جك وقورتاره جق علما ومتفكرلريدر . علمامز بو پك آچيق ، پك بسيط حقائقی تأمل ايتمزلرسه زوالی مملكتنه يازيق . بونك صوكی پك وخيمدر .

هرحالده بز بو مطالعاتمزك كمال اهميتله نظر دقته آلنه جغندن امينز . علمامزدن وبالخاصه علمامزك بيوكلرينی جمع ايتمسی لازم كلن دارالحكمه نك جدی ومتمادی فعاليتنی كورمك بزم أخص تمنيامزدر .

ع . د

ملتمز ايچون اك مدهش تهلكه صحتسزلقدر . تشكيلات صحيه مز ناصل اولمالی ؟

بر ملتك قوت وشوكتی طبيعی اونی تشكيل ايدن افرادك قوتلرندن تحصل ايدر . قوتلر جسم ، عقل واخلاق قوتلری اولمق اوزره اوچ اساسدن حاصل اولور . بو اوچ اساسدن هرهانكيسی اكسيك اولورسه ديكرلری اوزرينه ده تأثير ايده رك هيئتك بوزولمسنه سبب اولور . بناءً عليه بو اوچ نوع قوت اساسلرينك هربرينك آيری آيری قوتلنمه لری اسبابنه توسل وبوبابده مقتضی تدبيرلرك علم دائره سنده تطبيقنه همت اولونمق الزمدر .

شيمدی بز اوته كيلرينك ده حصوله انتظاراً طوغريدن طوغری يه محتاج اولديغمز تشكيلات صحيه يی عرض وايضاح ايده جكز .

تشکیلات صحیه اساس اعتباریله درت مقصدایله یاپیلیر:

برنجیسی — هرکسه، کندی صحتنی محافظه ایتمه‌یی اوکرتمك ؛

ایکنجیسی — صحت اوزرینه فنا تأثیری اولان اسبابی ازاله ایله‌نی تأثیر ایده‌جك عامللری حاصل ایتمك ؛

اوچونجیسی — خسته‌لری تداوی ایتمك ؛

دردنجیسی — عدلیه ایشلرینه تعلق ایدن امور طبیه‌یی حل ایتمکدر.

۱ . — هرکسك کندی صحتنی حسن محافظه ایده‌بیلمسی، اك زیاده والده وپدرلرك حفظ صحت کتابلرینی اوقویا بیلمسی وعائله‌ده، مکتب‌ده کوردکلری تدابیر صحیه‌یی اکلامش وتطبیقلرینه آلیشمش اولملری سایه‌سنده اوکره‌دیلیر . و بوبابده مملکت‌ده بولونان رسمی وغیر رسمی اطبانك تلقیناتنك اهمیتی بیوکدر .

بناءً علیه طبیبلر اللرندن کلن هر واسطه ایله خلقمزه حفظ صحت مسائلنی آکلاتمغه جهد وغیرت ایتملیلردر. هردرلو مکتبلرده پروغراملره عملی حفظ صحت تدریساتی ادخالی ده اك مهم بر ایش اولوب معارف نظارتنه عائددر . بونلردن بشقه مدافعهٔ ملیه وامثالی جمعیتلری وتشکیلات علمیه وصحیه‌یی بوبابده مؤثر خدمتلر ایفاسنه مساعد برحاله کتیرمك ده ممکن اولابیلیر .

۲ . — صحت عمومیه امرزینه فنا تأثیر ایدن اسبابی ازاله ایله ایی تأثیر ایدن عامللرك حصوله کتیرلمسی ایشی باشلیجه شهر وکوی حفظ الصحه‌لرینه عائددر. بوبابده ایجاب ایدن تفصیلاتی بیلمك اطبانك ایشی اولوب صولرك، هردرلو خصوصی، عمومی مسکنلرك، فابریقه‌لرك، دارالصناعه‌لرك ، ارزاقك ، لوازمك والخ ..... خصوصلرك ایجاب ایتدیردیکی حفظ صحت مسائلنی محتوی‌در . بونلرك هپسی بالخاصه شهر امانتنه وبلدیه‌لره عائددر . اوروپاده نفوسلری اوتوز بیکه بالغ اولان شهرلرده برده «ئولرك صحی سجللری اداره‌سی » واردرکه بو مؤسسه‌لر علی العموم خانه‌لرك حفظ صحت نقطهٔ نظرندن حاللرینی قید وضبط وازالهٔ مضرتلرینی تأمین ایدرلر ، مثلا بر ئه‌و آلمق ویا طوتمق ایستیه‌ن بر انسان اونلره مراجعتله اوئه‌وك هانکی تاریخده وناصل یاپلدیغنی، وشمدی‌یه قدر ایچنده نه کبی خسته‌لقلر اولدیغنی و بونلر ئه‌وك صحی قصورلرندن نشئت ایتمش ایسه او قصورلرك نه‌لر ایدوکی، و حال حاضرده اونلرك نه درجه‌یه قدر رفع ایدلمش ودها نه‌لر یاپلمق لازم بولندیغی والخ معلومات مکمله‌یی آلابیلیر . ایشته بزده بیوك شهرلریمزده بو «ئولرك صحی سجلی اداره‌لرینی » تأسیسه باشلامالی‌یز . (بن بوخصوص حقنده طقوز سنه اولده بر غزته ایله نظردقتی جلب ایتمش ایدم) . دها کوچوك قصبه‌لرله کویلرده بووظیفه‌یی بلدیه‌لر وشمدی لزوم تعیینلرینی عرض ایده‌جکمز حفظ صحت طبیبلری تأمینه چالیشاجقلردر .

۳ . — خست[illegible]اویلریچون احتیاجه کافی خسته‌خانه‌لر تأسیس ایدلملی‌در . تمنی ایدیل[illegible]یوز نفوس ایچون بر یاطاق اولسون اصابت ایده‌جك نسبتده خ[illegible]خانه‌لریمز بولنمالی‌در . بونك ایچون شمدیلك هرلواده منتظم بر خسته‌خانه بولندیرمق عاجل بر احتیاج‌در. قضالرده‌ده تدابیر عاجله‌نك یاپیلابیله‌جکی لااقل اون ، اون بش یاطاقلی برلر مطلقا بولونمالی‌در، صکره برده دیسپانسرلر واردرکه بودیسپانسرلرده‌هم آیاق خسته‌لرینه رچته‌لر ویریلیر هم صحی وصایاده بولونولور. بونلردن هر مملکت‌ده کافی مقدار بولونمسی شرطدر . اوروپاده اولدیغی کبی آیریجه ورم حقنده وصایا وبعضی غدالر ویرملك وورم اولملرندن قورتولانلرله دها ورم باشلانغجنده بولونانلرك تا خانه‌لرینه قدر وصایای صحیه اوکره‌ده‌جك انسانلر کوندرمك تشکیلاتی حقنده هنوز برده مع الاسف معلومات لازمه حاصل اولمامشدر ، برطرفدن اونلرده‌ده باشلانلمسی تمنی اولنور .

۴ . — عدلیه طبابتی مملکتمزده حالا آیریلمامشدر . دیکر مادەلری تطبیق ایده‌جك کافی مقدار اطبا یتیشدیریلنجه‌یه قدر عدلیه امورینك یالکز بیوك ومهم برلرده متخصصلرینه تودیعی ، کوچوك برلرده ایسه سائر اطبا معرفتلریله اداره‌سی ضرورتی واردر. مع مافیه الدن کلدیکی قدر طب قانونی‌ده معلومات کافیه‌سی اولان اطبا یتیشدیرلمسنه چالیشمق لزومی درکاردر .

شمدی بزم اك زیاده اهمیت ویروب اصرار ایده‌جکمز جهت ایکنجی ماده ایله اوچنجی ماده‌در . یعنی صحت اوزرینه فنا تأثیر ایدن احوالك ازاله‌سیله ایی تأثیر ایدن عامللرك تأمینی وخسته‌لقلرك وبالخصوص اك زیاده عرق افنا ایده‌نلرینك تداویسی ورفع و ازاله‌لری تدبیرلرینه عائد اولان تشکیلات‌در .

بو امنیه‌لرك مطلوب وجه ایله حصوللریچون بوکره مملکتك ویا کوبك صحی حاللریله هرکسك صحی حالنك بیلنمسی لازم اولدیغندن هر مملکتك ، هر کویك وهرکسك صحی حاللرینی کافی مرتبه ثبت دفتر ایتمك ایجاب ایدر . طبیعیدرکه بونده نظر اعتباره آلنه‌جق جهتلر بیوك چیزکیلردر، تفصیلات دکلدر . محقق اولان شودرکه ملتمزك صحتی، حیاتی ، استقبالنی محافظه آنجق اساسلی بر تشکیلات یاپیلوب حسن تطبیقنه موفق اولابیلمکله ممکن اولاجقدر . بشقه‌چاره یوقدر بو بابده تصور ایتدیکیم تشکیلات ده شودر:

۱ — . بیوك کوچوك شهر وقصبه‌لرده وبتون کویلرده عموم اهالی‌یی اشاغی یوقاری اون بیك نفوس اوزرینه ایرلمش منطقه‌لره تقسیم ایدوب هر منطقه‌یه بر حفظ صحت طبیبی تعیین ایتملی‌در .

دیوان دنیاده‌ن کویلرله‌یك طاغنیق برلر ایچون بو اون بیك نفوس چوق کله بیلیرسه‌ده بویله برلر نسبتله آز اولدیغی کبی شمدیکی تشکیلاته نسبتله البته پك زیاده قولایلق اولاجقدر.

۲ . — قصبه وشهرلرده وعدد نفوسی ایکی بیکی بولان کویلرده هر ایکی بیك نفوس ایچون ؛ دها کوچوك ویری برینه یقین کویلرده بیك الی بیك بشیوز نفوس ایچون ، پك کوچوك کویلرده ده

ارالرنده‌كی اوزاقلقلری نظر اعتباره آلنه‌رق بشيوز الی بيك نفوس ايچون برصحيه مأموری ويا چاوشی استخدام ايتمك ،

عجبا بوقدر طبيب وصحيه مأمور ويا چاوشلری بولابيله‌جكمی‌يز؟

قيدرسمی ايله معلومدركه صرف ملكی طبيبلرله جهت عسكريه‌نك احتياجندن فضله قالاجق اطبانك عددی احتياجمزه هرحالده كافی كبی‌در . وبونلرك قسم اعظمنك بو ايشده استخدامه خواهشلی اوله‌قلری شبهه‌سزدر . وسنلری پك كنج اولانلر اولجه اولديغی وجه ايله ، بش سنه خدمت مجبوريه‌يه تابع طوتولابيليرلر . مادامكه مملكتك احتياجی واردر وطنك كنج اولادی بويله بر خدمتدن نه‌دن قاچسينلر ؟ بو خدمت خدمت عسكريه‌دن دها آز فائده‌لی‌میدر ؟ برده عاجلاً كافی مقدار طبيب بولاماسه‌ق بيله برقاچ سنه ظرفنده اكسيكلرك تماملانه‌جغی شبهه‌سزدر . شمدی بر طرفدن ايشه باشلامق لازمدر وغايت استعجاله احتياج واردر . معمافيه احتياجمزدن فضله طبيبك بوكون موجود اولديغی شبهه‌سزدر ؛ بونی قيدرسمی‌يه مستند اوله‌رق بيليورز.

صحيه مأمور وچاوشلرينه كلنجه : بونلر برقسمی مكتبدن چيقمش ويا اودرجه امتحان ويره‌رك اثبات لياقت ايتمش جراح ويا اجزاجيلردن و ديكر بو ايشلره چالشمش كسه‌لردن اولور ، بر تسميه‌ده محلرنجه خسته‌خانه‌لرده يتيشديريليرو قادينلردن‌ده اهليتلری تحقق ايدنلر بو ايشده استخدام اولونابيليرلر ؛ چونكه عرض ايديله‌جك وجه ايله وظيفه‌لری غايت بسيط اولاجقدر . بالخصوص كويلرنده ويا جوارلرنده چاليشاجقلرندن عسكردن چيقمش و خسته‌خانه‌لرده قوللانلمش بو ايشه يارار انسانلر خيلی بولونابيلير. قارشيلغه كلنجه : معلومدركه بر ملتك ايشلرينی كورمك ايچون لازم اولان پاره خارجدن كلمزينه اوملتدن چيقار و پاره‌نك اك خيرليسی البته صحتك محافظه‌سيچون صرف ايديله‌نيدر . بناءً عليه بوده ينه ملتدن آليناجق . انجق مثلا بر چوق اشيا وحتی اجزا مقابلنده سوه‌سوه ويريلن پاره‌لر كبی خارجه كيتميه‌جك ، صحتمزه ايتديكی خدمت مقابلی اوله‌رق ينه كندی ادملريمزه ويريله‌جك ، مملكتده قالاجقدر . هم چوق برشی طوتمايور نفوس باشنه آيده بر غروش النسه كفايت ايديبيور . چونكه اون بيك كشيچون برطبيبه ، وسطی اوله‌رق ، ايكی بيك بشيوز ومثلا اونصحيه مأمورينه الليشر يوز غروشدن الی بيك غروش ويرلسه شهری سكز بيك بشيوز غروش طوتار . حالبوكه بز اون بيك كشيدن اون بيك غروش الاجغمزدن بر خيلی مقدارده پاره ارطار بونكله‌ده موجود مفتشلرك عددی آرطيريليروصحی مؤسسه‌لره معاونت ايديلير. بوخصوصده زنكين فقير آيرمايه حاجت يوقدر ؛ زيرا هم آيده برغروش ويره‌ميه‌جك فقير يوقدر ، همده بوندن الزياده استفاده ايده‌جك فقيرلردر . چونكه زنكين محتاج اولديغی وقت طبيب جلب ايده‌بيلير . فقيرايده‌مز . بو تشكيلاتدنصكره ايسه آيده قرق پاره ويرمك سايه‌سنده دائمايانده دوقتور وصحيه مأموری بولاجقدر . ديكر طرفدن ارانيرسه بزده هركس وحتی اك فقير اولان دخی صحتيچون بالانجی قيرعكيملرينه ، خوجاره‌وسائره‌يه هرحالده آيده قرق پاره‌دن پك فضله پاره ويرروا كثريا صحتنی دوزه‌لته‌جك يرده بوزدورور. بناءً عليه بوتشكيلات، كويلودن شمدی چيقمقده اولان پاره‌دن دها آز پاره چيقماسنی مستلزم اولاجقدر .

بوپاره‌لرك صورت طرح و تحصيلی حقنده ايجاب ايدن قانونك استحصاله طبيی مرجعی همت بيورر .

حفظ صحت طبيبلرينك وظيفه‌لری

١ — حفظ‌صحت طبيبی هرشيدن اول مأمور اولديغی منطقه‌نك هر محله ويا كوينك يوكسلك ويالچق اراضی اوزرينه‌می قورولمش ، هانكی جهته متوجه ، هانكی روزكارلره معروض اولديغی ، طوپراقلرينك طبيعتی ، تحت الارض صو طبقه‌سنك قاچ متروده بولونديغی ، صتمه‌لق اولوب اولماديغی ، وصتمه‌سنك نه‌دن نشئت ايتديكی و ايچه‌جك صويی نره‌دن الدقلری و صويك عكی مرتبه حالی ايلك دفعه دفتر مخصوصنه خلاصةً قيد ايده‌جكدر. بونك ايچون كنديسنه بر دفتر كفايت ايدر . چونكه يازاجغی تفصيلات دكلدر .

٢ — حفظ صحت طبيبی منطقه‌سی داخلنده بولونان محله ويا كويلرك هر برنده بولونان ئه‌ولری اومحله ويا كويك صحيه مأمور ويا چاوشی برابرنده اولديغی حالده بر بر بر طولاشير و هر ئه‌وه بر نومرو قور . آلت ويا اوست قاتمی‌در و هانكی قاتده ياطيليور ، زمينی رطوبتلی‌میدر ، اخورلری ، ابدسخانه‌لری (وار ايسه) ناصل ونره‌ده‌در ؟ قاچ اوطه‌سی واردر، هانكی جهته متوجه‌در هر اوطه‌ده قاچ كشی ياطيور ؟ كونش الماسی ناصلدر ، پنجره‌لری كافی‌میدر دكل ايسه علاوه‌سی و ديكر صحته منافی حاللرينك اصلاحی چاره‌لری نه‌در هپ صحيه مأمور ويا چاوشنك طوته‌جغی دفتره هرئه‌و ايچون ايكی صحيفه تخصيص ايديله‌رك ايلك صحيفه‌سنه مختصراً قيد ايديلير ؛ ينه اوصحيفه‌لرك متباقی قسملرينه‌ده ئه‌وده موجود نفوسك هر بريچون بر مقدار برتخصيص ايديله‌رك اسمی ، تاريخ ولادتی ، قاچ دفعه وهانكی تاريخلرده چيچك آشيسی ياپلديغی ، صتمه ، فرنكی كوروب كورمديكی ودها بشقه نه‌كبی خسته‌لقلر كورديكی ، وقادينلر چوجق دوشورديسه قاچ دفعه دوشورديكی وشمدی‌يه قدر قاچ چوجقلری اولديغی ، قاچ دانه‌سی ونه‌كبی خسته‌لقلرله‌وفات ايتدكلری بالتحقيق يازيلير. (بوخصوصلرك تحقيقنه بعض يرلرده‌مانعلر ظهوری وارد خاطر اولابيلير بونك ايچون‌ده ابه‌لردن ، امام ومختارلردن و دها بشقه‌لرندن حقيقی خبرلر آلنماسی ممكندر . مأمورده وظيفه عشقی اولورسه بونلر قولای شيلردر . ايش طبيبلرله صحيه مأمورلرينك درايت واهتماملرينه تابعدر. ذاتاً كويلرده نفوسك كافه‌سی امام ويا مختارك نزدنده محفوظ اولان دفترده يازيلی‌در بونك شهرلرده تطبيقی يعنی يالكز نفوس اداره‌لرنده مقيد اولقله

امام و مختارلرك انضمام معاونتلریله صحیه مأمورلرنجه‌ده مفید اولماسی پك فائده‌لی اولاجقدر .

هر اسمك قارشیسنده یازیلاجق ملاحظهٔ صحیه‌یه کلنجه، اونی‌ده طبیب یازاجقدرکه کنمی ایجاب ایدن خسته‌لق اولورسه مسر اوله‌رق قالماسنه، کندیسندن بشقه‌سنك مطلع اولماماسنه کمال دقتله اعتنا ایده‌بیلیر. وشاید بیوك شهرلرده کندی خصوصی طبیبلری اولدیغنی بیان ایدن زنکین عائله‌لر بولونورسه او صورتله‌ده مقصد صحی حاصل اولور .

۳ ــ حفظ صحت طبیبی منطقه‌سی داخلنده‌کی محله و کویلرك مختصر طبی طوپوغرافیاسنی مبین طوتاجغی برنجی ماده‌ده مذکور دفتردنبشقه‌ بریسی معینی صحیه مأمور ویا چاوشلرندن الدیغی راپورلرك خلاصه‌سنی ، دیکری‌ده کندیسنك مافوقی اولان صحیه مدیرینه ویامحلی حکومتنه یازاجغی راپورلری قیده مخصوص ایکی دفتر دها طوتاجقدر . و ممکن مرتبه یازی ایشلرینی مختصر مفید صورتده طوته‌رق وقتنی اك زیاده بالفعل صحت عمومیه‌نك محافظه‌سنه عائد اجراآت وارائهٔ طریقلرله کچیره‌جکدر .

٤ ــ حفظ صحت طبیبی هر کون منطقه‌سی داخلنده منوال مشروح اوزره محله و کویلری ، بتون خانه‌لری صره‌ایله کوروب هر خانه‌یی و ایچنده‌کی انسانلری معاینه ایده‌جك وایجاب ایدن اصلاحات و تدبیرلری تثبیت ودفترك باش طرفنه یازدقدنصکره خانه خلقندن تداوی ویاتدبیر خصوصی‌یه محتاج اولانلرك تعقیب ایده‌جکلری یوللری سویلیه‌جك وبالخاصه او محلك صحیه مأمور ویا چاوشنه اوکره‌ده‌جکدر. هله کوچوك چوجقلرده وقوعبولان وفیاتك اك زیاده باعث اولان باغیرساق و کوکس خسته‌لقلرینك چوجقلرك دها کوچوك ایکن اولوقتندن اول معدهٔ کوچ غدالر ویرمکدن ، مه ویرمه‌سنك شرطلرینی بیلمه‌مکدن و دها بشقه حفظ صحت قصورلرندن ایلری کلدیکنی اکلاتمق ایچون پك اهمیتله چالیشاجقدر وکویده حکومتك دلالتیله یاپدیریلاجق صولر ، لغملر ، مسا کنك اصلاحی کبی بیوك اصلاحات ایچون‌ده منطقه‌سنده اك بیوك ملکیه مأمورینه تقریر ویره‌جك و کیفیتی صحیه مدیرینه بیلدیره‌جکدر . فقط عینی زمانده تشویقات لازمه‌ده بولونه‌رق کویلونك کندیسنه یاپدیرمق ایچون ارجه همت ایده‌جك در .

٥ ــ حفظ صحت طبیبلرینك آنجق کندی منطقه‌سی داخلنده وممکن مرتبه تام وسطده بر مرکزی اولاجغی کبی کندیسی اکثریا سیار اولاجغندن مطلقا منطقه‌سی اهالیسنك هرهفته کیتدکلری بازارقورولان مرکزلرده حاضر بولونه‌رق معینی صحیه مأمور ویاچاوشلریله مطلقا تماس ایدوب، احوال واجراآت صحیه حقنده معلومات الاجق واونلرك طوتاجغی دفترك بر صحیفه‌سنه اوکونکی تاریخ ایله امضاسنی یازاجقدر. بوندبشقه منطقه‌سی داخلنده‌کی کویلرك هیئتنه طلب وقوعبولمادیغی حالده دخی ایکی آیده برکره اولسون کیدوب تفتیشات واجراآتده بولوناجق وبوعزیمت واجراآتی یازوب التنی قریه ویامحله هیئت اختیاریه‌سنه تصدیق ایتدیره‌جکدر . طبیبی بو تفتیشات ایلك عزیمت و تدقیقاتك ختامندن صکره‌یه عائددر. بازار قورولق عادت اولمیان یرلرده صحیه مأمورلری معین کونلرده طبیبك بولوندیغی مرکزه کیده‌رك کندیسنه ملاقی اولاجق، دفترینی امضالاده‌جقدر .

صحیه مأمور ویاچاوشلرینك وظیفه‌لری

۱ . ــ صحیه مأمور ویاچاوشی برکره کوی ویا محله‌سنده‌کی بولونان نه‌ولری، نومرولرینی، حفظ صحت طبیبلری وظائفنك دردنجی ماده‌سی موجبنجه ایجاب ایدن بتون خصوصات ایله برابر دفتره قیدایده‌جك و یازیسی کافی دکلسه ایتدیره‌جکدر .

۲ ــ صحیه مأمور ویا چاوشی منتظماً نظامنامهٔ مخصوص موجبنجه بتون اهالی‌یه چیچك آشیسی یاپاجق، صیته‌لی یرلرده طبیبك تعریفی وجه ایله مجبوری صورتده کنین قوللاندیره‌جق ، وینه طبیبك کوستردیکی لزوم ونظامنامه‌سی موجبنجه فرنکیلره حیوه شرینغه‌لری یاپاجقدر . (نه او سالوارسان شرینغه‌سنی طبیبك کندی الیله یاپمسی شرطدر) .

بونلردنبشقه یرده بل صوغوقلغی‌ده عرقك ازالماسنه سبب اولان مهم عامللردن اولدیغندن بونك تداویسی‌ده کویده مجبوری طوتولوب نه یاپلق لازم ایسه دوقتورك صحیه مأمور ویا چاوشلرینك نظارتلریله یاپدیرلمالیدر .

۳ . ــ صحیه مأمور ویا چاوشلری کوچوك بیوك هرکیم خسته اولورسه درجهٔ حرارت قویاجق ، ساری خسته‌لقلره چوق اهمیت ویروب کوردیکی علامتلری چابوجق حفظ صحت دوقتورینه یازاجقدر. بالخصوص کوچوك چوجقلرك هردرلو خسته‌لقلری ، اسهاللری وقادینلرك چوجق دوشورمه‌لری ویا لوغوسه‌لقدنصکره کلن خسته‌لقلری بلاتأخیر پك اهمیتله بیلدیره‌جکدر .

٤ . ــ کویك تمیز طوتولمسی واهالینك بیتلرینك ازاله‌سی وسایر حفظ صحت ایشلرینی یاپدیرمق ایچون موفق اولامازسه طبیبه یازاجقدر وحفظ صحت طبیبلری وظائفنك بشنجی ماده‌سی موجبنجه بازار قورولان یرلرده ویا منطقه مرکزلرنده ارالرنده قرارلاشدیرقلری کونلرده هفته‌ده برکره اولسون دوقتورایله کوروشوب دفترینی امضالاده‌جقدر.

کورولیورکه صحیه مأمور ویا چاوشلرینك وظیفه‌لری غایت ساده‌در. یعنی درجهٔ حرارت قویمقله کنین داغیتمق وشرینغه و آشی یاپمق دن عبارت کبی‌در . او جهتله کوی امام‌لری ، مکتب معلم ومعلمه‌لری ودها ازیچق مکتب ، مدرسه کورمش کمسه‌لر چابوجق بو وظیفه‌یه الوریشلی اولابیلیرلر وبویله‌لری کویلرك چوغنده بولونور . حاصلی احتیاجه کافی مقدار بولمق پك ممکندر . وا کثریت عظیمه‌سی بو نوعدن اولور . ایلك امداد ودیکر ساری خسته‌لقلر حقنده کافی درجه معلوماتی اولان

مكتبلى صحيه مأمورلرندن هر منطقه‌ده بر ويا ايكى دانه بولونسه كفايت ايده‌ر .

حفظ صحت طبيبلريله صحيه مأمور وياچاوشلرينك صنفلرى و ترفيعلرى

حفظ صحت طبيبلرى سويلديكمز وجه‌ايله بش سنه خدمت مجبوريه‌يه تابع اولورلر . وايلك مأموريته كيره‌ن ايلك ايكى سنه ايكى بيك غروش اوچونجى دردنجى سنه‌لر ايكى بيك بشيوز ، اوندن صكره‌ده اوچ بيك غروش معاش آليرلر . اوليجه حسن خدمتلرى سبقت ايتمش طبيبلر لزومى حالنده لياقتلرينه نظراً يكدن ايكنجى ويا برنجى صنفه داخل اولابيليرلر .

صحيه چاوشلرى‌ده اوچيوزدن باشلايوب آلتيوزه قدر معاش آلابيليرلر . مكتبدن نشئت ايتمش ويا اودرجه لياقتى ثابت اولان سر صحيه مأمورلرينه‌دها زياده معاش ويريله‌بيلير . كرك مركزده وكرك ملحقاتده شمديكى حالده موجود اولان تشكيلاتى تبديله حاجت اولمايوب يالكز مفتشلرك عددلرينى وفعاليتلرينى ارطيرمالى وتداوى طبيبلرينى آييرمالى در .

خسته‌خانه وديسپانسرلر يابمق اك زياده بلديه‌لره عائد ايشلر اولوب حفظ صحت طبيبلرى تشكيلاتيله خسته‌لر بولونوب تداويلرى چاره‌سى اراناجغندن بو تشكيلات شمدى‌يه قدر بردرلو يوله قونامايان بو ايشلرك‌ده دوزلمه‌سنه خدمت ايده‌جكدر . بوندن باشقه بر درلو حقيقته اقتران ايده‌مديكى جهتله وجود بولامايان ايستاتستيق ايشى‌ده وجود بولاجقدر .

آه ...... بورايه كلنجه بنه درونى برآه چكدم . مشروطيتك ابتداسندنبرى ملتمزك خيرينه عائد نه‌لر تكليف ايدلديسه همان هپسى يابلمق ايستەندى فقط هم پك كيچ هم پك فنا يابلدى . بوراده بونلرى تفصيل ايده‌جك دكلم . يالكز دولت كيتى مسئله‌سنى سويله‌يم‌كه قبول ايدلنجه‌يه قدر كچيرديكى مناقشه خيلى اوزون وغريب اولان بو ايش سكز دقيقه‌ده اكلاشيلاجق بر ايش ايكن سكز سنه‌ده يابديريلابيلدى . اكر بو تأخردن طولايى نه‌لر غائب ايتمش اولديغمزى حساب ايده‌بيلسه‌ك عقللره طوقونور . ايشته بوسفرده بوتكليف ومعروضاتم كيچمى اكلاشيلاجق ، اناطولى‌ده كوزومله كورديكم وكيجه ، كوندوز ذهنم‌ده دهشتلى صاچان خانمانسوز بالغين‌لرك صالغينلرك دوام وتوسعنه حالامى اهميت ويرليه‌جك دييه انسان بالضرور دلخون اوليور وآهلر چكيور .

اميد ايده‌رزكه بوندنصكره غفلت و لاقيدى‌دن قورطولورزده عن قريب خير ايسيله صلاح وخلاصلريمز اسبابنه توسل ايده‌رز همان جناب حق موفق بالخير ايليه آمين .

دوقتور ميلاسلى
اسماعيل حقى

سبيل الرشاد . — دوقتور ميلاسلى اسماعيل حق بكك تكليف و توصيف ايتديكى بو تشكيلاتك جداً مكمل وعاجلاً تطبيقى ، حيات مليه‌مز ايچون الزم و حقيقةً وقوف ، علم ، تجربه و اقتدار محصولى اولديغى ظاهردر . انجق امور صحيه‌مزك باشنه كتيريله‌جك رؤساءِ مسلكدن يتيشمش ، علمى ، اخلاقى ، محبت وطنيه ودينيه‌سى مسلم ذواتدن اولماز ايسه تعيين ايده‌جكلرى اطباده كنديلرينه بكزرلردن اولاجغنه بناءً ملتك اعتماديته مظهر اوله‌مايه‌جقلرندن منفعت برينه مضرت كتيره‌جكلرندن قورقولور . بناءً عليه ايشك باشنه اهل و اليق وصاحب فضيلت ذاتلر بولوب كچيرلمسى‌ده بو تشكيلات قدر اهم كوروروز .

قادينلرمز حقنده

بو هفته انكليزجه « نيرايست » غزته‌سنده « مسلم وورلد » مجموعه‌سنك تموز نسخه‌سندن نقلاً « شرق قريبده قادينلر » سرنامه‌سى آلتنده « بازيل ماتيو » امضاسيله منتشر بر مقاله‌نك خلاصه‌سنى اوقودق . محرر قادينلرمزك حياتندن بحث ايديوركن « قادينلرك شخصيتى صيقان اسلامك وضع ايتديكى موانعى تدريجاً قيرمق لازمدر . تستر ، تعدد زوجات ، مجبورى جهالت ، غربك قوتلى تأثيراتيله ييقيلان اوچ سپردر . » ديبوركه بر قاچ سطر صكره بو معلوماتك منبعنى افشا ايتمامش اولسه‌يدى بو سوزلرك اصلسزلغنى اثباته چاليشيردق . فقط انكليز محررى برقاچ سطر صكره توركك فه‌مينزمنى اداره ايده‌نك مادام علويه خانم اولديغنى ، وبو پك مقتدر رئيسه‌نك امريقان قيزلر قوله‌ژنده يتشديكنى غايت ستايشكار بر لسان ايله بيان ايتمسندن اكلادق كه دين اسلامك قادينلر حقنده مجبورى جهالتى ترويج ايتديكنى ، غربك تأثيريله تسترك ، تعدد زوجاتك قالقه‌جغنى سويله‌ين محرر اويله مدقق بر آدم دكلمش ! بالعكس اجنبى مكتبنده يتشمش لاأبالى برخانمك سوزلرينه قانعش ، يوقسه بو محرر بر آز ماضئ اسلامى قاريشديرمش ، اسلامك يتشديرديكى اعاظم نسوانى وبالخاصه اسلامك بلاتفريق هم اركككره ، هم قادينلره تحصيل علمى مجبورى قيلديغنى ، اساسات اسلاميه‌نك نه‌دن عبارت اولديغنى و بو اساسلرك الك مهملرى حريت ومساوات بولونديغنى ؛ اسلامك قادينلر ايچون قبول ايتديكى تسترك اونلرك كمالات اخلاقيه و علميه‌دن ايسته‌دكلرى قدر استفاده ايتمه‌لرينه مانع اولماديغنى اكلايه‌جق قدر اولسون تدقيقاتده بولنسه‌يدى مسلمانلق حقنده بويله چركين سوزلر صرف ايتمكه جسارت ايتمزدى .

* * *

مع مافيه بر انكليز محررينك شويله بويله ديمسى شايان استغراب دكلدر . اصل شايان استغراب اولان بزم محررلرمز ايچنده بو قفا ايله دوشونه‌جك آدملرك بولنمسيدر . مثلا افهام غزته‌سنك بو هفته‌كى علاوهٔ ادبيه‌سنده « زوالى قادينلرمز » سرنامه‌سيله يازيلان بر مقاله‌ده‌كى حاكم

ولان ذهنیت تماماً بوأجنبی ذهنیتیدر . مسلمانلغی اصلا طانیمایان ، مسلمانلقله اصلا علاقه‌دار اولمیان ، اسلام محیطنده یتشمیان رجال ایله بووطنك متنوراولادی بزه‌عینی‌یابانجی کوزله‌باقیورده بز بوکاشاشیورزا!

بومقاله‌نك محررینه کوره قادینلرمزی کونشسزلك وهواسزلق اولدوریورمش. عجبا مملکتمزده کونشمی طوغمیور، هوامی‌اسمیور؟ بوقسه قادینلرمز محبوسمی؟ صکره قادینلرمز دیرکن کیملر قصد اولنیور؟ استانبول قادینلریمی ، یوقسه بتون وطنك قادینلریمی؟ طشره قادینلری ، او فعال ، او غیور ، اوفداکارقادینلر نه کونشدن، نه هوادن محروم دکلدر . طشره قادینلری، طوردقلری یرده واویلا قوپاران ارککلره بر نمونهٔ سعی وفعالیت ، بر تمثال فضیلت ونزاهت تشکیل ایدرلر . قوجه‌سی ، اوغلی ، وحتی باباسی حربه کیدرن طشره قادینی چفتی سوردی، باغنی بلله‌دی . صبرنی اورته‌جك قاتی طوقودی . خزینه‌یه ویرکی یتشدیردی ، بزه‌ده قارنمزی طویوردی . طشره قادینی بتون بووظائفی ایفا ایدیورکن هیچ برشکایت ایتمه‌دی. وهیچ برشی اونك بو وظیفه‌لری ایفا ایتمسنه مانع اولمادی. برقسم پایتخت قادینی‌ده فداکارلقده طشره‌لی همشیره‌سندن کیری قالمادی . فقط هر نه‌دنسه قادینلرمزی اضلاله متصل چالیشان برطاقم آدملر اسلام قادینلرینك مقدسات دینیه‌یه اعلان حرب ایتمه‌لری ایچون کیجه کوندوز چالیشیورلر . بالخاصه تسترك اونلرك اك مدهش دشمنی اولدیغنی اعلان ایدوب طوریورلر .

بو فجیع یالانی ارتکاب ایدنلر پایتخت قادینلرینك سبب انحطاطی اوله‌رق تستری کوستریورلر . تستر طولاییسیله قادینلر هر شیدن کری قالمشلر ، جاهل قالمشلر ، مشروع برصورتده رزقلرینی قازانمقدن محروم قالمشلر . وبو سفر محاربه‌ده قوجه‌لری بابالری شهید اولنجه میدانده قالمشلر . سفالت ایچنده قالمشلر : آجلقدن أولمکه محکوم اولمشلر . بوندن طولایی نامشروع یوللره صاپمشلر . بونلرك هپسی تستردن ایلری کلیورمش . تستر اولماسه بونلرك هیچ بری اولمازمش . آمان یاربی مقدسات دینیه‌یه بو قدر دشمنلق ایتمك ایچون نه‌قدر انصافسز اولمق لازم! تسترك قادینلری نه‌علم وعرفاندن، نه‌سعی وفعالیتدن آلیقویه‌جغنی اثباته تصدی ایچون انسان مطلقا عمایه اوغرامش برجماعت ایچنده اولملی. عجبا تستر قادینلرك ادراکنیمی اورتوریور ؟ یوقسه اللرنی آیاقلرینیمی قیملدامقدن منع ایدیور ؟ بر قادین، شریعتمزك امر ایتدیکی وجهله تستر ایتمکله انسانلقدن‌می چیقیور ، یوقسه اوردای فضیلتی اکتسا ایتمکله عفتنی‌می تحکیم ایدیور ؟ انسان بو محررلرك تستر علیهنده یازدقلرینی اوقوینجه کندینی بو محیطك ایچنده دکل، بیك بر کیجه ماصاللرینك موهوم ومخیل سرایلری ایچنده صانیور . دها طوغروسی بوهوائی مجادله‌نك نتائجندن بی‌خبر قاله‌رق ساخته فریادلرله قادینلرمزك حقیقی مصائبله استهزا ایدن بو دون کیشوتلر ، نه اولور آرتیق خیالاتدن قورتولمغه چالیشسه‌لرده ارض حقیقته اینسه‌لر، حقیقی کورسه‌لرو ملتك یاره‌لرینی صارمغه غیرت ایتسه‌لر . اوت ، محاربه‌ده قوجه‌سی ، باباسی واوغلی ضایع ایدن قادینلرمز پك أليم برحالده‌در . وبالخاصه بونلرك ایچنده ضرورتك الجاسیله نامشروع یوللره صاپانلرده وار . بونی انکار ایتمك حقیقتین برکیمسه‌نك خاطرندن کچمز . یکی، وطنمزك اوغورنده، مقدساتمزك اوغورنده ، حیاتمزك اوغورنده شهید ویرنلره بزم تقدیم ایده‌جکمز جزیهٔ شکران اللرینه بر وثیقهٔ فحش وفجور ویرمکمیدر؟ دین ودولت وملت اوغورنده افنای حیات ایدنلرك معزز یادکارلرینه بزم یادکارمز او ملعون ورقه‌می اوله‌جق ؟ . . . بر قسم قلیلك هوس احتکاری ، هوای اغتناسی اوغورنده هدر اولان بیکلرجه عائله‌لرك سبب سفالتی تسترمیدر ؟ ضرورت سائقه‌سیله عرضنی پامال ایدنلرك مشروع برصورتده معیشتلرینی تأمین ایتمه‌لری تسترك قالقمسنه‌می وابسته ؟ یوقسه حرکت سفالتلرینی تهوین ایچون تأسیس اولنه‌جق مؤسسات خیریه سایه‌سنده‌می بوقادینلر فنا یوللره صاپمقدن وقایه ایدیلیر . کورولیورکه مقصد قادینلرمزی قورتارمق دکل، مقصد هرچه‌باد آباد دینمزی ومؤسسات دینیه‌مزی ییقمقدر . قادینلرمزی سفالتدن ، محرومیتدن قورتارمق ایستنلمه‌یدی اونلری حمایه ووقایه مقصدیله مؤسسات خیریه تأسیسی ایچون همتلر صرف اولنور ، بویله بر طاقم قورو واویلالر قوپارلمازدی . مادامکه قادین بوکون کندی سعیله یاشامغه مجبوردر ، دنیلیور ؛ او حالده قادینه برسرمایهٔ سعی وغیرت بخش ایتمك ایچون نه لازمسه یاپلیدر . ضرورات حیاتیه‌یه انقیاد ایتمه‌مك قابل دکلدر . فقط ضرورات حیاتیه‌یی تهدید ایتمك ایچون مقدسات دینیه‌مزی ، آداب ملیه‌مزی فدا ایتمك خاطرمزه کلمز . چونکه اوغورنده سوه سوه جانمزی فدا ایده‌جکمز مقدسات دینیه‌مز وآداب ملیه‌مز بزی نه عرفاندن، نه سعی وغیرتدن آلیقویاماز . بالعکس عرفانمزی فضیلات اخلاقیه ایله تزیین ایدر و بزه دائما رهبر هدایت واستقامت اولور .

ینه بو مقدسات دینیه دشمنلری ایکیده برده دها حالا دارالفنون شعبه‌لرنده قیزلرمزك ارککلرله برابر اوقومه‌دقلرندن شکایت ایدر طورورلر . قیزلرمزك مطلقا ارککلرله برابر اوقومه‌سنك حکمتنی بز بر درلو اکلایه‌مادق. بونده ذره قدر فائده کوره‌مدك. بالعکس بونده برچوق محذورلر کوردك وبونلری اوزون اوزادی‌یه اکلاتدق . اوت قیزلرمزی اوقوتملی، علوم نافعه ایله تجهیز ایده‌لم ، فقط ارککلردن آییرالم. تدریسات مختلطه بزه اویماز . هله بوزمانده هیچ اویماز . بونك محاذیر اخلاقیه‌سی پك چوقدر. هم مقصد اوقومق واوقوتمق اولدقدن صکره قیزلرمز ارککلردن آیریجه اوقورلرسه نه‌غایب ایدیلیر ؟ بالعکس اختلاطك محاذیرندن قورتولور . بوندن بر قاچ آی مقدم بو خصوصه دائر باشلایان بر مناقشه‌ده بزم نقطهٔ نظرمز تسلیم اولنمش حکومتده تدریسات مختلطه‌یی منع ایتمش ایدی . فقط بوکونلرده عینی خطانك قیزلرمزی طبیه‌یه قبول ایتمك حقنده ویریلان قرار طولاییسیله تکرر ایتدیکنی کوریورز .

معهود اجتهادجی قیزلرمزك طبیه‌یه قبولنی «فکری بر ظفر» اوله‌رق اعلان ایدییور. عجبا بو ظفر کیمه قارشی احراز اولندی. قیزلرمز تحصیل ایتمه‌سین دییه کیم مجادله ایتمش ده معهود اجتهادجی اوکا قارشی احراز ظفر ایدییور. بز سنه‌لردنبری نسوان اسلامیه‌نك بو احتیاجنه ترجمان اولدق. هم بو حادثه تاریخ اسلامده ایلك دفعه اوله‌رق وقوع بولمیورکه. اسلام نسوانی بوندن عصرلرجه مقدم اسلام طبیبه‌لر یتشدیرمش و بونلر قوجه خسته‌خانه‌لر اداره ایتمشلردر. مدنیت اسلامیه‌دن بی خبر اولان زواللیلره آجیرز. دیکر طرفدن بسیم عمر پاشاده ترجمان حقیقت اولان بیاناتنده متنورلرك بو قراردن ممنون اوله‌جقلرینی، فقط دیکر قسم خلقك ده بوندن مکدر اوله‌جغنی سویلیورکه خطادر. قادینلرك، ارکك دوقتورلره خسته‌لقلرینی افشا ایتمه‌ملری بو پك شایان تعیب اولماسه کرکدر. طبیب پاشاده بیلیرلرکه بو بر تعصب مسئله‌سی دکلدر. وبوکا تعصب معناسی ویرمك پاشا حضرتلرینه هیچ یاقیشمیور. اساساً بو تعصب کلمه‌سی ده سوء استعماله اوغرادی... تعصب اولسه‌یدی، علمه قارشی اولماسی اقتضا ایدردی، شخصه قارشی دکل.

داها صکره پاشا حضرتلری قیزلرمزك طبیه‌یه کیرمه‌سنه معارض اولانلرك درمیان ایتدکلری اعتراضی بیان ایدییورلر ودییورلرکه:

«ارککلرله نصله تماسدن اخلاق بوزولور! بو چوق اساسسز بر اعتراضدر. بو دفعه فاکولته ایچنده خانملرك اخلاق قطعیاً بوزوله‌ماز. چونکه علمی بر محفلده بویله شیلر اولماز. هایدی فرض ایده‌لم خارجده بو خانملرك یوزده یکرمی اوتوزینك اخلاق بوزولور. هرحالده بونلرك یوزده یتمش، سکسانی قازانیرز بو قازانیلان مقدار بر کیندر. استصغار ایدیله‌مز»

اولا قیزلرمزك طب تحصیل ایتملرینه اعتراض ایدنلرك کیم اولدقلرینی بیلمییورز. بز قیزلرمزك اوقومه‌سنه ذره قدر معترض دکلز. فقط مختلط تدریساتك محذورلی اولدیغنه قانعز. پاشا حضرتلری ده بونی تصدیق ایدییور. مختلط تدریساتك بر نتیجهٔ طبیعیه‌سی اولان خارجده اختلاطدن طولایی قیزلرمزدن یوزده یکرمی اوتوزینك اخلاقی بوزوله‌جغنی تخمین ایدییور. فقط بو خسرانی بقیه‌نك صلاحیله تلافی ایتمك ایستیورلرکه بو کره تخمینك نفس الامره نه درجه موافق اولدیغی جای تدقیقدر. هایدی نفس الامره موافق اولسون. قیزلرمزك یوزده اوتوزینك بیله اخلاقك بوزولماسنه، پاشا حضرتلری نصل موافقت ایدر. اخلاقسزلغك نه‌قدر بر علت ساریه اولدیغنی، ومحیطمزك اك وخیم، اك تهلکه‌لی خسته‌لغی بو اولدیغنی پاشا حضرتلری پك اعلا بیلیرلر. بیلدکلری حالده بو وخیم خسته‌لغك تمادئ سرایتنه نصل میدان بیراقیورلر. بوکا نیچون بر چاره دوشونمه‌دیلر. طبیه مجلس مدرسینی تدریساتك تفریقنی کندیلرنجه معلوم ومسلم اولان بو تهلکه‌یه رغماً نصل اولدی‌ده دوشونمه‌دیلر. بز بو خصوصه کمال اهمیتله نظر دقتی جلب ایدرز. باخصوص حکومتمزده تدریساتك تفریقنه قرار ویرمشدی. اکر تدریساتك تفریقی معلملرجه بر فداکارلغی مستلزم ایسه، اخلاقسزلغك اوکنی آلمق ایچون مجلس مدرسین بو فداکارلغی اختیاره قرار ویرملیدر. یوق اکر بو فداکارلغك ملتجه ویا دولتجه اختیار اولنمسی لازمسه اونی ده بیله‌لم. هر حالده بو حکومت و بو ملت اسلامیه مقدسات اسلامیه‌سی، آداب ملیه‌سی نامنه بویله بر فداکارلغه تحمل ایتمکدن کری قالماز.

اك شایان عبرت اولان جهت مملکتك مقدرات عرفانیه وبناءً علیه مقدرات حیاتنه حاکم اولمق داعیه‌سنده بولنان متنور ومتفکرلرك وطنلرینه قارشی ابراز ایتدکلری حالت روحیه‌در. بو متفکرلر وبو متنورلره کوره مملکتمز بر منبع تعصبدر. مملکتی حقنده هیچ بر فکر صحیح وسالمه مالك اولمیان بر جماعتك مقدرات عرفان وحیاتمزی اداره‌یه هیچ بر صلاحیتی یوقدر. بو جماعت متنوره‌نك بزم حقمزده‌کی، دینمز حقنده‌کی تلقیسی یبانجی بر تلقیدر. غرب محررلری مختلف سوائق بدخواهانه ایله حقمزده نه دیمشلرسه ایشته بو جماعتك کشکول معرفتی بو معلومات سقیمه ایله طولودر. مملکتمز حقنده بونلرك سرد ایتدکلری نقطهٔ نظرلرك اساسی هپ بو معلومات. ایچلرنده مملکتی طانیانلر، مملکتك احتیاجنی تقدیر ایدنلر اندردر. بوندن طولاییدرکه زواللی مملکت هپ کریلیور. هپ دوشیور. مملکتك اك بیوك دردی بودر. وبونك چارهٔ اصلاحی داعیهٔ تنورده بولنانلرك مملکت حقنده صحیح وحقیقی معلومات پیدا ایتمك ایچون بالذات تدقیقاتده بولنمق، بالذات مملکتی طانیمغه چالیشمق، فقط او معلومات غربیه‌نك تأثیرندن قورتوله‌رق، او تلقیاتی دماغلرندن سوکوب آته‌رق وکندیلرینك بر مسلمان، بر تورك اولدیغنی ادراکه همت ایدرك چالیشمقدر. عکس تقدیرده نه بو مملکت ایچون فلاح متصوردر، نه ده بو متنورلردن بر خیر بکلمك جائزدر.

سبیل الرشاد مجموعهٔ اسلامیه‌سنه

تصویر افکار غزته‌سنك صالی کونکی نسخه‌سنده فرنکی مجادله‌سی عنوانیله ومجلس عالئ صحی اعضاسندن بریسی طرفندن شهرمز اهالیسنك یوزده یتمشنك فرنکلی اولدیغنه دائر وقوع بولان بیاناتی کمال تأسفله اوقودم و بر ردیه یازه‌رق مذکور جریده‌یه کوندردم. سبیل الرشادك بو بابده‌کی حقپرورلکنه اعتماداً بر نسخه‌سنی ده سزه کوندرییورم. لطفاً نشریله افکار اسلامیه‌نك مغالطه‌دن محافظه‌سنی رجا ایده‌رم:

اوتوز سکز سنه‌در سلك جلیل طبده بولنیورم. امراض زهرویه وباخصوص فرنکی حقنده صورت مخصوصه‌ده تدقیقاتم وار. بو صلاحیتله بیان ایدییورم‌که مذکور بیانات هم جاهلانه، هم متجاوزانه‌در.

جاهلانه‌در. چونکه فرنکی خسته‌لغی اك منتظم تداوی‌یه تابع طوتلدیغی حالده دخی یوزده بش اولسون عوارض ثالثه کوستره‌جکدر. منتظم تداوی کورمه‌ینلرده ایسه اشاغی یوقاری یوزده اوتوزدن زیاده عوارض ثالثه کورولور. بزم مملکتمزده منتظم تداوی کورنلر، مصابلرك

بلکه یوزده اونی تشکیل ایتمز . وصحیه مدیریت عمومیه‌سنك عبدالله جودت بك‌مدیریته کلزدن خیلی‌مقدم رسماً قبول ایتدیکی مدت تداوی وسطی اوله‌رق درت سنه اولوب بومدت مشهور فرنکی متخصصی عالمی دوقتور فورنیه‌دنبری قبول ایدلمش اولان مدت‌در .

شمدی غزته‌کزه بیاناتده بولونان مجلس عالیٔ صحی اعضاسنك اسنادی وجه ایله یوزده یتمش فرنکیلی بولونسه بوکون استانبولده یدبیوز بیك فرنکیلی بولونمق لازمکلیر . بویدیوز بیك فرنکیلی‌نك کافه‌سنك فنی صورتده تداوی کورمش اولمسی فرض محال اوله‌رق قبول ایدلسه اك اشاغی یوزده بش‌دن اوتوز بش بیك عوارض ثالثه مبتلاسی بولونمق لازمکلیرکه بواوتوزبش بیك‌ایچندن برون دوشورمن، بوغاز پارچالایان ، جلده اصابت ایدن قسملری مهم بر موجودیت تشکیل و هر کسك کزدکن بونوعدن پك چوق انسانلره تصادف ایتملری ایجاب ایدر . حالبوکه عموم متخصصلرك تسلیم ایده‌جکلری وجه ایله‌اهالیمزك منتظم تداوی‌یه‌دوام ایده‌بیله‌نلری پك آز اولدیغندن بومقدارك هرحالده بش‌اون مثلی فضله‌اولمسی، یعنی استانبول‌سوقاقلرنده همان هر آدیمده مستکره فرنکیلی منظره‌لره تصادف ایدلمسی عادتا استانبولمزه کله‌ن هرکسك خوف ودهشت ایچنده قالمسی ایجاب ایدر ایدی. هله اجانبك بوحالی کوروبده مملکتلری جریده‌لرینه‌یازمامالری ممکن اولمازایدی . عجبا حقیقت حال بو مرکزده‌میدر ؟

متخصصلره و خسته‌خانه طبیبلرینه صورارز . بوکون تداویلری آلتنده‌قاچ فرنکیلی واردر وبونلردن نه‌قدری عوارض‌ثالثه‌یه مبتلادر؟ صکره هرکسك‌ده کوزی قولاغی وار. قونودن، قومشودن، خصم‌دن اقربادن کرك خدمتجی صنفنه و کرك افندی و خانم قسمنه عائد قاچ آشکار فرنکیلی یعنی فرنکیسی‌طیشاری‌یه وورمش کمسه طانیورلر ؟ بونلرك مقداری حساب ایتدیکمز وجه ایله بتون طانیدقلرینه نسبتله یوزده قاچ تشکیل ایدر ؟

بونلر هپ بر نوع حسابلردرکه اوسایه‌ده انسان تقریبی بر فکر ایدینه‌بیلیر. علمی استاتستیق بنه بشقه‌در. عجبا ملتك یوزده یتمشی فرنکیلی کوسترن مجلس عالیٔ صحی اعضاسی هانکی استاتستیقه استناد ایدیور ؟

بر مملکتده فرنکی یوزده یتمشی بولورسه ارتق متباقی یوزده اوتوزك‌ده فرنکی‌دن قورتولماسی احتمالی‌پك آزقالیر بناءً علیه هپسی فرنکیلی دیمك اولور. ایشته بزم‌مقصدیمزده مملکتمزده فرنکی یوقدر ویا آزدر دیمك دکل. بونلرك افترا ایتدکلری کبی عموم ملتك فرنکیلی اولمادیغنی علمی صورتده بیلدیرمكدن‌عبارت‌در .

نه‌وقت مملکتمزده فرنکی‌واردروبنسبتله‌تکثرایتمشدر . مثلا حربدن اول عسکرلر اوزرنده یاپیلان استاتستیقلر یوزده ایکی ، اوچ کوستردیسه احتمالکه بوکون یوزده بش، التی، دهازیاده اولمشدر . فقط‌هیچ بروقت یوزده یتمش اولمامشدر واولاماز . الله اسیرکیه بوادعا بزم هم معناً هم مادةً بر دهادوزه‌لمه‌مك‌شرطیله‌بیتمش‌اولدیغمزی ادعا یتمکدر. هم حرب عمومی اثناسنده فرنکی وقوعاتنك آرتماسی یالکز بزه‌مخصوص دکلدر. عموم ملتلر بوحاله کرفتار اولمشدر . یالکزاونلرك رأس‌کاره کتیریله‌ن مسلکدن یتیشمش جدی رؤسای صحیه واداره‌لری یایغاره‌لرله‌دکل، حکیمانه وساکتانه تدبیرلرله کیمسه‌یی الداتمق احتیاجی حس ایتمکسزین صحت عمومیه‌یه خدمت ایده‌رلر. بزده ایسه یایغاره چوق، خدمت یوق. یاپیلانلر هپ بلا استحقاق الده‌ایدلمش اولان موقعك محافظه‌سی قیدیله مراجعت ایدیله‌ن الدادیجی کورولتولردن‌عبارت اورته‌ده الت اولان‌ده صحت عمومیه‌یه خدمت ادعاسی !

باطل همیشه باطل وبیهوده‌در ولی
مشکل بودرکه صورت حق‌دن ظهور ایده .

بردو متجاوزانه دیمش ایدك . بوبابده نه‌درجه حقلی اولدیغمز بومعروضاتمزدن‌ا کلاشلمش‌در. طبیعی ملتی بار واغیاره قارشی بودرجه مادةً و معناً ساقط کوسترمك یالکز تجاوز دکل، اهانت‌درده. خلاصه: باطله‌اطبانك وجدانلرینه مراجعت ایده‌رز . جریده‌دن اوزاق برشکل آلمش اولان شو حالك ماهیت حقیقیه‌سنك‌میدانه چیقارلمسی وهردرلو امراضا قارشی یاپیلاجق مجاهده‌نك وطنك، ملتك حقیقی منفعتنه وسلك جلیل طبك شرف و حیثیتنه موافق بر شکله قونماسی ایچون‌شان طبابته لایق بر صورت جدیه‌ده مداخله ومجاهده بیورمالرینی تمنی ایلرز .

دوقتور
ع. اکرم

——

ماندا مسئله‌سی

برزماندبیری مطبوعات وافکار عمومیه‌یی اشغال‌ایدن ماندامسئله‌سی آتیسی ونتایجی اعتباریله بوکون بزی نه‌قدر دوشوندیرسه بجادر . اولجه مطبوعات سترنلرنده کوریلن بومسئله ، آمریقا هیئتك ورودندنبری داها جدی بر شکل‌ده تبارز ایتمشدر .

ماندا نه‌دیمکدر؟ اعتراف ایدملم که مملکتمزده آنجق صولك‌زمانلرده ایشیدیلان بوکلمه‌نك معنا و درجهٔ شمولی . اکثریتمزجه مبهم ومجهولدر. طرافدارلرنجه پك مساعد ، علیهدارلرنجه بالعکس قورقونچ بر شکلده تصویر ایدیلمه‌سنه باقیلورسه ، بزجه یکی اولان بولفظك دیپلوماسی ایله علاقه‌دار معنا ودرجهٔ شمولنك هنوز مطبوعاتمزجه‌ده‌صورت‌واضحه‌ده تعین ایتمه‌مش اولدیغنه حکم ایتمك ایجاب ایدیور .

بعضیلری ماندایی‌وکالت ، حمایه ووصایت صورتنده ، بعضیلری‌ده معاونت و مظاهرت شکلنده تصور ایدیورلر . هر حالده برنجی معنایه کوره ماندا ایله استقلال ماهیتلرینك تألیفی امکانی یوقدر .

دیکر بر دولتك حمایه ویاوصایتنه کیرن،ویاخود اودولتی حاکمیتنه وکیل ایدن بردولتك استقلالندن بحث ایتمك عبث‌در . چونکه‌استقلال و حاکمیت برکل‌در . هیچ بر صورتله تجزی قبول ایده‌من . وصایت

آلتنده بولنان بر دولت، استقلالدن واز كچمش، حق حاكميتى وصايتنده بولنديغى دولته ترك ايتمش ديمكدر. هيچ شبهه يوق كه، اسلاملر آره‌سنده بو معنايه كوره سوكيلى و طنمز ايچون بر ماندا ايسته‌يه‌جك ويا قبول ايده‌جك بر فرد بولنه‌من.

اساساً بو معنايه كوره مملكتمزه بر ماندا تأسيسى، حرب عموميه‌نك ختامنده الك طرفدارلى طوپلردن داها مؤثر بر عامل اولان ويلسون پرنسيپلريله هيچ بر صورتله قابل توفيقده دكلدر.

ويلسون پرنسيپلرى ايجاباتى اوله‌رق شمدى‌يه قدر استقلالك نه اولديغنى بيلمه‌ين ملتلر بوكون سياسى بر موجوديت، بر استقلال قازانيورلر. عصرلردنبرى استقلال وموجوديتلرينى شانلى بر صورتده محافظه ايتمش اولان توركلرك ملى حدودلرى داخلنده استقلال و حاكميتلرينى تحديد ايله نهايتلنه‌جك هر تشبث، دائمى و عمومى صلحك اس الاساسى اولان ويلسون پرنسيپلرينه مدهش بر ضربه‌دن باشقه برشى اولماز.

توركلر، بر يوزنده موجود اقوام آره‌سنده، شمدى‌يه قدر مستقل ياشامش تاريخى ملتلرك الك قدمليلرندن بريدر. توركلرك استقلالنى آلتى يوز سنه‌لك بر دوره حصر ايتمك حقايق تاريخيه‌يى آياقلر آلتنه آلمق ديمكدر. توركلر، آنجق آلتى يوز، حتى بيك سنه‌دنبرى مستقل ياشامش بر ملت دكلدر. بوكون آوروپاده استقلال اعتباريله الك اسكى صاييلان ملتلر، روماليلرك تحت حاكميتنده ايكن، توركلر اورته آسياده مستقل وشوكتلى بر ملت حالنده ياشيورلردى. ميلاد عيسى‌دن ايكى بچوق عصر اول، (چين ـ شى ـ هوانغ ـ تى) چينده (تسين) سلاله‌سنى تأسيس ايتديكى زمان، اورته آسياده اووقت (هيونغ ـ نو) يعنى (هون) ويا قوبونلى ناميله ياد اولنان توركلر مستقل ومعظم بر دولت حالنده ياشيورلردى. حتى (تسين) لرك بيله چينه اينه‌رك اوراده حشمتلى بر دولت قورمش توركلردن باشقه برشى اولمدقلرينى مؤيد تاريخى بر چوق وثيقه‌لر كوستريله‌بيلير.

ديمك كه توركلرك يكرمى بش عصردنبرى استقلاللرينى محافظه ايتمش بر ملت اولدقلرى تاريخاً مثبت بر حقيقتدر. حالبوكه آوروپاده بيله، مبدأ استقلالى بو قدر اسكى بر زماندن باشلايان بر ملت يوقدر.

توركلر او اوزون واسكى زمانلردنبرى، ملت اعتباريله استقلاللرينى محافظه ايتمشلردر. بعضاً بر خاندان منقرض اوله‌رق يرينه ديكر بر خاندان قائم اولمش. فقط، ملت اعتباريله تورك دائما مستقل قالمش و آنجق اويله ياشايه‌بيلمشدر.

تورك ايچون استقلالسز حيات مستحيلدر. تاريخده كوستريور كه تورك، استقلالسز ياشايه‌مامشدر. بويوك (تانغ) سلاله‌سى زماننده، اووقت (توكيو) ديلن تورك خاقانلغى داخلنده منفور انتريقه‌لرله تفرقه‌لر احداث ايده‌رك توركلرى حاكميتلرى آلتنه آلان چينليلر، تورك عشق استقلالنى بر درلو سوندوره‌مه‌مش، دائمى و مدهش اختلاللر قارشوسنده نهايت مملكتلرينه چكلمكه مجبور اولمش، توركلرده ينه استقلاللرينى قازانمشلردر.

آرقه‌سنده ايكى بيك بشيوز سنه‌يى متجاوز شانلى بر تاريخ استقلالى بولنان بر ملت ايچون، تردد ايده‌مز كه، استقلال، حياتدر. بناءً عليه، بو ملت، استقلالسز ياشايامز. كوريليور كه ماندانك استقلالى مخل اولان شكلى، هيچ بر توركك قلبنده بر معكس بولماز و بوله‌مز. آناطولينك الك هجرا كوشه‌سنده بوتون شئوناته لاقيد ومتوكل كورونن بر توركك كوكلينك قابى بيله؛ هر شيئه رغماً؛ عشق استقلال ايله تيترر. او، هر شيئه قارشى بلكه صبور و متحمل كورونيور. فقط دين، ناموس و استقلال ايشنه بو اوچنه قارشى ممكن دكل لاقيد قاله‌من. چونكه نظرنده حيات، بو اوچ شيدن عبارتدر.

بوندن باشقه، خلافت اسلاميه‌يى حائز بر دولتك، استقلال و حاكميتنه مالك اولمسى ايجابات شرعيه‌دندر. چونكه خليفه‌نك مستقل اولمسى شرطدر.

غير مسلم بر دولتك حمايه و صيانتنده بر خلافت اوله‌من. چونكه شرائط خلافتدن بريده، استقلالدر. كتب شرعيه‌ده تصريح ايديلديكى اوزره، خليفه استقلالى غيب ايتديكى تقديرده، احكام شرعيه‌يى انفاذ ايچون يا اونك استقلالنى تأمين، ويا يرينه بر خليفه اقامه‌سى بتون مسلمانلر ايچون دينى بر وجيبه اولور.

كوريليور كه (ماندا) مسئله‌سى بزم ايچين آنجق ايكنجى طرز تلقى‌يه كوره مناقشه ايديله‌بيلير. متمادى حرب و سوء اداره‌لرله جداً يورولان، قوۀ ماليه‌سى صارصيلان، مدنيت آلىه‌ده كرى قالان بر ملت، نافع بر عنصر صلح و ترقى اوله‌بيلمك ايچون بو خصوصده صميميتى اصلا داعى شبهه اولميان ديكر بر دولتك، منافع متقابله ايجاباتى اوله‌رق، معاونت و مظاهرتندن پك بيوك استفاده‌لر ايده‌جكى شبهه‌سزدر.

استقلالمزه، دين وحريتمزه، اجتماعى حياتمزه خلل كتيرمكسزين ياپيله‌جق بويله معاونت، بوس بوتون باشقه بر ماهيتى حائزدر. بوده آنجق بزمله او دولت آره‌سنده بلاواسطه تقرر ايتديريله‌جك بر مسئله‌دره. فقط بو مظاهرتلك مختلف دولتلره حواله‌سى، آنا وطنك انقسامنى انتاج ايده‌جكى شبهه‌سزدر. حالبوكه ملى حدودلرمز داخلنده بر انقسامه رضا كوستره‌جك تك بر تورك بولنه‌من.

هر ملت كبى توركك‌ده بر حق حيات و موجوديتى واردر. مستقبل جهان بشريتى، عصرلرك كوفلنديرديكى طار سياست كوزلكيله كوره‌نلر؛ بلكه ياكلش دوشونه‌بيلورلر. بلكه ملى حدودلرمز داخلنده‌كى آنا وطنمزه كوز ديكن كوچك ايكى ملت، امپرياليزم حرصنك ويرديكى نشئه و شوقله، اوروپا و آمريقا افكار عموميه‌سنى عليهمزده زهرليه‌بيليرلر. بلكه بعض كيزلى امللر، حقيقتك تظاهرينه موقت بر پرده چكه‌بيلور. فقط اينانمق ايسترزكه بوكون مقدرات ملى تعيين موقعنده بولنانلر، عدل و حقك قارشوسنده، تزويراتك اسيرى اولمازلر.

آمريقا رئيس حكومتى بوتون دنيانك قبول وتقديرينه مظهر اولان

دونكى متاركه ايله پاريسكى صلحك اساسنى تشكيل ايدن پرنسيپلرينى محافظه ايتمك مجبوريتنده‌در . بو مجبوريت هم ويلسون ايچون، هم ده آمريقا دولت و ملتى ايچون بر شرف و حيثيت مسئله‌سيدر .

حالبوكه بو پرنسيپلرك برمادده‌سى، توركلرك، ملى حدودلرى داخلنده استقلال و سربستئ تام دائره‌سنده ياشايه‌جقلرينى وعد ايتمكده‌در . استقلالمزدن فداكارلق ايتمك بزم ايچون نه‌قدر تحملسوز بر وضعيت ايسه، ملى حدودلريمز داخلنده‌كى وطنمزله يكى ومحترص ملتلره پيشكش چكلديكنى ايشيتمك‌ده اودرجه وجدان خراشدر .

توركلر، شمدى‌يه قدر، مختلف ملتلر لهنه چوق وپك چوق فدا كارلقده بولنمشلردر. بوكونده اراضى اعتباريله، اك صوك حدودلرينه چكلمشلردر . بوحدود داخلنده آرتق فدا كارلقده بولنه‌مزلر. چونكه تورككـ موجوديت وحياتى اوحدود داخلنده‌كى برلكيله قائمدر.

...

شرقده انكلتره و فرانسه

لوندره‌ده منتشر « شرق قريب » مجموعه‌سندن :

« فرانسه ايله انكلتره‌نك بر چوق دفعه‌لر اظهار ايتدكلرى مخادنت هر ايكى مملكتك سياست خارجيه‌لرنده تعقيب ايده‌جكلرى يكانه طريق اولملى‌در . شرق قريب سياستنده‌ده اك زياده حكومتين آره‌سنده موجب نفاق اوله‌بيله‌جك مسائلك هر ايكى طرفك منافعى نظر دقتدن دور طوتلامق شرطيله آچيقجه مذاكره ومناقشه ايدلملى كيفيتدر . انكليز فرانسز ائتلافنك ايكى حكومت آره‌سنده عقد ايديلن بر ائتلافدن زياده ايكى ملتك بربرينى آكلاملرى، بربرينى تقدير ايتملرى طولاييسيله وجوده كلمش بر ائتلاف اولديغنى اصلا اونوتمامليدر. حربك نتيجه‌سندن ايكى مملكت آره‌سنده ظهورى ضرورى اولان مسائل مطلقه‌نى سكوت كچمك قدر، حربك تقويه ايتديكى انكليز — فرانسز مخادنتى كولكه‌لنديره‌جك بر شى يوقدر. صلح قونفرانسنك صوك قرارى حكومتينى بر امر واقع قارشيسنده بولوندرمشدر . بناءً عليه هر ايكى حكومت‌ده حسن نيت ابراز ايده‌رك بوامرواقعى قبول ايتمكه وارزولرندن بعضيلرى يرينه كلمه‌مش ايسه بيله بونه آزله قناعت ايتمكه جهد و غيرت ايتمليدر.

حال حاضرده فرانسه حكومتى، داعما طوغريسى فرانسز مطبوعاتى سوريه مسئله‌سندن طولايى ابراز عصبيت ايتمكده‌در. بومسئله‌نك حربك دوامى اثناسنده‌ده حلنه چاليشلمش ايسه‌ده مع الاسف صورى بر صوت حلدن بشقه برنتيجه‌يه دسترس اولنه‌مامشدى . يالكز قالك يرى طرفنده برشى آكلاشلمه‌دى‌كه اوده انكلتره‌نك نفله اراضى‌يه احتياجى اولمديغى وهرحالده برمنفق اراضى جهتندن ممنون ايده‌بيله‌جكيدر.

او حواليده‌كى سياسى هنوز تعين ايتمه‌مشدر . حقيقت شودر كه فرانسزلرك پك واسع تخمين ايتدكلرى فرانسز حرثى سوريه‌ده پك آز منطبع اولوب بر چوق يرلرده كلياً مفقوددر. اگر متفقلريمزه ضميانه

بر اخطارده بولنمقلغمزه مساعده ايدرلرسه ديه‌جكمزكه: شرقده توجه آرايانلر بو توجهك جلبه اوغراشير كورونمه‌مليدرلر. متاركه‌نك عقدندنبرى فرانسز و آمريقاليلر رسمى بر صورتده جلب توجه ايچون پك چوق اوغراشديلر و اگر ظواهره اعتماد ايتمك جائز ايسه آمريقاليلر بعض خصوصاتده‌ده موفق اولديلر . ديكر طرفدن شرق ملتلرى نزدنده هيچ بر نسبتده بولنماشى اولان انكلتره اگر آرزو ايدرسه يالكز بر الى ارزانق صورتيله برچوق امتيازلر الده ايده‌بيلير. هرحالده هر اوچ حكومتكده شرق قريب اهاليسنك كوزل كوزلرى ايچون مناقشاتده بولنه‌رق چوق شيلر غائب ايده‌جكلرنده شبهه يوقدر . »

حجازيلر ووهابيلر اختلافى

١١ اغستوس تاريخلى تان غزته‌سندن :

جزيرة العربده يكى بر مسئلهٔ سياسيه، وهابيلر و حجازيلر طرفندن دوچار تهديد اولان استقلالى مسئله‌سى اورته‌يه چيقيور . عجبا وهابيلرك بو حركتى، ادعا ايدلديكى وجهله تركلر طرفندن ترتيب ايدلمش اولان انتريقه‌لرك بر نتيجه‌سيميدر ؟ بوكون تركيا بويله بر تحريكده بولنمغه مقتدر دكلدر .

هرنه اولورايسه اولسون غير مسلملر، عالم اسلامك دينى منازعه‌لرينه قاريشمقدن كمال دقتله احتراز ايتمليدرلر . اسلامك نظرنده پك بيوك بر اهميتى حائز اولان بر چوق تفرعاته، خرستيانلرك عدم وقوفلرى اولان برچوق خطاره ومثلا وهابيلرى حجازيلرك زير حاكميتى آلتنه صوقغه وبالنتيجه عربستانده قارغشه لقلره منجر اوله‌جق دينى حكومتلرك تأسسنه سببيت ويره‌بيلير .

آوروپا دول معظمه‌سنك يكانه همت وغيرتى، تبعه‌لرندن اسلاملرك حج كيتمه‌لرينى تأمين ايتمكدن عبارت اولمليدر. بوكا موفق اولمق ايچون، شريف حسينك عربستان حكمدارى اولمسنه وواسع بر صلاحيت وقدرته مالك بولنمسنه حاجت يوقدر . شريف حسينك مقامات مقدسه‌ده سكون وانتظامى تأسيسه مقتدر وكنديسنه بو خصوصده ابرازى لازم كلن مظاهرته مظهر اولمسى كافيدر . آوروپانك مظاهرتى صرف بوكا منحصر قالمليدر . اوروپا، شريف مكه‌نك مفرط احتراصاتنه، جزيرة العربده موجود اولان مستقل عرب امارتلرينى زير نفوذ وحاكميتى وشامده مخدومى امير فيصلك اداره‌سى آلتنه، بتون ممالك عربيه‌يى زير نفوذ وحاكميتى آلتنه آلمغه چاليشه‌جق بر حكومت دينيه تأسيس ايتمسنه ظهير اولورسه بونلره اطاعت ايتمك ايسته‌ين مذاهب مختلفهٔ اسلاميه‌يى دلكير ايتمش اولور .

بوحال عالم اسلامده اختلافاتى موجب اوله‌جق واوروپا بونك عكس العمللرينى پك آغير بر صورتده حس ايده‌جكدر . اوروپا بتون عظمت وقدرتنه رغماً بتون مفكوره‌لرى وعنعنه‌لرى تطمينه وحتى بالذات كنديسنى مدافعه‌يه غير مقتدر بر اسلام حكومتنى، اوزون زمانلردن برى استقلاللرينه درت الله صارلمش اولان مختلف اسلام ملتلرينه قبول ايتديره‌من.

حقوق مطبعه‌سنده باصيلمشدر　　اشرف اديب

اخطارات

ادرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه‌صره نومروسنی محتوی بولنملیدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحا بیلدیرلسی رجا اولنور.

سبیل الرشاد

سنه ١٠ ١٣٣٠

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٥ غروش، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاکف

صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد: ٤٣٩ — ١ ذی الحجه ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٢٨ آغستوس ١٣٣٥ — جلد ١٧

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

یابنی اسرائیل اذکروا نعمتی التی انعمت علیکم واوفوا بعهدی اوف بعهدکم وایای فارهبون. و آمنوا بما انزلت مصدقا لما معکم ولا تکونوا أول کافر به و لاتشتروا بآیاتی ثمنا قلیلا و ایای فاتقون ولاتلبسوا الحق بالباطل وتکتموا الحق و انتم تعلمون. واقیموا الصلاة وآتوا الزکاة وارکعوا مع الراکعین. اتأمرون الناس بالبر وتنسون انفسکم وانتم تتلون الکتاب افلا تعقلون. واستعینوا بالصبر والصلاة وانها لکبیرة الا علی الخاشعین الذین یظنون انهم ملاقو ربهم و انهم الیه راجعون.

مآل کریمی

أی اسرائیل اوغللری، سزه انعام ایتمش اولدیغم نعمتمی آکیکز و عهدیمه وفا ایدیکز که بن ده سزه قارشی اولان عهدمی یرینه کتیره‌یم، برده بندن، یالکز بندن قورقیکز. نزدکزده‌کی توراتی مصدق اوله‌رق انزال ایتدیکم کتابه ایمان ایدیکز. اونی انکار ایدنلرك برنجیسی اولمه‌ییکز. آیتلرمی خسیس بر منفعت مقابلنده فدا ایله‌میکز. و بندن، یالکز بندن صاقینکز. بیله بیله حق باطله قاریشدیروب حقی کتم ایتمه‌ییکز. نمازی قیلکز، زکاتی ویریکز، رکوع ایدنلرله برابر رکوعه واریکز؛ یاسز خلقه ایلیکی امر ایدرده کندیکزی اونوتورمیسکز. حالبوکه کتاب الٰهی‌ده اوقویورسکز. بونی عقل ایتمزمیسکز. صبردن، برده صلاتدن استعانه ایدیکز که صلات، خالقلرینه ملاقی اوله‌جقلرینی، کونك برنده اوکا رجوع ایده‌جکلرینی یقیناً بیلن ارباب خشوعدن ماعداسی ایچون آغیر بر شیدر.

آیات متقدمه‌ده، توحید، نبوت ومعاد حقنده‌کی دلائل سرد اولندقدن صکره نوع بشره رایگان بیوریلان نعم الٰهیه تعداد اولنمش، اللهك ربوبیت مطلقه والوهیت عامه‌سی اثبات اولنمش، دها صکره، مشرکلر واهل کتاب ایچنده جناب حقه شریك قوشانلر، اوامر سبحانیه‌سنه عصیان ایدنلر و رسالتنه ایمان ایتمیانلر لوم وتعنیف ایدلمشدی.

اهل کتاب ایچنده یهودیلر، پیغمبر افندمزه اذا ایتمکده پك ایلری کیدنجه رسالتپناه افندمز توراتك توحید باری و حیات اخرویه ایله

جناب حقك ارباب صلاحه وعد ایتدیکی مثوبات و منکرلره کافرلره احضار ایتدیکی عقوبات حقنده‌کی محتویاتنی تصدیق ایدن آیات قرآنیه‌یی تبلیغ ایتمشدی . فقط بونلر اهل کتاب اولدقلرینی و اسکدنبری پیغمبرلرك اونلردن کوندرلدیکنی، کتب منزله‌نك اونلره نازل اولدیغنی دوشونه‌رك غرورلانمش ، نائل اولدقلری نعمت طولایسیله هیچ بر کیمسه‌نك اونلرك پایه‌لرینه ایریشه‌میه‌جکنی ادعا ایدرك «نحن ابناء الله واحباؤه» دیمشلردی .

حالبوکه اونلر بویله‌جه بیوك کناهلره کیرمش ، جناب حقك نعم سبحانیه‌سندن غفلت ایدرك، توراتی، احتوا ایتدیکی وعد و وعید، قصص و احکام ایله قبول ایتدکلری حالده نقض عهد ایتمکله منزلقهٔ کفره دوشمشلردی . بوندن طولاییدرکه جناب حق بونلره مقدما قبول ایتدکلری عهدی درخاطر ایتدیره‌رك حق اوغورنده اللهك عظمتندن بشقه برشیدن قورقمه‌لرینی ، انکار وعناد سائقه‌سیله حضرت محمده وحی اولنان و اونلرك النده بولنان توراته موافق اولان ایاته کفر ایتمه‌ملرینی ، بنی اسرائیلك رسول أمین حقنده کوستردکلری تعظم و تکبر خصوصنده اونلره اوك آیاق اولمامالرینی ، بالخصوص کندیلرنجه معلوم اولان حقیقتك تظاهرندن صکره بوکبی حالانده بولنمامالرینی اخطار ایدییور .

کوریلیورکه بوآیت کریمه‌دن مقصود اولانلر رؤسای یهوددر . چونکه بونلر عهد الهی‌یی سوء استعمال ، توراتی تحریف و تأویل ایتمکده ، توراتك بر قسمنی کوستره‌رك دیکر اقسامنی ، صرف موقع ریاستی محافظه ایتمك امنیه‌سیله ، کیزله‌مکده ، نته‌کیم رسالت محمدیه و قرآن کریمه ایمان ایتمکله بوریاستك اللرندن کیتمسندن قورقمقده ایدیلر. بونلردن بعضیلری حقیقتی کیزله‌مك ویاخود آیات صریحه‌یی تأویل ایتمك ایچون پادشاهلرندن پاره آلیورلردی . بعضیلری‌ده عوامك کیف و آرزوسنه خدمتله، یاخود شریعتلرینك تکالیفنی تخفیف ایتمکله رشوتلر، هدیه‌لر آله‌رق ذوقلرینی تطمین ایدییوردی . ایشته بونلر بوصورتله علیه الصلاة والسلام افندمزك رسالتی حقنده کندی کتابلرنده وارد اولان تبشیراتك صریح اولدیغنی، اسم شریفی ذکر اولندیغنی بیان و آنجق بعض اشاراتك بولندیغنی ایان ایدرلردی. نیسابوری، «ولاتلبسوا الحق بالباطل» آیت کریمه‌سنك معناسی «حقیقتی سرد ایتدیککز باطللرله قاریشدیرمه‌یکز» دیمکدر، دییور. بو باطللر یهودلك ایلری سوردوکلری شبهه‌لردر . چونکه رسالتپناه افندمز حقنده تورات و انجیلده وارد اولان نصوص ، نصوص خفیه‌در . بونلری بیلمك ایچون استدلاله احتیاج واردر. ایشته بونلر بوخصوصده مجادله ایدر و بونلری تشویشه چالیشیرلردی. «بنی قریظه» ایله «بنی النضیر» آره‌سنده مدینه یهودیلری بولنوب بونلرده منافق ایدیلر . حضرت محمدی ظاهرا تصدیق و باطنا انکار ایدرلردی. بونلرك اکثریسی «واقعا حضرت محمد نبی مرسلدر، فقط بزه دکل» دیرلردی . بناءعلیه بونلرك حقیقتی باطلله اورتمه‌لری ظاهرا حضرت پیغمبرك رسالتنه ایمان ، باطناً رسالتنی انکار ایدی . بر ده اونك کافهٔ بشره مرسل اولدیغنی بیلدکلری حالده آنجق امی اولان عربلره کوندرلدیکنی سویلرلردی .

کافهٔ مفسرین، علیه الصلاة والسلام افندمزك کتب سماویه‌ده آنجق اوصاف و اشارات ایله ذکر اولندیغنده متفقدرلر . اسم شریفلرینك ذکر اولندیغنی آنجق «انجیل برنابا» ده کوردك . بو انجیلك اوتوز طقوزنجی فصلنده :

«حضرت آدم آیاغه قالقنجه هواده کونش کبی پارلایان بر کتابه کوردی : «لااله الاالله محمد رسول الله» . اووقت حضرت آدم آغزینی آچه‌رق دیدی‌که: «یاربی بکا لطف ایدوب یاراتدیغنه تشکر ایدرم. فقط بو کلماتك : محمد رسول اللهك نه دیمك اولدیغنی بکا بیان بیورمه‌کی نیاز ایدرم .» جناب حق «بك آعلا یا آدم . بیل‌که سن بنم یاراتدیغم ایلك انسانسین و بوسنك کوردیکك بوندن برچوق سنه صکره کله‌جك اوغلکدر . او ، بنم رسولم اوله‌جق . بن کافهٔ اشیایی اونك ایچون یاراتدم . او کلدیکی وقت دنیایه اویله بر نور بخش ایده‌جك‌که هیچ برشی یاراتمه‌دن التمش بیك سنه اول اونك نفسی سماواتمك رونقنده او نورك ایچنده ایدی . . . الخ » بیوردی. دییه محرردر . [1]

بو انجیلك ناشری، مرحوم شیخ محمد بیرامدن ، اوده بر انکلیز سیاحندن نقلاً واتیقانده پاپانك کتبخانه‌سنده «قلم حمیری» ایله بعثت نبویه‌دن مقدم یازلمش بر انجیل کوردیکنی و بوانجیلده حضرت مسیحك «و مبشرا برسول یأتی من بعدی اسمه احمد» دیدیکی روایت ایدلمکده درکه بوده قرآن کریمك بیانته مطابقدر .

جناب حق، مقدما بیان ایتدیکمز وجهله ، بنی اسرائیلك رسالت نبویه‌یه ایمان ایتملری ایچون بعضاً ترغیب ، بعضاً ترهیب یولنی تعقیب ایتدی . حقلرنده رایکان بیوردیغی نعم الهیه‌یی اخطاره ، بر طاقم امرا وملوکك رشوت وهدیه‌لرینی قبول ایله ارزولرینی تطمیندن صرف نظر ایتملرینی اخطار ایتدی. حقیقتی کیزلیه‌رك، اللرینی اووجلرینی رشوتلرله تلویث ایتمه‌ملرینی، اوندن صکره، اونلری دین حنیفی قبوله دعوتله ارکان شریعتی اقامه ایتملری صددنده «واقیموا الصلاة وآتوا الزکاة وارکعوا مع الراکعین» بیوردیلر .

صلات ایله أمر اولنملرینك سببی نمازده عظمت الهیه‌نك تذکر اولنمسیدرکه بوسایه‌ده مصلی ابتلا ایدیکی معاصیدن جناب حقه توجه والتجا ایله بشقه برفنالق ارتکابندن واز کچر. «واقم الصلاة لذکری» . جناب حقك تذکری، اونك آشکار ونهان هرشیئی بیلدیکنی، کافهٔ مقدراتك اونك الندا بولندیغنی، اونك نزدنده آنجق رضای ربانیی حائز و طرف سبحانیسندن مأذون اولانلرك شفاعتی قبول اولنه‌جغنی تأمل ایتمکدرکه، انسانی اعمال صالحه‌یه سوق ایله ، فنالقلردن تبعید ایدر . بناءً علیه نماز حقیله ادا اولندیغی تقدیرده بوفریضه‌یی ایفا ایدن ایچون فنالقلره قارشی برسپر اولور. مسلمانلر

[1] انجیل برنابانك انکلیزجه و ایتالیانجه ترجمه‌لری اداره خانه‌مزده موجوددر .

نمازی شرائطیله ایفا ایدرك ، بالخاصه نمازك سری ، روحی اولان حضور ربانیه‌یی استحضاره موفق اولورلرسه هیچ شبهه‌سز نماز اونلری فحشا و منکردن نهی ایدر. « ان الصلاة تنهی عن الفحشاء والمنکر، و لذکر الله اکبر » فقط جناب حقك حضورنده ، قلبلری ذکراللهدن غافل اولدیغی حالده طورانلر نمازلرندن نه دینی، نه دنیوی بر فائده حاصل ایده‌میه‌جکلرندن ماعدا برکناه ایشله‌مش اولورلر و بو کناهدن توبه و استغفار ایله پاکلنمه‌لری اقتضا ایدر . « فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون . الذین هم یراؤون و یمنعون الماعون »

ایشته نمازك سری ، روحی بودر . بوندن طولاییدرکه جناب حق اونی ارکان دیندن قیلمشدر. بورکنی ایفا ایدن، مسلمانلغك اك متین رکننی اقامه ایتمش اولور. قرآن کریم هرهانکی کیمسه‌یی دعوت ویاخود هرهانکی بر قومه تبلیغاتده بولنججه دائما اقامهٔ صلاتی امر ایدر .

بو عصرك مسلمانلری ، بالخاصه داعیهٔ تنورده بولنانلری صلاتك بو حکمتندن غفلت ایدرك کیمی او فریضه‌یی ایسته‌میه ایسته‌میه ادا ایدییور ، کیمی‌ده اونك حکمتنی بوسبوتون اهمال ایدرك نماز قیلمه‌یی موجب عار بر شی عد ایدوب ، نماز قیلانلری ده تعییب ایدییور. بوصورتله نه اللهی ذکرایدییور، نه‌ده حدودالهیه‌یی نظراعتباره آلیور. و بناءً علیه آره‌لرنده آیریلقلر ، دشمنلکلر ، منافرتلر چوغالدیغی کبی کافهٔ منکرات‌ده شایع اولدی . محرماته رعایتسزلك ، حقوق ضعفایه تجاوز آله‌یبلدیکنه انتشار ایتدی . بونك نتیجه‌سی اوله‌رق روابط اجتماعیه‌لری چوزلدی، منافع عمومیه‌لری استحقار ایدلدی. دشمنلرینك آمالنه خدمت اولندی. نهایت اویله برحاله کلدیلرکه: « بأسهم بینهم شدید، تحسبهم جمیعا وقلوبهم شتی. ذلك بانهم قوم لایعقلون ـ استحوذ علیهم الشیطان فانساهم ذکرالله اولئك حزب الشیطان الا ان حزب الشیطان هم الخاسرون » کندی آره‌لرنده قاباداییلقلری دهشتلیدر . بونلری طوبلو ظن ایدرسین . حالبوکه قلبلری طاغینیقدر . بوده شوندن ایلری کلیورکه بونلر عقلسز برجماعتدرلر. اوزرلرینه شیطان مستولی اوله‌رق کندیلرینه اللهی تخطری اونوتدیرمشدر . ایشته بونلر شیطانك فرقه‌سیدر . بیلمش اول که شیطانك فرقه‌سی یوقمی ، ایشته خاسر اولانلر آنجق اونلردر . »

عبدالعزیز چاویش

امکان وحی

وحیك امکانه دائر سوز ایرادی ، وحیدن مراد اولنان معنایی تصور ایتدکدن صکره‌یه براقیلدی. کلمهٔ مصدر اولان وحی، نفس کلمه اعتباریله جائز بولندیغی مصدریت معنای حاصلیله تعریف ایده‌جکز :

بوکا متعلق بعض الفاظك ذهنده ترسیم ایتدیکی معانی‌یه توجیه مقصددن ایسه مراد اولنان معنایه مناسب لغاتك ذکر و آیانی ترجیح ایدلدی .

برکیمسه‌یه کیزلی اوله‌رق برشی سویلندیکی وقت بن اوکا شو شیئی وحی یاخود ایحا ایتدم دینیلیور ، بو تقدیرده وحی کلمهٔ مصدر اولور . بر یره کوندریلان مکتوب ورسولك بر سر مخصوصی حاوی اولمسی ، حصول علمی ایچون بعض خصوصی مقصدلرك غیره تبلیغی ده لغتده وحی معناسنی تضمن ایدر . اخیراً اشبو کلمهٔ جلیله ، قبل الهیدن انبیاء کرامه القا وتبلیغ اولنان اسرار واحکامه اختصاص ایلدی .

وحی ، خفی بر شیئی بیلدیرمکده دیلیر ، بواعتبار ایله اونی بیلدیرن موحی (یعنی ایحا ایدیجی) مراد ایدیلیر . آنجق وحی کلمهٔ مبجله‌سی، جانب خدادن برنبی‌یه منزل اولان کلام الهی معناسنی متضمن ایدوکی لسان شریعتدن ادراك اولندی، بناءً علیه وحیك برنور عرفان اولوب قبل الهیدن واسطه ایله ، یاخود واسطه‌سز اوله‌رق وقوعه کلدیکنی انسان علم یقین ایله کندی نفسنده درك وتقدیر ایدر .

شرائط وحیدن بری ، یا مخاطب خدانك سمعنده صوت بشره بکزمه‌ین بر خاصهٔ صوتیه ایله ویا صوتسز تمثل ایلر ، کندیسیله الهام آره‌سنده‌کی فرقی‌ده احساس ایدر ؛ چونکه الهام ، لوح وجدانده نفس ایله آنی برصورتده تیقن اولنور ، وزه‌دن کلدیکی حس وادراك اولنه‌میه‌جق بر حاله سوق ایلر .

آجلق ، صوسزلق ، کدر ، سوینج کبی شیلر وجدانده تصل حس اولنورسه الهامك‌ده کیفیت حصولی اونلره زیاده بکزر . اما ، عرفان بشرك انواعندن اولان وحیك وقوعی ، عموم افرادنك مصالحنجه مستور اولان شیلرك انکشافی جناب فیاض مطلقك مکرم ومختص قیلدیغی ذات عالی‌یه میسر ومنجلی اولور. وحیك فضل الهی ایله سهولت فهمی ، نظر دقتده قابل انکار اوله‌ماز ، عاقل اونك ادراکنده هیچ برکوچلك کورمز . آنجق اونی آکلامه‌یی مراد ایتمه‌ین ، حب نفسیله قوهٔ فاهمه‌سنی قصداً آکلاماق جهتنه سوق واجبار ایدن کیمسه او نعمت ادراکدن محرومدر .

هرامتده بوکروه بولنور ، هر زمان علمده نقصانلری ، خفت مشربلری سببیله مقصود حقیقتلره ایریشدیریجی یقین ساحللرینك وارسنه یعنی بعد نهایتسنه آتیلان انسانلر اکسیك اولمیور ؛ بونلر حواس خسلری تحتنده واقع اولمدیغنه ، صرف جهل وعناده مستند اولدیغنه دلالت ایده‌جك برطرزده شك وضلالتك مدهش اوچورو-ملرینه دوشه‌رك قوهٔ ادراکه‌لرینی بو صورتله چیغیرندن چیقاریرلر .

دیمك اولورکه: هرحقیقتدن آله بیلمه‌کری نصیبلری شبهه ظلماتندن عبارت قالیر ، بوحال ایله انواع حیواناتك اك دون درکه‌سنه اینه‌رك عقلك ، شئون واسرار الهیه‌نك ، احکام دینیه وانسانیه‌نك ایجاباتنی اونوتیرلر ، اختیار نفسانیلریله اوامر ونواهی التنه کیرمك قیدندن سر آزاد قالمق لذتنی هر شیئه ترجیح ایدرلر . بلکه لایق اولدیغی شیلری التزام ایله اوزرینه قونیلوب باغلانه‌جغی یوکی طاشیمق زحمتندن ، لایق اولمدیغی علایق ومعایبدن منع ایدن شیلره قولاق آصمقدن بری قالمق

صورتیله حال بهیمیدن دها زیاده متلذذ اولورلر. نته‌کیم: انساندن بشقه اولان حیوانلرك احوالی بوشکله بر مثال اولور. او کیلره نبوات وادیانه متعلق مباحثدن برشی آکلاتیلورسه بونی اصغایه بی‌پروا یناشمیوب کندی فکر قاصرلریله اختبار ایتدکاری یولده رد ایتمك، اومثللی سعادت وجهه‌سندن منحرف قالمق، ذهنلرینی بردلیلك تنویر وتخلیط ایتمسندن احترازاً قولاقلرینی پارمقله طیقامق درکه‌سنده ذلت ووحشت علائمی کوستررلر.

فکر وحکمتی احسان ایدن واهب‌الوجود حضرتلرینك عنایت شاملهسیله نعمت وحیه مظهر قیلدیغی ذاتك دوشونوب برکونه مقدمات ترتیب ایتمکسزین هرکسه میسر اولمیان او نور خدا ایله مشرف وممتاز اولمسی نصل مستحیل کوریله‌بیلیر؟

بداهةً ثابتدرکه عقول، متفاوت‌درجه‌لری حائز اولوب بعضیسی دیکر بعضیسندن یوکسك اولور، اك دون قسمی‌ده کندندن اوست اولانی ادراك ایتمه‌یندر، انجق بونلر بردرجه‌یه قدراجمالاً اوعلوتی آکلار. بوتفاوت‌مرتبه‌لری، طرز تعلیملرندن منبعث اولمیوب بلکه انسانك اختیار وکسبنك دائرهٔ مدخلی خارجنده بولنان فطرتلرینك محصله‌سیدر.

شبهه‌سزدرکه: عقلا عندنده نظریات علمیه و حکمیه‌نك اك متعالی اقسامی، بدیهی‌الحصول درجه‌سنده کوریلیر، حد احصادن بیرون دینه‌جك صورتده مراتبك ترقیسی حقیقتی اونلره مستور قالماز.

نفوس وهمم عالیه اربابی، بعید اولان برشیئی پك یقین کوریر و بو حقیقته مطلع اولمسی ایچون قوشوب مقصدینه ایرر، اونلردن غیری خلق ایسه برشیئك بدایتی انکارایتدیکی حالده نتیجه وانتهاسنی کورونجه نادم ومتحیر اوله‌رق کویا منازعه اولنمیان بر معروف، قابل انکار اولمیان بر حقیقت ایمش کبی آنکله الفت ایدر. منکره اونی انکار ایتدیکی وقت دعوت اولندیغی شیئه تعبس ایده‌رك وادئ غروره حیوان کبی صچرایوب جولان ایلر.

هر امتده بوکونه قدر صنوف ناسدن بوقبیل اولانلرك ـ وتو آز مقدارده اولسون ـ ظهورندن خالی قالمامشدر.

جناب قادر مطلقك سائر انسانلردن هر صورتله ممتاز قیلدیغی بر عبدینه وحی ربانیسنك تعلقی امکانی، یوقاریده سرد اولنان مقدماتك تضمن ایتدیکی محق نتیجه‌یه کوره‌تسلیم ایتمه‌مك عقل‌سلیم ایچون قابل دکلدر، بوکا یناشامق‌ایسه ضعف‌عقلدن، بداهتی انکاردن بشقه‌برشیئه حمل اولنه‌ماز؛ چونکه حکمت خدا مقتضاسنجه نفوس بشریه‌دن، فطرت اصلیه‌لرنده جوهر و جودلری تفاوتله مبجل اولانلر، مستعد اولدقلری فیض الهیدن کندیلرینی سلطنت معنویه‌نك افق اعلاسنه، موقع انسانیتدن عالم ملکوتك ذروهٔ علیاسنه ایصال ایدر صورتده‌جذب انوار ایدرلر؛ برحالده‌که دون فطرتده اولانلرك بونجه قاطع برهانلره رغماً تعقل ویا حس ایتمکه بیله وارمه‌دقلری اوامر ومقاصد ربانیه‌یی

عیاناً مشاهده وتیقن ایتمك، عالم استادلردن تلقی اولنان درسلره نسبت قبول ایتمیه‌جك بر درجهٔ واضحه‌ده علیم وحکیم اولان رب جلیلدن تلقئ علم و حکمت ایتمك سعادتنه نائل اولورلر. آندن صکره تعلیم اولندقلری شیلری اوکرتمکه، مأمورایلدکاری اوامر واحکامی ناسه‌تبلیغ ایتمکه باشلایه‌رق مسلك نجاتك حقایقی، ایجاباتی بوصورتله اصدار و انهام ایدرلر.

ذاتاً نوع انسانك مصالح احیاتیه‌سنك مجرای سلامتده جریان وکسب عمران ایتمسی ایچون حال اجتماع و اتحادده بولنمقده مضطر قیلان طرق واسبابی بیلدروب شرف وموقعنی تقویه‌ایتمك مقصد لاهوتیسیله هر امتده هر زمان درجهٔ احتیاجلرینه کوره ذات احل واعلانك مختص قیلدیغی ذات عالی‌بی مأمور ایتمسی عادت الهیه‌سی جمله‌سندندر.

ایشته بووجه ایله نصب اولنان هدایت حجتلری، خلقی ارشاد و سعادت کافیه‌یه ایصال ایدر، بوسعادت کافیه نورینی قیامته قدر سوندیره‌جك بر درجهٔ مقدسه‌ده حاصل ایدن دین مبین احمدی حائزکمال اولمق حسبیله امام‌الانبیا افندمز سلسلهٔ رسالتك خاتمی اولمش واوندن صکره باب نبوت دخی قپانمشدرکه رسالت احمدیه حقنده آتیاً یازیله‌جق مبحثده ان شاءالله ایضاحات لازمه ویریله‌جکدر.

نوع بشرده بعض ارواح عالیه اصحابنك وجودی و ذکر اولنان مرتبهٔ سامیهٔ نبوته اظهار اهلیت ایتملری قدرت ومشیت‌الهیه‌یه قارشی نه‌دن مستحیل اولسون؟

بالخصوص کوزیمزه کورونمه‌یله جسمدن دها لطیف بر شیئك ساحهٔ موجوداتی مشتمل اولدیغندن قدیم وجدید علملر بزی ارشاد ایلیور، نفسلرمزده‌کی ادراکاتمزده بوبابده احساس یقین ایدییور؛ بو قبیل بعض لطائف وجودلرله عالم الهیدن برشیئه محل انشراق ونفوس انبیانك اونلره شرف انداز اولمسنده نه‌مانع واردر؟ بونك تصورینه محل اولمیوب بالعکس عندالهیده مظهر اصطفا و امتیاز اولان اویله بر وجود مستثنادن برنورلطیف دلالتیله برخبر صادق کلدیکی وقت اونك صحتنه حمل ایتمکه بر انجذاب وجدانی حاصل ایتدیرن اسباب بدیهیه‌دندر.

جناب حقك، پایهٔ نبوتی مختص قیلدیغی ذات عالینك دائرهٔ سمع و حسنده وحی ربانی‌یی مبلغ اولان صوتك تمثل ایتمسی، سائر ارواح عالیه‌نك انجلا و بروز ایلمسی نقطه‌سنه کلنجه: انبیانك‌دشمنلری بعض خسته‌لرك اوغرادقلری امراض خاصه‌یه مشابه حاللرك آندن خالی و اوزاق اولمدیغی زعمنده بولنورلر، وبعض معقولاتك‌ده اوخسته‌لرك خیاللرنده تمثل ایده‌رك محسوس درجه‌سنه کلدیکنی، بونلری مریض اولان ذات، طالغینلق وتأثیر اضطراب سببیله کویا کوروب ایشتدیکنی و نزاع ومجادله ایتدیکنی تسلیم ایدرلر؛ آنجق حقیقتده بویله برشیئك واقع اوله‌میه‌جغی درکاردر. شاید صور معقوله‌نك تمثلی تجویز ایدیلیرسه بونك هر حالده منشأی نفسدر، بوده دماغ، حال طبیعیسندن چیقوب

بشقه بر صورتله متأثر اولدیغی زمان حصوله کلیر ، اشبو احوال فوق‌العاده‌نك حقیقت شکلنده اولمسه‌بیله نفوس ضعیفه‌ده آثارینك ظهوری تسلیم اولنجه : کمالات ممتازه ایله مشرف اولان نفوس عالیه اربابنده حقایق معقوله‌نك تمثیلی نیچون جائز کورلمسون؟

نفوس عالیه ایچون بوکبی خوارق ، عالم حس وشهوددن غیری بر عالمه توجه اولندیغی و خطائر قدسه (عالم ملکوته) معناً اتصال پیدا ایدلدیکی زمان تجلی ایدر ، بوحال بشقه‌لرینك مزاجنده بولنمسی قابل اولمیان استعداد و اختصاصلری حسبیله اویوکسك درجه‌یه مستحق اولملری‌ده صحت عقللرینك بعض لواحق مخصوصه‌سندندر .

بو خصائصی ممکن قیلان شیلرك غایه‌سی ایسه اونلرك روحلریله بدنلری ارەسنده‌کی علاقه‌نك علوتی ، کندیلریدن غیری اولانلرك تقدیر واحاطه ایده‌میه‌جکلری برحالده اولوب بناءً علیه حقایق معقوله‌نك قبولی اونلره سهل وبلکه منحتم بر کیفیت بولنمسیدر . چونکه بونلرك شان علویلری ، ناسك کندیلرنده کورەکه مألوف اولمدقلری خصائصك تمثال ستنتاسیدرکه بشقه‌لرینك احواله بکزەمه‌ین بو مغایرت ، کندیلرینك نفوس بشره قارشی حائز بولندقلری موقع فضل و امتیازك اهمیتی کوسترير . بناءً علیه بوشرف مضاعفلری‌ده صحت رسالتلرینك دلیلی مقامنه قائم اولور ، تبلیغ و اخبار ایتدکلری شیلرك صحتنی ، حقایق معقولاتده ، سائر امور رسالتلرنده سلامت شهادتلرینی تأیید ایدن دلائل جمله‌سندندرکه کفر ، انکار و سائر امراض ایله معلول اولان قلبلر ، اونلرك دواء معنویلریله شفاپذیر اولور . عقلی و عزمی ضعیف بولنانلرك شو حالی اونلرك مقدس تبلیغلریله احراز قوت ایدر .

علیل بر وجوددن صحیح برشیئك صدور ایتمسی ، مختل برمنبعدن نظام مطلوبه استقامت کلمسی ایسه بداهةً منکردر .

عرفای بشردن نفوس عالیه و عقول کامله اربابی که بحر روحانیتده انبیا مرتبه‌لرندن آشاغی قالیه‌جق درجه‌ده جرعه نوش حقیقت اولدقلری حالده کندیلری انبیانك اولیاسی مرتبه‌سنده قالمغه ، اونلرك وضع ایتدکلری شریعت ودعوت یولنده امینلری اولمغه رضا کوسترمشلردر . اوعرفادن نوعاً بوحاله مقارنت الفتیله نصیبدار اولان بر چوغنه بعض احوالده عالم غیبك نقاب تجلیسی منکشف اولمقده بولندیغی کبی عالم مثالده‌ده بعض شیلری حقایق صحیحه‌سیله کورمك سعادتی میسر اولمشدر . بناءً علیه حقایق مستوره‌نك واقعه مطابق صورتده اونلره منجلی اولدیغی انکار قابل دکلدر .

بونك ایچون کندیلری انبیاء کرام علیهم السلام حضراتی هرنه‌نی ویرمشلر ایسه بونلردن هیچ برینی استبعاد ایتمزلر ، بوذوق کرانبهایی طانیمق بختیارلغنه نائل اولانلر اونك قیمتنی بیلیرلر ، اوندن محروم قالانلرك حقیقت جاده‌سندن انحرافی قولای اولور .

او ذوات قدسیه‌دن بعض آثار صالحه‌نك ظهوری ، شرائع انبیایه مخالف اولان شیلردن عمللرینك سلامتی ، عقل صحیحك انکار ایده‌میه‌جکی ، یاخود ذوق سلیمك ابعاد ایده‌میه‌جکی صورتده طهارت فطرتلری ، نظر بصیرتلرنده شعشعه باش اولان سرائر صمدانیه‌نك سائقهٔ عشق و فیضیله حق اولان ، عامه‌نك خیرینی احاطه وتزیین ایدن قلوب خاصه‌یه نور حضور ویرن شیلری انطاقه متوجه اولملری قول و فعللرینك صحتنه دلیلدر .

عالم برکیمسه اونلره بکزەیجی اولمقدن خالی قالماز ، لکن بوکبیلرك حاللرندن انکشافی دها دها سریع اولان قسمی سوء عمل وضرور اربابیدر ، بونلر آنجق عقولی تضلیل ، اخلاقی افساد خصوصنده فنابرابز برافقرق معصیتلری سببیله منسوب بولندقلری قومك شاننده انحطاطه اوغرادیرلر ، یالکز اللهك لطف وعون مخصوصنه نائل اولانلر ، اومثللی تأثیراتدن آزاده قالیرلر .

بو حالده اهل اضلالك کلمات خبیثه‌لری ، بریوزنده ظهور ایدوب هیچ بر نفعی و محل قراری اولمقسزین قوریبوب محو اولان نباتات خبیثه‌یه بکزر .

بو حقایق مکشوفه‌یه و الهامات ربانیه‌یه قارشی انبیانك حاللری ومنور برهانلریله منکرلرك انکارلری ، بونلرك انبیانك خبر ویردکلری شیلرك امکاننی اقرار ایتملری ارەسنده بر پردهٔ استتار قالمشدرکه امور معتاده‌یی ادراك خصوصنده عقوللن برچوغنی بویله بر پرده احاطه ایتمشدر .

مترجمی : حسین مظهر — شیخ محمد عبده

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه

قرارنامه‌لری حقنده

۳۸

۱۲۸ نجی ماده‌ده : « مواد سابقه حکمنجه تفریقنه حکم اولونان قادین آخر برشخص ایله تزوج ایتدکدن صوکره زوج اولك ظهوری نکاح اخیرك انفساخنی موجب اولماز . » دینلمش ، قادین عدت بکلرکن ، یاخود عدتك انقضاسندن صوکره آخره نکاح اولونمقسزین زوج اولك ظهوری صورتنده نه یاپیله‌جغی ایضاح اولونمایوب اشکال و ابهام ایدلمش وحکم تفریقك هرحالده باقی اوله‌جغی ایهام اولونمشدر .

حال بوکه اوماده‌لرك استناد ایتدیریلدیکی مالکی و حنبلی مذهبلرنده تفریق ابتداءً قطعی برماهیتده اولمیوب قادینك عدت بکله‌مش وشخص آخرله عقد نکاح ایتمش اولمسیله‌ده قطعیت اکتساب ایتمز . اومذهبلره استناد ایدن ۱۲۶ نجی ماده‌موجبنجه تفریق اولونان برقادینك موخراً زوج اولی ظهور ایدرك آکا نفقه براقمش ، یاخود وقتیله نفقه‌سنی اسقاط ایتمش اولدیغی اثبات ایدرسه زوجه کندیسنك اوله‌جغی ، زوج ثانی دخول ایتمش اولسه‌ده نکاحنك معتبر اولمیه‌جغی احکام اجماعیه‌دندر . یالکز مذهب مالکی‌یه استناد ایتدیریلن ۱۲۷ نجی ماده

موجبنجه تفریق اولونان قادینك ایكنجی زوجیله زفافلرندن اول زوج اولك ظهور ایدرسه حق اولك اولدیغی كذلك مجمع علیهدر. زوج ثانی آنك كلدیكنی طویمش، یاخود حیاتنی خبر آلمشده بیلهرك زفاف ودخول ایتمش ایسه مذهب مالكیده قادین كندیسنه ابدیاً محارمی كبی حرام اولوب زوج اولی ترك ویا وفات ایتسهده نكاحی جائز اولماز.

بر خصوص ایچون بر مذهب وقول اختیار وقبول ایدیله‌جكسه تمامیله معلوم اولملی، اطرافیله دوشونوللی. تنظیم ایدیله‌جك بر ماده هیچ اولمازسه حكم اجماعه مخالف اولمامالیدر. بو ماده‌لر اویله تنظیم ایدیله‌بیلیر.

۳۹.

«۱۳۰ نجی ماده: زوجین بیننده نزاع وشقاق ظهور ایدوبده طرفیندن بری حاكمه مراجعت ایدرسه حاكم طرفین عائله‌لرندن بر حكم تعیین ایدر. بر ویا ایكی طرف عائله‌سندن حكم تعیین اولونه‌جق كیمسه بولونماز ویا بولونوبده حكم اوله‌جق اوصافی حائز اولمازسه خارجدن مناسبلرینی تعیین ایلر. بو صورتله تشكل ایدن عائله مجلسی طرفینك افادات ومدافعاتنی تدقیق ایله بینلرینی اصلاحه چالیشیر. قابل اولمادیغی صورتده قصور زوجده ایسه بینلرینی تفریق ایدر زوجه‌ده ایسه مهرك تمامی ویا بر قسمی اوزرینه مخالعه ایلر. حكملر اتفاق ایده‌مزلر ایسه حاكم اوصاف لازمه‌یی حائز دیگر بر هیئت حكمیه ویا طرفینه قرابتی اولمیان اوچونجی بر حكم تعیین ایلر. حكملرك ویره‌جكلری حكم قطعی وناقابل اعتراضدر.»

دنیلمش. مذهب مالكی‌یه استناد ایتدیرلدیكی لایحه‌ده مسطور اولوب هیئت حكمیه‌نك لزوم تشكیلی مأموربه اولدیغی ومملكتمزده تطبیق اولونمادیغی وسببی عندالحنفیه وظیفه‌لری اصلاح بین اولوب وكالتلری اولمدقچه تفریقه صلاحیتدار اولمدقلری وطرفینكده بالرضا وكالت ویرمز اولدقلرندن عبارت ایدوكی ومذهب مالكی قبول اولونورسه عائله‌لر ایچنده تحدث ایدن بك چوق اویغونسزلقلرك مندفع اوله‌جغی وزوجلرك اعتسافاتنه نهایت ویره‌جكی مطالعاتی درمیان ایدلمشدر.

حالبوكه هپ یاكلش. هیئت حكمیه تشكیلی اویله لزوم ووجوب درجه‌سنده مأموربه دكل. انجق دفع شقاق ایچون تشریع اولونمش امور مستحبه‌دندر. ومعذلك مملكتمزده متروك اولمایوب هر طرفده بحمد الله معمول بهدر. كرك حكامه مراجعتدن صوكره، كرك دها اول طرفین اهل واقربالرندن امین اولدقلری ذواته ایشلرینی تفویض واحاله ایلدكلری وآنلرك معرفت وهمتلریله خانه‌یی بیقمقسزین، عائله واولادی پریشان ایتمكسزین تحدث ایتمش اولان اویغونسزلغی دفع وازاله ویاخود طاتلولقله تطلیق ومخالعه ربطیله ایشی بیتردكلری هر طرفده مشهود وهر زمان كثیر الوقوعدر.

مذهب حنفی ایله متدین اولان اهل ایمان مأموربه اولان بر خصوصك تطبیقنه مذهبلرینك مانع بولونمسی تهمتنی قبول ایتمزلر. بهتاندر. قومیسیون دوشونمه‌دن یازمشلر، مذهب جلیلك قدرینی تقدیر ایتمه‌مشلر، حكومت سنیه‌یی‌ده خطایه سوق ایتمشلر دیرلرسه حقلیدرلر.

وكالتی حائز اولمیان بر هیئت تفریقه صلاحیتدار اوله‌ماز دیملری‌ده طوغرودر. ویالكز كندیلرینك دكل، انلرله برابر سادات شافعیه وحنبلیه‌نكده مذهبلریدر. كتاب وسنتك عمومات واطلاقاتی هپ بوكا دلیلدر. مخالفینك احتجاج ایتمك ایسته‌دكلری حكمین آیت كریمه‌سیده بونی مؤیددر. حق جل وعلا «فان خفتم شقاق بینهما فابعثوا حكماً من اهله وحكماً من اهلها ان یریدا اصلاحاً یوفق الله بینهما» بویورمشدر كه معناسی «اكر زوجینك یكدیكرینه مشقت ویرملرندن قورقارسه‌كز اونك اهلندن بر حكم، اونك اهلندنده بر حكم كوندریكز. اصلاح ایتمك مراد ایدرلرسه الله آرالرینی توفیق ایدر» دیمكدر. بوندن اویله طلاق ومخالعه‌یه مأذون اولمیان وفصل دعوی ایچون انتخاب ایدیلن حكملرك كندیلكلرندن تفریق وخلعه صلاحیتدار اوله‌جقلری نصل چیقار؟ و طرفیندن تحكیم اولنمیوب حاكم طرفندن تعیین اولنان ناظرلركده حكم مساسنه داخل اوله‌جقلری نصل قبول اولنه‌بیلیر؟ لغت بوكا مساعدمیدر؟ حكمینك درجهٔ صلاحیتلری بین السلف اختلاف اولنوب بعضیلرینك «بهما یجمع الله و بهما یفرق» دیدكلری مرویدر. لكن ناظرلر واجنبیلر حقنده دكل، طرفینك صورت مطلقه‌ده تحكیم ایتدكلری اهللری، امینلری حقنده‌در. بوقول علی المرتضی رضی الله عنهك كلامندن اولدیغی مدونه‌ده منقول اولوب امام مالك واتباعی انكله استشهاد ایتمشلرسه‌ده كوفه‌ده بر بسنك حكم تعیین ایدركن خلعه توكیل ایتمدیكنی سویلمسی اوزرینه اكا‌ده اذن ویرمك لازمكله‌جكنی و الا زوجه‌سنكده كندوسنه اطاعته مجبور اوله‌جغنی تفهیم ایتدیكنه دائر اولان اثر محفوظی معنای مقصودی ایضاح ایلمكده، زوجك وكالتنی حائز اولمیان كیمسه‌لرك تفریقه صلاحیتدار اوله‌میه‌جقلرینی كوسترمكده‌در. ارتق مذهب جمهوری تركله مذهب تفریقه كیدلمك نصل لایق اولور. بالخصوص مملكتمزده اهالی اسلامیه‌نك قسم اعظمی حنفی، بعضیلری شافعی وعراق وسوریه‌ده بر مقداری حنبلیدر. سكنهٔ اصلیه بونلردن تشكل ایدر. ایچلرندن حكم تعیین اولنانلر عجبا بونی قبول ایدوبده مذهبلرینی ترك ایلیوب معتقد اولدقلری بر مذهبله عمله جرأت ایده‌جكلرمی؟ و جرأت ایدنلری بولنورسه حكملری مذهب مالكی اوزره صحیح اوله‌جقمی؟ كلا. چونكه حكمینك عدول وفقیه اولملری شرط اولوب والا حكملری نافذ اولمیه‌جغی كتب مالكیه‌ده مصرحدر. عدل وفقیه اولان كیمسه‌لرك متدین اولدقلری مذهبلرینی براقوب بلاحجت آنك خلافنه حكم ایتملری نصل ممكن اولور. وایدرز دیانلره عدل وفقیه دیمك نصل صحیح اولور.

بر ده فرض ایدهلم كه مذهب مالكینك محتمله قائل اولسونلرده او مذهبه كوره حكملری صحیح اولسون. لكن حكملر حاكم معناسنده اولمیوب بو قدر جكله اختلافك مرتفع اولمیه‌جغی وبین الائمه نفس حكمك صحتی مختلف فیه اولمغله هیچ بر تأثیری اوله‌میه‌جغی وبناءً علیه قادین عدت بكلمش وزوج آخره وارمش اولسه‌ده مذاهب حنفیه وشافعیه وحنبلیه‌ده اونكاحك صحیح اوله‌میوب حالا اولكی زوجنك تحت نكاحنده قالمش اوله‌جغی شبهه‌سزدر. مكر كه اندن صكره طرفین بر قاضی

مالكينك حضورينه كيدرك يكيدن محاكمه‌لری اجرا اولنوبده اوحكمك صحتنه حكم ايليه .

بو رالری اطرافيله تأمل ايدلمك لازمكن هيچ دوشونلمامش. مذهب مالكی اوزره عائله قوميسيونلری تشكيل ايدلسون، انلرك ويره‌جكلری حكملر سجلاته قيد اولنسون ، اعتراض مسموع اولنسون، دنيلمكله مسئله حل اولندی ظن ايدلمش . امر نكاحده حل وحرمت احكامی تلفيق مذاهب واديسندن بوقيره تشويش ايدلمشدر .

بونده زوجات ايچونده خير ومصلحت يوقدر . اويله زوجنه اعلان خصومتله خلاف مذهب آيرلمش اولان قادينی اهاليمزدن كيم آله‌جق . آكا تقرب ايتمكه خواص وعوام اكر زنا ديمزلرسه البت شبهه‌لی طانيه‌جقلردر . مغرب ديارينه ياخود سودانه كيدوب مالكيلره وارەجق دكلیا . دها اطرافلی دوشونلورسه انی مالكيلركده پك قبول ايتميه‌جكلری اكلاشيلور .

چونكه بو ماده او مذهبده ده موافق دكل. اويله هيئت حكميه طرفينك افاداتی بالتدقيق اصلاح ايده‌مزلرسه تفريق ايديوررلر. زوجه‌ده قصور وار ايسه مهرك بر مقداری ونهايت تمامی اوزرينه مخالعه ايدرلر . ديمك هيچ بر مذهبده يوق . اجماعه مخالفدر . زوج حقنده صراحةً غدری متضمن اولديغی كبی صوچلی اولان زوجه‌يه‌ده جرأت ويرر . حكملر تعيينندن مقصود ومنتظر اولان امر اصلاحه مانع تشكيل ايدر . عقل وتجربه‌سی ناقص كنج بر قادين زوجنه غضب ايتمش اولديغی بر زمانده ياخود خارجدن اغفال واطماع ايدلمش بولنديغی صورتده كنديسی اصرار ايدنجه قوميسيونك تفريقه مجبور اولدوقلرينی والدينی مهردن فضله برشی ويرميه‌جكنی بيلورسه ارتيق صلحه اجابت ايدرمی؟ بو ماده‌نك مآلی زوج اصل طلاقه مالك ايسه زوجه‌ده مهری اعاده ايتمكه راضی اولورسه زوجندن بوشانمغه مالكدر ديمكه واريور . شريعت اسلاميه بوميدر؟ ياخود مذهب مالكی بويله‌ميدر؟ حاشا. بو صورتله تفريق انلره كوره آنجق زوجك ويرديكی مهردن بشقه بر ضرر ادعاسنده بولنديغی وطرفينك مفارقته‌ده راضی اولوبده آنجق مهرك ياخود بر قسمنك اعاده‌سنه زوجه‌نك رضا كوسترمديكی حالده اولور. بوقسه زوج ويرديكی مهرك بر قاچ مثلنی انكچون صرف ايلمش ، دوكون ياپمش وبعد الزفاف آغير اوربالر ، الماسلر، ايجولر اهدا ايتمشدر. بونكله برابر خانمنه كنديسنی سومه‌مش ويا آی كچمدن بن سنی ايستمم ديه نزاع وشقاقه باشلامش ايسه بونلری‌ده اعاده وتضمين ايتميه‌جك اولورمی؟ يا برقاچ سنه كچمش وزواللی زوج آنی بر زوجهٔ مشفقه ظنيله املاكنی‌ده كندوسنه فراغ وتمليك ايلمش ايسه بونلرنده قاله‌جق. قادين ارباب نفوذ دسايسدن برينك دام مكرينه قاپيلمش، ياخود دها كنج ودها كوزل برينی سومش ايسه بو اموالی‌ده اكامی يديره‌جك؟ جبراً تفريق اولنان او زواللی انسانده او زوادن سيرجيمی قاله‌جق ؟ ويرديكی مهری تماماً استرداد ايلديكی كافيدرمی دنيله‌جك ؟ بو تفريق جبری ظلم اولمازسه ظلم نصل اولور؟ شريعت الهيه بوندن منزهدر .

« بو بحث بيتمدی » صدر الدين

تاريخچهٔ طريق تدريس [*]

مجلل نجيب حضرت خلافتپناهی شاهزادهٔ جوانبخت دولتلو نجابتلو ارطغرل افندی حضرتلرينك نام عالیٔ نجابتپناهيلرينه اتحاف اولونمشدر .

قرن سابع ايچنده ايدیكه ، همان بتون جهانه كثيف ظلمت جهل استيلا ايتمشيدی . بر طرفدن اندلس عربلرينك نور مجرد آلهی كبی تنوير عالم مدنيت ايلەين كافهٔ مبانیٔ مباركهٔ عرفانی ، ظلمانی بر سترهٔ نسيان ايچنده نظرلردن نهان اولمغه باشلامش ، ديكر طرفدن شرقده ظهور ايدوبده نيجه عصرلر سعادت بشری ادامه ايدن بتون فيوضات معرفت ومدنيت ظلوم وجهول عنواننه ابنای آدم آره‌سنده اك زياده استحقاق كوسترن بر ظالم وخونريزك بغير حق دوكديكی خون مظلومانك وجوده كتيرديكی طوفان ايچنده محو اولوب كيتمشيدی.

ايشته بو اثناده ايدیكه اقصای شرقك افق معلاسندن ظهور ايدن هلال عثمانی ياواش ياواش يوكسه‌لەرك اوشب جهالتك پردهٔ ظلمانيسنی يرتوب تنوير عالم انسانيت ايتمكه باشلادی . بولنديغی آسمان عزت و رفعتده اعتلا ايله بدر كماله واصل اولدی. بر آز صوكره‌لری ايسه جهان كمالاتك استادان معرفتی ممالك عثمانيه‌ده يتيشير ، بوتون عالم انسانيتی فيض عرفانلريله مستفيض معرفت ايدرلر ايدی .

دين آلهينك تأييد احكام شرعيه‌سی خصوصنده اسلافك اظهار ايتدكلری جدوكار ، اسلاميت نام عاليسنه اولەرق معجزهٔ بالغه عد اولونمغه شايان ايدی . اعلای شان ديانت، حمايهٔ معرفت وسائلنك استحصالی يولنده اظهار ايديلن خارقه‌لره سلطان الاقاليم اولان استانبولك اورته‌سنده بريسنده مشهوديمز اولان مدرسه‌لر بر شاهد سنكيندر. او دار العرفانلرك خزائن كمالاتندن بر چوق زمانلر اغتنام ايله‌ديكمز انواع جواهر معرفت صوكره‌لری بر طاقم نا اهللر اللرينه دوشه‌رك بر چوغی قيمت اصليه‌سندن دور اولدی . بر خيليسی‌ده ضايعه اوغرادی .

مدارس عاليهٔ عثمانيه‌دن اويله اتقيای علما يتشمشدركه شرع وعقلك استحسان ايتديكی امر معروفه امتثال ، عقل وشرعك تقبيح ايله‌ديكی نهی عن المنكردن اجتناب جهتلرنده بالذات مقتدای عالم ايديلر. ورثهٔ علوم انبيا عنوان مفخرتنه استحقاق ذاتيلرينك يار واغيار نظرنده تظاهريله اثبات لياقت ايدرلردی .

تخت عثمانی‌يه بخش رونق ايله‌ين سلاطين سالفه‌نك عموماً مشاورلری ايسه زمانلرنده موجود اولان ونص كريم ايچنده قدر والالری ثنا بويوريلان علما ايدی .

مؤسس بنيان دولت عثمان غازينك ـ بر دولت مدنيه‌نك تأسيسی ايچون اقتضا ايدن سطوت ماديه ، مكارم اخلاق ، قدرت فكريه كبی

[*] بو مقاله وقتيله علميه سالنامه‌سنده بك ناقص اوله‌رق نشر ايدلمشدی. بوراده اصلی عيناً نشر ايدلدی .

اوچ رکن قویمك مذاکرهٔ استحصالنده معین ومشاور منفردی شیخ ادهبالی کبی او دورك اك بویوك بر علامهٔ دانشوری ایدی .

فاتح عصرینده ، برکت علم وهنر . کثرت فتح وظفر جهتیله سلطنت عثمانیه‌نك بردور ممتازی ایدی . ملا خسرو کبی ، ملا کورانی کبی ، بر چوق افاضل حضرت پادشاهك بزم ورزمنده مشاوری ایدی .

• عصر سلیم خان اولده ایسه فضلای اسلام مفتی الثقلین عنوان بلندی ایله معروف اولان ابن کمال او پادشاه حکیمك حضر وسفرده مستشار افکاری ایدی .

ابوالسعود افندی ایسه عصر قانونینك ارشاد عقل سلیمده نظر انتباه وکیاسته قارشی دیکلمش بر عماد پروقاری ایدی .

ایشته بو سلاطین اولین ، مملکتلرنده بو صورتله اجرای عدالت واستحصال قوت ایتمشلردر .

دولت عثمانیه‌نك ـ اوزمانلر علماسنك کثرتی جهتیله ـ بودارالملك فنا ایچنده خزینهٔ ثروتی صرف علم ومعرفتدن وسرمایهٔ مباهاتی مقتضای عرفان اولان نجابت وجلادتدن عبارت ومدبران امور دولت همان کاملاً علمای شریعت ایدی .

زمانمزده ایسه مدرسه‌لر ، بنیان دولتك بویله ارکان اصلیه‌سنی یتشدیره‌بیلمك قوت ومتانتنی غائب ایتدیکندن آرتق استفاده ایدلمز اولدیغی ایچون آثار عتیقه کبی حفظه شایان برحالده ایدی .

استانبولده اساساً مدرسه‌تحصیلی ـ برقرن جهانه خاتمه چکوبده بر چوق فیوضات عرفان ومدنیتله زینتیاب اولمش بر عصر دیکرك کشاد وقابینه قدرتی ، کمالات متنوعه و مظفریات متتابعه‌سیله اثبات ایله‌ین ـ فاتحك دور حکومتنده ابتدا ایدر .

واقعا بوعالم امکانده باشلی باشنه بر دنیای معرفت وجوده کتیرمش اولان حضرت فاتحك مؤسسات علمیه‌سندن نشأت ایتمه‌مش شیخ ادهبالی کبی .. قره خلیل کبی .. ملا خسرو کبی .. ملا کورانی کبی .. خضر بك کبی فضائل باهره ومشهوره‌لریله عالم عثمانیی شرفیاب ایله‌مش بعض اعاظمه تصادف اولونور. بونلر قدرت فاطره‌نك نادراً یتشدیردیکی خوارق فطرتدن معدود بولوندقلری جهتیله آثار بشریه‌ده‌کی عجائب سبعهٔ عالم کبی علمای عثمانیان ایچنده‌نوعلری شخصلرینه انحصار ایله‌مشدر .

تربهٔ معلای فاتحی اعزاز ایدر بر صورتده دائرامادار احاطه ایله‌ین اوقوجه مدرسه‌لر حضرت پادشاهك ترقیٔ معرفت و نشر عدالت خصوصنده‌کی متانت افکارینه برر آبدهٔ استوار عرفاندر .

بزده تقدیر معرفت بیاغی حضرت فاتحك کرامت عرفانندن ، و مراتب علما ایسه سلطان سلیمان قانونینك الجاآت زماننددن متولددر .

کرك خصائل عالیه ، کرك مکسوبات علمیه‌جه متبحر و منفرد اولان فاتح ، معارف جدیدهٔ عثمانیه‌نك مهد ظهوری اولمق اوزره احداث ایله‌دیکی مدارسك رسم کشادنده صدراعظمی ایله .. شیخ الاسلامیله .. وزراسیله .. امراسیله .. حتی بوتون محبان معرفتیله برابر بالذات بولونمشیدی .

حضرت پادشاه زی علمایی ، لباس فاخر سلطنته مرجح کوره‌رك اویله برقیافت محترمه ایله مشتاقان معرفت آره‌سنده کورونمش ایدی .

ایلك درسه الیوم دارالخلافة العلیه مدرسه‌سنك صنوف عالیه‌سندن دردنجی سنه‌سنه تخصیص ایدیلن [تابخانه] مدرسه‌سنده ابتدا ایدلدی . بو حسن ابتدا ایله‌ده ـ زمانك علماسی آره‌سنده تحدث ایدن مباحث مهمه‌یی فصل و حسمده حکم مطلق اولمق کبی بر قدرت علمیه صاحبی اولان ـ فاتح عالم انسانیتك اك بیوك بر کرسیٔ عرفان ومدنیتی استانبولك اك مستثنی بر موقع معلاسنده وضع ایتمش اولدی .

فاتح ، محصول عرفانی اولان مدارسك ترتیب نظاماتنه ترکستان علیادن جلب ایله‌دیکی [علی قوشچی] مرحومله ملا خسرو کبی ایکی داهینك واوزمانلر موجود اولان بر چوق اعاظم علمانك همتلریله موفق اولدی .

• دولت علیهٔ عثمانیه ، تا ابتدای ظهورندنبری حفظ حقوق عباد کبی و ظائف بشریه ایچنده اعظم واشرف اولان بر امر خیرك ایفاسنه فوق الغایه اعتنا ایدردی . بو وظیفه .. بومیزان عدل وحق ـ [امانتی اهلنه تودیع ایدیکز !] تنبیه جلیل سبحانیسنه توفیقاً علما صنفنك یداقتدارینه مودوع ایدی . بوسببله پادشاهلریمز .. وزرامز .. عموماً خلق ارباب علمه ـ فی حدذاتها رتبهٔ علمدن اعلی بر مرتبه اولمادیغندن ـ تعریف ناطقه‌یه صیغمایه‌جق درجه‌لرده حرمتلر اظهار ایدرلردی . ذاتاً اسلامیتده مساوات عامه اسبابنی تبدیل ایدن بر قوت یوقدر . وار ایسه قدرت علم و عرفاندرکه ، انجانه افراد آره‌سنده آسمانی بر امتیازبخش ایدر. بوده وهاب کریمك فرقان مبیننده‌کی وصف سبحانیسندن متولد بر عطیهٔ مخصوصهٔ الهیه‌در .

علمای عثمانیان ایسه ، مدارس مرتبه‌ده علی الترتیب درسلر کوره‌رك وزمانلرنده جاری کافهٔ علوم وفنونده بضاعهٔ کامله حاصل ایله‌یه‌رك سلف صالحین حضراتنك اثرینه تماميله اقتدا ایدرلردی .

طریق علمایه سالك اوله‌جق طالبین عرفان اول امرده علمادن بر ذاتك رحلهٔ تدریسنه داخل اولورلر ، خارج درسلری عد اولونان مقدمات علوم وفنونی آندن تعلم ایدرلردی . مقدمات علوم و فنونی تحصیل ایله‌ینلر ، معلم اولری اولان بوذاتك دلالت مخصوصه‌سیله مدرسیندن دیکر بر ذاتك حلقهٔ تعلیمنه صوقوله‌رق داخل درسلری تماميله یاداولونان علوم عالیه‌یی تدرس ایلردی . دروس عالیه‌مذ کوره‌یی ده بووجه ایله اکماله موفق اولان طالبین آرتق بونلکله [صحن] درسلرینه کسب لیاقت ایله‌مش عد ایدیلیرلردی .

[مدارس صحن] ایسه فاتح جامع شریفنك ایکی طرفنده کائن کارکیر، فقط قورشونلو سکزمدرسه‌درکه بونلره [صحن ثمان] اطلاق

اولونور. فقط نجابت اخلاقیه‌سی مضبوط ومسلم بولونوق لازم کلن طالبین علم ایچون [مدارس صحن] ه داخل اولمق‌ده قولای برشی دکل ایدی. ابتدای امرده مدارس صحنك اعدادیسی حکمنده بولونان مدرسه‌لرده اکمال علوم مرتبه ایله‌مك ایجاب ایدردی. اعدادی حکمنده بولونان بودارالعرفانلر ایسه طلبۀ علومی مدارس صحنه ایصال ایله‌دکاری جهتله [موصلۀ صحن] عنوانی ویرلمشیدی. اکمال علوم مرتبه ایدوبده [صحن ثمان] ده صاحب حجره اولمغه موفق اولان طلبۀ علوم ایله معلومات ناقصه اصحابندن اولمایوب هربری بر چوق تألیفات مرغوبه وجوده کتیرمش، تقوی و دیانت و کمال و فضلت کبی اشراف امته خاص بر چوق محاسن سنیه‌یی نفسلرنده جمع ایتمش اصحاب دهادن بولونورلردی. بو اعاظمك الیوم متداول متروکات قلمیه‌لری، مجلدات عظیمه‌لری، زمانمزده تحصیل علم نامنه وقف حیات ایله‌ین اصحاب کمالك ـ بوقدر ترقیات علمیه‌نك وجوده کلمسیله برابر ـ تنویر افکارینه خدمت ایتمك قوت ومزیتندن دوشمه‌مشدر.

اصحاب حجره‌نك قدملری مدرسه‌لرینك مذاکره‌جیلری اولوب اول وقتك اصطلاحنجه بونلره [معید] دینیردی. معید عنوانی حائز اولان بو اصحاب حجره [صحن ثمان] مدرسه‌لرینك آرقه‌سنده کائن اولوب اعدادی حکمنده بولونان [تتمه] مدرسه‌سنده‌کی طلبه‌یه‌ده تدریس علوم ایلرلردی. بویله مدرسه‌دن مدرسه‌یه نقل و حرکت ایده‌رك بو ترتیب ایله تحصیل کمالات ایله‌ین طریق علما سالکینی اصولاً ملازم اولدقلرنده اسملری جریدۀ دولتده قید ایله بعده [قاضی] اولورلردی.

علوم شرعیه وعقلیه‌ده اثبات ایله‌دیکی کمال ایله استادکل عنوان مفخرتنه کسب استحقاق ایله‌ین حضرت فاتح حکمت حکومته اوفق بر صورتده وجوده کتیردیکی بو ترتیبات تدریسیه‌سی ایله مرکز سلطنتی دارالتعلیم عالم اولمق مرتبه‌سنه ایصال ایله‌مشیدی. بو مرتبات تحصیلیه‌یی زمانمزه تطبیق ایتمك ایستر ایسه‌ك:

[صحن ثمان] مدارسی بر دارالفنون، [تتمه] مدارسی‌که [موصله] عنوانی ویرلمشدر آنلر بر اعدادی، خارجده انشا قیلنان [ابتدای داخل] مدارسی بر رشدیه، [ابتدای خارج] مدارسی‌ده بر مکتب ابتدائی حکمنده ایدی.

[صحن ثمان] مدارسی صرف متخصصین یتشدیرمکه مخصوص اولدیغندن موصله‌لرده اکمال نسخ ایله‌ین طلبۀ علوم هانکی شعبه‌ده بهره‌دار فیوضات اولمق دیلرسه صحن ثمانك اوشعبه‌سنه داخل اولوردی.

مملکتده صنوف مختلفۀ فن وعلم، تکمیل بو مدرسه‌لرده تدریس ایدیلیر، حاکمار، حکیملر، مهندسلر تکمیل بو دارالفیوضاتدن یتشیر ایدی. واقعا اسلاف ایچنده فاضل احمد پاشا کبی. مدرس عثمان پاشا کبی. مدرسلکدن نائل وزارت اولانلر وار ایدی. فقط بونلر علماً، لیاقةً هر ایکی مسلکده‌ده اثبات اقتدار ایله‌ین ارباب شجاعت و کمالدن ایدی.

صحن ثمان مدرسلری قدوة العلماء المحققین عنوانه بحق شایان اولدقلری جهتله انظار عوام وخواصده رفیع الشان ایدیلر. اوزمانلر مدرسلك رؤسی‌ده لیاقت صحیحه اصحابنه اعطا اولونوردی، ترتیب وجه ایله اکمال تحصیل ایله‌یه‌رك ملازمت کاغدینی اخذ ایدنلر بر چوق سنه‌لر دها علوم عالیه‌یا کتسابنه وقف حیات وبولوندیغی مسلك مقدسده رفقای عرفاننه رجحان فضیلتی اثبات ایله‌یه‌رك نائل رؤس اولانلرده، ابتدای امرده آشاغی درجه‌دکی بر مدرسه‌نك مدرسلکنه تعیین ایدیلوب درجه درجه مظهر ترقیات اوله‌بیلیردی. قاضی القضاة رتبه‌سی‌که، قاضی عسکرلك مقامی دیمکدر نائل رؤس اولوبده ترقی‌یه استحقاق ذاتیسنی اثبات ایدنلره منحصر واستانبول کبی، ادرنه کبی بلاد جسیمه قاضیلقلری‌ده رتبۀ تدریس احراز ایله‌ین بو مشاهیر جلیل القدرك وجودلریله مشرف ومفتخر ایدی. علمایه قارشی بیوك، کوچك عموماً خلقك کوکلرنده حرمت ومحبت مکنوز اولدیغندن موالی وقضاة بی‌وجه بلای عزله اوغرادلمازدی. علما ایسه بودنیای فانینك مراتب عز ووقارینی علملك درجات کمالنده آرادقلرندن اون بشر، یکرمیشر سنه مدتله قاضیلقلری مأموریتلرنده اجرای احکام عدالته اعتنا ایلرلردی. انفصاللری ایجاب ایدنلرده رتبۀ علملك علوقدرینی تجیلاً مستوفی معاش ایله تقاعد ایدیلیرلردی.

ایشته فاتح دوری دولت ایچون منتهاسی برچوق نیر معالی‌یه واصل اولور بویله برباب نجاتی کشاد ودور قانونی ایسه اقتضای حال وزمانه کوره مدارسده برچوق اسباب ترقیات و تعدیلاتی احضار واجرا ایله برابر مراتب علمیه‌یی ایلاد وایجاد ایله‌مشدر.

عصر سلیمان قانونیده اردوی همایونجه زیاده مقدارده طبیب وجراح کبی هیأت صحیه‌یه و مموریت ملکیه‌جه‌ده ینه او مقدارده مهندسه احتیاج عظیم حاصل اولدیغندن سلیمانیه جامع شریفی جوارنده اطبا ایچون خاصةً برطبیب مدرسه‌سی انشا وآنك یانندده بر دارالشفا بنا ایدلدی. آلتی بیك بوقدر سنه‌لك عالم انسانیده بر روایت تاریخیه‌یه نظراً اك اول وجوده کتیریلن دارالشفا بو بنادرکه هر طاشی عثمانلیلرك هیچ بر ملته نصیب اولمایان فرط شفقت وکثرت حسنات وعلویاتنه ابدی برلسان حال کسلمشدر.

سلیمان قانونی: دنیاده موجود مبانینك صایع معماریه‌جه اك کوزللرندن معدود اولان معبد مبارکنك جوارنده درت مدرسۀ جسیمه وجوده کتیردی. بونلر عظمت نمون اولان سلطنت سلیمانیه‌نك علم وفن نامنه تأسیس ایدلمش درت رکن عظیم کمالیدرکه الآن دوکمه‌جیلرده انظار ابتصاره قارشی اراۀ فیض وعرفان ایدر. حضرت پادشاه بونلری فنون حربیه‌نك مقدماتی اولان علوم ریاضیه‌نك تحصیلنه تخصیص ایله‌دی. ینه اومعبد مقدسك تماماً پیشکاهنده برده دارالحدیث انشا اولونه‌رق زمانمزده اولدیغی کبی زمان قانونیده متخصصین بووجه ایله بوس بوتون تفریق ایدلدی.

دارالحدیث مدرسی، علماء، قدماء مدرسین وجودەنك اقدمی عد اولونوردی. بر طاقم مدارس ایسە مدرسۀ سلیمانیەنك اعدادیسی اعتبارندە بولوندیغندن بونلرەدە [موصلۀ سلیمانیە] عنوانی ویرلدی .

ابتدای داخل وابتدای خارج مدارسندە اکمال معلومات ایلەین بر طالب عرفان طبیعات کبی .. ریاضیات کبی .. طبابت کبی علوم عقلیە تحصیل ایدەجکسە موصلۀ سلیمانیەیە [سلیمانیە تتمەلرینە] ، ادبیات عربیە کبی .. فقە کبی .. کلام کبی .. علوم شرعیە تحصیل ایلەیەجکسە [فاتح تتمەلرینە] داخل اولوردی . بوقاریدەدە بالمناسبە عرض ایلدیکی وجە ایلە جریدۀ دولتدە ملازم عنوانە استحقاق آنجق تتمە مأذونیننە خاص ایدی .

دور قانونی وسعت ملك .. کمال سلطنت اعتباریلە دولتك منتهای اقبالی واشواق ظفر واجلال زمان مناسبتیلە نظرلردن مستور قالان بعض احوال نابجا طولاییسیلەدە انحطاط آتینك مقدمۀ زوالی ایدی . فقط او زمانلر مدرسەلر بو انحطاطدن حس ایدلمز درجەدە متأثر اولمشلردی .

حضرت فاتح بناکردەسی اولان مدارس ثمانیەدە سید شریفك آثار منیەسندن اولان حاشیۀ تجرید کبی ، شرح مواقف کبی] درسلرك اوقوتدیرلەسنی تنسیب ایتمش ، وقفیۀ مشهورەسندە [قانون اوزرە شغل اولنە] فرمان حکیمانەسیلە بو فکر سلیمنك تأیید ودوامنە آرزو کوسترمش .

سلطان سلیمان قانونی دور اقبالی متعاقب ایسە [بو درسلر فلسفیاتدر] ادعای نابجاسیلە صحن ثمان پروغراملرندن طی اولونمش ، و یرلرینە [هدایە کبی .. اکمل کبی] درجۀ ثالیەدە عد اولونان درسلر اقامە ایدلمش .

استطراد

مشهوردرکە ۹۸۷ تاریخندە تقی الدین مصری طوپخانەنك اوستنە تصادف ایدن ذروۀ جبلدە بر رصدخانە وجودە کتیرمشیدی . جهان غیبك کشف احوالنە بورادن اطلاع ایدیلیور اعتقادیلە بو اثر بدیع بر طاقم تعریضات ومماتعاتە اوغرادی . حتی وقتك شیخ الاسلامی اولان ذات رصدات ایلە اسرار فلکیەیە اطلاعی مشؤم عد ایدەرك بویلە بر بنای معرفتك اورتەدن قالدیرلەسنی در دولتە عرض ایلەدی . عرض واقع شایان قبول کورولدی . قپودان قلنج علی پاشایە همان قطعی المفاد بر خط شریف یازلدی ، سیرکوا کبی وظل ارتفاع شمسی تعیین ایچون برچوق همتلرلە وجودە کتیریلان اوتار وآثار سائرە کاملا تخریب اولوندی . تدقیقات ریاضیەنك محصولات ونتایج نافعەسنە محل تطبیق اولمق اوزرە نظر عرفان اوکنە قورلمش اولان بویلە بر بدیعۀ فن امحالرە یاقیشەجق بر ادعای باطل قارشیسندە محو اولوب کیتدی .

انتهای استطراد

دولت عثمانیەیە غیرت وشجاعت خصلتاریلە ایکی یوز بو قدر سنە ایفای خدمت ایلەین یکیچری اوجاغی ، فرهاد اغا نامندەکی حیثلی بر مرد فداکارە خلف اولان یوسف اغا اسمندەکی بر متعصب ریاکارك [اغا چراغی] نامیلە کشاد ایلەدیکی بر مکتب رذالتلە ناصل انقراضە اوغرادلمش ایسە ۱۱۰۰ تاریخلرندن بر آز صوکرەلری کە ، کوپریلیلردن عموجە زادە حسین پاشانك مسند صدارتدن استعفا صورتیلە انفصالنە وسلطان مصطفای ثانینك خواجەسی شیخ الاسلام فیض الله افندینك افراط اقبالنە تصادف ایدر ، طریق علمادەدە [زاد کاناق] صنفی کشاد اولونەرق دولتك بنیان اساسی وجودە کتیرن مدرسە تحصیلاتندەدە کرکی کبی تدنی مشاهدە اولونمغە باشلادی . بر حالدەکە ، زادکان علمانك – دها رحم مادردە ایکن قبل رحماندن اوقودولمش کبی – طوغدقلری کون بشیکلرینك باشلرینە نظر بوتحبی قبیلندن رؤس تدریس آچیلیردی .

وقتیلە یدی یاشندن یتمش یاشنە قدر مدارسدە تدرس وتدریس فنونە حصر حیات ایدەرك استعداد کمالاتدە طبیعتك فوقنە چیقەمق قدرتنی اظهار ایلەین لیاقت محیحسە اصحابی مقامنە بر طاقم نادانلر قائم اولدی .

سلیمانیە مدارسنك بناسندن صوکرە مدارسك وظائف مخصصەسنە نظراً مراتب مدرسین اون ایکی درجە اعتبار اولونمشدر :

« ابتدای خارج – حرکت خارج – ابتدای داخل – حرکت داخل – موصلۀ صحن – صحن ثمان – ابتدای آلتمشلی – حرکت آلتمشلی – موصلۀ سلیمانیە – خوامس سلیمانیە – سلیمانیە – دارالحدیث »

*
* *

موصلۀ سلیمانیە ایلە آنك فوقندە بولونانلرە کبار مدرسین اطلاق اولونوردیکە بوطریق ایلە اصحابی مولویتە نائل اولورلردی .

موصلۀ سلیمانیەنك آلت طرفندە کیلردە ایکی صنفدر : بری ، صحن ثمان ایلە آنك اوست طرفیدر . دیکری ، موصلۀ صحن ایلە آنك مادونیدر .

*
* *

پنجشنبە کونلری مدرسینك شیخ الاسلام افندی ایلە کوروشمەلری اصول متخذە ایجابندن اولدیغی جهتلە یوم مزبورە [ملازمت] کونی اطلاق اولونوردی .

شیخ الاسلام افندی‌یی زیارتە کیدن مدرسیندن صحن ثمان ایلە آنك مافوقی اولانلر ، حضور شیخ الاسلامی‌یە داخل اولونجەیە قدر مخصوص بر اوطەدە اقامت ، موصلۀ صحن ایلە آندن آشاغی درجەدە بولونانلر صفەدە استراحت ایدرلردی . وقت قبول حلول ایدوبدە هیأتجە شیخ الاسلام افندینك حضورینە داخل اولدقلری زمان دارالحدیث مدرسی جملەسنە ریاست ایدردی .

« بیتمەدی »

دارالخلافة مدرسەسی ادبیات عثمانیە معلملرندن
طوپچی قائممقاملغندن متقاعد
محمد امین

عربستانده بر حرکت دینیه

تایمس غزته‌سنك ویردیکی معلوماته کوره حجازامیری ایله نجدامیری ابن السعودك عسکری آره‌سنده ۲۵ حزیرانده جریان ایدن محاربه‌ده شریف حسینك مخدومی شریف عبدالله طرفندن قوماندا ایدیلان حجاز عسکری قطعی بر مغلوبیته دوچار اولمشدر. آره‌ده‌کی مخاصمانك سببی، طائفك ۱۶۰ میل شمال شرقیسنده کائن بر موقعه‌ادعای تصرفدن عبارت اولدیغی اوروپاده ظن ایدلشسه‌ده، اصل سبب (اخوان حرکتی) نامی آلتنده عربستانده ظهور ایدن حرکت دینیه‌در.

اخوان، طبق اون سکزنجی عصرده‌ظهورایدن حرکت دینیه‌در. زینتك، فقدان عدالتك، امور دینیه‌ده تکاسلك علیهنده بولونمقده و هر واسطه ایله نشر اسلام فکرنی ترویج ایتمکده‌در، بو طریقت، حظوظ نفسانیه‌یه قارشی بسلدیکی خصومت اعتباریله سائر بوکا مماثل اسلام طریقتلرنی پك چوق کریده براقاقده‌در. اخوان حرکتنه اشتراك ایدنلر، یالکز بر زوجه ایله اکتفا ایدلمسی، ایچکی وتوتون ایچلمه‌مسی و وظائف دینیه‌نك تماميله ایفاسی طرفداریدر. (وقت)

جامع الازهر

۸ اغستوس تاریخلی نیر ایست غزته‌سنك قاهره مخابر مخصوصندن آلدیغی بر مکتوبده‌جامع الازهرك مشرف‌خراب‌اولدیغی تحقق ایتدیکندن وتعمیراته محتاج اولدیغندن بر قوه محافظه‌نك حمایه‌سی آلتنده تعمیر ایدیله‌جکندن بحث ایتدکدن صکره جامع الازهر شیخی ایله مصر مفتیسنك رئیس نظاره دفعات ایله مراجعت ایتدیکنی بیان ایدییور.

جامع الازهر، علوم اسلامیه‌نك بر منبع فیاضیدر. مسلمانلرك اك بویوك دارالفنونیدر. قاهره‌ده‌تأسیس اولنان ایلك مسجد بودر. جامع الازهرك تأسیسنه ۳۵۹ سنهٔ هجریه‌سنده باشلانمش، ۳۶۱ سنه‌سنده اتمام‌اولنمشدر. اوزماندن بری « الازهر » دفعات ایله تجدید اولنمشدر. همان بیك سنه‌لك بر ماضی‌یه مالك اولان بو جامع شریف علوم اسلامیه‌یه طالب اولان اهل اسلامه سینهٔ پرنورنی آچمشدر. اسلام عالمك هرطرفندن، چیندن، جاوادن، بخارادن، مالایدن، افغاندان، داغستاندن، الحاصل اقصای‌شرقدن انصای غربه‌انتشارایدن قوس‌قوجه‌جهانك هرجهتندن تحصیل علم ایچون کلن اولادلری اوراده برلشیرلر، هپ برلکده اوقورلردی و بویله‌جه « جامع الازهر » عالم اسلامك هرکوشه‌سنه توزیع عرفان‌ایدردی. بیك سنه‌دنبری مسلمانلر بو کلیهٔ‌اسلامیه‌نك ادامه‌سی، طلبهٔ علومنك تأمین معیشتی ایچون وقفلر، تبرعلر یاپارلر و بو سایه‌ده جامع الازهر هرسنه اون‌بیکلرجه طلبه‌سنی اوقوتور، بویوك علما و فضلا یتشدیرردی. بو مؤسسهٔ اسلامیه دنیا طوردقجه بو وظیفهٔ معظمه‌سنی ایفایه نامزددر.

اکلاشیلان جامع شریف اوزون بر مدت ایچون بو وظیفه‌سنی ایفا ایده‌میه‌جکدر.

عراقك استقبالی وانکلتره

۱۴ اغستوس تاریخلی تایمس غزته‌سی دییورکه: حکومت عراقك استقبالی حقنده ایضاحات ویرمکدن امتناع ایتدی. فقط حکومتك یالکز عراقده دکل، آسیای وسطاده‌ده تعقیب ایتدیکی خط حرکتدن حساب ویرمك زمانی کلمشدر. دجله وفرات حوالیسنده بر چوق پاره‌لرك مسرفانه صرف و استهلاك ایدلدیکنه دائر بولانیق حکایه‌لر دویویورز. بصره‌ده اسکله‌لر اوزرنده بیکلرجه طون صامانك چوریدیکنی، هندستاندن غیرمعین بر ایشده قوللانلق اوزره افسانوی مصرفلر مقابلنده جلب ایدیلن بر نوع اودونك بیغینلر حالنده ترك ایدلدیکنی، بهرمیلی ۱۸,۰۰۰ لیرایه مال اولان یوللر یاپدیرلدیغنی اوقویور و ایشیدییورز. بو عظیم مصرفلرك پك سمیح اولان حربیه نظارتمز طرفندن اختیار ایدلدیکی آکلاشیلیور.

بوپاره انکلیز مکلفینك جیبندن چیقمقده‌در، دیکر طرفدن بز عراقده ۸۰,۰۰۰ هندلی‌عسکره ضمیمةً ۲۰,۰۰۰ ده انکلیز عسکرینی سلاح آلتنده طوتویورز. بر طرفدن خزینه ناظریمز افلاس ملی‌یه طوغری ایلرله‌دیکمزی اعلان ایدرکن دیکر طرفدن عراقك ترقیسی اوغرنده مصری اعمار ایدن لورد (قرومه‌ر) و رفقاسنی حیرته دوشوره‌جك مقدارده پاره صرف ایتمکه وسیله‌لر آرایور. بو آرالق هندستان حکومتی ده‌عراقده ماورای‌طوروسك‌شمال غربیسنده (حدود فنی) ترتیب ایتمك اوزره مأمورین سیاسیه اعزام ایتمکده‌در. حالبوکه بزم اصل (حدود فنیمز) عجم کورفزینك رأسنده ودجله وفرات دلتاسنك‌ذروه‌سنده اولدیغندن مع الاسف بونقطه‌نك اوته طرفنده قالمش بولونیورز. عجبا حکومت شاشیرمشمیدر، یوقسه ممثلرینك عراقده نه‌لر یاپدقلرینك فرقنده‌می‌ دکلدر؟ فرات وادیسنده اسقا عملیاتنك شایان حیرت نتایج ویره‌جکنه ایناغمقده ایکی سبب طولاییسیله محترز طاورانیورز. برنجی سبب قدیم اسقا عملیه‌لرینك لزومی قدر اهمیتله تدقیق ایدلمدیکیدر. بعضی اختصاص صاحبی کیمسه‌لر اسکی اسقا عملیه‌لرینك‌ترکنی یاطوپراغك‌چامورحالنه‌کلمسنه‌یاخودده‌اسقا طولاییسیله طوپراغك‌طوزلانمسنه‌و بوصورتله محصولك یاره‌ایتمسنه‌عطف‌ایتمکده‌درلر. دیکر بر نظریه‌یه کوره‌ده مملکت (سیتمه) یوزندن محو و خرابی‌یه سوروکلنه‌جکدر. سیر (جون جاقسون) عراقك اسقاسی ایچون انکلتره‌نك ۳۰ یاخود ۴۰ میلیون انکلیز لیراسی صرف ایتمسی ایجاب ایتدیکنی سویله‌یور. بوکا جواب اوله‌رق ملتك صرف ایده‌جك بوقدر

يارديه مالك اولمديغنى واسقا عمليانته باشلامادن اول عراق احوالنك دها موشكاف بر تدقيقه تابع طوتلمسنى ايلرى سوره جكز. ايكنجى سببه كلنجه مساعى مالزه‌سى ناقص وغير كافيدر . محلى عربلر دائمى بر سعيه آليشمامشلردر . زيرا بونلر طبعاً هنوز بدويدرلر .

هندليلره كلنجه، بونلر عراق ايچون پك محبت حس ايتمه‌مكده‌درلر واوراده ياشامش اولانلرك تكرار بو حوالى‌يه عودت ايتمك ارزوسنى اظهار ايده جكلرى مشكوكدر. بز (چولده اعمارات) خليا سنده بولنان چاليشقان كيمسه‌لرك جسارتلرينى كسر ايتمك فكرنده دكلز . فقط بو كيمسه‌لر انكلتره‌نك شرائط ماليه‌سنى ذره قدر آكلامامش اولدقلرى حالده چاليشيورلر . بو خصوصده قباحت ده اختيار ايديلن مصرفلرى تنقيص ايچون تدابير جديده‌يه توسل ايتمه‌ينلرده‌در . پك چابوق استحصال ايدلمسى قابل اولان عراقك يكانه محصولى مبذوليتنه بناءً وسطى فرات نهرينك قيالرندن فشقيران ياغدر . عجبا حكومت عراق ياغلرى حقنده نه كبى بر تشبثده بولونمشدر ؟

بونك سؤالى زمانى كلمشدر . ايشتديكمزه كوره سيرسفر ايچون ومنفعت خصوصيه ايچون امتيازلر ويرلمشدر . ظنمزجه حكومت پارلمنتوده عراق ايچون صرف ايتديكى پاره‌لرك حسابنى ويرمك . اكر اعطا ايدلمش ايسه بو امتيازلرك جنسى ، نوعنى تشريح ايتمك ، بو حواليده‌كى مستقبل حدوديمز حقنده هندستان حكومتنك نقطهٔ نظرينك ماهيتنى آكلامق ايچون تضييق ايدلملدر . صوك سنه‌لرده انكلتره حكومتى عربلره فضلا، همده پك فضله ظهير اولمق سياستنى تعقيب ايتمشدر .

عربلرك بلا شبهه منفعتلره پك زياده يارديملرى طوقونمشدر . فقط بوكا مقابل اعطا ايتديكمز مكافات ماضيده‌كى تجربه‌لريمزدن زياده محسناتمزه استناد ايتمكده‌در . حقيقته تماميله يوزيمزى چويره‌مدك . شيمديلك عراقده‌كى بر حكومت نه حال حاضرده نه ده بطن مستقبلده يالكز قالميه‌جقدر . بر طرفده نجد عربلرى، ديكر طرفده‌ده كوردلر بولنه‌جقدر . هر نه قدر مستر (چورچيل) بو حوالى ايچون زرهلى ناقلرندن وطياره‌لردن پك مهم بر صورتده بحث ايتمشسه‌ده سوريه تدانى بر حدوده طبيعة مالك اولماديغندن اوراده پك مهم قوتلر بولونديرمغه مجبور اوله‌جغز . عربستانك ديكر طرفلرنده وسوريه‌ده سياستمز حسى نظريه‌لرك پك زياده تحت تأثيرنده قالمشدر . عربلر حقيقى بر تاريخه مالك اولمقله برابر پك مهم بر صورتده بر عرب تجدد و اتحادينى تخيل ايده‌رك يارسده بولنان تجربه‌سز حكومت نقطهٔ نظرلرينى بيلديرديلر . آرقه‌سنده بر ماندا تر بر حكومت معظمه بولونسون بولونمسون قوتلى بر عرب حكومتى قونفده‌راسيوننك تشكل ايده‌بيله‌جكى پك محتمل دكلدر . دونكى نسخه‌مزده حجاز قطعاتنك ابن السعود طرفندن نصل مغلوب ايدلدكلرينه دائر تفصيلات ويرمشدك . ابن السعود تورك حاكميتنه بيوك ضربه‌لر اوران وهابى حركاتى رئيسيدر . بوكون بلكه‌ده عربستانده اك قوتلى كيمسه‌در . بو ذات اسلاميتك اك ابتدائى شكلى اولان (وهابيلك) مذهب تعصبنى نشر ايتمك ايسته‌يور . بو يكى حركت ديننيه‌يه بيوك بر اهميت عطف ايتميورز .

فقط يكى حجاز ولايتلرنده ابن السعودك بو حركاتى ، سوريه‌ليلرك حورانى طلب ايتمه‌لرى و ارضرومده‌كى حركات شرق وسطانك حلى زمانننك كلمش اولديغنى كوستريور . هر حالده بو حواليده تعقيب ايدله‌جك انكليز سياستى بين المتفقين ، عقل ومنطق دائره‌سنده و هر شيدن اول وضعيت ماليه‌مز نظر دقتدن دور طوتلمامق شرطيله يكيدن تدقيق ايدلملدر .

قارئلرمزك نظر دقتلرينه

سبيل الرشادك نشر وتعميمنه همت ايدن قارئلرمزدن آلديغمز مكتوبلرده سبيل الرشادى مطالعه‌يه خواهشكر بولونان عموم اخوان دينك اشتراكلرينى تسهيل ايچون فياتنك تنزيلى ممكن اولوب اولماديغنى صوروليور . بزده بو مسئله‌يى ذاتاً هر زمان دوشونور وتنزيلى چاره‌لرينى ارايوب طوريورز . فقط نه چاره كه لوازم طبعيه‌ده‌كى غلا بر درلو زائل اولميور . مع مافيه شيمديلك درت صحيفه‌سنى تنقيص ايله بر مدت ايچون بر آزده فدا كارلغه قاتلانه‌رق بو نسخه‌دن اعتبار آفياتنى اسكيسى كبى بش غروشه تنزيل ايديورز . شو قدر كه بو حالده دوام ايده‌بيلمك ايچون قارئلرمزكده انضمام معاونت وهمتلرى ضروريدر . قارئلرمزدن بكله‌ديكمز همت هر برينك لااقل ايكيشر آبونه قيد ايتديرمسيدر . بو كوچك همتلرك يكونى ، بر طرفدن سبيل الرشادك دائرهٔ انتشارينى توسيع ايده‌جكى كبى ، ديكر طرفدن‌ده بو شكلده دوامى حياتنى تأمين ايده‌جكدر . حتى بوتون قارئلرمزك انضمام همتلرى تقديرنده انشاءالله بش غروش فياتله ينه اون آلتى صحيفه‌يه ابلاغى بيله ممكن اوله‌جقدر . كوروليوركه بوتون ايش قارئلرمزك همتلرينه متوقفدر . اونك ايچون بزم بو فدا كارلغمزه مقابل قارئلرمزك معاونت وهمتلرينه انتظار ايتمك حقمزدر صانيرز . جناب حق جمله‌مزى موفق بالخير ايلسون .

⁂

احوال اسلاميه دائر بعض مقاله‌لرك بوسبتون سانسور طرفندن چيقاريلمسى اوزرينه پنجشنبه كونى سبيل الرشادى نشر ايتمك ممكن اوله‌مامش ، بوكونه تأخر ايتمشدر . تأخر واقعه‌دن طولايى محترم قارئلرمزك بزى معذور كورملرى رجا اولنور .

⁂

يوزلرجه آبونه قيد ايتديرمك صورتيله سبيل الرشادى نشر و تعميمه همت بويوران ارضروم ، تبيى صادق افندى حضرتلرينه بالخاصه تشكرلر ايدرز .

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هریر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۵ غروش، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرۂ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

سنه ۱۳۳۰۰۰۰۰۰۰۰۰

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعۀ اسلامیه‌در

باش محرر: اشرف ادیب — صاحب و مدیر مسئول: محمد عاکف

اخطارات

ادرس تبدیلنده آبریجه بش غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرک امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه‌صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک آدرسلرینک فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمانه دائر اولدیغنک واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد: ٤٤٠ — ۸ ذی الحجه ۱۳۳۷ — پنجشنبه ٤ ایلول ۱۳۳۵ — جلد ۱۷

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

«واذ نجیناکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب یذبحون ابناءکم ویستحیون نساءکم وفی ذلکم بلاء من ربکم عظیم واذ فرقنا بکم البحر فانجیناکم واغرقنا آل فرعون وانتم تنظرون»

مآل کریمی

سزی الک کوتو اشکنجه‌لره کرفتار ایتدکلری وقت آل فرعونک اللرندن سزی قورتاردیغمزی یاد ایدک. اونلر سزک ارککچوجقلریکزی بوغازلیوب قادینلریکزک حیاتنه ایلیشمیورلردی. بونده ده بکر طرفندن سزه قارشی بویوک وصیقینتیلی بر امتحان واردی. بر ده دکزی سزدن طولایی یاروب سزی قورتاردیغمزی ده یاد ایدک که اوزمان آل فرعونی سزک کوزیکز کوره کوره بوغدق ایدی.

آیات سالفه‌ده بنی اسرائیله احسان بویورولان نعم الهیه مجملاً ایکی کره ذکر اولونمش، فقط اونلر بواخطارلره اهمیت ویرمه‌یه‌رک صانکه جناب حقک هیچ بر لطفنه مظهر اولمه‌مش کبی داورانمشلردی.

بوندن طولاییدرکه کتاب مبین الهک اونلره بخش ایتدیکی لطفلری مفصلاً بیان بویورمش، ودفعات ایله تکرار ایله‌مشدر. یهودیلر رسالتپناه افندیمزه صابئه‌لردن وبت‌پرستلردن دها دشمن ایدیلر. چونکه اهل کتاب اولمق وعلم وعرفان صاحبی بولونمق دولاییسیله علیه الصلاة والسلام افندیمزی چکه‌میورلردی. تفسیری صددنده بولوندیغمز آیات کریمه ایسه جناب حقک بنی اسرائیله بخش ایتدیکی الطاف الهیه‌نک بر چوغنی تعداد ایتمکده‌درکه اونلر، بونلرک سایه‌سنده سلطنتلر تأسیس ایتمش، نبوت وکتاب صاحبی اولمش، اوزمانده کیمسه‌نک ایریشه‌مه‌دیکی عزتلره، دولتلره نائل اولمشلردی.

بونلردن بری جناب حقک اونلری عنایت سبحانیه‌سیله تأیید ایده‌رک فرعونه وفرعونک قومنه غالب قیلمه‌سیدر. حضرت موسی بو قومه آیات الهیه‌یی ابراز ایتدیکی حالده بونلر باطلده قالمغه اصرار ایتمشلر، کندیسنه ایمان ایتمه‌مشلردی. بناءً علیه اوزرلرینه طوفان، چکرکه، بیت، قورباغه، قان کبی آفات تسلیط ایدیلنجه حضرت موسی‌یه التجا ایده‌رک بوبلیه‌لردن تخلیص ایدلدکلری تقدیرده اوکا ایمان ایده‌جکلرینه وبنی اسرائیلک اونک رفاقتنده کیتمه‌سنه راضی اولاجقلرینه سوز ویردکلری حالده اوزرلرندن بو بلیه‌لر دفع اولونجه وعدلرنده دورمامشلر وبوصورتله انتقام الهی‌یه مستحق اوله‌رق بوغولمشلردی.

فرعون ایله قومی، حضرت موسی وبنی اسرائیلدن ارصانجه اونلری افنا ایتمکی دوشوندیلر. بناءً علیه الک شدتلی عذابلره دوچار ایده‌رک اوغوللرینی آنالرینک قوجاغندن بربر آلاراق کسمکه باشلامشلردی. بنی اسرائیلک نسلنی بیتیرمک ایچون آنجق قادینلرینی براقیورلردی.

وقتاکه بنی اسرائیل بوفلاکتلره معروض قالدی. حضرت موسی‌یه: «سن کلمه‌دن اول اذیته کرفتار اولدق. کلدکدن صوکراده اویله»

دیدیلر . بونك اوزرینه حضرت موسی جناب حقك دشمنلرینی اهلاك واونلری ابقا ایده‌جکنی تبشیر ایله‌مشدی .

ایشته جناب حق قوم موسی‌یه بو لطفی رایگان بیورمش ، او سطوتلی دشمنلردن قورتارمش ، فرعون ایله قومنی اهلاك ایتمشدی.

حضرت موسی ایله بنی اسرائیل فرعوندن قاچارق ارض مقدسه دوغرو روان اولمشلاردی . فرعون بونلرك یوله چیقدیغنی دوار دویماز همان ایزلرندن کیده‌رك اونلره یتشوب بتون بتون امحا ایتمکی قصد ایتدی . دکزك کنارینه واصل اولنجه بنی اسرائیل فرعونك یاقلاشدیغنی حس ایده‌رك حضرت موسی‌یه دشمنلرك کندیلرینه یتشمك اوزره اولدیغنی سویله‌دیلرسه‌ده ، موسی قطعاً یتیشه‌میه‌جکلرینی بیان ایله‌دی. بونك اوزرینه حضرت موسی‌یه وحی ربانی نازل اوله‌رق عصاسیله دکزه اورمسی امر اولوندی . موسی عصاینی دکزه اوردی ، دکز قوجه داغلر کبی یاریلدی .

الله تعالی بو بویوك معجزه ایله حضرت موسانك رسالتنی اثبات ایتمه‌یی اراده بناءً علیه اونی ابراز ایده‌جك اسباب خفیه‌یی احضار بیورمشدی. اکلاشیلان حق تعالی‌نك امر سبحانیسیله دکزك صولری ارضك اعماقنه نفوذ ایده‌رك و ارضك جوفنده‌کی طبیعی آتشلره ایصیه‌رق تبخر ایتمش وقانون طبیعی اوزره کندینه بر مخرج بولمق ایسته‌ینجه بو بخارلاشمش صولرك وحرارت ارضیه‌نك تضییقیله دکزك دیبی یوکسه‌لرك دالغه‌لری ایکی‌یه آییرمش ، بونلرك هر بری‌ده بر قوجه طاغ کبی آیرلمش و حضرت موسی ایله بنی اسرائیل کچمشلردر .

متعاقباً جناب حق اوارضك آلچالمسنی ، دکز صولریله اورتولمه‌سنی امر ایله‌دی . چونکه ایچنده‌کی بخارلرله آتشلر باشقه یرلردن بر مخرج بولمش وبناءً علیه او ارض‌ده اسکی حالنه دونمشدی . بو صورتله فرعونله قومی غرق ونابود اولدیلر. مع‌مافیه جناب حق دکزه فرعونك جسدینی اوسته چیقارماسنی امر ایتمشدی. تاکه اوکا اله دیه طاپینانلر کورسونلرده عبرت آلسینلر. حقیقةً فرعونه عبادت ایده‌نلرك اونی بر لاشه حالنده کورملرندن دها بویوك بر عبرت اولورمی ؟

بویلجه جناب حق حضرت موسی و بنی اسرائیلی تأیید بیوردی . یوقاری‌ده بیان ایتدیکمز وجهله قعر دریانك یوکسه‌لمسی ویا آلچالمسی جغرافیای طبیعی‌ده حادثات بحریه تسمیه اولونمقده واز چوق بر طاقیم آدالرك میدانه چیقمه‌سی ، دیکرلرینك غائب اولمه‌سی زلزله‌لر وسائر احوال بونلرك میاننده تعداد اولنمقده‌در .

چونکه بوتون بو حادثاتك اساس وقوعی ارضك ایچنه وبالخاصه دکزلره یقین یرلرده بولنان حرارت طبیعیه و او حرارتله اختلاط ایدن صولرك تبخریله ارض اوزرینه حاصل اولان تضییقدر.

حضرت موسانك دکزی عصاسیله اورمسی اوزرینه بو مدهش حادثه‌نك وقوعی اونك نبوتنه دلالت ایدن آیات بیناتدن بریدر . چونکه خوارق عاداتدن بر قسمنی جناب حق انبیاسنك الیله ، هر کسی‌ او خارقه‌لری تأمل و تدبره احضار ایتدکدن صکره اجرا ایتدیررکه ، بوندن مقصد الهی انسانلرك نظر دقت و غیرتلرینی جلب ایتمکدر. ایشته بو صورتله جناب حق حضرت موسایه ؛ قومنی فرعونك ظلمندن قورتارمق خصوصنده‌کی وعدینی تحقق ایتدیرمك ایچون بو معجزهٔ جلیله‌یی اظهار بیوردی. الحاصل حضرت موسی ایله قومی بو صورتله قورتاریله‌رق فرعون ایله قومی هلاکه اوغرادیلر . نته‌کیم فرعونك صوك دمنده بنی اسرائیلك ایمان ایتدیکی الهه کندیسنك ده ایمان واهل اسلامدن اولدیغنی بیان ایتمسی هیچ بر ایشه یارامادی . حق تعالی‌نك فرمان سبحانیسی صادر اولونجه اولجه ایمان ایتمین واعتندن خیرلر قازانمیانلرك ایمان ایدیویرمه‌سی هیچ بر فائده تأمین ایتمز .

ایشته الله تعالی‌نك بنی اسرائیله احسان بیوردیغی نعم الهیه‌یی منکرلره ، معاندلره اخطار ایتمك اوزره نازل اولان آیت کریمه‌نك تأویلی بودر.

عبدالعزیز چاویش

اوروپا مدنیتنك جاهل مقلدلری

ـ کوندهلك غزته‌جیلریمزك نظر تنبهلرینه ـ

اوزون سنه‌لردن ، بر عصردن فضله بر زماندنبری ملتمز بر تشتت ، بر انحلال ، بر بحران ایچنده بویال اولمقده ، و ملتك استقبال و مقدراتنی اداره ایدنلرله ایتمك ایسته‌ینلر بو الیم حال ایچنده اسلام وعثمانلی تاریخنك کچیردیکی فترت دورلرندن بو اك فجیعنه خاتمه ویرمك ایچون چاره‌لر آرامقده ایدی .. بو تحری اثناسنده همان عموم انظاریمز ایچون مجهول کبی اولان بر طالعه مصادف اولدی: آوروپا. بو اوروپا ایسه بزم ملی و دینی وارلغمزه مخاصم بر وضعیتده بولونیوردی. اسلامك ، بر جهتدن تافراقسه اورته‌لرینه ، دیکر طرفدن تاویانه‌یه قدر واران صولت وتهاجمنك خاطراتیله یاشایان آوروپا ، خرستیان آوروپا اسلام عالمنه دوست وخیرخواه اوله‌مازدی . یکرمنجی عصر مدنیت دیدکلری زمانمزده بیله کتبلرنده ، کلیسالرنده ، غزته و مجموعه‌لرنده تاقرون وسطادن قالمه الهی وشرقیلری اوقویه‌رق ، ترنم ایدرك اسکی عکس العملی بوکونده یاشاتان وشعورسزجه اونلرك تأثیرلری آلتنده حرکت ایدن آوروپالیلر ، مرور زمانلر ایله احراز ایلدکلری مادی تفوقدن استفاده ایدرك

ایسته‌یورلردی . اسلامده رهایه دوغری هر حرکتك اوکنه بیك حائل قویورلر ، هر تشبثه نامتناهی مشکلات چیقاریورلردی. فقط بو اسلام قوملرك جانلرینه قصد ایدن آوروپا ، مقصدینی ستر واخفایه موفق اولیور ، صورت حقدن کوروه‌رك ، اصلاحاتدن ، عدالتدن ، حقوقدن بحث ایدرك تصورلرینی قوه‌دن فعله چیقارمق ایچون منتظم ومرتب بر صورتده چالیشیورلردی.

دیکر طرفدن آوروپانك کرك مملکتمزده طانیلان ، کرك هر معانکی بر وسیله ایله آوروپا ممالکنه کیدنلرمزجه رأی العین مشاهده اولنان مادی

وفنی ترقیات وتکملاتی، و آوروپانك اسباب قوتی بونلر اولدیغی حقنده‌كی ظن و توهم مملکتمزده بر جریان اویاندیردی : آوروپایی تقلید ، آوروپالیلاشمه . آوروپانك حقیقةً ممثل انسانیت، خیرخواه اولدیغی ادعالرینه‌قارشی کوستریلن صافدلانه وجاهلانه‌اعتماد. اسلاملق وعثمانلیلغك موجودیتنه متصل حواله ایدیلن و زه‌دن کلدیکی آکلاشیله‌میان ضربه‌لر بو جریانی تعمیم ایتدی ونهایت اوکا تأمین حاکمیت ایلدی . بر عصره قریب ؛ زمانلدنبری متمادی اتمز بو جریانی کوده‌نلرك آلنده‌در . بوراده بو جریانك نه‌دن بر خطا اثری اوله‌رق تولید ایلدیکی و بونك نتایج مشئومه‌سی حقنده سوز سویلنه‌جك دکلدر. بو جهت، ظن ایدییورم‌که، حقیق ارباب اذهان نظرنده تماميله توضح ایتمش بولونیور . یالکز بو کون ، ملتمزك ، امتمزك یکی بر روح آرادیغی شو صره‌ده ، حالا آوروپانك اثرینی تعقیب ایتمه‌نك یکانه چارهٔ نجات اولدیغنی ادعا ایدنلر یوق دکلدر. بونلر اکثریتله آوروپایی کورمه‌نلر، دها کورمدکلری حالده کوردکلرینی ادعا ایدنلردرکه بونلرك ماهیت حقیقیه‌سنی تشریح ایتمك زمانی آرتق کلمشدر .

اکثریتله تحصیل وتربیهٔ ابتدائیه‌لرینی اجنبی‌لره واجنبی مؤسسه‌لره مدیون اولان بو آداملر ، آوروپایه کیدرکن اسلامه واسلاملغه عائد هر شیئك محکوم زوال ، کری ، هر ترقی و اعتلایه مانع اولدیغنه ، دیکر طرفدن آوروپاده دینی تأثیرلردن کلیاً آزاده یالکز ترقی ایدن ، یالکز اعتلا ایدن ، هر یرده و هر زمان جاری ومرعی اوله‌بیله‌جك اشکال حیات بولندیغنه قائلدرلر . بو قناعتلری اولیانلری‌ده وطنلرینی وطنمزك حیات معنویه‌سنی طانیمدقلری ایچون آوروپاده کوردکلری حشمت ظواهره قاپیلارق، بالنتیجه ، کندمزه عائد هر شیئی استخفاف و استحقار ایدییورلر .

بو ذهنیت ایله آوروپایه آیاق باصانلر ایلك نظرده اورانك دمدمه و دبدبهٔ حیاتی قارشیسنده بیهوش اولوب قالقدیدرلر. بو حیاتك حاضر‌لادیغی الك ایجه و الك مصنع اسباب سفاهت، کندی روحلرنده بر استناد کاهلری اولمیان بو زواللیلری درحال بلع ایتمکده‌در. وهان ایلك کونلردن اعتباراً آوروپاده یاشایان کنجلر رقص صالونلرنده ، قهوه‌لرده ، بیرا خانه‌لرده و بونلره مماثل بی‌حساب سفاهت یووالرنده اصرار حیات ایتمکده‌درلر . دها مملکتك لسانی اوکرنمه‌دن مکمل دانس ایتمه‌یی ، دوام ایده‌جکی مؤسسات تعلیمك نره‌ده اولدیغنی بیلمه‌دن الك بویوك بر شهرك بوتون مراکز سفاهتنی طانیالرك عددی، آوروپایه کیدنلرك یکونده ، قورقونج بر نسبت وجوده کتیرر . تحصیل نامنه الده ایتدکلری نتیجه ایسه ؛ اکثریتله بویله محللرده اوکرندکلری یاریم بر لسان ایله آکلامه‌دن دیکله‌دکلری درسلردر . عودت ایدن و الك متعصب آوروپا مقلدی اولان کنجلردن، ادعا ایدرم‌که؛ یوزده طقسانی بولندیغی مملکتك لسانی حقیله اوکرنمك شویله دورسون ، تحصیل ایتدیکی شعبهٔ علمك لسانیله‌بیله حقیله واقف اوله‌مامشدر. بولندقلری مملکتلرك حیات عمومیه‌سی ایله تماس ایده‌بیلمك ، حیات اجتماعیه‌سنی آکلامق، معنویاتنه نفوذ ایده‌بیلمك ایچون لسان ، ادبیات ، تاریخ ، فلسفه ودین کبی مختلف شعبات عرفانی طانیمق ایجاب ایلدیکی حالده اونلر، نه بونلره واقف‌درلر ، نه‌ده واقف اولمق احتیاجنی دویمشلردر . اساساً بونك ایچون لازم کلن زمانی اوراده کچیرمه‌مشلردر . بناءً علیه بو بیچاره‌لر اوراده یالکز مادی کوزلریله کوردکلری شیلری آوروپا و آوروپا مدنیتی ظن ایدرك اونلرك تقلیدینی، عیناً مملکتمزه نقلنی ایستمکده‌درلر. بونلرك ایچنده بعض حقشناسلری اولوب آوروپاده بر شی کورمه‌مدکلرینی و اوکرنه‌مدکلرینی اعتراف ایتمك ایسته‌مکده ایسه‌لرده بونك ایچون لازم کلن جسارتی کندیلرنده بوله‌مامقده‌درلر .

آوروپایی تقلید ایتمه‌مزی ایسته‌ینلرك فهرست مطالبی تدقیق ایدیلیرسه ایسته‌دکلرینك هان عمومیتله ظواهره قاپلمقدن نشئت ایتدیکی درحال کورولور : قادینه سربستی و بورك چارشافی آتدیرمق ، آوروپا حیات معاشرتی عیناً تقلید ایتمك ، آوروپاده دین اولمدیغی ایچون بزده‌ده دینی تماميله رد ایتمك وسائره. اکر بو ادعا و طلبلری درمیان ایدنلرك بو قاریده عرض ایتدیکم طرز حیات و آوروپاده‌کی دائرهٔ رؤیتلری نظر دقته آلینیرسه، حرکتلرینه شاشیلمیلیدر، چونکه آوروپاده دانس صالونلرنده، بیراخانه‌لرده ، قهوه‌لرده شبهه‌سز دین یوقدر ، اونی کورمك ایچون باشقه اجتماعی محیطلره کیرمك وکیره‌بیلمك لازمدر . اونلر بونی آراشدیرمه‌مشلردر. اونلر آوروپاده قادینلغك دوشدیکی درکهٔ سفالته، اسلام عالمنده‌زوجیت بر آنالق پایه‌لری آلتنده تقدیس ایدیلن نسویتك آوروپاده پاره ایله آلینیر و صاتیلیر بر متاع حالنه دوشدیکنی ادراك ایده‌مز و ایتمك ایسته‌مزلر. ومملکتمزده قادینك (تحرری) ایچون اورته‌یه چیقدقلری زمان دوشوندکلری ، قادینلغك ، زوجه‌نك و والده‌نك اعلاسی دکل ، آوروپاده‌کی کبی بازیچهٔ هوس و اشتهالری اولمغه هر آن مهیا قادینلر یتشدیرمکدر . بومقصدلرینی سویلیه‌مدکلری ایچون ، قادینلرمزك حیات اجتماعیه‌مزده‌کی نامساعد موقعندن ، اسلاملق قادینی اسیر ایتدیکندن و سائره‌دن دم اورمقده‌درلر .

اونلر آوروپاده تعصب اولمدیغنی ادعا ایتدکلری زمان، دوشوندکلری آوروپاده‌کی قادین واركاك سفاهت آرقداشلریدرکه بو قبیلرنده معنویات آرامق اساساً زائددر . قصبه‌لرده ، کوچوك شهرلرده ، حتی بویوك شهرلرده اونلرك نفوذ ایده‌مدکلری و اکثریتی تشکیل ایدن طبقات اجتماعیه‌سنده ــ اسلامك صاف غیرت وحمیت دینیه‌سنه قارشی ــ یشایان تعصب دینی‌ی اونلر کورمه‌مشلردر . قصبه‌لرده ، شهرلرده ، کویلرده ، حتی بویوك شهرلرده دیوارلرده (یاحافظ) مأننده یافته‌ قارشی تحفظ املیله آصیلی ، یاخود دیوارلره حك ایدلمش لوحه‌لری کورمیلردر که اوروپاده بو قبیل لوحه‌لر آصمه‌یی اسلام تعصب وترکانه خاص برشی عد ایدرك تقبیح ایدییلیرلر. سبغورطه‌لریله هر شیئه قارشی مادةً تحفظ امکانی اولان اوممکتلرده بونك

و جودینی كوره‌مه‌ینلر ، بورادە بكانه واسطهٔ تحفظی‌ده لوحه‌لر اولان خلقتك بوطبیعی حركتنی معذور كورەلك انسافندن‌ده محروم‌درلر ، آوروپا علماسنك ، بوكون انحلال ایتدیكنی بر حقیقت علمیه اولەرق اثبات ایلدیكی آوروپا عائله‌سنك حال حاضرینی عیناً تقلید ایدرك عائله انقلابی یاپمق ایسته‌ینلر ، نه بوكونكی آوروپانك عائله حیاتنی تدقیق ایتمشلر ، نه‌ده بو عائله‌نك تاریخنده كچیردیكی انقلابلری آراشدیرمشلردر. حقیقی عائله‌دن زیاده بر تجارت شركتنه بكزه‌ین بوكونكی آوروپا عائله‌سنك معنویتسزلكنی وروحسزلغنی كورمه‌مك بالكز كور اولمقله ، یاخود عائله‌نك بو حاله كلمسنی بر ترقی و اعتلا اولەرق قبول ایتمكله قابلدر .

آوروپانك اك درین انحطاطندن بری اولدیغنی كندیلرنجه اعتراف ایدیلن بو طرزده‌كی عائله حیاتنك یالكز مقدماتنك بزه كیرمسیله تحصل ایدن عمومی تفسخ شایان تأمل‌در. فقط بوتون بونلری هپ اسلامه و آوروپالیلاشمدیغمزه اسناد ایدنلر بو تفسخ قارشیسنده شمدی ممنون كورونیورلر .

آوروپادن دنیریلان هرشیئه برچارهٔ نجات نظریله باقەرق آغوش قبول آچان مملكت، حتی مساوی به‌سیله اغماض عین ایلدیكی حالده یاریم عصردن فضله زماندن بری آوروپا مدنیتی دنیلان مدنیتسزلكك یالكز رذائلنی اسباب شفائیه كتیره‌نلر، اوراده‌كی مادی وفنی تكملاتك ، بالخاصه اقتصادی ترقیاتك ماهیتنی آكلایه‌مدقلرندن، اصل محتاج اولدیغمز بوجهتلری كتیره‌رك اسلام مدنیتنه آشیلایه‌جقلری یرده بونی یاپمدیلر . بو قابلیتسزلكلر نتایج الیمه‌سنی كوستردكجه ، آوروپا ایله همزبان اولەرق ، اسلامك مانع ترقی اولدیغنی ایاری سوردیلر وحالا سوومكده‌درلر .

فقط بز بوكون بونلرك اصنام اولدیغنی ادراك ایلمش بولونیورز، وایمان ایدییورز كه (طور اسلام) ده تجلی ایده‌جك نور حقیقت قارشیسنده بو (ساحربلر نسلی) نك ملت ایچنده صالدیردیغی كیجه آرتق اریییوب كیده‌جكدر .

ا . م

صوك اخلاق بوزوقلغی اك زیاده نره‌دن كلمشدر ؟

ونه درجه‌ده‌در ؟

بو كونلرده اخلاق مسئله‌سی هر غزته ایچون هان هر كونلك بر موضوع حالنی آلدی . بوكاده باب مشیخت‌ده دارالحكمة الاسلامیه اعضالرنجه تصور ایدیلن بعض تشبثلر سبب اولدی. باب مشیختك، بالخصوص، دارالحكمة الاسلامیه شعبه‌سنك اك اساسلی وظیفه‌سی اولان اخلاق مسئله‌سیله اوغراشماسی پك طبیعی كورولمك لازمكلیركن بعضیلرنجه عادتا غلیان درجه‌سنده عكس العمللره بادی اولدی . كیمیسی : « بو باب مشیختك ، دارالحكمه‌نك یاپاجغی شی دكلدر . بونك ایچون آیریجه نظارت یاپمالیدر . » دیدی. بعضیسی : « بو رسمی ایش دكلدر ، بونی ملت دوشونملیدر . » دیمك ایسته‌دی . بعضیلری ده عقللرنجه نصیحتلر ویرمكه قالقیشدی . هرحالده بونلر كوسترییوركه اخلاق مسئله‌سی ملتك اك حساس دمارینه عائد بر مسئله‌در . بوكا قارشی لاقید قالمق عمومیت اعتباریله ممكن دكلدر . هركس نه درسه دیسون ، بزده اخلاق بوزوقلغی واردر . فقط بعضیلرینك كوسترمك ایسته‌دیكی كبی متعمم دكلدر . بو حرب عمومی ایچمزده اخلاق بوزوقلغنه استعدادی اولانلری كوستردیكندن زیاده هردولو اخلاق بوزوقلغنه مساعد احوال وظروف ایچنده ناموس وعفتنی ، شرف وحیثیتنی انسانلغه مفخرت بخش ایده‌جك بر صورت قهرمانانه و دیندارانه‌ده محافظه ایتمش كیمسه‌لریمزك موجود اولدیغنی كوستردی. هله عمومیت اعتباریله ملتمزك تمیز وعالیجناب ، وظیفه شناس اولدیغی، ایش باشنده بولونمانلرك هردولو سوء استعماللره رغماً وظیفهٔ وطنیه‌لرینی نهایته‌قدر حسن ایفایه، ایمان وغیرتلرینی كوشه‌تیه‌رك نتیجه‌یه‌قدر محافظهٔ سكینت ومتانته موفق اولانلریمزك اكثریتی تشكیل ایتمسیله ثابتدر. وهرحالده حربزنكینلرینه نسبتله « الفقر فخری ... » سرینه مظهر اولمشلریمز دها چوقدر .

اخلاقك اك كوزه چارپان میزانلردن بریسی‌ده قادینلرك آچیقلغنی كوسترلمكده‌در . بو طوغریدر . بالخصوص بزده انسانلرك اكثریسی بر مملكتك اخلاقنی قادینلرك عفت ویا عفتسزلكلریله اولچرلر . احتمالكه بو بر آز افراطكارانه تلقی اولنور. فقط هرحالده بر اساس علمی‌یه مستنددر . اوده اخلاقك روح ودماغی سالم بر انسانك حكمنه كوره اولماسیدر . روح ودماغی سالم بر انسان ایچون اك قیمتلی واك مقدس بر خاصه‌ده محافظهٔ شرف خاصه‌سیدر . مادامكه بوكون دخی عقل سلیم قادین واركك یكدیكریله انجق عائله تشكیل ایتمك اوزره برلشه‌بیلملیدر ، دییور ؛ نكاح ونكاحك شروط اساسیه‌سی موجود بولونمادقجه ازدواجك جائز اولامایه‌جغنی بیلدیرییور . ومادامكه عقل سلیمك بو حكمی اكثریت انسانیه‌نك عرف حالنده‌كی حكم كلیسیله مؤیددر . بونك خلافنه حركتك شرف انسانی‌یی مخل اولدیغنه شبهه یوقدر . اصل اخلاقك ، وظیفه‌نك كوكی عقل سلیم مقتضاسنه موافق صورتده حركته قرار ویرمك اوزرینه مؤسس اولدیغی كبی بو مفهومك جمعیتك ایچنده اكثریته حاكم اولماسی ، عرف حالنی آلماسی طبیعیدركه بوشنه دكلدر . هم بر طرفدن فطرت انسانیه‌یه موافق كلمسی ، هم‌ده دیكر طرفدن او مفهومه رعایتك سعادت بشریه‌یی تأمین ایتدیكنك بالفعل كورولمسیدر . یعنی اكثریت انسانیه‌نك بر شیئی خیرلی عد ایتمسی

برطرفدن عقل سليم مقتضاسنه، بر طرفدن‌ده سعادت ومنفعته توافق ايتديكندن‌در . ومؤسسه‌لرك اكثريا يیقیلاماسنك سببی بو كبی محكم اساسلر اوزرينه مبنی اولماسندن‌در. نته‌كيم دين مبين اسلام‌ده عقل سليم ونظام عمومی اوزرينه مؤسس‌در . ونظر اسلام‌ده برشيئك صرف اولماسيچون اساسنك حق اولمقله برابر عموم آراسنده دواملی برجای قبول بولماسی شرطدر .

ايشته قادينلرك ناموسلرينی محافظه ايتمی وازدواج ومحرميتك انجق عائله تشكيلی، اولاد وملت يتيشديرمسی نيت وغيرتنه مستند اولمسی خصوصلرينه ملتمزك فوق‌العاده اهميت ويرمسی بتون مسلمانلر وبو ميانده توركلر ايچون پك اهميتلی بر مؤسسه وصرف حالنی آلمشدر. بو مؤسسه‌نك حال طبيعيسی عفت وناموسك محافظه‌سيدر. فقط حال صحتك يانده مرضی اولمسی ده امور جاريه‌دن اولديغندن جمعيتمز ايچنده اخلاقنی محافظه ايده‌ميه‌ن امراض معنويه‌يه مبتلا اكسيكلرك بولونماسنه ده تعجب ايدلمز . فقط ملتمزده اساس اولان اخلاقلی‌لق ، ناموسكارلق‌در .

بوكون استانبولده فحشلك ارتديغنی سويليه‌نلره صورارز : دقت ايتسينلر، طانيدقلری عائله‌لر ايچنده قاچ دانه‌سنه فحش عطف ايده‌بيليرلر؟ بز كندی نفسمزجه قونو قومشولريمزه ، احوالنه جداً مطلع اولمدیغمز عائله‌لره باقيورز . حمداً لله حالا قادينلريمزك ناموسلرينی پك ايی محافظه ايدن وشو حرب عمومی‌نك موجب اولديغی مدهش محروميتلره قارشی هردرلو مشاق ومزاحمه قاتلانه‌رق شرف وحيثيتلرينی لكه‌ليه‌ين قسمنك اكثريت عظيمه‌يی تشكيل ايتدكلرينی كوريورز وبو محقق‌در. بونی انكار ايتمك هيچ برفكر صاحبی ايچون ممكن دكلدر. طبيعی بوسوزلرله ايچمزده اخلاقسز بوقدر ديمك ايسته‌ديكمز اكلاشلمايه‌جغی كبی اولكنه نسبتله اخلاقسزلرك چوغالمش اولديغنی قبول ايتمديكمزده اكلاشلماز. بز اخلاقسز قادينلرك اولكنه باقه‌رق چوغالمش اولديغنی قبول ايده‌رز. فقط حمداً ثم حمداً بدخواهلرك اعظام ايتدكلری كبی استيلائی بر حال آلمامش‌در . و انشاءالله آلماز .

واقعا مشروطيتدنبری قادينلريمزی يولدن چيقارمق ايچون منتظم بر تشكيلات داخلنده چاليشلمقده‌در وبونك نتيجه‌سی اوله‌رق برخيلی بيچاره‌لرك شيارمش ، آلا فرانقه‌لق نامنه مسخره اولمش اولدقلرينی هپ بيليورز . فقط عموميتله بونلر روح ملته مخالف يعنی تورك عرفنه مغاير اولدقلرندن نه وقت اولسه نظردن دوشه‌جكلری ومسلمان ايچون غير طبيعی اولان بو حالك دوام ايده‌ميه‌جكی شبهه‌سز ايسه‌ده هرحالده بونا لايق روشك دها زياده ايلريله‌مه‌سيچون وقت وزماننه اوكنی آلمايه چاليشلمسی پك لازم برشی‌در . ايشته باب مشيخت‌ده‌كی تشبث بو نقطهٔ نظردن واقع اولمشدر . توسع ايله حسن نتايجه مرفق اولماسی پك تمنی اولنور .

انجق بورانده باب مشيختك‌ده معلومی اولان بر خصوصده فوق‌العاده بصيرت واهتمام اوزره بولونولماسنی صورت مخصوصه‌ده رجا ايتمك ايسترزكه اوده اصل اخلاقسزلقلرك آرتماسنی موجب اولان كروهك چوقدنبری وهركون منتظم ومرتب مساعيلرله شيطنتكارانه بر صورتده دوام ايتمكده و ايتديرلمكده اولان نشريات وتشبثاتك منع وكسرينه پك زياده اهتمام بيورلماسيدر . معلومدركه مشروطيت ابتدا سندنبری علناً ميدان اضلاله چيقاريلان افساداتك الك مهملرندن بری قادينلرك عدم تستری وارككلرله اختلاطی ، سربست بر صورتده حركاتی ، عادتا زوج وابوينه قارشی اطاعتسزلكی مسئله‌لرينی مقتضای مدنيت، وتستر و اطاعتك‌ده شمدی‌يه قدر ترقی ايده‌مديكمزك ، كری قالمامزك بواعثندن اولمق اوزره كوسترلمسی وبو بابده يايلان حركات فعليه ايله سوء مثال اولونمسی‌در . باش‌ده معهود اجتهادجيلر . قليچ‌زاده‌لر اوالق اوزوه حالا مختلف اسم وصورتلرله نشر اولونمقده اولان يكی وبويله مجموعه‌لر، يكی دنيالر، اينجيلر، ديكنلر، عمر سيف الدينلر، فلانلر هپ بو مقصدله يعنی قادينلريمزی يولدن ، اخلاق مليه‌مزی چيغيرندن چيقارمق ايچون موجود اولان خائن بر پلانی تطبيقه اوغراشان عواملدر . بونلر ملی اخلاقيمزی ييقمق ايچون اللرندن كله‌نی يايديلر وحالا يامقده‌درلر .

آهی ! توركلر ، مسلمانلر ميخانه، عموخانه كشاد و اداره‌سنده كری قالمش اولدقلرندن، بوصنعت وتجارتلرك بشقه ملتلرك الده قالماسندن شكايت ايدرك اجتهادكبی ضال ومضل مجموعه‌لرله ميخانه‌جيلك ، عموخانه‌جيلك ملتمز اراسنه ديكر مشروع مسلكلر كبی كيرمسيچون نه‌لر ياپمادیلر ! ومع التأسف حقيقةً موفق اولديلر . بوكون هريرده علناً بقال دكانلريمزده مسكرات صاتيلديغنه دائر اعلان قويان وحقيقةً مسكرات صاتمق رذيلتنی عيب صايماز اولان مسلمان اهلی كيمسه‌لريمز مع التأسف پيدا اولمش واكر بوبابده جدی بر ممانعت احداث ايدلمز ايسه كيتدكجه چوغالاجقلری‌ده شبهه‌سزدر .

ايچكی قوللانمانك نه‌درجه موجب رذيلت بيوك معايبدن وناموسسزلق صايلديغنی اوروپا وامريقا عقلاسنك قرارلرينه استناداً سبيل الرشاد ستونلرنده كوسترمش ايدك . واقعا مسائل اسلاميه‌يی ادراك ايده‌نلر ايچون اونلردن استشهاده لزوم اولمايوب اهميت مسئله‌يی تفهيمه ديمزك حرام ايتمش اولماسی كفايت ايدر ايسه‌ده مع الاسف ايچمزده نه اولدقلری بليرسز برطاقم كيمسه‌لر پيدا اولمش ولاينقطع كنجلری ، عالم اسلامك مادی ترقياتدن كری قالمش اولمالرينی وسيله ايده‌رك اوروپا وامريقانك رفاهيتی رائه‌ايله ، اضلال وافساده خائنانه بر صورتده چاليشمقده اولدقلرندن غرب علما وحكماسنك سوزلريله استشهاده لزوم كوريورز .

بز قاچ دفعه‌لر مصلح كورونن، او هانكی ملتدن اولدقلری بللی اولميان وهر حالده مسلمان اولمدقلری دائما صاچمقده اولدقلری كفر هذيانلريله ، تورك اولمدقلری‌ده حسب ونسبلريله معلوم اولان بو كروه مفسدينی اوروپانك ، امريقانك الك مترقی والك متمدن ملتلرينك مجرد يپلرنده علوم وفنونك ترقيسی سايه‌سنده ايچكيلر عليهنده نه جريانلر آچلديغنی ونهايت احكام اسلاميه دائره‌سنده حركتدن باشقه چارهٔ ونجات

اولدیغنی اکلامش اولدقلری کوسترەرك اك زیادە بکندکلری غرب عالمیلە اقناع ایتمك ایستەدك . فقط نستعیذ باللە : «سواء علیهم أ أنذرتهم ام لم تنذرهم لا یؤمنون» سرینە مظهر اولمش اولان بو کروهی ملت ایچون خیرلی یولە جلب ایتمك ممکن اولمایور . غریبی شوکە بو ضال ومضل کروه ملتك اوقوریازار صنفندن اولدقلری جهتلە نامرلرینە منورده دینیور . حالبوکە بونلرك کافەسی علمدن ، فندن عاری اجهل کیمسەلردر . هیچ بریسنك علمی مباحثەیە کیریشمك جسارتنە مالك اولمدیغنی بز متعدد تجربەلرلە میدان مباحثەیە دعوتلە آکلادق .

بزم اخلاقمزە ضرر ویرەنلرك بوکبی بالاخص منورلریمز اولدیغنی بیلەنلردە واردر . ازجملە تصویر افکارك ٢٨ اغستوس سنە ٣٣٥ تاریخلی نسخەسندە شو سوزلر یازیلی ایدی :

«کوندن کونە و مادةً اولدیغی کبی معناده متمادیاً سقوط ایتدك . بوخصوصدە اك بیوك قباحت . متفکر و منور دیدیکمز طبقەیە توجه ایدەر . وبوطبیعیدرکە ذاتاً مشروطیتك بدایتندنبری ملتك عنعنەسیلە ، احتیاجاتیلە ، تربیهٔ ملیەسیلە طبان طبانە بر (لیبەراللق) یولی آچدی و اجتماعی اساسات احرارانەیی بوس بوتون یاکلش تطبیق ایتمك صورتیلە عامەنك عقیدەسنە ایراث خلل ایدی . بوکون اخلاقاً بودرجەدە ضعیف اولماسی هپ بر قسم کنجلرمزك یاکلش مذهب ومسلکلرینك نتیجهٔ سیئەسیدر . فقط بوسقیم یولدە بونجه مضراتنە رغماً الآن دوام ایدەجك ، بوکون ایچندە بولوندقدە اولدیغمز فجایعە رغماً ینە متنبه اولمایەجق ، کوزیمزی آچەرق نهایت حقیقی اخلاقك ، حقیقی تربیهٔ ملیەنك نردە و ناصل اولدیغنی اکلامایەجق اولورسەق بزم ایچون اضمحلال صورت قطعیەدە ناقابل اجتنابدر . بویلە مترقب اولان مادی فلاکتلریمزدن چوق مدهش ووخیم بولونان سقوط اخلاق فاجعەسنە قارشی نهایت مملکتدە بر عکس العمل حصولە کتیرمك هپمز ایچون بر فریضهٔ وطنیەدر .»

نەاتلا آکلایش ، نەکوزل کوروشکه آرتق بوندن زیادەسنی آرامغە حاجت یوق . فقط واسفا کە الآن دە «ملتك عنعنەسیلە احتیاجاتیلە ، تربیهٔ ملیەسیلە طبان طبانە ضد بر «لیبەراللق» یولی آچان واساسات احرارانەیی بوس بوتون یاکلش تطبیق ایتمك صورتیلە عامەنك عقیدەسنە ایراث خلل ایدن» کیمسەلردر کە اوراق مطبوعە ایلە متمادیاً اخلاق ملیەیی افسادە چالشمقدە و هیچ بر یومی جریدەدە بونك اوکنی آلمق ایچون اوغراشمامقدەدر . ایشتە سزە پك یقیندن بر قاچ مثال :

کچن کونکی اذهانك علاوەسندە عمر سیف الدین امضالی ایکی مقالە وار . بریسی «وضعیت ادبیە» عنوانلی ، دیکریدە «پیرەلر» عنوانلیدر . وضعیت ادبیە مقالەسندە اسکی ادبیاتمزی بکنمیور . یکی ادبیاتمزلە ترقی وتصفی ایتدیکمزی ادعا ایدییور . حالبوکە او ادعالرك آلتندە «یوسف ضیاء» امضاسیلە و «آجیق سوز» عنوانلی بر شعر واركە ادب آموز اولاجق

یردە بالعکس ادب سوز بیتلردن عبارت . بز بوراده اونلری عیناً نقل ایتمکدن حیا ایدەرز . آنجق شوراسنی سویلەیەلم کە بز دائما مملکتك اخلاق سقوطندن اندیشەناك اولان متفکرین اسلامیە قسمیلە حسب حال ایدرکن اخلاقك اصلاح وافسادندە آثار ادبیەنك پك زیادە تأثیرینی دوشونەرك ادبامزك یازاجغی اثرلرك هپ ادب آموز اولماسنی تمنی وبوبابدە موفق اولمق ایچون شعرا وادبامزی طوپلایەرق بالاستشارە ایشك برقرار سالم ربطنی تصور وتذکر ایتمکدن خالی قالمامقدەیز . حالبوکە ادبا نامنی طاشییان کیمسەلریمز بویلە برطرفدن اسکی تربیەیی ییقمق ، دیکر طرفدن یرینە فحشیاتلە و تشویق ایدەجك رومان وحکایەلرلە اخلاقسزلق اقامە ایدەجك اولورلرسە ملتك سقوطیچون اك وخیم ، اك سقیم طریقدە بالالتزام چالیشمالری سببیلە اك مضر وکندیلریلە اك زیادە اوغراشیلاجق قسمی اونلرك تشکیل ایتمش اولاجقلری شبهەسز اولور .

عمر سیف الدینك «پیرەلر» عنوانلی مقالەسیدە ظاهردە پیرە و کوپك خستەلنی مسخرەلقلری اوزرینە مبنی کورونیورسەدە حقیقتدە من القدیم تعقیب ایتدیکی دین وملت وعائلە دشمانلغی اوزرینە مؤسسدر . چونکە اومناسبتلە اوروپالی قادینلرلە کنجلرك غیرمشروع صورتدە اصراروقت ایتملرینی بیوك لذت وسعادت کوسترمکدە وتورك عادتلرینی غایت جاهلانە وبی ادبانە بر صورتلە تزییف ایتمکدەدر . عمر سیف الدینك اخلاق و عائلە سعادتنك علیهندە اولدیغی دائما معلوم اولوب بوخصوص ایچون کرك یازدقلرینی و کرك یابدقلرینی کورمك کفایت ایدەر . فرنك قادینلریلە نامشروع صورتدە یاشامقدە سعادت تصور ایتمەنك موجودیت ملیەمزك نەدرجە علیهندە بر حرکت اولدیغنی اکلامایەجق کیمسە بولونماز .

دیکر طرفدن تورکلرك قولتوق آلتلری کبی بعض یرلردەکی قیللرینی کسملرینی مستهزیانە بر صورتدە حفظ صحتە مخالف کوسترمسی ایسە هم جرأتکارانە بر جسارت همدە اهانتکارانە بر تعرضدر . یارب ! بشقە ملتلر نظافت وطهارتی تأمین ایچون ترلەمك و یرلری اقتضاسی اولەرق احتکاك سببلریلە تمیزلەنملری مشکل اولان قیللرك کسیلمسی لزومنی حفظ صحت کتابلرینە یازەرق چوجوقلرە وعموم اهالیە بزم طرز اسلامیە موافق بر تربیە ویرمکدە دوام ایدەرلرکن بزمکیلرینك عکسی التزام ایتملری عجبا نەیە حمل اولونابیلیر ؟ ملیتپرورلکمی ؟ یوقسە عکسنەمی ؟ .

نەغریبدرکە بوکون دنیانك اك متمدن اقوامی اولان آمریقالیلرە انکلیزلر یالکز بدنلرینك مختلف اقسامندەکی قیللری دکل ، صقال وبیقلرینی بیلە تراش ایتمکدەلردر . حالبوکە صقال بیلە حد اعتدالدە قالاجق اولورسە تمیزلەنمسی هر کس ایچون یعنی صیق صیق بتون و جودینی استحمام ایلە تمیزلەمك وسعت حالنە مالك اولمیان کیمسەلر ایچون بیلە ممکندر . حالبویلە ایکن تمیزلك نامنە صقالك ، بیغك بیلە تراش

ایدلمسنه جوازویریورلر. نته‌کیم بزم کیلرکده اونلری تقلید ایتمک‌ده اولدقلرینی کوریورز .

وطبیعت قیلاری بوشنه یاراتمامشدر ، اونلرك تراش ایدلمسی ، کسیلمسی جائز اولاماز » ادعاسیله صقالك ، بیغك تراش ایدلمسنه تعریض ایدلمیوب‌ده مجرد سنن اسلامیه‌دندر دییه قولتوق آلتنده‌کی قیلاری تراش ایتمه‌مزی تزییفه قالقشمق قدر منطقسز ، مغایر ادب واوتانج بر حال تصور ایدله‌من .

غربی شوکه بومفسدلر ، بوملت و ملیت مخالفلری ملتمزه بوفنالقلری ملیتجی صفتنی طاقنه‌رق یاپمقده‌لردر . حالبوکه تحقیق ایدیلنجه کندیلرینك تورك اولمایوب باشقه قوملره منسوب اولدقلری اکلاشیلیر . اخوت اسلامیه اقتضاسندن اوله‌رق بالجمله اقوام اسلامیه بربرلرینه وبومیانده بالخاصه تورکلره پك زیاده محبتله معروف درلر . فقط مختلف اقسام اسلامیه آراسنده‌کی بومحبت متقابله انجق دین حسی باقی قالدقجه موجود قالیور . دین اعتقادی زائل اولونجه بالعکس دشمانلق باشلایور . بودشمانلغی اجرا ایچون آچیقدن آچیغه هجوم ایده‌مه‌نلر صورت حقدن دم اوره‌رق اك جان آلاجق نقطه‌لریمزه هجوم ایدیورلر . دقت ایدیلیرسه تورکجیلك ادعاسیله تورکلره اك بیوك ضرری ایقاع ایده‌نلر ویاایتدیره‌نلر هم تورك دکللردر ، هم رابطهٔ اسلامیه‌لری قالمامشدر .

حاصلی اخلاقمزی ییقمق ایچون خیلی زماندن بری درلودرلو شکللرده درلو درلو ناملر آلتنده اجرای فعالیت ایدن بر تشکیلات مضره‌نك موجودیتی ادراك ایتمه‌مك ممکن دکلدر . کلیتلی پاره‌لریله ، ناموس‌شکن قلملریله ، دها بیك درلو واسطهٔ فسادلرله بو تشکیلات هر کون ملتك معنویات و اخلاقنی کمیرمکده‌در . ملتك حیاتنه قصد ایدن محتکرلردن مرکب سیاه نیچه شرکتلرینی کشف ایله باب عدالته تسلیم ایدن حکومت سنیه‌مزك ملتك معنویاتنی افساد وتخریب ایدن سیاه نیچه‌لری‌ده میدانه چیقاره‌رق جزای سزالرینی ویرمسی اك خیرلی بر ایش اولاجقدر .

—⁂—

عبرت ! . . .

حق حیاتمزی زمانمزك سلاحلریله تجهیز ایتمك ضرورتی بزده غرب پرست برجماعتك ظهورینه سبب اولمشدی . بونلر مملکتمزه غربك عرفانی ، اوده‌دونطلر یاپان ، طیاره‌لر اوچوران ، زراعتی ، تجارتی ، صنایعی ایلرله‌تن ، قوای طبیعیه‌یی انسانلره مسخر ایدن ، الحاصل حیات ملیه‌یی اعلا ایدن عرفانی نقل ایدرك حق حیاتمزی احقاقه چالیشه‌جقلری یرده غربك شواهق اعتلاسنه ایریشمك ایچون ظاهراً اوکا بکزمك اقتضا ایتدیکنی ظن ایدرك خصوصیات ملیه‌مزه ، مقدسات دینیه‌مزه وعنعنات وعاداتمزه هجوم ایتدیلر . حالبوکه بزم هر شیمزی غربه بکزه‌تمك ، حق حیاتمزی احقاق دکل ، اسقاط ایدردی .

بز ، غربه بکزه‌دیکمز زمان ارتیق ملیتمزی فدا ایتمش ، ملیتسز قالمش ، تمثل ایتمش ، منقرض اولمش اوله‌جقدق . واقعا بوغرب پرستلر خیلیدن خیلیه موفق اولدیلر . فقط بوموفقیت ملتك حسابنه بیوك برخسران تشکیل ایتدی . بونلرك اولیای امور موقعنه کچمه‌سی مملکتك باشنه اك بیوك فلاکتلری کتیردی . چونکه بونلر مملکتی غربلیلاشدیرمه‌یه ، زورله باشقه‌لشدیرمه‌یه چالیشدیلر . مملکتك روحنه اعلان حرب ایتدیلر . و بوحربك ثمره‌سی مملکتك ضعفنی زیاده ایتمك ، مملکتی دائما بحران ایچنده یاشاتمق ایدی . هیچ شبهه‌سز بومجادله دوام ایتدکجه دور بحران قاپانمیه‌جق . فقط بومجادله بر طرفدن مملکتی ضعف ایچنده ، بحران ایچنده بیراقیورکن مملکتك قوت حیاتیه‌سنه‌ده بر برهان قاطع تشکیل ایدیبیوردی . مملکتك روحنه وهن طاری اولمش اوله‌یدی مقاومت کوستره‌مزدی . ایشته بومقاومت ، روح ملیه‌یه افاضهٔ حیات ایدن منابع ومبادینك نه‌قدر فیاض برزندکی ایله مشبوع اولدیغنی کوستر . بوغرب پرستلر مملکتك اظهار ایتدیکی بومقاومته بوزندکی‌یه ، فنا بر آد طاقدیلر . اوکا « تعصب » دیدیلر . وبوتعصبی امحا ایتمدکجه صکره مملکتك هیچ بر ترقی‌یه مظهر اوله‌میه‌جغنی درمیان ایدرك جهالتلرینی ، علوم نافعه‌یی مملکته ادخال ایتمکده‌کی عجزلرینی اورتمکه چالیشدیلر . بو خیال تعصبی اورته‌دن قالدیرمق ایچون عادات وعنعناتمزه ، آداب ملیه‌مزه صالدیردیلر . هیچ شبهه‌سز مملکت بوتجاوزلردن متأثر اولدی . چونکه دیکر طرفدن بوهجوملری رد ایتمك ایچون برجماعتك تشکلنه امکان بیراقلمادیغی کبی بوهجوملری یاپمق ایچون ملتك خزینهٔ ثروتی سوء استعمال اولنیوردی . بناءً علیه آنجق خلقك صاف ومعصوم حسیاتی بوتجاوزلره مقاومت ایدیبیوردی . بونلرك ترتیب ایتدکلری تجاوزلر جاذب واسطه‌لرله اجرا اولندیغندن خلقمزك مستعد قسمی برقسمی بونلرك دام اغفالنه دوشدی . بونلرك پشنه طاقیلدی . مواعیدینه الداندی . فقط ایشته بونلرك دام اغفاله قاپیلانلر مملکتده اخلاقسزلق ورذیلتی تمثیل ایدیبورلر . و بوکون مملکت بوعصر فضیحه‌یی اورته‌دن قالدیرمق ایچون جدی بر مجادله‌یه باشلامق لزومنی حس ایدیبور .

ایشته غرب پرستلك بر جهتدن بویله بر افلاس نتیجه‌یه دوچار اولیورکن دیکر جهتدن غرب پرستلك تهلکه‌لری آچیقدن آچیغه توضح ایدیبور . هر کس ادراك ایدیبورکه مملکت اخلاق فاضله‌یه و علوم نافعه‌یه محتاجدر . وعلوم نافعه‌دن استفاده ایچون غربلیلاشمغه قطعیاً لزوم یوقدر . بزم باشمزه کلن فلاکتلر بونی ایضاح ایتدیکی کبی غربك علوم نافعه‌سنی کندینه مال ایدن شرق ملتلری‌ده بونی اثبات ایدیبور . مثالمی ایستیورسکز . ایشته ژاپونیا .

ژاپونیا ، نه‌دینی ، نه عادات و عنعناتنی فدا ایتمه‌دن علوم نافعه‌دن اك مکمل استفاده‌لری تأمین ایتدی . قونفوسیوس دینی هیچ بر ترقی‌یه مانع اولمادی . ژاپونیالیلرك هیچ بر عادتی ، عنعنه‌سی ژاپونیانك یوکسلمه‌سنه انکل اولمادی . قونفوسیوس دینی ترقی‌یه مانع اولمادیغی حالده بزم دین مبینمز ترقی‌یه نصل مانع اولور ؟

ژاپونیانك بوكون نه‌درجه مترقی اولدیغنی كورمك ایسترسه‌كز بوسطرلری دقتله اوقویكزده عبرت آلیكز :

ژاپونیانك احوال مالیه‌سی اویله بر ترقی‌یه مظهر اولدی‌كه بوكون بیوك بریتانیایه بورج ویرمك اقتدارینی حائزدر. واردات داخلیه‌سی ۷۳ میلیون انكلیز لیراسیدر. و بوواردات مصارفنه تقابل ایتمكده‌در. ژاپونیانك ملی بورجی (۲۵۰) میلیون لیرادن عبارتدر . بوبورجدن آدم‌باشنه اوچ انكلیز لیراسی اصابت ایدییور .

تجارت خارجیه‌سی ۱۹۱۸ سنه‌سنده (۲۲۹) میلیون لیرایی تجاوز ایتمشدر .

۱۸۷۱ سنه‌سنده ثروت عمومیه‌دن هرفرده (۱,۲۰) لیرا اصابت ایتدیكی حالده (۱۹۱۷) سنه‌سنده (٤٦,۱,٦٥) اصابت ایدییوردی.

۱۸۷۱ سنه‌سنده ژاپونیا دمیر یوللرینك طولی ۱۸ میلدن عبارت ایكن ۱۹۱۷ سنه‌سنده (۷٦۹۰) میله بالغ اولدی .

۱۸۷۱ ده بتون واپورلرینك مجموع حجمی (۲۰۹۳٤) طون ایدی. (۱۹۱۷) سنه‌سنده (۱۷۱۰۱۰٤) طون اولدی .

۱۹۰۰ سنه‌سنده ژاپونیانك كومور استحصالاتی ۷½ میلیون طون ایدی . (۱۹۱۷) سنه‌سنده ۱۷½ میلیون طون اولدی .

بتون ژاپون معمولاتی ساده اقصای شرق ایله و سطی آسیاده دكل، اوروپاده، افریقاده، اوستراليادە عظیم رواجلره مظهر اولدی.

۱۸۷۱ سنه‌سنده ژاپونیالیلرك مقداری ۳۳ میلیوندن عبارتدی . (۱۹۱۸) ده (۵۸½) میلیونی كچدی. یعنی هر سنه (۸۰۰۰۰۰) نفوس نسبتیله زیاده‌لشیور. قوره قطعه‌سنك ژاپونیایه الحاقیله ژاپونلر ۱۷ میلیونه، وفورموزا آطه‌سنك الحاقیله ۳ میلیون تبعه‌یه مالك اولدیلر. بوصورتله ژاپون ایمپراطورلغنك مقدار اهالیسی ۷۷ میلیونی كچمكده‌در.

دونانماسی، ایستر سفائن حربیه‌سنك قوتی، ایستر افراد بحریه‌سنك اقتداری اعتباریله اولچولسون ، دنیانك اوچنجی قوت بحریه‌سیدر .

اوردوسی دنیانك اك سطوتلی دولتلرینك اوردولری درجه‌سنده‌در. وقتیله روسیه‌نك تجاوزاتنه قارشی انكلتره‌نك دونانماسنه التجا ایدن ژاپونیا بوكون غربی بحر محیط اعظمك مقدراتنی یالكز باشنه النده طوتیور . هیچ بر قوت، و حتی مشترك برقاچ قوت ژاپونیا اطه‌لرینه تجاوز ایده‌من .

ایشته ژاپونیا بویله ترقی ایدییور . و بتون بوترقیات ژاپونلرك نه‌دینله، نه اخلاقیله، نه عنعنات و ادبیله مجادله ایدییور . ژاپونلر علوم نافعه‌یی آلمشلر ، چالیشمشلر، وبوپایه كماله واصل اولمشلردر .

و بز غربك علمنی كندمزه مال ایتمه‌یی بیلمدیك . اخلاقمزی ییقمه‌یه، روح ملیمزی دوشورمكه بذل ایتدیكی همتی، فعالیتی بوساحه‌ده ابراز ایده‌جك بر جماعت منوره یتشدیره‌مدیك بزده بویله یتیم قالمازدق . ژاپونلر اللی سنه‌ده برحال ترقی‌یه واصل اولدیلر . عینی مدت ظرفنده بزم نه‌درجه‌ تدنی ایتدیكمزی حساب ایده‌جك اولورسه‌ق نتیجه حسابمزده بو كونكی وضعیت ذلیله‌مزی تحصیل ایدر . اونلری اخلاق فاضله وعلوم نافعه یوكسلتدی . بزی ده هادم اخلاق پروپاغانده‌لر ، سوسلی جهالتلره الجالندی . اضمحلال یوللرینه سوروكلدی . اضمحلالدن قورتولمق ایچون بویولدن دونمك. مملكتی بوتأثیرات خبیثه‌دن قورتارمق ، اخلاق فاضله‌یه وعلوم نافعه‌یه وارقوتمزله صاریلمق لازم . فقط بركره مملكت، بو احتیاج عظیمی طویدیغی حالده جهالتی طولاییسیله داعیه تنورده بولنانلرك مقاصدینی تمییز ایتمكده كوجلك چكن وحسن نیتنه، معصومیتنه قربان اولان بوزوالی ملتی جهالتدن قورتارمق، اوكا طوغری یولی سچدیرمك لازم. ملت نه‌وقت نیك و بدی تمییزه مقتدر اولورسه او وقت حقیقی رهبرلرینی بولور ، او وقت علوم نافعه‌یی كتیره‌جك، مملكتی یوكسلده‌جك اولادلری یتشدیرر . واو وقت مملكت قورتولور .

ایشته هم كندمزده طویدیغمز، هم خارجده كوردیكمز عبرتلر عینی حقیقتی اثبات ایدییور . مملكتی تمربیلاشدیرمق ایسته‌ینلر مملكتی بتیرییورلر . مملكت بو داخلی دشمنلرك تجاوزلرندن قورتولمادقجه حق حیاتنی احقاق ایده‌من . بو حقیقت اویله تظاهر ایتمشدركه بوندن بویله مملكت بوجماعت هائله‌نك نام آلتنده اورته‌یه چیقارسه چیقسین ، هائله‌نی و سائطله اغفاله چالیشیرسه چالیشسین بونلره آلدانمیه‌جقدر، كچمشدر .

اخلاق مسئله‌سی و مطبوعاتمز

مطبوعاتمزك شو زماناق ، كرداب شئون آره‌سنده ، اك مهم بر درد اجتماعیدن ، علاقه‌دارانه بر صورتده بحثه باشلامش اولدقلرینی كورییورز . بوكون مملكتی كیرن بو مرض اجتماعی ، بو آفت خانمانسوز، هنوز رشیم حالنده ایكن ، سبیل الرشاد ، همان هر هفته علاقه‌دارلرك نظر دقتلرینی جلبه چالیشمش ، ارباب مطبوعاتك نظر انتباهنی آچمق ایسته‌مشدی . او وقتلر مع التأسف ، بو یولده‌كی ایقاظكار فریادلریمز ، بر مقصد مضمر تعقیب ایدنلرجه واویلای تعصب شكلنده تلقی ایدلمش، دها طوغریسی، بر طاقم سافدللری اغفال ایچون اویله كوسترلمك ایسته‌نیلمشدر .

چونكه، ملتی طوتان رابطه‌لری قیرمق. بنیان اجتماعیمزك تملی اولان عائله‌لری ییقمق . بو سایه‌ده حیوانی احتراصلرك تنظیمی ایچون بك مساعد بر زمین حاضرلامقدی . مع التأسف ، بو مساعیلرنده موفق اولدیلر . مملكتده بو حاله كلدی! ...

فقط ، نتیجه اوقدر تهلكه‌لی بر شكل الدی كه بوكون وخامتی تقدیر ایتمه‌ین، استقبالی تهدید ایدن قورقونج عاقبتی دوشونه‌رك تیتره‌مه‌ین هیچ كیمسه قالمدی . بوكون اك لیبه‌رال كورینن مطبوعاتمزبیله مملكتده بر بحران اخلاق اولدیغنی اعتراف ایتمك مجبوریتنی حس ایدییور .

مملکت نه‌دن و نیچون بوقدر آز زمانده بو درجه تبدیل شکل و هویت ایتدی ؟ نیچون مرکز خلافت اسلامیه اولان شو معظم بلده، جامعلرینه، مدرسه‌لرینه، تربه‌لرینه رغماً، اسکی خصوصیتنی غیب ایلدی؟ افقلرنده یالڭز کور تهلیل صدالری اوچوشان، سینه‌سنده تربیهٔ اسلامیه‌سیله، فضائل ملیه‌سیله، ممتاز بر نسل بسله‌ین استانبول، نه‌دن بوقدر سقوط ایتدی ؟

دورت حرب سنه‌سنڭ آجی و بی‌امان کذارشنڭ بو خصوصده پك مهم بر عامل اولدیغی شبهه‌سزدر . فقط، حرب و اونڭ تولید ایتدیکی احتیاجات حیاتیه‌یی، سقوطڭ سبب یگانه‌سی عد ایتمك دوغری دکلدر . چونکه حرب، محیطی بو سقوطه حاضرلامش بولدی، وضعیت اقتصادیه‌ده‌کی تحول، بوکون شکایت ایدیلن وضعیته پك مساعد اولان تمایل و جریانلری باش‌دوندیریجی بر سرعتله بردنبره انکشاف ایتدیردی.

مشروطیتڭ فردای اعلانندن اعتباراً ، لیبرالق نامی آلتنده ملتڭ عنعنه‌سیله ، احتیاجات روحیه‌سیله، تربیهٔ اصلیه‌سیله، قابل توفیق اولمایان بر جریان آچانلرڭ ، خلقده‌کی قدسیت طویغوسنی سوندیرمكه چالیشانلرڭ، نتیجهٔ مساعیلری، بوکونکی عاقبته منتهی اولمسی پك طبیعی ایدی . فضیلتی رذیلت ، دینسزلکی تمدن ، ملی آداب و عنعنه‌یه رعایتی تعصب عد ایدنلرڭ، ملتی طوتان مقدسانه متحد آجوملری، رومانلر تیاترولر . قونسرلر ، قونفرانسلرله محیطه اخلاقسزلق تخملری نشر ایتملری، شبهه یوق که؛ ثمره‌سز قالمیه‌جقدی . چونکه ، ترقی و تعالی‌یه صوصامش اولان خلقه ، یگانه چارهٔ ترقی و تمدن بو اولدیغی اخطار ایدیلیوردی. اخلاق و ناموس حقنده علمی و فلسفی بر قناعت ایدینه‌مه‌مش اولان بر قسم کنجلرڭ قلبلرندن دین حسنڭ سیلنمه‌سی مملکت ایچون نه قدر فجیع عواقب حاضرلایه‌جغی دوشونه‌مینلر نه آجیقلی بر حالدرکه ، بو بدبخت اولکه‌ده رهبرلك ، تمدنجیلك موقعلرینی اشغال ایدییورلر .

شایان شکراندرکه مملکت‌ده ایچنده چیرپینمقده بولندیغمز فجایعڭ اڭ مدهشی سقوط اخلاق اولدیغنی تقدیر بویوره‌جق بصیرتکار ذوات‌ده بولنیور. بو کی ممتاز شخصیتلرڭ مجاهداتی اولمسیدی، بو زواللی ملتڭ عاقبتندن جداً نومید اولمق ایجاب ایده‌جکدی . فقط ، مجاهداتڭ ، مساحهٔ شمولی ، طبیعی معین بر حدی تجاوز ایده‌من . حالبوکه مملکت‌ده‌کی بحران اخلاقینڭ ساحه‌سی ، مع التأسف آز زمان ظرفنده ؛ پك زیاده توسع ایتمشدر ، مقدرات ملتی تدویر وظیفه‌سی درعهده ایدن ذواتڭ مسئله‌یه یاقیندن علاقه‌دار اولملرینی ایجاب ایتدیره‌جك بر شکلی آلمشدر .

شیخ الاسلام افندی حضرتلری بو لزومی تقدیر بویورمقله پك بویوك بر اثر بصیرت و وظیفه‌شناسی کوسترمشدر. شبهه یوق که (دار الحکمة) نڭ حکمت تأسیسی، بالخاصه مسلمانلرڭ دینی و اخلاقی اعتلالرینه چالیشمقدن فقط عبارتدر که وقتیله محاکم شرعیه‌نڭ مشیخت اسلامیه مقامنه مربوطیتی بو دائره‌نڭ دین و اخلاق ساحه‌لرنده‌کی فعالیتنه بر مانعه کبی کورن، مقام مشیختڭ دین و اخلاق مسائلی ایله اوغراشه‌بیلمه‌سی ایچون محاکم عدلیه‌یه ربطنی التزام ایدنلرڭ، بوکون شیخ الاسلام افندی حضرتلرینڭ بو تشبثلرینه قارشی‌ده آلتدن آلته بر صدای اعتراض یوکسلتمکه قالقشدقلری کوریلیور .

مرضڭ وجودینی اعتراف ایدوبده تداویسنه چالیشیلمامسنی التزام و توصیه ایتمك تشبثڭ ماهیت و انکشافی حقنده بر فکر ایدینمه‌دن عقامته محکوم اوله‌جغی ادعاسنده بولنمق پك غریب بر ذهنیتدر .

عجبا نه ایسته‌نیلیور؟ بحران اخلاقینڭ آلا بیلدیکنه یورومه‌سنه قارشی، هیچ بر چاره‌یه باش اورمه‌مق ، جریانی کندی حالنه براقمسی التزام اولینیور ؟ یوقسه ، مقام مشیختڭ ، برنجی درجه‌ده کندیسنه توجه ایدن بر وظیفه‌نڭ ایفاسنه شتاب ایتمه‌سی‌می خوشه کیتمیور ؟

(صباح) غزته‌سی ۳۰ اغستوس تاریخلی نسخه‌سنده‌کی افق سیاسی عنوانلی بندنده، مقام مشیختڭ بو تشبثندن بحث ایدرکن «بز، مع الاسف تشکیل ایدیلن قومیسیونده بو قابلیتی کوره‌میورز . بوندن طولاییدر بو تشبثڭ . معتاد عقیم قاله‌جغنه ذاهب بولنیورز . اول امرده بو ایش، همت و زمانه محتاجدر . حالبوکه بو مختلف نظارتلردن کوندریلن داکلر، وظیفهٔ اصلیه‌لرندن باشقه بو مزعج ایش ایله‌ده موفقیت ایله ، حضور قلب ایله اشتغال ایده‌مزلر . بو ایشه مأمور بولنانلر صرف بو ایش ایله علاقه‌دار اولملی ، و بوتون همت و غیرتلرینی ، بنیهٔ اجتماعیه‌مزی صارصان بو دردڭ تداویسنه حصر ایتملیدرلر . ثانیاً بو ایش ، تشکیلات مخصوصه‌یه، پاره‌یه عرض افتقار ایدر . حالبوکه بزده فحشڭ منعنه معطوف هیچ بر تشکیلاتمز یوقدر . مالیه‌نڭ‌ده ایجاب ایدن تخصیصاتی ویره‌بیلمسی‌ده پك مشکوکدر . » مطالعه‌سنی سرد ایدییور، بر جمعیت خیریه تأسیسنی مناسب کوریور .

آکلاشیلیورکه ، صباح ، نه مشیختڭ، نه‌ده دار الحکمه‌نڭ حکمت وجودلرینی احاطه ایده‌مه‌مش اولدیغی کبی قومیسیونڭ بیلاتی‌ده اوکرنمکه لزوم کورمه‌مش ؛ نه یاپیلمق ایسته‌نیلدیکنی، نه یاپیلاجغنی آکلامه‌دن، تشبثڭ عقامته محکوم اوله‌جغنه حکم ایتمشدر .

صباحڭ توصیه ایتدیکی کبی جمعیت خیریه تأسیسی و یا داها باشقه چاره‌لر تحریسی ایچون ، ظن ایدرسه‌ك ، اولا بویله بر قومیسیونه احتیاج واردر . ثانیاً . نظامنامه‌سی تدقیق ایدیله‌جك اولورسه ، دار الحکمه‌نڭ ساحهٔ مشاغلندن بریسی و بلکه برنجیسی بودر. بو ایشله وظیفه‌دار اولان بر هیئت تشکیلنه عجبانه‌دن لزوم کوستریلیور ؟ مانع، یوقسه بو هیئتڭ مقام مشیخته مربوط اولمسی‌میدر ؟ . . .

کاظم نامی بك‌ده « (تورك دنیاسی) نڭ ۳۱ اغستوس تاریخلی نسخه‌سنده اجتماعی بعضی ملاحظه‌لر یورودیره‌رك عینی نقراتی تکرار ایدییور : « بر قاچ زماندنبری اخلاق مسئله‌سی غزته‌لریمزی اشغال ایدییور . صانکه اخلاق، بزم اراده‌مزدن دوغمش، بر امرله ، یاخود بر نهی‌له ترویج، یاخود منع ایتمك الیمزده‌ایمش کبی سویله‌نیورلر. حالبوکه

اخلاق حادثه‌لری، معضلات اعتباریله تدقیقمز دائره‌سنه‌ك کوچ کیره بیله‌جك حادثه‌لردر. زیرا قالدی‌که اونلره فردی اراده‌لریمزله حاکم اوله‌لم. هنوز اجتماعیات علمنك قانونلرینی کشفه اوغراشدیغی اخلاق حادثه‌لری، ده‌کیشمه‌ین قاعده‌لر حالنده تثبیت ایدوبده اونلری هرکسه قبول ایتدیرمك، قولای دکلدر. چونکه جمعیتلرك اخلاقلری‌ده دائما تکامله تابعدر. عشیری بر جمعیتله، عصری بر جمعیتك تلقیلری آره‌سنده‌کی فرقلر نه‌قادار بویوکدر. بونکله برابر، هر جمعیتك عرفی‌درکه اخلاق خصوصنده میزان اولور. اونك ایچین اخلاق عرفمزی، نه‌رسمی اداره‌لر، نه‌ده رسمی برشکلده اولان انجمنلر، تعیین ایده‌مز. »

کاظم نامی بکك « عشیری بر جمعیتله، عصری بر جمعیت آره‌سنده‌کی فرقلر نه‌قادار بویوکدر » سوزیله نه‌قصد ایتدیکنی آکلایورز. فقط، بو مقاله‌ده، بونك مناقشه‌سنه کیریشه‌جك دکلز. چونکه مسئله باشلی باشنه بر مقاله اوله‌بیله‌جك قدر اهمیتلیدر. بو نقطهٔ نظر حقنده‌کی مطالعه‌مزی، دیکر بر مقاله‌یه براقه‌رق، بوراده کاظم نامی بکك یاڭیلدیغی بر نقطه‌یه اشارت ایتمك ایستروز.

کاظم نامی بك ظن ایدییورکه، دارالحکمه‌ده طوپلانه‌جق قومیسیون آرزولرینه کوره بر طاقم اخلاقی قاعده‌لر وضع ایده‌جك وبونلری هرکسه قبول ایتدیرمك ایچون، امر ونهیلر اصدار ایده‌جکدر. بز، دارالحکمه‌نك بویله بر فکر وتصورده بولندیغی وبولنه‌بیله‌جکی احتمالی خاطرمزدن بیله کچیره‌میورز.

مملکتده مرضی برحال اولان وپك آشکار بر بحران تولید ایدن اخلاقسزلق، مؤسس عرف واساسات اخلاقیه‌یه رعایتسزلکك بر نتیجهٔ فجیعه‌سیدر. بونك سببی‌ده بر زماندنبری خلقه‌وقوعبولان مضر وعرف ملی‌یه؛ شعائر دینیه‌یه مغایر، تلقیناتدر. بویا کلش تلقیناتك تأثیراتی ازاله‌یه چالیشمق و اخلاقسزلغك هر نوعنه قارشی شدتلی بر نفرت بسله‌ین خلقده‌کی بو نجیب حسی تنمیه ایتمك لازم دکلمیدر؟ بو ساحه داخلنده‌کی مساعی؛ قواعد اجتماعیه خلافنده بر تشبثمی، یوقسه اوقواعد واصولك آمر اولدیغی بر شیمیدر؟

کاظم نامی بکك اجتماعی استنتاجلرینه باقیلورسه، هیچ بر مملکتده قواعد اخلاقیه‌نك تأسس ایده‌مه‌مش اولدیغنه حکم ایتمك ایجاب ایده‌جك اکر بویله اولسیدی دنیا چوقدن ییقیلمش اولوردی؟

ظلم، عدل، فضیلت، رذیلت، ناموس، فحش کبی بر طاقیم شئیلر واردرکه ثابت وهرکسجه مصدقدر. بونلردن باشقه هر ملتك رعایتکار اولدیغی بر طاقم اخلاق پرنسیپلر، عرف مؤیده‌لر واردر. اجتماعیات علمی، اخلاق حادثه‌لری قانونلرینی کشف ایتسه‌ده ایتمه‌سه‌ده، اخلاقی قاعده‌لر واردر. هر ملتك دین وعرفی، اجتماعی حیاتی، افرادك اوقاعده‌لره رعایتکار اولملرینی آمردر.

اخلاقسزلقدن بحث ایتمه‌یی عائله‌لرك حریمنه قدر دیل اوزاتمق عد ایدرك ممنوعات صره‌سنه قویان کاظم نامی بك، مقاله‌سنه، مبدأیله اولان مناسبتی بر درلو بوله‌مدیغمز شو سطرلرله نهایت ویرییور:

« اخلاقسزلق نه‌قادار آزاولورسه اولسون اونکله دوکوشمك البته اخلاق بروظیفه‌در، فقط بو وظیفه‌یی خصوصی جمعیتلر حالنده یاپسه‌ق چوق داها ایی ایده‌رز. چونکه هر مملکتده بویله جمعیتلر واردر. »

اجتماعیات علمنه استناد ایده‌رك اخلاقمزله اراده‌مز آره‌سنده هیچ بر رابطه کورمه‌ین، کاظم نامی بك مقاله‌سنك نهایتنده خصوصی جمعیتلر تشکیلنی توصیه ایتمسی شایان حیرتدر. هر مملکتده بویله جمعیتلر اولمسی، عجبا نه‌دن بزده‌ده اویله اولمسنی ایجاب ایدییور. دارالحکمه‌نك باشلادیغی مساعینك بالاخره رسمیت خارجنده بر شکل نوین آلمسی امکانی یوقمیدر؟ فائده‌لی بر تشبثك انکشافنی بیله آکلامه‌دن علیهنده بولنمقده عجبا نه حکمت واردر؟ مسائل ملیه‌ده حسمزه دکل، عقل وعرفانمزه، آرزومزه دکل، ملی عرفمزه، شعائر دینیه‌مزه تبعیت ایدرسه‌ك وطن حقنده پك خیرلی بر یول طوتمش اولورز.

(استقلال)ك ۲۸ اغستوس نسخه‌سنده‌ده سلیم سری بکك اخلاقسزلق وتداوی چاره‌لری عنوانی آلتنده بر مقاله‌سنی کوردك. سلیم سری بك اخلاقسزلغی تداوی ایچون اسوجده تطبیق ایدیلان چاره‌لری، ملت وحکومتك انظار انتباهنه عرض ایدن بو فائده‌لی مقاله‌سنه، بیلمم نه سببدن، شو سطرلرله باشلایور: (بر طرفدن شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك دیکر طرفدن صحیه مدیر عمومیسنك مملکتده تهذیب اخلاق چاره‌لرینی دوشونمه‌لری جداً شایان شکراندر.)

بز بو سطرلری اوقورکن سلیم سری بکك بو مملکتده دکل، اسوجده یاشایان بر متفکر اولدیغنه حکم ایده‌جکمز کلدی. چونکه مملکتده‌کی بحران اخلاقینك اسباب وعواملنی پك کوزل بیلمه‌سی ایجاب ایدن وبو اسبابی کیملرك احضار ایتدکلرینی یقیندن کورن سلیم سری بك، بوکونکی صحیه مدیر عمومیسنك شیخ الاسلام افندی حضرتلریله برلکده مملکتده تهذیب اخلاق چاره‌لرینی دوشوندیکنه حکم ایتمه‌سنی باشقه صورتله تأویل قابل دکلدر. بوکونکی بحران اجتماعی، بوکونکی سقوط اخلاق، دین وحسیات دینیه علیهنده معهود (اجتهاد) مجموعه‌سنده سنه‌لردنبری وقوعبولان نشریاتك ضروری بر نتیجه‌سی دکلمیدر؟

(لیبرپانسور) یتشدیرمك کبی جاذب بر کسوهٔ اغفال آلتنده کنجلرده مقدس طویغولری سوندیرن نشریاتك نتیجه‌سی، بوکونکی آجیقلی وضعیتدن باشقه نه اوله‌بیلوردی؟ شو حالده تجربه چالیشانلر، تهذیبه ناصل خدمت ایده‌بیلورلر؟ یوقسه فحشك قالدیریلمه‌سی، بونی شاشیرمش قادینلره وثیقه طاغیتمقله‌می اوله‌جقدر؟!... مطبوعاتمز آره‌سنده بالخاصه (تصویر افکار) و(وقت) غزته‌لریدرکه بحران اخلاقی مسئله‌سنی لایق اولدیغی اهمیت دائره‌سنده نفوذکار بر نظرله تعمیق ایتمشلردر. بو خصوصده‌کی مطالعاتمزی‌ده کله‌جك نسخه‌ده عرض ایده‌جکز.

شرق احوالنه دائر

* * *

۲۳ آغستوس تاریخلی (تان) غزته‌سندن :

« فرانسه نه اثنای حربده، نه ده محاربه‌دن صوکره برشرق ملتی اوزرینه حاکم اولمق املنی اصلا بسله‌مه‌مشدر . ۱۹۱۶ معاهده‌نامه‌سی (سوریه‌یه دائر فرانسه - انکلتره ائتلافی) بزم نظریمزده برحد تعیین ایدن وثیقه‌دن عبارتدی .

[بورادن سانسورجه اوتوز اوچ سطر چیقارلمشدر]

متفقلر ملتلرك استقلالی ایچون حرب ایتمشلردر. قازاندقلری ظفر آسیاده موجود اولان و یاخود انکشافه دوغرو یورویین مسلمان استقلاللرینی محو ایتمك نتیجه‌سنی تولید ایده‌مز . ومملکتلرك استقبالنه حکم ویرمه‌دن اول اهالیسنه قابلیتلرینی ، حسلرینی اظهار ایتمك امکانی بخش ایتمه‌لیدر . »

تان بو مهم مقاله‌سنه ، بعض شرائط داخلنده فرانسه‌نك اوته‌ده بریده بولونان عسکرلرینی کری چکیله‌جکنی بیان ایله نهایت ویرمکده‌در.

* * *

تان غزته‌سندن : ده یلی نیوز غزته‌سی اولکی کونکی نسخه‌سنده قافقاسیاده بولونان انکلیز قوتلرینك چکیلمك اوزره اولدقلرینی بیلدیریوردی . انکلیزلرك حرکتندن صوکره نه‌لر اوله‌جق ؟ انکلتره‌ده بولونان ارمنستان قومیته‌سی لوندره غزته‌لریله نشر ایتدیکی بر بیاننامه‌ده دییورکه : « بوحوالیده شبهه‌سز یکیدن قانلر آقه‌جق، قتل‌عاملر یاپیله‌جق ، واربواننده‌کی ارمنستان حکومتیله ارمنی عنصرندن بقیه قالابیلن اقسام محو ایدیله‌جکدر . بوکا قارشی یکانه چاره معاونت خصوصنده انکلتره ایله آمریقانك مشترکاً حرکت ایتملریدر . و قضا حکومات متحده قافقاسیه‌یه شیمدیلك عسکر کوندرمزسه‌ده بر مدت ایچون انکلیز ضابطلری قوماندانسنده اوله‌رق اوراده قالاجق عساکرك مصارفنی اولسون درعهده ایده‌بیلیر . »

قافقاسیاده تدقیقات اجراسنه مأمور اولان جنرال هاربولد شبهه‌سز بو پروژه‌یی‌ده تدقیق ایدرکن وضعیتك نه قدر مشکل اولدیغنی تقدیرده ایلیه‌جکدر . فی الحقیقه قونفرانسك بوقدر اوزاقدن واوقدر کچ قالارق اتخاذ ایلیه‌جکی مقرراتی عثمانلی ایمپراطورلغی مسأله‌سنی حله کفایت ایده‌میه‌جکدر . رؤسایه واسلحه‌یه مالك اولان وطاغلق اراضیده اجرای حرکات ایدن تورکلر عصرلردن بری جنکاور اوله‌رق یشامشلردر. تورك عنصری پارچه‌لانه‌رق برقسمی اقلیتده بولنان خرستیانلرك اداره‌سی آلتنه وضع ایدلمك ایسته‌نیجه شبهه‌سز کندی حقلرینی بالفعل مدافعه ایده‌جکلردر . بو مدافعه‌نك ایلك قربانلری ایسه اوروپانك محافظه ایتمك ایسته‌دیکی اقوام خرستیانیه اوله‌جغی شبهه‌سزدر .

کچن بهارده فرانسه دیپلوماسیسی بر تورك هیئتنك پاریسه کله‌رك قونفرانسه ایضاحات لازمه ویره‌بیلمسنی تأمین ایچون تشبثاتده بولوندی ، بوصورتله اولا تورك حکومتنه دول متفقه‌نك بعض مسائلی آرالرنده‌کی صورت تسویه موجبنجه عیناً قبول ایتدیرمك خصوصنده متحدالفکر اولدقلری کوستریله‌جك و آناطولی اهالیسنه‌ده کندی مرخصلرینك مطالعاتی دیکله‌نمه‌دن اتخاذ مقررات ایدلمه‌دیکی حسی ویرلمش اوله‌جقدی . هیئت مرخصه پاریسه کلدی ، فقط بو هیئت شرق اصولی موجبنجه آز قرپارا بیلمك ایچون چوق ایسته‌مك دستورینه تبعاً حرکت ایتدیکی ایچون فرانسزجه متنی ترجمه اولندیغی کورولن سرت بر مکتوبله کیری کوندرلدی . شیمدی استانبولده آمیرال غالتوروب فوق‌العاده قومیسرلك عنوانندن باشقه قوای بحریه باش قوماندانلغی وظیفه‌سنی‌ده اداره ایدییور ، جنرال میلن ازمیرده اوتورمقله برابر بوتون آناطولیده‌کی قوای ائتلافیه مشارالیهك قوماندانسی آلتنده‌در . فرانسه‌نك النده هیچ بر قوت اولمدیغی ایچون مسؤلیتده کندیسنه عائد اولماق ایجاب ایدر . حالبوکه شرقده دول متفقه منافعنه فرانسه پك بویوك خدمتلر ایده‌بیلیردی. هرکس طرفندن سه‌ودیکی ایچون اصغری غیرتله اعظمی منافع تأمینی فرانسه ایچون پك قابلدی. عثمانلی حکومتی نه صورتله تقسیم ایدیلیرسه ایدیلسین هیچ بر صورت تسویه یوقدرکه بو ایمپراطورلغك تمامیت محافظه‌سی قدر فرانسه طرفندن شایان آرزو کورولە‌بیلسین. بوسببله فرانسه‌نك شرق ایشلرنده دها فعال بر وظیفه ایفا ایتمسی دول متفقه ایچون هرحالده دها خیرلی اولوردی .

اکر انکلیز رفقاسی مقاله‌مزی اوقورلرسه تحریرینی ایجاب ایتدیرن مطالعاتی یا کاش تفسیر ایتمه‌ملرینی رجا ایدرز . مقصدیمز شرقده یالکز قوللای موفقیتلره اکتفا ایده‌رك حق نظر دقتدن دور طوتان بر پولیتیقه تعقیبنه دوام ایدیله‌جك اولورسه انکلتره‌ده داخل اولدیغی حالده بوتون اسلام ایمپراطورلقلرینك نه بویوك تهلکه‌لر قارشیسنده قالەبیله‌جکلرینی کوستره‌رك نظر دقتی جلب ایتمکدن عبارتدر. »

شرق وغرب مدنیتلری

انکلیزجه «اوریه‌نت نیوز» غزته‌سندن :

توركیه‌یه عائد مسئله‌لرده بز دائما سطحی حكملر ویریورز . سوقاقده بر تورك كوردیكمز ویا تورك حیاتنه عائد اعتیادلرمزه ضد بر شیئه تصادف ایتدیكمز زمان : «غریب‌شی ، نه قدر تعدیله محتاج !» دیرز. صوكره توركیا حقنده بر حكم ویره‌جكمز زمان (شرق) و (غرب) كلمه‌لرینی صیق صیق قوللانیرز . توركیانك بر غرب دكل ، شرق مملكتی اولدیغی ایچون ترقی‌یی باشقه درلو آكلادیغنی خاطره كتیرمه‌یز .

بناءً علیه تصادفاً ایچنه داخل اولدیغمز تورك عالمی حقنده هیچ اولمازسه شو اوچ نقطه‌یی خاطرده طوتملی‌یز : برنجی نقطه شودركه توركیه‌نك بر مدنیتی واردر . بز مدنیتك بر غرب محصولی اولدیغی ظن ایتمكه آلیشمشز . خیر یاكلش . مدنیت ساده‌جه تشكیلاته مالك جمعیت حیاتی دیمكدر . مثلا چین مدنیدر . فقط بو مدنیت بزم مدنیتمزدن ده ، تورك مدنیتندن ده باشقه‌در توركیه‌نك مدنیتی‌ده عین صورتله غرب وچین مدنیتلرندن باشقه‌در . درلو درلو مدنیتلر واردر ، تورك مدنیتی‌ده اونلردن بریدر .

ایكنجی نقطه ، بزم كندی مدنیتمزله تورك مدنیتی آره‌سنده‌كی فرقك ماهیتی آكلامامقدر . مثلا بزم مدنیتمزه عائد بعض شیلرك تورك عالم مدنیتنده بر بولماسنه هیچ بر مانع یوقدر . تورك عالمنه ایی شمندوفر ، تلغراف خطلری داخل اولابیلیر . توركلر آمریقا پوطینلری وآلمان موتورلری طاشیه بیلیر . فقط بو مشابهتلره رغماً تورك مدنیتی ماهیت اساسیه‌سی اعتباریله بزم مدنیتمزدن باشقه‌در . بو خصوصیت ، توركلرك بزم مدنیتمزی قبول ایتملرینه بالطبع حائلدر .

اوچنجی نقطه ، تورك مدنیتنك اولجه تو كوندن دها یوكسك بر موقعده بولوندیغی در احتمالكه كنج توركلرك غرب مدنیتی حقنده‌كی یاكلش فكرلری انحطاطه یول آچمشدر . بلكه بو انحطاط مختلف عوامل تاریخیه‌نك نتیجه‌سیدر . بو جهت استقبال نقطهٔ نظرندن امیدواردر . بوندن استدلال ایده‌بیلیرزكه تورك مدنیتی كندینه مخصوص خصوصی ساحه‌لرده ایلرله‌دیكی یرده ماضیده اولدیغی كبی استقبالده‌ده بویوك موفقیتلر كوسترمكه قادردر . ایی بر انكشافه مظهر اولورسه تورك مدنیتنك پارلاق بر استقبالی اولدیغنی كیمسه ادعا ایده‌مز . بو استقبال احتمالكه تمامیله غرب مدنیتنه بكزه‌مكله برابر حقیقی ومعظم بر تكامل احتوا ایده‌بیلیر .»

۲۳ تموز تاریخلی (ماتن) غزته‌سندن :

لوندره ۲۱ — تایمسك واشینغتون مخابری غزته‌سنه كشیده ایتدیكی بر تلغرافده رئیس جمهورك اعیان اعضاسیله اولان مذاكره‌لری اثناسنده آمریقانك شرقده وكالت قبول ایتمسی آرزو ایتدیكی سویلنمسی انكلیز رجال حكومتی تأمین ایده‌جك ماهیتده بر نتیجه تولید ایده‌مدیكنی یازیور . قاریشیق اولان بو وضعیت ایچنده محقق اولان برشی وارسه اوده مجلس اعیانك آمریقانك ارمنستانده ، استانبولده ویاخود دیكر یرلرده مسئولیتلر قبولنه مساعده ایتمیه‌جكدر .

اعیان اعضاسنك بو اصرارلرینه سبب افكار عمومیه‌نك خارجده مسئولیتلر قبولی فكرینه كیتدكجه مخالف بر طور آلدیغی ظننده بولونه‌لریدر . بو فكرك تكونه سبب اولان شیلر آتیده‌كی طرزده خلاصه ایدیله‌بیلیر .

۱ — شانتونغ مسئله‌سنك طرز حلنك اهالی نزدنده كیتدكجه دها فنا تلقی ایدلمسی . بو سوء تلقی ویقونت «ایشی» ایله موسیو «لانسینغ» آره‌سنده ۱۹۱۷ سنه‌سنده وقوع بولان مذاكرات اثناسنده ویقونت ایشی‌نك صمیمیتدن آیرلدیغنی لانسینغك اعتراف ایتمسندن صوكره دها فنالاشمشدر .

۲ — رئیس جمهورك امور خارجیه قومیسیونه ، طلب ایدیلن معلوماتی اعطادن استنكافی .

۳ — رئیس جمهورك نقطهٔ نظرینی مملكته قبول ایتدیرمك ایچون فضله مساعی صرف ایتمسی .

٤ — بو فعالیتك اعیان نزدنده قسماً عدم موفقیته اوغرامسی

۵ — جمعیت اقوام علیهنده‌كی مجادلاتك تأثیری .

٦ — معاهده‌نامه‌نك آلمانلرك برقسمنی براجنبی اداره‌سی آلتنه تودیع ایدن لهستان مسئله‌سنك طرز حلی كبی ضعیف نقطه‌لرینی تشریح ایتمك خصوصنده مخالفین طرفندن صرف اولنان مساعی .

۷ — صلح ماكنه‌سنك بوزولماسی .

۲۳ آغستوس تاریخلی اقسیون غزته‌سندن :

توركیا حقنده قطعی بر قرار ویرمك زمانی یاقلاشدقجه اوروپانك استراحتی توركیانك بقاسنده كوردكی دیپلوماسینك دوغریلغی نظرلرده تظاهر ایدیور . توركیانك خرابیسی یكی اختلاطاته باعث اوله‌جق ویالكز عرقلر وملیتلر دكل ، مذاهب‌ده مجادله‌یه باشلایه‌جقدر . فرانسه بوندن هیچ برشی قازانامایه‌جغی كبی بالعكس بو قاریشیقلر وتقسیملر آره‌سنده چوق شیلر غائب ایده‌جكدر . عثمانلی ایمپراطورلغی هیچ اولمازسه عربستان حدودینه قادار ، برطاقم تأمینات سیاسیه ایله محافظه ایتمك ... ایشته فرانسه‌نك حقیقی سیاستی .

هند ـ افغان حربنك سبب ظهوری

تایمس غزته‌سندن :

حرب افغان قطعاتنك كچن مایسك ایكیسنده ، اولجه (آفریدی) قبائلی ایله وقوع بولان محاربه‌ده مهم بر رول اوینایان و اسمی دفعات ایله ذكر ایدیلن (خیبر) كچیدینك جوارنده‌كائن متعدد نقاطدن هند ـ افغان حدودینی تجاوز ایتملریله باشلادی . امیر سابق حبیب اللهك وقعهٔ قتلندن بری (۲۰ شباط ۱۹۱۹) ، افغانستان احوالی انكلتره ایچون بر سبب اندیشه تشكیل ایدییوردی ، مع مافیه امیر لاحق امان اللهك كابلده قوهٔ حكومتی اله آلدیغی زمان ، هندستان حكومتنه قارشی حسیات دوستانه بسله‌دیكنی اعلان ایلدی . فقط اونك افعال وحركاتی بو تأمیناتنه اصلا توافق ایتمیوردی . كندیسنك ، هندستانده وقت وقت ظهور ایدن حركاتك سرعت ممكنه ایله تنكیلی تأمین مقصدیله وضع ونشر اولنان (رآولات) نام قانوندن متولد عدم خوشنودیدن استفاده ایتمك وحتی هندستانده بر قیام چیقارمق ایستدیكنه دائر بعض اماره‌لر الده ایدلدی . افغان ـ هند حدودینك هندستان جهتنده‌كی قبائل آره‌سنده بعض تك توك قیاملردن بشقه امان اللهك دائر تحریكی اولمه‌رق ، هندستانده هیچ بر حركت عصیانیه ظهور ایتمدی وقوع بولان مصادماتی ایضاح ایتدكدن صوكره نه صورتله مصالحه عقد ایدلدیكی حقنده تایمس دیپوركه : هندستان والیٔ عمومیسی ، متاركه‌یه هانكی شرطلر اساس اوله‌بیله‌جكنی امیره بیلدیردی . روس بولشویكلری ایله كیزلیجه مناسباتده بولنمش اولان امیره جوابنامه‌سنده ، افغانستانك عشق استقلالندن وجهانده دها یكی اویانان فكر حریتدن بحث ایلدی . بو مكتوب ، مطوعكارانه بر لسان ایله یازلمش اولمسنه رغماً ، صلح مرخصلری تعیین اولندی و تموزك یكرمی آلتیسنده (راوال‌بندی) ده صلح قونفرانسی آچیلدی .

انكلیز باش مرخصی ، سیر (هامیلتون غرانت) . نطق افتتاحیسنده ، انكلتره‌نك ، افغانستان بلاقید وشرط تسلیم اولنجه‌یه قدر حربه دوام ایتمك حقنی حائز اولمقله برابر امیرك ندامت وتوبه‌كارلغنه ایناندیغی ایچون تكلیفات صلحیه‌سنی قبول ایلدیكنی سویلمشدر . افغانستان باش مرخصی بوكا جواباً پك‌ده ائتلافكارانه اولمیان بر نطق ایراد ایتدی .

اوزماندن بری قونفرانس بر مدت دها مذاكراته دوام ایتدی وانكلیز مرخصلرینك سرد ایتدكلری شرائط صلحیه افغان مرخصلری طرفندن تماماً قبول ایدلدی .

بایرام مناسبتیله سبیل الرشاد كله‌جك هفته انتشار ایتمیه‌جكدر .

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هریر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۵ غروش، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب‌عالی جاده‌سنده‌دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه‌بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار ممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

سنه ۱۳۳۰

اخطارات

ادرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقونا‌قلی اولملی وآبونه‌سره پوسوسنی محتوی بولنملی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

باش محرر — صاحب و مدیر مسئول

محمد عاکف — اشرف ادیب

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد: ٤٤١ — ۲۲ ذی‌الحجه ۱۳۳۷ — پنجشنبه — ۱۸ ایلول ۱۳۳۵ — جلد ۱۷

عاصم [1]

۱

— وای خواجه‌م! وای کوزیمك نوری، افندم! بویورك!
هانکی روزکاری، دیسه‌م؟
— اویله یا!
— بویورك، اوطورك.
متحیردك افندم، نه عنایت، نه کرم!
اوبه‌یم، لطف ایدیکز..
— چوق یاشا! لکن وره‌مم!
— بوتون استانبولی آغزندن اوپن الریکز،
بزه ناز ایتمه اولمازمی؟ افندم، ویریکز!
— دوکدیکك دیللره بیتدم، سنی، چوق سوزلی، سنی!
آیده، هالده بر اولسون، آرامازسین کوسه‌کی!
بو حریف اولدیمی، صاغ قالدیمی، دیرلرده آیول،
بابا دوستیسه‌م اگر، قالقار آرادل بر یول.
یوقسه یقلانمایه‌کورسون، آدامك حالی یامان!
نه فنا کونلره قالدق آمان اللهم آمان!
نسل حاضر دیدیکلری شی پك عجائب بر شی:
خواجه رحمتلی‌یه باق، اوغلنه باق.. هی کیدی هی!
— آما تکدیر ایدییورسین جانم، ایلکین، آدامی!
بر سلام ویر، باقالم، بویله سلامسزده‌می؟
— سلام علیکم!
— علیکم سلام!
باریشدق، بوزك کولسون آرتق، امام.
— هله طور اوفکه‌می تکمیلله‌یه‌یم!
— تکمیلله..
ذاتاً اکسیك بر او قالمشدی: خدایی سیله!
— صانکه دوکسه‌م، نه یاپارسین؟ خواجه‌یز بز دوه‌رز،
کل بیتر اوردیغمز یردن..
— اینانده‌م.. جائز!
— پك جیلیز چیقدی بو «جائز»، دیمك ایمانك یوق؟
— دایاق «آمنت»ه‌یه کیردیسه بنم قارنم طوق!
کل دکل، قیل بیله بیتمز صوپا آلتنده، هله!
اویله اولسه‌یدی شو قارشیکده‌کی یالچین کله،

— قارداشم فؤاد شمسی‌یه —

فرق اولونمازدی قیزیلقده‌کی کللکلردن!
بو دایاق فصلی‌ده آچ قارنه بیلمه‌م نردن؟
طورکه چای دمله‌یه‌لم، نارکیله کلسین، کرم ایت..
— سویله کلسین هادی زحمتسه‌ده..
— حاشا، رحمت.
— اظیه‌ك وار یا؟
— طبیعی.
— چکیلیر بویده‌می؟
— بورون آلدانمایه کافی!
— بو نه‌در؟ جرمامی؟
— قاریشیق.
— نه‌یسه ضرورتده پك اعلا کیده‌جك.
— خواجه زاده‌م، باقه‌لم، برده بزمکندن چك!
— یرلی محصولنه بکزرمی، دیسه‌م؟
— کندیسیدر.
— سن‌ده تریاکی دکلسین یا! پك اعلا، ینیشیر.
— باباك اولسه‌یدی ده کورسه‌یدی ایشك واردی!
— نه‌یی؟
— چکدیکك سرداری!
— سوملزدی، اوت، بویله شیئی.
— نه‌یدی رحمتلیده لکن او تمیزلك؟ وای وای!
— آزیجق بکزه‌مش اولسه‌یدی یا مخدومی‌ده..
— آی؟
شو باباه‌مدن نره‌م اکسیك، هادی کوستر باقایم؟
— آما حدتلنه‌جکسه‌ك نه صوریم وار، نه صایم!
یوق اکر موم کبی طورسه‌ك طوغرو جواب ایسترسه‌ك:
باباکك کندیکی طرناق بیله اولمازسین سن!
— نه نزاکتلی بیان! های کیدی موم، طبق اودون!
— بویله حدتلنه‌جکدك، نه‌به راضی اولدك؟
— اولدم اما بو قدر طوغرونك اولمازکه طادی..
«سلام علیکم بزی کور قاضی!»

محمد عاکف

۱) عاصم، کوسه امامك اوغلیدر.

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحيم

« واذ واعدنا موسى اربعين ليلة ثم اتخذتم العجل من بعده وانتم ظالمون . ثم عفونا عنكم من بعد ذلك لعلكم تشكرون . واذ آتينا موسى الكتاب والفرقان لعلكم تهتدون واذ قال موسى لقومه ياقوم انكم ظلمتم انفسكم باتخاذكم العجل فتوبوا الى بارئكم فاقتلوا انفسكم ذلكم خير لكم عند بارئكم فتاب عليكم انه هو التواب الرحيم . »

*
* *

وقتا كه فرعون ايله اردولرنى جناب حق اهلاك بيوردى ، حضرت موسى وعد بيوريلان توراتى تلقى ايتمك اوزره جانب طوره عزيمت ايتمك ايسته‌دى . وعدالهى موجبنجه توراتى تلقى ايتمك ايچون قرق كيجه‌نك تمام اولمسى تعيين اولنمشدى . بناءً عليه حضرت موسى قرده‌شى هارونه كنديسنك حضور ربانى‌يه شتابان اوله‌جغنى بيان ايله بنى اسرائيل آره‌سنده قالمسنى ودائما طريق صلاحى تعقيب وطريق فسادن اجتناب ايلمسنى توصيه ايلمشدى . هارون ، نزدنده سامرى اولديغى حالده ، بنى اسرائيلى آره‌سنده قاله‌رق اونلرى حضرت موسايه قاووشديرمق اوزره ايزندن كوتوروبوردى . بنى اسرائيل مصردن چيقيوركن برابرلرنده ، قبطيلره اقراض ايتدكلرى پاره مقابلنده رهن آلدقلرى بر چوق مجوهرات بولنيوردى كه بنى اسرائيل هر زمان وهر يرده بو صورتله حركت ايدرلر .

هارون ، بنى اسرائيلك نزدنده بو مجوهراتى كورنجه بونلرك غنيمت اولديغى ، غنيمتك بنى اسرائيله حلال اولمديغى ، وبناءً عليه بو مجوهراتك كافه‌سنى طوپلايه‌رق بر چوقوره كومك اقتضا ايتديكنى ، حضرت موسى عودت ايتديكى زمان غنيمتى حلال قيلارسه او زمان اونلرى اورادن آله‌بيله‌جكلرينى ، عكس تقديرده حلال اولميان بر شى قوللانمامش اوله‌جقلرينى سويلمشدى . بونك اوزرينه بنى اسرائيلك النده بولنان مجوهرات طوپلانمش وبر چوقوره كومولمشدى .

سامرى ايسه قوم موسايى استغفال ايله ساحرلرله حقه‌بازلرك ياپديغى كبى يردن بر آووچ طوپراق آلمش ، بونك حضرت جبرائيلك باصديغى يردن آلنديغى وبونكله اورته‌يه چيقه‌جق اولان بوزاغينك اوكوزك كسب حيات ايده‌جكنى درميان ايدرك او طوپراغى يره سرپمشدى . متعاقباً او مجوهراتدن بر بوزاغى وجوده كتيرمشدى كه بو بوزاغى بوكوريبوردى .

طبيعى زمان حاضرده بر طاقم قارنقه‌لرك ياپديغى صناعى حيوانلك ناصيل بوكوردوكنى وسسلر چيقارديغنى بيلنلر بو بوزاغينك بوكورمسندن هيچ ده استغراب ايتمزلر . سامرى بوزاغى‌يى ياپدقدن صكره بنى اسرائيله ايشته سزك و موسانك طاپديغى اله بودر ، ديدى . حضرت هارون ، بنى اسرائيلك بو ضلالته دوشمه‌مسى ايچون قومنه ابذل نصيحت ايتديكى حالده اونلر حضرت موسانك عودتنه قدر بوزاغى‌يه طاپمقدن واز كچميه‌جكلرينى بيان ايتديلر . بنى اسرائيل بوزاغينك ضعف وعجزينى ، نه بر ايلك ، نه ده بر فنالق ايقاعنه قادر اولمديغنى كوردكلرى حالده بوزاغى‌يه محبت پرورده ايتمكدن فراغت ايتمديلر .

هارون ايسه كنديسيله قالان جماعتله برابر بوزاغى‌يه طاپانلره اعلان حرب ايتميه‌رك موسانك عودتنى بكله‌مشدى .

حضرت موسى متأثر ومتأسف عودت ايدنجه قومنه « جناب حق سزه كوزل وعدلرده بولنمه‌ديمى ؟ وعد ربانينك زمان ايفاسى پكمى اوزادى ، يوقسه الهك غضبنى ايسته‌ديكزده مى آره‌مزده‌كى وعدى بوزديكز؟ » ديدى . بنى اسرائيل « حضرت موسايه ويرديكى سوزى ايسته‌يه‌رك وقصد ايدرك بوزماديغنى ، سامرينك اونلرى الداتديغنى ، قبطيلرك مجوهراتى اوزرينه سرپديكى بر آووچ طوپراقله بوكورن بر بوزاغى چيقاره‌جغنى سويلسنه بناء ويريلن سوزك بوزولديغنى » سويلديلر . بنى اسرائيل بيلميوردى كه بوزاغينك سسلنمه‌سى كورمدكلرى بر طاقم الاتك اثريدر . نته‌كيم قارنقه‌لر اويله قوشلر ، اوردكلر ، بوزاغيلر ياپيوركه كيمى آياقلرى اوزرنده يوريبور ، كيمى قانادلرينى چيرپنديريبور ، اوچيبور ، اوتيور .

بنى اسرائيل موسايه وقعه‌يى اكلاتنجه حضرت موسى اونلره توبه ايتمه‌يى امر ايتدى . اونلرده توبه ايتديلر . يوقسه جناب حق ايسته‌سيدى عقاب آلهيسنى تعجيل ايدردى . حالبوكه اونلرى طوغرى‌يى كورونجه‌يه قدر امهال ايتدى و ارتكاب ايتدكلرى فنالقدن واز كچنجه ينه قبول ايتدى .

حضرت موسى قومنه ، ارتداد ايتمك وبوزاغى‌يه طاپمق كبى ارتكابلرندن طولايى نفسلرينى فرط حزن وكدرله اولدورمه‌لرينى امر ايتدى . اونلرده امرينه اطاعت ايتديلر . شايد جناب حق ، انسانلرك خيره نائل اولمق ايچون كوستردكلرى استعجال درجه‌سنده شرى ده تعجيل ايتسه‌يدى انسانلر محقق محو اولوردى ، هيچ بر توبه‌لرى قبول اولنمازدى . فقط الله ، رحمتى تمنى ايدن وعذابندن قورقانلره رحمتى رايكان بيورر .

بو قصه‌نك ايرادندن مقصد مدينه يهوديلرى ايچنده رسول الله افندمزه قارشى التزام عداوت وعناد ايدنلره جناب حقك سلفلرينه نصل معامله ايتديكنى ، اونلرك دين حقدن ارتداد ، مقتضاى عقله مخالفت وبر طاقم وهملره انقياد ايتملرينه رغماً ينه الله تعالى‌نك اونلرى احسان آلهيسيله ، رحمت سبحانيه‌سيله سيراب ايتديكنى اخطار ايتمكدر ،

بناءً علیه مدینه یهودیلری مسلمانلغه قارشی کلیور، ورسول الله افندمزله حرب ایدیورلرسه اونلرك اجدادی دهافناسنی، دهابدترینی یاپمش. یعنی ارتداد ایتمش وبوزاغی‌یه طاپمشلردی. فقط بالاخره عقللرینی طوپلایه‌رق باشلرینه نه کلدیکنی دوشونمشلر، الدانمش اولدقلرینی، سامرینك حیله‌لرینه قاندقلرینی ادراك ایتمشلر وبناءً علیه حضرت موسی توبه ایتملرینی ایسته‌نجه همان توبه ایدرك اللهه رجوع ایتمشلردی.

مدینه یهودیلری ایسه اللهه ایمان ایتدکلرینی، تورانك آیاتنه طوتوندقلرینی ادعا ایتدکلری حالده جناب حقك عرب امیلرندن برینه وحی آلهیسنی انزال ایده‌جکنی انکار ایدرك بونك اوزرنده اصرار ایتمشلر وتوبه‌ده ایتمامشلردی. بونلر، اویا کاش یوله صاپان اجدادینك یولنده کیتسه‌لر، بونلردن توبه ایدنلره جناب حقك احسانلرینی دوشونسه‌لر نه ایی اولوردی. چونکه جناب حق توبه ایدن قوللرینك توبه‌سنی قبول ایدر. کناهلرینی عفو ایدر. باخصوص جناب حق اونلره کتاب وفرقانی انزال ایتدیسه مقصد اونلرك هدایتی دکلیدی؟! صکره توبه ایدنلرك کناهلرینی باغیشلامسی آنجق نعم آلهیه‌سنه شکر ایتملری ایچون دکلی؟

مدینه یهودیلری، علیه الصلاة والسلام افندمزك هدایت ودین حق ایله کلمسنی چکه‌میه‌رك اهل کتاب واهل علم اولدقلری حالده اوقومه‌سی، تحصیلی اولمایان برامینك یولنده کیتمکدن استنکاف ایتدیلر. بوندن طولاییدرکه سلفلری حقنده اللهك لطفلرینی بیان ایتمك اقتضا ایتمشدی. جناب حق فضل الهیسنی ایسته‌دیکنه بخش ایدر.

عبدالعزیز چاویش

وهابیلك

وهابی مذهبنك مؤسسی بولونان شیخ محمد عبدالوهابك صورت ظهوریله مذهب مذکوری نه‌یولده تأسیسه موفق اولدیغی حقنده مذاهب وطرق اسلامیه تاریخنك مؤلف عالیسی فاضل محترم شیخ الاسلام سابق حیدری زاده ابراهیم افندی حضرتلری طرفندن قلمه آلنان شومقالات، نجدده اجرای سیاحتله بو بابده اوزون اوزادی‌یه تدقیقات و تتبعاتده بولونمش اولان بعض علمانك غیر مطبوع آثار قیمتدارندن اقتباس ایدلدیکی جهتله بویوك اهمیت وقیمت تاریخیه‌یی حائز بولوندیغندن محترم قارئلرمز طرفندن دقتله تعقیب بویورلملیدر.

١

وهابی مذهبی اهل سنت وجماعتك قدمای حنابله قسمندن تفرع ایتمش بر مذهبدر. بو مذهب سلطان حمید اول حضرتلرینك دور سلطنتلرنده ظهور ایتمشدر. بو مذهبك مؤسسی محمد بن عبدالوهاب نام ذاتدر. عبدالوهاب‌ده سلیمانك اوغلیدر. سلیمان علینك، علی احمدك، احمد راشدك، راشد بریدك، برید محمدك، محمد بریدك، برید مشرفك، مشرف عمرك، عمر معضادك، معضاد ریسك، ریس زاخرك، زاخر محمدك، محمد علینك، علی‌ده وهب التمیمی النجدی نام ذاتك مخدومیدر.

بو مذهبك تقرر وتعمیمنه‌ده خدمت ایدن ینه محمددر. عبدالوهابك بو مذهبه تعلق ایدن اعتقاداتیله قطعیاً مناسبتی یوقدر. مذهبك عبدالوهابه نسبتی مجازیدر. حتی بو مذهبه عائد بعض مسائل اعتقادیه‌دن طولایی بابا ایله اوغل بیننده شدید بر نزاع واختلافده وار ایدی. چونکه عبدالوهاب مخدومنك مسلك اعتقادیسنه جداً مخالف ایدی.

محمد بلاد نجدیه‌دن ومسیلمة الکذابك مملکتی اولان یمامه نواحیسندن اولان عیینه قصبه‌سنده تولد ایتمش و پدرینك‌ده تربیه‌سی آلتنده یتشمشدر. پدرلری او صیره‌ده عیینه قاضیسی ایدی. و مأموریتی‌ده مشهور عیینه امیری محمد بن حمد بن عبدالله بن معمرك زمان امارتنه مصادف ایدی. عیینه اولوقت محمدك الندن چیقمامش اولدیغی کبی عبدالوهاب‌ده حریمله قصبه‌سنه هنوز نقل خانه ایتمامش ایدی.

محمد فقه حنبلیی پدرندن اخذ وتعلم ایتمکله برابر صغرسندن اعتباراً دخی تفسیر، حدیث، عقاید کبی علوم شرعیه‌نك تدقیق وتتبعنه حصر مشغولیت ایتمش ایسه‌ده طریق تحصیلی بر استاد مخصوص ودائمینك ارشاد وتعلیمی صورتیله تعقیب ایتمدیکندن طولایی آیات واحادیثك ظواهرلرینه تمسکدن بشقه برشی طانیمامش وبوحال ایسه کندوسنی امور دینیه‌ده مفرط بر تعصبه معروض قیلمشدر. بر آدمك دینه تعلق ایدن خصوصاتده کندی رأی ذاتیسنه استناداً استنباط احکامه قالقشمسی جمهوره مخالفتله خرق اجماع کبی بر چوق محاذیر وتهلکه‌یه معروض قالمسنی انتاج ایده‌جکی طبیعیدر. ایشته محمد بویله بر مسلك نتیجه‌سی ایدی که بر چوق خصوصاتده نجد اهالیسنك حریت اعتقادیه‌لرینه تعرضله کندولرینی تنقیده جرأت ایله‌دی.

محمد بوصیره‌لرده عیینه‌دن مفارقتله حجازه عزیمت ایتدی. بعد الحج مدینهٔ منوره‌یه کلوب اصلاً نجدك سدیر ناحیه‌سنده واقع مجمعه بلده‌سی رؤساسندن وآل سیفدن اولوب «العذب الفائض فی علم الفرائض» نام اثرك مؤلفی شیخ ابراهیمك پدری بولنان عبدالله بن ابراهیم بن یوسفدن بعض علوم اخذ وتعلم ایتدی.

محمد مدینهٔ منوره‌ده بولندقجه خلق حضرت پیغمبردن استغاثه واستعانه‌ده بولندقلرندن طولایی طعن وتشنیع ایدر وجناب حقه قارشی وسیلهٔ کبری و واسطهٔ عظمی اولان رسول الله افندمزك حال حیاتلریله حال مماتلرینك بر اولدیغی حقنده جمهور علمانك متفق الرأی اولدقلرینی نظر اعتباره آلمزدی. ایشته محمدك بو بابده غلو ایتمسندن متحصل الك بیوك خطاسی‌ده بو ایدی.

محمد مدینهٔ منوره‌ده بر مدت اقامت ایتدکدن صوکره نجده عودت ایدرك اوراده‌ده بصره‌یه کلدی. و بر مدت بصره‌ده اختیار اقامتله عالم مشهور شیخ محمد المجموعینك حلقهٔ تدریسنه دوام ایتدیسه‌ده طوتمش

اولدیغی مسلك اعتقادینك نتیجه‌سی اوله‌رق معتقدات عمومیهٔ اسلامیه علیهنده ینه بر طاقم تنقیداته باشلامسی اوزرینه محمدك علیهنده افكار عمومیه غلیانه كله‌رك كندوسنی انواع جفا وحقارتله بصره‌دن اخراج ایتدكاری كبی محمدی نزدینه قبول ایتمش و اووقته قدر حرمت عامه‌یه مظهر اولمش اولان شیخ محمد المجموعی ۱] حقنده‌ده بر طاقم تحقیرانه جرأت ایتدیلر .

محمدك بصره‌دن اخراجی یاز موسمنك غایت شدتلی بر زماننه تصادف ایدرك بصره ایله زبیر قصبه‌سی آره‌سنده‌كی مسافه‌یی ماشیاً قطع ایتدیكی جهتله شدت حرارتدن هلاك درجه‌سنه كلمش ایدیسه‌ده او صیره‌ده زبیر قصبه‌سی اهالیسندن بولنان ابوحمیدان نامنده بریسی محمده تصادف ایدرك كندوسنی دوشمش اولدیغی خاك هلاكدن قالدیروب برابرنده‌كی مركبه تحمیل ایتمش و بوصورتله محمدی بر موت محققدن قورتارمشدی .

ابو حمیدان محمدی زبیر قصبه‌سنه كوتوردكدن صوكرە قصبهٔ مذكوره‌ده چوق قالمیه‌رق اورادن شامه متوجه اولمق اوزره حركت ایتدیسه‌ده لوازم سفریه‌سنك فقدانندن ناشی احسای نجده كلوب عبدالله بن محمد بن عبداللطیف الشافعی الاحسائی نزدنده بر زمان مسافر قالدی . اورادن‌ده ینه بلاد نجدیه‌دن اولان حریمله قصبه‌سنه كیتدی . محمدك پدری عبدالوهاب ایسه (۱۱۳۹) تاریخ هجریسنده ایدیكه عیینه امیری عبدالله بن معمرك مرض طاعون ایله مصاب اوله‌رق وفاتی اوزرینه خرقاش كنیه‌سیله مكنی بولنان خفیدی أمیرلاحق محمد بن احمدله آره‌سی آچیلوب باشقه‌بریسی یرینه قاضی تعیین ایدلمش اولدیغندن طولایی معزولاً حریمله قصبه‌سنه عودت ایلمش ایدی .

محمد بومناسبتله ایكنجی دفعه اوله‌رق پدری نزدنده اكمال تحصیله باشلادی. فقط بالاده‌ذكر اولندیغی اوزره بابا ایله اوغل بیننده من حیث الاعتقاد بر ضدیت موجود اولدیغندن ناشی آره‌لرنده تكرار كورولتو و منازعه ظهور ایتمسی اوزرینه حریمله اهالیسی‌ده بو یوزدن محمدك علیهنه دوندیلر .

عبدالوهابك تاریخ وفاتی اولان (۱۱۵۳) تاریخنه قدر اراق كندیسندن توقی ایده‌جك بر مانع قالمدیغندن ناشی حال بو صورتله دوام ایتدی . عبدالوهابك وفاتندن صوكره محمد علناً عقاید اهل سنتی طعن وتشنیعه باشلادی وخلقی كندی اعتقادینه دعوت ایتدی. حریمله اهالیسندن بعض كیمسه‌لر محمدك دعوتنه اتباع ایتدكلری جهتله محمد بین الناس اكتساب شهرت ایتمكه باشلادی . حریمله بلده‌سی اوصیره‌ده بر قبیله‌دن تشعب ایدن ایكی فرقه‌دن عبارت ایدی . وملكتده هر ایكی فرقه‌یه حاكم اوله‌بیله‌جك بر قوهٔ ریاست‌ده مفقود ایدی . آنجق بر قبیله‌نك متنفذانی « حیان » نامیله یاد اولنمقده اولان برچوق كوله‌لره مالك اولمغله برابر دائما قتل ونهب وغارات كبی افعال ممنوعه وقبیحه ایله مشغول بولندقلری جهتله محمد بونلره قارشی بلاپرواامر بالمعروف ونهی عن المنكر وظیفه‌سنی ایفایه باشلادی. محمدك بوحركتندن بالطبع منفعل قالان فرقهٔ مذكوره افرادی محمدك قتلنی تصمیم ایدرك كوله‌لر واسطه‌سیله فعل قتل اجرایه تشبث ایتدیلر . فقط محمدك بیتوتت ایتمش اولدیغی خانه‌نك جوارنده‌كی قومشولر شقیلرك خانه‌نك اطرافنده اولدقلرینی حس ایده‌رك باغیرمغه باشلامشلر و بو صورتله اشقیایی فراره مجبور ایدرك محمدی قتلدن قورتارمشلردر.

بوحادثه‌دن صوكره محمد تكرار حریمله‌دن عیینه‌یه شد رحل ایتمكه مجبور اولدی . او صیره‌ده عیینه امیری بولنان عثمان بن محمد بن معمر دخی محمدی حسن قبول ایدرك حقنده لوازم حرمت و رعایتی كمالیله ایفا ایتمكله برابر هرصورتله معاوننده بولنمغی‌ده تعهد ایتدی . محمد عثمانك بو تعهدینه جواباً « اكر كلمهٔ توحیدك نصرتنده بكا معاونت مسلكنده ثبات ایدر ایسه‌ك جناب حق‌ده‌سنی موافق ایدوب نجد قطعه‌سنه‌مالك اوله‌جقسك » دیدی. عثمان‌ده محمدك خلقی كندی اعتقادینه دعوت ایتمسنه مساعده ایتمسی اوزرینه محمد او دقیقه‌دن اعتباراً خلقی دعوته باشلادی . عیینه اهالیسندن بعض كیمسه‌لر درحال محمده اتباع ایتدیلر . محمد او حوالیده معنوی بر اعتقادایله اهالی طرفندن زیارت ایدلمكده اولان بر چوق اشجاری قطع ایتدیكی كبی اصحابدن زید بن خطابك جبیله بلده‌سنده‌كی مرقدینك قبه‌سنی‌ده هدم ایتدی .

محمدك آفاقه ولوله انداز اولان بو طرز حركت وصورت دعوتی او صیره‌ده احسا وقطیف امیری بولنان سلیمان بن محمد ایله آكا تابع اولان عربان واهالی‌یه واصل اولمسی اوزرینه سلیمان طرفندن عثمان بن محمده شدیدالمآل بر مكتوب یازیلوب محمدك امر دیننده واقع اولان شو جرأتندن طولایی قتلنی امر ایتدی . وشاید بوبابده‌كی امری تنفیذ اولنمیه‌جق اولورسه احسا امارتی خزینه‌سندن هرسنه عثمانه ویرلمكده اولان بیك ایكیوز آلتونك قطعی جهتنه كیدیله‌جكی‌ده علاوهً بیان اولنمش ایدی . عثمان ایسه سلیماندن آلدیغی مكتوبی درحال محمده كوندروب بوخصوصدن طولایی سلیمان ایله محاربه‌یه قدرتی مساعد اولمدیغنی‌ده بیلدیردی . محمد ایسه « هرصورتله بكا معاوننده بولندیغك حالده نجد و حوالیسنه‌مالك اولورسك » دیه تكرار عثماندن استمداد ایلدی . فقط عثمان جوابنده : « سلیمان سزك قتلكزی بزه امر ایتمشدر. بزم‌ده كندیسیله بوخصوصدن طولایی حربه اقتدارمز یوقدر. سزك كبی برذاتك حیاتنه قصد ایتمك‌دخی شیمهٔ مروت ونجابته‌مخالفدر. شو حالده دائرهٔ حكومتمدن خارجه چیقمكز ضروریدر » دیدی . ومحمدی حدود امارتندن خارجه چیقارمق ایچون بر مأمور مخصوص تعیین ایتدی . بناءً علیه محمد سوقنه مأمور ایدلمش اولان اتلو ایله برلكده عیینه‌دن چیقدیلر . محمد پیاده اوله‌رق ، اسب سوار اولان مأمورك ایلروسنده كیدیوردی . اورته‌لق موسمك ایجاباتندن اوله‌رق غایت صیجاق اولمغله برابر محمدك حقنده واقع اوله‌جق تعرض وسوء قصده

۱] مجموعه بصره‌ده بر محله‌نك اسمیدر . عالم موی‌الیه بو محله نسبتله مجموعی یاد اولنمقده‌در .

قارشی اسباب مدافعه‌سی‌ده الندەکی پالا‌ردن عبارت ایدی . سواری محمدك بوصورتله اسباب مدافعه‌دن محرومیتنی نظر اعتباره آله‌رق محمدك قتلنی تصمیم ایتدیسه‌ده او صیره‌ده من طرف الله وجودینه طاری رعب ودهشتك نتیجه‌سی اوله‌رق زانقیر زانقیر تتره‌مکه باشلادی . وقورقوسندن درحال محمدك سیلنی تخلیه ایدوب عینه‌ یه عودت ایلدی. مأمور بت محمدك قتلنه تصدی ایتمسی عثمانلیدن آلمش اولدیغی امره مستند اولدیغی روایت اولنمقده ایسه‌ده بو روایت بر چوق طرفلردن تکذیب اولنمقده‌در. بو حادثه‌ده (۱۱٦۰) تاریخ هجریسنه مصادفدر .

محمد قتلدن بوصورتله بقه‌یی ینه‌قتلدن قورتاردقدن صوکره اورادن طوغریجه درعیه‌یه متوجهاً یولنه‌دوام ایدوب بلدهٔ مذکوره‌یه واصل و عبدالله بن سویلم المرنی‌نك خانه‌سنه مسافر اولدی. آنجق شیخ محمد عبدالله‌ك خانه‌سنده دخی راحت ایده‌میوب درعیه امیری بولنان محمد بن سعوددن طولایی حیاتنك تکرار مخاطره‌یه دوشدیکی وهمنه دوشدی. بناءً علیه ابن سعوده کیدوب سرکذشت احوالندن معلومات ویرمکله برابر کندوسنه وعظ و نصایحده بولنمی‌ده نیت ایتدی آنجق ابن سعودك افراد عائله‌سیله تأسیس مناسبات ایتدکدن صوکره بو مقصدك بیانی دها موافق بولدی . بناءً علیه محمد ابن سعودك برادری اولان وثنیان ایله بالخاصه ابن سعودك آل کثیر قبیله‌سنه منسوب وذکاوفطانتله مشهوره بولنان زوجه‌سی وابی وشطابك قیزی موضی ایله مناسبت پیدا ایتدی . وموضی الیهانك دلالتیله محمدك احوالی ابن سعودك معلومی اولدی . حتی موضی زوجی ابن سعوده خطاباً « بو آدمك بو کون سزه کلوب عرض احتیاجده بولنمسی هرزمان تصادف ایدر غنیمت وانعمتلردن دکلدر . بر عنایت الهیه قبیلندن اولان شو تصادفدن استفاده ایتمکز لازمدر . » سوزینی دفعات ایله تکرار ایتدی . بن سعود زوجه‌سنك بوبابده‌کی افادات ومطالعاتنی حسن قبول ومحمدك حقنده حسن اعتقاد حاصل ایدرك بالذات شیخ محمدك مسافر بولندیغی ابن سویلك خانه‌سنه برای زیارت عزیمت ایتمکله ایله‌برابر برطاقم تعبیرات التفاتکارانه و تأمینات قطعیه‌ده بولوندی . بونك اوزرینه محمد « هر کیم کلمهٔ توحیده تمسکله موجبنجه عامل اولاق شرفنه مظهر اولورسه کافهٔ بلاد و عباد اوزرینه حاکم اوله‌جغندن بتون نجد قطعه‌سنه کال غالبیتله و قریباً حکمران اوله‌جغنی » شیخ محمد طرفندن جواباً ابن سعوده تبشیر ایتدی .

بو سوزلردن صوکره شیخ محمد حضرت پیغمبر ایله اصحاب کرامنك سالك اولدقلری طریق هدایتدن ، فضائل جهاددن ، الحاصل امر بالمعروف ایله نهی عن المنکردن ، بالخاصه نجد اهالیسنك حال حاضره‌کی بدع ومظالمندن بحث ایتدی. ابن سعود حقایق دینیه‌یه تعلق ایدن بو افاداتی شیخ محمددن استماع ایتمسی اوزرینه هیجانه کله‌رك شیخه جواباً: « سزك وظیفهٔ دینیه‌کزی حسن ایفایه موفق اولمکز ایچون الدن کله‌بیله‌جك هر بر فداکارلغی اختیار ایده‌جکم . انجق بو خصوصده موفقیت حاصل اولدقدن صوکره یانمزدن آیرلماق وهرسنه درعیه اهالیسندن المقده اولدیغم خراجك اخذینه مانع اولماق ایچون شمدیدن سوز ویرمکزی ایسترم » دیدی. شیخ محمد بو سوزه قارشی درحال ابن سعوده طوغری النی اوزاته‌رق (الدم بالدم والهدم بالهدم) دیه‌رك کندوسندن آیرلمیه‌جغنه دائر صورت قطعیه‌ده سوز ویرمش وخراج خصوصندن طولایی « جناب حق سزی فتح بلاد وکثرت غنائمه موفق ایتمك صورتیله سزه خراجدن دها بیوك بر مکافات ویره‌جکنی امید ایدرم » عبارەسیله ادارهٔ کلامده بولنمشدر .

حیدری زاده

ابراهیم

دینی درسلر

محرر محترمی احمدحمدی افندی حضرتلرینه

فضیلتلو افندم ،

دواملی بر قارئه‌سی اولدیغم محترم « سبیل الرشاد » ده دین واجتماعیاته دائر قیمتدار مقاله‌لرکزك دائما تقدیرکاری ایدم . انتشار ایتمسنی صبرسزلقله بکله دیکم « دینی درسلر » کز دین ساحه‌سنده فداکارانه‌سی وجاهده‌کز حقنده‌کی حرمت و توقیرلریمی دوبالا ایتدی .

صوك زمانلرده کنجلکك دوچار اولدیغی انحطاط اخلاقینك افکار عمومیه‌یه اجرا ایتدیکی تأثیر سیئه‌سی اوله‌رق بر کنجك متدین اولماسی وعلی الخصوص مسائل دینیه ودین اجتماعیاتی ایله مشغول اولماسی پك غریب کورونیور .

بونی یازمقدن مقصدم آشاغیده تفصلاً یازاجغم معرز دینه اولان محبتم ، حالا ماضیده‌کی ضعف ولاقیدی دینی‌یه قارشی اولان شدید تأثرلرم ، وکنجلرك افکارینی حال طبیعی‌یه کتیرمك و اونلره تربیهٔ دینیه ویرمك ایچون اك شدید مجاهده‌لره عزم ایتمش اولدیغم حقنده‌کی فکرلرمك غیر صمیمی تلقی ایدیلمه‌سیدر .

برزمانلر غیر شعوری بر حالده یاشادیغم دینی حیاتم برقاچ سنه‌دن بری شعورلاشدی. محیطمزده دین تلقیسنك کوندن کونه ضعیفله‌دیکی ، دکیشدیکی نظر دقتمی جلب ایتمکه باشلادی . چوجوقلرك افکاری اوزرینه عائله ومحیطدن صکره قوتلی اجرای تأثیر ایدن مکتبدرنه. حیاتمی اك شدید پرستشلر ایله خواجه‌لغه وقف ایتمش وهله صوك زمانلرده‌کی سقوط دینی و اخلاقینك ازاله‌سیچون توفیق خدا ایله او صفتله ممکن اولدیغی قدر چالشمغه عزم ایتدم . بونده موفق اولمق ایچون لازم کان تتبعاتده بولونیوردم. فقط ترکجه‌ده کافی درجه‌ده آثار دینیه‌نك بولنمامسی و عربجه‌ده چالشمه‌مه رغماً علمی کتابلرك لسانتی آکلایه بیله‌جك درجه‌ده بضاعه‌م بولنمامسی بنی پك متأثر ایدیور . دینی حیاتم شعورلاشدیغندنبری حیات فکریه‌مده شعورلاشدی . و

ایلروده ، دین ، ملت ، وطن محبتلریله برقات دها قوتلنن ارادهم ایله ابتدائیلرده وحرث مکتبلری اولان سلطانی ودارالمعلمانلرده بوغایه اوغورنده چالیشمه‌یه عزم ایتدم. کنجلکی تنویر واونلره راه مستقیمی کوسترمکده نه درجه موفقیت قازاناجغمی بیلم. فقط امل وسونچلرم حق یولی اولدیغیچون خالق تعالی حضرتلرینک عنایت ویاردیملرندن بوتون قلبله امیدوارم .

انشاالله تعالی عمرمی بویولده وقف ایده‌جکم . دین دائما فکر ثابتم اولاجقدر. اوراده موفقیتم آنجق سزوسزک کبی علوم اسلامیه‌ده واسع احاطه صاحبی ذواتک معنوی یاردیملریله اولابیله‌جکدر .

شو سطرلری یازار ایکن فکرم امین اولکزکه مطالعاتمک ناچیل ونه‌قدر بر اهمیت ایله تلقی ایدیله‌جکی وجواب ویرلمکه تنزل ایدیلوب ایدیلمیه‌جکی اندیشه‌سیله مالیدر . مقدس بر امل اوغورنده کیجه‌لی کوندوزلی چالیشان بر کنجه قارشی ایدیله‌جک بر تشویق اونی دها زیاده بر ایمان و عزم ایله چالیشدیراجقدر .

صوک زمانلرده کنجلک افکار واخلاقنده ، غایه‌سنده حصوله کلن تحول ایله سلطانیلرده علوم دینیه درسلری ویرن خواجه‌لرک وظیفه‌لری جداً مشکلله‌شمشدر . دینی درسلرک مقدمه‌سنده سرد ایتدیککز افکارکزک هر نقطه‌سنده اتحاد ایدیورز. دینه اوقدر اهمیت ویرمه‌ین بر طاقیم معارفجیلرده اعتراف ایدیورلرکه سلطانیلر حرث مکتبلریدر . علوم معنویه‌یه دها زیاده اهمیت ویرمک لازمکلیر اونلر طالبه‌لرک مکتب ابتدائیده آلدقلری تربیه‌لری اکمال ایله شعورلی بر حیات اخلاقی تأسیس ایده‌جکلردر . بز اسلاملرک تربیهٔ دینیه‌دن محروم اولارق یتیشملرنی تجویز ایده‌میه‌جکمزدن ابتدائیده اساسلی بر صورتده ویره‌جکمز تربیهٔ دینیه‌یی سلطانیده شعورلو وعلمی اساسلر ایله تقویه ایتمك ایسترز. کندی نقطهٔ نظرمزدن یاریننک متدین اساسات اسلامیه‌یه تکمیل موجودیتیله مربوط و عصر حاضر علومیله‌ده مجهز خلوق کنجلرک روحلرینک محل تشکلی اولارق تلقی ایدرز. مع التأسف برسنه‌لك حیات تدریسیه‌مده کندیلرندن اوقدر چوق شیلر بکله‌دیکمز معلملرمزک بعضیلری بنی چوق نومید ایتدی ، طلبه‌لره دین حقنده شعورلی بر محبت ووظیفه حسی ویره‌جك اولان معلملرمز دینه لاقید، بر آزده متجاوز ایدیلر . « یکرمنجی عصرده تدریساتده اساس ، دین اولماز ، بومضردر . » دیینلری چوق کوردك .

بوکبیلرك تدریساتیله طلبه‌لرك افکار، اعتقاد واخلاقنده آچاجاقلری رخنه‌لری قاپاتمق .. صارصیلان عقیده‌لرینی قوی ، مثبت اساسلره ربط ایتمك . شبهه‌لرینی ازاله ایتمك.. دینك اساسلی بر تعریفنی یاپمق.. جناب اللهك بیوکلکنی بیلدیرمك . جناب الهی ، رسولنی، دینمزی سودیرمك.. دین اوغورنده مجاهده ایده‌جك ، اونی مدافعه ایده‌جك، دائما اسلامیتك اعتلاسنی غایه اتخاذ ایده‌جك بر کنجلك یتیشدیرمك . . اوخ ! علوم دینیه خواجه‌سنك وظیفه‌سی چوق مقدس ومبجلدر . فقط اوقدرده مشکلدر .

علوم اسلامیه وفنون جدیده‌نك غوامضنه واقف بولنمالی وقیرلماز بر اراده صاحبی اولمالیدرکه علی الخصوص شو زمانده هدف اولاجاغی اعتراضلره، حتی استخفافلره قارشی متین اولسون مدافعه . بونلر اونی مجادله‌سندن چویرسون . اسلامیتك، فنون جدیده‌نك کافه‌سنی تحصیله سائق اولدیغنی، خرستیانلق وموسویلك ایله بالمقایسه اونك اکمل دین اولدیغنی اثبات ایتسون. دائما اسلامیتی زمان سعادتده‌کی صافیت ونزاهتیله طلبه‌لرینه عرض وتکمیل خرافاتدن وصوکره‌دن علاوه ایدلمش شیلردن تجرید ایتسون.

ایشته ایکی اوچ سنه‌در دهاایی دوشونه‌بیلدکه باشلادیغم زماندنبری دینك بزده ، علی الخصوص غرب اصولی تحصیل کورمش کنجلر نزدنده تلقیسنك چوق ضعیفله‌دیکی بنی چوق اشغال ایتمش و باذن الله تعالی ناچیزده اولسه شو بحرانك ازاله‌سیچون چالشمغی عزم ایتمش ایدم .

سلطانیلرده علوم دینیه تدریسی ایچون اختیار ایدیله‌جك اصولك درجهٔ اهمیتی وخواجه‌نك هله فنون طبیعیه ومسالك فلسفیه‌یی وخرستیانیتك اساسلرینی بوتون غوامضیله بیلمسنك اهمیتی حقنده الکدرین نقطه‌لرینه قدر غایت قطعی بر فکر پیدا ایتدم . شبهه‌سز کرك ابتدائی کرك سلطانیلرمزده تدریس ایدیلك اوزره اصول جدیده ایله ، اونلره اسلامیتك اساساتی ، دیندن مقصد نه اولدیغنی آکلاده‌جق ، اسلامیته قطعیاً ربط ایدوب الحاده سوق ایتمیه‌جك طرزده یازلمش علوم دینیه کتابلرینك یوقلغندن شکایت ایدر ایدم . سزك عینی دوشونجه‌لر ایله بوشرائطی جامع بر کتاب وجوده کتیرمه‌کز بنی صوك درجه‌لرده سوندیردی. انشاالله بوسنه تدریسیه ابتداسنده تجربه‌لرمی توسیع ایچون کندی آرزوم ایله بردن آلتی‌یه قدر مختلف صنفلرده درس ویرمك اوزره خواجه‌لق طلب ایتدم . اوراده علی الخصوص برنجی و ایکنجی صنفده هنوز هیچ بر فکر صاحبی اولمایان مینی مینیلری مبادی دینیه‌یی حقیله چوجق روحنه کوره تدریس ایده‌بیلمك ایچون رهبرلرك فقدانندن طولایی موفقیت کندی سعی وجهد شخصیمه قالمشدر.

شیمدی بنده فکر ثابت حالنی آلان برشی وارایسه اوده مکاتبده‌کی علوم دینیه درسلرینك کتابلریدر . بوخصوصده ایلك خطوه‌یی سز آتدیکز . سزدن بووادیده دها بر چوق اثرلر بکلر ، فقط دیکر علمامزکده بو احتیاجاتی تقدیر ایدوب اسکی اصولی ترك وبزه پیرو اولملرینی ایسترز . بونك ایچون لازم کلن تشویق و ارشاداتیده سزدن وسبیل الرشادك محترم هیئت تحریریه‌سندن بکلرز .

ناچیز مطالعاتمی حاوی اولان بومکتوبمه جواب ویریلیر وعلی الخصوص کوچوکلره علوم دینیه تدریساتنده تعقیب ایده‌بیله‌جکم بعض اساساتده کوستریلیر ایسه پك متشکر قالاجغمدن باشقه بویولده یورومه‌م ایچون جسارتمی برقات دها تزیید ایتمش اولاجقسکز .

بروسه:

پاکیزه

سبیل الرشاد . — احمد حمدی افندی برادرمز طشره‌ده بولوندقلری جهتله مع التأسف جوابلری بر آز تأخر ایده‌جکدر .

محافظه‌كاران فرقه‌سنك تشكيلی تشبثی مناسبتيله

اساسات اسلاميه اوزرينه مبتنی بر محافظه‌كاران فرقه‌سنك تشكيلی تشبثنده بولونولديغی حقنده جرائد يوميه‌ده بعض خبرلر منظورمز اولدی. معالیٔ اسلاميه ومنافع وطنيه يولنده اوته‌دنبری بر آن اول حصولنی تمنی ايتمكده اولديغمز اسلامی تشكيلاتك تأسسنه ، محافظه‌كار افكار ايله متفكر اكابرامتك ــ ولوكچ قالش اولسه دخی ــ بوكون تشبث ايتملرنی ملت اسلاميه وامت عثمانيه حقنده برفأل خيرتلقی ايدر وشو - زواللی اناطوليده امنيت واعتماد عمومی‌يی درحال جلب وجمع ايده‌جكی بی‌شبهه اولان بوتشبثات ديانتپرورانه‌نك منتج موفقيت اولمسنی الطاف باريدن تمنی ايلرم .

اول وآخر عرض اولنديغی وجهله ممالك وسيعهٔ عثمانيه‌ده اجرای نفوذ و حركات ايدن اك مهم قوتلر ليبرالق ومحافظه‌كارلق اولديغی و بونلردن اولكيسی منتظم ترتيبات آلتنده اجرای فعاليت و حركات ايله برخيلی زماندنبری مقدرات مملكتی اداره ايتمكده بولنديغی حالده بوكا مخالف اوله‌رق تشكل ايتمسی ايجابات ضروريه‌دن اولان محافظه‌كارلغك تشكيلاتی عينی افكار ايله متفكر اكابرامتك هرنه‌دنسه شيمدی‌يه قدر اهمال ايتملرندن جسارت آلان ليبرالق وحدت اسلاميه‌يی پارچه‌لامق، آداب واخلاق اسلاميه‌يی اهمال ايتمك، تهذيب اخلاق فحشيات خانه‌لرك تكثيريله برابر تياترو شانولريله سينه‌ما شريدلرنده آرامق ، عائله‌رابطه لرينك تقويه‌سنی تسترك الفاسندن بكلمك ، سرپوش مليمزی كسوهٔ اسلاميه‌يه مغاير شكله دوكمك ، معارف اسلاميه‌يی كلياً اهمال ايتمك كبی شيلرله بين الاهالی تفرقه حصوله كتيره‌رك حكومتله ملت بيننده وجودی الزم اولان وفاق و اتحادی تماماً سلب ايتدی .

دينی و اخلاقی تسيبمز يوزندن دوچار اولديغمز بوكونكی انحطاط و كشمكش احوالك اليوم دوامی ، ملتلرك برات نجاتی اولان قوهٔ معنويه‌مزك پك دون مرتبه‌ده براقلمسندن منبعثدر. صلاح حالمزی مبشر اوله‌جق واجبات دينيه‌نك تعقيب و تعميم اولنديغی ، اخلاق اسلاميه‌نك تصفيه‌سنی تأمين ايده‌جك منكرات وفحشياتك منعنه چاليشيلديغی ، ماجه ، صابان كتابلر يرينه عقائد اسلاميه‌يی تعليم ايدوب كتب دينيه‌نك مكاتبده تدريسنه اهميت ويرلديكی ، دينی تشكيلات و اجراآته كويلردن باشلايه‌رق امر بالمعروف ونهی عن المنكره مأمور اوله‌جق ذواتك افكار اسلاميه ايله متفكر، علميله عامل دينداشلردن تفريقه فوق العاده اهميت ويرلديكی وا كثريت ملتك شوصورتله آرزوسی تطمين اولنديغی كون اهالی ايله حكومت بيننده‌كی امنيتك اعادهٔ تأسس ايده‌جكی شبهه‌سزدر .

شورانی كمال صفوت قلب ايله اعتراف ايتمك لازمكليركه اسلاميتی طريق علميه منتسبينه حصر ايتمك، طشره‌لرده وجودی اكثيك اولميان عملی حمله اويماز متلون الافكار كيمسه‌لرك دين پرده‌سی آلتنده ليبرالق سياستنه رواج ويرمك و آنلرك دام اغفالنه دوشه‌رك دينی اجراآتی دينسزلكك ترقی وتعممنه منجر قيلمق و بوصورتله توجهات عامه‌يی محو وهدر ايتمك ديمكدر. اكثريسی دينسزلكه متمايل ظن ايديلن طشره كنجلری ايچنده دين واخلاق اسلاميه يولنده وقف حيات ايده‌جك كيمسه‌لر مع الافتخار آزدكلدر . ايشته اسلامك صوك اميد نجاتی اولان جمع اسلام متشبثلرينك كوزه‌ده‌جكی اك نازك واك مهم نقطه قالبه دكل ، قلبه نفوذ نظری بيلملريدر .

حكومت عثمانيه ، اكثريتی ملت اسلاميه‌دن متشكل اولديغی حالده سياست اسلاميه‌يی اقامه وتعقيب ايده‌جك بر جمعيتك لزوم وجودی آنجق بوكون ادراك اولونه بيلمسی عفو اولنماز خطالرمزك اك مهملرندندر. شبهه‌سزدركه سياست اسلاميه‌نك دوام وبقاسی آنجق اسلامی برقوتك تشكيليله ممكندر. متفرق قوتلره اعتماد ايتمك، اسباب حكومتك دائما الاصولريله چوريه‌جكنی اميد ايتمك ديمكدر . تفرقه حالنده‌كی تشبثات و تعقيبات هيچ بر وقت حقه مقرون و موفقيته منجر اولماز. امتك اكابری طرفندن تشكيل ايديله‌جك بويله بر قوت اساسات قرآنيه‌يه مطابق اولمسی لازمكلن بر پروغرام وشعار اسلاميه يا ياقيشه‌جق اطوار و حركات ايله نظركاه ملته عرض وجود ايتديكی كوندن دين ووطن قايغوسيله نالان قلبلر متسلی ونجاتدن اميد وار اوله‌بيلور .

بوندنصكره اك اول اهالی آره‌سنده‌كی اعتقادات باطله وسخيفه‌نك تعديل و تصحيحنی تأمين ايده‌جك آچيق لسانله يازيلمش كتاب ورساله‌لره احتياج پك فضله‌در. شيمديكی كتابلر مع التأسف بواحتياجی تأمين و تطمين ايده‌مديكندن اهاليمز منهياتی مباح درجه‌سنده تلقی‌يه چوقدن آليششدر.

ينه تكرار ايده‌رمكه بو اسلامی تشكيلات بوتون اجراآتی اكثريت ملتی تمثيل ايدن كويلردن باشلامليدركه كوكاشه بيلسين. بر كويلی حقوقنك محافظه‌سنی بيلديكی، دين و اخلاقنی اوكرنديكی كون آرزوسنی تطمين ايتمش وقوهٔ معنويه‌سنی يوكسلتمش عد اولنور. كويلينك محافظهٔ حقوقنی كافل عدليه مأمورينك اك يقين نواحی مركزينه قدر تعيين وتشميل اولنديغی ، كويلينك چفت وچبوغندن اوزاقلاشديرلمديغی كورولديكی كون مال و جانی تحت امنيته آلنمش اولور .

كوی مركزلرنده آچيله‌جق مكاتبده تعليم وتربيه‌سنه اهتمام اولنه‌جق صبيانك درجهٔ تحصيلنه پك زياده دقت كركدر . محيطمزده تفتيشسز وقابليتسز معلملره ترك اولنان مكاتب بو كون مع الاسف بالكزاسماً موجود بولونيور. صبيان آچينه‌جق برحالده متروكدر . بونقاط مهمه‌نك ادراك ايله حصولنه تشبث بيورلمسی نه‌قدر سزای شكران ايسه علمای كرام ومتفكرين اسلاميه‌مزكده بوامر خيره معاون وظهير اولملری او درجه‌ده شايان آرزودر . بعدما اهمال ولاقيدی زمانی چوقدن كچمش اولديغندن ملت ، دينی تعقيبده دريغ همت ومعاونت ايدنلری دين عليهدارلريله برابر تلعينده كچيكميه‌جكدر .

آماصری : مصطفی نظمی

« فاسئلوا اهل الذکر .... »

۳ نیسان ۳۳۵ تاریخ و ۳ ـ ٤٠۲ نومرولی سبیل الرشادده عیناً درج بیورولان « ارباب فضـل وکمالدن بر سؤال : نه بر ذره خلق اولور ، نه بر ذره محو اولور » نظریه‌سنه قارشو حکمتخانهٔ فضیلتلرندن لطفاً جواب بکله‌دیکم « سیرنبویه » مؤلفی فاضل محترم ازمیرلی اسماعیل حقی بك ، مبادئ فلسفه‌دن علم النفس مؤلفی احمد نعیم بك ، دینی فلسفی مصاحبه‌لر مؤلفی فرید بك افندیلردن شمدی‌یه قدر برجواب کوره‌مدیکمدن دوغروسی پك متأثرم . عجبا مقالهٔ عاجزانهم ، مشغله‌لری حسبیله منظور فاضلانه‌لری می اولمادی ، یوقسه سؤالمزه عطف اهمیتمی بیورولمادی ؟ شق اوله قانعم یوقسه‌ده شق ثانی وارد خاطر اوله‌بیلیر . صوریلان سؤال « حدوث وقدم عالم » مسئلهٔ معضله‌سنك مبناسنی تشکیل ایتمسی اعتباریله غایت مهم اولمغله برابر علم کلام علماسنك حدوث عالمی اثباته وحدانیت الهیه‌یی او یولده تقریر ایده‌بیلمك خصوصنده سرد ایتدکلری ادلهٔ حکیمانه‌لرینه قارشو « حکمت وکیمیانامه کورلرم » دیه‌رك عصر حاضر ارباب فننده بر معترض یکی بر اثرنده اعتراض ایدیوردیمش ایدك . آرتق مقاله‌دن بوراده تکرار بحثه حاجت یوقدر . بو مسئله عریض وعمیق مذکور مقاله‌ده تفصیل ایدلمش ایدی . بناءً علیه بالاده درج ایله‌دیکم ٤٠۲ نومرولی و ۳ نیسان ۳۳۵ تاریخلو جریده‌ده اسم عالیلرینی ذکر ایتدیکم اوچ ذات محترمك انظار فاضلانه‌لرینی جلب بیوره‌رق بو هفته یتیشه‌مز ایسه او بر هفته‌کی نسخه‌یه مقاله‌نك بوتون صفحاتنه مطالعهٔ علمیه‌لرینی یوروتمك شرطیله جواب بیوریرلرسه هم اسلاف کرامدن فحول متکلمین افندیلریمزك کلام عالیٔ حکیمانه‌لرینه قارشو حقیقتی آکلار آکلاماز بعض قاصر الفهم کسانك یاغدیردقلری شتوم لتراضدن او مبارك کلام اسلافی بنه عصر حاضر فنون فلسفه‌سیله تخلیص بیوروب روح معنفیی بو یولده شادان وهم‌ده باب فضیلتلرینه کله‌رك بحر علوملرندن بر قطرهٔ فیض طلب ایدن و محضا استفساری اوله‌رق عجزوقات بضاعه‌سیله سؤالنك جوابنه قاووشدیغنده کندی یدینه بر سلاح معنوی آلمقله افتخار ایتمکدن باشقه بر مقصدی اولمایان صاحب مقاله ـ بنده‌لریله ـ دها نم کی بو سؤالك جوابنه منتظر بوتون تشنکان علم ومعرفتی زلال فضیلتلریله ریان بیورمش اولورلر . مختصر المعانی دیباجه‌سنده حضرت علامه‌نك « وللارض من کاس الکرام نصیب وکیف یهور عن الاهمار السائلون و لمثل هذا فلیعمل العاملون » مخاطط عبارهٔ بلیغه‌سنی درخاطر بیوررونلر ، دیمش اولاسه‌ق بیانمه مطلوبه دها موافق دوشمزمی ؟ ومن الله التوفیق .

بروسه مکتب سلطانیسی عقائد دینیه وسیر نبویه معلمی

جلال الدین

تاریخچهٔ طریق تدریس

۲

سلیمانیه‌ده دوکمه‌جیلرده‌کی کارکیر درت مدرسه‌نك درت مدرسی طریق تدریسك اون برنجی مرحله‌سنی تشکیل ایدرایدی . خوامس سلیمانیه ایسه مدارس اربعهٔ مذکوره ایله موصلهٔ سلیمانیه آره‌سنده بر باشقه درجه اعتبار اولونان بش مدرسه‌درکه بونلرده‌ده بش مدرسی بولونوردی . یاقین وقتلره قدر بوراده‌کی مدرسینی کرامك تزیید عددینه امکان یوق ایدی . عدو انتظام اولان بعض احوال ، بونلرده‌ده نظامات موضوعه‌سنی تارمار ایتدیکندن مدرسین عددی بالاعتبار تکثر ایتمشدر . [خوامس] تعبیری‌ده [خامسه] یه تبدیل ایدیله‌رك مدرسین قدیمه دفاترنده [خوامس سلیمانیه] یازیلیر ایکن دفاتر جدیده‌ده [خامسهٔ سلیمانیه] تعبیری قوللانلمشدر .

[صحن ثمان] مدرسی سکز عدد اولوب بونلر تناقص و تزاید ایتمزدی . فقط درجات سازه‌ده بولونان مدرسه‌لر متعدد ومتکثر اولدیغندن زمان زمان تأسیس ایدلمش اولان مدرس ، مقدار مخصصاتنه کوره یوقاریده ذکر ایدیلن درجاتدن برینه الحاق ایدیلیردی . اوائلده مدارس مخصصاتنه اثبات استحقاق ایچون مطلق خدمت فعلیه مشروط ایدی . خدمات فعلیه ایسه نظامات موضوعه‌نك اخلال ایدلمه‌سیله برابر متروك اولدیغندن بر مدرسه‌نك مدرسلکی بولوندیغی سنفك درجه‌سنده بر اعتبار وهمی حالنی آلدی . بو اعتبارات ایسه زمان زمان چوغالدی . فضائل آدمیتی اجلال ایله‌ین علم و کماله رغبت معدوم دینیله‌جك مرتبه‌یی بولدی . بویله اعتبار وهمی‌یه مظهر اولان مدرسین ، مدرسه‌لرینك سمتنی بیله بیلمز بر حاله کلدی . ایش بر درجه‌یه واصل اولدی‌که ، بوس بوتون خراب ، حتی یاه‌رق مبدل تراب اولمش مدرسه‌لرك مدرسلکی دخی اونه‌کنه بریکنه توجیه اولونوردی .

فاتحك ، اوکعبهٔ کمالاتك اعانهٔ مشورت علما ایله وضع ایله‌دیکی اساسات بووجه ایله رخنه‌دار ایدلدی .

طریق علمك عظمت قدرینی صیانت ولیاقت و اهلیتدن بی نصیب کسانك بومسلك کزینه داخل اولمسنه عائلت ایچون سالفین علما طرفندن تأسیس ایدیلن امتحان اصولی یالکز طلبهٔ علومه حصر ایدلمکه باشلادی . منسوبین وزادکان ایچون مناصب علمیه بیاغی میراث پدر منزله‌سنه تنزیل ایدلدیکندن بلاامتحان رؤس آلمق آسان ایدی . هله صدور وموالی زاده‌لر طفرات خفیفه و متوالیه ایله پك آز زمان ایچنده پك کنج ایکن نائل مولویت اولورلردی .

خدمات فعلیه مولویتلرده‌ده پاداش یاواش الغا و نائبلر معرفتیله ایفا اولونمغه باشلادی . قدر والالری وصف جلیل سبحانی ایله تبجیل بیوریلان علما ترقی خصوصنده صنف ز دکاندن یتشمش جهلا ایله رجال دولتدن برچوقلری ، تحصیل قابلیتندن محروم کوردکلری اولاد ذکورینی مسلك علمایه ادخال و آز زمان ایچنده مناصب علمیه‌نك اك

بالارینه او طریق ایله ایصال ایدردی . دها صوکره‌لری اقبال کبی، غرض کبی ، شهرت کبی دواهی‌یه مبتلی اولان اصحاب طریق مراتب دنیویه‌یی درجات علمدن بوس بوتون عالی عد ایتمکه باشلادیلر .

مولویتده‌بر سنه مدت عرفیه، قانون حکمنه کیردی. کویاکه مولویت، پایه و رتبه آلمقدن عبارت بر مرتبهٔ رسمیه عد اولوندی . مدرسلك کبی بوده درجاته تقسیم ایدلدی .

هر سنه دارالحدیث وسلیمانیه‌مدرسلریله آلت طرفدن اوچ مدرس که جمعاً سکز مدرسك عهده‌سنه بر سنه مدتله مخرج مولویتلرندن بری توجیه اولونوردی. بر سنه‌نك ختامنده انفصال ایلرلر ومخرج معزولی اعتبار اولونورلردی . ینه هر سنه بونلرك ایچندن دردینه بر سنه‌یه مخصوص اولمق اوزره [مصر ـ شام ـ بروسه ـ ادرنه] وبونلرك معزوللرندن ایکیسنه [مکه ـ مدینه] بونلرك معزوللرندن برینه [استانبول قاضیلغی] ، استانبول معزوللرندن برینه اناطولی صدارتی یعنی قاضیعسکرلکی، اناطولی معزوللرندن برینه‌ده روم ایلی قاضیعسکرلکی ویرلمك رسم و عادت حکمنه کیردی . شوحاله نظراً استانبول قاضیلغی [حرمین محترمین] قضالرندن برینی ضبط ایدن ذواته توجیه ایدیلیر ایکن بوقاعده‌ده اخلال ایدلدی . رجال علمیه‌نك مخادیم کرامنه توجیه اولونمغه باشلادی . اصولاً استانبول قاضیلغنه نائل اوله‌جقلر عهده‌لرینه برر پایه توجیهیله نصیبلرندن محروم ایدیلیرلردی . [۱۱۸۹] تاریخنده حضرة الموالی اولان [حرمین محترمین] ایچون بر نظام وضع اولوندی. بالفعل حرمین قاضیلری موجود ایکن پایه ایله ترفیع طریق ایله‌ینلره استانبول قاضیلغنك توجیه اولونمامه‌سی قانونه ربط ایدلدی .

ایشته هر سنه اوست طرفدن سکز مدرس مولویت عنوانیله مدرسلکدن چیقار ، آلت طرفدن سکز مدرس آنلرك برینه قائم اولوردی . بو صورتله‌ده طریقده بر سلسله یوریدیلیردی . بالآخره بو حرکت یوقاریدن آشاغی سرایت ایتدی . تا ابتدای خارج رتبه‌سنه قدر تأثیر ایله‌دی . بوندن طریقجه اوقدر مضرت وقوعه کلدی‌که، تعریفنه امکان یوقدر . چونکه اوست طرفدن چیقانلره نسبتله آلت طرفدن ابتدای خارج رتبه‌سیله کیرنلر کثرتده اولدیغندن و صحن ثمان مدرسه‌لری سکزدن زیاده بولونمادیغندن موصلهٔ صحنده قالان مدرسینك عددینی علام حکیمدن باشقه بیلیر یوقدر دینیله‌جك درجه‌یه واصل اولدی . بین العلما بو مرتبه‌یه [یاناق] عنوانی ویرلدی .

اهلیت و استحقاق کبی انتخاب مراتب ایچون مابه الامتیاز اولان خصوصات آرتق فائده‌سز عد اولوندیغندن علم و فضیلت زینت زائده کبی بعض هوسکاران معرفته انحصار ایله‌دی . شرف انتساب ایسه تمیز و تقدم ایچون بر دستور عمومی حکم وقوتنی حائز اولدیغندن بر شفیع مجبرك توسطیله زادکاندن برجاهل ایچون ارباب استحقاق وقدمی پایه‌یسنده براقه‌رق مرتبهٔ بلند ترقی‌یه واصل اولمغه یوللر آچیلدی . بو صورت ترقی، عادتاً رسماً بر قاعدهٔ استثنائیه وامتیازیه تشکیل ایتدیکندن بوکا، بین المدرسین [طفره] عنوانی ویرلدی . بویله بر قاعدهٔ استثنائیه هرنه‌دن ایسه اجل مراتب علمیه دیمك اولان مولویت و صدارت رتبه‌لرینه‌ده [پایه] نامیله سرایت ایتدی . ایشته بوسایه‌ده مدرسیندن برینه مخرج پایه‌سی ویریله‌رك مخرج معزولی حکمنده اعتبار ومخرج معزوللرندن برینه‌ده مکه پایه‌سی توجیه ایدیله‌رك حرمین معزوللری صیره‌سنده عد اولونمق اصول جاریهٔ طریقدن عدایدلدی .

ایشته قاعده اعتبار اولونان بوقاعده‌سزلکلردن طولاییدرکه مسلك علمیه‌ده مدرس .. موالی .. صدور عنوانلریله بر چوق اصحاب مراتب یتشدی . بو حال ، دولتجه بر داء عضال اولمغله برابر بو اصحاب مراتبی اقدار عهدهٔ حکومته مترتب بر ذمت اولدیغندن مدرسینه معیشت وموالی و صدوره آرپه‌لق نامیله بر قضا توجیه ایدیلیردی. اصحاب مراتب بو قضالری بر نائب ایله اداره‌یه مجبور اولدقلرندن معیشت و آرپه‌لق عد ایدیلن قضالرك حاصلاتنك بر مقداری ایله نوائب و حاصلات باقیه ایله‌ده اصحاب مناصب تأمین معیشت ومنفعت ایلرلردی.

صدور و موالیدن هر بری متعلقات و توابعنده بر قضا توجیه ایتدیررلر و بونلرده اهل قضا اولمادقلرندن ولی‌نعمتلری کبی قضالرك اداره‌لرینی بر نائبه احاله ایدرلردی. ایشته بو اصول ایله علی العموم قضالر نوائب ایله اداره اولونوردی .

قضالرك بر قسمی مدرسینه ، موالی‌یه ، صدوره ، قسم دیکری‌ده سرمایه‌لری صرف جهلدن عبارت اولان چوقدار وخدمه کروهنه مأکل اولدی . بوسایه‌ده عندالشهیده محترم اولان حقوق عباد پایمال ایدلدی . حاصلی فریاد مظلومینه یتیشه‌رك احقاق حق ایده‌جك همان همان فرد آفریده بولونماز اولدی .

فضائل ذاتیه‌نك تولید ایله‌دیکی هر درلو حیثیت اونودیله‌رق طریق علمیه‌ده بر مراتب یغماسی دوری ظهوره کلدی. هر درلو عزت واقبالی مرتبهٔ علمك کمال قدرتنده کوره‌جك مکانت متبصره اصحابی متشرعلرك و جودی آرتق کورونمز اولدیغندن دیانت کبرای اسلامیه نامنه بر طاقم اجراآت فاسده میدان آلدی .

شبهه یوقدرکه حکومتك قاعدهٔ دوامی نظام و هر نظامك شرع و عقل دائره‌سنده و جود و دورانینه کافل اولان علمای کرامدر .

اوائلده رتبهٔ علمیه ، طریق علمده جهاد بالنفس ایله‌ین علمانك درجات جهادینه کوره‌ا کرام اولونورایکن ۱۲۰۰ تاریخلرینه‌طوغری اوقومق یازمقدن بی‌بهره بر چوق چوقدار . . قابقجی . . آشجی کبی اشخاص نائل مناصب قضا و هنوز طفل ابجد خوان اولان کافهٔ زادکانده مغبوط علما بولونان رؤس تدریسه مظهریتله طریقده واصل مرتبهٔ علیا اولدی . شو صورتله نائل رؤس اولان بوچوجقلر ، لسان رسمیٔ دولت ایله [قدوة العلماء المحققین] وصف جمیله توصیف و بونلردن سن شبابه واصل اولوب‌ده نائل مولویت اولانلرینك فرمانلرنده حال و شانلری [قاضی قضاة المسلمین] خطاب جلیلی ایله تعریف ایدیلیردی .

دور سلیم ثالث ، بر دور تجدد و انقلاب اولدیغندن طریق علمانکده اصلاحنه صرف همت ایدلمك ایستهنلدی . اول امرده امر مشیخت کبی بر امانت کبرانك اهلی آراندی. طریق علمك محتاج اولدیغی اصلاحات جدیدهیه اورادن تشبث اولونهرق شرع محمدینك احکام قدسیهسی تماماً فعله اخراج ایدلمك ایستهنلدی . اشرف ذاعلی اولان بویله بر مسلك مقدسك لایق اولدیغی اعتبار بووجهله اعاده ایدلمکه قیام اولوندی. اوزمانلر مسندجلیل فتوایه کتیریلن حمیدی زاده بو امرخیری اصلاحه تشبث ایلهدی. بر چوق مراتب علمیه اصحابنك منافع ذاتیهسنه طوقوندیغندن او مسند معتنادهبقا بولهمادی . معزول حتی مدخول اولدی .

مشارالیهدن صوکره مقام مزبوره کلن عمر خلوصی افندی ایسه صلابت دینیه کبی . . فضائل ذاتیه کبی . . حمیت اسلامیه کبی مزیات مخصوصه ایله طریق علمده حائز کمال ایدی . شریعت اسلامیهنك بتون جهان انسانیت نظرندهکی علویت و قدسیتنی اظهار ایچون اوده عین صورتله اصلاحاته اقدام ایلهدی . عالی نظرانه و عارفانه همتلر ایله ایشه باشلادی. حیفا که مرعی اولان اصول مراتبی مدار استحقاق عدایدن مقبلان طریق بو اصلاحات متصورهنك اوکنه بر سدسدید آهنین کبی دیکلدیلر . اصحاب طریق کاملاً عدو جانی اولدیلر . اوصاحب عزم و فضیلتده مسند مشیختدن بوصورتله دور اولدی . دور مشروطیته قدر همان اصلاحات جزئیه اجراسنه بیله امکان بولونهمامشدر .

عهد حمید اول ایله زمان سلیم ثالث آرهسنده فاتح و سلیمان قانونی دورلرینه خاص شعشعهٔ کمالات وعرفانی ادامهیه بر مأمور معنوی صورتنده یتیشن احمدالقاز آبادی .. عرفان مجسم زمان اولان آیاقلی کتبخانه .. آیاقلی کتبخانهنك شاکرد کاملی اولان کلنبوی اسماعیل افندی .. تاتارجق عبدالله افندی .. یالابیق محمدافندی وبرادرشهیری عبدالرحیم افندی کبی بر قاچ داهی ایسه مدارس موجودهنك محصول معرفتی اولمقدن زیاده قدرت فاطرهنك بوامت مرحومهیه براحسان مخصوصی ایدی .

دارالخلافة العلیه مدرسهسی ادبیات عثمانیه
معلملرندن طوبجی قائمقاملغندن متقاعد

محمد امین

اقشام غزته‌سنه جواب

مقصد ملته، ملیته خدمتمی، یوقسه مغالطه‌می؟

کچن کونکی نسخه‌مزده اخلاق ملیه‌مزه اك بیوك مضرتی ایقاع ایدن یالانجی ملتجیلر، لیبه‌راللر، منورلر اولدیغنی ادلهٔ علمیه‌یه ووقایع یومیه‌یه استناداً اثبات ایتمش ایدك. مثلا عمر سیف الدینك افهام غزته‌سنك علاوهٔ ادبیه‌سنه یازدیغی بر حکایه‌نك قطعیاً فائدهٔ مادیه ومعنویه‌سی اولمایوب بر طاقم مسخره‌لقلر ایچریسنده موجودیت ملیه‌مزه اك بیوك فنالغی ایقاع ایده‌جك زهرلی، ادب‌شکن مضمونلری حاوی اولدیغنی کوره‌رك صمیمی صورتده شکایت و مقصد وماهیتلرینی اثبات ایتمش ایدك. اکر اونودلمش ایسه تکرار ایده‌لم که عمر سیف الدین او مقاله‌سنده باشلیجه اجنبی قادینلرله غیر مشروع صورتده امرار حیاتك پك زیاده لذت وسعادتبخش اولدیغی تصویر اوله‌رق ملتك ذاتاً اغفاللری تولایلاشدیرلمش اولان کنجلرینی اجنبی قادینلرینك دام تسویلاتنه دوشورمك ایچون اك مغفل بر طریقی التزام وتشویق ایدییور ایدی. ملتمزه وملیتمزه بو یوزدن آچیلان رخنه‌لرك نه‌درجه بیوك وباخصوص ملتمزدن اولمادقلری جهتله بزجه ماهیتلری معلوم ایسه‌ده؛ هر کسه قارشی مفرط تورکجی، ملیتجی کورونه‌رك غافل کنجلری آغزلرینه باقدیران آدملرك قلملرندن چیقماسنی و پرده‌سزلیغی اکلاجه‌یه مراقلی کیمسه‌لرك لذتله اوقویاجقلری مسخره‌لقلرله قارشدیره‌رق یازمسی حسبیله هوا وهوس عالملرنده کزه‌نلرك ذهنلرنده مضر صورتده بر طوخمسی جهتلریله پك جیرکین تأثیر ایده‌جك بر حال تشکیل ایتمسنی نظر اعتباره آله‌رق اهمیتلی بر صورتده اعتراض ایتمش ایدك. ز. اقشام غزته‌سنی بو درجه جدیتدن اوزاق بیلمدیکمز جهتله بو اعتراضمزدن ممنون اوله‌رق بر قاچ کلمه‌ده کندیسنك علاوه ایتمسنی بکلر ایدك. حالبوکه کچن کون «سبیل الرشاد و تراش مسئله‌سی» عنوانیله یازدیغی سطرلرده اهمیت مسئله ایله هیچده متناسب اولمایه‌جق بر طاقم سوزلر یازلدیغنی کوره‌رك تعجب وتأسف ایتدك. اقشام، عمر سیف الدینك ملتمز ایچون اك مهلك اولان سوزلرینه دائر اولان علم وحمیته مستند سوزلریمزی هیچ قاله قالمایه‌رق قیللرك تراش ایدلمسنه دائر اولوب عمر سیف الدین طرفندن نورکلکه، دیشه تعریضاً یازیلان تزییف آمیز فقره‌لره قارشی بالضروره سویلدیکمز سوزلردن طوتدوره‌رق بویله خفیف مسئله‌لرله اوغراشامزه تعریض ایدییور. فسبحان الله! ایشك اساسی طورورکن فروعك فروعی اوله‌رق بالمناسبه وبالضروره سویله‌نمش سوزلری مناقشه ایتمکده نه معنا واردر؟ طوغریسی جدیتسزلکك بودرجه‌سنه عقل ایرمز. وبویله مضرت ملیه مسئله‌سی اورطه‌ده طورییورکن وباخصوص عمر سیف الدینك ملته خیانت درجه‌سنده‌کی تشویقاتی هیچ بر لیبه‌راللکده قبول ایده‌میه‌جکی درجه‌ده بر تعرض اولدیغی ظاهر ایکن اونلری براقوبده هیچ اهمیتی حائز اولمایان بر قسمدن طوتدورلماسنه نه معنا ویریلیر؟

عجبا بوندن مقصد، کندیلری‌ده عمر سیف الدین ایله هم‌فکر اولدقلری جهتله اساسلی جهتلردن آرقداشلرینه معاونت و مظاهرتدن عاجز قالنجه مغالطه‌یه صاپه‌رق بزه هجوم ایدوب همفکرلرینه او صورتله اولسون بر معاونت ایتمش اولمقمیدر؟

اکر بویله ایسه حیرت وتأسفدن بشقه یاپیلاجق برشی یوقدر. فقط بز ملتك اخلاقنه، مقدساتنه وهر درلو موجودیتنه ملیتجیلك، تورکجیلك ناملری آلتنده تخریبات مدهشه ایقاع ایده‌نلره هر نه صورتله وهرکیم اولورسه اولسون الدن کلن واسطه‌لرله مقابله ومدافعه ایتمك عزمنده بولوندیغمزدن بو عزمك هرکسجه معلوم اولماسی و حقیقی ملتجی اولانلرك انجق جدی ارباب سعیدن عبارت اولوب عمر سیف الدین وامثالنه عاشات ومظاهرت ایدنلری بالضروره او زمرهٔ ضاله ومضله‌دن عد مجبور قالاجغمزی بیانه مجبور اولیورز.

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر — اشرف ادیب

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٥ غروش، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

اخطارات

ادرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح اولوقلی اولمسی و آبونه‌ صره نمره‌سنی محتوی بولنمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد: ٤٤٢ — ٢٩ ذی الحجه ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٢٥ ایلول ١٣٣٥ — جلد ١٧

عاصم
٢

سنی چوق سوزلی دیدك، یمدی، تکدیر ایتدك،
ینه آز کلدی ..

— خایر، سویله‌مدم، سویلتدك!

— باشلادك شیمدی‌ده تحقیره ... قیز یازی‌ی خواجه؟

— زوبه‌لك یوق!

— او نه! بن زوبه‌می‌یم؟

— اولدقجه!

— واقعا چوق سوردم، هر نه دیسه‌ك آلدیرمام ..
بو فقط هضم اولنور پارچه دکل .. پیر اول امام!

— سن‌ده پیر اول!

— اما قیزدم!

.. نه تحف شیسین به؟
بر سوزمدن قیزیورسك!

— کیمه دیرلر زوبه؟

— سکا دیرلر!

— نه‌یه؟

— هم بکنزه‌مه‌دك مرحومه؛
هم نه‌دن بکنزه‌مه‌دك، دیرسه‌ك افندم صورمه،
او نه حدت، او نه شدت! چالیشوب بکنزه‌سه‌که!
عامه واقف ایتدیکی دیرسك باباك: اللی سنه!

— بزده آز چوق پالا سوردك!

— سکا جاهل دیه‌دك.
یالکز زوبه دیدك! باق، ینه باقدك دیك دیك!
خواجه رحمتلی بتیشمشدی، دوشون هم نره‌دن؟
کیمك اوغلیدی باباك؟ کیمدی اوتوندکی دده‌ك؟
ایپکك کویلیسی، امی، یاری وحشی بر آدام!

— باری یام یام دی! نه مانع که؟ اوت آق یام یام!

— دیکله اوغلم!

— نه نزاکت بو خواجه‌م؟ حیرانم!

— لاف اغزیمده بیراندك به قوزوم، طور به جانم!

— سوز باریم قالدی‌ده بیچاره ددم قورتولدی ..
بیراق ایچنده شو روحده یاتان آرناوودی!
دها دون قبرینی یقدق!

— نه دیمك؟

— اولمادیمی؟

— یوق جانم، اویله دکل، اکلامادك مقصدیمی!

— نه‌یسه بحثکده دوام ایت باقالم ...

— ایشته، باباك
بر شی اوکرنمدی البته او امی بابادن.
نه قازانمشسه بتون کندی قازانمش، کندی؛
ذات دولتلری لکن، آزیجق چوبلندی!
سن دها ایت بابادن طوپلادیغك میراثه ..
هپ اونك هپسیدر اوچ سطر علمك وارسه.
اوچ سطر هم‌ده! الهی، نه توکنمز عرفان!

— هادی اوچیوز سطر اولسون متحملسه قاقاك؟
«خواجه»نك کمینه یوکسه‌لمك ایچون طاغلر وار!

— طیرمانیرسه‌م؟

— هادی طیرمان باقالم، ایشته دیوار.

— کوره‌جکسین!

— بو پاچاقارله‌می؟

— های های؟

— بللی

— باشکز قاچدی باهام؟ الله‌می؟

— بوقدر الله!

— آشدیکز قرقی یا؟

— قرق آلتی‌یی بولدق.

— اعلا

— یوزی بولسه‌ك ، بنه « حالامی بو مكتوب ؟ حالا ! »
مرضی اولمازسه حیاتك نه چیقار طوانددن ؟
هانی ترق آتی ییلك الده‌كی محصولندن ؟
هانكی فنلرده تفرد ایده‌بیلدك ، اولاد ؟
هانكی صنعتده رسوخك كوزه چارپار ، آكلات ؟
علمادنمی صایلدك ، فقهادنمی ؟

— خایر !

— یا سیاسی‌ی نه‌سین ؟ كندیكه بر مسلك آیر .

محمد عاكف

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحيم

«واذ قلتم یاموسی لن نؤمن لك حتی نری الله جهرة فاخذتكم الصاعقة وانتم تنظرون ثم بعثناكم من بعد موتكم لعلكم تشكرون. وظللنا علیكم الغمام وانزلنا علیكم المن والسلوی كلوا من طیبات مارزقناكم وما ظلمونا ولكن كانوا انفسهم یظلمون.»

مآل كریمی

هانی، سزلر : « یا موسی ! اللهی آب آشكار كورمدكجه سوزینه ایناناجق دكلز. » دیمشدیكزده كوز كوره كوره صاعقه‌یه اوغرامق جزاسنه كرفتار اولمشدیكز. اوندن‌صكره، آره‌دن بر مدت كچنجه، بلكه شكر ایدرسكز دیه، سزی عفو ایتمشدك ؛ اوزریكزه بولوطی كولكه یاپمشدق ؛ من و سلوی كبی نعمتلری آیاغكزه ایندیرمش ، « سزی مرزوق ایتدیكمز كوزل كوزل شیلردن ییكز » دیمشدك. (ایشته سزك او اجدادكز) بزه هیچ بر ظلمده بولنمادیلر ، بلكه اونلر كندی نفسلرینه ظلم ایدوب طوریورلردی .

*
* *

بو آیت كریمه‌ده قوم موسانك فرط عناد ایله تجسیم وتشبیه قائل اولمغه میللرینی ایضاح صددنده نازل اولمشدر . بنی اسرائیل بر قاچ دفعه حضرت موسادن بت پرستلره صابنه‌لرك آلهه‌سی كبی بر طاقم الهلر یاپمنی طلب ایتمشدی . كوزلرك كورمدیكی ، زمین و زمانك تحدید ایتمدیكی ، ازلیتنه بدایت ، ابدیتنه نهایت اولمیان وهیچ برشیئه بكزه‌میان بر الهه عبادت ایتمك اونلره پك كوچ كلیوردی . بوندن طولاییدركه بت پرستلكه تمایل كوستریورلردی. هالخاصه آیات الهیه‌نك اوان وقوعندن بر آز زمان كچنجه حضرت موسادن بر طاقم اصنامه عبادت ایتمه‌لرینی طلب یاخود بت پرستلكه اولان تمایللرینی « اللهی بزه عیاناً كوستر » دیمكله اظهار ایدیورلردی .

بنی اسرائیل الله تعالایی بر صنم شكلنده كورمك خصوصنده اصرار ایتدكلرندن بو ظلم و عنادلرندن طولایی صاعقه‌یه اوغرادیلر .

« صاعقه » [۱] نك اصلی او مدهش شیدركه اونی كورن ، یاخود اوكا دوچار اولان یاهلاك اولور ، یاخود عقلی باشندن كیدر ، یاخود اعضای بدنندن بر قسمنی ضایع ایدر . صاعقه بر صوت مدهش ، یاخود بر آتش ، بر زلزله ، ویا بر رعشه‌ده اولور . صاعقه‌یه اوغرایانك برحیات اوله‌بیله‌جكنه ، اوله‌جكنه « و خر موسی صعقا ، فلما افاق قال سبحانك تبت الیك » آیت كریمه‌سی دلالت ایدر .

بنی اسرائیل ، آیات متقدمه‌ده بیان اولندیغی وجهله فرعوندن قورتولمه‌لرینه رغماً كوكالرندن بت پرستلك تمایلاتی بوس بوتون نزع ایتمامشلر ، دها صكره‌لری بوزاغی‌یه طاپمشلر ، فقط جناب حق باشلرینه باران بلایی یاغدیرمامش ، بالعكس حضرت موسانك حق وباطلی تمییز ایدن كتاب ایله اونلره عودت ایتمسنه و اونلری توبه ایتدیرمسنه قدر امهال ایتمش و بالآخره توبه‌لرینی‌ده قبول ایتمشدی. بوندن ماعدا موسی طوردن عودت و بنی اسرائیلی ضلالتدن قورتاردقدن صكره ایچلرندن یتمش آدم آله‌رق « جبل » ه كوتورمش و بونلرله برابر جناب حقك بنی اسرائیلی هلاك وعذابدن قورتاردیغی ایچون تضرع ونیازده بولنمشلردی. فقط بتون بونلره رغماً بنی اسرائیل بت پرستلكه دوغمش ، موسایه « بزه الهك سسنی طویور » وبالاخره دها ایلری كیده‌رك « بزه اللهی آب آشكار كوسترمدكجه سكا ایناغیه‌جغز » دیمشلردی .

بنی اسرائیل بوكبی مطالب درمیان ایتدكلری زمانه قدر نیجه نیجه آیات بیناتی كورمشلر ، نیجه نیجه تهلكه‌لره دوشمشلر وقورتولمشلردی. ازجمله دكز یارلمش، كندیلری كچمش ودشمنلری بوغولمشلردی . دكزدن كچنجه صوسز اولدیغی قدر هیچ بر محصول یتشدیرمیه‌ن اراضی‌یه چیقمشلردی. حالبوكه جناب حق اونلری دائما بلوطلرله كولكه‌لندیرمش ، یاغمورلر یاغدیرمش ، نعم الهیه‌سنی دایكان ییدرمش ؛ بو چوللرده آچلق و صوسزلق غائله‌لرندن قورتارمشدی. بوندن ماعدا اونلرك بو اراضی‌نی استثمار ایتمارینی اباحه ایتمش « كلوا من طیبات مارزقناكم » فرمانی اصدار ایلمشدی .

---

[۱] تفسیر طبری برنجی جزء صحیفه ۲۲۲

الحاصل بو آیت کریمه بنی اسرائیلك، آره‌لرنده حضرت موسی ، آیات بینات و خوارق عاداتی یاپدیغی حالده هانکی یوللره صاپدقلرینی بیان ایدییور ، وبناءً علیه مدینه‌ده بولونانلرینك رسول اکرم افندمزه قارشی طریق انکار و اشرا که صاپملرینك یکی برشی اولمدیغی کوستریبور . برده اهل کتابك دنیایه کلدکلرندن بری نه طوغری سویلدکلرینی نه‌ده طوغری‌یی قبول ایتمدکلرینی بیان ایدییور .

بو کبی قصه‌لرله أمثالندن ، علیه الصلاة والسلام افندمزك تعالیمی طوغری ایسه اهل کتابك قبول ایتمسی اقتضا ایدردی ، یولنده سرد اولنان ادعانك یا کلشلغی تظاهر ایدر . چونکه بنی اسرائیلك تاریخی کوستریبورکه حضرت موسی دورندن بری اونلر حقی دائما ایسته‌مه‌یه‌رك قبول ایتمشلر ، وحی آنجق قرق قو ساقه‌سیله دیکله‌مشلردر ، بوندن ماعدا قلبلرنده موعظه‌لرك تأثیری یاخود آیات بیناتك ارشاداتی نادراً رسوخ ایتمشدر . هیچ شبهه‌سز بو قصه‌لر علیه الصلاة والسلام افندمزك الله یولنده دعوت خصوصنده اوغرادقلری اذالره ، ضررلره قارشی تسلی بخش اوله‌جق بر ماهیتده‌در .

بنی اسرائیلك بو کروه معاندینی ، عبرتلرك تجلیسنه رغماً کوزلرینی یومدی . هیچ بر اعتقاد اوزرنده ثبات ایتمه‌دی . بغی و عناده اصرار ایله اللهك غضبینی ، عذابنی ایسته‌دی . طبیعی اونلر جناب حقك نعمتلرینه کفران ، عذابلرینی استخفاف ایتمکله اللهه دکل، کندیلرینه ظلم ایتمشلردی . جناب حق نعم سبحانیه‌سنك دوچار کفران اولمسندن اصلا متضرر اولماز . قوللرینه لطفلرینی ، درلو درلو خیراتی احسان ایلیان اودر . و بتون بو عوالم سفلیه و علویه‌نك ، بو جانلی جانسز ، صامت و ناطق کائناتك قدرت باری‌یه قارشی موقعی وجوده قارشی عدمك موقعی کبی‌در . بناءً علیه اگر بونلر عصیان و طغیانلریله اللهه ایراث ضرر ایتدکلری ذهابنه دوشمشلرسه اللهی هیچ ده تقدیر ایده‌مامشلر ، سکره اگر بونلر باشلرینه کلن مصائبی ، اللهه ایراث ایتدکلری ضررلرك انتقامی اوله‌رق تلقی ایتمشلرسه جناب حقك قاهر و لطیف و خبیر اولدوغنی ادراك ایده‌مامشلر دیمکدر .

اوت ، بنی اسرائیل او امر الٰهیه‌یه مخالفت ایدرك حقی قبول ایتمامك و آیات الٰهیه ایناماماقله کندیلرینی تهلکه‌لره ، اولولمره سوق ایتمشلردی . زمان کچدکجه کندیلرینه نازل اولان آیات معظمه‌یی اونوتمشلر ، اوامر الٰهیه‌یه عصیان ایتمشلردی . بنی اسرائیل دشمنلرینك پنچه‌لرینه دوشمك اوزره اولدقلری زمانده نصل قورتارلدقلرینی ، بلوطلرك کندیلرینی نصل کولکه‌لندیریکی ، سمانك نصل اونلره رحمتلر یاغدیردیغنی ، نعم الٰهیه‌نك اونلرك امدادینه نصل یتشدیکی ، اواوتسز ، صوسز چولده نه‌صوسز نه‌ده غداسز قالدقلرینی کوردوکلری حالده بونلردن ذره قدر عبرتبین اولمامشلردی .

نته‌کیم علمه مخالفت ، و هر حادثه‌ده عقلی تحکیم ایتمیه‌رك جریان شهواته انقیاد ایدن هر فرد کندینه ظلم ایتمش اولور . علمدن و عقلك حاکمیتندن محروم اولنجه هیچ بر ملتك یوکسلمیه‌جکنی ، عالمکی صیانت و سائر ملتلر آره‌سنده بر موقع ممتاز احراز ایده‌میه‌جکنی ، هیچ بر وقت عزت و رفعت شاهقه‌لرینه ایریشه‌میه‌جکنی ، سعادت و رفاهیتدن نصیبه‌دار اوله‌میه‌جغنی بیله‌نلر اوهامه سرفرو ایدرك مطالبی عقل یولندن دکل ، شهوات یولندن استیفا ایتمکده اولانلرك بو خصائصی نصل ضایع ایتدکلرینی تقدیر ایده‌جکلری کبی کندیلرینی جهالت وادیلرینه آتانلرك ، حق یوللرینك توضیح ایتمسنه رغماً باطل یولده اصرار ایدنلرك نصل خسران و خیبتدن ، فقر و سفالتدن بشقه برشی قازانمدقلرینی ادراك ایدرلر .

عبدالعزیز چاویش

حضرت محمد علیه السلامك دینی : اسلام

٨

ایشته حضرت محمد صلی الله علیه وسلم حیات نبوتنده هپ بونلری تبلیغ و تعلیم ، اثبات و تطبیق ایدرك قلب بشره بویوك بر انکشاف روحی و حیاتی بخش ایتمش و انسانلره انسانلغی طانیتمشدر .

اهل اسلامده احکامك هیأت مجموعه‌سی « احکام شرعیه » نامیله یاد ایدیلیر و معنای خاصیله دین اسلامه مرادف اوله‌رق قوللانیلیر . احکامك ایچنده عقل بشرك ، منطقك رد و ابطال ایده‌بیله‌جکی هیچ برشی یوقدر . شوقدرکه یالکز عقل و فلسفه بو احکامی تماماً بوله‌مایه‌جق و بولدقلرینی‌ده تبلیغات و تعلیمات محمدیه قدر قلب بشره نفوذ ایتدیره‌میه‌جکدی . فقط تبلیغات نبویه ایله بونلر بر حادثهٔ حیاتیه اوله‌رق تجلی ایتدکدن صوکره بونلری برر علوم موضوعی اتخاذ ایدرك طریق عقل و منطق ایله تماماً ایضاح و تصور ایتمکده ممکن اولمشدر . و بوتون علوم کبی مناهج مخصوصه‌سیله تنمیه و انکشاف دخی ایتدیریلمشدر . ذاتاً بو انکشافه خدمت احکام اصلیه ایجابانندندر .

دین اسلامك حقیقی تبلیغات نبویه‌نی تشکیل ایلدیکندن و حفظ دین واجبات دینیه‌نك اقدم مهماتی اولدیغندن اهل اسلام تبلیغات جلیله نبویه‌یی نصوص دینیه اوله‌رق ضبطه همت ایتدکلری کبی حیات حضرت محمد علیه السلامك صنحاتی ، وقوعاتی ، افعال و تقاریر رسالتپناهیلرینی ضبط ایلمشلر و بونلری نصوص اسلامی اوله‌رق محافظه ایده‌کلمشلردر .

بونقول دینیهٔ اسلامیه اوچ مرتبه اوزرینه‌در : متواتر ، مشهور ، آحاد : قرآن عظیم الشان ایله بعض احادیث نبویه کبی مبدأ ومنتهاده متواتراولان نصوص قطعی ومجزوم الثبوتدر . یعنی بونلرك ثبوت تاریخیلرنده شبهه یوقدر . بر استانبوللی نظرنده لوندره‌نك انکلتره‌ده اولدیغی، تاریخده حضرت محمد علیه السلامك وجودی، نه‌قدر قطعی ایسه متواتر اولان تبلیغاتی ده‌عینی درجه‌ده قطعیدر . عجبا حضرت محمد علیه السلام بونی تبلیغ ایلدیمی ؟ سؤالنه احتمال یوقدر. علماء اسلام تواترك بوتون اینجه‌لکلرینی کوزه‌تمشلردر . مشهور اولانلر : منتهاسنده تواتر مرتبه‌سنده اولوب ده مبدأنده اوقطعیتی حائز اولمیان ونقط خیلی شیوعی بولونانلدر . آحاد ایسه : بدایةً ایکی ویا اوچ موثوق و امین ذاتك روایت ایلدکلری نقوللدر . متواترلر ایمان ایله ایمانسزلغك معیاریدر . مشهورلر ایله آحاد احتمالی اولمقله یالکز اعمالده ، اخلاقده دلیل اولمق حیثیتی حائزدر .

دائما احتساس وعقلك مجموعنه خطاب و هر ایکیسنی تطمین ایدن بونقول اسلامیه کتاب وسنت نامیله ایکی قسمه تصنیف ایدلمش واحکام دینیه‌نك ایکی منبع مهمی اوله‌رق تعقیب اولونمشدر که قرآن طوغرودن طوغرویه طرف الهیدن کلن اوامروارشاداتی ناطق اولدیغی و (آمنوا بالله ورسوله) ، (قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی) ، اطیعوا الله و اطیعوا الرسول) ، (ومایَنطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی) ، (لقد کان لکم فی رسول الله اسوة حسنة) ، (وما آتیکم الرسول فخذوه ومانهیکم عنه فانتهوا) کبی آیات جلیله‌ده رسول الله ایمانی ، محبت و اتباعی ، اطاعتی ، رسول اللهك مابه الاستشهاد برنمونهٔ امتثال اتخاذ اولونمسی ؛ یعنی آکا بکزه‌مه‌یه چالشیلمسی ، رسول الله هرنه امر ایدرسه طوتولمسی و هرنه‌دن نهی ایلرسه صاقینیلمسی ، حاصلی حضرت پیغمبرك کیف وهواسنه کوره سوز سویله‌میوب وحی ایله سویلدیکنی تثبیت ایتمك حسبیله فم رسالتپناهیدن تلقی اولونان وجناب الله نسبت ایدیله‌ین اوامر وارشادات دخی دینك ماهیت تشریعیه‌سنی حائز بولونمشدر .

بوندن باشقه قرآن امر اسلامیده شورایی، مشورتی امرایله‌مش ؛ اسلامك ماهیت اجتماعیه ومدنیه‌سنه اهمیت ورمش ؛ بوتون خطاباتی جمعیته توجیه ایتمش اولدیغی ، امتی امر بالمعروف و نهی عن المنکره مأمور قیلدیغی ، کذلك حضرت پیغمبر بعض احادیث ایله آراء اجتماعی‌یه قیمت ویردیکی و وظائف اجتماعیه تلقین بویوردیغی ، اصحابنك سیرت وسلوکلرینه‌ده اتباعی امرایلدیکی ، مبادیٔ اسلامیه ایله طرز عباداتندن باشلایه‌رق منتظم بر تشکیلات اجتماعیه وجوده کتیریلدیکی ، اصحاب کرام ایسه بو مبادیٔ تشکیلات اجتماعیه‌یی حسن استعمال ایدرك برچوق اتفاقی قرارلر اتخاذ ایده‌بیلدکلری جهتله اجماع امت دخی تشریعده بر منبع ثالث اوله‌رق تقرر ایله‌مش و افراد علماء ایچونده طریق قیاس و اجتهاد ایله حقائق دینیه‌نك ایضاح و کشفی وظیفه‌سی اقرار ایدلمش اولمقله علماء اسلام اشبو منابع ثلثهٔ اسلامیه‌یی تصنیف وهربرینی علمی مناهج ایله تدقیق ایدرك علل و اسباب عقلیه ومنطقیه‌یه دخی ربط ایلمشلر وبوصورتله علم توحید، علم فقه، علم اخلاق وتصوف میدانه کلمشدرکه بو علملرك مناهجی زمانمزده‌کی علومك مناهجنه بیله تماملیه تطبیق اولونه‌بیلمکده بولونمشدر . بوعلملرك موضوعلری فنون مثبته موضوعلریله دها یوقاریدن تماس ایتدیکی ایچون فنون مثبتهٔ حاضره‌نك انکشافاتی تماملیه حوزهٔ اداره‌سنه آله‌بیلیور و آنلرله تعارض موقعنه دوشمك شویله دورسون . بالعکس شدت آله‌بیلیور . بو علوممز مابعد الطبیعی مباحث فلسفیه ایله دائما تلاقی ایده‌بیلیر ومابعد الطبیعی مسلکلردن هربرینه بروجه انطباق ارائه ایده‌بیلیرسه‌ده حقیقتده هپسنه مقابل بر خصوصیتی حائزدر و آنلردن اغنا ایده‌جك ثروت و قوته مالکدر . شو شرط ایله که فنون انی تعقیب ایدلسون .

محمد حمدی

وهابیلك

۲

بو مباحثه‌یی متعاقب شعائر دینی اقامه ایله اعلان جهاد ایتمك اوزره درحال شیخ محمده عرض تبعیتله شیخی برابر آلوب درعیه‌یه کلدی . شیخ درعیه‌یی بوصورتله مقر اتخاذ ایتدکدن صوکره رؤسای معاصره وسائره‌دن اولوب شیخه منسوب بولنان برچوق کیمسه‌لرله عثمان بن معمرك آدملرندن برخیلی ذوات پیدرپی درعیه‌یه هجرت ایتمکه باشلادیلر . دیکر طرفدن عثمان ابن معمر ابن سعودك شیخه معاونت وشیخك صیت وشان وشهرتنك کون بکون تعالی ایتمکده اولدیغنی، آدملرندن برچوغنك شیخك طرفنه کچمکده بولندیغنی کورونجه شیخك حقنده یاپدیغی معامله‌دن وخصوصیله کندوسنی احسادن چیقارمش اولدیغندن طولایی سوك درجه پشیمان اولدی . بونك اوزرینه عینه‌نك رجال واکابرندن بعض کیمسه‌لری برابر آله‌رق شیخك نزدینه کلدی وبر دها عینه‌یه عودت ایتمك اوزره الحاح واصرارده بولوندی. فقط شیخ جوابا: «ابن سعودك حقمده کوسترمکده اولدیغی کمال حرمت ورعایته قارشی کندیسنه منتدار بولندیغم ایچون عینه‌یه عودتم رأیلرینه مفوضدر . مساعده ایدرلرسه سزکله برابر کلیرم، ایتمدکلری حالده بالطبع یانلرنده قالیرم.» دیدی. بونك اوزرینه عثمان ابن سعوده مراجعت ایتدی. فقط ابن سعود طلب واقعی صورت قطعیه‌ده رد ایتدیکی جهتله عثمان کمال أسف وندامتله محلنه عودت ایلدی .

درعیه اهالیسی او صره‌لرده هان عمومی دینه‌جك درجه‌ده فقر وفاقه‌یه مبتلا وتأمین معیشتدن عاجز برحالده یشامقده اولدقلری حالده شیخك هر

كون مجلسنه دوام ايدوب وعظ و نصيحتندن استفاده ايدرلردی. ابن بشر نجدی ديوركه: بن درعيه اهاليسنك اوزمانلرده‌كی درجهٔ فقر و ضرورتلرينی كورديكم كبی بالآخره ابن سعودك زماننده‌كی حاللرينی ده كوردم. ايكی زمانه عائد مشاهداتمده‌كی فرق عظيم ايدی. اولجه كندولرينی صوك درجه‌ده فقر و ضرورتده كورديكم حالده دفعهٔ اخيره‌ده‌كی سياحتمده اهاليی زياده‌سيله متمول و محتشم كوردم. يعنی هپسنی البسه و اسلحهٔ فاخره ايله مجهز و نيم كونا كونه مستغرق وقوهٔ جنوديه‌لرينی‌ده فوق‌العاده منتظم كوردم. حتی بر كون باطن نامیله معروف اولان اليش ويريش محلنه كيتدم. ذكور ايله نسايه مخصوص بازار محلی بشقه بشقه ايدی. آلتون، كمش، اسلحه، دوه، قويون، البسهٔ فاخره، بغدای وسائر اشيانك موجودی لسانك تقرير ايده‌ميه‌جكی درجه‌ده مبذول ايدی. مدبصر دائره‌سنی اشغال ايدن چارشوسنده بايع ايله مشترينك يكديكرينه قارشی تعاطی ايتدكلری « آلدم ، صاتدم » كلمه‌لرينك حاصل ايتديكی اوغولتی عادتا بر آری قوانك حالنی تصور ايديوردی.

هرنه ايسه شيخ محمد درعيه‌ده توطن ايلدی. درعيه اهاليسی اموردينيه‌لريله فرائض و واجبات شرعيه‌لرينك اداسنده غايت متكاسل و متراخی آدملر اولدقلری حالده شيخ محمد انلری تماميله طريق دينه سوق ايتمش ايدی. شيخك اساس دعوتی توحيد ايله ترك شركدن عبارت اولديغی جهتله اهاليه اول امرده (لااله الاالله) كلمه‌سنك معناسنی اوكرتدی و « بوكلمه نفی و اثباتدن عبارتدر ؛ يعنی (لااله) تركيبی جميع معبوداتی نفی ايتديكی حالده (الاالله) تركيبی عبادتك يالكز جناب حقه مخصوص اولوب شريكی اولديغنی مثبتدر » ديدی. اندن صوكره كندولرينه معرفة‌اللهی وارضك ، سمانك ، شمسك ، قمرك ، نجومك ، ليلك ، نهارك ، سحابك وسائره‌نك وجودی كبی وحدانيت الهيه ايله ربوبيته دلالت ايدن مخلوقاتی ؛ وحقايق اسلاميه‌يه تعلق ايدن آيات و دلائلی ، قرآن عظيم الشانك احكامنی ؛ جناب حقه تفويض امور ايتمكله اوامرينه اطاعتی ونواهيسندن اجتنابی ؛ اسلاميتك مبنی اولديغی اركانی ؛ بعث وسائر اعتقاداتی اطرافيله كندولرينه تعليم وتفهيم ايتمكه باشلادی. آنجق انفاً دخی بيان اولديغی اوزره حضرت پيغمبردن استغاثه‌نك ممنوعيتی مسئله‌سنده غلو ايدرك افراطه قاپيلدی. شيخ اهالينك امور دينيه‌ده‌كی جهللرينی شو صورتله ازاله ايتدكدن صوكره شيخك محبتی اهالينك محفظهٔ قلبنده محترم واساسلی برصورتده جايكير اولدی.

شيخ درعيه‌ده نفوذينی تماميله تأسيس ايتدكدن صوكره نجد قطعه‌سنك بالعموم بلاد و قصباتی ايله قبائلنك رؤساسنه خطاباً كندوسنه اطاعتك لزوم و وجوبنی آمر دعوتنامه‌لر كوندردی. قسماً اطاعت ايتديلرسه‌ده انلردن برقسمی مخالفت وعصيانه صاپدی. كيمی شيخ حقنده استخفاف واستهزايه، كيمی كندوسنه سحرا سنادينه قالقشديلر. شيخ ايسه امرينه تابع اولان درعيه اهاليسنی مخالفلرله درحال مقاتله‌يه سوق ايتدی. نجد وبالخاصه احسا اهاليسيله دفعات كثيره‌ده واقع اولان محاربه‌سنده تأمين غلبه‌يه موفق اولديغی جهتله ديار مذكوره اهاليسنی دائرهٔ اطاعته آلدی وآل سعوده مخصوص اولمق اوزره غايت مكمل برنجد امارتنك تشكيلنه موفق اولدی.

دين، مذهب، سلطنت وسائره كبی اساسات مهمه‌نك تأسيسی ادعاسيله ميدانه اتيلان اكثر انقلابيونده كورلديكی اوزره شيخده دخی افراط درجه‌سنده حاتمانه بر اثر سخا موجود ايدی. هر محاربه‌ده كثرتله الده ايتديكی اموال غنائمی بر ويا ايكی شخصه هبه ايدردی. بومثللو انقلابات مهمه‌نك موفقيتله وجودپذير اولمسی ايچون سخا وبذل مال كبی وسائطك قلوب عامه‌نك تسخيری خصوصنده نه درجه‌ده مهم برتأثير وجوده كتيره‌جكی محتاج ايضاح اولميان حقايقدندر.

نجد اميری بيله شيخك امری اولمقسزين هيچ برشيئه ال سورمزدی، كرك اميرك، كرك معيتنده‌كی امرا، ضابطان و افرادك شيخك امرينك خارجنه چيقملری محال ايدی، بالعموم نجد اهاليسی‌ده امير ايله عساكری درجه‌سنده شيخه مطيع ومنقاد ايديلر. نظرلرنده شيخ عادتا ائمهٔ اربعه درجه‌سنده ايدی، شيخك اسمنی فنا برصورتده تذكاره جرأت ايدن برآدم نظرلرنده قتله مستحق كوريلوردی.

رياض بلده‌سنك ده فتحيله فتوحات نجديه ختام بولدقدن وآل سعودك ممالكی فوق‌العاده كسب وسعتله امنيت محليه تقرر ايتدكدن صوكره شيخ محمد كرك اموال غنائمی، كرك امور سائره‌يی امير عبدالعزيزه بالتوديع عبادتله مشغول اولمق اوزره دائرهٔ انزوايه چكيلدی. اوده (١٢٠٦) تاريخ هجريسنده ايديكه امثالی اولان مجددين و انقلابيون كبی بوعالم فانی‌يه وداع ايله ترك دغدغهٔ حيات ايلدی.

سعود بن عبدالعزيزك جبل شمر اوزرينه هجوم ايله سكز بيك دوه واشيای كثيره‌دن عبارت بولنان اموال غنائمی افراد عساكری بيننده تقسيم و برچوق كيمسه‌لری قتل ايتمسی حادثه‌سی شيخك وفاتی سنه‌سنه مصادفدر.

محمد بن عبدالوهابك سركذشت احوالی بالاده‌كی اجمالدن عبارتدر. تأسيس ايتمش اولديغی مذهبك مسائلی اره‌سنده عالم اسلاميده محمدك عليهنده اك زياده نفرت وقيل وقاله سببيت ويرمش اولان اساسات اجتهاديه ايله انك اوزرينه جريان ايتمش اولان مباحث علميه‌دن وبالخاصه بومذهبك تأسيسنه كافهٔ قوتيله معاونت ايتمش اولان ابن سعودك نسب وعائله‌سنك خصوصيت احوالندن دخی ايلروده بالطبع تفصيلات ويرمك مجبوريتنده‌يز. اولكی مقاله‌مده ده اشارت اولنديغی اوزره محمد حدذاتنده نجد قطعه‌سنده فضيلتله مشتهر برسلالهٔ علميه‌دن اولديغی كبی پدری عبدالوهاب دخی مذهب حنبلی اوزرينه اجرای احكامه مأمور قضات صنفدن وحديث وفقه وعلوم سائره‌ده ده بيوك احاطه ووقوفه مالك علمادن ايدی، موما اليهك برچوق اسئله واجوبه‌يی محتوی مهم رساله‌لری واردر.

عبدالوهابك پدری اولان شیخ سلیمان دخی علومده یدطولا صاحبی اولوب زماننده نجدك فقهاسندن واعلم علماسندن معدود ایدی. وقتی تصنیف وتدریس ایله کچیرمش واوقطعه‌نك ریاست علمیه‌سی مقامی کندوسنه منحصر بولنمش ایدی . حیفاکه‌وهابی مذهبنك مؤسسی بولنان محمد آبا واجدادینك اثرینه اکتفا ایتمیه‌رك دیننده غایت مفرط برتعصب اعتقادی وجوده کتورمك، وقتك علماسی علیهنده شدتلی اعتراضلر درمیان ایتمکله کندوسنه اعتقاداً مخالف اولانلرك کفرلرینه قدر کیدوب قتللرینی تجویز ایلمك، بواوغورده آچدیغی محاربه‌لرده جهاد فی‌سبیل‌الله نامنی ویروب ابن تیمیه وابن قیم وامثالی کبی بعض ذوات محدوده خارج قالدیغی حالده روضهٔ مطهره‌نك زیارتی وحضرت پیغمبرله سائر انبیا واولیادن استشفاع جوازنده اتفاق ایتمش اولدقلری خصوصاتی شدتله منع ایتمك کبی احواله تصدی ایتدی .

شیخ محمد کرچه روایته نظراً اجتهاد مطلق ادعاسنده ایدیسه‌ده فتاوی و اجتهاداتنده تماماً ابن تیمیه‌یه اقتدا ایدوبده اکا مخالف اولان اقواله قطعیاً اعتماد ایتمزدی . مع‌مافیه دین عالینك برچوق فرائض وواجباتنك ناسه تعلیمی خصوصنده‌ده شیخ محمدك افراط مساعیسی مسبوق اولدیغی‌ده قابل انکار دکلدر. بعض خواص ناس استثنا ایدیلیرسه شیخ محمدك ظهورندن اول نجد قطعه‌سی عادتا معارف دینیه‌دن محروم برحالده ایدی . دین مبینك برچوق احکام ودقایقنه شیخك همتیله کسب اطلاع ایده بیلدیلر. واسفاکه تعصب دینی خصوصنده افراطه قاپلدیغی ایچون بین‌الاسلام بر چوق بدع واهیه ایله فتن عظیمه‌نك ظهورینه سببیت ویردی .

شیخ محمدك متعدد تصانیف وتألیفی‌ده واردر . کتاب التوحید ، تفسیرالقرآن ، کتاب الشبهات اوجمله‌دندرلر. شیخ محمدك کندولرندن اخذ فیض ایتمش اولدیغی اساتذهٔ علوم پدری عبدالوهاب ایله شیخ محمد بن حیاة‌السندی المدنی، شیخ عبداه بن سیف ، وشیخ محمدالمجموعی وسائره‌دن عبارتدر . روایته نظراً شیخ محمد وقتیله بغداده کله‌رك خطهٔ عراقیه‌ده علامه عنوانیله مشهور حیدری زاده صبغةاله افندیدن دخی اخذ فیض ایتمشدر . حتی مشارالیهك حفیدی اسعد افندینك درعیه طریقیله حجاز مغفرتطرازدن بغداده عودتنده امیرنجدسعود طرفندن بالاستقبال کمال تعظیم وحرمت ایله مشارالیهی اوچ آی قدر برزماندن زیاده کندی نزدنده الیقونیمسی بویله برمناسبتدن نشئت ایتمش اولدیغی‌ده روایت اولنمقده‌در .

شیخ محمدك شیخ حسین ، شیخ عبداه ، شیخ علی ، شیخ ابراهیم نامرلیه درت مخدومی وار ایدی. شیخ حسین پدرینك وفاتندن صوکره مقامنه قائم اولمش و درعیه‌ده قاضیلك وظیفه‌سنی دخی ایفا ایتمشدر . شیخ علی دخی اصول و فروع فقه ، حدیث وتفسیر علماسندن ایدی. بودخی بنی‌تمیم حوطه‌سنده قاضی اولدیغی کبی فیصل بن ترکینك امارتنده ریاض قاضیلکنده بولنمش ایدی . شیخ عبداه دخی وقتك علماسندن معدود ایدی . برادری شیخ حسیندن صوکره اوده پدرینك مقامنه کچمشدر . سعود ایله اوغلی عبدالهك امارتلری زماننده اوده درعیه قاضیسی اولمش ایدی . شیخ ابراهیم دخی علمادن ایدیسه‌ده پدر وبرادرلری کبی مسلك قضاده بولنمامشدر.

حیدری زاده

ابراهیم

تاریخچهٔ طریق تدریس

۳

برآز دها صوکره‌لری مدرسه‌لرده علم ومعرفت فارابیلرك . . غزالیلرك .. ابن سینالرك .. شهاب‌الدین‌مقتوللرك.. الکندیلرك، حاصلی دنیانك اك بیوك ارباب کمالندن معدود بولونان ذواتك آثار مخلده‌سنه تدریسکاه معرفت اولان مدرسه‌لر صوك زمانلرده بین ازمکدن باشقه عقلاً ، حکمةً بر فائده‌سی اولمایان قاضی میرله درسخانهٔ عطالت اولمشیدی .

طریق علمانك اوغرادیغی بو قدر انحطاط ایله برابر فکرلریله.. قلملریله اعلای دین ودولت یولنده استقامت نمای کمال اولان اصحاب علمه مخصوص دفتر اکابر مدرسه‌لرده بوس‌بوتون قاپانمامش ایدی.

آقشهرلی عمر افندی.. ودینلی خواجه‌مصطفی افندی.. حافظ سید افندی .. کریدلی خواجه .. قرین آبادی عبدالرحمن افندی .. قابه‌لی خلیل افندی .. یاقوه‌لی علی افندی .. نحریر شهیر احمدجودت پاشا .. حافظ غالب افندی . . حافظ شاکر افندی . . مرحوملر ایله نیکوشلی یوسف ضیاءالدین افندی کبی اعاظم هپ او انتظامی غائب ایتدیکمدن بحث ایله‌دیکمز مدرسه‌لردن یتیشمش اصحاب قدرت وفطانتدر. هله پك کنج دینیله‌جك برسنده ایکن رحلهٔ تدریسی کرسیٔ دارنعیمه تحویل ایله‌ین خواجه شوکت افندی اسملرینی صایدیغمز ارباب فضیلت آره‌سنده حقیقةً برآتشپارهٔ کمال ایدی . مشارالیهك شاکردمعرفتلری اولان واسملری لسان حرمت ورحمتله یاد ایدیلان فتوی امین اسبق نوری افندی، مناسترلی اسماعیل حقی افندی ، خواجه خالص افندی، مغنیسالی حاجی حافظ امین افندی ، طاشکوپریلی عبداله افندی، جمه‌لی مصطفی افندی ، چهارشنبه‌لی حاجی احمد افندی، خواجه ذهنی افندی، سابقاً مستشار مشیخت علیا نجیب افندی وسائره کبی بر چوق افاضل ایسه عرفان وکمالرینی عمومه تصدیق ایتدیرمش ارباب فضیلتندرلر .

بوندن باشقه قرین آبادی زاده عمر حلمی افندی ، قیوجقلی‌زاده عاطف بك کبی نامرلرینی ملتنك خاطرهٔ احترامنه نقش ایده‌رك درسخانهٔ حیاته وداع ایله‌ین اعاظم دخی فیض وکمالی ینه بو مدرسه‌لردن اخذ ایتمش ایدیلر .

مع‌مافیه قوجه بر ملت اسلامیه‌نك شان جلیل خلافتنی حائز بر مرکز سلطنتده بویله اوچ بش متحرك موجودیتی ، افرادی‌بودنیای فانی‌یه تحصیل کمال ونشر معرفته مأمور اولمق اوزره کلن بر امت

مرحومەنڭ اعاظم علما یتشدیرمکده‌کی کمالنی ارائه واثبات ایده‌من.

وقتا که دور مشروطیت حلول ایله‌دی. ادارهٔ حکومتڭ هر شعبه‌سنده ناصل بر دور تجدد ظهورینه بر آرزوی عمومی حاصل اولدیسه معارف عمومیه‌مزڭ جهت علیاسنی کافل اولان مدارسڭ جدی بر صورتده اصلاح احوالی ده اعظم مقاصد واجل وظائف عد ایدلدی. او زمانلر بو نقطه‌یه بذل همت و بو سایه‌ده حقوق علمانڭ لایق اولدیغی رفعت وعزتده صیانت اولونمق ایسته‌نلدی.

بر چوق اعاظم دینڭ احراز مثوبات مقصد علویسیله وجوده کتیردکلری مؤسسات خیریه‌نڭ الیا آت زمان ایله متناسب اسباب ترقیاتی استحصال ایدیله‌رك قدرت فکریه و ثروت علمیه‌ده بوتون جهانڭ علماسنه معادل اهل طریق یتشدیره بیلمك وسائلی کوزاوکنه کتیرلدی.

اصحاب وقفڭ فی سبیل الله بذل ایله‌دیکی نقدینه ثروتی مشروطاتنه تخصیص ایدیله‌رك تکملات لازمه حصولی ایچون تشکیل ایدیلن متعدد قومیسیونلرده مداولهٔ افکار اولوندی. انظار جهانده نجابت وحیثیتڭ مجسم بر معنای کمالی اولان اصحاب علمڭ صحیحاً مستحق اولدقلری مرتبهٔ علیای فضیلته اصعادی اسبابنڭ استکمالنه فکراً همتلر، غیرتلر صرف ایدلدی.

بوتون بو تأملات و آرزوی خالصانه‌نڭ تماماً حصولی، دین ودولتڭ سلامت وسعادتی وترقیات صحیحه‌سی ایچون وجود همایونلری سرتاپا بر آرزوی معالی کسلمش اولان خلیفهٔ اعظم واقدس افندیمز حضرتلرینڭ دور شوکتلرینه نصیب اوله‌جغنده ذره قدر شبهه‌مز یوقدر. چونکه، بوتون جهاندن ده بیوك بر قلبه مالك اولان خلافتپناه و معالی‌انتساب افندیمز حضرتلرینڭ روح پاك شاهانه‌لرنده‌کی قوهٔ فوق العاده بو امر خیرڭ وجوده کلمسنه سبب کافیدر.

دار الخلافة العلیه مدرسه‌سی ادبیات عثمانیه معلملرندن طوبجی قائممقاملغندن متقاعد
محمد امین

آقسه‌کیلی احمد حمدی افندینڭ «دینی درسلر» کتابی

مهم بر اکسیکمزڭ اتمامنه طوغری بیوك بر خطوه

هیچ صاقلامغه لزوم یوقدرکه مکتبلیلر آراسنده علوم دینیه ویا دین درسلری دینلنجه مع التأسف خاطره موضوعاتڭ علویتیله، قدسیتیله متناسب بر درس، بر علم خاطره کلمز. بر خیلی زمانلردنبری بو درسلر اویله ناتجا بر حاله کتیرلمش ایدی‌که شاکردانه دین محبتی ویره‌جك یرده دین حقنده بر فکر استخفاف حصولنی موجب اولیور ایدی.

بونڭ ایکی سببی وار ایدی. برنجیسی تنظیماتچیلرنبری ایش باشنه کلن کبرانڭ اکثریسنڭ دین حقنده لاقید اولمالرندن، دینی تدریساتڭ جدی اولماسنه اهمیت ویرمه‌مالرندن؛

ایکنجیسی‌ده اصل دین ایله، صور تدریسیه‌سیله علاقه‌دار اولماسی لازمکلەن علمیه طریقنڭ مقتضای حال وزمانی ادراك ایده‌مه‌مه‌لرندن، هانکی چیقماز یوله صوق ایدلدکلرینڭ لازم اولدیغی درجه فرقنده اولامامالرندن ایلری کلییور ایدی. نه قدر علوم دینیه معلملری بیلیرزکه شاکردانه دینڭ یوکسك اساسلرینی بیلدیره‌جك یرده دین ایله علاقه‌سی اولمیان وبالطبع فن و حقیقت مقتضیاتنه تماماً ضد اولان حکایاتی، خرافاتی اکلاتمغه چالیشیرلر ایدی. بونلره قارشی شاکردلرڭ وضعیتی طبیعیدرکه احترامکار اولامدیغی کبی دین ایچونده یوکسك بر فکر طاشییامازلردی. اوروپالیلرله اختلاطی چوغالتدقلدسکره، بالخصوص حرف وصنایعجه، هر درلو ترقیات مادیه‌جه اونلره نسبتله نه درجه کری قالدیغمز هرکسه عیان صورتده ظاهر اولدقدنصکره عقللری کوزلرنده اولان بر چوق کسه‌لر بتون نقصانی، قباحتی دینه عطف ایده‌رك دینسزلك جهتنه میل ایتمکه باشلادیلر. بوخصوصده کتابلرینی اوقودقلری غرب ملتنده خیلیدن خیلیه ایلری کیتمش اولان دین خلافکیرلکنی تقلیدکده بیوك دخلی اولدی. بو کبی اهوای نفسانیه‌یه موافق قیودشکنلکڭ جاهل دماغلرڭ خوشنه کیتمسی طبیعی اولدیغی کبی اسکیلرڭ طاشیدیغی اعتقادلری کوچوك کورمك صورتیله تمایزده بنه جاهل و تجربه‌سز کسه‌لر ایچون اکثریا یلتقیله‌ن بر خفیفلکدر. شبهه‌سزدرکه بو صورتله ایمانلری خللدار اولمش ویا اولمق ایچون مساعد بر محیطه دوشمش کنجلره، دین نامنه هرنه‌ویلنسه بلااعتراض ایمان ایده‌جك زمانلرده یازلمش کتابلر اوقوتمقله دین تعلیم ایدلمسی طوغری اولامازایدی. نته‌کیم بو درلو طرز تدریسڭ ضرری کیتدکجه آرتدی. دیمزه مشروطیت نامه‌لری اولان ذوات بو حالڭ تأثیریله هریرده اظهار تأثره باشلادیلر مسلمانلغڭ علویتی حقنده اراصره یوکسك فکرلردن صدور ایدن شهادتلر، نه‌وقت اولسه معالیٔ اسلامیه‌نڭ اکلاشیلاجغنه دینسزلکڭ، دینسزلرڭ قوتی مؤقت اولوب حقڭ مطلقا غلبه ایده‌جکنه دائر ویریلەن امیدلردن بشقه‌اورطه‌ده تسکین اضطرابی موجب بر حال کورولمه‌یوردی. بالعکس دینی نظر تزییف ایله باقان اشخاصڭ عددی کیتدکجه ارتدیغندن هر حالده بونڭ ایچون اساسلی چاره‌لر دوشونمك هر غیرت دینیه صاحبنه واجب اولدی. وفی الواقع معالیٔ اسلامیه‌یی اثبات ایده‌جك، دین علیهنده ظهور ایدن سخیف اعتقادلرڭ، عملسز. لکلرڭ، فنا عملرڭ غایت تهلکه‌لی اولدیغنی محق کوسترن برقاچ آثار علمیه‌ده ساحه آرای انتشار اولدی. فقط اصل لازم اولان هر صنف مکتب پروغراملرینه کوره علم تربیهٔ اطفال قواعدینه موافق کتابلرڭ یازلماسی ایدی. بوده طبیعیدرکه انجق و ظیفه‌لرینی محق ایفایه مقتدر علوم دینیه معلملری طرفندن یاپیلابیلیر ایدی.

بو احتیاج عموم مکتب اداره‌لری طرفندن ومعارف نظارت ومأمو. رلرنجه اکلاشلمش اولدیغندن بویله کتابلرڭ یازلماسیچون بعض تشو. یقاتده بولونلدی. فقط طوغریسی آرانیلیرسه مطلوبه موافق واحتیاجه کافی بر اثر شمدی‌یه قدر یازیلامامش ایدی. پك شایان شکراندرکه

آقسكيلی احمد حمدی افندی برادريمز طرفندن اخيراً بو بابده مهم بر اثر نشر ايدلدی . « دينی درسلر » اسمنده‌كی بو اثر تماماً عصرك مقتضياتنه ، مكتبلرك احتياجاتنه موافق بر طرز و اسلوب ايله يازلمش الحق سلطانی مكتبلرينك منتهی صنفلريله مكاتب عاليه‌ده منتظماً تدريسه شايان‌در . بالخصوص بو كتاب اوچنجی كتاب اولوب دها بشقه‌جه نشر اولوناجق برنجی ، ايكنجی ، دوردنجی كتابلرك‌ده دردست طبع اولماسنه نظراً مكتبلرك هر صنفك احتياجاتی نظر اعتباره آلنه‌رق ايشه اساسلی صورتده كيريشلمش و حسن موفق اولونمش‌در .

بو موفقيت باهره‌يه مدار اولان‌ده اولا احمد حمدی افندی برادريمزك دينك علويتنه و هر درلو مراتب عقليه‌نك فوقنده حقايق علميه و قدسيه‌يی حاوی بولوندیغنه اولان قوتلی ايمانی ، صكره‌ده بو حقيقتلری بتون عالم نظرنده اثبات ايچون طيفت دیانتكارنده مركوز بولونان عشق و شوقی‌در .

شمدی برازده بو كتابلرك تحريرينه ، سوق ايدن عوامل حقنده مؤلف محترمك كتابك مقدمه‌سنده كورولن كندی مطالعاتنی ديكله‌یلم :

« عصر اخيرده ظهور ايدن بر طاقم جريانلرك بعض كيمسه‌لر اوزرنده دين فكرينك توهيننه بادی اولدیغی غير منكر بر حقيقت‌در . صوك زمانلرده غربده باشلايان دينسزلك جريانی — مع التأسف — مملكتمزده‌ده سرايت ايتمش ، اساسات و اعتقادات دينيه‌يه قارشی بر طاقم تردد و شبهه‌لر اويانديرمش‌در . حال بوكه بر حقيقت رياضيه درجه‌سنده ثابت بر شی وارسه اوده دينسزلك دينی مرض روحی و اجتماعی ايله جميتلك ، اخلاقك ، عائله حسلرينك عدم اجتماعاری‌در . بونك ايچون‌در كه دينسزلك تعمم ايدن يرلرده روابط اجتماعيه‌نك يواش يواش كوشه‌دیكنی كوريورز .

دين اولمدقجه نه فردك سعادتی ، نه‌ده هيئت اجتماعيه‌نك دوام و بقاسی ممكن دكل‌در ؛ افرادی بر سعادت ايچنده ياشاته‌جق ، جميتی سقوط و انحلالدن قورتاره‌جق عامل يكانه دين‌در .

بناءً عليه الك زياده مملكتك كنجلرينك معنوياتنی صارصاجق ماهيتده اولان بو شبهه و تردد طالعه‌لرينی تسكين ايدرك اونلرك فكرلرينی ثابت بر نقطه اطرافنده تمركز ايتديرمك وظيفه‌سی ايسه يكانه معلملره ، بالخاصه علوم دينيه و اخلاق معلملرينه ترتب ايديور . كنجلرده كوشه‌مش اولان معنويات و ايمانی تقويه ايدرك اونلری ريب و شكدن تخليص ايتمك معلملرك اوزرينه ترتب ايدن بر وجيبه‌در . چونكه اديانك حياتی آنجق دعوتله‌در . و بوده الك زياده مكتب صيرالرنده اولمق لازمدر . دعوتك مؤثر و فائده بخش اوله بيلمسی ايچون‌ده موجبات شكوك و شبهاتك هانكی جهتلردن كلديكنی ، نه كبی منفذلردن نفوذ ايده‌جكنی ، هانكی نقطه‌لری استهداف ايله‌ديكنی آكلايه‌رق داها مكتب صيرالرنده ايكن طلبه‌يی اوكا كوره احضار ايتمك ، طلبه‌نك بالاخره معروض قالاجغی شبهه‌لری موضوع بحث ايدرك اورادہ حل ايتمك صورتيله فكرلرينی ايقاظ ايله‌مك لازمدر .

حال بوكه مكتبلرده تعقيب ايديلمكده اولان علوم دينيه درسلری — مع التأسف — بو احتياجی تطمين ايتمكدن چوق اوزاقدر . طقوز اون — حتی دها فضله — صنفلی مكتب بر وضعملرينی كوزدن كچيره‌جك اولورسه‌ق علوم دينيه نامنه كتاب الصلاة ، كتاب الصوم ، كتاب الزكاة ، كتاب الحج‌دن باشقه بر شی تدريس ايدلمديكنی كورورز . هر صنفده تكرر ايدوب طوران بو مباحث‌در . حال بوكه بونلر اساساً ضروريات دينيه‌دن اولمق طولايسيله هر مسلمانك — داها عائله‌سی نزدنده ايكن — بيله‌جكی بر شی‌در ، بو مباحث ايله سنه‌لرجه اوغراشمغه حاجت يوقدر . چونكه طلبه‌يه ، بر طرفدن بونلری ميخانيكی بر طرزده ازبر ايتديريركن ديكر طرفدن شبهه و ترددلره دوشيور . كيتدكجه دين محبتی قلبندن زائل اولمغه باشلايور . آرتق ازبرله‌مش اولدیغی شيلرك‌ده لزومسز اولدیغنه قائل اولمغه باشلايور ، و بو صورتله كنجلكده بر بحران حصوله كليور . بونك سببی ايسه قلبنده اويانمش شبهه‌لر عصری بر فكر و لسان ايله ازاله ايدلمه‌رك كيتدكجه بويومش اولمسی‌در . ايشته بونك ايچوندر كه مكتبلرده اوقونان دين درسلرندن عموميتله — بكله‌نن نتيجه الده ايدله‌ميور . زيرا زمانك ايجاباتی ، — افكارك تحولاتی ، محيطك تأثيراتی نظر دقته آلنماه‌رق وقوعبولان دعوتلر منتج موفقيت اولاماز . ناسه قارشی ياپيله‌جق تبليغات و ارشاداتده زمان ، مكان و افكار مطلقا نظر اعتباره آلنمليدر . قرآن كريم بزه بو حقيقتی پك صريح اوله‌رق بيلديريور . ذاتاً متعدد پيغمبرلرك بعث و ارسالی‌ده بونك الك زياده بر دليلیدر .

ايشته بونك ايچون در كه مكتب بحريهٔ شاهانه‌يه معلم تعيين اولندیغم زمان علوم دينيه درسلری ايچون مكاتب سائره‌ده تعقيب ايدلمكده اولان اصولدن بشقه بر اصول تعقيب ايتمك لزومنی حس ايتدم .

چونكه بورادن نشئت ايدن افنديلر ، علوم و فنون ايله مجهز اوله‌رق چيقيورلر ، حسب المسلك اوروپاده بولنيورلر ؛ اوروپاليلرله چرقجه تماس ايديورلر ؛ اونلرك آداب معاشرتنه واقف . دين و مسلمانلق حقنده‌كی قوتلی بر ايمان و اعتقاده صاحب اولملری لازمدر .

ايشته بو صورتله اوقوتمش اولدیغم درسلردن بر قسمنی « دينی درسلر » عنوانی ايله نشر ايديورم . « دينی درسلر » ده تعقيب اولنان غايه كنجلرده كوشه‌مه‌يه يوز طوتمايه باشلامش اولان معنوياتك تقويه‌سی ، قلبلرنده دين حسنك يوكسك بر صورتده تنبيه‌سی‌در . »

بوراسی بويله . بزم بو كتابده نظر دقتمزی جلب ايدن بر جهت داهاوار كه اوده محترم مؤلفك بتون سوزلرينی شهرت و اقتدار علميلری مسلم اولان ذواتك تدقيقات عالمانه‌لرينه استناد ايتديرمسی‌در . شاكرداننك جداً استفاده‌سنی ايسته‌ين بر معلمدن‌ده بكله‌نن بودر . بعضيلرينك ياپدیغی كبی درس كتابلرينه عندی ملاحظه‌لر ، اصول جاری حالنی آلمامش شكللر وضع و ادخالی غرابتنه بو كتابده تصادف اولونمايور . كنديلرينك كرك مقدمه‌ده و كرك كتابك هر بحثنده ذكر ايتدكلری

كبى پك مهم مأخذلرى واردر. از جمله شيخ جمال الدين افغانى و مصر مفتىٔ شهيرى شيخ محمد عبده مرحوملر ايله فضلاى عصردن فريد وجدى، احمد نعيم، فريد، ازميرلى اسماعيل حقى، اوقاف ناظرى حمدى افندى حضراتنك ودها پك چوق شرق و غرب علماسنك كرك خلقهٔ تدريسلرندن وكرك تأليفات مفيدهلرندن پك قيمتلى معلومات اقتباس اولونمشدر. مؤلفك بو بابده كوستردیكى الك بيوك همت بتون حقايق دينيهيى كنديسى پك كوزل احاطه وادراك ايتمكله برابر اصول تدريسه موافق اولماسيچون تأليف و تدوينده فوق العاده اصابتيدر. بحثلر و جملهلر برى برينى پك مناسبتلى صورتده ولى ايديور و انسان بر بحثى اوقودقدنصكره اونى تعقيب ايدن بحثى اوقومق ايچون كنديسنده عشق و شوق طويبور.

خلاصهٔ كلام : اقسكيلى احمد حمدى افندى برادريمز بو تأليف شريفيله يالكز عالم و مؤلف اولديغنى اثبات ايتمهمش، بيوك بر معلم و مربى اولديغنىده كوسترمش و اسلام عالمنه عصرك ياكلش يوللرينه كيتمكدن شبان امتى، تخليص ايچوزده نورانى بر مشعله اهدا ايلمشدر.

دوقتور ميلاسلى

اسماعيل حقى

قادينلرمز حقنده

ولى عهد حضرتلرينك بياناتى مناسبتيله

صوك زمانلرده قادينلرمزك تحصيلى، طرز تلبسى تسترى كبى خصوصات اوزون اوزادىيه موضوع بحث اولمش تدريسات مختلطهيى ترويج ايچون وقوع بولان پروپاغاندالر آشيرى درجهده ايلرلهمش، قادينلرمزك اوامر دينيه وعادات مليهمز داخلنده تلبسلرى، تسترلرى الك شدتلى هجوملره معروض قالمش اولديغى كبى اخلاق و فضائل اسلاميه ايله متحلى اولان قادينلرمزك بونلردن بوسبوتون آيرلمسى ايچون الدن كلن غيرتلر صرف اولنمشدر. بزم تدريسات مختلطهيه طرفدار اولمايشمز، تسترك قالديرلمسنه اعتراض ايديشمز، الحاصل نسوان اسلاميهيى ممكن مرتبه كنجلرمزك صاپدقلرى طريق ضلالته صاپديرمامق ايچون چاليشمامز، غربك حيات اجتماعيهسنى كوركورينه تقليده قويولان بعض كنجلرجه خوش كورولمهمش وبناءعليه بزه تعصب اسناد ايتمارينه بادى اولمشدى. بزم بوكبى اسناداتدن هيچ پرواممز اولماديغندن وايركيج بو ماهيت مذهبيهسى مجهول، مقدسات دينيه و عادات مليهمزى هيچه صايانلرك قطعى برهزيمته اوغرايهجقلرندن اميننز. حق وحقيقت البته تظاهر ايدهجك، نسوانمزى باشدن چيقارمق ايچون چاليشانلرده خائب وخاسر قالهجقلردر. مع مافيه مملكتك سنهلردن برى بحرانلر ايچنده ياشامسى، احوال طبيعيهنك بر درلو تأسس ايدهمامسى بولانيق صوده آولامغه چاليشانلرك تشبثاتنه بر زمين موفقيت احضار ايدر كبى اولدى. فقط بواوله يالانجى بر موفقيتدركه جزئى بر مجاهده ايله كوكندن محو اولوركيدر. چونكه بو موفقيت ملت نامنه بر زيانديى. مملكتك هويتى، اخلاقى، مبادى وتلقياتى استخفاف ايدن بر طاقم قيدسزلرك بتون بو مقدسات ايله اويناق ايچون بحران فرصتلرندن استفاده ايله آلهبيلديكنه تجاوزلرده بولنمالرى، هر واسطهيى بوغايهيه واصل اولمق ايچون استخدام ايتملرى و بالخاصه ماهيت مذهبيهسى مجهول بر جماعتى اورنك اتخاذ ايتملرى ... بونلرك هپسى احوال طبيعيهنك تأسسيله اورتهدن قالقهجق آفات طفيليهدر. بونلرك بالخاصه دام اغفاللرينه دوشن بعض نسوان اسلاميه هيچ شبهسز بو اغفاللرك ماهيتنى ادراك ايدرك بو چيقماز يولدن دونهجكدر. نسوان اسلاميهنك مفطور اولديغى خصائل عاليه اونلرى بويله چيقماز بر يوله دوشمكدن، دين عليهنده، عنعنات وعادات مليه عليهنده، يقيجى بر يولى تعقيب ايتمكدن صيانت ايدهجكدر. فقط بو مزايايى تنميه ايچون نصل بر خط تعقيب اولنمليدر ؟

بر قاچ كون مقدم اينجى غزتهسنك محررى، ولى عهد سلطنت دولتلو نجابتلو عبدالمجيد افندى حضرتلرينك قادينلرمزك بو قيمتدار خصائلنى انكشاف ايتديرمك خصوصنده نصل بر يول تعقيب اولنمسى حقنده بيانات سنيهلرينى نشر ايتمشدى. اينجى مجموعهسى، شيمدىيه قدر ميدانه چيقان نشرياتيله قادينلرمزى بلاقيد وشرط اوروپا قادينلرينه بكزهتمك، تسترك عليهنده بولنمق، چارشافى الغا ايتمك كبى بر مسلك تعقيب ايديوردى. بو نقطهٔ نظردن ولى عهد حضرتلرينك بياناتى و قناعتلرى اينجى مجموعهسنك نشرياتى ومسلكيله طبان طبانه ضد بر ماهيتدهدر. ولى عهد حضرتلرى بيورديورلركه :

« تورك واسلام قادينلرى، تحمل وشفقتلريله، صاف اعتقادلرى واينجهلكلريله، ترقى پرورلكلريله معروفدر. بو خصلتلرى، صانيرم، تورك ايلنك الك اوجرا كوشهسنده چادر كزين ويا پايتختك الك معتنا قوناغنده حرم نشين بر قادينده ده، عينى حالده بولور سكز. بو قيمتلى خصلتلر تحصيل ايله تنميه ايدلمليدر. يوخسه قادينلر ايله ارككلرك تحصيلى آرهسنده غايه اعتباريله فرق واردر. قادينلرك عرفانى سلامت نسل مادهسيدر. آنا قوجاغنده سالم يتشمهين بر چوجوق جمعيت ايچون مفيد بر عنصر اولهماز. آنا قوجاغى ايلك دار التعليمدر. اوندن صكره دار المعلمين كلير. قيزلرمزك تربيه وتحصيلنده اوچ غايه، اوچ درجه كوزهتيلمليدر. اولا : اسلام قادينى ؛ قادينلرك اينجه و اسرار انكيز روحلرنده تربيهٔ دينيه الك حقيقتلى بر معكس بولور. بر قادين نهيه طاپينديغنى، نهايچون طاپينديغنى، قرآنى، نمازنى، نيازنى، اسلامك فضائلنى، مسلمانلغك رجحانى، و رجحانك سببلرينى، اسلامده قادينك اهميتنى، موقعنى بيلمليدرلر . »

حالبوكه كنج قادينلرمز و اونلردن زياده، اونلرى يتشديرمك وظيفهسنى درعهده ايدن كنج منورلرمز ولى عهد حضرتلرينك بيان بيوردوقلرى بو حقائقى ادراك ايتمكدن عاجزدر. اللهى، قرآنى

نمازنی ، نیازنی ، اسلامك فضائلی . . . بزم داعیهٔ تنورده بولنان
کنجلرمز قدر بیلمیان یوقدر . معارفمزده الڭ زیاده اهمال اولنان اساس بودر
و بوندن طولاییدرکه کرك بو متنور کنجلرمز ، کرك متنور خانملرمز ،
درلو درلو جریانلره پك قولایلقله قاپیلیورلر . بوده تربیهٔ اسلامیه‌دن
محروم اولمه‌نك پك طبیعی بر نتیجه‌سیدر . بناءعلیه کرك ذکور ، کرك
اناث مکتبلرنده مکمل بر تربیهٔ اسلامیه ویرلمسی مسئله‌سی کمال اهمیتله
نظر دقته آلنه‌جق بر مسئلهٔ ضروریه‌در .

ولی عهد حضرتلری متعاقبا اوقادینلردن بحث ایله قادینك و ظائف
بیتیه‌یی ایفایه مقتدر اولمسی مسئلهٔ مهمه‌سنی موضوع بحث بیوریورلرکه
بکی یتیشه‌ن کنج خانملرك بو خصوصده‌کی اقتدارسزلغی پك شایان دقتدر .

کورولیورکه قادینلرمز اسلام قادینی ، اوقادینی اولمق اعتباریله
پك آجینه‌جق بر مرتبه‌ده‌در .

ولی عهد حضرتلرك دها صکره ملت قادینلردن بحث بیوریورلر :

« بو ایسه واسع بر ساحه‌در . بو ساحه‌ده قادین حفظ الصحه‌دن
طبابته ، علم حالدن فلسفه‌یه قدر چیقابیلیر . رسام ، شاعر اولور ،
اووقات ، تاجر اولور . نه‌ایسترسه اولور . علمك ، استعدادك نهایتی
بولونامز . فقط هرملتده بو مثللو قادینلر محدود ومستثنادرلر . و منسوب
اولدقلری ملتلرك مدار افتخاریدر . »

الحاصل کوریلیورکه قادینلق عالممز مع الاسف پك أليم بر موقعده‌در .
ولی عهد حضرتلری قادینلغمزك دردلرینی پك نافذ و پك مصیب بر نظر
حکیم ایله تشخیص بیورمشلردر . قادینلرمزی بو یله موقعه ایصال ایتمك
جدی ، متمادی بر همته ، بیوك بر سرمایهٔ عرفانه وابسته‌در .

قادینلق عالممز آنجق بو یله بر غایه‌یی کوزه‌ده‌رك تربیه و تعلیم ایدلدیکی
تقدیرده بو کونکی ضلالتلردن قورتوله‌بیلیر .

معهود اجتهادجینك افترا و بهتانلرینك خارجده‌کی تأثیراتی

جریان فحشه بر شکل اباحی و یرمك ایسته‌ین معهود اجتهادجی بو
پایتخت اسلامك و بتون تورکلرك جبین معصومنی لکه‌دار ایتمكدن
چکینمه‌یور . فقط هرنه‌دنسه حالا جزای سزاسنی بولمایور . معلوم
اولدیغی اوزره معهود ، درسعادتده قرق بیك فرنکلی فاحشه‌نك پولیس
مدیریتنده مقید ، دیکر قرق بیککده غیر مقید اولدیغنی بیان ایتمه‌یه قدر
وارمشدی . بز بو بیاناتك اصلسزلغی وقتنده مدلل و مفصل بر صورتده
ایضاح ایله مقاصد مضره‌سنده آیروجه اشارت و بو بیانات کاذبه‌نك
بالخاصه خارجده حقمزده پك فنا تأثیرات حاصل ایده‌جکنی قید ایتمشدك .
معهود اجتهادجینك ملتی یار و اغیار نظرنده الڭ ایکرنج ، الڭ چیرکین
درکه‌لره اسقاط ایتمه‌سنه مقابل یینه ایش باشندن اوزاقلاشدیریلماسی
کافهٔ اهل اسلامك محق انفعالنه سببیت ویرمشدی . مع مافیه بونلرك
هیچ بری نظر اعتباره آلنمادی . دین دشمنلغی ، جهالتی ، سوء نیتی ،

الحاصل ماهیت حقیقیه‌سی بوس بوتون میدانه چیقدیغی حالده مسلمانلری
بو بلیه‌دن قورتارمق ایچون مراجع عائده‌سنجه هیچ بر تشبث وقوع
بولمادی . حالبوکه بزم دیدکلرمزك هپسی‌ده تحقق ایتدی . نهایت
مسئله خارجده عکس ایتدی . و بزی دنیا نظرنده الچالته‌جق ،
الڭ صمیمی دوستلرمزك نظرنده بیله دوشوره‌جك بر ماهیت اکتساب
ایتدی . دنیانك الڭ مهم غزته‌لرندن برینك درسعادت مخابری طرفندن
کوندردیکی بر مکتوبده معهود اجتهادجینك بیاناتی سررشته اتخاذ ایدرك
مملکتمزك سقوط اخلاقیسنی الڭ منفور صورتده تصویر ایتدکدن
صکره الڭ قره کونلرمزده بزه ظهیر اولان دوستلرمزه ، دینداشلرمزه ١
خطاب ایدرك بزم کبی فضائل اسلامیه‌یی بوس بوتون فراموش ایتمش ،
سفاهت و انحطاطك الڭ چرکین درکه‌لرینه سقوط ایتمش ، مسلمانلقدن
سریع آدیملرله اوزاقلاشمقده بولنمش بر ملته نه‌دن یار اولدوقلرینی ،
و بو حال انحطاطده اولان بریره مدنیت و خلافت اسلامیه‌نك مقری
اوله‌رق نصل باقدقلرینی صوریور ؟.. حقمزده بو یله بر سؤال فجیعك
وارد اولدیغنی کورمك قدر الیم بر خسران اولماز .

اووقت مملکتمزده اخلاقسزلق توسع ایتدی . و بو اخلاقسزلغك
توسعنه چالیشانلرك الڭ مهملرندن بری معهود اجتهادجیدر . مع مافیه
هیچ بر وقت اخلاقسزلق بو اجنبی غزته‌نك تصویر ایتدیکی درجه‌یی
بولمامشدر .

بو غزته‌نك مخابری معهود اجتهادجینك اسمنی ، هویتنی مقاله‌سنده
تصریح ایتمه‌مشدی اووقت خطاب ایتدیکی اهل اسلام معهودك ماهیتنه
واقف اولدیغی جهتله مخابرك نه چوروك بر تخته‌یه باصدیغنی کندیسنه
آکلاتیردی . احتمالکه مخابر مومی الیه استناد ایتدیکی اساسك چوروك
کلکنی بیلدیکندن مقاله‌سنی اونکله توثیقه لزوم کورمه‌مش و آنجق
وظیفهٔ تشهیرینی ایفا ایتمشدر . اهل اسلام ، ارقامك بلاغت قاطعه‌سنی
سوء استعمال ایدن بو قبیل کسانك اشاعه ایتدکلری و ایده‌جکلری هر
شیئی احتیاط ایله تلقی‌یی بیکارجه تجربه ایله اوکرنمش اولدقلرندن مخابر
مومی الیهك مغفل بر ماهیتی حائز اولان یازیلرینك مسلمانلر اوزرنده اجرای
تأثیر ایتمك خصوصنده ذره قدر بر موفقیت احراز ایده‌میه‌جکی بدیهیدر .
مسلمانلر هرحالده بو اشاعات مضره‌نك حقیقتنی ایر کیج اوکرنه‌جکلر
و معاونتلرینی تزیید ایده‌جکلر و مقام خلافته اولان مربوطیتلری
مضاعف بر قوتله عیان اوله‌جقدر ،

مسلمانلر اوزرنده حاصل اوحق اولان تأثیر بوندن عبارت اولمقله
برابر بو اشاعات خائنانه‌نك برده اجنبیلر اوزرنده حاصل ایده‌جکی
تأثیری دوشونه‌لم . دوشونه‌لم‌ده بو اجتهادجی ایله همپالرینك مملکته جلب
ایتدکلری مضراتی تقدیر ایده‌لم .

پایتخت سلطنتله اناطولینك فرنکی و امراض سائرهٔ زهرویه‌نك
هردم متوسع تخریباتنه کشاده بر مقر سفالت اوله‌رق طانینمه‌سندن بو
مملکتك حق حیاتی ، استقلالی الڭ مدهش ضررلره کرفتار اولور .

بوحالده اولان بر مملكتك وصايته احتياجى بديهيدر . استقلالدن بحث ايتمه‌يه حق يوقدر. صاحبلرينك اهمال وسفاهته واخلاقسزلقه انهما كى يوزندن خسته‌لق يوواسنه دونن بر مملكتى بشقه‌لرينك تميزله‌مسى قدر معقول وانسانى برشى يوقدر ديمسى بك طبيعى اولور.

شبهه يوقدركه أجنبيلر بزم حقمزده آنجق بويله دوشونورلر . حقمزده بوكبى افكارك حصولنده ايشته معهود اجتهادجى خدمت ايديور . مع الاسف مملكتمزده مشئوم اولان بوخدمتى عقيم براقه‌جغى يرده اونى بسله‌مكده دوام ايديور . زواللى مملكتك باشنه بويله بر فلاكتى تسليط ايتمه‌نك مضرتى اورته‌ده بويله بر شكل فجيع اكتساب ايتمش بولنيوركن بوكا يينه اغماض عين ايتمك ... آرتيق بونى نه ايله ايضاح ايده‌جكمزى بيلمه‌يورز. ملتك مقدساتنه قارشى سنه‌لردنبرى تعرضلرى حد تحملى كچمش ايكن حالا معهود اجتهادجى‌يه الك مساعد موقعى بخش ايتمك.. ايشته بو حوصله‌سوز بر معامله‌در . مسئله آرتيق بو صفحه‌يه داخل اولمشكن معهود اجتهادجينك بياناتى ملتى تذليل ايچون بر آلت اتخاذ اولنيوركن اهل اسلامى بزدن صوغوتمق ، بزى اهل اسلام نظرنده دوشورمك دها صكره اجنبيلره قارشى موقعمزى بوسبوتون آلچالتمق ايچون بو يالانجى ، بو چركين سلاحى قوللانيوركن مرجع مانديننك خواب غفلتدن اويانه‌رق بوسلاح مسمومى كوره‌لمه‌جكنى : مقدسات مليه‌يى تذليله حصر فعاليت ايدن بوشخصيتك هيچ اولمازسه بويله بر موقع رسميده‌كى فعاليتنى اولسون ازاله ايتمك وظيفه‌سنى اولسون ايفا ايده‌جكنى اميد ايدرز .

عربستان وانكلتره — فرانسه ائتلافى

انكليز سياستنك اساسنه دائر « تايمس » غزته‌سنك ۱۴ ايلول تاريخلى نسخه‌سنده امير فيصل اركان حربيه‌سنده انكليز مرخصى ميرآلاى (لاوه‌رانس) طرفندن نشر اولونان وثيقه‌لردر :

« ميرالاى (لاوه‌رانس) ك بر وجه زير درج ايتديكمز سوريه مسائلى حقنده‌كى افشا آتى برزمانلر فرانسز دوستلرى عزله آرمزده خفيفجه موجب اختلاف ونتيجه‌ده هر ايكى دوست ملت آره‌سنده صميمى بر ائتلافه منجر اولان معهود عربستان حقنده عقد ايديلن مختلف ائتلافلردن باحثدر. (لاوه‌رانس) حرب اثناسنده امير فيصلك اركان حربيه‌سنده بولونمش اولديغندن بو مسائل حقنده تماميله معلوماتدار اولديغنى قبول ايتمك ايجاب ايدر .

برنجى وثيقه — (۲۴ تشرين ۱۹۱۵ تاريخنده انكلتره‌نك حجاز قرالى حسينه قارشى تعهدى) — انكلتره بر عرب عصيانى وقوعنده « عربلرك استقلالنى » تصديق ايده‌جك . آنجق انكلتره‌نك منافع خصوصيه‌يه مالك اولمسى طولاييسيله ديكر بر طرز اداره‌يه تابع اولمسى لازم كلن بغداد وبصره ايله انكلتره‌نك فرانسه منافعنه خلل ايراث ايتمكسزين حركتده سربست اولماديغى مناطق مستثنا اوله‌جقدر .

هامش — شريف حسين منافع شخصيه وحكومت ويا حكومات خصوصيه طلب ايتمدى .

ايكنجى وثيقه — (۱۹۱۶ مايسنده انكلتره ايله فرانسه آره‌سنده عقد ايديلن (سايكس — پيقو) ائتلافنامه‌سى) بو ائتلافنامه عرب ولاياتنى بش منطقه‌يه تقسيم ايتمكده‌در . (۱) شريعه‌دن بحر سفيده قدر امتداد ايدن فلسطين بين الملل اوله‌جقدر . (ج) اسكندرونه قدر سوريه ساحلى ، كيليكيا ، سيواسدن ديار بكره قدر جنوبى ارمنستان فرانسه‌يه عائددر . (د — هـ) داخل (خصوصيله حلب ، شام ، اورفه ، دير وموصل ولايتلرى) ايكى منطقهٔ نفوذ تحتنده مستقل عربستان اوله‌جقدر :

۱ — عقبه — كوويت وحيفا — تكريت خطوطى بيننده‌كى اراضيده فرانسزلر نفوذ سياسى پيشنده قوشمايه‌جق وحقوق اقتصاديه تفوقى انكليزلرده اوله‌جق وعربلرك طلب ايتدكلرى مقدارده مشاورلر انكليز اولاجقدر .

۲ — حيفا — تكريت وفرانسز ارمنستاننك ويا كردستاننك جنوبى كوشه‌سى خطوطى بيننده اراضيده انكلتره نفوذ سياسى پيشنده قوشمايه‌جق ، اقتصادى وسياسى منافع رجحانى ومشاورلر تعيينى فرانسه‌يه عائد اولاجقدر .

اوچنجى وثيقه — (۱۱ حزيران ۱۹۱۷ تاريخنده قاهره‌ده‌كى يدى سوريه‌لى‌يه ويريلن انكليز تقريرى) بو تقرير حربدن اولكى عرب حكومانته وحرب اثناسنده حركات عسكريه طولاييسيله اهاليدن تخليه ايديلن عرب منطقه‌لرينه عائددر . بو رالرى مختاريت تامه‌لرينى محافظه ايده‌جكلردر.

هامش — برنجى و انكنجى وثائقى نقض ايدن بو وثيقه آلتنجى ايله فيصل آره‌سنده عقد ايدلمش محلى بر ائتلافنامه اولوب بو صورتله عرب اوردوسى همان ايكنجى وثيقه‌ده كوستريلن مناطقده اجراى حركات ايتمشدر .

دردنجى وثيقه — (۹ تشرين ثانى ۱۹۱۸ تاريخنده‌كى فرانسز — انكليز بياناتى) بو بياناتده انكلتره وفرانسه سوريه وعراقده‌كى محلى حكومانته معاونت وجبر وتضييق اجرا ايتمكسزين اهالئ محليه‌نك طلب ايتدكلرى صورت حكومتى تطبيق ايده‌جكلردر .

هامش — بو وثيقه ، شرقده ، ايكنجى وثيقه‌ده‌كى انكليز وفرانسز مناطق نفوذينك (ب) و (ح) ماده‌لرينى تغيير ايده‌جك بر ماهيتده تفسير ايدلمشدر .

برنجى وثيقه‌نك محررى سير (هه‌نرى ماقماهون) ، ايكنجى و اوچنجى وثيقه‌لرك محررى سير (مارق سايكس) در . دردنجى وثيقه‌ده لورد (روبرت سه‌سيل) طرفندن تصديق ايدلمشدر . بونلرك دردى‌ده الجاآت عسكريه طولاييسيله عربلرك بزمله حرب ايتملرينى براى تأمين تحرير ايدلمشلردر . »

سبيل الرشادك ١٧ نجى جلدينك فهرستى

ا

آناطولينك پايتخته خطابى ١٣٩
آطه‌ده تظاهرات ١٤٤
آقشام غزته‌سنه جواب ٢١٣
احوال صحيه حقنده ١٠٧
اخلاق مسئله‌سى ومطبوعاتمز ١٩٦
ازمير اشغالنك ماهيتى اطرافنده ١٣
ازمير وحواليسندن هجرت ٤٥
اساس احكام دينيه ١٥٠
استقلالمزى قطعياً فدا ايده‌مه‌يز ٢٤
اسرار قرآن ١ ، ١٧ ، ٣٣ ، ٤٩ ، ٨١ ، ٩٧ ، ١٢٩ ، ١٤٥ ، ١٦١ ، ١٧٧ ، ١٨٩ ، ٢٠٢ ، ٢١٤
اسلاميت اوتوديليور ١٤
افعال شرعيه‌يى مقاصد اجتماعيه اساسلرى اوزرينه تأسيس مسلكى ١٨
« الذين ينقضون عهدالله . . . » تفسيرى ١
الله بويوكدر ٢٧
امكان وحى ١٧٩
انتحار ١٤٣
انسانلغك مفكوره‌سى ١٢٧
انكلتره‌نك وعدلرى ٦٤
اوروپا مدنيتنك جاهل مقلدلرى ١٩٠
ايشلرينى نا اهل الره توديع ايدن ملتلر ياشايه‌مازلر ٢٢

ب

باشقه ملتلره ايچون ترقى ايديورده بز ايده‌ميورز ٨٦
بعرك واسطهٔ رساله احتياجى ٦ ، ١١٨ ، ١٣٢ ، ١٤٨ ، ١٦٣
بوكونكى حالز ١٢٧
بيانامه ١٠١

ت

تاريخچهٔ طريق تدريس ١٨٣٬٢١٨ ، ٢٠٨ ،
ترقى ايده‌مز فقط مسلمان قالمق شرطيله ١١٣
تستر حقنده بيانامه ٣٢
تشكيلات صحيه ١٦٧
تورك ، عرب ، كورد ١١١
تورك ملتنه حر ياشامق حق ويريلمليدر ١٥
تورك وتوركيا اوليه جكدر ٢٩
تورك مسئله‌سى ٦٢
توركيانك استقبالى ٧٩
توركيانك تقسيمى عليهنده بر متينغ ٨٠
توركيانك استقلالى حقنده ١٠٥٨

ج

جامع الازهر ١٨٧

ح ، خ

حجازيلر ووهابيلر اختلافى ١٧٦
حروف منفصله نمونه‌سى و منافعى حقنده ١٥٤
حضرت محمد عليه السلامك دينى : اسلام ٥٢ ، ٦٥ ، ٩٨ ، ١١٥ ، ١٣٠ ، ١٤٧ ، ١٦٢ ، ٢١٤
حضور همايون درسلرى ٧٥ ، ١٨١
حقيقت ايلرله‌يور ٥٩
حقوق عائله قرارنامه‌سى حقنده ٢١ ، ١١٧
حقوقمزى محافظه ايچون تأسيس چاليشمالى‌يز ١٠
حقيقتى كوره‌لم ٨٩
حيا و ناموس ١٣٣
خرستيانلق وجمعيت اقوام ١٢٥
خلافت و سلطنت ٣٧

د

دارالحكمة الاسلاميه حقنده ٢٩
دولت عليه وعالم اسلام ٣٠
دينى مجددلر ٥ ، ١٨ ، ٣٤ ، ٥٠ ، ٨٢
دولت اسلاميه‌نك تعقيب ايتديكى طريق ٥٤
دينى درسلر اثرمهمنك مقدمه‌سى ١٣٤
دينى درسلر محرر محترمنه ٢٠٥
دينى درسلر كتابى حقنده ٢١٩

س ، ش

سيكته‌تور دوريان و قرآن سياسى ٤٣
شرقده انكلتره وفرانسه ١٧٦
شرق احوالنه دائر ١٩٩
شرق و غرب مدنيتلرى ٢٠٠
شوراى سلطنت ١٢

ص

صبر ٣
صلح قونفرانسنده نه‌يايه‌جغز . ٣١
صوم حقنده بيانامه ٢١ ، ٤٧
صوك اخلاق بوزوقلغى اك زياده‌ تردن كلشدر ونه‌درجه‌ده‌در ؟ ١٩٢

ط

طرابلس غربده وضعيت ٦٢
طشره‌ده انتباه دينى ١٣٤

ع

عاصم (شعر) ٢١٣٬٢٠١
عالم اسلامك مظاهرتى ٤٧
عالم اسلام و دولت عثمانيه ٦١
عبدالله جودتك جرأت فاسده‌سى ٩٦ ، ١٠٨
عبدالله جودتك وافترالرينك خارجده‌كى تأثيراتى ٢٢٢
عبرت ١٩٥
عثمانلى دولتى وعالم اسلام ٢٨
عراقك استقبالى وانكلتره ١٨٧
عربستانده حركت دينيه ١٨٧
علناً نقض صيام ايدنلر حقنده ١٢
عواطف الهيه ١٧

ف ، ق

فحش وثيقه‌لرى مروجنك جوابى وجوابمز ١٢٢ ، ١٥٩
فرنسكى حقنده ١٧٣
فلاكتلره قارشى ٣
قادينلرمز حقنده ٢٢١٬١٧١
قادينلرك وضعيت و وظيفه‌لرى ١٠٤
قبرس مسلمانلرينك حميت دينيه‌سى ٣٠

ك

كريى شيخلرى ٨٨
كرى قالمقلغمزك سببى ديكزميدر ، اصوليمزالكميدر ، دها باشقه‌برشى‌ميدر ؟ ١٠١
كورجستان — آذربايجان اتفاقى ١٤٢
« كيف تكفرون بالله . . . » ٢
ماندا مسئله‌سى ١٧٤

م

مبرم وظيفه‌لر ٩٢
مدنيت اسلاميه ٧٩
محافظه كاران فرقه‌سنك تشكلى مناسبتيله ٢٠٦
محاكم شرعيه‌نك باب مشيخته اعاده‌سى حقنده اسباب موجبه مضبطه‌سى ٧٢
محصل كلام والحكمة ٣٢
مسلمان قادينى تأسيل اوللى ؟ ٦٣
مسلمانلر نه‌دن كرى قالديلر ؟ ٥٦
مسلمانلرك باشنه كلن فلاكتلرك اسبابى ١
مسلمانلق وحدتى ١٥
مسلمانلغه ومسلمانلره كيملر يار اوله‌جق ١٦٥
مقام مشيخت علياتك تعميمى ١٦
مقدراتمز حقنده ائتلاف مطبوعاتى ١٦
ملت وحدته محتاجدر ٩٣
ملتلرك ترقيسنده القصبانك حصه‌سى ١١٩
مهم بر اثر دينى ١١٢
مهم برموعظهٔ دينيه ٥٤ ، ٦٦
ميخانه‌لر حقنده ١٠٦

ن

نه ، تأسيل ايچون يازمالى‌يز ؟ ١٥٢

و

« واذنجيناكم من آل فرعون . . . » تفسيرى ١٨٩
« واذ واعدنا موسى اربعين ليلة . . . » تفسيرى ٢٠٢
« واذقلنا للملئكة اسجدوا . . . » ١٤٥
« واذقال ربك للملئكة . . . » ٤٩ ، ٨١ ، ٩٧ ، ١٢٩
وثيقه اصولى برتدبير فنى‌ميدر ؟ ١٣٨
وسطى آسياده ١٥٨
ولايات عربيه حقنده ٧٧
وهابيلك ١٢٦٬٢٠٣
وه‌نيزه‌لوسك مساعيسى ١٢٢
ويريلن سوزى طوتمق ؛ صدق عهد ؛ صدق وعد ٤٠

ه ، ى

هند ـ افغان حدودنده ٨٠
هند ـ افغان حربنك سبب ظهورى ٢٠٠
« هو الذى خلق لكم . . . » تفسيرى ١٧ ؛ ٣٣
هيئت مرخصه‌نك وظيفه‌سى ٤٦
« يابنى اسرائيل اذكروا . . . » تفسيرى ١٧٧
يادماضى ٨
« ياايها الذين امنوا استعينوا . . . » ٣

محترم قارئلريمزه: هر آبونه‌نك مبدأ ومنتها نومروسى مطبوع آدرسلرك آلتنده هر هفته كورولمكده‌در. بناءً عليه ارسالاتك انقطاعه اوغرامامسى ايچون آبونه مدتنك هانكى نومروده نهايت بوله‌جغنى نظر دقته آلارق برقاچ هفته اول تجديدينه اهتمام بويورولمسى اقتضا ايدر .